LYNN PICKNETT,
CLIVE PRINCE ȘI
STEPHEN PRIOR

CAZUL RUDOLF HESS

DEZERTOR SAU MESAGER?

biblioteca rao

LYNN PICKNETT
CLIVE PRINCE
STEPHEN PRIOR

CAZUL RUDOLF HESS

Dezertor sau mesager?

Traducere din limba engleză
DIANA BOJIN

editura rao

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PICKNETT, LYNN
Cazul Rudolf Hess – Dezertor sau mesager? / Lynn Picknett, Clive Prince, Stephen Prior; trad.: Diana Bojin. – Bucureşti: Editura RAO, 2010
ISBN 978-606-8251-63-9

I. Prince, Clive
II. Prior, Stephen
III. Bojin, Diana (trad.)

94(4)''1933/1945''

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, Bucureşti, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

LYNN PICKNETT, CLIVE PRINCE AND STEPHEN PRIOR
Double Standards: The Rudolf Hess Cover-Up
Copyright © Lynn Picknett, Clive Prince and Stephen Prior 2001
First published in Great Britain in 2001
by Time Warner Books

© RAO International Publishing Company, 2006
pentru versiunea în limba română

2010

ISBN 978-606-8251-63-9

Această carte este dedicată, în general, tuturor acelora care pierduseră speranța în schimbare, de la ofițeri și gentlemani, la tehnocrații războiului total.

În special, ea este dedicată unui militant pentru pace, Alteța Sa Regală Prințul George, duce de Kent
K.G. K.T. G.C.M.G. G.C.V.O
(n. 20.12.1902 – m. 25.08.1942)

A Gallant and Handsome Prince
W.S. Churchill, septembrie 1942

Cuprins

Introducere / 19
Capitolul unu
Ziua Judecății / 27
Capitolul doi
În spatele mitului / 48
Capitolul trei
Călătorie în mijlocul conflictului / 118
Capitolul patru
Rețeaua este activată / 181
Capitolul cinci
În necunoscut / 236
Capitolul șase
Capturarea lui Alfred Horn / 271
Capitolul șapte
Consecința / 309
Capitolul opt
Din ordinul regelui / 360
Capitolul nouă
Armistițiul secret / 398
Capitolul zece
Luciditate și nebunie / 447
Capitolul unsprezece
De la momeală la dublură / 476
Capitolul doisprezece
Tragedia de la Eagle's Rock / 507
Capitolul treisprezece
Reasamblarea pieselor / 548

Capitolul paisprezece
Sindromul Hamlet / 580
Capitolul cincisprezece
În sfârșit, liber / 600
Capitolul șaisprezece
Alternativa Hess / 650
Epilog / 665
Bibliografie / 674
Indice de nume proprii / 689

Ilustrații

1 Noiembrie 1918: Sublocotenentul Hess din Corpul Aviatic de Rezerviști, în fața unui triplan Fokker Dr. 1, în apropierea Frontului de Vest. Hess avea să devină un recunoscut as al aviației, asemenea ducelui de Hamilton și ducelui de Kent, piloți internaționali de elită care se considerau „cavaleri ai aerului".

2 Generalul Karl Haushofer, profesor de geopolitică la Universitatea din München, cel care a devenit mentorul lui Hess. A exercitat o influență apreciabilă asupra acestuia și, prin el, chiar asupra führer-ului însuși, cel puțin la început.

3 Rudolf Hess la apogeul puterii ca adjunct al lui Hitler.

4 Stânga: Hitler devine cetățean german în 1932, sub protecția lui Hess. Întotdeauna alături de Hitler (dedesubt) și totodată un personaj central în amplificarea isteriei pronaziste, Hess a fost mult mai important decât îl înfățișează istoria (josul paginii).

7 Hess după câștigarea cursei aeriene Zugspitze, alături de Ilse, soția lui.

8 O persoană foarte retrasă, lui Hess îi plăcea viața de familie: el își adora unicul copil, Wolf Rüdiger, pe care îl poreclise „Buz". Băiatul era încă mic atunci când tatăl lui a plecat în Marea Britanie.

9, 10, 11 Deși ducele de Windsor a fost etichetat drept un simpatizant al nazismului (stânga sus) (aici oaspete al lui Hitler, în 1937), și alți membri ai familiei regale au fost impresionați de führer. În mod sigur, regele și regina se opuneau categoric unui război cu Germania și i-au făcut prim-ministrului Neville Chamberlain o primire demnă de un erou, în balconul palatului Buckingham (deasupra), după ce acesta a prezentat nefericitul anunț privind „pacea în timpurile noastre". George al VI-lea și regina Elisabeta

considerau că lordul Halifax (dreapta, sus) favorabil concilierii, ar fi trebuit să îi urmeze lui Chamberlain în fotoliul de prim-ministru și nu adversarul său, Winston Churchill.

12, 13, 14 Churchill (dreapta sus) a folosit cu iscusință simpatiile pro-pace ale lordului Beaverbrook (stânga sus), în vreme ce saga lui Hess se desfășura. Încercările lui Sir Samuel Hoare (stânga) de a media pacea între Marea Britanie și Germania s-au prelungit în secret și după izbucnirea ostilităților.

15 Harta pe care este indicat drumul spre Scoția, marcat de Hess în timp ce se afla închis la Mytchett Place. Se observă data scrisă de mâna lui, „8.8.41".

16, 17, 18 Militarii înlătură epava avionului Me-110 al lui Hess (stânga sus). Dna Annie McLean (dreapta sus) în bucătăria de la Floors Farm, Eaglesham, lângă Glasgow, unde, în 10 mai 1941, i-a oferit adjunctului führer-ului o ceașcă de ceai, după ce acesta a aterizat cu parașuta pe un câmp din apropiere. Hess pretinsese că a venit la o întâlnire cu ducele de Hamilton (dreapta) – care a negat că ar fi avut cunoștință despre un astfel de aranjament.

19, 20 Pista și clădirile anexă („Kennels") de la Dungavel House, reședința familiei Hamilton (sus). Deși Hamilton nu locuise acolo în acea perioadă, dovezile arată că persoane sus-puse, inclusiv un duce, membru al familiei regale, s-au aflat acolo în acea noapte, așteptându-l pe Hess. Craigiehall House (deasupra), cartierul general al comandamentului armatei scoțiene, a fost scena unei întâlniri clandestine între Rudolf Hess și „duce", trei zile după sosirea adjunctului führer-ului.

21 George, duce de Kent – cel mai tânăr frate al regelui și preferatul ducelui de Windsor – alături de soția sa, Marina. Cei doi au fost întruchiparea strălucirii în anii de dinaintea războiului. Interesați de politica economică a lui Hitler, ei își vizitau deseori rudele din München, orașul natal al lui Hess.

22, 23 Cu numele de cod „M-de-la-Mamă", acest hidroavion Sunderland (sus), fotografiat la Oban, în Scoția, în 1942, este posibil să fi fost cel în care au murit ducele de Kent și însoțitorii lui. Căpitanul aeronavei, Frank Goyen, și membri ai echipajului blestemat (dreapta), cu mascota Sunderland, un cangur boxând (în efigie).

24 Singurul supraviețuitor al accidentului de avion, mitraliorul Andy Jack, în picioare, al doilea din stânga.

25, 26 Misterioasa misiune a lui Kent ajunsă în ruine pe vârful unui deal întunecat din Caithness, cunoscut ca Eagle's Rock (sus). Printre numeroasele enigme ale prăbușirii se numără și aceea legată de motivele care ar fi făcut ca un hidroavion să zboare deasupra uscatului. Această fotografie a locului catastrofei – cu elicea aparatului Sunderland rămasă în sus – a fost imediat cenzurată de autorități.

27 Resturile aparatului Sunderland al ducelui de Kent împrăștiate pe o distanță de peste 300 de metri la poalele Eagle's Rock, în Caithness, Scoția. Fotografia a fost făcută a doua zi după prăbușire, de către căpitanul Fresson, într-o cursă a avionului de poștă către insule. Dovezile sugerează că, de la mijlocul lui 1941 și până în vara lui 1942, au fost doi „Hess" în Marea Britanie: adevăratul adjunct al führer-ului și o dublură.

28, 29 Noi dovezi îl plasează pe unul dintre ei la Cae Kenfy House, Abergavenny, Țara Galilor (stânga jos), iar pe celălalt la Braemore Lodge, lângă Loch More, în Scoția (dreapta jos). Care dintre ei a făcut închisoare pe viață la Spandau – și ce s-a întâmplat cu celălalt?

30 Acesta este singurul monument în memoria ducelui de Kent, ridicat de văduva lui în apropierea locului prăbușirii. Inscripția poate fi semnificativă: de ce sunt evidențiate cuvintele „serviciu activ" și care era „misiunea specială"?

31 Ultima fotografie a ducelui (jos), făcută în august 1942. General de flotilă, el se afla într-o vizită pentru ridicarea moralului trupelor, la o bază a forțelor aeriene.

32, 33 21 septembrie 1942: Hess bolborosește incoerent în boxă, în timpul procesului de la Nürnberg (dreapta). Comportamentul său era atât de bizar încât îi amuza și îi stânjenea pe ceilalți naziști (Göring, în stânga, abia își stăpânește râsul). Cu siguranță, comportamentul nu era unul normal (jos), dar oare era astfel pentru că „Hess" era – așa cum ar putea indica dovezile – o dublură, controlată și năucită de drogurile administrate de psihiatrii britanici? Era „amnezia" lui o acoperire convenabilă pentru ignoranța dublurii cu privire la trecutul lui Hess?

34, 35, 36 Ultimul deținut de la Spandau (sus), în vârstă de 93 de ani, se plimbă prin curtea închisorii, cu puțin timp înainte de presupusa sa sinucidere, la 17 august 1987. Wolf Rüdiger Hess și avocatul Alfred Seidl (dreapta) așteaptă lângă închisoare în speranța că vor putea vedea corpul deținutului nr. 7. Nu li s-a dat permisiunea. Memorialul ridicat de Societatea Rudolf Hess la Eaglesham (jos). Considerat ca un afront împotriva moralei, monumentul a fost distrus la scurt timp și nu a mai fost înlocuit.

Mulțumiri

Am dori să le mulțumim următoarelor persoane pentru ajutorul, sprijinul și încurajările pe care le-am primit din partea lor în scrierea acestei cărți:

Francesca Norton-Prior și Lyndsay Brydon, pentru susținerea generoasă – și cel mai adesea stoică – pe care a arătat-o fiecare bărbatului din familia ei.

Richard Taylor, Keith Prince, Ben Prior și Stephen J.W. Prior, pentru cercetările substanțiale pe care le-au desfășurat. Mulțumiri și lui Keith, pentru hărți și diagrame.

Altețele Lor ducesa și ducele de Hamilton, pentru că au rezistat nesfârșitelor chestionări și pentru că ne-au permis accesul la arhivele de familie.

Wolf Rüdiger și Andrea Hess, pentru că ne-au oferit cu generozitate din timpul lor, ne-au împărtășit informații neprețuite, ca și pentru ospitalitatea pe care ne-au arătat-o.

Niven Sinclair, catalizatorul, care prin rolul ciudat pe care l-a jucat în aducerea noastră împreună a dus la realizarea acestei cărți.

Regretatul Michael Bentine, pentru că ne-a inspirat, pentru că ne-a prezentat unor persoane influente și pentru orele nesfârșite de discuții și analize.

Michelle Norton, care ne-a bătut la cap întotdeauna când trebuia, asigurându-se astfel că această carte va deveni o realitate. Joanne Norton și Alice Prior, pentru înțelegerea pe care ne-au arătat-o și pentru că ne-au făcut să mergem mai departe.

Craig Oakley, pentru ajutorul dat în realizarea cercetărilor și pentru sprijinul și încurajările neîncetate.

Agenții noștri literari, Lavinia Trevor și Jeffrey Simmons, pentru eforturile susținute depuse în sprijinul acestei cărți.

Alan Samson, Jim Cochrane, Viv Redman și Linda Silverman, din Little, Brown, Marea Britanie.

Pentru că ne-au oferit cu generozitate din timpul lor și pentru că am profitat de cercetările și de expertiza lor: Anthony Cave Brown; Iain Gray; John Harris; Tony Marczan; Robin Macwhirter; profesorul Scott Newton; Andrew Rosthorn; lordul James Douglas-Hamilton, contele de Selkirk, membru al parlamentului scoțian; Alfred Smith; Eric Taylor; dr. Hugh Thomas.

Pentru că ne-au făcut părtași la amintirile și experiențele lor, la informațiile pe care le dețin:

Din Marea Britanie: Elizabeth Adam; Theresa Anderson; dr. Paul Aronow; Jean Auld; Will Bethune; baronul St Clair Bonde; Herbert Bushke; regretata Elizabeth Byrd; Evelyn Criddle; regretatul Keneth de Courcy; lady „Bunty" Gun; dr. Robert Hancock, din Corpul Medical al Armatei Regale, acum pensionat; Alec Kennedy; Louise Kennedy; Ivor Lewis; locotenent-colonel de aviație Hector MacLean, RAF, pensionat; general de brigadă Desmond Murphy, Corpul Medical al Armatei Regale, acum pensionat; regretatul Trevor Ravenscroft; profesorul Robert Shaw; locotenent-colonel Eric Sturdy, Corpul Medical al Armatei Regale, acum pensionat; regretatul al doilea viconte Thurso (Robin Sinclair); Gwynn Watkins; precum și „Alexander", dimpreună cu toți aceia care ne-au ajutat, dar care, din diferite motive, preferă să nu le fie menționat numele.

Din Statele Unite ale Americii: Ralph de Toledano; părintele Durkin, membru al Societății lui Iisus; Howard Massey; George P. Morse; Walter Pforzheimer; Howard Sartori; Nicholas Sheetz; John Taylor; John Waller; Ward Warren.

Pentru ajutorul acordat în multe aspecte: Clementina Bentine; Irwin Bruckner; Gordon Cato; Leon Ellenport; Sir David Frost; Willi Henderson; Bob Kingdon; Tina Metz; Mary Neilson; Chris

Ogilvie-Herald; Trevor Poots; regretatul Archie Prior; John Ritchie; Pane Talev; Sheila Taylor; Piroshka Torkoly.

Personalul următoarelor arhive și biblioteci: British Library, Londra; Bundesarchiv, Koblenz; Biblioteca Universității Cambridge; Castelul Edinburgh; Biblioteca Orașului Edinburgh; Biblioteca Universității Georgetown, Washington; Arhivele Camerei Lorzilor; Muzeul Imperial al Războiului; Comitetul Internațional al Crucii Roșii, Departamentul Arhive, Geneva; Biblioteca Națională a Scoției, Edinburgh; Biroul Arhivelor Publice, Kew; Muzeele Aviației Regale din Hendon și Duxford; Arhivele Regale, Windsor; Arhivele Trupelor Regale de Radiocomunicații, Blandford Forum; Arhivele Publice ale Scoției, Edinburgh; Muzeul și Arhivele Istorice Sikorski, Londra și Glasgow; Asociația Muzeistică a Escadrilei 602, Glasgow; Arhivele Naționale SUA, Washington; Arhivele OSS, CIC și CIG din cadrul Arhivelor Naționale SUA, Maryland.

În urmă cu cinci ani, la solicitarea Muzeului Imperial al Războiului, le-am dat reprezentanților acestuia un interviu înregistrat pe bandă, despre amintirile pe care le am din anii de război. Au fost de acord să primesc și eu o copie, care a sosit de la Londra. Spre marea mea surprindere însă, înregistrarea se termina brusc, în momentul când tocmai începusem să vorbesc despre sosirea lui Hess. Faptul m-a făcut să mă întreb dacă nu există persoane, din rândul autorităților, care fie au instrucțiuni în acest sens, fie acționează din proprie inițiativă și care ordonaseră ținerea sub tăcere a informațiilor legate de afacerea Hess. Dacă așa stau lucrurile, este vremea ca vălul să fie ridicat. Dacă există încă secrete nedezvăluite, poporul britanic și mai ales noi, cei care ne-am petrecut șase ani de tinerețe încercând să ținem în frâu aspirațiile tiraniei germane, avem dreptul să le cunoaștem.

Locotenent-colonel de aviație C. Hector MacLean, 1999
Escadrila 602 (Glasgow)

Introducere

Această carte a apărut în urma întâlnirii dintre patru oameni: Stephen Prior, Robert Brydon, Lynn Picknett și Clive Prince, ale căror cărări s-au încrucișat pentru câțiva ani și a căror pasiune pentru misterul Rudolf Hess le-a alimentat ambiția comună de a descoperi – și de a face cunoscut – ce s-a întâmplat cu adevărat cu adjunctul führer-ului celui de Al Treilea Reich, după fuga sa în Scoția din 1941.

Stephen Prior

Interesul meu pentru afacerea Hess a apărut într-un mod unic și personal. Lucrând la periferia serviciilor de informații a trei state, știu din proprie experiență cum este să fii – în jargonul acelei lumi tulburi – o „entitate dezavuabilă", întrucât în 1969 am fost închis, sub acuzația de terorism, în timp ce lucram ca *agent provocateur* pentru un serviciu de securitate. Am suportat trei luni de detenție solitară și am trecut prin experiența suprarealistă de a fi nevoit să trăiesc zi după zi doar cu gândurile mele, între patru pereți goi. După acele clipe, am simțit o anume camaraderie față de cel cunoscut lumii drept Rudolf Hess, bătrânul condamnat să petreacă în singurătate, decenii întregi, în marea fortăreață a închisorii Spandau. Omul acela, condamnat pe viață în 1946, a fost eliberat doar de moarte – oficial prin sinucidere – în 1987.

Propria mea detenție a coincis cu perioada în care numele lui Hess, după 25 de ani petrecuți în închisoarea Spandau, revenise pe primele pagini ale ziarelor, din cauza unei boli potențial fatale datorită căreia și-a revăzut prima dată soția și fiul. Făcând o comparație cu perioada considerabil mai scurtă pe care am petrecut-o în izolare forțată, am fost fascinat de povestea zborului istoric în Marea

Britanie al adjunctului führer-ului și de misterele întunecate care învăluiau detenția sa.

După ce am fost eliberat, la începutul anilor 1970, m-am implicat în coordonarea unui proiect secret, împreună cu câteva persoane remarcabile: Michael Bentine, celebrul comic britanic și un om cu multe fețe, inclusiv cea de agent secret; Trevor Ravenscroft, autorul controversatei *Spear of Destiny* (Lancea destinului) – care se concentrează pe fascinația lui Hitler pentru ocultism – și membru al echipei trimise să îl asasineze pe Rommel în 1941; dr. Andrija Puharich, controversatul psiholog experimentalist american care a colaborat deseori cu Pentagonul și care a fost coleg cu dr. Donald Ewen Cameron, o figură-cheie în dezvăluirea misterului Hess; și dr. Christopher Bird, coautor al volumului *The Secret Life of Plants* (Viața secretă a plantelor, 1974). În această perioadă am avut ocazia de a discuta despre afacerea Hess cu Bentine și Ravenscroft, ambii preocupați de această poveste. Bentine devenise interesat de mister datorită prietenului său, parlamentarul conservator Airey Neave care, pe când era ofițer în armată, îi înmânase lui Hess actul de acuzare în celula de la Nürnberg, dar care ulterior a făcut campanie pentru eliberarea acestuia. Pe de altă parte, Ravenscroft, în afară de studiile sale despre naziști și ocultism, avea lucruri interesante de spus ca prieten al lordului Beaverbrook, un jucător-cheie în drama lui Hess din timpul războiului.

Un alt moment decisiv pentru istoria acestei cărți a fost o conversație pe care am avut-o cu un leton pe care l-am întâlnit în 1973. Omul îmi fusese prezentat de un prieten comun – care era, probabil ca o ironie a sorții, evreu. Acest bărbat intrase în SS* într-un moment de entuziasm juvenil, regretând curând după aceea decizia și reușind să scoată un cuplu de evrei din ghetoul din Riga. După război, atipicul ofițer SS a devenit refugiat, stabilindu-se până la

* Abreviere pentru Schutzstaffel (Eșalon de Protecție) – importantă organizație înființată în 1925 ca gardă personală pentru liderul Partidului Național-Socialist, Adolf Hitler; între 1929 și 1945 a devenit, dintr-o mică formație paramilitară, cea mai mare și mai puternică organizație a celui de Al Treilea Reich, compusă din forțe de poliție și de securitate, militare și paramilitare. (n.red.)

urmă în Anglia și împrietenindu-se cu o rudă a celor pe care îi ajutase să scape. Fostul ofițer SS a făcut o remarcă uimitoare și, aparent, incredibilă. El a spus că existau îndoieli considerabile că deținutul de la Spandau ar fi fost adevăratul Rudolf Hess. Eu eram sceptic. Cum ar fi putut o dublură să se prefacă atâta timp? Și mai mult, de ce ar fi fost de acord o dublură să ispășească o condamnare pe viață a altcuiva, în cele mai grele condiții? Ideea părea absurdă.

Aveau să treacă șase ani până când am regăsit această supoziție, sub forma unei cărți scrise de un fost chirurg militar galez, dr. Hugh Thomas. Ca și cunoscutul meu din Letonia, acesta susținea că bătrânul din Spandau nu fusese Rudolf Hess; însă, spre deosebire de afirmația fostului SS-ist, cele susținute de Thomas păreau să fie mai mult decât un zvon senzațional. Doctorul Thomas își argumenta ipoteza cu dovezi, căci avusese ocazia să-l examineze personal pe deținut. În opinia sa avizată, ca medic, bătrânul din Spandau, despre care se crede că era adjunctul lui Hitler, era o dublură.

În 1990 am făcut cunoștință cu Robert Brydon, datorită interesului nostru comun pentru capela Rosslyn, un edificiu din secolul al XV-lea cu decorațiuni stranii, aflat nu departe de Edinburgh, care a exercitat mult timp o atracție aproape magică atât pentru francmasoni, cât și pentru cavalerii templieri. Robert este un cercetător istoric respectat, fiind deseori consultant pentru documentare de televiziune, precum apreciatul serial „Occult Reich".

Începând cu mijlocul anilor 1980, Bob cercetase o altă mare enigmă a aviației din Al Doilea Război Mondial, ce părea complet separată de povestea lui Hess, dar care avea să furnizeze elementul-cheie care lipsea. Este vorba despre misterul accidentului de avion din 1942, în care și-a pierdut viața George, duce de Kent, fratele regelui George al VI-lea – o tragedie care a fost învăluită mereu în cel mai mare mister, din motive care nu au fost explicate niciodată pe deplin. Dacă oficialii nu i-au încurajat niciodată pe investigatorii independenți ai afacerii lui Hess – ba chiar dimpotrivă –, atitudinea lor față de cei ce au analizat accidentul de avion care l-a ucis pe ducele de Kent a fost una de necooperare, aproape de împiedicare a cercetărilor. Privind mai în profunzime și punând

împreună cele două mistere, a devenit curând evident motivul pentru care autoritățile sunt atât de neliniștite. Dezvăluirile legate de oricare dintre investigații pot cu siguranță să stârnească un cuib de viespi, dar folosirea unuia dintre cazuri drept cheie pentru celălalt ar reprezenta o amenințare reală cu privire la ceea ce instituțiile oficiale au jurat să apere.

Lynn Picknett și Clive Prince

Când ne-am întâlnit pentru prima dată, în 1989, începuseră să apară întrebări despre modul în care murise Hess în închisoarea Spandau, cu doi ani în urmă. Am avut impresia, încă de atunci, că se ascundea ceva: în orice caz, amândoi ajunsesem la concluzia că în spatele regimului draconic de încarcerare de peste 40 de ani se afla ceva mai mult decât dorința de dreptate sau de răzbunare. Nu putea fi decât faptul că el cunoștea un secret pe care autoritățile se temeau să-i permită a-l dezvălui. Iar dacă fusese ucis, acest lucru nu făcea decât să întărească bănuielile.

Timp de zece ani, am scris numeroase cărți despre mistere controversate ale istoriei, între care *Turin Shroud: In Whose Image?* (Giulgiul din Torino: A cui este imaginea?, 1994), care prezenta noi dovezi că artistul și mistificatorul Leonardo da Vinci falsificase cea mai mare relicvă a creștinătății, și *The Templar Revelation: Secret Guardians of the True Identity of Christ* (Misterul templierilor: paznicii secreți ai adevăratei identități a lui Iisus, 1997), care dezvăluia existența unei biserici eretice a lui Ioan Botezătorul. Cea mai recentă carte a noastră, *The Stargate Conspiracy* (Conspirația Stargate, 1999), explora subtextul politic din spatele teoriilor „alternative" despre Antichitate și anumite culte New Age*. Rudolf Hess – a cărui poveste am continuat să o cercetăm mai mulți ani – este evocat în *The Stargate Conspiracy* într-o discuție despre rădăcinile politico-oculte ale nazismului. Ajunseserăm la concluzia că, în pofida desconsiderării aproape universale a adjunctului führer-ului, prezentat ca un „fost" lipsit de

* Mișcare spirituală cvasireligioasă apărută în Occident în a doua jumătate a sec. al XX-lea. (n.red.)

putere, el era cel mai important om din imperiul nazist după – sau poate chiar înainte de – Adolf Hitler. Iar acest lucru face din zborul său în Marea Britanie, efectuat la jumătatea războiului, un act cu o semnificație extraordinară.

I-am întâlnit pe Stephen și pe Robert în 1998, când Stephen a organizat lansarea volumului *The Templar Revelation* la hotelul pe care îl conduce, numit în mod adecvat Templar Lodge Hotel*, situat pe malul mării, în satul Gullane, nu departe de capela Rosslyn. Cum eram de foarte multă vreme chinuiți de curiozitate cu privire la misterul Hess, am fost intrigați și entuziasmați să auzim despre cercetările lui Stephen și Robert. După multe zile de discuții profunde, toți patru am căzut de acord că nu avem altă opțiune decât să colaborăm pentru a scrie o carte.

Am pus toți laolaltă materialele noastre – adunate pe parcursul unui deceniu – și ne-am propus să privim dincolo de propagandă și de jumătățile de adevăr care ascundeau adevărata poveste a lui Rudolf Hess. Ne-am pus cu toții aceeași întrebare la care a reflectat și președintele Roosevelt atunci când a auzit pentru prima dată despre acest caz: „Mă întreb ce se află de fapt în spatele acestei povești".

Provocarea

Atunci când Rudolf Hess a fugit în Scoția, singur și neînarmat, în prima fază a celui de Al Doilea Război Mondial, Hitler l-a etichetat drept un smintit bântuit de halucinații, care furase un avion cu ideea nebunească de a media o pace cu dușmanul. Germanii au mai pretins și că el ar fi încercat să negocieze cu ducele de Hamilton, întâiul pair al Scoției. Oficialii s-au dezis imediat de el și Hess a fost deținut de britanici până după terminarea războiului. A fost apoi judecat la Nürnberg și condamnat la închisoare pe viață la Spandau, unde a și murit în 1987 – aparent o sinucidere –, la vârsta de 93 de ani. Pentru majoritatea britanicilor care auziseră de Rudolf Hess, acesta era doar „nazistul ăla nebun care a venit la noi în zbor și a fost arestat de ai noștri – și cu asta, basta!"

* Joc de cuvinte: *lodge* (în limba engleză) înseamnă hotel, dar și lojă. (n.tr.)

Deși mulți acceptă povestea oficială a lui Rudolf Hess, chiar și o privire superficială aruncată asupra celor întâmplate este de ajuns ca să înfioreze orice cercetător. Semne de întrebare se ridică din aproape toate declarațiile oficiale despre acest om cu un destin atât de ciudat. Era el într-adevăr un nebun singuratic, care acționa mânat de halucinații, așa cum au pretins și Hitler, și Churchill? Iar dacă era nebun, de ce nu a fost repatriat, conform convențiilor de la Geneva și de la Haga, și de ce britanicii l-au declarat apt pentru a fi judecat în procesul de la Nürnberg? Și dacă era într-adevăr un emisar de pace, de ce a fost întemnițat de britanici? Cu cât se studiază mai mult subiectul, cu atât se acumulează mai multe întrebări și cu atât mai contradictorie și chiar mai scandaloasă devine versiunea oficială.

Se observă imediat că întreaga afacere Hess, din 1941 încolo, conține atâtea contradicții și anomalii, încât este evident că autoritățile britanice au încercat cu disperare să ascundă ceva. Judecând după faptul că sunt în continuare disperate să ascundă acest ceva, bunul-simț ne spune că ele clasifică acest secret drept nepotrivit pentru public, chiar și după 60 de ani. De ce oare? Ce ar putea fi atât de inacceptabil pentru Marea Britanie sau pentru Aliați, la începutul secolului al XXI-lea? Ce este acel ceva din povestea lui Rudolf Hess care ar șoca până și lumea cinică de astăzi?

În fața acestui zid masiv de negări oficiale, ne-am propus să răspundem la următoarele întrebări:

- Care au fost adevăratele motive ale zborului lui Hess în Scoția?
- Cine altcineva știa despre acest zbor – dacă mai știa cineva?
- A venit Hess cu propuneri de pace și, dacă da, care erau condițiile acestora? Erau ele delirul unui nebun sau propunerile realiste ale unui politician experimentat? Conțineau amenințări sau vreun scenariu de compromis pe care Marea Britanie ar fi putut să îl ia în considerație la modul serios?
- De ce guvernul britanic a ținut secrete propunerile de pace ale lui Hess și de ce este menținut un zid de tăcere în jurul lor, chiar și astăzi? Ce era atât de exploziv în planul de pace al lui Hess, încât să nu poată fi încă făcut public?

• Exista în 1941, așa cum credea în mod evident Hess, un influent lobby pentru pace în Marea Britanie și, dacă da, cât de sus pe scara socială se aflau membrii acestei grupări?

• Are dr. Hugh Thomas dreptate când spune că bătrânul din Spandau era o dublură? Dacă adevăratul Hess a fost înlocuit cu o sosie, ce s-a întâmplat cu adjunctul führer-ului? De ce a fost necesară o stratagemă atât de elaborată? Și cum au pus-o la cale autoritățile britanice?

• De ce a fost deținutul nr. 7 de la Spandau încarcerat o perioadă atât de lungă?

• A fost el ucis și, dacă da, acest lucru s-a întâmplat deoarece, chiar și la 93 de ani, el reprezenta încă o amenințare pentru autorități?

Mulți alți cercetători, între care Peter Padfield și regretatul John Costello, au tras propriile concluzii pe baza dovezilor de care dispuneau. Însă noi am avut șansa extraordinară de a obține informații-cheie care ne-au fost puse la dispoziție în exclusivitate, prin intermediul unor martori noi și prin dosare care s-au deschis pentru noi atât în Marea Britanie, cât și în SUA. În special arhivele familiei ducelui de Hamilton au aruncat lumină asupra multora dintre aceste întrebări și, în unele cazuri, au dat răspunsuri aproape definitive.

Din cauza importantelor implicații politice ale acestei istorii, de-a lungul investigațiilor noastre a fost uneori dificil să ne amintim că aceasta este, în esență, povestea unui singur om – și nu tocmai un „erou". Un bărbat puternic, cu sprâncene stufoase și lipsit de farmec, Rudolf Hess nu trezește nici o emoție în rândul celor care nu simpatizează nazismul, ci poate cel mult compasiune, în ultimă instanță. Chiar în postura de anti-erou – să nu uităm că a fost un nazist care nu a manifestat vreo remușcare – el nu reușește să emoționeze publicul, deși în privința poveștii sale și a implicațiilor ei lucrurile stau cu totul altfel.

Absorbiți total de o istorie care ar pune în umbră și cea mai impresionantă tragedie greacă, trebuia să descoperim adevărul despre Rudolf Hess, despre ce l-a făcut ceea ce era, ce l-a condus și ce l-a atras în Marea Britanie în acea noapte crucială, acum mulți ani.

Lynn Picknett
Clive Prince
Stephen Prior

CAPITOLUL UNU

Ziua Judecății

În octombrie 1945, puține locuri de pe pământ erau mai devastate decât Nürnberg. Abia mai rămăseseră câteva urme din frumosul oraș: Aliații aproape că îl dărâmaseră până la temelii spre sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, lăsând mormane de moloz, cât vedeai cu ochii. În ultimele luni de război, 11 raiduri aeriene importante distruseseră peste nouăzeci la sută din oraș.[1] Doar 17 000 de case rămăseseră din cele 130 000 inițiale și, pentru cei care se agățau de un fel de viață, spectre șocate care se clătinau printre ruine, era ca și cum s-ar fi chinuit să trăiască în iad. Nu aveau electricitate, nici apă, nici comunicații: liniile telefonice nu mai funcționau; cât despre poștă, nu mai avea unde să fie livrată.

Totuși, în ultimele luni ale lui 1945, toate privirile erau îndreptate asupra acestui loc cumplit, pentru că acum, când Apocalipsa se sfârșise, venise Ziua Judecății.

Nu exista, după părerea Aliaților, un alt loc mai potrivit pentru procesele crimelor de război decât căminul spiritual a nazismului, scena celor mai sinistre festiviste chemări la arme în numele lui Adolf Hitler – paradele de la Nürnberg. Venise timpul ca liderii naziști să plătească și, deși toți, până la ultimul, erau urmăriți cu cea mai mare atenție, o curiozitate deosebită se cristaliza în jurul celui care fusese cândva cel mai apropiat de Hitler, adjunctul führer-ului în zilele de

glorie ale ascensiunii Partidului Național-Socialist, omul care era prizonier al britanicilor din anul 1941.

Rudolf Hess, care jucase un rol atât de important în organizarea paradelor de la Nürnberg, în atragerea credincioșilor într-o frenezie fanatică, era adus înapoi în acest loc întunecat ca să dea socoteală.

Dar mai era un motiv pentru care lumea era fascinată de Rudolf Hess. El avea deja un statut aproape mitic, datorat misterului de care era înconjurat după zborul său în Scoția din 1941, „misiunea de pace“ care avea să pună capăt pentru totdeauna vieții sale de om liber. Fusese o acțiune îndrăzneață, extraordinară după orice standarde, și până și cel mai virulent antinazist trebuia să admită că, măcar într-o oarecare măsură, bărbatul care a avut curajul de a zbura într-o țară inamică în toiul războiului, pentru a încerca să facă pace, trebuie să fie un om extraordinar. Cei mai mulți au crezut că el va apărea doar pentru scurt timp în fața instanței, iar apoi își va găsi sfârșitul în spânzurătoare, dar, așa cum aveau să demonstreze evenimentele, procesul nu a fost nici pe departe sfârșitul istoriei lui Rudolf Hess.

Cu siguranță, puțini se așteptau să vadă epava umană care răspundea la numele de Rudolf Hess. Imaginile difuzate în jurnalele de știri și filmate la procesele de la Nürnberg arată un bărbat teribil de slab, mohorât, într-o stare fizică și mintală deplorabile, chircindu-se din când în când ca și cum ar fi avut crampe, foindu-se pe scaun și privind fix cu ochi înfricoșător de goi, adânciți în orbite. Pare confuz, uneori aproape adormit, alteori privindu-i pe ceilalți fără să dea semne că i-ar recunoaște sau că ar înțelege ceva. Bărbatul cu ochii ciudat de arzători din boxa acuzaților semăna prea puțin cu nazistul de rang înalt care plecase din Germania în misiunea sa fatală, cu patru ani în urmă. Dar, deși era în putere, în momentul în care zburase spre Scoția, Hess nu mai era tânăr. Cu 14 zile mai înainte împlinise 47 de ani și, într-o manifestare de respect și recunoștință unică pentru un alt personaj public decât führer-ul însuși, îl sărbătorise și poporul german. Îndemnați de la cele mai înalte niveluri să-și exprime considerația pentru Hess, naziștii de rând au ascultat discursuri care

îl ridicau în slăvi. Nu știau că aceea avea să fie ultima sărbătorire a adjunctului – ultima aniversare pe care el o va mai trăi vreodată.

Marea misiune

Adjunctul führer-ului a decolat de pe un aerodrom din Augsburg, cu puțin înainte de ora 18.00, sâmbătă, 10 mai 1941, într-un Messerschmitt Bf110 (Me-110) – un avion de luptă-bombardier care avea nevoie în mod normal de un echipaj de doi oameni. Chiar și pentru un aviator atât de experimentat precum Hess, acest zbor solitar trebuie să fi fost dificil, solicitant și foarte periculos. Potrivit versiunii oficiale, el a trebuit să zboare și să navigheze singur din Augsburg până în zona rurală de lângă Glasgow – într-o călătorie de 1 980 km și lungă de cinci ore. Dacă ar fi fost reperat și urmărit de RAF*, el nu ar fi putut să se apere, nefiind înarmat. Avionul Me-110 fusese echipat cu rezervoare suplimentare sub aripi, întrucât destinația lui era mult dincolo de raza de acțiune normală a acestui tip de aparat. Nu avea combustibil și pentru întoarcere.

Hess a traversat coasta britanică pe deasupra zonei Northumberland, chiar înainte de ora 22.30. La ora 23.10, s-a parașutat din avionul său lângă Eaglesham, la sud de Glasgow, iar aparatul Me-110 s-a prăbușit la o jumătate de kilometru mai departe, lângă Eaglesham House.

Întrucât se rănise la gleznă în timp ce ieșea din avion, aterizarea sa a fost probabil dureroasă. Este uimitor că nu s-a rănit mai grav, având în vedere că era prima lui săritură cu parașuta. Însă revenirea lui Hess cu picioarele pe pământ a fost mult mai dureroasă, deoarece a însemnat sfârșitul eroicei sale călătorii, fiind arestat de către poliția locală, care nu l-a recunoscut. El a declarat că se numește Hauptmann (căpitan) Alfred Horn, și a cerut să fie dus la ducele de Hamilton, a cărui reședință de familie, Dungavel House, se afla la circa 12 km distanță.

Deloc surprinzător, sosirea adjunctului lui Hitler pe pământ inamic a făcut senzație. Știrea s-a aflat la două zile după sosirea sa – luni, 12 mai – provocând speculații intense cu privire la motivele și

* Royal Air Force (RAF) – Forțele Aeriene Regale, aviația britanică (n.tr.)

intențiile sale. Dintre toți, tocmai el fugise din Al Treilea Reich? Era oare acesta un semn că imperiul răului se dezintegra? Sau venise într-adevăr pentru a propune pacea? Curiozitatea publicului nu avea să fie niciodată satisfăcută. Cu excepția unei scurte declarații oficiale care confirma faptul că adjunctul führer-ului sosise într-adevăr în Scoția, nu au mai fost făcute publice alte informații. De fapt, guvernul britanic nu a făcut nici o declarație publică privitor la motivele lui Hess, până în septembrie 1943, când a răspuns la o interpelare din Camera Comunelor. Atunci, ministrul de externe, Anthony Eden, a anunțat în sfârșit că Hess venise pentru a încerca să încheie un acord de pace, dar că refuzase să negocieze cu guvernul lui Churchill.

Hitler a reacționat imediat la zborul lui Hess și la arestarea acestuia de către britanici, emițând o declarație oficială în care susținea că fostul său adjunct era bolnav mintal și că furase avionul Me-110. Mesajul clar era că el, Hitler, nu știa nimic despre zbor, nu aflase nimic niciodată și nici nu mai voia să audă de el. Hitler s-a spălat pe mâini de persoana lui Hess și de misiunea lui. În orice direcție ar fi fost condusă de Hitler, națiunea germană îl urma, așa că reputația celui a cărui zi de naștere fusese de curând un motiv de sărbătoare națională s-a prăbușit imediat în groapa de gunoi a istoriei.

Poziția oficială – decisă prin acord de Marea Britanie și de Germania – era aceea că Hess a acționat din proprie inițiativă, singur și sub impulsul unei iluzii. Hitler s-a dezis de cel care îi fusese cel mai bun prieten și adjunct, iar britanicii s-au pus de acord că acesta nu trebuie să fie luat în serios – niciodată, dacă s-ar fi putut. Rămânea însă problema nazistului nebun și a modului în care trebuia să se procedeze în privința sa.

Adus în instanță

Acum, Hess și camarazii săi naziști erau aduși la judecată în Palatul Justiției din Nürnberg, care fusese cândva tribunalul central al Bavariei. Era o clădire mare, o hardughie cu trei etaje cu un corp de arest separat și o capacitate de 1 200 de deținuți. Deoarece clădirea nu mai era decât un schelet fără ferestre și înnegrit de fum, Aliații

au trebuit să o reconstruiască pentru ca procesul să poată începe. Nici o cheltuială nu avea să fie prea mare pentru exploatarea valorii simbolice a orașului Nürnberg ca loc de desfășurare a proceselor crimelor de război.

La proces nu aveau să fie prezenți juriați. Vinovăția sau nevinovăția urma să fie hotărâtă de un complet de judecători numiți de „cele patru puteri victorioase": câte doi judecători aleși de SUA, Marea Britanie, URSS și de guvernul provizoriu al Franței, care alcătuiau împreună Tribunalul Militar Internațional (TMI). Președintele acestuia era judecătorul britanic Sir Geoffrey Lawrence. Fiecare dintre cele patru puteri și-a trimis propria echipă de procurori. Acuzații urmau să fie apărați de avocați germani, numiți de puterile victorioase.

Adus cu avionul la Nürnberg, Hess a revenit în sfârșit în Germania pe 19 octombrie 1945. Apoi, timp de un an, a trăit într-o celulă din arestul tribunalului, păzit zi și noapte de gardieni americani. Atunci când a fost fotografiat, lucru care se întâmpla pentru prima dată în cei patru ani de când fusese reținut, se vedea clar că pierduse considerabil în greutate: era slab și cu obrajii scobiți, o umbră a omului care fusese cândva. Însă acesta să fi fost oare singurul motiv pentru care, din celula lui, îi scrisese un ciudat avertisment soției sale, Ilse, pe care nu o mai văzuse din mai 1941? Acest avertisment avea următorul conținut: „Nu te lăsa impresionată de fotografii făcute cu lumina crudă a blițului sau de relatările tendențioase. Sunt exact același om și pe dinăuntru, și pe dinafară, așa cum m-au recunoscut cu bucurie camarazii mei."[2] În pofida anilor de despărțire, el a refuzat să îi permită soției să îl viziteze, pretinzând că nu vrea ca ea să-l vadă într-o asemenea stare.

La Nürnberg, Hess a pretins că suferă de amnezie totală și că nu își amintește nimic din viața sa în Germania. Când și-a reîntâlnit camarazii acuzați, el a susținut că nu îi recunoaște. Într-un efort de a i se stimula memoria – sau poate de a fi prins cu minciuna – a fost confruntat cu prieteni apropiați, precum erau profesorul și generalul Karl Haushofer, vechiul său mentor politic și un „al doilea tată", și Ernst Bohle, cel care condusese agenția specială a lui Hess,

Auslandorganisation (AO)*. Hess nu doar că a pretins că nu îl recunoaște pe Haushofer, dar nu a reacționat nici la numele fiului profesorului, prietenul său de peste douăzeci de ani, Albrecht Haushofer, nici chiar la vestea că acesta fusese ucis de SS cu câteva săptămâni înainte de sfârșitul războiului. Amnezia lui Hess părea atât de totală, încât, deși își amintise de soție, i-a spus lui Haushofer că nu își amintește deloc de fiul său, Wolf (poreclit „Buz"), care avea trei ani și jumătate când îl văzuse ultima dată și pe care îl adora.

Aparenta amnezie a lui Hess a dus la schimburi de replici bizare. Când a ajuns față în față cu Hermann Göring – elegantul Reichsmarschall care răspundea de Luftwaffe și care, până cu câteva zile înainte de sfârșit, fusese succesorul desemnat al lui Hitler – primele lui cuvinte au fost: „Tu cine ești?"[3]

Pierderea memoriei nu a fost singurul simptom bizar pe care îl prezenta Hess la Nürnberg. După cum consemna maiorul Douglas M. Kelley, psihiatrul american care l-a supravegheat pe Hess în timpul procesului, „sentimentul de suspiciune pe care îl avea Hess s-a manifestat pe toată durata ședерii lui în închisoare, prin intermediul a nenumărate reacții aparent lipsite de importanță. Una dintre cele mai interesante astfel de reacții a fost refuzul lui de a semna vreun document".[4] Kelley relatează că Hess refuzase chiar să îi dea psihiatrului francez Jean Delay un specimen de semnătură. De asemenea, mai exista și un gardian american care colecționa toate semnăturile acuzaților pe bancnote de un dolar, ca un fel de suvenir sumbru de la procese. Când i-a cerut lui Hess semnătura, acesta a semnat destul de amabil, însă imediat apoi a rupt bancnota și a aruncat-o afară pe fereastra celulei, spunând: „Semnăturile noastre germane valorează mult mai mult."[5]

Nu era pentru prima dată când starea psihică a lui Hess era pusă sub semnul întrebării. Deși britanicii nu au făcut declarații publice despre condiția mintală a lui Hess, imediat după procesele de la Nürnberg, într-o carte a generalului de brigadă John Rawlings Rees, psihiatrul militar care răspunsese de el, s-a afirmat că acesta suferise

* Organizația Externă (în limba germană, în original) – structură care se ocupa de relațiile externe în cadrul Partidului Național-Socialist. (n.red.)

de diferite anomalii psihologice încă din momentul sosirii sale în Marea Britanie. S-a mai afirmat și că în primele luni ale detenției avusese halucinații paranoide, iar spre sfârșit suferise chiar de amnezie isterică, deși alte persoane care l-au cunoscut în acea perioadă spun că nu au observat un astfel de comportament. Declarațiile confidențiale ale guvernului britanic către celelalte puteri aliate erau și ele contradictorii. Churchill i-a spus lui Roosevelt, la puțin timp după capturarea lui Hess, că acesta nu dădea semne că ar avea probleme psihiatrice, pentru ca mai târziu să informeze guvernul sovietic că Hess era bolnav mintal, dar că această informație era secretă deoarece, în caz contrar – potrivit Convenției de la Geneva –, el ar fi trebuit să fie repatriat.

Deși versiunea oficială britanică era că Hess era dezechilibrat mintal, când s-a pus problema să fie judecat, s-a convenit că era apt pentru proces. Iar când avocatul lui a solicitat ca el să fie examinat de un psihiatru din neutra Elveție, tribunalul a răspuns categoric: „Cererea se respinge."[6] Nu s-a oferit nici o explicație pentru acest fapt. În schimb, s-a hotărât ca Hess să fie examinat de psihiatri ai tuturor celor patru puteri victorioase, pentru a se stabili dacă e apt să depună mărturie. În final, a fost examinat de opt doctori – trei britanici, trei sovietici, un american și un francez. Din partea britanicilor, au fost prezenți generalul de brigadă Rees, dr. George Riddoch și lordul Moran, medicul personal al lui Churchill. Potrivit lui Rees, examinarea nu a durat mult. Cu tot cu discuția și cu luarea deciziei, a ținut doar câteva ore, iar doctorii britanici au stat la Nürnberg mai puțin de o zi.[7]

Deși nu au putut să cadă de acord dacă amnezia sa era reală sau simulată, sau care era condiția lui psihică, specialiștii au stabilit că este apt pentru a fi judecat. Unul singur a avut o opinie contrară, lordul Moran.[8] Acest lucru este interesant din mai multe motive. De ce a fost implicat medicul lui Churchill – care nu era psihiatru – rămâne o enigmă. Oare a fost trimis acolo cu un scop precis? Și de ce a fost singurul medic care a părut că vrea ca Hess să scape de proces (ceea ce l-ar fi readus în custodie britanică)? Echipa britanică a raportat că:

> Starea lui mintală este de tip mixt. Este un om instabil, fiind ceea ce în termeni tehnici se numește o personalitate psihotică. Dovezile bolii sale din ultimii patru ani, prezentate de un membru al echipei noastre care l-a avut în grijă în Anglia [Rees]*, arată că a suferit halucinații legate de otrăvire și alte idei paranoide similare… În parte ca o reacție la eșecul misiunii sale, aceste anomalii s-au agravat și au dus la tentative de sinucidere… Pentru moment, el nu este nebun în sens strict. Pierderea sa de memorie nu va interfera în totalitate cu capacitatea sa de a înțelege procedurile, dar va interfera cu capacitatea de a se apăra și cu înțelegerea amănuntelor din trecut, lucru care reiese din probe.[9]

Raportul, semnat împreună de psihiatrii americani și francezi, prezenta concluzia că, deși simptomele sale erau autentice, el le exagera deliberat și că Hess nu era de fapt „nebun". Interesant este că delegații americani, sovietici și francezi nu au observat nici unul dintre semnele de paranoia raportate la începutul captivității lui Hess în Marea Britanie. De fapt, raportul sovietic menționează clar: „În personalitatea psihologică a lui Hess nu sunt schimbări tipice pentru o schizofrenie progresivă și, prin urmare, halucinațiile de care a suferit periodic în Anglia nu pot fi considerate o manifestare a unei paranoia schizofrenice..."[10]

Doar echipa britanică a raportat și paranoia, și comportament isteric – dar chiar și atunci diagnosticul lor s-a bazat doar pe ceea ce generalul de brigadă Rees le spusese despre comportamentul prizonierului în Marea Britanie. Este interesant faptul că alți psihiatri nu au reușit să depisteze nici un semn de halucinații paranoide. Chiar și la un an după procesele de la Nürnberg, Rees încă mai susținea că Hess suferă de schizofrenie paranoidă.[11]

Nici unul dintre medici nu a crezut că Hess își simulează simptomele mintale, deși mai târziu el a afirmat în instanță că se prefăcea! La zece zile după începerea procesului, apărătorul lui Hess, dr. Günther von Rohrscheidt, a cerut casarea cazului din cauza stării mintale a clientului său și împotriva dorinței acestuia. Dar Hess a insistat, făcând o declarație în fața curții, în care a spus:

---

* Pe parcursul lucrării se vor marca astfel ([]) intervențiile autorilor. (n.red.)

Pentru a anticipa orice posibilitate ca eu să fiu declarat incapabil să pledez, în ciuda faptului că doresc să iau parte la restul procesului alături de ceilalți, aș vrea să fac în fața tribunalului următoarea declarație acum, deși inițial intenționam să fac acest lucru mai târziu:

Memoria mea este intactă. Motivele pentru care am simulat pierderea memoriei au fost unele de natură tactică. De fapt, doar capacitatea mea de concentrare este ușor redusă. Dar, ca o consecință a acestui fapt, capacitatea mea de a urmări procesul, capacitatea de a mă apăra, de a pune întrebări martorilor sau chiar de a răspunde la întrebări – aceste capacități ale mele nu sunt influențate.

Subliniez faptul că port întreaga responsabilitate pentru tot ceea ce am făcut sau am semnat, în calitate de unic semnatar sau cosemnatar. Atitudinea mea de principiu…, aceea că tribunalul nu este competent, nu este afectată de declarația pe care tocmai am făcut-o. Până în prezent, în discuțiile cu avocatul meu am susținut că mi-am pierdut memoria. El a fost, prin urmare, de bună-credință când a afirmat că mi-am pierdut memoria.[12]

Ce urmărea de fapt Hess? Dacă se prefăcea că e nebun pentru a scăpa invocând nebunia, de ce oare, atunci când i s-a oferit o astfel de ocazie, a declarat că jucase teatru?

În pofida acestei declarații, după câteva zile Hess a început din nou să pretindă că și-a pierdut memoria. Psihologul desemnat la TMI, dr. G.M. Gilbert, consemna următoarele:

Pe măsură ce se apropia momentul pledoariei apărării lui Hess, în boxa acuzaților s-a produs consternare când aceștia și-au dat seama că Hess își pierdea într-adevăr memoria. După așa-zisul episod de revenire completă, erau convinși că de fapt la început se prefăcuse. Dar cei în favoarea cărora Hess ar fi trebuit să depună mărturie, în calitate de fost adjunct al führer-ului, au fost foarte dezamăgiți când și-au dat seama că, atunci când i-au repetat întrebările la care el ar fi trebuit să ofere un răspuns care să-i avantajeze, Hess nu și-a mai amintit despre ce vorbeau.[13]

Gilbert se referă aici în special la Baldur von Schirach, fostul lider al Hitlerjugend (Tineretul Hitlerist), în apărarea căruia Hess ar fi trebuit să răspundă la două întrebări, din boxa martorilor. Când

Schirach discutase prima oară cu Hess, acesta din urmă îi spusese că își amintea evenimentele respective și chiar datele la care avuseseră loc. Cu toate acestea, opt zile mai târziu, von Schirach s-a plâns că Hess afirma că nu mai știa despre ce vorbește el și că nu își amintea nimic, nici măcar discuția lor anterioară.[14]

O ipoteză extraordinară

Poate cel mai grăitor episod de la Nürnberg a avut loc atunci când Hess a fost examinat de psihiatrul american Donald Ewen Cameron, pentru a stabili dacă era sau nu apt pentru judecată. Înainte de a examina deținutul, Cameron a fost chemat la o întâlnire cu spionul american Allen Welsh Dulles – care a jucat ulterior un rol-cheie în crearea CIA, al cărei director urma să devină. Potrivit celor relatate de Gordon Thomas în studiul său despre folosirea de către armată și serviciile secrete a psihiatriei și psihologiei, *Journey into Madness* (Călătorie în lumea nebuniei, 1993):

> Dulles l-a pus mai întâi pe Cameron să jure că va păstra secretul, iar apoi i-a spus o poveste uimitoare. El avea motive să creadă că bărbatul pe care dr. Cameron urma să îl examineze nu era de fapt Rudolf Hess, ci un impostor, și că adevăratul adjunct al führer-ului fusese executat în secret la ordinele lui Churchill. Dulles a explicat că dr. Cameron ar putea să dovedească acest lucru printr-o simplă examinare corporală a bărbatului. Dacă era adevăratul Hess, prizonierul ar fi trebuit să aibă o cicatrice deasupra plămânului stâng, căpătată când tânărul Hess fusese rănit în Primul Război Mondial. Astfel, dr. Cameron a fost de acord să îl examineze pe deținut.[15]

Nu avea să ducă însă la îndeplinire această misiune. A doua zi, când Hess a fost adus la el, acesta era legat cu cătușe de un sergent al poliției militare britanice, care a refuzat categoric să-l descătușeze, astfel încât Cameron să-i poată scoate deținutului cămașa – sau măcar să-i desfacă nasturii – pentru a-i vedea pieptul.[16] Putem să presupunem că un sergent din poliția militară britanică ar fi refuzat o cerere venită din partea unui doctor important cum era Cameron

doar dacă avea ordine ferme să nu îi permită sub nici o formă să examineze deținutul.

Cum ajunsese Dulles – omul cel mai bine informat – la concluzia că Hess cel de la Nürnberg era de fapt o dublură și că adevăratul Hess fusese ucis la ordinele lui Churchill? Și de ce nu i s-a permis lui Cameron să facă examinarea care ar fi confirmat identitatea prizonierului?

Așa cum am văzut, Dulles nu era singurul care punea sub semnul întrebării adevărata identitate a bărbatului judecat – iar apoi închis – ca fiind Rudolf Hess. În 1973, un fost ofițer SS i-a mărturisit unuia dintre noi că existau îndoieli cu privire la identitatea deținutului din închisoarea Spandau din Berlin. Se știe și că chirurgul militar britanic Hugh Thomas a ridicat această problemă în fața publicului larg, în cărțile sale *The Murder of Rudolf Hess* (Asasinarea lui Rudolf Hess, 1979) și *Rudolf Hess: A Tale of Two Murders* (Rudolf Hess: Povestea a două crime, 1988). Thomas îl examinase personal pe deținut în timpul unui stagiu la Berlin în 1973 și observase că acesta nu avea cicatricile de pe piept din Primul Război Mondial.

Există numeroase alte episoade ciudate din timpul detenției lui Hess la Nürnberg care, cumulate, ridică suspiciuni. De exemplu, potrivit lui Airey Neave (cel care le-a dus inculpaților actele de acuzare), Hess i-ar fi răspuns unui ofițer care îl strigase cu acest nume: „Nu există nici un Rudolf Hess aici. Însă dacă îl cauți pe deținutul nr. 125, eu sunt acela!“[17]

Analizată în contextul ipotezei care presupune existența unei dubluri, întreaga problemă a presupusei amnezii a deținutului capătă o semnificație complet diferită. Ce altă metodă mai bună ar fi putut fi utilizată pentru a evita demascarea decât aceea de a pretinde că ți-ai pierdut memoria, mai ales dacă ești chemat să depui mărturie în apărarea foștilor colegi?

Unii dintre ceilalți deținuți par să fi indicat clar că au suspiciuni în ceea ce-l privește pe „Hess“. Atunci când i s-a spus că Hess nega că ar avea cunoștință despre unele evenimente pentru că își pierduse memoria, fostul ministru de externe nazist Joachim von Ribbentrop

a afirmat: „Hess? Vrei să spui, Hess al nostru? Hess pe care îl avem aici? A spus el asta?“[18]

Göring, de asemenea, părea că are bănuieli, motiv pentru care se amuza foarte mult, tachinându-l pe Hess în momentele când deținuții se aflau în aceeași sală, în pauzele dintre sesiunile de judecată. El a afirmat că Hess avea „un mare secret“ pe care ar trebui să îl dezvăluie. Chiar și în boxa acuzaților, într-o pauză procedurală, Göring nu a ratat ocazia de a-l „împunge“ răutăcios pe locțiitorul führer-ului, spunând:

„Apropo, Hess, când o să ne împărtășești și nouă marele tău secret?... Înaintez o moțiune ca Hess să ne spună marele lui secret în pauză. Ce spui, Hess?“[19]

Repetarea numelui lui Hess arată oare că Göring bănuia deja care era „marele secret“? (Dintre toți deținuții condamnați la moarte, doar Göring l-a păcălit pe călău, otrăvindu-se în celulă, înainte de ultima sa reprezentație în fața acestei lumi.)

Procesul

Unii au sugerat că acea formă de justiție în care învingătorii acționează ca judecători-călăi este destul de stranie și că ar fi fost un proces mult mai corect dacă judecătorii ar fi fost selectați din rândul puterilor neutre. Dar se pare că învingătorii au vrut să fie văzuți ca aplicând legea, încercând în același timp să se răzbune cu orice chip pe cei pe care îi învinseseră.

Procesul celor mai importanți criminali de război naziști a început pe 20 noiembrie 1945 și a durat peste un an. Hess a fost incriminat de toate cele patru capete de acuzare, după cum urmează:

- Unu: Uneltirea în comun sau conspirația cu privire la comiterea crimelor prezentate în celelalte capete de acuzare. (Altfel spus, chiar dacă acuzatul nu a participat la crime în sine, faptul că a făcut parte din regimul care le-a comis îl făcea vinovat.)
- Doi: Crime împotriva păcii, în special prin menținerea războiului în contradicție cu tratatele și acordurile internaționale.

- Trei: Crime de război, cum ar fi acțiuni împotriva civililor, masacrarea prizonierilor de război și altele.
- Patru: Crime împotriva umanității. Acest cap de acuzare include atrocitățile comise împotriva cetățenilor germani, care nu ar fi fost incluse la categoria crime de război ca atare.

Hess a fost unul dintre cei 21 de acuzați, alături de Göring, von Ribbentrop și Alfred Rosenberg, ideologul nazist. Martin Bormann, care dispăruse, a fost judecat *in absentia*.

În actul de acuzare al lui Hess scria:

> În perioada 1921–1941, acuzatul Hess a fost: membru al Partidului Național-Socialist, adjunct al führer-ului, ministru fără portofoliu al Reich-ului, membru al Reichstag-ului, membru al Consiliului de Miniștri pentru Apărarea Reich-ului, membru al Consiliului Guvernamental Secret, succesor desemnat al führer-ului, după acuzatul Göring, general în SS și general în SA.
>
> Acuzatul Hess s-a folosit de pozițiile de mai sus, de influența sa personală și de legătura apropiată cu führer-ul pentru: a promova ascensiunea la putere a conspiratorilor naziști și a consolida controlul lor asupra Germaniei, așa cum se arată în primul cap de acuzare; a promova pregătirile militare și psihologice pentru război, după cum se arată în primul cap de acuzare; a participa la planificarea politică și pregătirea pentru războaie de agresiune și războaie încălcând tratatele, acordurile și garanțiile internaționale, după cum se arată în capetele unu și doi de acuzare; a participa la pregătirea și planificarea politicii externe a conspiratorilor naziști, după cum se arată în primul cap de acuzare; a autoriza, conduce și participa la crimele de război, după cum se arată în al treilea cap de acuzare și la crimele împotriva umanității, stipulate în al patrulea cap de acuzare, incluzând o largă varietate de crime împotriva persoanelor și infracțiuni împotriva proprietății.[20]

Când actul de acuzare a fost citit, iar lui Hess i s-a cerut să spună cum pledează, el a răspuns doar *Nein*. Președintele tribunalului a spus că aceasta va fi considerată drept o pledoarie „nevinovat", ceea ce a provocat râsete în sala de judecată, inclusiv din partea camaradului acuzat Hermann Göring.[21]

Acuzațiile împotriva celorlalți naziști vizau într-o mare măsură înființarea și organizarea lagărelor de exterminare, sclavia și atrocitățile comise în Europa de Est. Având în vedere că excesele cele mai grave fuseseră comise după ce Hess fugise în Marea Britanie, acestea nu i-ar fi putut fi puse în cârcă. Planurile „Soluției finale", de exemplu, au fost elaborate la Conferința de la Wansee din ianuarie 1942 – la nouă luni după ce Hess devenise prizonierul britanicilor –, însă acuzarea a argumentat că, întrucât el fusese unul dintre membrii inițiali ai Partidului Național-Socialist și unul dintre principalii arhitecți ai ascensiunii lui la putere, ar trebui să fie considerat totuși unul dintre principalii conspiratori, potrivit primului cap de acuzare. S-a invocat, de asemenea, și faptul că ar fi avut puteri extinse, prin calitatea funcției sale de adjunct al führer-ului. Procurorul, locotenent-colonelul Mervyn Griffith-Jones, declara: „Excelența Voastră, în pledoaria mea susțin că, pentru a obține condamnarea acestui bărbat și a colegilor lui, este suficient să aduc dovezi doar cu privire la pozițiile lor în statul nazist și în controlarea statului și, de asemenea, dovezi generale ale crimelor care au fost comise de poporul german."[22]

Alte acuzații aduse împotriva lui Hess au fost semnarea de către acesta a legii prin care evreii cetățeni germani erau privați de drepturile lor civile și a decretului privind serviciul militar obligatoriu, considerat de procurori drept o dovadă a conspirației privind inițierea și menținerea războiului. Acuzarea a argumentat, de asemenea, că Auslandorganisation era „coloana a cincea"* și că, în calitate de șef al acesteia, Hess a pus bazele anexărilor ilegale a Austriei și a Cehoslovaciei.

În întreaga pledoarie a acuzării s-a pus accentul nu doar pe vinovăția lui Hess, ci și pe puterea pe care o exercitase în cel de Al Treilea Reich până în 1941. Acuzarea a petrecut mult timp și a făcut eforturi pentru a stabili aria de extindere a responsabilităților sale, precum și faptul că nimic nu se putea întâmpla în Germania

* Inițial numele agenturii generalului Franco, activă în perioada războiului civil din 1936–1939; în timpul celui de Al Doilea Război Mondial a reprezentat agentura nazistă responsabilă cu diversiune și spionaj. (n.red.)

fără știința și aprobarea lui, atrăgând atenția în mod special asupra prezenței semnăturii pe toate legile promulgate. Aceasta a fost baza condamnării sale pentru primul și al doilea cap de acuzare (conspirație împotriva păcii și organizarea și pregătirea unui război nelegitim).

Aproape fără excepție, istoricii postbelici l-au subevaluat pe Rudolf Hess, prezentându-l drept un *yes-man** ineficient, cel mult un „pudel" al lui Hitler, care devenise un motiv de stânjeneală pentru conducere. Imaginea generală despre el este a cuiva care nu avea nici o inițiativă individuală și, cu siguranță, nici o putere. Acestui Hess i-ar fi venit greu și să își lege șireturile fără un ordin direct de la iubitul său führer. Dar acuzarea sa de la Nürnberg s-a bazat pe ideea că el deținuse o putere și o influență reale, că fusese un inițiator care ar trebui spânzurat pentru faptele sale și că fusese, de asemenea, o forță importantă în spatele ascensiunii hitlerismului în Germania. Deci, care era adevăratul Rudolf Hess – o slugă lipsită de identitate sau o forță de care trebuia să se țină cont?

Cât despre zborul în Scoția, procurorii au argumentat că, departe de a fi un semn al intențiilor de pacificator ale lui Hess, această acțiune era încă o dovadă a conspirației de a continua războiul, dat fiind că intenția era de a face un târg cu Marea Britanie pentru a crește șansele de succes ale Germaniei în conflictul care se contura cu Uniunea Sovietică. Griffith-Jones a adăugat: „Excelența Voastră, pledoaria mea este, prin urmare, aceea că singurul motiv pentru care Hess a venit în Anglia nu a fost deloc umanitar, ci a avut ca scop, după cum am spus, doar să-i permită Germaniei să ducă bătălia împotriva Rusiei pe un singur front."[23]

Acest lucru ridică altă întrebare crucială cu privire la zborul lui Rudolf Hess. Istoricii au fost în general de acord cu declarația lui Hitler că Hess, pierzând contactul cu realitatea, a făcut un gest sincer, dar eronat, zburând solitar pentru a media o pace despre care führer-ul nu a știut înainte ca britanicii să-l captureze pe adjunctul său. Însă dacă, așa cum au presupus procurorii, evadarea a fost o mișcare calculată într-un joc mult mai vast, atunci este rezonabil să presupunem că Hitler știa despre inițiativă și că doar atunci când aceasta a

* Om de paie, în limba engleză, în original (n.red.)

eșuat dezastruos s-a gândit că este bine să nege că ar fi cunoscut ceva și să se dezică atât de plan, cât și de executantul acestuia.

Dr. Günther von Rohrscheidt, care a fost numit de tribunal, a fost inițial avocatul lui Hess, dar deținutul l-a demis în timpul procesului. Ulterior, el i-a cerut lui Alfred Seidl, care îl reprezenta pe Hans Frank, avocatul lui Hitler și fostul guvernator-general nazist al Poloniei, să îl apere. Apărarea lui Seidl a mers în două direcții. Prima a fost încercarea de a contrazice ideea că liderii naziști au fost implicați într-o conspirație de a duce un război în contradicție cu tratatele internaționale, în special cu Tratatul de la Versailles. Seidl a argumentat că, deși ar putea fi adevărat din punct de vedere tehnic că de la început principalul scop al Partidului Național-Socialist a fost să înlăture umilințele impuse poporului german la Versailles, tratatul în sine era nedrept, împotriva justiției naturale și fusese acceptat de către Germania doar prin constrângere. Deloc surprinzător, tribunalul a respins această pledoarie ca inadmisibilă.[24]

Cealaltă linie de apărare a lui Seidl a fost mai ingenioasă și mai curajoasă sau poate mai aventuroasă. El aflase prin intermediul lui Friedrich Gauss, șeful Departamentului Juridic al Ministerului de Externe german, că exista o înțelegere secretă între Germania și URSS, care avusese drept rezultat divizarea Poloniei între cele două națiuni, în septembrie 1939.[25] El a argumentat că guvernul sovietic se făcea, prin urmare, la fel de vinovat de conspirația de a purta un război și că prezența unui judecător sovietic în completul de judecată făcea ca întregul proces să fie nedrept.

Pentru a-și dovedi afirmația, Seidl a prezentat o declarație făcută sub jurământ de către Gauss (singurele două exemplare ale acordului fiind în mâinile rușilor). Aceasta a generat dezbateri aprinse în tribunal și Seidl s-a confruntat cu opoziția sovieticilor; procurorul sovietic, Roman Rudenko, a mers până acolo încât a afirmat că este „un act de provocare". Declarația a fost admisă, dar ignorată total de judecători.[26]

Hess însuși a arătat foarte puțin interes pentru propria sa apărare. Atitudinea lui a fost una de indiferență față de ceea ce se întâmpla în jurul lui, uneori părând chiar că nu înțelege nimic. În timp ce

acuzații ceilalți ascultau cu atenție traducerea procesului, el a refuzat să își pună căștile (deși Hess știa bine limba engleză, în timpul procesului s-a vorbit și în rusă, în franceză și în alte limbi) și citea cu interes un roman, în timp ce viața îi era pusă în cumpănă. Cu toate acestea, prin intermediul lui Seidl, el a declarat că refuză să recunoască autoritatea tribunalului în orice alt domeniu cu excepția crimelor de război și și-a recunoscut de bunăvoie responsabilitatea pentru toate legile și decretele pe care le-a semnat sau le-a emis în perioada mandatului său de adjunct al führer-ului.[27] Apoi, în final, toate privirile s-au îndreptat asupra lui când a fost chemat în boxa martorilor, pentru a vorbi în apărarea sa.

Hess a ținut un discurs ciudat și incoerent. Poate cu mai multă dreptate decât i s-a dat atunci, el a comparat procesul cu procesele-spectacol de la Moscova din anii 1930, subliniind că inculpații de acolo păreau să fie sub influența drogurilor sau a hipnozei. S-a lansat apoi într-o diatribă în care a argumentat că, virtual, toți cei implicați în război s-au aflat sub același gen de influență hipnotică: martorii de la proces, cei care l-au prins în Marea Britanie, paznicii lagărelor de concentrare germane și chiar Hitler. După cum vom vedea, cuvintele sale, deși aparent nebunești, paranoice, par să fi fost alese cu grijă, pentru a transmite un subtext semnificativ.

Până la urmă, președintele tribunalului l-a oprit, spunând că epuizase cele 20 de minute alocate. Hess a spus că renunță la restul declarației pe care ar fi vrut să o facă, iar apoi, brusc pasionat, coerent și lucid, și-a încheiat pledoaria cu următoarele afirmații atent elaborate:

> Mi s-a permis să lucrez mulți ani din viața mea sub cel mai mare fiu pe care l-a dat poporul meu în istoria lui milenară. Chiar dacă aș putea, nu aș vrea să șterg această perioadă din existența mea. Sunt fericit acum să știu că mi-am făcut datoria față de poporul meu – datoria mea de german, de național-socialist, de urmaș loial al führer-ului meu. Nu regret nimic.
>
> Dacă ar fi să o iau de la capăt, aș proceda exact la fel. Chiar dacă aș ști că la sfârșit m-ar aștepta o moarte groaznică pe rug. Indiferent ce fac oamenii, într-o zi voi sta în fața judecății Celui Veșnic. Voi răspunde în fața Lui și știu că El mă va considera nevinovat.[28]

Verdictul

După o lună de deliberări, toate verdictele au fost date pe 1 octombrie 1946. În privința lui Hess, din cauza poziției sale în guvernul nazist – în special pentru că întreaga legislație trebuia să fie aprobată de el –, s-a reținut că a conspirat pentru provocarea războiului. A fost evidențiat faptul că semnase decretul pentru introducerea înrolării obligatorii, în 1935. În sentință se arăta:

> Este adevărat că, între 1933 și 1937, Hess a ținut discursuri în care își exprima dorința de pace și pleda pentru cooperare economică internațională. Dar nimic din ce conțin aceste discursuri nu poate schimba faptul că, dintre toți acuzații, nimeni nu știa mai bine decât Hess cât de hotărât era Hitler să își îndeplinească ambițiile, cât de fanatic și de violent era și cât de puțin urma să se abțină acesta de la folosirea forței.[29]

Sentința l-a declarat pe Hess un „participant de bunăvoie și informat" la evenimentele din 1938–1939 care au fost preludiul celui de Al Doilea Război Mondial: anexarea Austriei și invadarea Cehoslovaciei și a Poloniei. Din misiunea sa în Marea Britanie, sentința atrăgea atenția că zborul avusese loc la doar zece zile după ce Hitler fixase data lansării ofensivei împotriva Rusiei (Operațiunea Barbarossa), făcând explicit legătura între cele două evenimente. Totuși, tribunalul a considerat insuficiente dovezile pentru condamnarea lui Hess pentru crime de război sau crime împotriva umanității și l-a condamnat la închisoare pe viață.

Judecătorul sovietic și-a exprimat dezacordul, considerând că erau suficiente temeiuri pentru un verdict de vinovăție în toate cele patru capete de acuzare și că Hess ar trebui condamnat la moarte, declarând: „Misiunea asumată de Hess de a zbura în Anglia ar trebui considerată ultima dintre aceste crime, întrucât misiunea a fost asumată în speranța de a facilita agresiunea împotriva Uniunii Sovietice, reținând temporar Anglia de la luptă."[30] El a mai argumentat că, deși Hess era scos din acțiune în perioada în care au fost comise cele

mai groaznice atrocități, el a contribuit la pregătirea terenului pentru acestea și se făcea, prin urmare, vinovat de complicitate.

În timp ce viața lui atârna în balanță, Hess privea în jur, nederanjându-se nici măcar să-și pună căștile pentru a auzi verdictul. După ce a fost scos din boxa acuzaților, el a spus că nu ascultase nimic și a fost surprins să descopere că nu va fi spânzurat. De fapt, scăpase „la mustață" de condamnarea la moarte. Toate cele patru puteri căzuseră de acord că el era vinovat pentru capetele de acuzare unu și doi, dar a fost o egalitate de doi la doi în privința celorlalte capete de acuzare. SUA și Franța votaseră „nevinovat", în timp ce Marea Britanie și URSS votaseră „vinovat", și, întrucât acordul era că egalitatea însemna achitarea, verdictul final a fost „nevinovat".[31] Totuși, la pronunțarea sentinței, chiar dacă el fusese condamnat doar pentru două capete de acuzare, judecătorii sovietici s-au pronunțat pentru moarte, dar au fost depășiți la numărul de voturi. Este de remarcat că judecătorii britanici l-au declarat vinovat pe Hess pentru toate cele patru capete de acuzare, cu intenția evidentă de a-l trimite la spânzurătoare ca să scape de el.

Acum, fie că era adevăratul Rudolf Hess sau cu totul altcineva, bărbatul slăbit, cu ochii adânciți în orbite, din închisoarea Nürnberg avea să primească în scurt timp un alt titlu. Pentru tot restul vieții sale, cel care fusese cunoscut, judecat și condamnat ca Rudolf Hess avea să fie știut în marea fortăreață Spandau din Berlin doar ca deținutul nr. 7.

Bătrânul din Spandau a inspirat numeroase cărți, atât în timpul, cât și după ce îndelungata sa viață a luat sfârșit. Prima, publicată la câteva săptămâni după verdictul dat la Nürnberg, a fost *Le mystère Hess* (Misterul Hess) a lui E.N. Dzelepy, în care autorul își exprimă dezamăgirea că la proces nu s-a făcut nici o dezvăluire importantă despre misiunea lui Hess: „Procesul de la Nürnberg nu a făcut lumină asupra «Misterului Hess». Hess însuși nu s-a abătut de la marea sa «discreție» care dura de cinci ani. El a refuzat să spună «întregul adevăr» despre cazul său. Mărturia sa nu a adus nimic nou, ci doar puțin mai mult mister."[32] Dzelepy credea că Hess a zburat în Scoția într-o misiune de pace reală, susținută de Hitler, pentru a se întâlni cu cei mai înalți membri ai clasei conducătoare britanice care

i se opuneau lui Churchill. Dar, asemenea multor altor cercetători ai lui Hess, Dzelepy și-a mărturisit profunda frustrare, întrucât credea că autoritățile britanice ascund publicului adevărul.

La câțiva ani după ce multe dintre documentele legate de cazul Hess au fost făcute publice, nu putem decât să înțelegem frustrarea lui Dzelepy. Se pare că autoritățile britanice nu au nici o intenție să facă publice unele detalii ale afacerii Hess, probabil din motive de siguranță națională. Dar, după atâta timp, cum ar mai putea ele constitui o amenințare? Cum ar putea detaliile unei misiuni eșuate acum 60 de ani să amenințe în vreun fel Marea Britanie de astăzi?

Note

[1] Persico, p. 134
[2] Hugh Rhomas, *Hess: a Tale of Two Murders,* p. 152. Scrisoarea a fost scrisă în ianuarie 1946
[3] Padfield, *Hess*, p. 305
[4] J.R. Rees, p. 170
[5] *Ibid.,* p. 171
[6] Ordinul TMI din 24 noiembrie 1945. (Acest ordin și cererea potrivit căreia Hess ar fi trebuit examinat de psihiatri dintr-o țară neutră sunt omise din publicația oficială britanică a procesului, dar sunt incluse în versiunea americană.)
[7] J.R. Rees, pp. 140–141
[8] În cartea sa (p. 143), Rees nu dă numele acestui membru care s-a opus deciziei, însă într-o scrisoare adresată unui coleg canadian, W. Clifford Scott, datată 11 iunie 1958 (a cărei copie se află în posesia noastră), Rees afirmă că lordul Moran „s-a opus violent recomandării" potrivit căreia Hess era apt să fie judecat.
[9] J.R. Rees, p. 217
[10] *Ibid.,* p. 223
[11] *Ibid.,* pp. 211–213
[12] Tribunalul Militar Internațional, vol. I, pp. 305–306
[13] J.R. Rees, p. 181
[14] *Ibid.,* pp. 181–182
[15] Gordon Thomas, pp. 167–168
[16] *Ibid.*, p. 168

[17] Neave, p. 346
[18] J.R. Rees, p. 169
[19] G.M. Gilbert, p. 89
[20] Tribunalul Militar Internațional, vol. I, p. 31
[21] *Ibid.*, vol. I, p. 48
[22] *Ibid.*, vol. VI, p. 151
[23] *Ibid.*, vol. VI, p. 163
[24] *Ibid.*, vol. X, pp. 60–67
[25] A se vedea p. 100
[26] Tribunalul Militar Internațional. vol. X, pp. 132–133, 157 și 214
[27] *Ibid.*, vol. IX, p. 632
[28] *Ibid.*, vol. XXII, pp. 384–385
[29] *Ibid.* vol. XXII, pp. 487–488
[30] *Ibid.*, vol. XXII, pp. 540–541
[31] Bradley F. Smith, pp. 181–182
[32] Dzelepy, p. 7 (traducerea aparține autorilor)

CAPITOLUL DOI

În spatele mitului

Aproape tot ce s-a scris despre Rudolf Hess începând din anul 1941 stă sub influența marelui mister al zborului său. Curând însă aveam să ne dăm seama că o atenție aproape exclusiv acordată acelui eveniment face ca multe dintre elementele cruciale ale poveștii să fie complet ignorate. Majoritatea cărților despre Hess se concentrează asupra perioadei dintre anii 1941 și 1987, ignorând în mare măsură faptul că bărbatul care a sosit în Scoția avea 47 de ani și că trăise deja aproape o jumătate de secol în care i se formase un caracter care putea să îl ajute să suporte ceea ce avea să se întâmple. Pentru a înțelege pe deplin acțiunea acestuia, a trebuit să punem unele întrebări despre trecutul lui. Deși această misiune era, fără îndoială, punctul culminant al vieții sale de până atunci, oare care fusese motivul pentru care se hotărâse să o pună în aplicare? Ce a stat la baza misiunii omului care ulterior a devenit un obiect al deriziunii, cel de care s-a dezis regimul nazist, dar care a fost considerat de către puterile victorioase drept o față a acestuia? Cine a fost de fapt Rudolf Hess?

Așa cum am văzut deja, există o discrepanță considerabilă între imaginea pe care o au istoricii despre Hess și cea pe care și-au făcut-o procurorii și judecătorii de la Nürnberg. El a fost judecat și găsit vinovat pentru autoritatea pe care o exercitase și pentru rolul său în organizarea și aducerea la putere a celei mai rigide și mai groaznice

mașinării politico-militare din secolul al XX-lea. Însă, după cum scrie majoritatea istoricilor postbelici, Hess era un *yes-man* ineficient al lui Hitler, pe care literalmente îl idolatriza. Imaginea standard este cea a unui personaj șters, fără altă putere reală decât aceea de a stânjeni, stereotip care apare în următorul paragraf din cartea lui Robert S. Wistrich, *Who's Who in New Germany* (Personalitățile Noii Germanii, 1982):

> În perioada 1925–1932, Hess nu a deținut nici un rang oficial în Partidul Național-Socialist, dar a acționat ca secretar personal al lui Hitler care avea încredere oarbă în acesta și îl urma necondiționat. Introvertit, timid, foarte nesigur și dependent de o figură paternă idealizată, Hess compensa lipsa lui de inteligență, de abilitate oratorică sau lipsa capacității de intrigă politică printr-o supunere și un devotament de câine față de Hitler, pe cât de naive, pe atât de sincere.[1]

Această caracterizare, urmarea liniei de partid, este rareori pusă la îndoială, însă atunci când acest lucru se întâmplă, iese la iveală un Hess foarte diferit. Când am cercetat cariera antebelică a lui Hess și mărturiile celor care l-au cunoscut, am ajuns la concluzia că aproape toate afirmațiile lui Wistrich cu privire la Hess se bazau pe o interpretare eronată a faptelor.

După cum vom vedea, Hess era mult mai mult decât un simplu secretar personal al lui Hitler în timpul ascensiunii la putere a Partidului Național-Socialist, mult mai mult chiar decât confidentul lui, cel cu care acesta împărtășea cele mai multe momente de introspecție. Și, cu toate că era mai presus de orice îndoială loial și total devotat lui Hitler, era pe deplin conștient de slăbiciunile führer-ului. În realitate, departe de a fi „pudelul" intimidat și supus al lui Hitler, Hess era atât de sigur de sine, încât din când în când făcea gestul radical – și pentru majoritatea oamenilor, terifiant – de a-l contrazice și de a se certa cu el. De fapt, aparentul devotament neclintit, de sclav, al adjunctului era în multe privințe un rol, de ochii publicului, asumat deliberat pentru a da un exemplu – la început în grupul destul de mic al adepților lui Hitler, dar apoi pentru întregul popor german. În loc să fie un lacheu intimidat, adevăratul Rudolf Hess era puterea

din spatele tronului, creatorul de imagine subtil și foarte eficient care veghea din umbră.

Se spune deseori că, deși Hess era cel mai educat dintre cei doi, Hitler era cel mai inteligent. Aceasta este însă o suprasimplificare: Hitler avea o inteligență nativă mai ascuțită, abilitatea de a gândi fără a se lăsa influențat – și, desigur, charismă și un instinct teatral care l-au făcut memorabil ca lider –, însă Hess era un gânditor mai profund, un planificator prudent, un consilier excelent. Hitler era acțiune, Hess era strategie. Împreună au făcut o echipă formidabilă, dar nu ca stăpân și sclav – cel puțin la început, ei au fost mai mult sau mai puțin egali.

Nazistul tăcut

Mulți dintre cei care l-au întâlnit pe Hess înainte de război – inclusiv cei care nu erau nici pe departe admiratori ai nazismului – sunt de acord că putea să fie foarte impresionant în felul său tăcut, prudent. În 1934, aflându-se într-o misiune de evaluare a constituirii Luftwaffe*, colonelul de aviație Frederick W. Winterbotham, șeful Departamentului Aviație al MI6, a avut așa-zisa onoare de a-i întâlni pe mulți lideri naziști, inclusiv pe Hitler și pe Hess. Înainte de prima sa întâlnire cu locțiitorul führer-ului, Winterbotham a primit următoarele informații de la omul său de legătură din Berlin, baronul William de Ropp, care făcuse un studiu special cu privire la caracterul liderilor naziști:

> Bill [de Ropp] mă prevenise că el era un om foarte educat și remarcabil de inteligent care, ca adjunct al lui Hitler, îl susținea întotdeauna într-un mod mai degrabă tăcut, trecând neobservat. Hess era, la nevoie, un vorbitor puternic, dar și mie mi-a făcut impresia că era mai preocupat de bunăstarea țării sale decât de cucerirea altora.[2]

În câteva luni, Winterbotham l-a întâlnit pe Hess de mai multe ori, chiar a mers cu el la teatru, la un spectacol cu piesa *Coriolan* de Shakespeare, ocazie cu care a aflat multe despre caracterul adjunctului.

* Forțele aeriene ale armatei germane în perioada nazistă (n.red.)

Omul din MI6 s-a amuzat observând că piesa părea să fie aleasă anume pentru a da repetate ocazii de a saluta cu salutul nazist, mascat ca salut roman. Publicul era încântat, extaziat de fiecare dată când un *„Ave Caesar!"* se transforma în *Heil Hitler!,* dar Hess era tot mai stânjenit de isteria crescândă. În final, s-a aplecat și i-a șoptit oaspetelui său englez: „Știi, nu e cu adevărat nevoie de asta."[3]

Pare de neconceput că tocmai adjunctul führer-ului era stânjenit – până la urmă, ținea de postul lui să agite masele până la frenezie. Dar era ca și cum el ar fi privit spectacolul prin ochii oaspetelui său, cu tot dezgustul unui om civilizat. Pe parcursul câtorva întâlniri, Winterbotham a descoperit că inițial rezervatul adjunct, care de altfel nu era niciodată decât foarte manierat și corect, s-a încălzit treptat, permițându-și mici glume. Evaluarea sa finală a caracterului lui Hess a fost: „Găsesc… o anumită profunzime de caracter și un nivel de inteligență care lipsesc deseori altor lideri naziști. Are o sensibilitate latentă, în locul eficienței nemiloase a celor asemenea lui Göring sau Himmler. Echilibrul lui interior a crescut, dar părea mereu ezitant."[4]

Relatarea lui Winterbotham arată clar că Rudolf Hess nu era ușor de descifrat. De felul lui rezervat și tăcut, era mai fericit să lucreze din culise decât să caute centrul scenei – dar, dacă lucrurile stăteau astfel, care era de fapt rolul său? Aștepta el să fie adus sub lumina reflectoarelor, fără să vrea, ca să-și bâiguie rolul când venea momentul? Era deja o putere de care să se țină seama, ca scriitor de discursuri, director de scenă, producător, regizor – și muză. Deși poate nu avea ambiții de ascensiune personală, el avea un set clar definit de ambiții pentru iubita lui Germanie. Un lucru revelator, în ajunul preluării puterii de către naziști, el le-a scris părinților săi o diatribă împotriva „carieriștilor" – cei care lucrau pentru câștig personal mai degrabă decât din patriotism sau simț al datoriei:

> Adesea, carieristul nu se deosebește prea tare de un șantajist. Este mai degrabă un om fals, nu un om capabil… Cel care se ridică prin forțele proprii se ridică împotriva carieriștilor. El își face datoria fără să se gândească la carieră… ridicându-se, sigur de el și drept – carieristul încearcă să prindă un loc liber în tramvai.[5]

Hess nu era ipocrit. Alți lideri naziști și-au folosit funcțiile și au făcut abuz de ele pentru a-și împodobi cuibul, ducând o viață de lux și de desfrâu – excesul de droguri al lui Hermann Göring era deja arhicunoscut –, însă Hess a continuat să trăiască modest, conștiința lui nepermițându-i nici măcar să deconteze cheltuieli mărunte. Spre deosebire de toți ceilalți oficiali naziști, el a refuzat să folosească benzină de la stația guvernului pentru mașina sa personală (un Mercedes, model sport), pentru că acest lucru era împotriva regulamentului.[6] Departe de a-și împodobi pereții cu tablouri scumpe, pe cheltuiala partidului, nici măcar o agrafă de hârtie a guvernului nu a ajuns pe biroul lui de acasă. Desigur, pasiunea pentru regulile mărunte nu-l face pe un om nici onorabil, nici atrăgător, dar părerile lui Hess pot părea surprinzătoare. Deși aproba de obicei discriminarea sexuală din regimul nazist, exista un subiect cu privire la care se opunea moralității oficiale – pentru care îl contrazicea chiar, când era necesar, pe Hitler însuși. Hess nu avea nici o reținere în a se arăta un apărător al mamelor singure, atacându-i pe cei care le ostracizau și ducând o campanie activă pentru înlăturarea stigmatului ilegitimității. El chiar s-a oferit să le fie naș copiilor nelegitimi ai căror tați muriseră în război[7] – acțiuni care nici pe departe nu ar putea fi ale unui om incapabil să aibă idei proprii sau prea intimidat ca să lanseze provocări la adresa sistemului.

Omul Hess

Adjunctul führer-ului poate fi uneori dificil de evaluat cu o oarecare obiectivitate, însă este încă și mai greu de descifrat Rudolf Hess omul. Cei care l-au văzut cu regularitate au remarcat deseori că el părea puțin mai relaxat doar după luni de întâlniri, deși, după cum am văzut, Winterbotham a vorbit despre o destindere spre sfârșitul perioadei în care s-au aflat în contact direct. Și, așa cum omul din MI6 și alții au constatat cu surprindere, Hess nu era un lider nazist tipic. În timp ce majoritatea confraților lui erau doar un pic mai mult decât niște asasini, el s-a străduit să insufle un simț al onoarei în cei care lucrau pentru cauză, căutând întotdeauna ca prin comportamentul lui să dea

un exemplu perfect de urmat. Spre deosebire de mulți dintre cei care și-au croit drum prin teroare în elita celui de Al Treilea Reich, el era un om inteligent, cultivat, cu puternice înclinații artistice și muzicale, care scria poezie romantică și era îndrăgostit de Beethoven. (Nu a fost niciodată de acord cu Hitler în privința superiorității lui Wagner.)

Hess era prin natura sa rafinat și – ca toate adevăratele eminențe cenușii – nu încerca să iasă în evidență, deși cu statura sa și cu aerul lui sumbru, intens, cu greu ar fi putut trece neobservat în mulțime. În tinerețe, fusese cunoscut drept „chipeșul Rudi", chiar dacă întotdeauna timid și reținut cu fetele, nu a făcut caz niciodată de frumusețea lui. Cu trecerea timpului, când viața a devenit grea – plină de decizii de viață și de moarte și de obsesii fanatice –, figura sa a căpătat o expresie stranie, de om bântuit. Treptat, dintr-un as al zborului, elegant, cu o figură ca dăltuită în piatră, el s-a transformat într-un bărbat de vârstă mijlocie, cu o privire oarecum sălbatică, având ca detalii fizice evidente sprâncenele uriașe, stufoase, care accentuau imaginea de intensitate obsedată. Când s-a parașutat în Scoția, pe figura lui se fixase deja o expresie de profundă anxietate – firească, date fiind circumstanțele.

Uneori, seriozitatea prea mare îl împiedica pe adevăratul Hess să răzbată la suprafață. Se pare că avusese simțul umorului și era cunoscut ca un om care râdea și se manifesta spontan, dar în cea mai mare parte a timpului era considerat o persoană mai degrabă severă, corectă, care își ținea foarte bine în frâu emoțiile. Secretarii lui particulari, care îl cunoșteau bine, au susținut că nu l-au văzut niciodată pierzându-și controlul, indiferent de provocări. Era întotdeauna în aparență rece și calm, deși apropiații lui știau prea bine cât de mult îl costa, în termeni de sănătate, acest autocontrol aproape supraomenesc. Sistemul nervos al lui Hess era hipersensibil, provocând numeroase suferințe psihosomatice care imitau, între alte manifestări, crizele de blocaj de vezică biliară și ulcerele stomacale. Exista însă un lucru asupra căruia părea să nu aibă nici un control: un fluierat incorigibil – și cât se poate de iritant – cu care își înnebunea membrii personalului, un zgomot interminabil și asurzitor de care era rareori conștient.

Iată de ce colegii lui din ierarhia nazistă nu îl găseau pe gustul lor, tratându-l cu precauție la început – în fond, era prietenul intim al lui Hitler –, iar apoi luându-l din ce în ce mai mult în derâdere. Sentimentul era reciproc. Chiar și în primele zile ale regimului, ei erau rareori încurajați să se apropie mai mult de el; în orice caz, Hess s-a asigurat că viața lui personală era strict separată de îndatoririle sale de partid. Cu toate că el și Ilse primeau invitați, musafirii lor preferați erau mai degrabă artiști, muzicieni și filosofi, decât colegi de birou necioplți, cu limbaj grosolan și minți înguste.

Nu toți liderii naziști erau insensibili la părțile bune ale lui Hess. După prima lor întâlnire, în 1926, Goebbels scria în jurnalul său: „Hess: persoana cea mai decentă; tăcută, prietenoasă, rezervată“[8], în timp ce alt coleg, Kurt Ludecke, comenta în 1933: „Pentru mine, el era masculinitatea personificată“, adăugând că era „foarte rece, foarte politicos – prea politicos“.[9] Această subliniere a masculinității lui Hess pare destul de ciudată și nelalocul ei, intenția fiind, probabil, să înlăture zvonurile insistente potrivit cărora locțiitorul führer-ului ar fi fost homosexual. În realitate, au existat mulți homosexuali în ierarhia nazistă, deși oficial homosexualitatea era *verboten* (interzisă). Într-adevăr, homosexualii au fost între primele victime ale lagărelor de concentrare. Însă nu există dovezi că Hess era homosexual, în pofida comentariului destul de trist al lui Ilse Hess, care a spus despre căsătoria lor că a făcut-o să se simtă ca o „elevă la mănăstire“.[10] Evident, Hess nu era un amant prea grozav: deși era cu adevărat atras de personalitatea și intelectul lui Ilse, ideea de a se căsători cu ea nu pare să-i fi trecut prin minte până când Hitler aproape că i-a ordonat să o facă. Detractorii lui au scos în evidență cu satisfacție intervalul de zece ani scurs între data căsătoriei și nașterea unicului lor fiu, în 1937, și chiar și atunci au fost zvonuri că Hess nu ar fi fost de fapt tatăl (deși era evident că îl adora pe micul Wolf). Nu există nici o dovadă că acesta nu ar fi fost virgin în noaptea nunții și nici că ar fi avut vreo relație în afara căsătoriei. Părea să își fi dedicat pasiunea exclusiv Germaniei și devotamentului pentru Hitler. Deși fiecărui german i se cerea supunere față de führer, devoțiunea lui Hess era considerată atât de exagerată, încât i-a adus porecla *Fräulein*

(domnișoară) – dar acesta pare nu atât un comentariu răutăcios privind sexualitatea sa, cât referitor la rolul său de sprijin în viața lui Hitler. În această privință, Frederick Winterbotham scria:

> Spre deosebire de maestrul său, Hess se mulțumea cu statutul de umbră. El evita lumina reflectoarelor și cred că puțini oameni îl cunoșteau îndeaproape. Cămașa lui brună nu avea nici un ornament, dar, ca și celelalte haine ale sale, era foarte bine croită. Pantalonii lui nu ar fi putut fi croiți mai bine nici pe Savile Row*; era înalt și suplu, cu picioare bune pentru cizme; într-adevăr, cizmele lui erau motiv de invidie în partid; nu numai că erau din piele veritabilă, dar i se și potriveau foarte bine, iar lustrul pielii negre l-ar fi făcut invidios și pe un ofițer de cavalerie. Nu am putut să îmi dau seama de la început dacă era timid cu străinii, nu prea sigur de el sau pur și simplu excentric. Cu siguranță, era pretențios.[11]

Referirea la Savile Row l-ar fi încântat pe Hess, întrucât era un anglofil devotat. Străduindu-se să se comporte după modelul britanicului rigid, el își ținea emoțiile sub control, iar dorința sa de a avea o ținută potrivită rolului pe care îl deținea s-a extins într-o asemenea măsură, încât purta jachete de tweed chiar și în weekend. Probabil că anglofilia sa a fost generată măcar parțial de o ciudată întorsătură a destinului, care a făcut ca Rudolf Hess să se nască în Egipt, aflat în secolul al XIX-lea sub protectorat britanic.

Egipteanul

Fiul lui Fritz și Klara Hess s-a născut în Alexandria, la 26 aprilie 1894. Tânărul Rudolf a crescut într-o atmosferă foarte victoriană. Mama l-a luat pe copilașul puternic și inteligent sub aripa ei, arătându-i constelațiile strălucitoare de pe cerul nopții egiptene, insuflându-i fascinația pentru misticism și spiritualitate și o pasiune, care avea să dureze toată viața, pentru astronomie și astrologie, precum și o mare încredere în remediile homeopatice. Tatăl însă nu era nici pe departe atât de ușor de abordat. Fritz Hess, un importator-exportator de

* Importantă arteră comercială din Londra, renumită pentru atelierele de croitorie bărbătească. (n.red.)

succes, se încadra foarte bine în tiparul unui *pater familias* victorian: Rudolf și frații lui mergeau pe vârfuri în jurul lui – și la propriu, și la figurat –, terorizați de gândul că l-ar putea deranja cu ceva. La mese domnea tăcerea. Copiii îndrăzneau să se joace doar atunci când el pleca la serviciu. Atitudinea lui față de soție lăsa, de asemenea, mult de dorit: el a dormit liniștit în timpul nașterii unuia dintre copiii săi și nu s-a dat jos din pat nici când micul – și curajosul – Rudolf l-a trezit cu importanta veste privind apariția în familie a unui nou membru, fratele lui Alfred.

Familia Hess locuia într-o vilă mare și confortabilă, pe coasta Mediteranei, și își petrecea vacanțele de vară în casa de la țară din munții Bavariei. Pe lângă familiile expatriaților germani, în Alexandria se afla o prosperă comunitate britanică, deși Fritz Hess rareori avea contact cu aceștia sau permitea familiei să o facă. Nu erau foarte sociabili și petrecerile pe care le dădeau păreau să fie pentru germani rezervați ca și ei, cu puțini străini.

Tatăl lui Rudolf dorea ca el să intre în afacerea familiei, dar preocupările lui Hess se îndreptau în alte direcții – a avut întotdeauna aptitudini pentru științe, în special fizică, chimie și matematică. Există indicii ale unor tensiuni între tată și fiu pe această temă, dar probabil nu destul de grave pentru a afecta dezvoltarea psihologică fundamentală a lui Hess. El a fost totdeauna fiul supus. A existat însă ceva care aproape sigur l-a afectat în mare măsură, insuflându-i poate devotamentul fanatic pentru naționalismul german, un lucru care a părut probabil destul de neînsemnat pe atunci: o poreclă pe care a căpătat-o în școală.

După școala protestantă germană din Alexandria, și-a continuat studiile în Germania, unde a locuit la internat de la vârsta de 14 până la 17 ani. Acolo a fost profund șocat de faptul că era tachinat cu porecla „Egipteanul“ din cauza originii sale și a tenului mai negricios. El, care se considerase întotdeauna un german pur, era tratat ca un străin în propria lui țară! Ne putem imagina că acest lucru nu a fost doar traumatizant, ci un profund catalizator pentru tânărul Hess, pentru care confirmarea ca naționalist german a devenit o obsesie. După această dură trezire la realitate, a studiat la Școala Superioară

de Comerț din Neuchâtel, Elveția, iar apoi a efectuat un stagiu la o companie comercială din Hamburg. Aștepta cu nerăbdare să devină student la Oxford – încununarea atât a ambițiilor sale academice, cât și a anglofiliei sale crescânde – când a izbucnit Primul Război Mondial. (Soarta a făcut ca el să nu ajungă în Anglia decât ca prizonier, deși poate că era un motiv de mândrie pervertită în faptul că avea să fie întemnițat într-o mare instituție britanică, Turnul Londrei.)

Ca orice bun german, Hess a ascultat chemarea la arme, înrolându-se voluntar în infanteria bavareză. A luptat în mijlocul ororilor de la Ypres, cunoscând foamea cumplită, lipsurile și trauma de a fi martor la un carnagiu, o dată rămânând chiar blocat timp de o zi într-o groapă din tranșee, alături de un francez tăiat în două. Ca toți cei care au luptat în Marele Război, s-a întors acasă radical schimbat. A fost ca un botez de foc din care Hess avea să se ridice ca o pasăre Phoenix, eliberat de speranțe și de temeri copilărești, cu un suflet de oțel. A devenit erou, a primit Crucea de Fier clasa a II-a, pentru curajul dovedit în luptă, și a fost avansat la gradul de *Vizefeldwebel* (vicesergent). A fost descris de un camarad de arme – destul de glacial – ca un soldat curajos, „exemplar prin sângele său rece și spiritul de sacrificiu".[12]

În iunie 1916, la Verdun, a petrecut un timp în spital din cauza unei răni la brațul stâng, provocată de un șrapnel, deși rănile sale nu erau grave, și s-a refăcut rapid, fiind promovat apoi la gradul de locotenent. Trimis apoi să lupte în România, a fost rănit mult mai grav, rană care a căpătat ulterior o semnificație enormă în controversa privind identitatea deținutului de la Spandau. În iunie 1917 a fost împușcat în piept, glonțul trecând prin plămânul stâng și ieșind prin spate. A petrecut patru luni în spital și încă o lună în convalescență acasă, fiind declarat până la urmă inapt să se întoarcă în infanterie. Din întâmplare, acest lucru a venit la momentul potrivit, pentru că avea o nouă ambiție, propunându-și să intre în Corpul de Aviație. Spre marea sa bucurie a fost acceptat, dar înainte de a-și prelua noile îndatoriri a primit o ultimă misiune ca infanterist: să escorteze o unitate la un regiment de pe Frontul de Vest. Aici a avut loc o

întâlnire importantă. După cum scria Konrad Heiden la puțin timp după zborul lui Hess în Marea Britanie:

> La un moment dat, a trebuit să se prezinte la comandantul regimentului… locotenent-colonelul von Tubeuf. Lângă Tubeuf stătea curierul său, un caporal. Hess și caporalul s-au privit în ochi, erau doi supraviețuitori ai holocaustului*. Cum ar fi putut să aibă vreo idee despre un viitor? Mai târziu, și-au amintit scena. Amândoi erau convinși că destinul îi alesese pentru un scop special, întrucât scăpaseră din măcelul în masă care decimase cea mai mare parte a regimentului. Numele caporalului era Adolf Hitler.[13]

Când Hess și-a încheiat pregătirea ca pilot, în octombrie 1918, războiul era aproape încheiat. A zburat în câteva misiuni cu biplane Fokker pe deasupra Belgiei, dar nu a fost implicat în nici o bătălie aeriană serioasă. A fost o experiență bună pentru un aviator novice. Cel puțin acum știa ce voia cu adevărat să facă: instinctul îi spunea că era menit gloriei aviatice și nu a trecut mult până când acest instinct s-a dovedit corect.

Moștenirea înfrângerii

Orice urmă din euforia pe care Hess ar fi putut să o simtă pentru că își găsise în sfârșit destinul ca aviator a fost ștearsă de înfrângerea iubitei sale Germanii în Primul Război Mondial. S-a întors acasă de pe front într-o țară demoralizată, sărăcită și mohorâtă, plină de militari învinși și de familii înfometate. Germania fusese distrusă politic, economic și social. Puterile victorioase – Marea Britanie, SUA, Franța și Belgia – au făcut tot ce puteau mai rău pentru a se răzbuna pentru ororile Marelui Război, făcând înfrângerea cât mai punitivă, mai umilitoare și mai dureroasă cu putință. Urmăreau să dezarmeze Germania, să-i distrugă puterea militară odată pentru totdeauna și, de asemenea, să îi distrugă economia.

*Aici cu sensul de ucidere a unui mare număr de oameni. (n.red.)

Din cauza unei blocade impuse de puterile victorioase – care a continuat câteva luni după armistițiu –, poporul german murea de foame. Rata mortalității infantile era înfiorător de ridicată, până la 60% în unele zone.[14] Și, în timp ce straturile cele mai de jos ale societății se luptau să rămână în viață, cei de la vârful ierarhiei s-au văzut confruntați cu un viitor neliniștitor. Împăratul Wilhelm al II-lea a fost silit să abdice, plecând în exil în Olanda, la castelul contelui Godard Bentinck; moștenitorul lui a renunțat la drepturile sale la tronul Germaniei și, prin aceasta, a semnat condamnarea la moarte a monarhiei din Germania. Social-democrații au fost numiți – nu aleși – de către Aliați să guverneze pustiul care fusese cândva mândra și prospera Germanie. Era o lume foarte diferită de încrezătoarea superputere din urmă cu doar patru ani și toți cei care au trăit atunci au resimțit acest lucru, mai ales disperarea pe care o aduseseră foamea și umilința. Ca o încununare a răului, Tratatul de la Versailles din iunie 1919 a aruncat vina pentru întregul coșmar al conflictului asupra Germaniei și aliaților ei.

Războiul a schimbat nu numai Germania, făcând-o de nerecunoscut, ci a adus și transformări uriașe în toată Europa. State noi sau reînviate – cum ar fi Polonia, Cehoslovacia și Iugoslavia – au fost create din frânturile fostelor Imperii Austro-Ungar, Rus și Otoman. Părți din teritoriul german și austriac – cu populații predominant vorbitoare de germană – au fost tăiate și date altor țări. Sute de mii de cetățeni germani s-au trezit cu altă cetățenie și fără să aibă nici un cuvânt de spus în legătură cu aceasta. Principiul urmat de învingători în crearea noilor state a fost cel al dreptului popoarelor la autodeterminare – cu excepția Germaniei, în cazul căreia această regulă nu s-a aplicat. Cererea Austriei de a organiza un plebiscit pentru a se hotărî dacă ar trebui sau nu să se unească cu Germania a fost respinsă.[15]

Tratatul a impus măsuri drastice pentru a împiedica resurecția militară a Germaniei, reducând forțele armate și interzicând ca efectivul din armata regulată națională (Reichswehr*) și din marină să depășească 100 000, respectiv 15 000 de oameni. Acest lucru

* Apărarea Națională – denumirea purtată de forțele armate ale Germaniei între 1919 și 1935, ulterior fiind renumită Wehrmacht (Forța de apărare). (n.red.)

împiedica în mod eficient Germania nu doar să provoace un război de agresiune, ci și să se apere. Este ușor de înțeles cât de mult a chinuit sufletele germanilor răzbunarea dură impusă prin Tratatul de la Versailles. Pe lângă faptul că împiedica Germania să se apere, tratatul prevedea și că aceasta trebuia să plătească daune exorbitante țărilor învingătoare. În 1921, despăgubirile au fost, în sfârșit, fixate la suma colosală, aproape mitică, de 132 miliarde de mărci aur. Această sumă era atât de mare, încât, dacă nu ar fi fost Al Doilea Război Mondial, nu s-ar fi putut achita înainte de anii 1970.

Țara era în haos și din punct de vedere politic. Noul guvern de la Weimar (numit după orașul în care a fost elaborată Constituția) era privit cu neîncredere de germani și învinovățit de vinderea Germaniei către Aliați. Germania era încă o federație de state care se bucurau de multă autonomie, în dezacord cu noul guvern central. Dar acest dezacord conta prea puțin, întrucât executivul încetase virtual să funcționeze. Armata fusese demobilizată și majoritatea militarilor fuseseră trimiși acasă – unde nu aveau de lucru, nu aveau ce să mănânce sau la ce să spere.

În această atmosferă explozivă de ură și teamă profunde, era inevitabil să apară o intensificare a acțiunii, o nouă cale înainte sau măcar o speranță de lumină la capătul tunelului. Energia mândriei oprimate și a umilinței trebuia să își găsească o supapă. Încurajați de succesul Revoluției Ruse din 1917, comuniștii germani – cunoscuți ca Liga Spartacus – au început să se agite pentru a provoca o revoluție. (Trebuie să amintim că atunci când a scris *Capitalul*, prin care chema muncitorii la revoluție, Karl Marx avea în minte Germania, nu Rusia.) Nu a fost o mișcare populară din punctul de vedere al autorităților: acestea au reacționat, înființând grupuri „neoficiale“ de voluntari alcătuite din foști militari, numite Freikorps, pentru a lupta împotriva amenințării comuniste. La mai puțin de două luni de la armistițiu au avut loc revolte sângeroase la Berlin și în alte orașe din Germania. Tot teritoriul torturat a fost zguduit de marșuri, revolte și asasinate politice. În Bavaria, monarhia a fost răsturnată, iar în februarie 1919 capitala landului München a fost luată în stăpânire de comuniștii proruși, care au proclamat-o republică sovietică. (Pentru

a spori și mai mult confuzia, acestor comuniști li se opunea chiar și Liga Spartacus.) În aceste circumstanțe explozive Rudolf Hess a fost demobilizat, la 24 de ani, sosit în München cu câteva zile înainte de cucerirea comunistă.

Suflete mult mai puțin sensibile decât Hess au fost grav și pe termen lung traumatizate de război, dar suferința personală a acestuia a fost intensificată de conștientizarea faptului că el și compatrioții lui au îndurat asemenea chinuri în zadar. În 1927, el îi scria unui văr:

> Am luptat pentru onoarea drapelului nostru acolo unde un bărbat de vârsta mea trebuia să lupte, acolo unde erau cele mai grele condiții, în praf și în noroi, în iadul de la Verdun, Artois și din alte părți. Am fost martor la ororile morții în toate formele ei, am fost zile întregi sub focul bombardamentelor dure, am dormit într-o groapă în care zăcea o jumătate de francez. Am flămânzit și am suferit, ca toți soldații de pe front. Și toate acestea sunt în van, suferința oamenilor buni de acasă este zadarnică?... Nu, dacă toate acestea sunt zadarnice, aș regreta că nu mi-am tras un glonț în cap în ziua în care au fost publicate condițiile monstruoase ale armistițiului și când au fost acceptate. Nu am făcut-o atunci doar în speranța că, într-un fel sau altul, aș mai putea încă să fac ceva pentru a întoarce soarta.[16]

Hess a văzut cu groaza unui naționalist autentic divizările interne din noua Germanie, în special ceea ce el a perceput ca amenințarea comunistă. Mersese în iad pentru a lupta cu dușmanii țării sale și se întorsese doar ca să găsească un dușman încă și mai monstruos – de data aceasta considerabil mai aproape de casă. Ceea ce înrăutățea situația era faptul că aceștia nu erau inamici străini, ci conaționali germani, trădători care voiau să înalțe steagul roșu deasupra țării învinse.

După ce britanicii expropriaseră afacerea familiei sale din Alexandria, Fritz Hess o reconstruia încet, cu hotărârea caracteristică. Rudolf s-a angajat ca vânzător într-un magazin de mobilă ieftină, pentru a contribui la plata studiilor sale la Universitatea din München, deși avea și o mică bursă, fiind selecționat să beneficieze de un program al guvernului bavarez pentru veterani. Abandonând studiile

științifice pe care le-ar fi preferat, el a ales să studieze politica și economia, simțind că îi vor fi mai utile în acele vremuri.

Studenții care trăiesc sub un regim politic imperfect pot fi întotdeauna mobilizați pentru a-și face simțite furia și frustrările și nici măcar tăcutul și studiosul Rudolf Hess nu a fost o excepție. El s-a aruncat curând cu entuziasm fanatic în mișcarea de rezistență împotriva noului regim comunist impus din München. Aici avea să îl întâlnească pe unul din cei doi oameni care au exercitat cea mai importantă influență asupra vieții sale și, după cum vom vedea, un personaj-cheie în drama zborului, generalul profesor Karl Haushofer.

Marea inspirație

Karl Haushofer avea să-i devină lui Hess profesor, mentor, prieten, model patern și o mare sursă de inspirație, puternica eminență nu atât de cenușie din spatele viitorului adjunct al führer-ului. Destinat să moară de propria mână, după Al Doilea Război Mondial, profesorul Haushofer s-a născut în Bavaria în 1869 și a devenit o figură recunoscută în două domenii care nu întotdeauna se potrivesc unul cu celălalt – armata și lumea academică. A fost atașat militar german la Tokyo între 1908 și 1911, servind trei ani mai târziu pe front, ca general-maior. După război a rămas pentru toată viața profesor de geografie la Universitatea din München, păstrându-și numeroasele legături din străinătate. (Aventurile lui antebelice l-au dus în locuri exotice și mistice cum ar fi Himalaya și Extremul Orient, unde a căpătat o fascinație, care avea să dureze întreaga viață pentru ocultism și formele inițiatice de spiritualitate. Devenind un reputat expert în misticism, a fost singurul european membru al unei societăți secrete japoneze, Ordinul Ezoteric al Dragonului Verde.) Sofisticarea urbană a lui Haushofer și vasta cunoaștere a lumii materiale și a celei invizibile îi dădeau o irezistibilă aură mistică, în comparație cu profesorii bavarezi din campus, mult mai simpli. Dintre toți studenții care îl adorau ca pe un erou, nici unul nu era mai devotat decât Rudolf Hess, care era atras în special de *l'idée fixe* (idee fixă) a profesorului – conceptul de „geopolitică", legătura dintre o națiune,

politica, economia, resursele naturale și amplasarea pe hartă. În această privință, Haushofer fusese influențat masiv de un pionier în domeniu, geograful britanic Sir Halford Mackinder, parlamentar (1861–1947), fondator al Universității Reading și prima persoană care a escaladat muntele Kenya. Haushofer a studiat culturile și politica altor națiuni, devenind un expert în relații internaționale, domeniu în care a devenit ulterior un consilier-cheie al Partidului Național-Socialist. Unul dintre motivele pentru care s-a bucurat de o asemenea favoare din partea naziștilor a fost conceptul său de *Lebensraum* (spațiu vital) – ideea că pentru a deveni o importantă putere globală, Germania trebuia să se extindă spre est.

Un alt concept de geopolitică susținut de Haushofer, dar nu și inventat de el, care ocupa un loc la fel de central în politica externă nazistă era cel de *Alldeutscher*, pangermanism. Acesta era reprezentat de convingerea, aparent logică, potrivit căreia toate popoarele vorbitoare de limba germană ar trebui să facă parte dintr-o singură națiune – Germania Mare. Din păcate, în parte din cauza Aliaților, prin redesenarea hărții Europei după Primul Război Mondial, vorbitorii de germană erau acum împrăștiați, unii chiar izolați pe la marginile altor țări. Pentru a crea Germania Mare, naziștii ar fi trebuit să dobândească și să devasteze zonele înconjurătoare.

Profesorul susținea și ideea unor State Unite ale Europei. El credea că acestea ar fi esențiale pentru supraviețuirea națiunilor individuale în noua economie globală. A constatat că finanțele mondiale s-au schimbat fundamental prin ascensiunea SUA ca mare putere economică în Occident și a Japoniei în Orient. Ca și Hess – și Hitler, de altfel – Haushofer era un mare admirator al Marii Britanii și al imperiului ei, despre care considera că joacă un rol vital în geopolitica mondială. El considera că Imperiul Britanic juca în lume un rol similar celui pe care îl avea Germania în Europa, acela de dominator.

Totuși, opiniile lui Haushofer difereau de cele ale naziștilor într-o chestiune majoră: el nu era rasist. Deși geopolitica sa avea să contureze ideologia celui de Al Treilea Reich și să inspire cea mai mare mobilizare militară pe care a cunoscut-o vreodată lumea, în privința

rasei a refuzat să îi conducă pe naziști. Probabil că motivul pentru această periculoasă sfidare era faptul că soția lui, Martha – pentru care Hess a dobândit un mare respect și la care ținea mult –, era pe jumătate evreică.

Deși Hess l-a întâlnit pe Haushofer la Universitatea din München, amândoi frecventau deja cercuri similare de ceva timp. Hess se pregătise pentru corpul de aviație cu un fost membru al statului-major al lui Haushofer, Max Hofweber, care mai târziu i l-a prezentat superiorului său pe tânărul idealist. Tot Hofweber i-a găsit lui Hess serviciul de vânzător de mobilă – într-o companie deținută de un alt fost membru al echipei lui Haushofer. Era inevitabil ca Hess să fie atras în cercul apropiaților lui Haushofer. Curând, profesorul a devenit pentru el ca un al doilea tată, iar afecțiunea manifestată deschis și respectul reciproc din familia Haushofer au fost pentru Hess adevărate revelații. Aici, mesele – departe de a fi luate în tăcerea opresivă impusă de proasta dispoziție a lui Fritz Hess – se transformau de obicei în discuții animate, fiecare spunându-și punctul de vedere într-o mulțime de subiecte. Hess a fost uimit în special de modul în care profesorul asculta opiniile soției sale, cu aceeași curtoazie și același respect pe care le acorda oricărui alt vorbitor, în vreme ce Klara Hess era intimidată, la fel ca și copiii ei, și constrânsă la un rol mut. Aceasta era ambianța în care tânărul Hess, eliberat dintr-odată de cătușele propriei educații, putea să înflorească și să crească.

Hess a legat, de asemenea, o prietenie apropiată cu unul dintre fiii lui Haushofer, Albrecht, care atunci când s-au întâlnit pentru prima oară avea doar 16 ani, dar din punct de vedere intelectual era foarte avansat. Hess admira mai ales accentul englezesc al lui Albrecht, încercând să îl imite în timpul lungilor lor plimbări împreună. Alcătuiau un cuplu ciudat: doi tineri germani, în jachete de tweed, imitație a modelelor Savile Row, mergând împreună și corectându-și unul altuia engleza. Însă Albrecht Haushofer avea mult mai mult decât un accent de invidiat. Mai târziu, călătorind, stabilind contacte pentru tatăl său în jurul lumii, el a legat o prietenie cu un tânăr nobil britanic, pe atunci marchiz de Clydesdale, prietenie care avea să

aibă consecințe profunde. Urmașul primei dinastii a Scoției avea să devină duce de Hamilton, probabil personajul cel mai important în confuza – și suspecta – agitație care înconjoară zborul lui Hess. Până la urmă, Hamilton este cel pentru care Hess a pretins că a zburat în teritoriul inamic.

Semnificativ este faptul că, pe când se afla într-o vizită la reședința familiei Hamilton, Dungavel House, în anul 1938, Albrecht Haushofer a trasat pe un atlas teritoriul despre care el considera cu pasiune că ar trebui să devină parte a Germaniei Mari.[17] Evident, Albrecht avea vederi similare celor ale tatălui său, pionierul geopoliticii. Atitudinea gazdelor sale de la Dungavel House față de conceptul pe care se baza întreaga politică externă a Germaniei naziste este mai dificil de evaluat. (Deși se știe că Hamilton susținea pretențiile Germaniei asupra Tirolului de Sud, una dintre componentele Germaniei Mari.[18]) Trei ani mai târziu, Karl și Albrecht Haushofer aveau să joace roluri-cheie în organizarea zborului lui Hess, care avea ca scop final o întâlnire cu ducele de Hamilton. Hess a luat chiar la el cărțile lor de vizită.

Imperativul ocult

Amploarea influenței lui Haushofer asupra lui Rudolf Hess și a vieții sale era uimitoare. Se întinsese la fiecare nivel, de la cel politic (și geopolitic) la cel spiritual și mistic, cucerindu-l cu totul – inimă, minte și suflet. Chiar un fost membru al echipei lui Karl Haus-hofer, pe atunci șeful lui Hess la compania de mobilă, a fost cel care l-a dus la prima dintre numeroasele întâlniri ale unei organizații numite Thulegesellschaft*. Acest grup original era înregistrat oficial ca un „grup de studiu al Antichității germane", cu siguranță, doar un mod de a-l descrie. Într-o oarecare măsură, se ocupa cu discutarea mitologiei, a folclorului și a literaturii germane, descriere care ascundea de fapt instigarea și intriga politică. Biograful german al lui Hess și al lui Hitler, Wulf Schwarzwäller, descrie Societatea Thule ca pe o „organizație secretă de conspiratori radicali de dreapta, cu opinii categoric antimarxiste, antiliberale, antidemocratice și

* Societatea Thule (n.red.)

antisemite".[19] Aceasta este, bineînțeles, lista lucrurilor cărora li se opunea organizația, unicul lucru pe care îl susținea total fiind crearea Germaniei Mari.

Când Rudolf Hess a întâlnit pentru prima dată Societatea Thule, ea avea o altă agendă, mai puțin evidentă, dar cel puțin la fel de puternică. Fondată în 1918, printre alții de un bine-cunoscut ocultist autointitulat baron, Rudolf von Sebottendorff, Societatea Thule avea un marcant caracter mistic, care este posibil să fi avut o mare influență în generarea sentimentului destinului personal atât în cazul lui Hitler, cât și al lui Hess, a conceptului rolului lor de aleși pentru edificarea gloriei viitoare a Germaniei. Falsul aristocrat von Sebottendorff (pe numele adevărat Adam Glauer, 1875–1945) era un membru important al unei alte societăți oculte, Germanenorden*, fondată în 1912, care susținea două idei ce urmau să devină centrale pentru naziști.[20] Prima este conceptul de „puritate mitologică" a sângelui german, iar cealaltă este credința într-o conspirație mondială pentru dominarea lumii de către francmasoni și evrei. Sebottendorff a fost cel care a inoculat ambele concepte în Societatea Thule – care a apărut ca Loja din München a Ordinului Germanilor –, de unde au fost preluate cu entuziasm de viitorii stăpâni ai celui de-Al Treilea Reich.

Deși în Societatea Thule erau ocultiști cunoscuți, ca von Sebottendorff, nu există dovezi că ea ar fi fost o organizație ocultă activă în sine; în mod sigur, nu făcea ritualuri magice pentru toată lumea. Societatea era mai curând preocupată de propria interpretare mistică a legendelor și a folclorului poporului german și de căutarea unor simboluri puternice pe care acesta le-ar fi putut adopta. Curând, miturile originare au devenit aproape de nerecunoscut sub mâna grea a membrilor Societății Thule. Prin faptul că au impus cu prea mare entuziasm interpretarea cvasimistică a vechilor legende teutone, ei au creat fără să vrea un trecut păgân care nu existase niciodată cu adevărat. Cercetările lor au dat însă Partidului Național-Socialist un simbol de o importanță covârșitoare, care avea fie să inspire, fie să semene teroare în inimile a milioane de oameni – svastica.

* Ordinul Germanilor (n.red.)

Un alt far călăuzitor al Societății Thule era poetul Dietrich Eckart, un zgomotos antisemit care avea să exercite o mare influență asupra lui Hess, a lui Hitler și asupra mișcării naziste în ansamblu. Asemenea lui von Sebottendorff, Eckart credea că viitorul Germaniei stă în apariția unui nou lider care, ca un Mesia teuton venit la momentul oportun, va galvaniza poporul pentru a face din visul lui de mărire o realitate. Noul lider, susținea el, nu se va ridica din rândurile vechiului regim decăzut, nici din înfrânta clasă a ofițerilor. Acest Mesia german, führer-ul, se va ridica din mijlocul poporului. El va fi un om obișnuit, pe care propriul său destin îl va transforma în supraom.

Dacă profesorul Haushofer era membru al Societății Thule este o întrebare încă deschisă. Cu siguranță, avea mulți prieteni care erau membri și împărtășea multe – deși nu toate – dintre idealurile lor. Este posibil ca, având o soție pe jumătate evreică, să se fi gândit că era indicat să se distanțeze de acea organizație zgomotos antisemită. Dar implicarea lui Hess în Societatea Thule ridică problema îndelung discutată a naziștilor și a ocultismului. Se știe acum că, de fapt, credința unora dintre conducătorii naziști în puterile paranormale ale talismanelor și obiectelor sacre, împreună cu alte idei mistice, au avut o puternică influență asupra nazismului în ansamblu. Este discutabil dacă vreunul dintre liderii naziști era implicat activ în ocultism, ca inițiat în anumite societăți secrete sau oculte, sau dacă ei doar mimau slujirea unor idei mistice mai generale care serveau scopului lor – cum ar fi conceptul sângelui arian pur, de exemplu. Este adevărat că mulți naziști erau interesați de subiecte și practici considerate excentrice. Hitler, Hess și Himmler erau vegetarieni, refuzând carnea – ironie care nu este trecută cu vederea de mișcările actuale pentru consumul de carne – din motive morale. Ei și mulți dintre colegii lor erau de asemenea adepți ai medicinei alternative, în special ai homeopatiei. Hess, mai ales, credea foarte mult în remediile homeopatice, purtând tot timpul asupra lui mai multe astfel de remedii. El, Himmler și, cel puțin pentru un timp, Hilter credeau toți cu tărie în astrologie. Regretatul Airey Neave, care a făcut parte din echipa britanică la procesele de la Nürnberg, i-a spus

comedianului, parapsihologului și expertului în balistică britanic Michael Bentine că guvernele aliate cunoșteau foarte bine interesul naziștilor pentru ocultism, dar că au înlăturat în mod deliberat detaliile, pentru cazul în care s-ar fi dorit folosirea lor ca bază pentru a invoca nebunia.[21]

Totuși, pe baza dovezilor disponibile, pare că liderii naziști nu constituiau un ordin de vrăjitori negri, deși individual este posibil ca unii să fi practicat o formă de magie neagră. Este mai corect să se spună că unele idei generate de cercurile oculte din secolul al XIX-lea au avut o influență profundă asupra lui Hitler, a lui Hess și a altor lideri naziști, în special asupra lui Heinrich Himmler. Combinate cu propriile lor interpretări – deseori marcate de idiosincrazie – ale miturilor, legendelor și folclorului popoarelor nordice și germane, aceste concepte oculte erau introduse apoi în ideologia mișcării naziste. Două concepte au înflăcărat cu precădere imaginația naziștilor: ideea unei patrii pierdute a teutonilor, sub forma insulei imaginare Ultima Thule – legată de Atlantida – și credința în „rase originare", ideea că anumite rase erau predestinate să stăpânească pământul. Potrivit acestei teorii, epoca actuală ar aparține arienilor blonzi, cu ochi albaștri.

Nu se știe cât de mult s-a cufundat Hitler însuși în studiul ideilor ezoterice care stăteau în spatele Societății Thule. Propriile sale idei despre mitologia germană erau culese din muzica sălbatică și înălțătoare a lui Wagner, de care era obsedat. Ginerele marelui compozitor a fost cel care avea să ofere o altă legătură curioasă cu ideea rasei stăpânitoare. Acesta era britanicul naturalizat german Houston Stewart Chamberlain (1855–1927), a cărui operă de o viață, *The Foundations of the Nineteenth Century* (Fundamentele secolului al XIX-lea), exalta superioritatea rasei ariene, a cărei perfecțiune era exemplificată de poporul german. El scria: „Fizic și spiritual, arienii se detașează dintre ceilalți oameni; prin urmare ei sunt de drept stăpânii lumii."[22] Chamberlain i-a trimis un exemplar al cărții sale kaizerului Wilhelm al II-lea, care i-a devenit un discipol entuziast, acordându-i chiar Crucea de Fier, și curând cartea a devenit o lectură obligatorie pentru ofițerii din corpul de gardă, corp de elită. Atestarea sa ca teuton

fiind făcută, Chamberlain s-a stabilit la Bayreuth, căsătorindu-se cu Eva Wagner, fiica lui Richard Wagner. Mitul supremației ariene era acum strâns legat de muzica lui Wagner. După catastrofica înfrângere a Germaniei în Primul Război Mondial, Chamberlain a devenit unul dintre principalii actori în căutarea așteptatului Mesia arian care să distrugă democrația și să aducă Germania în locul ei de drept, acela de stăpână a lumii. Deși ideile lui Chamberlain erau, deloc surprinzător, foarte populare în Germania, mai ales în rândul ofițerilor și al aristocrației, ele au ajuns la Hitler doar printr-un intermediar, ideologul nazist Alfred Rosenberg, pentru care acestea deveniseră un adevăr biblic.

Născut din părinți germani în Estonia, pe atunci sub control rusesc, Rosenberg a studiat la Universitatea din Moscova, unde în 1917, la 24 de ani, a primit un exemplar din celebrul document *Protocoalele înțelepților Sionului,* despre care se pretindea că ar fi provenit de la o întâlnire a evreilor care avusese loc în Basel, în anul 1897, și care a constituit începutul mișcării sioniste. Era, așa cum credeau cu tărie Rosenberg, naziștii și mulți alții – inclusiv ziarul *Times* din Londra –, un plan pentru dominația mondială de către evrei, dar între timp s-a dovedit a fi un fals al poliției secrete a țarului, al cărui scop era să instige la ură antisemită.

Rosenberg a fugit de Revoluția Rusă și s-a stabilit în München, unde – pe atunci discipol al lui Houston Stewart Chamberlain – a devenit un membru zelos al Societății Thule. În 1930 a publicat o carte care este depășită doar de *Mein Kampf* (Lupta mea) a lui Hitler ca „biblie" a nazismului, *Der Mythus des XX Jahrhunderts* (Mitul secolului XX), în care identifica legendarul tărâm al Atlantidei cu Ultima Thule, plasând-o în nordul îndepărtat. El mai anunța și supremația rasei ariene. De la început, Hitler a fost fermecat de ideile lui Rosenberg: în octombrie 1923, l-a luat într-un pelerinaj la Bayreuth pentru a-l întâlni pe eroul lor, Chamberlain – la funeraliile căruia Adolf Hitler va merge, de asemenea, în 1927, el fiind singura persoană publică de acolo.

Este des întâlnită percepția greșită că, în anii 1920 și 1930, germanii în general și naziștii în special dețineau monopolul

antisemitismului. Din păcate, lucrurile nu erau atât de simple. Antisemitismul era foarte răspândit în Europa: o privire asupra literaturii engleze a perioadei este o dovadă destul de grăitoare a faptului că, deși nici pe departe atât de brutal ca versiunea germană, antisemitismul britanic era insidios și aproape ubicuu. Neville Chamberlain a exprimat atitudinea predominantă, afirmând într-o scrisoare particulară, trimisă în 1939: „Fără îndoială, evreii nu sunt un popor pe care să-l iubești. Nici mie nu-mi pasă de ei. Dar acest lucru nu este suficient ca să explici un pogrom.“[23] În atmosfera de azi, de corectitudine politică și de mare sensibilitate, este ușor să uităm că nu demult era considerat destul de corect să arăți un ușor antisemitism. Polonia era una dintre cele mai antisemite țări din Europa în acel timp – „pogrom“ este un cuvânt polonez –, dar ocuparea Poloniei de către naziști avea să declanșeze Al Doilea Război Mondial.

Hess era fără îndoială antisemit. El a „înghițit“ fericit ideea unei conspirații malefice a evreilor pentru dominația lumii și „realitatea“ că evreii se aflau în spatele odiosului bolșevism. Dar a împărtășit oare Rudolf Hess și credințele cvasimitologice pe care se baza mitul supremației ariene? Ca membru al Societății Thule, el a acceptat multe dintre conceptele rasiale și istorice care derivau din cercuri oculte, devenind tot mai interesat de subiecte ca astrologia (mama lui îi sădise pasiunea cu mult înainte, în Egipt) și metodele neconvenționale de vindecare. Practica, de asemenea, un fel de meditație pentru relaxare și îmbunătățirea concentrării mintale, pe care este posibil să o fi învățat în copilărie de la arabii din deșertul egiptean. Dar nu există dovezi că interesul său a fost mai profund decât atât; cu siguranță, nu există indicii că ar fi fost un inițiat al unui ordin ocult explicit; nici nu pare să fi practicat vreun ritual sau ceremonial magic. Hess era însă fascinat de miturile inițiatice din ciclul wagnerian și era intrigat în special de elementele mitice ale acelei culturi care aveau legătură cu Scoția. Ca mulți alți „căutători“ ai înțelepciunii dinaintea sa, dar și de după el, Hess era atras de misterele capelei Rosslyn – clădire ciudat de atrăgătoare din secolul al XV-lea, mult timp asociată atât cu francmasonii, cât și cu cavalerii templieri – situată în apropierea satului Roslin, lângă Edinburgh.

Mulți au mers până acolo încât să lege capela Rosslyn chiar de Sfântul Graal. Cel mai cunoscut a fost savantul ocultist Walter Johannes Stein, care a fost foarte influent în anii 1930 și care a devenit consilierul lui Churchill pe probleme de ocultism și intermediar secret în relația cu regele Leopold al Belgiei. În cartea sa despre capela Rosslyn și constructorii ei, vechea familie St Clair, *The Sword and the Grail* (Sabia și Graalul, 1992) Andrew Sinclair spune:

> Stein a fost abordat de Hitler, prin Rudolf Hess, pentru a ajuta la găsirea Graalului… Credința că Graalul se afla într-adevăr în Scoția este posibil să fi fost un alt impuls pentru Hess de a zbura acolo în timpul celui de Al Doilea Război Mondial… Un prieten intim al lui Hess și membru al Societății secrete naziste Thule, Hans Fuchs, a vizitat capela Rosslyn în mai 1930 și a semnat în cartea de oaspeți, spunându-le membrilor Societății Teozofice din Edinburgh că Hess se identifica cu Parsifal – porecla lui în cercurile naziste – și credea că Rosslyn era o capelă a Graalului sau Capela Graalului.[24]

Există, de asemenea, unele dovezi potrivit cărora Hess era activ în cercuri cel mai bine descrise ca „politico-oculte", care promovau agende politice inspirate de idei oculte. Societatea Thule era un astfel de grup, dar sunt indicii că era doar o parte a unei rețele mult mai largi.[25] Legată de Societatea Thule era o organizație paramilitară numită Oberland, organizată pe baze similare cu Freikorps, dar complet diferită de acestea. În timp ce majoritatea unităților Freikorps erau compuse din foști soldați în căutarea unei bătăi bune, Oberland era mult mai disciplinată și mai organizată, cu o extinsă rețea clandestină în Germania și Austria.[26] Dintre toți liderii naziști de la începuturi, Rudolf Hess avea cea mai strânsă relație cu această foarte puternică organizație din umbră.

Răsturnarea comuniștilor

După prima vizită, Hess a devenit un membru entuziast al Societății Thule și a început curând să joace un rol principal în conspirațiile vizând răsturnarea Republicii Sovietice a Bavariei.

Sarcina lui specială era să procure arme – cu atât de mulți soldați fără ocupație, acestea erau din belșug și încă foarte ieftine. Se putea cumpăra o grenadă de mână cu doar o marcă și cutii cu muniție și puști, cu puțin mai mult. El a demonstrat un talent remarcabil și pentru organizarea acțiunilor de infiltrare a unor membri ai Societății Thule în Partidul Comunist Bavarez.

Deși un om cu respect față de lege și sensibil ca Hess avea o aversiune naturală față de violență, el a ajuns repede să creadă că aceasta era un rău necesar, dacă se urmărea răsturnarea regimului comunist din Bavaria și restaurarea onoarei Germaniei. Societatea Thule a fost ea însăși o țintă a actelor de violență: pe 26 aprilie 1919, însuși Hess – probabil pentru că era ziua lui de naștere – a scăpat de un raid al comuniștilor care au prins câțiva membri ai Societății Thule și i-au executat. A fost un șoc groaznic: erau prietenii și camarazii lui; una dintre persoanele executate era contesa Heila von Westarp, tânăra și frumoasa secretară a Societății Thule și, potrivit unora, prima dragoste a lui Hess. În plus, alți șase prieteni, inclusiv prințul Gustav von Thurn und Taxis și baronul von Seydllitz, au fost uciși. Era cu siguranță timpul să răspundă cu aceeași monedă.

Haosul domnea. Deși armata bavareză a acceptat schimbarea de guvern și ordinele noului regim comunist, comandanții ei au fugit. Ofițerii superiori, inclusiv generalul-maior Franz Ritter von Epp – un prieten apropiat al lui Haushofer – complotau să răstoarne regimul comunist, folosind Reichswehr, veterani și „coloana a cincea“ care, în München, includea Societatea Thule în întregime. Hess a intrat într-una dintre echipele Freikorps organizate de von Epp și curând a primit și o distincție minoră de luptă, fiindcă a fost rănit la picior în timpul încercării încununate de succes a trupelor Reichswehr și Freikorps de a cuceri Münchenul de la comuniști.

Încă o dată, destinele lui Rudolf Hess și Adolf Hitler par să se fi atras ca polii opuși ai unui magnet. Hitler, pe atunci un tânăr infanterist, era, tehnic vorbind, în tabăra opusă celei a lui Hess, dar aproape sigur lucra ca informator și *agent provocateur* pentru von Epp.

A venit timpul, a venit omul

În 1921, Hess a câștigat un premiu la un concurs de la Universitatea din München cu un eseu care purta prețiosul titlu „Cum ar trebui să fie omul care va readuce Germania pe vechile ei culmi?“ În eseu, el a descris „omul“ cu următoarele cuvinte:

> Pentru salvarea națională, dictatorul nu se va da înapoi de la folosirea armelor dușmanului său: demagogie, sloganuri, parade de stradă etc. Acolo unde orice autoritate a dispărut, doar un om al poporului poate restabili autoritatea… El însuși nu are nimic în comun cu masele; ca orice om mare, este o personalitate…
>
> Indiferent dacă parlamentul continuă sau nu să pălăvrăgească, omul va acționa. Se vede că în pofida numeroaselor sale discursuri, el știe cum să tacă… Pentru a-și atinge scopul, el este gata să calce peste prietenii săi cei mai apropiați… Pentru marele scop suprem, el trebuie să accepte ca, temporar, să treacă drept trădător al națiunii, în ochii majorității… Când e nevoie, el poate să treacă peste ei [popor] cu cizmele unui grenadier sau, cu degete atente și sensibile, poate să țesă legături care să ajungă până la Oceanul Pacific… Într-o zi, vom avea noua noastră Germanie Mare, cuprinzându-i pe toți cei care au sânge german.[27]

Fraza „să accepte ca, temporar, să treacă drept trădător“ are o semnificație aparte în lumina zborului lui Hess.

Cu toate acestea însă imaginea așteptatului lider din eseul lui Hess includea o altă caracteristică, și mai surprinzătoare:

> Opera acestuia nu trebuie croită după proporțiile covârșitoare ale constructorului său, deoarece în caz contrar acesta s-ar putea prăbuși după dispariția lui, așa cum s-a întâmplat cu statele lui Frederic cel Mare și Bismark. Personalități noi și independente, care în viitor ar putea ține frâiele Germaniei renăscute, nu cresc sub un dictator. Acesta este motivul pentru care el săvârșește ultima sa faptă măreață: în loc să se bucure de putere, renunță la ea, stând deoparte, ca mentor și consilier.[28]

Așa cum scria Konrad Heiden în 1941, comentând acest pasaj: „Într-adevăr, se poate spune că Hess i-a rămas mai loial lui Hitler decât Hitler însuși. Pentru că aceste idei ale lui Hess despre abdicarea voluntară au fost cândva împărtășite de Hitler."[29]

Liderul ideal din imaginația lui Hess ar fi un om care inspiră maselor pasiune și loialitate, își asumă puteri dictatoriale și acționează brutal – sau, când este necesar, subtil – pentru a suprima opoziția și a crea Germania Mare. Toate acestea nu sunt surprinzătoare venind din partea lui Rudolf Hess, dar ceea ce este mai puțin previzibil este cerința ca această figură mesianică să demisioneze în favoarea unui guvern nedictatorial, odată ce marele obiectiv a fost atins. Dacă însă cultul personalității se dezvoltă în jurul acestui Mesia, totul este pierdut când el moare… Toate acestea descriu cu multă acuratețe cariera lui Hitler și efectul său asupra Germaniei; există dovezi că, în anii 1930, el plănuia să demisioneze odată ce obiectivele sale ar fi fost atinse. Dar, cu toate că Germania s-a destrămat după moartea lui Hitler, ceea ce s-a întâmplat în timpul vieții sale a fost de fapt ceea ce a ruinat țara.

Este adevărat că Hess a scris acest eseu la un an după ce l-a întâlnit pe Hitler – poate adaptându-și cerințele la acesta –, dar el gândea în asemenea termeni cu luni înainte de întâlnire. Iată ce le scria părinților lui: „O mare parte dintre oameni cer un guvern puternic, un dictator care să facă ordine, să se opună economiei evreiești și să termine cu mita și profitorii."[30] La scurt timp după aceea, el și Haushofer au reușit să-l găsească pe acel om.

După răsturnarea comuniștilor, Hess a continuat să frecventeze adunările politice din München, în restul anului 1919, inclusiv reuniunile unui grup de ofițeri numit Pumnul de Fier *(Eiserne Faust)*, al cărui conducător era căpitanul Ernst Röhm, șeful statului-major al generalului von Epp.

În primele luni ale anului 1920, Hess a avut parte de mai multă acțiune ca pilot, zburând cu Corpul Aerian împotriva revoltei Ligii Spartacus din regiunea Ruhr. A fost eliberat din serviciul militar la sfârșitul lui aprilie 1920. Doar o lună mai târziu, o studentă inteligentă, plină de viață și interesată de politică, în vârstă de 19

ani, Ilse Pröhl, s-a mutat în aceeași pensiune din München. Curând, ea a devenit însoțitoarea lui permanentă, susținându-l neobosită în anii luptei naziștilor pentru putere. La câteva săptămâni după ce a cunoscut-o pe viitoarea lui soție, Hess avea o altă întâlnire cu rezultate în timp importante –, care se vor extinde mult dincolo de viața lor personală – pentru că sorții i-au permis în sfârșit să îl întâlnească din nou pe Adolf Hitler. De data aceasta, destinele lor s-au unit, devenind inseparabile.

Ironic pentru doi oameni atât de austeri, prima lor întâlnire a avut loc într-o cameră de lângă o berărie din München. Participaseră la o întâlnire a Deutscher Arbeiter (DAP*, Partidul Muncitorilor Germani), un grup politic mic și dezorganizat care avea să devină, sub conducerea lui Hitler, Partidul Național-Socialist. DAP avea o legătură atât de strânsă cu Societatea Thule, încât unii îl considerau aripa politică a acesteia. Fondat de lăcătușul Anton Drexler și de jurnalistul Karl Harrer, cu doar 40 de membri, nu dădea nici un semn că va deveni o forță redutabilă. Adunările sale oarecum haotice au fost descrise de un comentator ca „o combinație de societate secretă și club de bețivani".[31] DAP se mândrea cu o serie de vorbitori importanți, între care Alfred Rosenberg care ținea conferințe despre *Protocoalele înțelepților Sionului,* provocând furia antisemită a audienței prin repetarea ideii că evreii erau în spatele tuturor relelor din Germania – de la înfrângerea în Marele Război, la problemele economice și sociale – și în spatele Revoluției Bolșevice. O altă figură de prim rang din Societatea Thule, Dietrich Eckart, frecventa și el DAP.

Cam la o săptămână după ce o întâlnise pe Ilse Pröhl, Hess, împreună cu Karl Haushofer, l-a auzit pentru prima dată pe Hitler vorbind la DAP. A doua zi, Hess i-a spus entuziasmat lui Ilse că „dacă există cineva care poate să ne elibereze de [Tratatul de la] Versailles, atunci acesta este".[32] Din păcate, el uitase numele „acestui om", dar a adăugat: „Acest necunoscut ne va reda onoarea", insistând ca Ilse să vină cu el în acea seară ca să îl audă pe mântuitor vorbind din nou.

* Deutscher Arbeiterpartei (DAP) – Partidul Muncitorilor Germani, formațiune politică fondată la München în 1919 și devenită în scurt timp (în 1920) Partidul Național-Socialist. (n.red.)

Profesorul Haushofer nu a fost niciodată pe deplin de acord cu părerea lui Hess despre Hitler. El a recunoscut potențialul acestuia ca lider, ca om care ar putea împlini marele vis al pangermanismului, dar strania obsesie de sine a austriacului îl deranja și el nu a putut niciodată să se alăture cultului lui Hitler. Haushofer nu era obișnuit să își rețină cuvintele și deseori vorbea foarte deschis cu Hitler (spre uimirea celor aflați de față), iar aceasta a făcut ca relația lor să fie marcată tot timpul de fricțiuni. Odată, când Haushofer a adoptat un ton didactic, Hitler – după ce a reacționat uimit la îndrăzneala bătrânului de a-i da lecții – s-a ridicat pur și simplu și a plecat, lăsându-l pe distinsul profesor în mijlocul unei propoziții neterminate. Desigur, aceasta era o reacție destul de blândă – chiar și la începuturi, putea să fie mult mai rău. (Probabil faptul că profesorul a rămas în viață și chiar a prosperat după acest incident spune multe despre influența lui Haushofer, sau poate despre puterea pe care Hess o avea asupra lui Hitler.) Haushofer însuși, intervievat de americani în 1945, a confirmat că ideile sale l-au influențat pe Hitler, ba chiar semnificativ: „Am putut să îl influențez doar prin Hess." În același interviu, el l-a descris, interesant, pe Hitler ca pe „un om coleric, cu o mină nervoasă, pe care doar Hess îl putea calma".[33] Și desigur Haushofer a refuzat să aprobe antisemitismul lui Hitler. Dar chiar cu toate rezervele sale, inventatorul geopoliticii a trebuit să admită că părea să se fi întâmplat un lucru uimitor: mult așteptatul lider mesianic venise exact la momentul potrivit. Sau, poate, este mai corect spus că omul care avea întreg potențialul pentru această misiune sosise în cercul lor și era cineva pe care îl puteau modela pentru acest rol. În orice caz, Hitler era omul lor.

Nașterea führer-ului

Fiul unui vameș, Adolfus Hitler (născut Shicklgruber – tatăl lui a folosit numele de fată al mamei în cea mai mare parte a vieții) s-a născut pe 20 aprilie 1889, la Braunau am Inn, la doar 250 de metri de frontiera austro-germană. Familia lui s-a mutat la Linz șase ani mai târziu. Rezultatele școlare ale viitorului colos au fost, în ansamblu,

mediocre, performanța lui la majoritatea materiilor primind calificativele „potrivit" sau „satisfăcător", deși era „excelent" la desen și – oarecum surprinzător – la gimnastică.

Hitler visa să devină un mare artist și, imediat ce a terminat cursurile elementare, a frecventat o școală particulară din München timp de câteva luni, înainte de a se înscrie la Școala de Pictură a Academiei de Arte Frumoase din Viena, unde s-a remarcat prin faptul că a picat de două ori examenul de admitere. Pentru Hitler a fost o perioadă întunecată, dar fără îndoială cu un puternic rol formator, în care și-a câștigat cu greu existența din rare comenzi de desene, pictând vederi pentru vânzare și suferind de foame într-un subsol. A devenit atunci membru activ al Partidului Socialist Creștin, care atrăgea păturile de jos ale clasei medii cu mesajul lui puternic antisemit.

Când a izbucnit Primul Război Mondial, Hitler, care era un susținător entuziast al cauzei kaizerului, s-a înrolat în armata bavareză, deși, fiind străin (a devenit cetățean german abia în 1932), a trebuit să obțină un permis special pentru aceasta. Având gradul de caporal, a făcut pe curierul, transmițând mesaje în și din linia frontului, o misiune periculoasă de care s-a achitat cu mult curaj, fiind decorat cu Crucea de Fier și Crucea de Fier clasa I – o onoare extraordinară pentru un militar de grad inferior. Este semnificativ poate că unul dintre ofițerii lui superiori a fost un anume locotenent Horn (numele pe care Hess și l-a luat în 1941), care a dobândit recunoștința lui Hitler depunând mărturie în favoarea lui într-un proces de calomnie, în 1932.[34]

Când s-a încheiat armistițiul, caporalul Hitler era în spital după ce fusese orbit temporar într-un atac cu gaze al britanicilor, lângă Ypres. Gazul i-a afectat și laringele, și plămânii, deși, judecând după performanțele sale histrionice de la adunările în masă din anii următori, nu i-a provocat probleme pe termen lung. După armistițiu, a rămas în armata bavareză până la sfârșitul scurtului regim comunist.

Când comuniștii au fost înlăturați de la putere, în mai 1919, soldații bavarezi care rămăseseră în serviciu sub regimul lor au fost tratați ca răzvrătiți și decimați brutal – fiecare al zecelea om a fost împușcat, fără drept de apel. Potrivit lui Konrad Heiden, un antinazist

înflăcărat care a scris prima biografie a lui Hitler în 1936, un singur soldat a fost scutit de această soartă: Adolf Hitler, care fusese lăsat în cazarma din München pentru a spiona pentru generalul-maior von Epp și pentru ceilalți comandanți de infanterie, când aceștia au fugit de comuniști.[35] Deși Hitler trece rapid peste acest episod în *Mein Kampf*, Heiden are aproape sigur dreptate: viitorul führer pare să fi dat informații despre colegii lui în lunile regimului comunist – cu succes, se pare. Câțiva infanteriști au fost executați ca rezultat direct al mărturiei lui. Un indiciu privind adevărata natură a postului său este că a lucrat apoi pentru ceea ce eufemistic se numea Biroul de Presă și Informații al Comandamentului Districtual al Armatei – un departament sub acoperire care supraveghea elementele subversive din München. Lucrând sub comanda căpitanului Ernst Röhm, șeful statului-major al generalului-maior von Epp, avea ca misiune, între altele, să spioneze adunările politice și să raporteze armatei despre acestea. Ironie a sorții, a participat pentru prima dată ca agent sub acoperire la o reuniune a DAP – viitorul Partid Național-Socialist – în 1919.

Hitler nu a găsit însă nimic reprobabil de raportat, ba chiar dimpotrivă. A fost atât de impresionat, încât li s-a alăturat, intrând în mișcare pe 16 septembrie 1919 și fiind imediat însărcinat cu organizarea reuniunilor, cu recrutarea de noi membri și cu propaganda. Primul lui succes organizatoric – câștigat cu greu, după o mare ceartă – a fost să convingă comitetul să cumpere trei ștampile de cauciuc.[36] Ca de atâtea ori înainte și după aceea, Hitler a făcut un joc dublu, acționând ca informator împotriva partidului la a cărui creare contribuia. După cum nota Len Deighton, el era și „spion împotriva partidului, și cel mai activ membru al acestuia".[37]

Hitler a ținut primul său discurs public la o adunare a DAP în 24 februarie 1920. Cu acea ocazie, nu el a fost vorbitorul-vedetă, ci Johannes Dingfelder, un doctor homeopat. Dar chiar și așa, discursul lui Hitler a fost cel memorabil, dacă nu din alt motiv, măcar pentru că el era însoțit de un grup de ceea ce se numea „susținători fideli", a căror idee de potolire a turbulenților era să fluture amenințător arme și să-i arunce pe opozanți afară din sală. În acea noapte, în

intervalele dintre încăierările din public, Hitler a reușit să contureze un program în 25 de puncte, elaborat de el, Drexler, Eckart și de un inginer pe nume Gottfried Feder. Primul punct, scris de Hitler însuși, era: „Cerem ca toți germanii să fie reuniți într-o Germanie Mare, pe baza dreptului tuturor popoarelor la autodeterminare."[38]

Dietrich Eckart avea, în special pe atunci, o mare influență asupra viitorului führer în formare, devenind, în cuvintele unuia dintre membrii de la începutul Partidului Național-Socialist, „părintele spiritual" al lui Hitler.[39] Al doilea volum din *Mein Kampf* îi este dedicat. Eckart a fost cel care a înzestrat Partidul Național-Socialist cu emoționantul, incitantul său slogan: *Deutschland Erwache!* (Germania, trezește-te!), care a început curând să răsune în țară – un apel pregnant, de deșteptare a mândriei naționale.

Sub influența DAP și a lui Eckart, ideile politice încă vagi ale lui Hitler au început să capete o formă mai solidă, deși ele aveau să rămână întotdeauna viscerale și emoționale – alimentate de un patriotism sincer, chiar dacă exagerat monstruos – în opoziție cu abordarea mai intelectuală și mai ponderată a lui Rudolf Hess. Hitler era totuși în felul său un vizionar cu planuri de mare amploare: unul dintre obiectivele sale principale era crearea celui de Al Treilea Reich, sau a treia uniune istorică a statelor germane. (Prima a fost Sfântul Imperiu Roman din Evul Mediu, iar cea de-a doua, Reich-ul lui Bismarck din 1871, care s-a prăbușit în Primul Război Mondial.) Planul lui Hitler de constituire a Germaniei Mari era să încorporeze Austria și regiunile cu vorbitori de germană din țările învecinate și, în final, să anuleze Tratatul de la Versailles.

Geneza Partidului Național-Socialist

Efectele fenomenului nazist erau încă de domeniul viitorului atunci când Hitler a demisionat din postul său de informator politic, în martie 1920, deși a continuat să fie susținut de armată. Generalul von Epp și căpitanul Ernst Röhm erau susținători importanți ai lui Hitler – și ai Partidului Național-Socialist în formare. Von Epp chiar a cumpărat săptămânalul în declin deținut de Societatea Thule,

Völkischer Beobachter (Observatorul poporului) și l-a oferit drept organ oficial al DAP, care l-a numit pe Alfred Rosenberg redactor-șef.[40] Contribuția neprețuită a lui Röhm era să se asigure că naziștii erau aprovizionați din belșug cu arme și grupuri de protecție. (Când naziștii au ajuns la putere, generalul-maior von Epp a fost răsplătit cu guvernarea Bavariei, post pe care îl deținuse în timpul războiului. El a murit într-un lagăr american, în ianuarie 1947.)

În 1920, sub influența lui Hitler, DAP și-a schimbat numele în Partidul Național-Socialist al Muncitorilor Germani*, pe scurt Partidul Național-Socialist. Partidul a elaborat un nou statut și a adoptat simbolul Societății Thule – svastica – drept simbol propriu. Steagul nazist a fost creat de un dentist membru al Societății Thule, dr. Friedrich Krohn, deși svastica sa era plasată sus și roata se întorcea în sensul ei normal, contrar acelor de ceasornic. La ordinul special al lui Hitler, ea a fost inversată și plasată într-o parte, ceea ce a făcut ca, după cum cred unii ezoteriști, simbolul oriental „bun" în sine să fie pervertit deliberat, devenind un talisman al răului și al distrugerii. Modelul steagului includea steagul roșu al socialismului, cu un cerc alb reprezentând națiunea și svastica simbolizând lupta rasei ariene.

În pofida acestui fundament de naționalism fanatic, de idei mistice înțelese pe jumătate și de antisemitism și pe fondul ascensiunii lui Adolf Hitler, Rudolf Hess a intrat în DAP în iunie 1920, susținut de Ilse. (Dar talentele ei organizatorice aveau să se irosească: femeilor li se interzicea prin statutul Partidului Național-Socialist să fie altceva decât ajutoare. Misiunea lor, în viziunea nazismului, era să stea acasă, să crească familii mari de arieni blonzi cu ochi albaștri și să aibă grijă de bărbații lor.)

Hess a devenit rapid consilierul politic al lui Hitler, deși era încă student pe atunci, și este posibil ca el să fi fost mai mult un transmițător al ideilor lui Haushofer. Deja se întrevedea discrepanța dintre imaginea modernă a lui Hess, de non-entitate, în fundal, un *yes-man* mai degrabă stânjenitor pentru Hitler, și rolul său de actor-cheie în ascensiunea nazistă.

* Nazionalsozialistiche Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP)

La cererea lui Hitler, Hess a organizat un grup național-socialist din rândul studenților de la Universitatea din München. De asemenea, a devenit omul de încredere însărcinat cu scrierea celor mai importante articole din *Völkischer Beobachter,* în care s-a conturat pentru prima dată programul Partidului Național-Socialist.[41] Tot în calitatea sa de consilier al lui Hitler, l-a însoțit pe acesta la o întâlnire cu președintele Bavariei, Gustav Ritter von Kahr, în mai 1921.[42]

În iulie 1921, Hitler s-a văzut confruntat cu o opoziție – prima dintre cele câteva bătălii titanice pentru controlul Partidului Național-Socialist. În perioada în care Hitler se afla la Berlin, Anton Drexler a complotat cu șeful Partidului Socialist German, Julius Streicher, pentru a uni cele două partide sub conducerea lui Streicher. De îndată ce criza a izbucnit, Hitler a fost chemat imediat înapoi la München, printr-o telegramă semnată de Eckart și Hess. Imediat după întoarcerea sa, Hitler a avut o lungă întrevedere cu Hess, al cărei rezultat a fost prima dintr-o serie de mutări de tipul „totul sau nimic" menite să îi crească puterea; el a demisionat din partid, știind că măiestria sa oratorică îl făcuse o forță redutabilă, în fața căreia Drexler nu avea altă opțiune decât să cedeze și să îl cheme înapoi. Planul a funcționat perfect: Drexler l-a implorat să se întoarcă, în mare măsură în condițiile impuse de Hitler. Dar, înainte de a reveni, Hitler a mai avut o întâlnire cu Hess, în urma căreia a cerut conducerea totală a partidului și demiterea comitetului de conducere. Cu Hess mereu la îndemână pentru sfaturi, Hitler a preluat conducerea unică a Partidului Național-Socialist, iar Drexler nu a mai avut altceva de făcut decât să continue să-l conteste neputincios.[43]

Pe atunci, mișcarea exista efectiv doar în Bavaria, deși grupuri similare, îmbrățișând idealurile național-socialiste, apăruseră și în alte state germane. Era logic pentru Hitler să le unească sub conducerea lui, însă atunci când a cerut acest lucru, la un congres al grupărilor, din ianuarie 1922, a fost respins dur. În acele prime zile de luptă, opoziția era puternică: pe 4 noiembrie 1921, garda de corp a lui Hitler, Emil Maurice, și Rudolf Hess fuseseră implicați într-o încăierare în care își protejaseră cu succes șeful. Drept rezultat, Hess

se alesese cu o rană urâtă în zona din spate a capului, în urma căreia a rămas cu o porțiune de chelie.

Armata particulară a partidului era pe atunci formidabila Sturmabteilung (SA)* (Secțiunea Furtuna), cunoscută sub numele de Cămășile Brune. Talentul lor consta în a distruge opoziția față de naziști atât de eficient, încât nici unul dintre dușmani să nu mai dorească să ridice vreodată nici măcar vocea. Deși Hess, intelectualul tăcut din clasa de mijloc, nu avea nimic în comun cu durii din SA, el era profund devotat atât cauzei, cât și liderului său. Înăbușindu-și sensibilitatea, el s-a aruncat într-o nouă provocare, comandând o unitate a SA – Divizia a 11-a – alcătuită din studenți de la Universitatea din München. Tinerii intelectuali nu erau însă nici pe departe cei mai numeroși, întrucât în 1923 cei 15 000 de membri ai SA erau mai ales membri demobilizați ai Freikorps, sub comanda căpitanului Ernst Röhm. În acea perioadă de început, Röhm era unul dintre cei mai apropiați aliați și prieteni ai lui Hitler. Mai târziu, în afară de Hess, el a fost singurul conducător nazist căruia i s-a permis să folosească familiarul *du* (tu) față de führer. Însă această intimitate nu avea să dureze prea mult.

La sfârșitul Primului Război Mondial, Röhm fusese însărcinat de armată să ascundă arme în depozite secrete din Bavaria, pe care el le-a pus apoi la dispoziția lui Hitler și a Partidului Național-Socialist, împreună cu luptători de stradă recrutați din rândurile foștilor soldați. Cunoscuți inițial sub numele eufemistic de Secțiunea Sportivă a partidului (Sportabteilung), numele lor a fost schimbat în 1921 în mai evocatorul Secțiunea Furtuna. O gloată organizată în special pentru lupte, ei nu erau cunoscuți pentru sensibilitatea lor politică. (Röhm i-a scris lui Hitler un memoriu în 1932, subliniind că „politica de partid nu va fi tolerată în SA“[44]; acesta nu pare însă să fi sesizat ironia.) Intenția era ca ei să-i învingă pe comuniști în propriul lor joc, preluând stăpânirea străzilor – ceea ce a fost bine un timp –, dar curând liderii și-au dat seama că aveau nevoie de o forță

* Sturmabteilung (Batalioane de Asalt) – organizație paramilitară a Partidului Național-Socialist, supranumită și Cămășile Brune, care a jucat un rol-cheie în ascensiunea lui Adolf Hitler la putere în anii 1920–1930. (n.red.)

mai disciplinată și mai angajată ideologic. În acest scop, în 1922 a fost creat grupul de elită care avea să devină SS, alcătuit din naziști fanatici. La început un grup mic și select, ales exclusiv din rândurile celor angajați ferm – și ușor de controlat –, a luat până la urmă locul SA, după epurarea din Noaptea Cuțitelor Lungi* din 1934.

La începuturile partidului, Hess răspundea de serviciul de informații personal al lui Hitler, nu doar adunând informații despre opozanți, ci supraveghind și colegii de partid.[45] Pentru el, era perfect acceptabil să alcătuiască și să păstreze dosare secrete despre prieteni și colegi și ca alții să facă același lucru în legătură cu el. (Mai târziu, când Ilse i-a scris o scrisoare semiironică lui Himmler, plângându-se că telefonul lor era ascultat, Hess a fost neobișnuit de furios. Cum îndrăznea ea să se plângă de așa ceva! Ea trebuia să înțeleagă că era o necesitate![46])

Deși în public Hess avea grijă să întruchipeze exemplul perfect de obediență față de Hitler, în particular era altceva. El și Hitler cu siguranță nu erau totdeauna de acord. O sursă de dezacord în particular era grăitoare: cei doi se certau în legătură cu brutalitatea nazistă, în special cu persecutarea evreilor.[47] Deși Hess credea că brutalitatea și violența erau esențiale în lupta pentru putere, el afirmase clar că vedea în acestea doar mijloace pentru atingerea unui scop, nu un scop în sine. Credea cu tărie că trebuie să existe limite ale brutalității și condamna comportarea naziștilor și a membrilor SA care se dedau violențelor și intimidărilor.

Puciul de la berărie

În anul 1921 a început coșmarul hiperinflației, care avea să țină Germania în gheare în următorii doi ani. În noiembrie 1923, banii nu mai valorau aproape nimic: un exemplar din *Völkischer Beobachter* costa opt miliarde de mărci. (Partidul Național-Socialist, abia apărut,

* Noaptea Cuțitelor Lungi sau operațiunea Colibri – o serie de execuții care au avut loc în Germania nazistă între 30 iunie și 2 iulie 1934, prin care au fost lichidați oponenți politici ai lui Hitler, majoritatea membri ai brigăzilor paramilitare Cămășile Brune (SA), dar și critici ai regimului său, mai ales persoane loiale vicecancelarului Franz von Papen. (n.red.)

a putut supraviețui crizei economice datorită donațiilor făcute în valută de susținătorii din alte țări, în principal din SUA, Elveția și Cehoslovacia.)

Când Guvernul de la Weimar a declarat stare de urgență la sfârșitul lui septembrie 1923, guvernul bavarez s-a revoltat, încercând să iasă din uniunea germană. Era o perioadă critică pentru Germania: fostul președinte monarhist al Bavariei, Gustav Ritter von Kahr, a fost numit comisar de stat cu puteri dictatoriale și o juntă alcătuită din comandantul forțelor armate (Reichswehr) și șeful poliției de stat bavareze se pregătea să preia controlul. Hitler considera că pentru Partidul Național-Socialist a venit momentul adevărului: un moment pe care îl plănuia de câteva luni. El nu putea să lase Bavaria să părăsească uniunea germană, pentru că aceasta ar fi dat peste cap planurile lui pentru Germania Mare. Trebuia să acționeze înainte de a fi prea târziu.

Von Kahr și alți membri importanți ai guvernului bavarez trebuiau să vorbească într-o berărie din München, numită Bürgerbräukeller, în seara zilei de 8 noiembrie. Hitler bănuia că von Kahr urma să anunțe independența Bavariei și poate chiar restaurarea monarhiei. În grabă, au fost făcute planuri pentru o lovitură de stat sau un *putsch* – pentru a aduce naziștii la putere în Bavaria, cu Hitler conducător. El a reușit să își asigure un avantaj psihologic, sub forma sprijinului bătrânului general Erich Ludendorff, unul dintre cei mai mari generali din Primul Război Mondial, considerat un erou. Deși era aproape senil, doar reputația făcea din el o figură conducătoare importantă în revoluția iminentă.

Puciul de la berărie este descris drept un dezastru și în toate privințele, cu o excepție, așa a și fost. Relatările standard nu menționează unicul mic triumf, singurul lucru care a mers potrivit planului: rolul jucat de Rudolf Hess. În acea noapte, Hitler, Hess și trupele SA au năvălit în berăria ticsită, în mijlocul discursului lui von Kahr. Hitler era flancat de Hess într-o parte și de garda sa de corp, Ulrich Graf, în cealaltă parte – toți trei înarmați cu pistoale. Întrerupând melodramatic discursul trăgând un foc în tavan, Hitler a anunțat că sala era înconjurată și că von Kahr și miniștrii lui erau arestați,

intenția lui fiind să-i silească să recunoască Partidul Național-Socialist drept forța dominantă în Bavaria. La început, planul părea să fi reușit. În timpul lungii nopți din berărie, von Kahr a părut să capituleze, dar, în mod bizar, această importantă schimbare de poziție nu a fost salutată prin sărbătoriri sau proclamații. Într-un mod care nu îl caracteriza, Hitler nu a reușit să profite de situație, căzând pradă indeciziei, nereușind să emită noi ordine. Nimeni nu știa ce să facă în continuare. Totul a devenit și mai neclar a doua zi dimineață, când Hitler nici măcar nu a apărut. Evenimentele s-au precipitat când, cu naivitate, luând drept bună predarea facțiunii lui von Kahr, Göring și Ludendorff i-au eliberat pe reținuți. Previzibil, de îndată ce captivii s-au văzut scăpați, s-au răzgândit.

Totul se prăbușea într-un mod catastrofal. În disperare de cauză, Hitler – cu Ludendorff în frunte – a condus un marș al membrilor SA și al altor susținători ai Feldhernhall în centrul orașului München, dar calea le-a fost barată de poliția înarmată a lui von Kahr, care a deschis focul, 14 manifestanți naziști și trei polițiști fiind uciși. Hitler și-a dislocat un umăr, iar Göring a fost împușcat în picior. Steagul lor, îmbibat de sângele celor care aveau să fie considerați martiri naziști, a devenit cea mai venerată relicvă a celui de Al Treilea Reich, „Steagul de sânge". În zilele gloriei viitoare, toate celelalte steaguri erau „sfințite" prin atingerea lor cu acesta. (Locul unde se află acum acest steag este un secret păzit cu strictețe.)

Evenimentele ulterioare s-au dovedit încercări spirituale mai dure pentru viitorul șef al Luftwaffe: doi naziști l-au ajutat pe Göring să se adăpostească într-o bancă, unde proprietarul i-a acordat primul ajutor. Acest bun samaritean s-a dovedit a fi evreu.[48] Cei doi camarazi ai lui Göring au demisionat rușinați din partid, dar Göring, a cărui principală preocupare era propria mărire, nu a făcut-o. El avea ambiții în care Partidul Național-Socialist juca rolul crucial.

Acest munte de om, un adevărat uriaș rabelaisian – care avea să-l păcălească pe călăul Aliaților luând otravă în celula proprie –, avea deja o reputație de erou. În 1922, fiind un cunoscut as al zborului din Primul Război Mondial, Göring fusese recrutat în Deutscher

Kampfbund* al lui Hitler, grupul care plănuia puciul, din care mai făceau parte și Friedrich Weber, șeful Freikorps Oberland (grupul paramilitar al Societății Thule). Ca nou lider al SA, Göring era locotenentul lui Hitler în noaptea puciului, pe când Hess nu era nici măcar membru al Kampfbund – fapt considerat deseori o dovadă a lipsei sale de importanță politică. Dar, cu toate că Hitler îl numise pe Göring locotenent al său, el i-a dat lui Hess ordine secrete referitoare la cele mai delicate părți ale planului.[49] Este clar de ce a făcut acest lucru: amândoi știau că puciul putea foarte ușor să scape de sub control, iar SA și gloata erau greu de stăpânit dacă lupta se transforma în răzbunare. Pentru unele aspecte ale preluării puterii era nevoie de disciplină, de o judecată la rece în mijlocul revoltei, iar aceste chestiuni i-au fost încredințate lui Hess. El avea să devină un model recurent. Hitler și Hess aveau nevoie de mulțime pentru a-i ajuta să ia puterea, dar nu-și puteau permite să o lase să preia conducerea. Hess a contribuit, rolul său nefiind în mod deliberat evident. El era mult mai eficient când lucra din umbră.

În noaptea Puciului de la berărie, prima misiune a lui Hess a fost să-i adune pe miniștrii importanți, să-i ducă într-un loc secret, ca ostatici, scoțându-i din calea mulțimii. A doua misiune, în dimineața următoare, era să conducă un asalt, cu propria unitate SA, asupra Primăriei din München, pentru a-i aduce cu forța pe consilierii evrei și social-democrați la berărie. Era necesar ca și aceștia să fie apărați bine de mulțimea furioasă. Cu un sentiment uriaș de mândrie, fără îndoială, Hess a zăbovit la Primărie suficient cât să atârne steagul cu svastica deasupra clădirii.[50]

Când și-a dat seama că puciul a eșuat, Hess – după ce i-a cerut mai întâi sfatul lui Karl Haushofer – a luat doi miniștri ostatici și, însoțit de câțiva oameni din SA, i-a dus în munți, cu intenția să-i treacă în Austria. În acest moment, câteva anomalii sugestive intervin în poveste. Potrivit propriei relatări a lui Hess, la procesul ținut, câteva luni mai târziu, o furtună de zăpadă i-a silit să întrerupă fuga,

* Uniunea Germană de Luptă – organizație de extremă dreapta din Bavaria, înființată în 1923 la Nürnberg, unul dintre liderii importanți fiind Adolf Hitler, care va fi arestat ca urmare a eșecului puciului organizat în noiembrie. (n.red.)

iar el s-a oprit la o casă pentru a întreba dacă proprietarul îi poate găzdui peste noapte.[51] (Cu siguranță, un scenariu bizar, cu ostaticii amenințați cu arma.) Hess a pretins că atunci când a ieșit din casă a descoperit că oamenii din SA plecaseră înapoi spre München, abandonându-l. Versiunea lor a fost însă diferită: ei au susținut că Hess le-a ordonat să ducă înapoi ostaticii la München, ceea ce pare mai logic.[52] Indiferent care a fost adevărul, Hess a mers în Austria singur, acolo fiind adăpostit în următoarele cinci luni de membrii grupului Oberland.[53] Pare probabil ca versiunea destul de puțin credibilă a lui Hess să fi fost o acoperire. (Este de presupus că proprietarul prietenos al casei era membru al rețelei Oberland, jucându-și rolul într-un plan de salvare.) Acest fapt arată că Hess avea o relație apropiată cu rețeaua Oberland. Creată inițial ca aripă paramilitară a Societății Thule, rețeaua lucra îndeaproape cu SA, deși își apăra cu gelozie independența, rămânând sub comanda lui Fritz Weber. Poate fi semnificativ faptul că atunci când Hess a sosit la berărie în acea noapte, el a fost admis ca aghiotantul lui Weber.[54]

După eșecul puciului, Göring a fugit în Suedia, ajungând într-un azil psihiatric unde a devenit dependent de morfină (dependență tratată de medicii de la Nürnberg chiar înainte ca el să ia otravă). Atât Partidul Național-Socialist, cât și SA au fost declarate ilegale și interzise. Hitler, Ludendorff, Weber, Röhm și alți cinci capi au fost acuzați de înaltă trădare și conducerea unei revolte armate. Ludendorff a fost achitat și, în pofida gravității crimelor lor, ceilalți au primit condamnări surprinzător de ușoare: Röhm a fost eliberat condiționat, Weber a primit cinci ani. Hitler a fost, de asemenea, condamnat la cinci ani de închisoare, dar până la urmă a ispășit mai puțin de nouă luni. Și, cu toate că legea cerea ca el – în calitate de cetățean austriac – să fie deportat, a ajuns doar până la fortăreața din Landsberg am Lech, unde și-a ispășit condamnarea în relativ confort. Spre deosebire de alți deținuți, lui și compatrioților lui li se permitea să se trezească târziu, să primească vizitatori și să țină întruniri în celulele lor. Nu încape îndoială de partea cui era simpatia gardienilor.

Hess s-a întors din Austria și s-a predat, după ce a citit în ziare despre condamnarea ușoară primită de Hitler. A fost condamnat la 18 luni de închisoare, dintre care a ispășit doar șase.

Răscrucea din Landsberg

Landsberg s-a dovedit a fi o etapă de răscruce în relația dintre Hess și Hitler. Având celule alăturate cei doi au cerut – și li s-a oferit – încă una, pentru a o folosi ca birou, lucrând din greu împreună, proiectând planul celui de Al Treilea Reich. Un vizitator frecvent era profesorul Karl Haushofer.

Până atunci, Hess fusese locotenentul eficient, devotat și de încredere, util mai ales când era nevoie de o acțiune disciplinată și discretă, așa cum fusese luarea de ostatici și controlul mulțimii în timpul puciului. Dar Landsberg i-a redefinit rolul, făcând din el confidentul, sursa de inspirație și mentorul lui Hitler. Nu se pune problema că el ar fi fost lacheul lui Hitler. Dimpotrivă, cel puțin nu în această perioadă. Departe de a fi neinformat despre planurile lui Hitler, Hess însuși a fost cel care a proiectat multe dintre ele. Cei doi aveau propria lume interioară, din care cei ca Hermann Göring erau excluși. Un vizitator al lor în Landsberg comenta astfel influența crescândă a lui Hess asupra lui Hitler și aprofundarea prieteniei dintre ei: „Lui Hitler îi plăcea să repete sloganurile prietenului lui. [Este interesant că erau sloganurile lui Hess, nu ale sale.] Era evident pentru oricine că între cei doi era o relație apropiată. Pentru prima dată i-am auzit tutuindu-se.“[55] Hitler își numea prietenul cu diminutivul plin de afecțiune Rudi sau Hesserl.

În Landsberg, Hitler a început să scrie *Mein Kampf.* Versiunea acceptată este că Hess nu era decât scribul lui Hitler, însă contribuția lui Hess la *Mein Kampf* a fost mult mai importantă. Pierre van Paassen, un jurnalist canadian care a relatat despre ascensiunea la putere a naziștilor, a scris la puțin timp după acțiunea lui Hess: „Fără îndoială, Hess este autorul unor pasaje întregi din lucrare.“[56] Acest lucru este subliniat de James Murphy, care a tradus *Mein Kampf* în limba engleză și a lucrat în Berlin înainte de război ca traducător

pentru Departamentul de Externe al Ministerului Propagandei, condus de Hess:

> Acele capitole din *Mein Kampf* despre propagandă și organizarea mișcării naziste își datorează inspirația lui Rudolf Hess și cea mai mare parte au fost scrise de el. El este, de asemenea, responsabil pentru capitolele despre *Lebensraum* și rolul Imperiului Britanic în istoria lumii. Fratele lui mai tânăr, Alfred, mi-a repetat deseori acest lucru. O perioadă, ne-am văzut aproape zilnic în Berlin.[57]

Chiar și Karl Haushofer a recunoscut, în timpul interogării sale de către Aliați în 1945, că Hess a fost mai mult decât secretarul lui Hitler, spunând: „Din câte știu, Hess a dictat de fapt multe capitole din acea carte.“[58] Wulf Schwarzwäller merge mai departe, afirmând: „El [Hess] a ajutat la organizarea șirului gândurilor lui Hitler, el l-a sfătuit, a editat, a rearanjat și a introdus unele idei. Nu este o exagerare ca Hess să fie numit coautor.“[59] Ilse Hess a spus că soțul ei a editat cuvintele lui Hitler, fiind deseori dur cu autorul, ordonându-i să rescrie și recomandând ferm alte schimbări importante.[60] Potrivit generalului de brigadă Rees, Hess însuși le-a spus britanicilor care l-au capturat că el considera *Mein Kampf* „o colaborare clară“.[61]

În doi, Hitler și Hess au reușit să scrie două capitole în Landsberg, terminând cartea după eliberarea lor din decembrie 1924, într-o casă din Obersalzburg, în Austria, pe care le-o închiriase un negustor din Hamburg. Primul volum a apărut în iunie 1925, al doilea, un an mai târziu. Chiar și cei mai înflăcărați susținători ai lui Hitler au considerat că e o carte îngrozitoare. Inițial, Hitler dorise să o intituleze *Patru ani și jumătate de luptă împotriva minciunilor, prostiei și lașității.* Hess și editorii săi au insistat să schimbe numele în *Mein Kampf,* un titlu care are calitatea conciziei.

În această lucrare pretențioasă și, pe alocuri, aproape ilizibilă, Hitler își expune ideile politice, evidențiind evoluția lor într-o narațiune autobiografică incoerentă. Sunt digresiuni lungi despre diferite teme, ca arhitectura, prostituția și bolile venerice – și, mai previzibil, lungi tirade despre evrei și alte rase „inferioare“, inspirate de ideile lui Alfred Rosenberg și Houston Stewart Chamberlain.

Secțiunile argumentate cel mai convingător sunt cele consacrate geopoliticii, probabil pentru că acestea veneau de la Hess și Haushofer și este posibil să fie chiar cuvintele lor.

Landsberg, prin urmare, a fost adevărata școală de politică a lui Hitler. Când a reapărut ca om liber, obiectivele și abordarea lui erau schimbate radical. Până la episodul Landsberg, el se mulțumise să aspire, cel puțin inițial, la conducerea Bavariei, dar după aceea obiectivul său a devenit preluarea controlului asupra întregii Germanii. A mai fost o schimbare radicală care ar putea fi rezultatul influenței lui Hess: Hitler era acum hotărât să-și realizeze ambițiile nu prin lupte de stradă sau revoluție, ci prin vot, deși era clar că, odată ce ar fi câștigat, el ar aboli democrația și și-ar asuma puteri dictatoriale. Hitler adoptase de mult timp idealul pangermanismului, dar doar atunci acesta a început să-i domine gândurile. Era obsedat de crearea *Lebensraum*.

Și-a făcut, de asemenea, o politică din atragerea susținerii acelor membri ai clasei de mijloc total dezamăgiți de guvernul de la Weimar și ruinați de hiperinflație. Hitler voia să refacă Germania Mare, o dulce muzică pentru urechile germane, după umilințele Tratatului de la Versailles. Cu un gest măreț care a șters toate greșelile trecutului, pentru moment Partidul Național-Socialist a tăiat legăturile cu SA (deși aceste legături aveau să fie restabilite mai târziu). Nu este o întâmplare faptul că noul Hitler s-a format în timp ce s-a aflat sub influența intensă a lui Rudolf Hess și a generalului profesor Karl Haushofer.

În ceea ce-l privește pe nou eliberatul Hess însuși, profesorul i-a oferit un post ca asistent al său la Academia Germană, cu obiectivul studierii culturii germanilor din străinătate (deși este probabil că pretextul era folosit pentru strângerea informațiilor pentru cauza pangermană). Hess a ales însă curând să devină secretarul particular al lui Hitler, explicând clar de ce a luat această decizie într-o scrisoare către părinții săi:

> Era important pentru el [Hitler] în primul rând pentru că eu nu sunt un angajat al partidului și pentru că poziția mea este

independentă de partid. Acest lucru este necesar pentru că acolo este localizată autoritatea.

Sunt activ din perioada în care avea mai puțin de o sută de membri. Prin urmare, sunt conștient de realitatea exterioară, de efectele exterioare și cunosc gândurile cele mai intime ale Tribunului [supranumele pe care i-l dăduse lui Hitler], atitudinea lui față de toate problemele, natura lui. El mă cunoaște; încrederea noastră reciprocă este extremă *[sic];* ne înțelegem unul pe celălalt.

Sunt calificat să acționez ca o legătură între mișcarea de masă și intelighenția. Pe de altă parte, sunt mult prea convins de necesitatea unor metode deseori neplăcute și de natura luptei în termenii psihologiei maselor, pentru a permite ca aceasta să mă înfricoșeze și să mă determine să ies din mișcare, așa cum s-a întâmplat cu mulți alți membri ai intelighenției. Sunt convins că, exercitând influență în multe direcții, pot face un bine în acea privință. Până la urmă, acest lucru nu mă leagă pentru totdeauna de Tribun.[62]

În special ultima propoziție este edificatoare în privința relației lui Hess cu Hitler. Aceasta nu este nici pe departe devoțiunea de sclav care, așa cum încearcă să ne convingă majoritatea istoricilor, ar fi caracterizat atitudinea lui Hess față de Hitler; dacă nu altceva, Hess dezvăluie o latură cinică și manipulatoare a personalității sale. Evident, el știa prea bine ce spuneau alții despre relația lui cu Hitler și râdea de ei.

Ascensiunea la putere a naziștilor

După spectaculosul eșec al puciului de la München, Hitler și Partidul Național-Socialist au intrat într-un declin rapid: de fapt, soarta partidului era opusă celei a Germaniei. Mesajul lui Hitler avea nevoie de nesiguranța haosului economic pentru a avea succes în atragerea maselor, însă în perioada 1924–1928 s-a petrecut un reviriment al economiei germane. Interdicția guvernului împotriva Partidului Național-Socialist a fost ridicată la începutul anului 1925 (deși unele restricții privind activitatea acestuia au fost menținute). Pe 27 februarie, Hitler a anunțat oficial relansarea partidului în berăria Bürgerbräukeller din München, probabil o provocare voită. De

data aceasta nu a fost nici un dezastru și, în august 1927, 20 000 de susținători au apărut la prima dintre paradele de la Nürnberg, unde l-au auzit pe Hitler spunând (într-o încercare vădită de a stârni nemulțumire în rândul unei populații din ce în ce mai satisfăcute): „Optimismul credul i-a orbit pe sute de mii, de fapt pe milioane dintre oamenii noștri."[63] Poate pentru a-și face o imagine de realist curajos, Hitler a declarat apoi că el preconiza că va fi nevoie de „20 sau chiar o sută de ani" pentru ca Partidul Național-Socialist să devină partidul de guvernământ în Germania.[64]

Urmărind ajungerea la putere prin vot și nu prin revoluție, roadele noii strategii apăreau lent. În alegerile din mai 1928, naziștii au câștigat doar 12 locuri din 491 în Reichstag, cu mai puțin de trei procente din voturi. Apoi, s-a întâmplat ceva neprevăzut, care, aproape ca prin farmec, a grăbit răsăritul stelei naziste: în octombrie 1929, prăbușirea instituțiilor financiare de pe Wall Street a provocat colapsul aproape total al economiei occidentale – și, din nou, Germania a fost greu lovită. Șomajul a explodat aproape peste noapte, ajungând la șapte milioane de oameni la sfârșitul lui 1932. O perioadă de mare anxietate a revenit și, odată cu ea, dorința intensă de a asculta promisiunile lui Hitler de a restaura măreția Germaniei.

În septembrie 1930 s-a înregistrat o schimbare a simpatiilor politice ale electoratului german. Procentajul din voturi obținut de naziști a urcat la peste 18%, aducându-le 107 locuri din 577 și făcând din ei al doilea partid după social-democrați. La următoarele alegeri, în iulie 1932, procentajul lor a depășit 37%, aducându-le 230 de locuri. Și cu toate că, așa cum s-a mai întâmplat, alegătorii au fost poate influențați în decizia lor de intimidările naziste, nu încape îndoială că aceste rezultate arătau, în general, adevărata voință a electoratului german. Chiar și așa, Partidul Național-Socialist nu avea încă majoritatea absolută și în următoarele luni au avut loc negocieri cu alte partide, în încercarea de a forma o coaliție, cu Hitler în funcția de cancelar, deși în calea lor exista un obstacol formidabil, întruchipat de bătrânul președinte Paul Ludwig von Hindenburg.

Un onest mareșal german din vechea școală, von Hindenburg i-a dezaprobat categoric, de la început, pe Hitler și pe susținătorii

lui, bătăuși de stradă. El nu ar fi fost niciodată de acord cu numirea liderului nazist în funcția de cancelar. Dar un grup de finanțiști și industriași conduși de geniul economic Hjalmar Schacht, fost președinte al Reichsbank (poziție în care a fost numit din nou de Hitler), și Kurt von Schröder, din celebra familie de bancheri, au făcut presiuni asupra bătrânului pentru ca acesta să-i accepte pe Hitler și partidul său. Acești oameni prevedeau pentru Germania un viitor economic de aur dacă Hitler venea la putere, în special datorită promisiunilor acestuia de a reface forțele armate și de a aboli democrația. De neprețuit în cucerirea acestei cabale extrem de influente a fost Rudolf Hess, care, împreună cu Himmler, a avut câteva întâlniri cu von Schröder – în special în timpul crizei ce a urmat alegerilor din 1932, când cercul respectiv a amenințat că își retrage sprijinul financiar. Hess i-a fermecat.[65] Cât se poate de politicos, încântător, stăpânit și cunoscând perfect toate informațiile și datele relevante, stilul lui Hess i-a atras pe bancheri mai mult decât tiradele fanatice ale lui Hitler. Hess era liniștitor de politicos, cu un stil de om de afaceri și normal. Dacă un om ca el i se putea supune lui Hitler, atunci în mod clar nu era nimic prea rău în nazism. Prin urmare, încă o dată îl vedem pe Hess rezolvând o problemă esențială pentru venirea la putere a naziștilor.

Până la urmă, la sfârșitul lunii ianuarie a anului 1933, von Hindenburg a acceptat să îl numească pe Hitler cancelar: el a preluat această funcție pe 30 ianuarie. Prima persoană care l-a felicitat pe Hitler în calitate de cancelar, când s-a întors de la palatul prezidențial, a fost Rudolf Hess. A fost un moment definitoriu pentru amândoi: după lungi ani de luptă, răsturnări de soartă și chiar închisoare, ei ajunseseră într-o poziție de putere reală din care puteau să înceapă să impună viziunea Hitler/Hess a unei Germanii noi, mai strălucitoare – mai întâi în propria lor țară, disperată, iar apoi în Europa.

Hitler a convocat noi alegeri la 5 martie 1933, dar la 17 februarie Reichstag-ul a fost ars în urma unui atac. Un tânăr comunist olandez, dezechilibrat psihic, a fost arestat, dar dezbaterea dacă naziștii înșiși au fost răspunzători continuă. Oricare a fost adevărul, Hitler a exploatat incidentul cu mare dibăcie: a doua zi după incendiul de

la Reichstag, președintele von Hindenburg a semnat un decret prin care instituia starea de urgență, se suspenda Constituția și i se dădeau lui Hitler și guvernului său puteri fără precedent de a restrânge libertățile civile. Aproximativ 4 000 de comuniști au fost arestați și internați în nou createle lagăre de concentrare. (Hitler îl convinsese pe președinte să le autorizeze.) Presupușii lideri ai complotului împotriva Reichstag-ului au fost executați.

Într-o singură noapte, democrația a dispărut în flăcări.

Mai rămânea de depășit un ultim obstacol. În pofida unei campanii de intimidare – în care peste 50 de antinaziști au fost uciși –, deși câștigaseră 44% din votul popular, naziștii nu au reușit să obțină o majoritate absolută la 5 martie. Dar acum, cu mulți deputați de stânga arestați sau ascunși – și cu „gărzi" NSA postate pentru intimidare în interiorul și în afara clădirii Kroll Opera (unde parlamentul se reunea temporar) – Hitler nu a întâmpinat nici o dificultate în votarea unui Act de împuternicire. Acesta îi acorda puteri dictatoriale pentru o perioadă de patru ani.

Mașinăria nazistă, fără a mai fi stingherită legal de inconveniente precum libertățile civile și democrația, a intrat din plin în acțiune. Dar înainte ca Hitler să se poată bucura de puterea supremă, el trebuia să se asigure că are cale liberă. Nici un rival real sau potențial nu trebuia să fie lăsat în viață. În 30 iunie 1934 a fost Noaptea Cuțitelor Lungi, în care fostul lui prieten și aliat, Ernst Röhm, și toată conducerea SA au pierit într-o baie de sânge care a durat două zile. Soarta a adăugat un bonus: pe 2 august, președintele von Hindenburg a murit. Vechea ordine dispăruse. O zi de parade militare pentru sărbătorirea celei de-a XX-a aniversări a mobilizării pentru Primul Război Mondial, plănuită pentru 2 august, a fost transformată în ultimul moment într-un serviciu în memoria stimatului președinte. În toate aspectele în afară de nume, aceasta a fost însă ziua lui Hitler. El și-a asumat acum puteri prezidențiale – deși nu s-a deranjat niciodată să ia titlul oficial –, preluând comanda supremă a forțelor armate. În acea după-amiază, în fiecare unitate a armatei s-a ținut o ceremonie cvasireligioasă în care militarii au depus un jurământ de loialitate față de Hitler, jurând „supunere necondiționată" și clamându-și voința de

a-și da viața pentru el. Șeful Statului-Major al Armatei, Walther von Reichenau, a jucat un rol important în organizarea acestui eveniment. (Dovedind obișnuitul geniu în privința ritualurilor emoționale, oamenii lui Hitler – Hess și Himmler – au adoptat obiceiul străvechi al jurământului de loialitate al armatei față de monarh.)

În timp ce își intrau în rol, noul dictator și susținătorii săi devotați au fost, în ansamblu, salutați cu entuziasm de majoritatea populației epuizate și sărace. (Deși au fost și voci împotrivă, acestea nu au fost prea puternice și curând au tăcut.) Și alții în afară de germani au fost mișcați și impresionați de ascensiunea lui Hitler. Lordul Rothermere, editor al *Daily Mail,* a mers la München pentru a se întâlni cu noul cancelar, iar apoi a scris un omagiu entuziast care a fost publicat simultan în *Mail* și în *Völkischer Beobachter.* El spunea:

> Mințile luminate din Anglia [probabil voia să spună Marea Britanie] și din Franța ar trebui, prin urmare, să recunoască pe deplin serviciile pe care național-socialiștii le-au adus Europei Occidentale. Sub supravegherea lui Hitler, tineretul german este într-adevăr organizat împotriva corupției comunismului… Ar fi cel mai bun lucru pentru bunăstarea civilizației occidentale dacă Germania ar avea un guvern impregnat cu aceleași principii sănătoase cu care Mussolini a reînnoit Italia în ultimii opt ani. Și nu văd de ce ar trebui ca Marea Britanie și Franța să mențină o atitudine neprietenoasă față de eforturile național-socialiștilor în domeniul afacerilor externe.[66]

Rothermere și-a încheiat această odă cu un apel la relaxarea termenilor Tratatului de la Versailles.

Hitler a fost cel mai popular conducător din istoria Germaniei. Un plebiscit pentru aflarea nivelului de sprijin din partea publicului a avut drept rezultat un procentaj de vot „da" de 90%, la o participare de 95% din populație.[67] Acest lucru nu este surprinzător: în perioada 1933–1938, Germania s-a ridicat de la o recesiune economică mutilantă și destabilizatoare la cel mai înalt standard de viață din Europa, aproape egal cu cel din Statele Unite. Șomajul era zero, nici un bun arian nu suferea de foame, iar în țară s-a construit o impresionantă rețea de autostrăzi. Acest miracol economic a fost în

mare măsură opera lui Hjalmar Schacht, președinte al Reichsbank și ministru al economiei între 1934 și 1937, care a reușit să atragă la scară largă investiții străine în Germania. Dar în ochii maselor, acest miracol a fost produs de un singur om – Adolf Hitler – și spre el priveau așteptând un viitor încă și mai strălucit.

În acești ani, repudiind condițiile Tratatului de la Versailles, naziștii au alocat resurse pentru refacerea marinei, a armatei și a forțelor aeriene. Având acum controlul total asupra țării, Hitler s-a orientat spre scopul său final – crearea Germaniei Mari.

Eroul aerului

În pofida consumului de timp și de energie presupus de rolul său în ascensiunea lui Hitler, în acea perioadă și viața personală a lui Hess a progresat în salturi. Pasionat de zbor, el a continuat să piloteze cât de des putea, de cele mai multe ori atrăgându-și dezaprobarea lui Hitler. Pentru un timp, părea că Hess este consemnat la sol, dar el avea o idee. Întorcând cu abilitate situația în avantajul său, s-a oferit să își folosească îndemânarea de pilot pentru propaganda de partid: el i-a convins pe editorii *Völkischer Beobachter* să cumpere „în scopuri publicitare" un avion ușor Messerschmitt, cu care a survolat apoi mitingurile.

În 1927, întreaga lume a devenit brusc entuziasmată de aviație, milioane de oameni urmărind cu sufletul la gură zborul transatlantic de pionierat al lui Charles Lindbergh. Nimeni nu a fost mai inspirat de această captivantă poveste eroică decât Rudolf Hess, probabil pentru că Lindbergh era un fervent susținător al nazismului (pe viață, după cum s-a descoperit). Marea ambiție a lui Hess a fost să devină primul care face zborul lui Lindbergh în sens invers, din Franța în SUA. A simțit o mare dezamăgire când planurile lui s-au destrămat, pentru că nici o companie de asigurări nu a vrut să îl susțină. A obținut însă un important triumf personal, ieșind al doilea la prestigioasa întrecere aviatică Zugspitze, în 1932. Doi ani mai târziu – când era ministru – a câștigat.

O altă realizare care i-a impresionat profund sufletul de aviator a fost primul zbor pe deasupra Everestului al expediției Houston-Everest, din 1933. Unul dintre personajele principale ale aventurii eroice a echipei aviatice britanice a fost un alt pionier al zborului, tânărul marchiz de Clydesdale – viitorul duce de Hamilton.

În decembrie 1927, Hess s-a căsătorit în sfârșit cu Ilse, care era însoțitoarea lui constantă. Lăsată doar în seama lor, relația dintre ei ar fi rămas doar intens intelectuală, dar – potrivit lui Ilse – Hitler însuși l-a făcut pe Hess să o ceară în căsătorie, jucând rolul de pețitor. Într-o noapte, în cafeneaua lor preferată din München, Hitler i-a luat mâna, a pus-o în mâna lui Hess și a întrebat-o: „Nu te-ai gândit niciodată să te măriți cu bărbatul acesta?“[68] Hess a prins imediat aluzia: Hitler și Karl Haushofer au fost martori la nunta lor.

Proaspeții însurăței au cumpărat o vilă în prospera suburbie Harlaching din München în 1933, începându-și viața de familie. Apoi, în 1937 – după zece ani de căsătorie –, s-a născut unicul lor copil, Wolf Adolf Karl Rüdiger Hess. Wolf fusese numele de cod al lui Hitler la începuturile Partidului Național-Socialist, Adolf se explică de la sine și, desigur, numele Karl a fost dat după profesorul Haushofer. Amândoi bărbații după care a fost botezat copilul i-au fost nași.

Hess în exercițiul funcțiunii

Până la numirea sa într-o funcție publică, în 1932, numele lui Rudolf Hess fusese aproape necunoscut publicului larg german. În acel an, deși ieșise pe locul al doilea în cursa aviatică de la Zugspitze, în publicitatea care a urmat nu s-a menționat niciodată legătura lui cu Hitler sau cu Partidul Național-Socialist, pentru simplul motiv că presa germană nu știa nimic despre aceasta.[69] Hess era secretarul particular al lui Hitler, dar, din propria sa voință expresă, el nu fusese niciodată angajatul partidului. Este însă important să înțelegem că, deși nu era angajat de partid, el era liderul de facto al acestuia. Hitler era acum führer al statului, fiind doar cu numele conducător al Partidului Național-Socialist. Hitler conducea țara, dar Hess

conducea partidul, chiar dacă se ținea în umbră. Acum sosise momentul potrivit care îi permitea să iasă la lumină.

În 1932, Himmler l-a numit pe Hess Gruppenführer (general-locotenent) al SS, dar aceasta nu însemna aproape nimic pe lângă numirea sa ca șef al nou createi Comisii Politice Centrale a Partidului Național-Socialist, care coordona politica întregului guvern german și a departamentelor regionale; era o poziție foarte puternică. Apoi, în aprilie 1933, el a devenit adjunct al führer-ului Partidului Național-Socialist – sau, în germană, *Stellvertreter.* James Murphy, care a lucrat ca translator pentru Ministerul Propagandei din Berlin între 1934 și 1938 și care a realizat prima traducere în engleză a *Mein Kampf*, a dat definiția cea mai apropiată de realitate a acestei funcții: „[El este] locțiitorul lui Hitler, cu autoritate plenipotențiară. Aceasta înseamnă că atunci când vorbește oficial el vorbește *ipso facto* în locul lui Hitler."[70] Se știe că Hess deținea un document scris de Hitler cu propria mână prin care, după cum a spus Heiden, „era învestit cu autoritate deplină de către führer însuși".[71] Hess era cunoscut, poate cu mai multă acuratețe decât se intenționa, drept „conștiința partidului".[72]

În această perioadă există câteva goluri curioase în biografia lui. Se știe, totuși, că în toamna lui 1933 a călătorit în străinătate incognito, folosind un pașaport fals. Potrivit fiului său, el a folosit pseudonimul Alfred Horn – nume pe care avea să-l folosească și în fatidica fugă în Scoția.[73] Dar care a fost destinația lui Herr Horn în aceste călătorii misterioase rămâne o taină.

Adevărata putere a lui Hess

La 1 decembrie 1933, Hitler l-a numit pe Hess ministru fără portofoliu, lucru interpretat adesea în baza faptului că führer-ul nu a reușit să găsească un post potrivit pentru el. Această interpretare ignoră însă faptul că miniștrii fără portofoliu, eliberați de responsabilitatea de a conduce un minister și având puterea de a trece după voință barierele departamentale, sunt deseori mult mai puternici decât colegii lor, care au mai multe restricții. Este de

obicei o funcție dată de un lider de partid care vrea să își țină ceilalți miniștri sub control – așa cum a fost și Peter Mandelson ca ministru fără portofoliu în administrația Blair de la sfârșitul anilor 1990, în Marea Britanie. Noul post al lui Hess îi dădea autoritatea supremă asupra tuturor aspectelor guvernării, cu excepția politicii externe și a armatei. Modalitatea lui simplă de a se asigura că legislația se conforma ideologiei naziste: orice lege propusă de orice departament guvernamental trebuia să fie aprobată de el. În esență, nu se putea face nimic fără semnătura lui Hess.

Un rezumat exact al interpretării generale, greșite, a rolului lui Hess în regimul lui Hitler poate fi găsit în cartea lui Robert S. Wistrich, *Who's Who in Nazi Germany* (Personalitățile Germaniei naziste):

> În această poziție [aceea de adjunct al führer-ului], el a exercitat funcții subordonate de reprezentare și a supervizat îndatoriri caritabile, acționând ca umbra führer-ului, dar dovedindu-se incapabil și deloc dornic să ia inițiative proprii. Cel mai important privilegiu al său era să îl anunțe pe Hitler de la tribuna mitingurilor de masă, cu entuziasmul extatic al credinciosului adevărat. Hess și-a mascat lipsa de independență, lipsa de abilitate în gândire și în faptă printr-un cult fără limite al führer-ului, care depășea chiar și cele mai exaltate elogii ale elitei naziste.[74]

Ca multe alte caracterizări minimalizatoare ale lui Rudolf Hess, aceasta este un nonsens. Faptul că este departe de realitate se poate vedea din descrierea îndatoririlor și responsabilităților lui Hess din *Anuarul Partidului Național-Socialist* din 1941, citat de acuzarea de la Nürnberg:

> Prin decretul führer-ului din 21 aprilie 1933, adjunctul führer-ului a primit puterea deplină de a decide în numele führer-ului în toate chestiunile privind conducerea partidului. Prin urmare, adjunctul führer-ului este reprezentantul führer-ului, cu putere deplină asupra întregii conduceri a Partidului Național-Socialist al Muncitorilor Germani… Toate aspectele activității de partid sunt îmbinate de adjunctul führer-ului. El are ultimul cuvânt în toate planurile interne ale partidului și în toate problemele vitale pentru existența poporului german.[75]

Anuarul continuă cu enumerarea îndatoririlor sale în ceea ce privește aprobarea legilor și a numirilor oficialilor guvernamentali, precum și rolurile sale specifice. Pe lângă faptul că era conducătorul Auslandorganisation, Hess deținea și funcția de comisar de politică externă, comisar responsabil de toate aspectele tehnice și de organizare, comisar responsabil cu aspectele universitare și de politică universitară, precum și conducător al Biroului de politică rasială. Una dintre sarcinile sale cele mai importante era să soluționeze disputele dintre miniștrii naziști: deși în mod oficial nu avea permisiunea de a se amesteca în probleme de politică externă, acest lucru nu l-a împiedicat să își demonstreze influența în domeniu. Așa a ajuns să aibă acces permanent la informații din partea propriului său departament de informații externe, Auslandorganisation, care era responsabil cu coordonarea activităților Partidului Național-Socialist în comunitățile germane din străinătate. Șeful AO era Ernst Bohle, născut în Bradford, West Yorkshire, și care crescuse în Africa de Sud. Adjunctul acestuia era fratele mai mic al lui Hess, Alfred. S-a încercat de multe ori minimizarea rolului AO sau considerarea acestei organizații ca fiind incompetentă ori neimportantă, însă acest lucru este o greșeală. În 1945, Bohle a recunoscut în fața reprezentanților Aliaților care îl interogau că informațiile privind situația pe plan extern ajungea uneori la urechile lui Hess înaintea oricărei alte persoane din guvernul național-socialist.[76]

Hess a creat și Liga Poporului pentru Germanii din Străinătate* – aparent o organizație culturală pentru minoritățile germane din țările învecinate, însă în realitate un paravan pentru o organizație de informații secrete, care avea grijă ca expatriații să fie la curent cu ceea ce se întâmpla în Berlin. Nu a fost întâmplător faptul că Hess l-a numit pe Karl Haushofer, întemeietorul pangermanismului, la șefia acestei organizații. Fiul lui Haushofer, Albrecht, era și el unul dintre agenții de bază ai lui Hess, care făcea multe călătorii – în special în Marea Britanie și în SUA – pentru a stabili contacte importante și a-i raporta cu privire la evenimentele politice.

* Volkstum für das Deutschen im Ausland (VDA) (n.red.)

Hess deținea și controlul unui alt departament dintr-un minister, sub auspiciile unui alt lider nazist. Deși Joseph Goebbels conducea Ministerul Propagandei, Hess deținea controlul complet asupra Departamentului de Relații Externe al acestuia – și asupra multor altor aspecte. El conducea birouri care se ocupau de legi, presă, finanțe publice și impozite, de educație, lucrări publice, forță de muncă, industrie și tehnologie – de fapt, de orice aspect al guvernării. În total, peste douăzeci de astfel de birouri, un adevărat imperiu.

Tot sub controlul său personal se afla și Verbindungsstab (personalul de legătură), care funcționa ca un centru de monitorizare al informațiilor colectate de diferite servicii de informații, cum ar fi Abwehr (Serviciul de Informații al Armatei), Gestapo și SD (Sicherheitsdienst, Serviciul de Securitate).[77] În mod clar, aceasta era o activitate foarte importantă, care îl plasa pe Hess într-o poziție cât se poate de puternică în Germania acelor timpuri. Verbindungsstab includea și rețele de informații care se aflau sub controlul personal al lui Hess, cum ar fi AO și alte unități de informații politice mai puțin cunoscute, dar cu o oarecare însemnătate. Era o rețea de agenți și informatori înființată în timpul Primului Război Mondial în scopul colectării de informații din cercurile diplomatice externe și, deși se presupunea că ar fi fost desființată odată cu înfrângerea Germaniei, a fost menținută în funcțiune de către Walther von Reichenau, colonel de armată și membru al Freikorps (mai apoi general și susținător ardent al lui Hitler), care a folosit pentru aceasta finanțări misterioase.[78] Atunci când naziștii au venit la putere, rețeaua respectivă (condusă acum de Franz Pfeffer von Saloman) a fost plasată sub controlul personal al lui Hess – și atât rețeaua în general, cât și von Reichenau în special s-au dovedit a fi de o mare utilitate în aventura lui Hess pentru reinstaurarea păcii.

La doar câteva luni după zborul lui Hess către Scoția, jurnalistul canadian Pierre van Paassen a descris rolul acestuia în Al Treilea Reich astfel:

> Datorită poziției sale în partid și complexului său sistem de spionaj, care își răspândise antenele și tentaculele în toate colțișoarele diferitelor departamente de stat, Rudolf Hess știa mai multe decât

> oricine despre adevărata stare de spirit din Germania, chiar mai multe decât Hitler însuși. Cunoștea, de asemenea, mai mult decât oricine altcineva, gândurile cele mai ascunse ale stăpânului său. Nu exista nici un plan militar major sau secret al celui de Al Treilea Reich pe care el să nu îl cunoască.[79]

Unul dintre cele mai importante roluri ale lui Hess era să ia pulsul opiniei publice din Germania. În acest sens, a dat indicații aspre oficialilor locali însărcinați cu colectarea informațiilor, ca nu cumva să falsifice informațiile privind opinia publică. Trebuia să i se aducă la cunoștință adevărul nedistorsionat.[80]

Unele aspecte puneau „conștiința partidului" în fața unei dificile dileme morale. În perioada 1933–1938, au fost promulgate o serie de legi care îi lipseau pe evreii germani de drepturile lor civile și le interziceau să practice anumite profesii, cum ar fi cea de funcționar public, profesii în domeniul juridic sau medicină. Legile de la Nürnberg din 1935 au interzis căsătoria sau relațiile sexuale dintre germanii „arieni" și evrei. Așa cum se întâmpla în cazul tuturor legilor, aceste acte erau semnate de Rudolf Hess care, în mod evident, era de acord cu ele. Însă în 1940, acesta a ordonat ca „evreilor să nu li se nege sub nici o formă drepturile la asigurările sociale care le erau datorate".[81] De asemenea, a specificat în mod clar că, întrucât evreii nu mai aveau voie să dețină propria afacere, ei trebuiau să o vândă „arienilor", dar că acest lucru n-ar trebui să se transforme într-un jaf din partea acestora din urmă. El a dat instrucțiuni ca proprietățile evreilor să fie evaluate la adevărata lor valoare de piață și a specificat că nici cumpărătorii nu ar trebui să fie mânați de prejudecăți și de „sentimente antievreiești".[82]

Poate că această dihotomie morală a modului în care îi trata Hess pe evrei nu este surprinzătoare la un student atât de devotat al lui Karl Haushofer; deși, bineînțeles, Hess era un vehement antisemit, onoarea sa – și corectitudinea – îl împiedica să aprobe excesele mulțimii. Pe 8 noiembrie 1938, s-a înregistrat un val de atacuri asupra afacerilor, caselor și sinagogilor evreiești din Germania, cunoscut sub numele de Kristallnacht (Noaptea de Cristal). Hess a fost tulburat și supărat de această răbufnire colectivă. Ca întotdeauna, violența

maselor – în special într-o națiune care se presupunea că este supusă ordinii – îl deranja profund. În ziua următoare Nopții de Cristal, Hess a emis un ordin (Ordonanța nr. 174/38) către toți Gauleiter-ii (administratorii regionali), care prevedea următoarele: „Din ordin explicit de la cel mai înalt nivel, sub nici o formă nu se vor organiza manifestări revoluționare împotriva afacerilor evreilor sau alte manifestări similare.“[83]

Acest ordin poate fi deschis multor tipuri de interpretări – așa cum s-a văzut în timpul procesului de calomnie al lui David care a avut loc la Londra în primăvara anului 2000, când s-a sugerat că ierarhia nazistă era exasperată de actele de incendiere premeditată a proprietăților evreiești numai pentru motivul că puneau în pericol proprietățile „ariene“ adiacente. În plus, s-a susținut că liderii naziști nu doreau incendierea proprietăților în care evreii desfășurau afaceri, deoarece germanii trebuiau să le preia. Deși această interpretare poate fi valabilă în cazul unei părți, sau chiar a majorității naziștilor, se pare că nu s-a aplicat și în cazul lui Rudolf Hess. După Kristallnacht, acesta se plângea prietenilor săi: „Actele de jefuire și pângărire a locurilor de interes cultural sunt nedemne de un cetățean german.“[84] Această viziune este în absolută concordanță cu un discurs ținut în fața SA în 1933, în care declara că era „nedemn“ pentru un național-socialist să îi hărțuiască pe cei cu convingeri „evreu-bolșevice“.[85]

Ar fi naiv și greșit să îl prezentăm pe Rudolf Hess ca pe un opozant al curentului antisemit. Doar era nazist din cap până-n picioare. Însă fără a căuta vreo scuză pentru atitudinile care stăteau la baza Legilor de la Nürnberg, trebuie să amintim că ele nu sunt specifice numai Germaniei acelor vremuri; legi similare, aflate în vigoare în Polonia, le interziseseră evreilor să devină funcționari publici. Chiar și Hess fusese condamnat pentru semnarea noilor statute care permiteau sterilizarea forțată a celor ce aveau șanse mici să procreeze arieni, cum era cazul bolnavilor mintali. Programul de sterilizare al naziștilor fusese elaborat pe baza celor aflate deja în vigoare în Elveția[86], în prezent fiind de notorietate faptul că astfel de politici au fost adoptate în țări precum Suedia și Canada și că, în unele cazuri, ele au fost aplicate pe o perioadă mai lungă decât cele naziste

(schema din Suedia a rezistat până în 1976). Winston Churchill însuși – care, deși nu era un antisemit, a subscris la rasismul epocii[87], era un susținător ardent al eugeniei. În 1906, el afirmase:

> Dezvoltarea nenaturală și din ce în ce mai rapidă a claselor slabe și alienate mintal, coroborată cu riguroasele restricții în rândul tuturor claselor prospere, energice și superioare, constituie, fără nici un fel de exagerare, un pericol național și de rasă. Cred că sursa de la care este alimentată această nebunie ar trebui tăiată de la rădăcină și sigilată, înainte de a mai trece încă un an.[88]

Șase ani mai târziu, a elaborat chiar un proiect de lege care, pentru „binele" rasei, ar fi permis arestarea forțată a celor slabi din punct de vedere intelectual, prețul libertății lor fiind sterilizarea.[89] La vremea aceea, Churchill era liberal și adevărul este că, la începutul secolului al XX-lea, asemenea atitudini erau frecvente în cercurile liberale și chiar în cele socialiste.

În 1940, mai erau încă doi ani până la teribilul holocaust al „Soluției finale". Până la începutul anului 1942, soluția preferată de naziști pentru „problema evreiască" era deportarea în masă: inițial, insula Madagascar a fost o opțiune pentru noua așezare evreiască, o idee promovată pentru prima dată în perioada lui Bismarck.[90] După operațiunea Barbarossa și extinderea către est, deportarea în masă s-a făcut în statele baltice. Este imposibil să ne imaginăm cum ar fi reacționat Hess la „Soluția finală", deosebit de eufemistică – deși el însuși semnase multe legi care au făcut posibilă punerea ei în practică. Însă ordinele de înființare a lagărelor de exterminare în masă s-au dat abia după plecarea lui.

Hess și cultul lui Hitler

Wulf Schwarzwäller l-a descris pe Hess ca fiind „marele preot al cultului lui Hitler". De fapt, Hess era cel care crease „cultul führerului", cu intenția de a oferi germanilor un exemplu de supunere totală față de dictator. El a fost prima persoană care l-a numit pe Hitler *Mein führer* (führer-ul meu) și tot el a fost cel care a inventat salutul *Heil Hitler!*[91] De asemenea, a inventat sloganul: „Adolf Hitler este Germania,

iar Germania este Adolf Hitler".[92] Și același Hess a făcut un pas în față și l-a prezentat celor loiali pe führer în cadrul întâlnirii de la Nürnberg – cunoscută sub numele de Congresul Reichstag-ului. (Și, contrar imaginii zugrăvite de cei asemenea lui Wistrich, Hess ținea în mod regulat discursuri adresate națiunii germane, la multe întâlniri publice și în cadrul unor emisiuni radio.) Oricât de dezagreabile par astăzi, este general recunoscut că paradele de la Nürnberg au reprezentat o capodoperă de manipulare psihologică, modelând și transformând masele, printr-o emoție simplă, într-o gigantă mașinărie servilă. Discursurile erau organizate, până la cel mai mic detaliu, de Rudolf Hess.[93] Însă influența sa mergea mult mai departe.

Nu are nici un sens să încercăm să aflăm adevărul despre Hess din acele vremuri prin prisma celor scrise după sfârșitul războiului, când prea multele interese s-au combinat pentru a-l prezenta pe adevăratul Hess într-un mod foarte diferit, ca pe o persoană influențabilă, care nu avusese niciodată putere sau autoritate. Însă prin prisma evenimentelor dinaintea zborului, iese la lumină o imagine atât de diferită, încât s-ar putea crede că ceilalți și-au imaginat că prezintă un cu totul alt Hess. De exemplu, traducătorul James Murphy scria într-o broșură publicată în săptămânile dinaintea sosirii lui Hess în Scoția: „Inițial, Hitler a fost discipolul și protejatul lui [al lui Hess]".[94] În 1936, Konrad Heiden mergea și mai departe, descriindu-l ca „alter ego-ul" lui Hitler și prezentând astfel relația dintre ei: „Hitler știa că imaginația lui fără limite îl îndemna uneori să facă lucruri nebunești și se aștepta ca Hess să îl protejeze de el însuși în momentele în care își pierdea controlul."[95]

Ideea că Hess ar fi fost alter ego-ul lui Hitler a fost folosită, de asemenea, de Pierre van Paassen[96], care, în calitate de corespondent în Europa al ziarului canadian *Evening World,* între anii 1924 și 1940, a urmărit îndeaproape venirea la putere a naziștilor și avusese multe ocazii să le observe liderii în acțiune. Trebuie să menționăm că Murphy, van Paassen și Heiden – spre deosebire de istoricii de după război – au avut ocazia să îi observe personal pe Hess și pe Hitler.

În această relație complexă cu Adolf Hitler, Hess a mai avut un rol: pe lângă faptul că la început îl școlise pe führer în normele de

etichetă, rămăsese profesorul său de teatru și regizorul său de scenă, petrecând mult timp ajutându-l să-și șlefuiască discursurile idiosincratice, cu gesturile care au devenit bine-cunoscute și cu intonațiile pline de pasiune. Departe de a fi spontane, fiecare frază, privire sau gest erau îndelung repetate sub privirea atentă a lui Rudolf Hess, până când Hitler ajungea la o performanță atât de mare, încât putea stoarce chiar și ultima urmă de devotament de la audiența sa. Implicit, Hitler avea încredere în judecata lui Hess și în alte moduri: de fiecare dată când führer-ul urma să se întâlnească cu cineva important, cum ar fi un reprezentant al unui alt guvern, acesta era analizat mai întâi de către Hess. Apoi, adaptându-și abordarea în funcție de punctele slabe ale reprezentantului respectiv, Hess îl instruia pe Hitler cu privire la comportamentul pe care trebuia să îl adopte. Iată cum descrie Konrad Heiden un astfel de instructaj:

> HITLER: Ia spune, Hess! Poate fi folosit sau nu?
> HESS: Poate fi folosit. Dar e genul tăcut.
> HITLER (*suspicios*): Critic?
> HESS: Nu, stânjenit. Ar fi nespus de fericit să te admire, dar îi e jenă.
> HITLER: Toți sunt pregătiți. În ultimii zece ani, au auzit de mine, iar în ultimul an n-au auzit de nimic altceva decât de mine. Ce se așteaptă din partea mea?
> HESS: Autoritate, bineînțeles. Ești o persoană care poate ține discursuri lungi. Ai o voință de neclintit. Adopți legile epocii.
> HITLER: Atunci o să adopt o voce fermă, fără să vociferez.
> HESS: Bineînțeles.

Hitler rostește câteva propoziții. Hess, diapazonul cu chip de om, ascultă: „Nu, nu așa, încet – fără pasiune, autoritar. Nu vrei nimic de la el. Vorbește destinul...“

Apoi consilierul amuțește. Hitler vorbește pe un ton uniform timp de câteva minute, adoptând „vocea fermă“... După șase sau șapte minute izbucnește, deja impresionat de propriile cuvinte: „Bun, cred că am nimerit-o acum“, conchide el. Apoi stabileau data și locul întâlnirii.[97]

Gradul în care Hitler se baza pe Hess în perfecționarea „prestației" sale este remarcabil. Opiniile lui Hess nu numai că erau întâmpinate cu brațele deschise de către führer, ci aveau o importanță uriașă, întrucât Hitler nu făcea nici o mișcare fără să-l consulte pe Hess. Vedea în Hess un judecător extrem de incisiv al caracterului unei persoane, un diplomat și un politician viclean, un aliat demn de încredere, care nu avea o atitudine lingușitoare care cerșește încurajare din partea celui mai important om, ci îl tratează de pe picior de egalitate. Iată cum explică Heiden:

> Deodată, în mijlocul conversației, Hitler se încruntă ca și cum ar avea o viziune interioară; acestea sunt momentele în care latura umană din el pălește, și latura lui ascunsă se intensifică, până devine cu adevărat înspăimântător. Mijește ochii în depărtare, ca și cum ar citi ori s-ar uita la un lucru pe care ceilalți nu îl pot vedea; și se spunea că dacă observatorul ar fi urmărit direcția privirii sale, uneori l-ar fi putut vedea în depărtare pe Rudolf Hess, cu privirea ațintită către führer, vorbindu-i parcă, dar fără voce.[98]
>
> ... este clar că în anii decisivi ai carierei sale, Hitler și-a folosit mai tânărul prieten pentru a-și completa propria personalitate; în calitate de director de scenă sau de maestru de balet spiritual, care îl ajuta să-și șlefuiască natura puternică, dar incertă și neconturată, și să se transforme în absolut orice avea nevoie la un anumit moment.[99]

Relația lui Hess cu Hitler era mai mult decât remarcabilă: pentru Hitler, era esențială. Iată ce scria Heiden într-un articol intitulat „Hitler's Better Half" (Jumătatea mai bună a lui Hitler) pentru ziarul american *Foreign Affairs*, la câteva luni după zborul lui Hess: „Rudolf Hess era creatorul intelectual al lui Adolf Hitler, asemenea unui pian care creează muzică."[100]

Mitul căderii în dizgrație

Prietenia strânsă dintre führer și adjunctul său era recunoscută printre membrii clasei conducătoare la începutul perioadei de supremație nazistă, însă nu cumva această prietenie era mult prea frumoasă ca să fie și trainică?

Mulți cred că relația se deteriorase semnificativ încă dinainte de plecarea lui Hess: într-adevăr, se bănuia că din acest motiv se și angajase într-o sarcină atât de dificilă și aparent nesăbuită. Oare ar fi existat o modalitate mai bună de a-l impresiona pe führer decât aceea de a schimba cursul războiului printr-un superb gest eroic? La prima vedere, această interpretare, care este cea oficială, pare să aibă sens, însă nu există decât puține dovezi în sprijinul ei și o mulțime împotrivă.

Unul dintre cele mai importante evenimente citate ca argument al rupturii dintre Hess și Hitler este Noaptea Cuțitelor Lungi. Deși Hess a contribuit la organizarea măcelului și a sprijinit în mare acțiunile lui Hitler, s-a afirmat că baia de sânge a marcat începutul rupturii dintre adjunct și führer. În definitiv, acesta chiar nu a fost de acord cu Hitler în ceea ce privește detaliile, cerând înlăturarea anumitor nume din lista celor care urmau să fie executați.[101]

Pe 30 iunie 1934, comandanților SS din Germania li s-a ordonat să deschidă la aceeași oră ordinele sigilate. În ele se aflau instrucțiuni cu privire la arestarea tuturor liderilor SA din zona respectivă. În zilele care au urmat, majoritatea acestora au fost executați, împreună cu mulți alții, căci oamenii au profitat de pe urma respectivei situații pentru a plăti polițe mai vechi. Hitler personal l-a arestat pe Röhm care, după ce a refuzat oferta de a-și trage singur un glonț în cap, a fost executat în celula sa. Explicația dată poporului german a fost că Hitler descoperise că Röhm plănuia o lovitură cu ajutorul SA pentru a-l răsturna, însă adevărul era că fusese numai o măsură preventivă a führer-ului, care se descotorosea astfel de un rival periculos. Faptul că Röhm fusese la conducerea SA, care acum număra câteva sute de mii de membri (mai mult decât armata), îi dăduse pur și simplu prea multă putere. În mod necugetat, el intrase într-un conflict cu Hitler în ceea ce privește ambițiile pe care le avea acesta din urmă în privința SA, despre care credea că ar trebui să ia locul armatei.

Un alt motiv important al măcelului era acela că SA nu mai era de folos și devenise un impediment. Fusese o necesitate în timpul ascensiunii către putere a naziștilor, ca mijloc de intimidare a

rivalilor și de „încurajare“ a electoratului să voteze partidul „corect“. Acum, când Hitler ajunsese la putere, nu mai era nevoie de o organizație atât de indisciplinată: sarcina de a menține ordinea în Germania avea să îi revină mai disciplinatei și mult mai loialei organizații SS.

Mai mulți autori – cum ar fi Wulf Schwarzwäller[102] – au ajuns la concluzia că lui Hess i s-au ascuns multe aspecte privind măcelul, pe care Hitler îl planificase împreună cu Himmler și Göring. Dacă acest lucru este adevărat, ar fi fost prima oară când Hess nu era implicat în luarea unei decizii importante. Alți autori susțin că Hess era atât de profund șocat de evenimente – în timpul cărora câțiva dintre foștii săi prieteni și colegi au fost uciși –, încât conflictul interior a dus la instabilitatea mintală care a urmat.[103]

Nu există nici o îndoială că Hess a jucat un rol în acest măcel, cel puțin la început. În momentul când Hans Frank, ministrul justiției din landul Bavaria, a pus în discuție legalitatea „listei“ lui Hitler (pe motivul că legea marțială nu fusese încă declarată), Hess a fost cel care i-a telefonat și a insistat să se pună în aplicare ordinele führer-ului.[104] Cu cinci zile înainte de eveniment, pe 25 iunie, a ținut un discurs difuzat prin radio, în care îi avertiza pe membrii partidului să fie precauți cu cei care „încearcă să îi atâțe pe camarazi unii împotriva celorlalți și să mascheze acest act criminal sub onorabilul nume de «cea de a doua revoluție»“.[105] A mai afirmat de asemenea, în bine-cunoscutul stil declamativ: „Vai de cei care își reneagă convingerile și cred că slujesc revoluției prin rebeliune!“ Deși aceste vorbe erau rostite clar pentru a pregăti terenul pentru prăbușirea lui Röhm și a SA, era evident că nu aparțineau cuiva care nu știa nimic despre măcel.

După ce l-a arestat personal pe Röhm în München, în noaptea de 30 iunie, chiar și Hitler a început să aibă scrupule cu privire la executarea vechiului său camarad și protector de la începuturile DAP, omul care stătuse alături de el în boxa acuzaților, după puciul din 1923. Dar acum, când unul dintre liderii partidului, conducătorul Biroului de Presă al Reich-ului, Max Amann, afirmase că Röhm trebuie să moară (oferindu-se să se ocupe personal de acest lucru), Rudolf Hess

fusese cel care dintr-odată făcuse un pas în față, spunând: „Nu, aceasta e datoria mea, chiar dacă ar trebui să fiu mai apoi executat.“[106] Cu toate acestea, Röhm a fost executat de un ofițer SS.

Un fapt și mai grăitor este că după aceea, pe 13 iulie 1934, Hitler a ținut un discurs în Reichstag, în care a remarcat rolul lui Hess: „Am început să am dubii [cu privire la loialitatea lui Röhm] atunci când am început să primesc avertizări – mai ales de la adjunctul meu, Rudolf Hess – pe care nu le-am mai putut ignora“.[107] Pe lângă faptul că este evident astfel că Hess a știut despre măcel, se pare că el l-a și inspirat, de fapt.

SA a supraviețuit doar ca organizație, însă neînarmată, funcția ei de bază fiind aceea de a avea o apariție impresionantă în ocazii ceremoniale. Forța formidabilă de odinioară devenise acum neputincioasă sub noul conducător, Viktor Lutze, un fost agent al lui Hess în interiorul SA.[108] Hess își dovedea încă o dată influența.

Descrierile reacției lui Hess la anunțul lui Hitler cu privire la numele liderilor SA care urmau să fie executați sunt foarte diferite. Unii spun că a devenit vizibil deranjat când a văzut pe listă numele camarazilor săi, deși știm, de asemenea, că s-a contrazis cu înverșunare cu Hitler în legătură cu aceștia și mulți dintre ei au fost scoși de pe listă. Aghiotantul lui Hess, Alfred Leitgen, spunea după război: „I-a salvat pe mulți, iar numărul lor nu se va ști niciodată.“[109]

Cu mulți ani înainte, în primul său eseu, Hess scrisese despre necesitatea de a nu avea scrupule în ascensiunea către putere, însă și despre faptul că ar trebui să se renunțe la astfel de metode odată ce obiectivul era atins. De aceea, ar fi putut fi total de acord cu măsurile luate împotriva SA și cu transferul puterii civile către SS, chiar dacă tot acest proces l-a îmbolnăvit. Se pare că baia de sânge i-a întors literalmente stomacul pe dos: în acea perioadă a început să resimtă tot felul de dureri, care erau probabil de origine psihosomatică, de la dureri de stomac și de rinichi, la insomnii și alte probleme ale sistemului nervos, pentru tratamentul cărora a încercat o multitudine de terapii. (Credea foarte mult în medicina alternativă, străduindu-se chiar să găsească finanțare pentru mai

multe clinici homeopatice și naturiste, denumite „Spitalele Rudolf Hess". Din păcate, acestea nu au fost niciodată înființate.) S-a spus că aceste suferințe variate erau numai manifestarea fizică a unor profunde tulburări și frământări interioare, cauzate fie de suferința pe care i-o pricinuiseră aceste evenimente sângeroase, fie de deteriorarea relației cu Hitler și de o senzație din ce în ce mai mare de izolare. Dacă, pe de o parte, era foarte probabil ca simptomele sale să fie semnele unei tensiuni interioare, pe de altă parte, ideea că aceasta ar fi fost cauzată de o ruptură de Hitler sau de orice formă de cădere psihică este pură speculație. În definitiv, astfel de suferințe ar fi putut fi la fel de ușor cauzate de munca în exces. Și poate că în acest context este semnificativ că atât Heinrich Himmler, cât și Hitler însuși sufereau de probleme de sănătate similare – dureri de cap și crampe abdominale –, probabil din aceleași motive. Dacă simptomele lui Hess ar fi dovezi ale îndoielilor pe care acesta le avea cu privire la cauza naziștilor, cum ar putea fi interpretate ele în cazul lui Hitler?

Dar cum se produsese ruptura de Hitler? Este adevărat că după zborul către Scoția, în Germania au început să circule zvonuri privind o ruptură în relația dintre cei doi. Se face frecvent trimitere la următoarea întâmplare, luată din memoriile ministrului pentru înarmare, Albert Speer, scrise după eliberarea acestuia din închisoarea de la Spandau, în anii 1960:

> Hess era un invitat obișnuit al lui Hitler la cancelarie. Cu toate acestea, într-o zi Hitler a observat că Hess își adusese propria mâncare vegetariană, pe care și-o încălzise în bucătărie. Atunci când Hitler i-a cerut socoteală, Hess i-a explicat că ține un regim special, cu mâncare „biologică". Hitler i-a replicat că, în acest caz, ar trebui să mănânce la el acasă. După acest episod, Hess nu a mai fost atât de frecvent invitat la cină.[110]

Să fie aceasta o dovadă a unei rupturi serioase? Poate că mult mai semnificativ este faptul că această poveste este repetată atât de des doar pentru că reprezintă singura dovadă a presupusei rupturi.

În orice analiză posibilă a afacerii Hess, s-a făcut legătura între zborul acestuia și „faptul“ că a fost retrogradat și subordonat lui Göring în ierarhia conducerii Germaniei naziste. Este adevărat că pe 1 septembrie 1939, când războiul cu Marea Britanie și cu Franța părea inevitabil, Hitler a anunțat public că, în cazul în care i s-ar întâmpla ceva, Göring va prelua funcția de führer al Germaniei și că, în cazul în care și Göring ar păți ceva, Hess ar fi următorul care ar prelua conducerea țării. Era aceasta oare o dovadă a degradării relației dintre ei? Acesta era aranjamentul privind succesiunea la conducerea țării, nu la conducerea Partidului Național-Socialist. Hess nu fusese niciodată führer adjunct al Germaniei, ci al Partidului Național-Socialist. În orice caz, fusese numit al treilea la conducerea țării încă din decembrie 1934, lucru confirmat de decretul secret din 23 aprilie 1938; anunțul din 1939 era doar primul de natură publică.[111] Poate că din cauza amenințării unei tentative de asasinat, primită la scurt timp după venirea sa la putere, Hitler a luat decizia legată de ceea ce avea să se întâmple în cazul în care ar fi murit sau ar fi fost rănit grav. În același fel cum îl numise pe Hess executantul său, Göring a fost numit succesorul său. Ambii cunoșteau de mult timp acest aranjament. Și nu era, nici nu s-a intenționat vreodată să fie, o retrogradare a lui Rudolf Hess, cum, în același timp, nu era nici o surpriză. Acțiunea lui Hess nu era o încercare disperată de a se reabilita în ochii führer-ului, pentru că nu avea nevoie să facă acest lucru. Nu există nici o dovadă că ar fi fost exclus din ceva, lucrurile stând de fapt cu totul altfel. În 1938, când planurile de război erau deja destul de avansate, Hess a fost promovat în Consiliul Guvernamental Secret, iar în momentul în care războiul a izbucnit, era unul dintre cei șase membri ai Consiliului Ministerial de Apărare al Reich-ului, responsabil cu planificarea acțiunii de război a naziștilor. Există chiar și un document al guvernului britanic – o informare pregătită după sosirea lui Hess de către Serviciul de Cercetări Externe și Presă al Colegiului Balliol din Oxford – care atestă că în ambele consilii Hess „îl reprezenta pe führer, care nu era membrul acestora“.[112]

Acesta era deci adevăratul Rudolf Hess, a cărui influență extraordinară asupra lui Adolf Hitler era neștirbită la momentul dezertării. Rolul lui Hess în Germania lui Hitler a fost rescris în mod radical – și rușinos – deoarece s-a considerat esențială prezentarea misiunii lui drept o acțiune prost concepută, precar planificată și impulsivă, desfășurată de cineva care nu cunoștea foarte bine realitățile din politica britanică sau cursul războiului. Însă dacă această descriere ar fi adevărată, nu s-ar fi potrivit sub nici o formă cu personalitatea lui Hess, care era un om meticulos de organizat, precaut și metodic, având vaste cunoștințe, atât de politică externă, colectate prin propria rețea de informații secrete, cât și despre planurile de război ale Germaniei. Pentru ca varianta oficială să fie veridică, i-au fost rescrise personalitatea, rolul și statutul, astfel încât acțiunea lui să se potrivească acestora. În definitiv, nebunescul zbor al unui personaj aflat în declin are un impact mai mic – și este în mod considerabil mai puțin deranjant în ceea ce privește implicațiile – decât povestea unei misiuni atent plănuite de omul care l-a creat pe Adolf Hitler.

Note

[1] Wistrich, p. 105
[2] Winterbotham, *The Nazi Connection*, p. 64
[3] *Ibid.*, p. 157
[4] *Ibid.*, p. 67
[5] Wolf Rüdiger Hess, pp. 39–40
[6] Schwarzwäller, p. 91
[7] Hutton, p. 42
[8] Citat în Schwarzwäller, p. 81
[9] Citat în *ibid.*, p. 88
[10] *Ibid.*, p. 78
[11] Winterbotham, *The Nazi Connection*, p. 65
[12] Schwarzwäller, p. 34
[13] Heiden, „Hitler's Better Half", Foreign Affairs, 1941
[14] Deighton, p. 29
[15] Passant, p. 155

[16] Wolf Rüdiger Hess, p. 30
[17] Harta este expusă la actuala reședință a ducelui de Hamilton, Lennoxlove House, din East Lothian.
[18] Prin Tratatul de la Versailles, Tirolul de Sud i-a fost luat Austriei și oferit Italiei. Din cauza conflictului potențial cu aliatul său, Mussolini, aceasta a fost singura solicitare din punct de vedere teritorial asupra căreia Hitler nu a insistat, deși regiunea a revenit Austriei la sfârșitul războiului. Mai multe documente din Arhivele Hamilton (volumul 5027) aflate în cadrul Arhivelor Scoției atestă faptul că ducele era interesat de această problemă. În volumul 5023, există o scrisoare, datată 16 iulie 1946, trimisă ducelui de Partidul Poporului din Tirolul de Sud, prin care i se mulțumea pentru ajutorul acordat.
[19] Schwarzwäller, pp. 41–42
[20] Cavendish, pp. 90–91
[21] Bentine, pp. 93–94
[22] Citat în Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 191
[23] Michael Smith, p. 160
[24] Andrew Sinclair, p. 191
[25] Picknett și Prince, pp. 258–263
[26] Gordon Jr., pp. 94–96; Padfield, *Hess*, p. 18
[27] Citat în Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, pp. 84–85
[28] Citat în Heiden, „Hitler's Better Half", *Foreign Affairs,* p. 86
[29] *Ibid.*
[30] Citat în Padfield, *Hess*, p. 16
[31] Wistrich, pp. 46–47
[32] Padfield, *Hess*, p. 16
[33] Registrele OSS/CIC, Arhivele Naționale SUA, Maryland: „Interviu cu prof. Karl. Haushofer, general-maior în rezervă, 27 septembrie 1945" (referință document XL22853)
[34] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 73
[35] *Ibid.*, pp. 25–26
[36] *Ibid.*, p. 74
[37] Deighton, p. 85
[38] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 50
[39] Kurt Lüdecke, citat în Padfield, *Hess*, p. 14
[40] Inițial, *Münchner Beobachter*, ziarul a fost cumpărat de Societatea Thule în anul 1919. În 1921, aceasta avea datorii serioase, iar von Epp l-a făcut să treacă de partea Partidului Național-Socialist.
[41] Schwarzwäller, p. 62
[42] Manvell și Fraenkel, p. 24
[43] Schwarzwäller, pp. 61–62
[44] Deighton, p. 43

[45] Manvell și Fraenkel, p. 23
[46] Schwarzwäller, p. 90
[47] *Ibid.*, p. 63
[48] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 162
[49] Într-o scrisoare către părinții săi, datată 4 decembrie 1923, Hess le relatează acestora cum fusese informat personal de către Hitler cu privire la contribuția sa la puci, precum și faptul că „promisese să păstreze discreția necondiționată" cu privire la instrucțiunile pe care le avea (Padfield, *Hess*, p. 18).
[50] Schwarzwäller, p. 68
[51] Pafield, *Hess*, pp. 20–21
[52] Schwarzwäller, p. 69
[53] Pafield, *Hess*, p. 21
[54] *Ibid.*, p. 18
[55] Schwarzwäller, p. 74
[56] Van Paassen, *The Day Alone*, p. 508
[57] Murphy, p. 9
[58] „Mărturia lui Karl Haushofer, luată la Nürnberg, Germania, în data de 5 octombrie 1945, de către colonelul Howard A. Brundage, JAGD, OUSCC." O copie a transcrierii ne-a fost pusă la dispoziție de Arhivele Naționale ale SUA, Washington DC.
[59] Schwarzwäller, p. 73
[60] Conversații cu Wolf Rüdiger Hess, la München și Hindelang, noiembrie 1999
[61] J.R. Rees, p. 10
[62] Wolf Rüdiger Hess, p. 35
[63] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 220
[64] *Ibid.*, p. 221
[65] Padfield, *Hess*, pp. 55–56. Importanța rolului lui Hess în construirea relației dintre Partidul Național-Socialist și cercurile industriale și financiare este confirmată de către Thyssen (p. 129).
[66] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, pp. 281–282
[67] Deighton, p. 85
[68] Schwarzwäller, p. 78
[69] *Ibid.*, p. 79
[70] Introducerea scrisă de traducător la cartea *Rudolf Hess*, *Germany and Peace*, p. 2
[71] Heiden, „Hitler's Better Half", p. 80
[72] Manvell și Fraenkel, p. 48
[73] *Ibid.*, p. 40
[74] Wistrich, p. 105
[75] Tribunalul Militar Internațional, vol. VI, p. 149

[76] Arhivele Imperial War Museum, FO 645, Cutia 155
[77] Padfield, *Hess*, pp. 61–62
[78] *Ibid.*, p. 62
[79] Van Paassen, *That Day Alone*, p. 509
[80] Steinert, p. 14
[81] Schwarzwäller, p. 93
[82] *Ibid.*
[83] Traducere pusă la dispoziție de al XV-lea duce de Hamilton
[84] Schwarzwäller, p. 92
[85] *Ibid.*, pp. 97–98
[86] Levene
[87] Pentru mai multe informații cu privire la rasismul lui Churchill, a se vedea Roberts, *Eminent Churchillians,* Capitolul 4
[88] *Ibid.*, pp. 211–212
[89] *Ibid.*, p. 212
[90] Steinert, p. 113
[91] Manvell și Fraenkel, p. 35
[92] Schwarzwäller, p. 87
[93] *Ibid.*, pp. 108–109
[94] Murphy, p. 36
[95] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 85
[96] Van Paassen, *That Day Alone*, p. 508
[97] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, pp. 285–286
[98] *Ibid.*, p. 285
[99] *Ibid.*
[100] Heiden, „Hitler's Better Half", p. 73
[101] Padfield, *Hess*, p. 68
[102] Schwarzwäller, pp. 99–100
[103] Ipoteza a fost lansată mai întâi de fostul medic personal al lui Hess (1936–1939), dr. Ludwig Schmitt, într-un interviu acordat unui jurnalist american (*New York Times*, 21 mai 1945).
[104] Padfield, *Hess*, p .69
[105] *Ibid.*, pp. 66–67
[106] *Ibid.* p. 69
[107] Schwarzwäller, p. 102
[108] Padfield, *Hess*, p. 68
[109] *Ibid.*
[110] Schwarzwäller, pp. 109–110
[111] Irving, *The War Path*, pp. 44 și 94. Decretul lui Hitler din 7 decembrie 1934 (reprodus în Manvell și Fraenkel, pp. 223–224) menționa faptul că, în eventualitatea în care acesta ar fi murit sau ar fi fost în incapacitatea de a-și exercita atribuțiunile, Hess ar fi trebuit să preia conducerea

Partidului Național-Socialist și să asigure relația cu statul german, precum și că Göring urma să fie responsabil „de toate celelalte aspecte legate de guvernarea statului", ceea ce definea relația dintre Hitler și Hess.

[112] Arhivele Publice (PRO, dosarul HO 199/482: Foreign Research and Press Service, „Rudolf Hess", raport confidențial din 19 mai 1941)

CAPITOLUL TREI

Călătorie în mijlocul conflictului

Interpretarea care a fost dată misiunii sale în Scoția este aceea că Rudolf Hess trăia o iluzie. El credea cu tărie că în Marea Britanie îl așteaptă o partidă a păcii cu o mare putere de influență, care i se va alătura în încercarea lui de a pune capăt războiului. Aceasta, susțin istoricii, este dovada înșelătoarei stări de spirit a adjunctului führer-ului, căci o astfel de partidă nu a existat niciodată. Prin urmare, misiunea sa era sortită eșecului. Însă ce-ar fi fost dacă ar fi existat o cabală britanică atât de puternică?

Există un pericol al evaluării istoriei prin prisma faptelor prezente – este ceea ce a fost descris prin sintagma „scrierea istoriei în sens invers" (sau, ca să folosim minunatul cuvânt german, *Hineininterpretierung).* Astăzi știm ce s-a întâmplat și după acele evenimente, însă trebuie să avem în vedere și faptul că oamenii acelor timpuri nu aveau nici o idee despre cum vor evolua lucrurile. Istoricii au tendința de a judeca prea aspru personalitățile – în special pe politicieni –, deoarece cred că aceștia ar fi trebuit să știe, că ar fi trebuit să prevadă ceea ce se va întâmpla. Modul în care l-au tratat pe Neville Chamberlain reprezintă un exemplu în acest caz. A rămas în istorie ca un personaj slab și ineficient, din cauza încercărilor sale inutile de a-l domoli pe Hitler în 1938. Această caracterizare nedreaptă se datorează faptului că nu a reușit să împiedice războiul. Însă atunci lucrurile stăteau cu totul altfel, intenția lui era mai degrabă de a negocia decât de a

porni un război, iar acțiunile sale erau sprijinite de guvern, de rege și de marea majoritate a publicului britanic, care nu dorea sub nici o formă încă un carnagiu. La întoarcerea sa de la München, pe 30 septembrie 1938, când a anunțat acordul cu Hitler – care ar fi adus „pacea în vremurile noastre" (mult ridiculizata frază) –, Chamberlain a fost întâmpinat ca un erou. Și-a ocupat locul în balconul palatului Buckingham, alături de familia regală, pentru a primi ovațiile poporului, fiind întâiul prim-ministru britanic căruia i se acorda această onoare. Cu toate acestea, astăzi am fi iertați dacă am crede că Chamberlain a fost disprețuit din momentul în care a fluturat în aer acea bucățică de hârtie și că el era singurul din Marea Britanie care nu a realizat inutilitatea negocierilor purtate.

În prezent, s-a dat cu mult tact uitării faptul că mulți oameni importanți din Marea Britanie, politicieni de marcă și chiar fețe regale, au manifestat un interes crescut față de filosofia politică și metodele lui Hitler și ale oamenilor lui. Cu toate acestea, la mijlocul anilor 1930, nu era atât de grav să-ți mărturisești deschis interesul pentru doctrina nazistă. Până la urmă, era un sistem care reușise să facă mult mai mult decât își putuse cineva închipui: șomajul masiv era ceva de mult uitat în Germania și, aproape peste noapte, toată lumea avea un loc de muncă. Era o țară care se ridicase din tenebrele unei crize economice înspăimântătoare, atingând în numai câțiva ani o prosperitate de invidiat. Și Hitler nu numai că părea să rezolve aceleași probleme sociale care amenințau să destabilizeze vechea ordine din Marea Britanie, ci reușise în același timp să suprime în mod eficient comunismul. Mulți transformatori ai societății britanice – printre care prințul de Wales (devenit mai târziu Eduard al VIII-lea și apoi duce de Windsor) și ducele de Kent – erau nerăbdători să descopere secretul naziștilor, pentru a-l putea folosi ulterior ca să facă minuni cu învechita economie britanică.

Mulți britanici din acele vremuri credeau că Hitler făcuse minuni. În 1939, când Germania le-a devenit inamic, mulți dintre cei care fuseseră progermani activi au adoptat o conduită patriotică, schimbându-și efectiv modul de acțiune, indiferent de convingerile lor personale.

Cei care au rămas progermani au fost izolați – și în cazuri extreme chiar considerați trădători și împușcați. Acest lucru nu însemna că dorința de pace cu Germania fusese subsumată în totalitate efortului de război și șovinismului simplist. Multe dintre misterele și anomaliile din jurul zborului lui Rudolf Hess se datorează reticenței anumitor jucători-cheie de a fi etichetați ca progermani.

Între războaie

După brutala deșteptare de pe câmpurile de luptă ale Marelui Război, vechile certitudini ale ierarhiei sociale au început să fie puse sub semnul întrebării în fiecare țară. Acum, omul obișnuit putea să vorbească și, în sfârșit, îndrăznea să întrebe de ce – și pentru cine – se luptase. Clasele muncitoare căpătaseră încredere, iar vechea regulă a privilegiilor și inegalităților din naștere începea să fie răsturnată. Cu toate că în unele țări acesta avea să fie un proces greoi – feudalismul micii nobilimi și puterea lor completă asupra muncitorilor avea să continue pentru mult timp în Marea Britanie –, exista totuși un eșalon al societății care era deja grav subminat. Marele Război întrezărise o bruscă și dramatică scădere a puterii claselor conducătoare și în special a puterii absolute a multor monarhii interrelaționate din Europa.

Până la sfârșitul Primului Război Mondial, majoritatea țărilor europene (cu excepția Franței) fuseseră conduse de câteva mari familii de aristocrați – de fapt, de un „club regal". În Germania, exista kaizerul, în Marea Britanie, regele, în Imperiul Austro-Ungar, împăratul, în Rusia, țarul și așa mai departe. Majoritatea capetelor încoronate sunt înrudite, mai ales datorită proliferării familiei reginei Victoria. De cele mai multe ori, în cazul în care nu se afla în proprietatea directă a coroanei, pământul era deținut de conți, duci, baroni și lorzi. În mod incredibil, chiar și în anii 1940, o treime din pământul din Marea Britanie era deținut de câteva familii nobile care își aveau rădăcinile cu multe secole în urmă. Însă în anii 1920, după Marele Război, „clubul regal" s-a diminuat considerabil. Multe familii care stăpâniseră fără nici un fel de problemă, vreme de

secole la rând, erau acum dispersate, deposedate sau – așa cum s-a întâmplat cu țarul și cu familia acestuia – în bătaia puștii bolșevicilor. Imperiul Austro-Ungar se destrămase, în locul acestuia ridicându-se noile republici renăscute, Polonia și Cehoslovacia. Kaizerul fusese forțat să plece în exil, iar fiul acestuia renunțase la tron, marcând sfârșitul monarhiei în Germania. În țările în care stăpânirea regală supraviețuise – cum ar fi Marea Britanie, Olanda și Belgia –, influența politică a acesteia fusese considerabil redusă. Nu era un moment bun pentru capetele încoronate, cu atât mai mult cu cât familiile rămase erau înrudite cu țarul asasinat. Imaginile cu ultimele momente ale familiei acestuia, întemnițată, batjocorită și executată de către bolșevici, au stăruit în mintea lor, alături de groaznica întrebare: oare la fel vom păți și noi?

Ca și cum ar fi dorit să estompeze țipetele regalității ruse pe moarte, generațiile mai tinere ale vechilor familii de elită s-au aruncat într-o lume cu totul diferită. Au renunțat la gulerele scrobite și la corsetele din oase de balenă, care reprezentau demnitatea regală, înlocuindu-le cu cocktailuri, mașini puternice, cu obiceiurile de a consuma cocaină și alcool ale noii regalități a secolului al XX-lea, făurită după un model hollywoodian. Deși din cele mai vechi timpuri se știe că regii obișnuiau să facă excese, acesta era adevăratul început al erei prințului playboy, așa cum o cunoaștem astăzi. Ceea ce nu făcea altceva decât să dovedească o tendință populară și permanentă.

Asemenea multor tineri de bani gata, Eduard, prințul de Wales, se detașase de atrocitățile Frontului de Vest – unde, chiar dacă nu i se permisese să ia parte la acțiune, fusese martorul traumelor provocate de război – cu ajutorul unor obsesive petreceri. Tânguirile cântărețului de revistă și melodiile interpretate de formația de jazz spulberaseră amintirea bombelor care zburau prin aer și a gemetelor muribunzilor. Și atunci, ca întotdeauna, găseau consolare în sex: Eduard și fratele său, prințul George (devenit mai târziu duce de Kent), erau cei mai râvniți tineri ai acelor vremuri și – cu excepția situațiilor când la mijloc era o căsătorie – se mulțumeau să nu se ferească prea mult de fetișcanele care alergau după ei. Acestora, asemenea multora din generația lor, le făcea plăcere să viseze la

noile staruri ale lumii de celuloid, precum Douglas Fairbanks, Charlie Chaplin și noul star britanic al scenei comice muzicale, Noel Coward. Lumea lor ireală era magică și membrii tinerei generații a „clubului regal" erau nerăbdători să se piardă în acest farmec.

Marea Britanie abunda de capete încoronate deposedate, și până în anul 1940, când Hitler făcuse deja prăpăd prin Europa, toate vițele regale care-și pierduseră țările se aflau în exil în Marea Britanie; este cazul familiilor regale ale Norvegiei, Olandei, Albaniei, Iugoslaviei și Luxemburgului. Adăpostite în Marea Britanie în căutarea unui strop de confort, marile dinastii ale Europei au înțeles că un alt război îndelungat nu va face altceva decât să le erodeze puterea, prestigiul și în cele din urmă averea. Așa că, dacă ar fi existat un motiv pentru a încerca să obțină pacea, chiar și în al doisprezecelea ceas, acesta ar fi fost.

Hitler și Imperiul Britanic

Führer-ul nu a intenționat niciodată să intre în război cu Marea Britanie. Influențat de Hess, Haushofer și Rosenberg, deși ura sa față de anumite popoare rămăsese la fel de înverșunată, Hitler a considerat întotdeauna că britanicii sunt demni de un respect care aproape că atingea venerația. În anii 1920–1930, aceasta nu era însă o viziune prea des întâlnită în Germania. Pentru populația epuizată de război și înfrântă, britanicii erau nu doar acei oameni de afaceri iscusiți, ci și poporul care a încercat să îi înfometeze de moarte. Atunci când Hitler și-a exprimat opinia mai favorabilă cu privire la fostul inamic, cu siguranță nu era pe gustul maselor, în privința Marii Britanii. Iată cum își rezuma opinia despre valoarea Marii Britanii ca națiune, în cartea *Mein Kampf:*

> De aceea, națiunea britanică va fi considerată cel mai valoros aliat al lumii, atât timp cât se poate conta pe ea pentru a demonstra brutalitatea și tenacitatea guvernării, ca și a spiritului maselor, care îi permite să obțină victoria în orice confruntare ar intra, indiferent cât de mult ar dura aceasta, cât de multe sacrificii va necesita sau câte mijloace vor trebui implicate; toate acestea sunt valabile

chiar și în situația în care echipamentul militar aflat la îndemână este inadecvat, în comparație cu cel al altor națiuni.[1]

Hitler și-a dat seama că Al Doilea Reich eșuase din cauza faptului că, în încercarea de a-și extinde coloniile din străinătate, intrase în competiție directă cu Imperiul Britanic. În acest sens, Germania ar fi trebuit să facă o alianță cu Marea Britanie și să se extindă, cu prețul renunțării la Rusia: „Nici un sacrificiu nu ar fi trebuit să fie prea mare dacă era un mijloc necesar pentru a dobândi prietenia Angliei. Ambițiile coloniale și navale ar fi trebuit abandonate și nu ar fi trebuit să se încerce a intra în concurență cu economia britanică."[2] Însă Hitler era hotărât să nu facă din nou vechea greșeală, declarând: „Numai printr-o alianță cu Anglia era posibil să se asigure spatele noii cruciade germane".[3] (Tema alianței cu Marea Britanie apare și în „continuarea" cărții *Mein Kampf*, care a rămas nepublicată până în 1961 când s-a tipărit manuscrisul găsit de către americani în anul 1945, la Berlin, sub titlul de *Cartea secretă a lui Hitler*. Aceasta cuprindea un capitol intitulat „Anglia ca aliat", care prezintă semne clare ale influenței lui Hess.)

Atitudinea lui Hitler față de Marea Britanie avea să rămână aceeași chiar și după ce războiul între cele două țări a devenit inevitabil, iar apoi s-a declanșat. Deși nu dorea să renunțe la ambițiile sale teritoriale sau la dorința de a transforma Germania în națiunea dominantă în Europa, el privea războiul cu cealaltă mare națiune ariană (în opinia sa) ca pe o tragedie, trăind un sentiment de nedumerire atunci când Churchill a insistat să continue lupta, chiar și atunci când Marea Britanie a rămas singură, aparent fără nici o șansă de a ieși învingătoare. Nu mai târziu de toamna anului 1943, Hitler scria: „Pentru binele întregii lumi, Anglia trebuie să rămână neschimbată, așa cum arată în momentul de față... Mai târziu, după victoria finală, trebuie să ajungem la o reconciliere".[4]

Înainte de venirea la putere, în anul 1933, Hitler voia foarte mult să îmbunătățească relațiile anglo-germane și să reasigure Marea Britanie că prea cunoscuta sa dorință de a reconstrui Germania și de a abroga Tratatul de la Versailles nu prezenta nici o amenințare

la adresa intereselor britanice. Încercând un exercițiu de relații publice, a invitat mai mulți politicieni și oameni de afaceri britanici remarcabili – inclusiv pe fostul prim-ministru, David Lloyd George – în Germania, la o întâlnire. Aceștia au fost întâmpinați cum se cuvine. Hess a trimis la Londra naziști influenți, cum ar fi Alfred Rosenberg, pentru a cultiva prietenia cu societatea britanică. Și această operațiune a avut succes. Deși diplomatul nazist Joachim von Ribbentrop (ambasadorul Germaniei la Londra între 1936 și 1938) era calul de bătaie, Rosenberg a devenit în curând un oaspete admirat la cele mai selecte dineuri, devenind ambasadorul neoficial perfect al regimului nazist.

Dar care era oare atitudinea britanicilor față de Hitler? Venirea la putere a regimului nazist a stârnit multe discuții în Marea Britanie. Oare nu cumva Hitler va strica echilibrul de putere din Europa? Oamenii începuseră să devină nervoși – în definitiv, fusese ales pentru că promisese că va face iar din Germania o forță politică și economică majoră. Marea Britanie trebuia să accepte spectrul unei Germanii unite, prospere și în plină expansiune, cu o industrie reconstruită și cu o forță armată din ce în ce mai mare. Mulți britanici priveau ambițiile lui Hitler cu o teamă crescândă. Existau câteva persoane – mai ales Winston Churchill, pe atunci un parlamentar al opoziției – care vedeau Germania puternică și unificată ca pe o amenințare. Pentru ei, care se gândeau imediat la ororile tranșeelor, Germania avea să fie întotdeauna un inamic. Unii considerau că o Germanie puternică va duce inevitabil la un declin al influenței exercitate de Marea Britanie în Europa, în vreme ce alții, de stânga, se opuneau ideologic nazismului. Însă mai existau o serie de alte atitudini față de Germania lui Hitler, în rândul cărora am putea identifica originile „grupului de pace“ pe care Hess a pretins că venea să-l întâlnească în Marea Britanie.

Grupul de pace

Afirmația lui Hess potrivit căreia ar fi existat un grup de pace a fost întotdeauna luată în derâdere, pentru că se presupunea că, deși erau câțiva hitleriști în Marea Britanie – printre care Uniunea

Britanică a Fasciștilor* a lui Oswald Mosley –, aceștia constituiau o minoritate, fiind lipsiți de orice putere sau influență reală. Pe de altă parte, studiile recente au demonstrat că, înainte de izbucnirea războiului, mulți membri ai clasei conducătoare din Marea Britanie – cele mai influente persoane din cercurile politice, aristocratice și financiare – se opuneau categoric conflictului care devenea iminent. Iar atunci când, în ciuda eforturilor lor, războiul a izbucnit, aceștia au continuat să creadă că lupta se va termina imediat printr-o pace negociată. Această idee nu i-a făcut neapărat pronaziști. Mulți, poate majoritatea, nu erau deloc de acord cu Hitler și cu regimul său brutal, însă încă mai credeau că nu era în interesul Marii Britanii să fie implicată într-un război costisitor (dacă nu cumva interesul era să stopeze extinderea bolșevismului). Și existau mulți alții, inclusiv persoane de conducere din forțele armate, care erau pur și simplu îngroziți de perspectiva unui alt război și simțeau că acesta ar trebui evitat cu orice preț.

Scott Newton, profesor de istorie la Universitatea din Cardiff, a făcut o analiză detaliată a grupării pacifiste care a existat în Marea Britanie înainte și în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Constatările sale – publicate în *Profits of Peace* (Avantajele păcii, 1996) – au arătat că o parte semnificativă a clasei conducătoare din Marea Britanie se opunea războiului și de aceea, odată ce acesta a început, ar fi fost în favoarea unui armistițiu cu Germania.

În anii 1930, au fost înființate mai multe grupări care să stimuleze o mai strânsă legătură anglo-germană. Dintre acestea, Clubul Dreptei** – înființat în 1939, chiar în momentul când războiul era pe cale să înceapă, de către parlamentarul conservator Archibald Ramsay – era cel mai pronazist, antibolșevic și antisemit, fiind cel mai îndeaproape monitorizat de MI5. Printre membrii lui s-au numărat ducele de Wellington, baronul Redesdale (tatăl surorilor Mitford), alți nobili marcanți ai regatului și William Joyce, cunoscut mai târziu sub numele de lord Haw-Haw, ale cărui transmisiuni

* British Union of Fascists (n.red.)

** Right Club (n.red.)

radio în numele lui Hitler aveau să-i aducă moartea ca trădător, în 1946[5].

Un alt grup de pace activ la acea vreme era The Link*, ai cărui membri proveneau din rândul celor care sprijineau legăturile mai strânse cu Germania doar pentru a-i opri pe pronaziști și care includea un număr mare de ofițeri ai armatei terestre și ai marinei, precum și membri ai parlamentului. În perioada martie 1938–iunie 1939, The Link aproape că și-a dublat numărul de membri, ajungând la aproximativ 4 300 – un semn, probabil, al îngrijorării din ce în ce mai mari în rândul claselor conducătoare în legătură cu conflictul ce avea să izbucnească. Unul dintre membrii fondatori era amiralul Sir Barry Domvile, directorul Serviciului de Informații al Marinei și un adept al credinței în existența unei conspirații iudeo-masonice. (Domvile a fost mai târziu arestat ca fiind o amenințare pentru siguranța națională.) În ajunul războiului, cel mai mare latifundiar al Marii Britanii, ducele de Westminster, s-a alăturat și el grupului The Link[6].

O altă mare organizație dedicată îmbunătățirii relațiilor dintre Marea Britanie și Germania era Frăția Anglo-Germană**. Aceasta este foarte importantă în analiza noastră din pricina unei controverse de durată cu privire la apartenența ducelui de Hamilton (pe atunci marchiz de Clydesdale) la grupare. În urma analizei, au ieșit la iveală noi dovezi cu privire la relația acestuia cu Frăția, care vor fi dezbătute în capitolul următor, dar care aruncă o nouă lumină asupra respectivei chestiuni.

Existau, bineînțeles, și unii care nu doreau un război cu Germania deoarece erau de acord cu Hitler și cu idealurile nazismului. Pe lângă fasciștii lui Mosley, mulți alții din straturile superioare ale societății britanice îl admirau pe führer: lordul McGowan, președintele ICI***,

---

* Organizație independentă neafiliată politic, înființată în 1937, cu caracter cultural, dar care a atras un număr important de antisemiți și pronaziști. (n.red.)

** Aglo-German Fellowship (n.red.)

*** Imperial Chemical Industries – importantă companie britanică, fondată în 1926 prin fuziune, producătoare de produse chimice, îngrășăminte, explozivi, vopsele etc. (n.red.)

generalul Sir Ian Hamilton, conducătorul Legiunii Britanice*, și Montagu Norman, guvernatorul Băncii Angliei. Alții care vedeau în Hitler un salvator erau antibolșevicii, care percepeau nazismul ca pe o linie de apărare împotriva expansiunii sovietice în Europa – atât geografică, cât și ideologică. Pe măsură ce războiul a evoluat, și Uniunea Sovietică a devenit unul dintre Aliați, acest grup a fost zguduit din temelii, deoarece, în opinia lor, britanicii erau în tabăra greșită. (Bineînțeles, așa vedea situația Hitler însuși, care se lăuda în 1928, când a fost intervievat de Pierre van Paassen, cu țelul său de a distruge Uniunea Sovietică „în aplauzele întregii lumi civilizate".[7])

Mai existau și alte motive să fii progerman în acele zile pline de neliniște și teamă. Mulți industriași și finanțiști investiseră foarte mult în economia germană din perioada anilor 1930, încurajați adesea de Montagu Norman. Existau mai multe concerne bancare importante cu acționariat anglo-german. Nu exagerăm deloc dacă spunem că Londra se opunea unui război cu Germania și, odată ce acesta a început, dorea ca Marea Britanie să iasă cât mai repede posibil din conflict. După cum raporta la Washington atașatul militar al SUA la Londra, în decembrie 1940, Londra „era gata în orice moment să facă pace".[8] Unii industriași – cum ar fi lordul McGowan, care participase la parada de la Nürnberg din 1938 – erau adepți ideologici ai păcii, fiind susținători fermi ai lui Hitler, însă majoritatea erau împotriva războiului din cauza efectelor devastatoare ale acestuia asupra stabilității economice și sociale. Mulți industriași se temeau că un război ar încuraja clasele muncitoare să devină adeptele ideologiilor de stânga și să sporească astfel puterea sindicatelor. Acest lucru se întâmplase deja după Primul Război Mondial și era posibil să se întâmple din nou, într-un mod și mai radical, chiar dacă Marea Britanie ar fi câștigat războiul. Bineînțeles, coșmarul lor cel mai mare s-a adeverit: în timpul celui de Al Doilea Război Mondial[9], nu numai că numărul de sindicaliști a crescut de la 6,25 la 8 milioane – ceea

* The Royal British Legion (RBL) – organizație britanică de caritate, astăzi cea mai importantă din Regatul Unit, înființată în 1921 cu scopul de a oferi sprijin financiar, social și afectiv milioanelor de militari britanici activi sau lăsați la vatră, precum și rudelor acestora. (n.red.)

ce a reprezentat o creștere de 30% –, însă primele alegeri organizate după Ziua Victoriei în Europa au adus și o victorie răsunătoare a laburiștilor. (Un aspect relevant în acest sens este ceea ce s-a întâmplat cu averea ducelui de Hamilton: naționalizarea industriei miniere a făcut ca familia Hamilton să piardă aproape peste noapte minele de cărbuni pe care le deținea, în favoarea guvernului.)

Erau și alte temeri care se adânceau, în special printre imperialiștii care se temeau că Marea Britanie va trebui să se îndatoreze masiv, sporindu-și dependența de Statele Unite. Aceștia au prevăzut că acest lanț de evenimente ar conduce în ultimă instanță la destrămarea Imperiului Britanic – și din nou, în multe privințe, temerile lor erau justificate. Monarhia și unele dintre cele mai vechi case nobiliare se temeau că vechea ordine va fi subminată, iar odată cu ea, și propria lor putere. Majoritatea acestor dinastii aveau ramuri și în Germania și credeau deopotrivă că adevăratul inamic era bolșevismul – în special după ceea ce se întâmplase cu țarul și cu familia sa, cu care majoritatea se înrudeau. Din cauza acestei îngrijorări, cei mai mulți membri ai Camerei Lorzilor doreau și ei să se facă pace, iar cum clasele care aveau în proprietate pământuri se bucurau de o prezență semnificativă în Camera Comunelor, situația era aceeași în camera inferioară. Un studiu din 1938 a arătat că 238 membri ai parlamentului conservator proveneau din nobilime sau din mica aristocrație deținătoare de proprietăți.[10] (Clydesdale a fost membru al parlamentului înainte de a deveni duce de Hamilton și de a avansa în Camera Lorzilor.)

Cel mai mare latifundiar din Marea Britanie, ducele de Westminster, i-a organizat pe cei care erau împotriva războiului într-un grup care urma să facă lobby în guvern pentru a obține pacea.[11] Din acest organism deosebit de influent făceau parte fostul membru al parlamentului conservator, Henry Drummond-Wolff (care credea că războiul era încurajat de SUA, URSS și de o presă dominată de evrei), lordul Aberconway, colegul său laburist, lordul Buxton, și ducele de Buccleuch, a cărui soră, Alice, era căsătorită cu ducele de Gloucester, fratele mai mic al regelui. Începând din 1937, ducele de Gloucester devenise intendentul casei regale – o funcție importantă

care îl făcuse în mod automat și membru al Consiliului Privat*, unul dintre sfătuitorii de elită ai regelui. În virtutea acestui rang înalt, el a fost și „omul de legătură" al monarhului cu Camera Lorzilor, ceea ce însemna că toate mesajele regelui către camera superioară erau transmise prin intermediul său. Poate că este semnificativ faptul că, inclusiv în 1937, George al VI-lea a numit în această funcție un personaj atât de cunoscut și de controversat pentru opiniile sale progermane. Poate mai semnificativ este faptul că Buccleuch a fost demis din această funcție de către Churchill în 1940, din cauza îndoielnicelor sale sentimente progermane (deși a continuat să fie consilier privat).[12] În locul său a fost numit ducele de Hamilton. La fel de interesant este că poziția pe care Buccleuch o deținea în ochii familiei regale este demonstrată de faptul că George al VI-lea dorea ca fiul și moștenitorul ducelui, Johnny Dalkeith, să se însoare cu prințesa Margaret. Într-adevăr, conform celor spuse de lordul Glenconner, dacă regele nu murea ar fi insistat pentru această căsătorie.[13]

Buccleuch era un progerman foarte îndrăzneț chiar și după izbucnirea războiului și se presupune că a intrat sub supravegherea atentă a MI5. În februarie 1940, el a afirmat public că războiul „era în avantajul Rusiei sovietice, al evreilor și al americanilor"[14] și că va distruge imperiul. Un alt coleg al său care milita pentru o pace cu Germania era ducele de Bedford, care în timpul războiului a scris o lungă serie de pamflete, creând la un moment dat unul pentru Ambasada Germaniei din neutrul Dublin. Bedford a propus ca una dintre condițiile înțelegerii între țările aflate în conflict să fie înființarea unei comisii care să găsească o țară pentru evrei. (Ca o ironie, pe durata războiului, o parte a grandioasei reședințe a lui Bedford, Woburn Abbey, a fost predată cartierului general al SOE**.)

În vreme ce atitudinea oficială față de război era una militantă și șovinistă, observatorii străini puteau vedea o cu totul altă față a britanicilor. De exemplu, în august 1940, președintele Roosevelt,

* *Privy Councillor,* în limba engleză, în original (n.tr.)

** Special Operations Executive (SOE) – organizație britanică din perioada celui de Al Doilea Război Mondial, care se ocupa de operațiuni de luptă fără implicare militară (acțiuni de spionaj și de sabotaj în spatele liniilor inamice). (n.red.)

în urma unui articol al jurnalistului Fulton Oursler, și-a exprimat uimirea cu privire la faptul că „unii dintre cei mai aleși oameni din Imperiul Britanic, oameni din așa-numitele clase superioare, oamenii de rangul cel mai înalt, doresc în secret să îl domolească pe Hitler și să pună punct războiului".[15] Însă cât de sus ajunsese această dorință pe scara socială? Care erau adevăratele sentimente ale familiei regale față de război?

Deși ducele de Windsor, fostul Eduard al VIII-lea, s-a remarcat prin modul în care a susținut Germania și prin neinspiratele vizite pe care i le-a făcut lui Hitler după abdicare – fapte ce i-au adus recent titlul de „regele trădător" – nu era în nici un caz singurul membru al familiei regale care se opunea războiului. Poate că regalitatea britanică avea o înclinație naturală către Germania din cauza solidelor sale rădăcini în Casa de Hanovra. Cu toate acestea, toate casele regale din Europa aveau o relație de rudenie cu aristocrația germană (kaizerul fusese „unchiul Willi" al lui George al VI-lea), iar șefa casei de Windsor în timpul războiului, regina Maria, era de origine germană și fusese crescută acolo. Ca soție a lui George al V-lea și mamă a lui Eduard al VIII-lea și a lui George al VI-lea, fosta prințesă Victoria Maria (May) de Teck avea o influență enormă, atât în cadrul propriei sale familii mari, cât și în societatea aristocratică. Scriind în *Sunday Telegraph*, în decembrie 1996, John Charmley spunea:

> George al V-lea, Eduard al VIII-lea și George al VI-lea deplângeau cu toții perspectiva unui alt război anglo-german, pe care, dată fiind obârșia lor, aveau cu toții motive să îl considere a fi similar cu un conflict fratricid: primul amenința să „înalțe steagul roșu" în Trafalgar Square, dacă de asta era nevoie pentru a evita un război; cel de al doilea și-a exprimat admirația pentru regimul nazist și după abdicare s-a dus să îl întâlnească pe Hitler; însă numai ultimul dintre ei a oferit de fapt un sprijin pozitiv pentru reconciliere.[16]

Fostul rege, ducele de Windsor, care nici pe departe nu mai avea aceeași putere, a devenit un țap ispășitor care le convenea multor membri onorabili ai familiei regale. S-a afirmat recent că regina Elisabeta (în prezent regina mamă) era foarte mult în favoarea unei

reconcilieri și o susținătoare fervent atât a lui Neville Chamberlain, cât și a lordului Halifax[17] – și nu există nici o îndoială că restul familiei regale era, într-o măsură mai mare sau mai mică, de acord cu poziția ei.

În februarie 1939, la numai patru luni de la manifestările violente din Noaptea de Cristal, George al VI-lea și-a manifestat îngrijorarea cu privire la refugiații evrei neautorizați, proveniți din Germania și Austria, care intrau pe ascuns în Palestina. El i-a cerut secretarului privat să îi scrie bunului său prieten, ministrul de externe, lordul Halifax, rugându-l să ia măsuri pentru a pune capăt acestei acțiuni.

Două zile mai târziu, ambasadorul Marii Britanii la Berlin a primit instrucțiuni să solicite guvernului german să facă tot ceea ce este posibil pentru a stopa fenomenul de emigrare.[18]

Charmley a precizat că un factor important al instabilității politice a lui Churchill – care a durat cel puțin până la sfârșitul anului 1942 – era lipsa de încredere și de sprijin din partea regelui și a reginei. Acesta spunea: „Asemenea multora dintre cei care sprijineau concilierea, familia regală trecea în mod tacit dintr-o tabără în alta, rescriind astfel istoria.“[19]

Personaje-cheie și făcători de regi

Deși Chamberlain a devenit rapid țapul ispășitor pentru încercarea eșuată din 1938 de a face pace, politicile sale au fost sprijinite ferm de cabinetul său. Câțiva dintre membrii acestuia aveau să devină personaje-cheie în această investigație. Un nume care iese în mod repetat în evidență este cel al lui Sir Samuel Hoare, care a avut un rol considerabil în aranjamentele pentru acțiunea lui Hess. Hoare – care în 1944 a devenit viconte Templewood – era un quaker* cu păreri solide privind fărădelegile războiului și necesitatea de a căuta toate metodele pentru a-l evita. În timpul Marelui Război a fost ofițer al serviciilor secrete în Moscova, unde a pus bazele unei rețele de contacte cu aristocrația suedeză și cu familia regală și a fost martor

* Membru al Societății Religioase a Prietenilor (Religious Society of Friends), din rândurile căreia s-a ridicat Oliver Cromwell. (n.tr.)

la atrocitățile Revoluției Ruse.[20] Mai târziu, în 1917, a devenit șeful Serviciului de Informații Militare în Italia, folosindu-se de influența sa pentru a-l cunoaște pe cel care pe atunci era editorul de ziar Benito Mussolini, pe care l-a încurajat în activitățile sale anticomuniste. După acest episod a intrat în politică, devenind în 1920 parlamentar conservator, fiind apoi avansat în diverse poziții ministeriale, inclusiv în cea de secretar de stat pentru aviație (1922–1929) și primind în cele din urmă postul de ministru de externe, în 1935. Era considerat de mulți viitorul prim-ministru.[21]

Pe 3 octombrie 1935, armata italiană a lui Mussolini a invadat Abisinia (Ethiopia). Fiind pe atunci ministru de externe în proaspăt alesul guvern al lui Stanley Baldwin, Hoare a încercat să negocieze o pace de compromis, împreună cu prim-ministrul francez Pierre Laval, plănuind ceea ce este cunoscut sub numele de Pactul Hoare–Laval. Conform acestui aranjament, Italia ar fi putut păstra o mare parte din Abisinia – o anticipare a politicii ulterioare de pace a lui Chamberlain de la München. Atunci când au început să apară informații despre acest plan, Camera Comunelor a fost cuprinsă de agitație, mai ales din partea opoziției. Deși Baldwin și guvernul aprobaseră pactul, însuși Hoare a devenit țap ispășitor și, pentru a-l proteja pe noul prim-ministru în prima sa criză majoră, a făcut un gest de onoare și a demisionat. Influența sa nu s-a sfârșit însă aici. În timpul crizei abdicării, a fost ales de Eduard al VIII-lea ca unul dintre sfătuitorii săi cei mai apropiați, devenind cel mai bun prieten al monarhului. Fiind încă o forță recunoscută politic, a deținut postul de ministru de interne între 1937 și 1939.

Hoare credea cu tărie în explorarea oricăror metode posibile de soluționare pașnică a disputelor. În 1935, în calitate de ministru de externe, a ținut un discurs în Camera Comunelor în care a afirmat că elementul central al politicii externe a Marii Britanii va fi reprezentat de căutarea unei soluții pentru a obține pacea[22] – afirmație care i-a adus câțiva dușmani. Sir Alexander Cadogan, subsecretar permanent al Ministerului de Externe* – care nu a fost niciodată un admirator al lui Sir Samuel – scria tranșant în jurnalul său din mai

* Foreign Office (n.red.)

1940 despre Hoare și soția sa, Maud: „Cu cât îi scoatem mai repede din țară, cu atât mai bine. Eu aș prefera să îi trimit într-o colonie de deținuți. Altfel, atunci când Germania ne va cuceri, el va fi trădătorul Angliei, iar eu aș muri".[23]

Lordul Halifax, ministru de externe din 1938 până în noiembrie 1940, și subsecretarul acestuia, R.A. (Richard Austen – „Rab") Butler erau alte două personaje centrale. Deși ministru, Halifax era nobil și, prin urmare, membru al Camerei Lorzilor, în vreme ce Butler era reprezentantul Ministerului de Externe în Camera Comunelor; astfel, colaborarea lor în echipă s-a dovedit a fi cât se poate de utilă. Ambii erau suporteri înfocați ai politicilor lui Chamberlain, continuând să exploreze căile de a reinstaura pacea, chiar și după izbucnirea războiului. Halifax i-a descris pe Churchill și pe suporterii săi ca fiind „gangsteri"[24] – un epitet adoptat adesea de mașinăria propagandei naziste. Halifax nu numai că nu-l putea suferi și nu avea încredere în Churchill, ci era și cel mai aprig rival al acestuia la postul de prim-ministru, după demisia lui Chamberlain. Profesorul Scott Newton scria:

> Profundele presimțiri negative ale lui Halifax și Butler în legătură cu continuarea războiului, în condițiile în care exista chiar și cea mai mică șansă de a scăpa cu demnitate, îi plasau în centrul unei mișcări de pace conectate cu toate instituțiile de bază ale Partidului Conservator. Apartenența la această mișcare a reginei Maria, a ducilor de Westminster și Buccleuch, a lorzilor Aberconway, Bearsted, Brockett, Buckmaster, Harmsworth, Londonderry, Mansfield și Rushcliffe, precum și a cel puțin 30 de membri ai parlamentului, demonstra trăinicia legăturilor de influență cu curtea, cu Londra, cu marea industrie și cu aristocrația latifundiară...
>
> Toți membrii săi împărtășeau un adânc sentiment de teamă că ordinea internă și internațională care susținuse Marea Britanie liberal-imperialistă era pe cale să se schimbe irevocabil... Într-o oarecare măsură, se credea că războiul total însemna socializarea Marii Britanii și izbucnirea unui conflict dezastruos în inima Europei, de pe urma căruia numai Uniunea Sovietică ar putea să aibă avantaje.[25]

O altă figură importantă în evenimentele legate de sosirea lui Hess era flamboaiantul politician și industriaș, lordul Beaverbrook. Născut William Maxwell Aitken, în Ontario, Canada, din părinți scoțieni care emigraseră în 1864, acesta se îmbogățise de pe urma unor tranzacții financiare și sosise în Marea Britanie în iulie 1910. În numai patru luni de la sosire, devenise membru al parlamentului (la acea vreme, canadienii se bucurau de cetățenie britanică deplină). Piatra de temelie a convingerilor politice ale lui Beaverbrook era comerțul liber în imperiu sau ceea ce numea el o „splendidă izolare", pe baza ideii că interesul cel mai mare al Marii Britanii consta în exploatarea resurselor imperiului ei.[26] El respingea legăturile monetare din ce în ce mai puternice cu Europa, fiind convins că Marea Britanie ar trebui să iasă din afacerile continental-europene. Anti-american convins, Beaverbrook era prieten de o viață cu Sir Samuel Hoare și îi plăcea mai presus de toate rolul de mediator de culise – sau, în cuvintele biografului și bunului său prieten A.J.P. Taylor, de „agent, de om care încerca să-i facă pe liderii politici rivali să ajungă la un compromis".[27] Lui Beaverbrook îi plăcea la nebunie să pună la cale întâlniri secrete, fie între șefi ai partidelor rivale, fie între inamici declarați. Acest rol l-a jucat în discuțiile din 1913 problema autonomiei Irlandei*, fiind chiar consilierul secret al Sinn Féin** în negocierile din octombrie 1921. Însă cumpărarea ziarului *Daily Express* în 1916 și rolul pe care acesta l-a jucat în prăbușirea prim-ministrului aveau să se dovedească mult mai pline de însemnătate pentru investigația noastră.

La acea vreme, prim-ministrul Herbert Asquith conducea o coaliție puternică și părea să se scalde în ape liniștite, sigur pe poziția lui. Însă brusc, în decursul a numai câteva zile, la sfârșitul lunii noiembrie și începutul lui decembrie 1916, a fost măturat de la putere – fiind obligat să demisioneze pe 5 decembrie –, pentru a fi înlocuit de David Lloyd George. Această schimbare era rezultatul unei

* Irish Home Rule Movement (n.red.)

** Mișcare politică irlandeză susținătoare a republicanismului irlandez ce se opune diviziunii Irlandei, este considerată aripa politică a Armatei Republicane Irlandeze. (n.tr.)

„lovituri de palat“ orchestrată de un mic grup de conspiratori și persoane influente, printre care și Beaverbrook. Complotul lui nu a rămas nerecompensat: la patru zile de la venirea la putere, Lloyd George l-a ridicat la rangul de pair, iar două luni mai târziu Beaverbrook își prelua scaunul în Camera Lorzilor. Toate acestea se întâmplaseră așa de rapid deoarece se folosise de *Express* pentru a pune în mișcare operațiunea, criticându-l pe Asquith; deși cumpărase ziarul cu numai câteva săptămâni înainte, a ascuns data achiziției, pentru a nu desconspira legătura sa cu această operațiune.[28] Douăzeci de ani mai târziu, întrebat care este în opinia lui lucrul cel mai important pe care l-a făcut în viață, a răspuns: „Distrugerea guvernului Asquith, realizată printr-o uneltire onestă.“[29] Curând, Beaverbrook a preluat rolul de formidabil făcător de regi, un rol pe care l-a jucat cu aplomb și cu o plăcere personală nemaiîntâlnite.

În 1940, gustul său pentru răsturnările de la putere era același. Iată ce scriu biografii săi, Anne Chisholm și Michael Davie: „Așa cum se gândise că războiul ar fi putut fi prevenit dacă lui Hitler i s-ar fi dat mână liberă în Europa, Beaverbrook credea acum că după ce începuse, el ar fi putut și ar fi trebuit să fie oprit.“[30] În luna ianuarie a acelui an, s-a întâlnit cu ducele de Windsor în timpul uneia dintre vizitele sale la Londra. Consilierul regal Walter Monckton, care fusese prezent, raporta: „Ambii au căzut de acord că ar fi trebuit să se pună imediat capăt războiului printr-o ofertă de pace făcută Germaniei.“[31]

Păstrând pe prima pagină a ziarului său sloganul „Nu va fi război“ chiar până în preziua începerii ostilităților, Beaverbrook scria în „crezul“ său: „Eu Cred [*sic*] că a încerca să căutăm Pacea este cel mai de seamă și mai moral obiectiv cu care se confruntă civilizația.“[32] Așa cum spunea Taylor, el nu a ezitat să considere intrarea Marii Britanii în război ca fiind „greșită și inutilă“.[33] Fusese „reticent cu privire la intrarea în Primul Război Mondial. Și se opunea cu hotărâre intrării în cel de-al doilea“.[34] Cum războiul se contura, Beaverbrook și-a exprimat convingerea că evreii britanici împingeau țara într-un război inutil[35] – deși până la sfârșitul zilelor a susținut că era antisionist, nu antisemit.

Alt jucător-cheie era un alt fost ministru de externe și de interne, Sir John Simon, ministru de finanțe* în timpul lui Chamberlain și un fervent susținător al reconcilierii. Simon avea să fie unul dintre cei pe care Churchill i-a ales pentru a-l interoga pe Hess după zbor. Apoi, mai era David Lloyd George, fost prim-ministru și, în 1939, un politician în vârstă foarte respectat. Având ocazia să testeze ospitalitatea lui Hitler la refugiul lui din vârf de munte Berghof, de lângă Berchtesgaden, se întorsese de acolo numai cu cuvinte de laudă la adresa führer-ului și mai convins decât oricând că era foarte oportun să se pună capăt războiului. În septembrie 1939, când Germania a invadat Polonia, Lloyd George – care se opusese cedării provinciei Silezia către Polonia în 1919 – a declarat că acea țară „își merita soarta".[36] În mai 1940, când Churchill a devenit prim-ministru, opoziția Camerei Comunelor s-a concentrat pe Lloyd George ca fiind candidatul cel mai potrivit pentru a-i scoate din dificultate.

Între timp, ca întotdeauna, agențiile de informații își urmăreau propria agendă. MI6, în special, lucra de zor în culise pentru a schimba cursul războiului, fiind preocupată mai ales de amenințarea care venea din partea comunismului sovietic, cel care pentru ei era adevăratul inamic. Sir Stewart Menzies, șeful MI6 – a cărui identitate era secret de stat, fiind ascunsă sub numele de cod „C" –, era el însuși un membru marcant al grupului de pace. Este semnificativ faptul că avansării sale de la adjunct la șef al departamentului (după moartea predecesorului său) i se opusese cu strășnicie Churchill, pe atunci șeful forțelor navale** și membru al Cabinetului de Război, în special din cauza poziției sale antirăzboinice.[37] Ca mulți alți colegi ai săi, Menzies milita pentru încheierea unui armistițiu cu Germania, pentru ca Marea Britanie să-și poată concentra întreaga atenție asupra Rusiei sovietice. Indiferent cine ar fi câștigat acest conflict, amândouă ar fi fost profund slăbite, ceea ce era în avantajul Marii Britanii.

Influența lui Menzies nu ar trebui subestimată. Ca șef al MI6, avea dreptul de acces la orice oră din zi și din noapte în cabinetul

* Chancellour of the Exchequer (n.red.)

** First Sea Lord (n.red.)

regelui, al prim-ministrului sau al ministrului de externe, ceea ce îl făcea cel mai puternic om din stat.[38] Potrivit lui Scott Newton, el se învârtea în toate cercurile conducătoare care doreau pacea:

> Menzies... avea o rețea de conexiuni în care intrau marii finanțiști britanici, industria multinațională, dar și curtea regală. Rețeaua sa dominată de persoane care adoptaseră „izolaționismul imperial" în timpul anilor 1930. Printre acestea se numărau ducele de Buccleuch, lordul intendent al casei regale* și un guvernator al Băncii Regale a Scoției, locotenent-colonelul W.S. Pilcher din Gărzile Colstream [*sic* – era în Garda Grenadierilor], lordul Bearsted, fondatorul Băncii Samuel, și președinte al Trustului de Investiții 1928, precum și al Shell Transport and Trading, compania din Marea Britanie care controla Dutch Shell; lordul Londonderry, un membru, ca și Lothian, al Frăției Anglo-Germane; Baldwin Raper, directorul Shell-Mex; și Sir Robert Renwick, broker și industriaș care îl întâlnise pe Göring cu puțin înainte de război.[39]

Cavalerii aerului

Exista un grup al cărui rol-cheie în încercarea de a îmbunătăți relațiile anglo-germane din anii 1930 este puțin recunoscut astăzi, deși a avut o influență crucială, în special în evenimentele care au avut loc în preajma operațiunii Hess. Este ceea ce numim „grupul de aviație", care era format din ofițeri seniori ai RAF și oficiali din Ministerul Aviației**, centrat în special pe Clubul RAF. Acest cerc se afla în vizorul naziștilor încă dinainte ca aceștia să ajungă la putere, așa cum se poate vedea dintr-un raport elaborat pentru Hitler de către Alfred Rosenberg, în 1935:

> Încercările de a găsi în Anglia persoane doritoare să înțeleagă mișcarea germană datează încă din anul 1929. Agentul nostru englez R. [baronul William de Ropp], din Berlin, mi-a facilitat prima călătorie la Londra în 1931. Acolo și-a putut face o serie de legături care au îmbunătățit relațiile anglo-germane. În linia

* Lord Steward of the Household, titlu acordat intendentului-șef al casei regale. (n.red.)

** Air Ministry (n.red.)

> întâi era maiorul de aviație W. [Frederick W. Winterbotham], un membru al statului-major al aviației, care era profund convins că Germania și Anglia trebuie să se unească pentru a evita pericolul bolșevic. Diferitele discuții purtate au avut ca rezultat lărgirea grupării din jurul statului-major, astfel încât Clubul Royal Air Force (RAF) a devenit centrul acțiunii de îmbunătățire a relațiilor anglo-germane.[40]

Winterbotham era ofițerul RAF care în 1930 fusese numit șef al noului Departament de Informații Aviatice* al MI6. În Primul Război Mondial fusese ofițer de comandă al baronului de Ropp în Trupele Aeriene Regale**, păstrând o legătură strânsă cu acesta și după aceea. De Ropp provenea dintr-o nobilă familie baltică stabilită în Marea Britanie în anul 1910, naturalizându-se cetățean britanic, căsătorit cu o englezoaică. În 1920 s-a mutat în Berlin, unde a devenit bun prieten cu Alfred Rosenberg – care i-a făcut cunoștință cu Hitler și cu Hess –, precum și cu persoanele de legătură ale acestuia cu cercurile progermane din Marea Britanie. La baza intrigilor lui Winterbotham și de Ropp se afla apartenența acestora la „grupul aviatic", o fraternitate exclusivistă ale cărei rădăcini depășeau granițele naționale. Aceștia se considerau un soi de ordin cavaleresc de luptători, potrivit unui cod al onoarei. Acest lucru se vede lesne în modul în care erau prezentați în timpul războiului aviatorii germani, spre deosebire de soldați sau de ofițerii de marină. De exemplu, săptămânalul de propagandă britanic *War Illustrated* (care a fost lansat imediat după declararea războiului) prezenta ofițerii armatei și ai marinei germane ca pe niște bădărani nemiloși și violenți, însă – cel puțin înainte de Blitz*** – pe de altă parte ilustra bătălia aeriană ca pe un duel al „cavalerilor aerului". Acum pare incredibil, însă primele echipaje Luftwaffe care au fost doborâte și ucise deasupra Marii

---

* Air Intelligence (n.red.)

** Royal Flying Corps (RFC) – aviația britanică în perioada Primului Război Mondial (n.red.)

*** The Blitz (de la Blitzkrieg, război fulger), nume sub care este cunoscut atacul cu bombe al Germaniei naziste asupra Marii Britanii, desfășurat în perioada 7 septembrie 1940–10 mai 1941. (n.tr.)

Britanii au fost înmormântate cu onoruri militare. Astăzi este halucinant să dai peste fotografii de presă cu sicrie înfășurate în steaguri cu svastici, flancate de o gardă de onoare formată din ofițeri britanici care dau onorul, prezentate solemn în biserici sau purtate pe străzi. Oare ce aveau deosebit acești ofițeri de aviație, încât stârneau venerație și respect din partea inamicilor lor? Poate că avea o oarecare legătură cu faptul că în forțele aeriene ofițeri proveniți din familii bune din clasele de mijloc și superioare luptau, în timp ce oamenii din clasele inferioare se ocupau de întreținerea încântătoarelor aparate de zbor – așa cum scutierii medievali aveau ca sarcină să îngrijească caii și armurile cavalerilor.

Acest ideal nobil se regăsește și în Liga Piloților și Navigatorilor Aerieni*, care era preocupată în principal de siguranța zborului. Însă și aceasta era organizată conform unor ierarhii cvasimasonice, având-l ca mare maestru în perioada de la sfârșitul anilor 1930 și începutul anilor 1940 pe nimeni altul decât marele maestru al francmasoneriei engleze, ducele de Kent. (În prezent, marele maestru al asociației este ducele de Edinburgh.) Așa cum aveam să descoperim, ar fi fost o gravă greșeală să trecem cu vederea semnificația jurământului de credință pe care Kent îl făcuse fraților săi aviatori, indiferent de convingerile naționale sau politice ale acestora.

Jucătorii din prim-plan

Acestea sunt elementele disparate care alcătuiau pe atunci grupul de pace – un curent de opinie deosebit de puternic, nici pe departe atât de nepopular cum ne fac să credem anumiți istorici. Din el făceau parte regele, regina, regina mamă, un fost prim-ministru și doi potențiali premieri, o mare parte a aristocrației și o sumedenie de industriași și finanțiști de marcă ai țării, care împărtășeau cu toții dorința de a face pace cu Germania. Cu toate acestea, deși toți doreau să negocieze cu inamicul, pacea nu avea să se obțină atât de ușor. Deși credeau cu tărie că era fie în interesul Marii Britanii,

* Guild of Air Pilots and Air Navigators – asociație profesională a aviatorilor (n.red.)

fie al lor să nu se implice în război, ei nu militau pentru capitulare. Termenii armistițiului trebuiau să fie acceptabili. Însă care aveau să fie acești termeni? Este clar că variau de la un grup la altul. De exemplu, Halifax și Butler își doreau înlăturarea lui Hitler de la putere, în vreme ce alții insistau ca siguranța evreilor germani să facă parte din înțelegere. Alții ar fi fost fericiți și doar dacă Marea Britanie ar fi ieșit din război întreagă, fără să fie nevoită să renunțe la nimic în favoarea Germaniei. Totuși, dincolo de faptul că aveau opinii diferite în privința aceleiași chestiuni, formau laolaltă un imens întreg, un organism mare și puternic, foarte receptiv la ofertele de negociere.

Puterea lor este ilustrată de riposta lui Churchill când, în 8 iunie 1940 – la numai o lună de la numirea sa ca prim-ministru –, au existat solicitări privind anchetarea „partidei armistițiului" și a membrilor acesteia. El a replicat că ar fi o „prostie", deoarece „din ea fac parte prea multe persoane."[41] (Am descoperit acest schimb de replici în Arhivele Hamilton din cadrul Biroului Arhivelor Publice, PRO* din Scoția.)

Drumul către război

În vreme ce restul Europei – în general vorbind – se cutremura, Hitler a început să-și pună în aplicare ambițiile pe care le exprimase inițial în *Mein Kampf*. Asemenea multor fanatici, era incredibil de motivat și de consecvent, respectând un program strict de înfăptuire a Marii Germanii. Mai întâi s-a produs ane-xarea Austriei, prin operațiunea *Anschluss,* din mai 1938, care a reprezentat în principal un răspuns dat deciziilor controversate ale Aliaților după Primul Război Mondial. În directă contradicție cu principiul declarat al dreptului popoarelor la autodeterminare, austriecilor nu li s-a permis să facă un plebiscit prin care să decidă dacă vor sau nu să se unească cu Germania. Bineînțeles că, dintre toți, Hitler era ultimul care le-ar fi oferit șansa la un referendum: el n-a făcut altceva decât să-i spună cu seninătate cancelarului austriac Kurt

* Public Record Office (PRO) – unul dintre cele trei departamente din componența Arhivelor Naționale, înființat în 1838 (n.red.)

von Schuschnigg că din acel moment Austria se va uni cu Germania. Și nu e de mirare că, după acest episod, von Schuschnigg a demisionat. Nu prea avea de ales, pe 12 mai 1938, Hitler s-a prezentat în fața trupelor sale, marcând finalul operațiunilor. (Trebuie adăugat totuși că o majoritate copleșitoare a austriecilor era în favoarea acestei uniuni.)

Restul Europei era înspăimântat, în special de rapiditatea cu care se mișca Hitler. Iată ce afirma istoricul Robert Shepherd: „O țară independentă dispăruse în doar câteva zile, fără ca măcar să se tragă un singur foc de armă."[42] În ceea ce îl privea, Hitler luase în considerație alte puncte sensibile ale țărilor, deși alegerile pe care le făcuse în privința consilierilor săi erau oarecum neinspirate: conform celor spuse de James Murphy, von Ribbentrop îl reasigurase de sprijinul celorlalte state, arătându-i scrisori din partea susținătorilor din rândul „nobilimii britanice", potrivit cărora, în cazul în care ar fi anexat Austria la Germania, Marea Britanie nu ar fi intervenit.[43]

În pofida tensiunii internaționale din ce în ce mai puternice, Hitler a cerut înapoierea părții din Cehoslovacia locuită de etnicii germani – Regiunea Sudetă. Demersul său a fost înlesnit de agitația naziștilor locali, ale căror greve și demonstrații îi aduseseră pe conaționalii lor germani într-o stare de furie justificată, alimentată și de organizațiile străine ale lui Hitler, în principal de AO. Atunci când Hitler a specificat clar că intenționa să ia Regiunea Sudetă chiar și cu forța, dacă era nevoie, Marea Britanie și Franța s-au confruntat cu o întrebare dezolantă: merita să intre în război pentru atâta lucru? În vreme ce criza se adâncea, britanicii se pregăteau pentru scenariul cel mai rău, distribuind măști de gaze și săpând adăposturi împotriva raidurilor aeriene. Între timp, politicienii se luptau cu aceeași problemă. Pe 27 septembrie 1938, în timpul unei transmisiuni radio, Neville Chamberlain a făcut ceea ce astăzi este considerată a fi una dintre cele mai jenante declarații ale sale. S-a întrebat atunci dacă merita să se intre într-un război din cauza unui „conflict dintr-o țară îndepărtată, între popoare despre care nu știm nimic".[44] Citate adesea ca un exemplu de marcă al atitudinii pline de lașitate pe care Chamberlain o afișa cu privire la politica

externă – ca să nu mai vorbim despre insensibilitatea sa –, aceste cuvinte reflectau cu exactitate opinia pe care o avea majoritatea britanicilor la acea vreme. Apoi exista problema amenințării supreme a Germaniei. Chiar și în condițiile în care criza din Regiunea Sudetă ar fi fost cumva evitată, era oare inevitabil un război cu Germania? Ar fi trebuit Marea Britanie să înfrunte situația și să ia poziție acum? Chamberlain și mare parte a guvernului și partidului său erau de aceeași părere, în vreme ce alții, în special Winston Churchill, aveau o cu totul altă opinie. Pe măsură ce criza se adâncea, Chamberlain s-a oferit să îl întâlnească pe Hitler pentru a încerca să ajungă la un compromis. Când cel mai în vârstă politician al țării făcea trei vizite la Berghof, Godesberg și München (fiind prima dată când zbura), Marea Britanie îi ținea pumnii. În momentul în care Chamberlain a anunțat în Camera Comunelor că Hitler fusese de acord să aibă a treia întâlnire, la München, au izbucnit aplauze de fericire (la care au fost martori, din lojă, regina Maria și ducele și ducesa de Kent[45]). Rezultatul acestui demers a fost Acordul de la München, considerat astăzi abominabil, semnat de prim-ministru și de führer pe 29 septembrie 1938 – „bucata de hârtie“ fluturată triumfător pe scara avionului, dar care ulterior s-a dovedit complet inutilă.

Chamberlain a fost întâmpinat de mulțime când a revenit în Downing Street, iar ședința de guvern în cadrul căreia a încercat să își informeze miniștrii cu privire la acord a fost întreruptă de acordurile cântecului *For He's a Jolly Good Fellow* care răzbăteau de afară. Era o nebunie generală a negustorilor: la colț de stradă se vindeau fotografii-suvenir cu prim-ministrul și păpuși cu Neville Chamberlain, umbrelușe de zahăr cu numele lui glazurat.[46] Poetul laureat John Masefield a contribuit cu un poem în onoarea sa, care a apărut în *The Times*. Nimic din toate acestea nu părea la acea vreme să fie o nebunie foarte umilitoare. Invitația făcută lui Chamberlain de a apărea, alături de familia regală, în balconul palatului avea un scop mai profund decât o simplă celebrare a faptului că războiul fusese evitat. Acordându-i prim-ministrului această onoare excepțională, demonstrând în public că aprobă acordul, înainte ca acesta să intre în guvern și în parlament pentru avizare, regele și regina dăduseră un

semnal celor două organisme că nu mai aveau altceva de făcut decât să pună parafa pe document.

Bineînțeles, acum știm că Hitler a fost cel care a beneficiat de pe urma Acordului de la München, deși ceea ce se spune mai puțin este că acest acord prevedea cedarea anumitor părți din Cehoslovacia către Polonia și Ungaria. Șase luni mai târziu, trupele germane ocupau Boemia și Moravia, inclusiv capitala Praga. Încă o dată, a fost o operațiune mai mult sau mai puțin fără vărsare de sânge, având în vedere că președintele ceh Emil Hacha a fost intimidat personal de către führer pentru a ordona trupelor sale să nu opună rezistență.

Hitler își concentra acum atenția asupra Poloniei. Deși fusese cândva o națiune independentă, fusese înghițită de Rusia țaristă, dar la negocierile care conduseseră la Tratatul de la Versailles, polonezii făcuseră presiuni și își câștigaseră dreptul de a deveni din nou independenți. Mai mult decât atât: statul polonez nou recunoscut, o țară înconjurată de uscat, ceruse să aibă acces la Marea Baltică și obținuse o fâșie de pământ german, care făcea legătura cu coasta și care devenise cunoscută sub numele de „Coridorul polonez", dar care separase Prusia de Est de restul Germaniei. Problema a devenit acută atunci când portul Danzig – a cărui populație era în proporție de 90% germană – aflat la capătul Coridorului, a fost declarat port liber, sub administrația Ligii Națiunilor.

Această decizie a fost dezaprobată de mulți germani și în special de Hitler. El dorea să recâștige atât Coridorul, cât mai ales portul Danzig. Și dacă acestea nu aveau să se întâmple în viitorul apropiat, avea să le recâștige cu forța. Încă o dată, etnicii germani din zonele respective au început să se agite, în vreme ce în presa germană circulau povești despre discriminarea împotriva etnicilor germani, care ar fi fost victimele actelor de violență.

Hitler știa că după renegarea Acordului de la München nu mai avea nici o șansă ca Chamberlain să se ofere să înceapă discuții cu Polonia. Era clar pentru toată lumea că războiul pândea din umbră și că această situație se transformase într-un joc diplomatic între Germania, Polonia, Marea Britanie, Franța și Uniunea Sovietică. Însă în Marea Britanie exista o anumită reținere. După cum scria ambasadorul

britanic la Berlin, Sir Nevile Henderson: „Coridorul și orașul Danzig reprezentau o revendicare națională și trebuia să se ajungă la o înțelegere echitabilă cu privire la aceste probleme, dacă se dorea să existe vreodată pace între Germania și Polonia. În realitate, acest lucru era foarte apreciat de guvernul Majestății Sale“[47]. Pe de altă parte, exista temerea că ambițiile lui Hitler ar putea să nu se sfârșească odată cu Danzig. Chiar dacă s-ar fi ajuns la o înțelegere, oare acesta avea să o onoreze – sau avea să se întâmple ca în cazul Cehoslovaciei, când înțelegerea s-a dovedit doar o amânare temporară? De această dată, Chamberlain a spus în mod clar că, dacă Germania recurge la utilizarea forței, Marea Britanie avea să vină în ajutorul Poloniei. Aceeași promisiune a fost făcută și de Franța. Astfel, atunci când Polonia a cerut ajutor, Marea Britanie nu a mai putut da înapoi. Deși capacitatea miliară a Marii Britanii nu era sub nici o formă îndeajuns de puternică pentru a apăra Polonia, Chamberlain nu a avut de ales și a angajat Marea Britanie în apărarea acesteia împotriva naziștilor. În acele circumstanțe, să-și încalce cuvântul ar fi însemnat să se sinucidă politic, fără să mai vorbim că ar fi deteriorat statutul Marii Britanii pe scena internațională.

Cu toate acestea, izbucnirea războiului este înconjurată de mister. Știm că Hitler nu dorea sub nici o formă să devină un dușman al Marii Britanii, ci dimpotrivă, așa că de ce să fi insistat să pornească la o acțiune care nu putea să aibă un alt rezultat? Naziștii din fruntea ierarhiei au mărturisit că Hitler era absolut convins că, într-o situație-limită, Chamberlain nu ar fi luat decizia finală care să ducă la un război. S-ar putea ca führer-ul să fi fost mult prea sigur pe sine datorită pactului pe care tocmai îl încheiase cu Uniunea Sovietică, însă mai degrabă își pusese toată încrederea în sfatul lui von Ribbentrop, conform căruia Marea Britanie ar fi bătut în retragere. Mulți germani, asemenea celor din familia Haushofer, îl învinovățeau pe von Ribbentrop pentru război. În calitate de ambasador german la curtea din St. James – deși era considerat de aproape toată lumea un prostănac cu ifose –, avea prieteni situați în poziții înalte și ar fi putut fi indus în eroare de opiniile neoficiale ale acestora cu privire la deciziile pe care le-ar fi luat guvernul. De exemplu, lua în mod frecvent cina

cu Eduard al VIII-lea, cu doamna Simpson și cu ducele și ducesa de Kent.

S-ar putea ca la acea vreme să nu fi fost prea multe deschideri oficiale către Germania, însă în spatele scenei se făceau eforturi frenetice pentru evitarea catastrofei care avea să vină, susținute de Chamberlain și de suporterii lui, în special de lordul Halifax. Iar eforturile diplomatice nu erau numai din partea britanică: în iunie 1939, reprezentantul lui Göring, Helmut Wohltat, s-a folosit de funcția sa de delegat la Comisia Internațională pentru Vânătoarea de Balene pentru a se întâlni la Londra cu consilierul-șef economic al lui Chamberlain, Sir Horace Wilson, pentru a discuta modalități de evitare a războiului prin negocieri.[48] Din păcate, o scurgere de informații în presă a pus capăt acestei idei, însă au mai existat și alte încercări, unele mai promițătoare.

La începutul lunii august 1939, o delegație formată din șapte oameni de afaceri britanici s-a întâlnit cu Göring pentru a oferi concesii care ar fi putut preveni izbucnirea ostilităților. Existența acestei misiuni era cunoscută de multă vreme și respinsă pe scară largă – conform celor afirmate de istoricul Donald Cameron Watt, în niște rânduri scrise în 1989 –, deoarece se considera că era formată din „amatori bine intenționați".[49] Grupul era format din: lordul Aberconway (devenit apoi președintele companiei de construcții navale John Brown & Co. și al Westland Aircraft); Sir Edward Mortimer Mountain (președinte, printre altele, al Eagle Star Insurance); Charles F. Spencer (președinte al Edison Swan Cables); și remarcabilul broker Sir Robert Renwick. Însă în 1999 ultimul supraviețuitor din rândul membrilor delegației, lordul Aberconway, a dezvăluit faptul că, dincolo de a fi un grup ad-hoc, mișcarea fusese susținută de lordul Halifax și foarte probabil de Chamberlain însuși. Delegația acționa în numele guvernului britanic, cu scopul de a-l convinge pe Hitler să facă oferta de a purta negocieri de pace, ofertă despre care Chamberlain considera că avea obligația morală să o accepte.

Întâlnirea fusese aranjată de un prieten al lui Göring, Birger Dahlerus, un om de afaceri suedez care desfășura activități comerciale în Marea Britanie – era managerul companiei Electrolux – și care avea,

de asemenea, legături cu lordul Halifax. Din partea britanicilor, Dahlerus a fost asistat de președintele Electrolux, Sir Harold Wernher.[50]

La o întâlnire preliminară, desfășurată la London's Constitutional Club la începutul lunii iulie, Charles Spencer a citit dintr-un document pregătit special, afirmând că, dacă Hitler n-avea să încalce Acordul de la München, avea să fie „considerat cel mai mare lider al Germaniei din toate timpurile".[51]

Întâlnirea cu Göring și cu alți câțiva consilieri de rang înalt a avut loc pe 7/8 august într-o casă de țară – având minunatul nume de Soonke Nissen Koog – care aparținea soției lui Dahlerus și care se afla în apropierea graniței germano-daneze. Deși își menținea poziția de susținătoare a Poloniei, delegația britanică i-a oferit Germaniei, în schimbul renunțării la invadarea Poloniei, „prosperitate financiară și industrială și *Lebensraum*-ul pe care și-l dorea atât de mult". În plus, a propus organizarea unei conferințe a celor patru puteri, la care să participe Chamberlain, Hitler, Mussolini și prim-ministrul francez, Edouard Daladier, pentru a negocia o soluție la criza Danzigului. Veniseră pregătiți cu răspunsuri la întrebările pe care le-ar fi putut pune Göring. Foarte interesant de menționat este răspunsul pe care planificaseră să îl dea la o întrebare în legătură cu motivele pentru care Marea Britanie ar fi continuat să îi sprijine pe evrei: „În trecut, Anglia nu a fost niciodată chinuită de evrei în măsura în care a fost Germania." În cazul în care, bineînțeles, această întrebare ar fi fost adresată. În schimb, Göring a promis că Germania nu va ataca niciodată Marea Britanie, fapt care a fost considerat un exemplu de marcă al duplicității sale – și a lui Hitler. Însă este clar că nu intenționau să lupte împotriva Marii Britanii – cu excepția situației în care Marea Britanie ar fi declarat război prima.

Evident că misiunea a dat greș, probabil pentru că Hitler a considerat un semn faptul că Marea Britanie nu ar fi ridicat armele pentru a sări în apărarea Poloniei (în ciuda eforturilor delegaților). Cu toate acestea, a mai existat o ultimă încercare de a încheia o înțelegere de pace: colegul laburist, lordul Charles Roden Buxton, a mers la München, unde s-a întâlnit cu Rudolf Hess pe 17 august 1939. Documentele PRO arată că, deși era o vizită care părea neoficială,

privată, Buxton avea susținerea lordului Halifax și că, în afară de Noel, fratele lui Buxton, singurele persoane care mai aveau cunoștință despre acest plan erau Chamberlain și Sir Samuel Hoare.[52]

De asemenea, Birger Dahlerus și-a menținut eforturile de a evita războiul. Pe 31 august 1939 – ziua dinaintea invadării Poloniei de către Germania – a avut o întâlnire în al doisprezecelea ceas cu Göring, la Berlin, după care i-a telefonat personal lui Chamberlain, de la ambasada britanică.[53]

Ruleta rusească

Oare existau și alte modalități prin care Hitler ar fi putut fi convins să nu înceapă războiul? Pentru a spori forța Aliaților, Chamberlain a hotărât să adauge și Uniunea Sovietică la alianța deja existentă între Franța și Marea Britanie. O echipă formată din diplomați britanici și francezi a fost trimisă imediat la Moscova pentru a încerca să obțină o înțelegere acceptabilă de ambele părți, însă misiunea era sortită eșecului încă de la început. Stalin nu avea nici un motiv să aibă încredere în britanici. Nu mai departe de luna martie a anului 1939, el însuși propusese un pact de apărare cu Marea Britanie și Franța, după ocuparea de către germani a Pragăi. Însă guvernele britanic și francez nu au fost foarte încântate de această ofertă, în special britanicii au stat pe gânduri, în mare parte din pricina urii personale a lui Chamberlain față de bolșevism. Stalin se temea deja că Marea Britanie și Franța încercau să provoace un război germano-sovietic, iar lipsa de reacție a acestora față de planul său nu a făcut altceva decât să-i sporească suspiciunile. Atunci a hotărât să schimbe rolurile, prin încheierea unui pact cu Germania, care nu lăsa nici o cale de instaurare a păcii și garanta un război ce nu făcea altceva decât să vină în ajutorul expansiunii bolșevismului în Europa. În vreme ce echipa anglo-franceză era implicată în discuții interminabile cu reprezentanții Ministerului de Externe sovietic din Moscova, se puneau bazele unui acord secret între Germania și URSS. Pe 23 august, ministrul de externe al Germaniei, von Ribbentrop, sosea

pe neașteptate la Moscova pentru semnarea pactului de nonagresiune cu omologul său rus, Viaceslav Molotov.

Acest pact i-a oferit lui Stalin un avantaj imediat. A existat, de asemenea, și un protocol secret – care a devenit cunoscut abia după război – prin care se stabilea ce părți din Polonia urmau să ia Germania și Rusia în cazul în care avea să se facă o „rearanjare teritorială și politică" a țării.[54] (Este ceea ce avocatul apărării al lui Hess va invoca la Nürnberg.) Dacă circumstanțele o impuneau, cele două țări urmau să mai discute dacă „era în interesul ambelor părți păstrarea unui stat polonez independent". Cu alte cuvinte, Hitler și Stalin își împărțiseră deja Polonia – cel puțin în principiu.

Acest acord comun a fost atât de secret, încât nici măcar comandanții lui Hitler nu știau nimic despre el când a început ofensiva poloneză. Comandantul armatei germane, generalul Alfred Jodl, a fost cuprins de panică în momentul în care i s-a spus că armata rusă a intrat în Polonia, întrebând: „Împotriva cui?"[55]

Întrebarea care nu trebuie pusă

Istoricii recenți au început să se întrebe care era în anii 1960 marea întrebare care nu trebuia pusă: Marea Britanie trebuia oare să se implice în acest conflict? Deși propaganda de aproape jumătate de secol poate cântări destul de mult uneori, ar fi trebuit să poată oferi un răspuns obiectiv, chiar dacă nu unul pe care mulți ar fi vrut să îl audă.

Motivul recunoscut pentru care Marea Britanie a intrat în conflict a fost acela de a proteja suveranitatea Poloniei, de a apăra principiul conform căruia un stat nu ar trebui să ocupe cu forța părți ale altui stat. Marea Britanie și Franța aveau cu Polonia un pact de apărare reciprocă, așa că venind în apărarea ei nu făceau altceva decât să își îndeplinească obligațiile. Cu toate acestea, există o inconsecvență evidentă: Polonia era invadată de doi agresori – de Germania dinspre vest și, la șaptesprezece zile mai târziu, de Uniunea Sovietică dinspre est, ca urmare a înțelegerii secrete între cele două. Guvernul polonez a plecat în exil, iar națiunea poloneză a încetat să mai existe.

Un nou guvern polonez s-a stabilit la Paris pe 30 septembrie, avându-l ca prim-ministru pe generalul Władysław Sikorski. Acesta fusese șef al statului-major al forțelor armate poloneze între anii 1919 și 1925. În iunie 1940, atunci când Franța a fost atacată, Sikorski se afla la Londra, unde purta discuții cu Churchill, iar la scurt timp după aceea a mutat în Scoția guvernul polonez în exil, acolo unde a și rămas pe perioada războiului.

Michael Bentine, care a avut rolul de ofițer de legătură cu Forțele Poloneze Libere, a făcut o observație care ni s-a părut foarte importantă: dacă mulți polonezi îi urau pe germani, nu exista polonez care să nu îi urască pe ruși. Pentru ei – inclusiv pentru Sikorski –, Rusia era adevăratul inamic. Acest lucru este important deoarece polonezii din exil au fost foarte profund implicați în afacerea Hess și trebuie să amintim, de asemenea, că erau deschiși la ideea unei înțelegeri cu Germania și în favoarea unui război între naziști și sovietici, dacă acesta i-ar fi scos pe ruși din Polonia.

Astfel, dacă motivul pentru care Marea Britanie a declarat război era principiul suveranității, de ce a făcut acest lucru numai împotriva unuia dintre agresorii Poloniei? De ce împotriva Germaniei și nu a Rusiei? Imediat după aflarea veștii despre invadarea Poloniei de către Rusia, guvernul britanic a specificat faptul că tratatul lor cu Polonia se aplica numai în cazul unui atac venit din partea Germaniei, astfel încât Marea Britanie nu era obligată să declare război Uniunii Sovietice. Deși acest lucru este corect după litera legii, în ceea ce privește moralitatea, există cu siguranță semne de întrebare.

Ambasadorul Marii Britanii la Moscova, Sir William Seeds, a trimis un mesaj la Londra în care preciza că „invazia sovietică nu este una lipsită de avantaje pentru noi pe termen lung“[56], în vreme ce Sir Alexander Cadogan spunea: „Ar fi un gest nechibzuit din partea Marii Britanii să apere vechile granițe ale Poloniei. O astfel de atitudine nu ar reuși decât să facă inevitabil un conflict cu Rusia.“[57] Iar într-o minută a Ministerului de Externe din 6 decembrie 1939 se constata: „Am avut mare grijă să nu ne angajăm în garantarea redobândirii frontierelor poloneze“.[58] Și mai era un lucru „imposibil de conceput“. Deși Marea Britanie și aliații ei ar fi putut „câștiga“

războiul, adevărul este că nu au reușit să-și atingă obiectivele inițiale. Cu toate că Marea Britanie a intrat în război pentru a apăra drepturile la suveranitate ale Poloniei, după șase ani lungi și sângeroși, ea a fost de acord, în cadrul Conferinței de la Ialta, să accepte ocupația aceleiași țări de către Uniunea Sovietică. Polonia nu a făcut astfel altceva decât să schimbe brutalul stăpân străin cu un altul.

Problema era că istoria Marii Britanii nu era foarte impresionantă în privința problemei suveranității. Marea Britanie refuzase să sprijine Polonia în războiul acesteia cu Uniunea Sovietică în perioada 1919–1920, în ciuda clarelor sale obligații conform Tratatului de la Versailles.[59] Iar atunci când Franța a ocupat regiunea Ruhr din Germania în anii 1920, guvernul britanic s-a mulțumit să trimită doar un protest scris – o palmă peste mână, nimic mai mult.[60] La fel, atunci când Nanjing a invadat Japonia în 1937, Marea Britanie nu și-a onorat obligațiile față de China. Din acest motiv, principiul suveranității nu a fost prea des menționat atunci când Polonia însăși a anexat o parte din Cehoslovacia, în 1938, și nici când Iugoslavia a invadat regiunile sudice ale aceleiași țări, un an mai târziu. Se pare că unele țări erau o pradă ușoară, în vreme ce altele erau utile numai atunci când serveau drept marionete în cadrul unei strategii mai largi. Iar principiile implicate erau, după cât se pare, opționale.

Al doilea motiv cel mai adesea citat pentru declanșarea războiului este pur moral, nu politic. Mulți cred că Al Doilea Război Mondial – cu toate că a fost o experiență teribilă și tragică – a fost un rău necesar în lupta împotriva nazismului, în special acțiunile împotriva a ceea ce Hitler le făcea evreilor. Deși în analiza finală asupra războiului, ea este considerată a fi o cauză dreaptă, nu a fost și motivul pentru care Marea Britanie a intrat în război.

Politicile lui Hitler cu privire la evrei au atras un val de critici în Marea Britanie, deși – așa cum am văzut – atrocitățile provocate de Holocaust erau încă de neimaginat în 1939. Naziștii nu făcuseră nici un secret din dorința lor de a curăța Germania Mare de toți evreii, însă au plănuit să facă acest lucru prin deportarea în masă: o idee odioasă, bineînțeles, dar departe de aceea a lagărelor morții.

În orice caz, o analiză mai atentă a regimului în apărarea căruia se spune că a intrat în război Marea Britanie ne face să ne întrebăm care au fost principiile morale care au stat la baza acestui gest. Revenită pe scena internațională ca națiune independentă, după Primul Război Mondial, Polonia era constituită ca o democrație parlamentară, însă nu a reușit să-și mențină statutul de țară democratică decât opt ani. În mai 1926, mareșalul Józef Piłsudski, creatorul Poloniei democratice, a condus o lovitură de stat militară și a devenit dictatorul nerecunoscut al Poloniei. Deși s-au organizat alegeri, ele au fost fraudate: confruntat cu o posibilă înfrângere în 1930, regimul Sanacja* al lui Piłsudski și-a asigurat victoria prin arestarea opozanților săi. Iar atunci când o coaliție a partidelor de opoziție s-a plâns de „dictatura lui Józef Piłsudski", acesta a pus să-i fie arestați liderii.[61] După moartea sa din 1935 (care, printr-o coincidență, s-a produs în aceeași zi în care își aniversa lovitura de stat), armata a continuat să guverneze, formând un partid numit Grupul Unității Naționale**, care – conform celor spuse de istoricul Norman M. Davies – era „o structură mult mai disciplinată și mai exclusivistă, organizată după model militar".[62] Cei care se opuneau noului regim erau arestați și reținuți în lagăre de concentrare – căci mulți dintre ei erau speculanți de valută evrei, învinovățiți de criza financiară din 1937.[63]

Dincolo de luptele interne, Polonia nu era nici pe departe mai pașnică față de vecinii ei în perioada dintre războaie, conducând șase campanii împotriva Ucrainei, Lituaniei, Cehoslovaciei și mai ales împotriva Uniunii Sovietice, în perioada februarie 1919–octombrie 1920. Iar până la mijlocul anului 1921, au mai existat reizbucniri frecvente ale conflictelor de-a lungul graniței germano-sileziene, majoritatea împotriva grupurilor Freikorps. Cu toate acestea, cel mai ironic este faptul că în 1934 Piłsudski luase în considerație posibilitatea de a declara război Germaniei, însă nu reușise să obțină sprijinul Marii Britanii și al Franței.[64]

---

* Însănătoșire (în limba poloneză), mișcare politică de coaliție, fondată în 1926, care l-a adus la putere pe Piłsudski.

** Obóz Zjednoczenia Narodowego (OZN sau OZON) – numit și „clica colonei-lor" și cu influență covârșitoare în parlament, de orientare antisemită (n.red.)

Și mai există o ironie gravă. În vreme ce naziștii au devenit, odată cu războiul, întruchiparea antisemitismului, polonezii erau dinainte renumiți pentru persecutarea evreilor. Când Polonia a fost recunoscută oficial prin Tratatul de la Versailles, economistul britanic J.M. Keynes a declarat că aceasta ar fi „o imposibilitate economică a cărei unică industrie este hăituirea evreilor".[65] Încă din Evul Mediu, Polonia fusese țara de suflet a evreilor în Europa – până în secolul al XIX-lea, 80% din evreii din întreaga lume trăiau aici. Acest lucru în mod clar nu era pe placul multora dintre polonezi, care au inventat cuvântul „pogrom" pentru a descrie modul în care preferau să îi trateze pe evrei. În 1919, un congres al Asociației Polonezilor de Credință Mozaică a emis un apel pentru îmbunătățirea situației: „Congresul adresează întregii societăți poloneze rugămintea de a-și exprima dezaprobarea cu privire la cuvântul «pogrom»... și de a preveni în viitor, în ochii democrațiilor întregii lumi civilizate, pătarea steagului Poloniei cu sângele cetățenilor evrei."[210]

Antisemitismul polonez avea rădăcini adânci. În perioada când Polonia și Lituania făceau parte din Imperiul Rus, în secolul al XIX-lea, s-au promulgat legi speciale care le interziceau evreilor să dețină funcții importante în organismele publice sau în armată ori să cumpere pământ. În cei douăzeci de ani de existență independentă a Poloniei, masa de cetățeni evrei s-a deteriorat simțitor. Deși nu mai existau legi care să îi împiedice pe evrei să exercite anumite profesii, nici nu mai era nevoie de legi, de vreme ce antisemitismul crease oricum un apartheid neoficial. „Problema evreiască" era o temă frecventă a dezbaterilor politice din Polonia, cu mult înainte ca aceasta să intre în vocabularul german odată cu venirea la putere a naziștilor. Izbucniri ale violenței antisemite – similare cu Noaptea de Cristal din Germania, care, nu se știe din ce motiv, îl îngrozea pe Rudolf Hess – erau obișnuite în Polonia. Și, exact ca în Germania, evreii au devenit țapii ispășitori pentru toate problemele economice ale țării. Descriind situația evreilor ca pe un „coșmar", corespondentul polonez al ziarului *The Times* raporta pe 18 septembrie 1937 că „valul brusc de animozitate împotriva evreilor, care a început anul

trecut, i-a afectat chiar și pe cei mai culți și mai rezonabili dintre polonezi". El continua:

> Țărănimea, care nu are nici o ură de rasă, a fost în ultimul timp făcută să creadă că toate problemele ei economice pot fi rezolvate dacă micul comerț din sat este luat de la reprezentantul lui unic, evreul; de aici, pogromuri minore despre care raportează zilnic ziarele.
>
> Clasele superioare și Biserica Romano-Catolică adoptă cel mult o atitudine pasivă și susțin că, deși metodele brutale și ilegale de luptă împotriva evreilor sunt condamnabile, cu toate că evreul este cel care se află în spatele oricărei publicații imorale, el este cel care îl învață pe funcționarul public cum să ia mită, el subminează toate formele tradiționale de decență socială și este responsabil de agitațiile comuniste.

Evreilor li se interzicea explicit să intre în Grupul Unității Naționale, urmând logica conform căreia de vreme ce sionismul nu le permitea polonezilor să i se alăture, atunci evreii vor fi excluși din mișcarea lor. Ziarul *The Times* din 23 aprilie 1937 scria despre temerile comunității evreiești din Polonia legate de consecințele acestor măsuri: „Comunitatea evreilor polonezi, în ansamblu, le consideră a fi echivalente cu marginalizarea a peste trei milioane de evrei, întrucât evoluția evenimentelor arată clar că neintrarea în Grupul Unității Naționale va însemna mai devreme sau mai târziu, pierderea tuturor drepturilor politice". Cu alte cuvinte, în 1939 nu se prea putea face deosebire între Polonia și Germania în ceea ce privește atitudinea față de evrei. Chiar și în timpul ocupației naziste a Poloniei, bandele de partizani care se ascundeau în păduri masacrau orice grup de refugiați evrei cu care se întâlneau.[67]

Bineînțeles, nu este vorba despre un teribil concurs prin care intenționăm să vedem care din cele două regimuri a fost mai rău, însă dacă ținem cont de cele spuse mai sus, Marea Britanie a ridicat armele pentru a apăra o dictatură antisemită împotriva alteia. Într-adevăr, îmbunătățirea statutului evreilor sub regimul nazist nu a reprezentat un obiectiv urmărit de britanici. În luna noiembrie a anului 1944, ministrul de externe Anthony Eden refuza planul american de a

face un schimb între evreii concentrați în lagărul Bergen-Belsen care aveau pașapoarte sud-americane și cetățeni germani care fuseseră reținuți în America de Sud.[68] Eden se temea că acești evrei ar putea emigra în Palestina, ceea ce nu ar fi făcut altceva decât să intensifice problemele pe care le avea Marea Britanie acolo. (Documentele referitoare la acest plan nu trebuia să fie publice până în anul 2021, însă au fost date publicității în iunie 1999.)

Invadarea Poloniei

Fără a declara război și în baza unui pretext inventat, conform căruia Polonia ar fi încălcat teritoriul german, forțele lui Hitler au invadat Polonia. În dimineața zilei de 1 septembrie 1939, *Schleswig Holstein*, un vas de război german ancorat în portul din Danzig, a început să bombardeze arsenalul marinei poloneze. Acestea erau primele lovituri ale celui de Al Doilea Război Mondial. Tancurile germane treceau granița, îndreptându-se către Varșovia, iar bombardierele începeau să arunce armele terorii peste oraș. Guvernele britanic și francez au dat un ultimatum Germaniei, pe care o amenințau cu atacul, dacă nu își retrăgea trupele.

Câțiva dintre apropiații lui Hitler, care fuseseră martorii momentului în care i s-a înmânat ultimatumul, au confirmat că el fusese cuprins de o disperare cumplită. Von Ribbentrop nu avusese dreptate – britanicii vor riposta dacă el ataca Polonia. Lucrurile mergeau într-o direcție total greșită. Însă, nici Chamberlain și nici Hitler nu mai puteau da înapoi.

Tragedia situației este subliniată de inconsecvența asigurărilor date de britanici și de francezi guvernului polonez, care de fapt nu ar fi trebuit făcute niciodată. După cum spunea Norman. M. Davies:

> Atât Gamelin, cât și Ironside – șefii statelor-majore francez și britanic – au oferit asigurări precise și, după cum s-a dovedit ulterior, necinstite, cu privire la acțiunile pe care le-ar fi întreprins în cazul unei agresiuni germane. În mod formal, Gamelin și-a asumat mobilizarea „masivei armate franceze" peste linia de fortificații

Maginot. Iar Ironside a afirmat că RAF va riposta la raidurile aeriene germane asupra Poloniei cu raiduri similare asupra Germaniei.[69]

În realitate, RAF nu a bombardat atunci Germania, iar Franța nu a mai avut decât niște tentative de a trece peste linia de fortificații Maginot, după care s-a retras. De aceea, Polonia a fost lăsată în voia armatelor germane și ruse, care urmăreau să o dezmembreze. La finalul lunii septembrie, țara încetase să mai existe, timp în care Aliații abia dacă ridicaseră un deget ca să-i sară în apărare.

Jucătorii din prim-plan continuă să acționeze

Târât într-un război pe care nu-l dorise niciodată, guvernul lui Chamberlain căuta acum o modalitate să se retragă cât mai repede posibil, fără a-și pierde reputația. Deși Chamberlain îl numise pe Churchill amiral, șeful marinei, și îi oferise lui și înfocatului său suporter, Anthony Eden, locuri în Cabinetul de Război, acestea nu erau nimic altceva decât mingii la fileu pentru susținătorii războiului din Camera Comunelor. Guvernul Chamberlain a rămas calm și hotărât în fața unor pacifiști precum Halifax, Hoare și Simon. Iată ce îi mărturisea Hoare, în mod surprinzător, pe 2 septembrie 1939 – cu o zi înainte ca Marea Britanie să declare război – unui jurnalist german: „Deși în aceste condiții nu putem evita declararea unui război, putem oricând să semnăm scrisoarea prin care declarăm război fără a o pune imediat în aplicare.“[70]

Politica nedeclarată a guvernului Chamberlain era să poarte un război scurt și limitat și să încheie o pace negociată cât mai repede posibil; cu alte cuvinte, întreaga campanie era doar un exercițiu de păstrare a reputației.[71] Aceasta a fost perioada de confuzie cunoscută sub numele de războiul ciudat, care a durat din septembrie 1939, până în aprilie 1940. În vreme ce Germania și Uniunea Sovietică jefuiau Polonia, Marea Britanie și Franța se pregăteau pentru o acțiune militară, antrenându-și trupele și fabricând arme. Majoritatea acțiunilor din acea vreme au luat forma unei lupte pentru Marea

Nordului, în care RAF bombarda navele de război germane, iar submarinele (U-boat) atacau vasele britanice.

Chiar și după izbucnirea războiului, anumite grupuri au continuat să-i elimine pe cei care doreau să instaureze pacea, prin mediatori neutri. Pe 12 ianuarie 1940, Sir Francis D'Arcy Osbourne – ambasadorul Marii Britanii la Vatican – a avut o întâlnire cu papa Pius al XII-lea, despre care i-a relatat mai târziu lordului Halifax (un catolic evlavios).[72] Papa a spus că vorbea „în numele unor șefi de armată germani, ale căror nume le cunoștea, dar pe care prefera să nu le dezvăluie", și că aceștia avertizaseră că o „mare ofensivă germană" avea să înceapă în curând. Acești generali germani anonimi au propus să-l răstoarne pe Hitler – în cazul în care ar fi primit asigurări că Marea Britanie era dispusă să încheie o înțelegere – și să instaureze un guvern militar interimar. Sub noul regim, Germania urma să repună în drepturi Polonia și Cehoslovacia, însă avea să rămână unită cu Austria. Papa a arătat cât se poate de clar că acționa numai ca intermediar: nu dorea să ia asupra lui „susținerea sau recomandarea" cu privire la vreo acțiune. Propunerile generalilor au fost analizate foarte atent de Ministerul de Externe în perioada următoarelor luni, însă, nefiind convinși de promisiunile germanilor că îl vor demite pe Hitler, această problemă a trecut în plan secund. Însă mulți dintre ceilalți doritori de pace primiseră, cel puțin semioficial, binecuvântarea miniștrilor britanici, mai cu seamă a lordului Halifax și a lui Rab Butler.

În 1965, Bjorn Prytz, ambasadorul suedez la Londra în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, a dezvăluit la un post de radio suedez că în luna iunie a anului 1940 discutase cu echipa Halifax – Butler posibilitatea negocierii unei păci între Marea Britanie și Germania. Prima întâlnire cu Butler a avut loc pe 17 iunie, ziua în care Franța s-a predat naziștilor. Butler i-a spus lui Prytz că Churchill nu era hotărât și l-a asigurat că „nu va rata nici o ocazie de a ajunge la o pace de compromis, în cazul în care s-ar fi putut obține condiții rezonabile".[73] Conform celor afirmate de Prytz, Butler a mai afirmat că „acelora extrem de conservatori, precum Churchill, nu li se va permite să împiedice Marea Britanie să încheie o pace de compromis

cu Germania". În timpul celei de-a doua întâlniri, Butler a primit un telefon de la Halifax care l-a rugat să îl asigure pe Prytz că acțiunile întreprinse de Marea Britanie vor avea la bază „bunul-simț și nu spiritul de bravadă". După această întrevedere, Prytz a trimis o telegramă superiorilor săi din Stockholm, ale cărei detalii au fost ascunse de către guvernul suedez de ochii publicului până în anul 1990, „din cauza obiecțiilor britanice".[74]

Este interesant că atunci când Churchill (care nu era încă prim-ministru) l-a atacat vehement pe Hitler, pe 19 noiembrie 1939 – atac menit a-l înfuria pe dictator și a spulbera efectiv orice șansă de a face pace –, Butler s-a grăbit să-l asigure pe ambasadorul italian că discursul „era în contradicție cu viziunea adoptată de guvern".[75] Cel puțin în acest stadiu, atitudinea belicoasă a lui Churchill era considerată o rușine și o piedică majoră în calea obținerii păcii.

Una dintre cele mai dificile încercări de obținere a păcii, odată ce războiul izbucnise deja, a fost cunoscutul „incident Venlo", care s-a produs pe 8 noiembrie 1939. Doi agenți MI6 din Olanda, maiorul Richard Stevens și căpitanul Sigismund Payne-Best, avuseseră mai multe întâlniri cu un agent german, șeful Serviciului de Contrainformații Externe, Walther Schellenberg (deși folosea un nume fals). Acesta susținea că reprezintă un grup de generali germani care plănuiau să îl răstoarne pe Hitler, discutându-se la un moment dat chiar posibilitatea ca Schellenberg să zboare în Marea Britanie pentru a-l întâlni pe lordul Halifax. Chamberlain a fost ținut la curent cu privire la situație și a raportat despre aceasta la întâlnirea Cabinetului de Război din 1 noiembrie.[76] O săptămână mai târziu, Stevens și Payne-Best au fost invitați la o întâlnire într-o cafenea din Venlo, o localitate aflată în apropierea granței cu Germania. Însă aceasta s-a dovedit a fi o capcană: o brigadă SS a doborât bariera de la graniță și i-a capturat pe cei doi agenți britanici, care au rămas în închisorile naziste în timpul războiului. Poate fi sau nu o coincidență faptul că mai devreme în acea zi existase o încercare de atac cu bombă la adresa lui Hitler, la berăria Bürgerbräukeller din München, unde acesta ținea un discurs cu prilejul aniversării puciului din 1923.

(Pentru că tot a venit vorba despre acest incident, se spusese inițial că Hess a fost ucis de această explozie.)

Hitler fusese nevoit să-și scurteze discursul și să plece mai devreme.

Să fi fost incidentul Venlo o farsă, pusă la cale pentru a-i ademeni pe cei doi agenți britanici într-o capcană? Sau era o tentativă pură de pace, care fusese descoperită și distrusă? O mare parte din acest episod a rămas necunoscută până în zilele noastre. Însă, după șase luni, Churchill nu s-a sfiit să o relateze ca pe o povestire din care ar trebui să se tragă învățăminte, ordonând să nu se mai răspundă unor asemenea încercări de obținere a păcii.

În același timp – deși aparent nu are nici o legătură cu incidentul Venlo – un om de afaceri britanic recrutat de MI6, căpitanul Malcolm Christie, avusese mai multe întâlniri în casa sa din Venlo cu prințul Max von Hohenlohe. [77]

Aristocrat ceh din Regiunea Sudetă, care devenise cetățean al Liechtensteinului (fiind astfel neutru), von Hohenlohe pretindea că acționează în numele lui Göring, deși s-a dovedit a fi un agent al lui Himmler. El a venit cu sugestia ca Göring să devină șeful unui guvern interimar care ar negocia pacea. Conform afirmațiilor lui Scott Newton, ca rezultat al acestei discuții, Himmler a primit „o invitație regală la negocieri“[78]. Von Hohenlohe, un personaj foarte popular în societatea internațională, a apărut la sfârșitul lunii februarie și începutul lunii martie a anului 1941 la Madrid, unde a intrat în contact cu Sir Samuel Hoare (care devenise ambasador în Spania), oferindu-se să meargă la Londra și să încerce să inițieze discuții de pace cu cunoscuții lui Hoare. Cu toate că Hoare a trimis un raport Ministerului de Externe, în care relata despre această întâlnire și conchidea pesimist că „nu întrevedea nici cea mai mică șansă de a găsi terenul propice pentru inițierea unor discuții de pace“[79], nu așa stăteau lucrurile în realitate. Un raport semnat de ambasadorul italian afirma că Hoare îi spusese lui von Hohenlohe că Churchill avea probleme din punct de vedere politic și că el, Hoare, se aștepta să fie „chemat înapoi la Londra pentru a prelua guvernul, cu obiectivul precis de a încheia o pace de compromis“.[80] Hoare a mai spus că plănuia să îl înlocuiască pe Eden, din postul de ministru de externe,

cu Rab Butler – lucru care, deși mai târziu avea să se dovedească o atitudine mult prea îndrăzneață, demonstra faptul că exista o mișcare de pace importantă, care acționa în spatele scenei în Marea Britanie și în care Hoare însuși era un membru-cheie.

Tabăra celor care intenționau să aducă pacea a fost foarte ocupată în primele luni ale războiului. Goebbels scria în jurnalul său că, în iunie 1940, Hitler i-a spus că negocierile de pace erau în desfășurare, prin intermediul Suediei.[81] La trei zile după ce Goebbels relata acest lucru, un bancher suedez, Marcus Wallenberg, aborda oficialii ambasadei Marii Britanii din Stockholm. Acesta le-a spus că germanii erau pregătiți pentru negocieri, însă numai cu lordul Halifax.[82]

Un alt suedez care a încercat să obțină pacea a fost un diplomat, baronul Knut Bonde. Căsătorit cu o scoțiancă, avea o casă și afaceri în Scoția și era un susținător înfocat al intereselor Marii Britanii. Bonde era prieten bun și cu contele Eric Rosen, cumnatul primei soții a lui Göring – de origine suedeză –, datorită căreia ajunsese să îl cunoască pe mareșalul Reich-ului. Bonde făcuse mai multe încercări de a contacta Ministerul de Externe britanic – până în momentul în care acesta a ajuns să fie considerat, conform cuvintelor lui Peter Padfield, „o bătaie de cap“[83] – și a fost angajat în eliminarea celor care făceau parte din mișcarea de pace de la sfârșitul anului 1939. În ianuarie 1941, el s-a întâlnit cu Göring pentru a discuta o posibilă ofertă de compromis și, deși întâlnirea nu a avut rezultat, Bonde i-a scris legăturii sale din Marea Britanie, lady Barlow, că aceasta ar trebui să îi spună lui Lloyd George că el, Bonde, „îl putea contacta pe Göring oricând, fără ca nimeni altcineva să știe“.[84] Este important că lady Barlow a primit instrucțiuni să îl contacteze pe Lloyd George, despre care se spune că era pregătit să formeze un guvern, imediat ce pacea avea să se încheie.

Un alt om de afaceri suedez care a acționat ca intermediar pentru întâlnirea din august 1939, dintre oameni de afaceri britanici și Göring, a fost Birger Dahlerus care a făcut, de asemenea, mai multe încercări de a-i atrage pe britanici în acțiunile lui Göring, după ce războiul începuse deja. Și în urma incidentului de la Dunkerque,

alte oferte de instaurare a păcii între Marea Britanie și Germania au venit din partea regelui Suediei – care le-a făcut o propunere directă lui George al VI-lea, dictatorului portughez Salazar și prim-ministrului Finlandei.

Adevărata necesitate

În ciuda eșecului politicilor sale de instaurare a păcii, Neville Chamberlain era în continuare prim-ministru, în fruntea guvernului conservator. Căderea sa a venit ca rezultat al dezastrului cauzat de Winston Churchill, pe atunci amiral; cu toate că a fost făcut vinovat pentru această situație, a reușit să se ridice din nou.

Norvegia era o țară neutră, dar de o importanță strategică, în special deoarece minereul de fier al Germaniei era transportat din Suedia prin portul Narvik. În aprilie 1940, Churchill plănuia să ocupe orașul și să pună capăt aprovizionării cu minereu de fier a naziștilor – deși lucrul însemna, bineînțeles, invadarea unei țări neutre. Însă operațiunea a fost ineficientă. Expediția a fost lesne respinsă de forțele germane, care anticipaseră mișcările britanicilor și invadaseră teritoriul înaintea acestora. A fost înființat un guvern-marionetă, sub conducerea lui Vidkun Quisling, iar britanicii au fost nevoiți să abandoneze Norvegia. Nu numai că aprovizionarea nemților cu fier nu a fost stopată, dar întreaga operațiune a pus Norvegia la dispoziția naziștilor, amenințând chiar neutralitatea suedeză în favoarea lui Hitler. A fost o greșeală formidabilă, cu repercusiuni teribile, amintind de celălalt mare dezastru militar pus la cale de Churchill, campania din Dardanele, din 1915, care a avut ca rezultat demisia lui din prima funcție ca șef al Amiralității pe care a deținut-o. Amintirea dezastrului din Dardanele i-a făcut pe mulți să se îndoiască de capacitățile de lider ale lui Churchill, în anul 1940. Cu toate acestea, ca o ironie, noul fiasco a dus la un reviriment al criticilor cu privire la stilul de conducere al lui Chamberlain, ceea ce a înlesnit întâlnirea lui Churchill cu destinul.

În noaptea de 7 spre 8 mai 1940, Chamberlain s-a confruntat în Camera Comunelor cu atacuri venite din toate părțile: chiar și

foștii săi prieteni și aliați îi cereau demisia. O sesiune furtunoasă s-a încheiat cu un vot de neîncredere care a trecut cu o majoritate neconvingătoare (282 la 200). Chamberlain a trebuit să recunoască faptul că singura cale de urmat era formarea unui guvern de coaliție, însă chiar și aceasta a fost blocată de Partidul Laburist care refuza să guverneze sub conducerea sa. Venise deci timpul ca prim-ministrul conservator demisionar să-și numească succesorul. De data aceasta, existau doar doi candidați: lordul Halifax și Winston Churchill. Halifax era atât favoritul Partidului Conservator, cât și al establishmentului. Era bun prieten cu George al VI-lea, iar soția lui era una dintre doamnele de onoare ale reginei Elisabeta. Halifax era un suporter al păcii negociate chiar mai aprig decât Chamberlain, continuând să facă presiuni pentru discuții, chiar și după izbucnirea războiului. De cealaltă parte, Churchill era în general considerat un nonconformist – și încă unul cu un trecut dubios în poziție de lider –, dar care avea sprijinul rebelilor conservatori (și al Partidului Laburist), fiind foarte iubit de oameni.

Importanta decizie a fost luată în spatele ușilor închise, în zilele de 9 și 10 mai 1940, și nu se știe cu exactitate cum s-au întâmplat lucrurile. S-a anunțat că Halifax refuzase oferta de a deveni prim-ministru, pe motiv că, din moment ce era membru al Camerei Lorzilor, se îndoia că ar fi putut guverna corect. Datorită acestui lucru, Winston Churchill a devenit prim-ministru. Cel care pornise din poziția de învins câștigase. Este clar că se întâmplase ceva neprevăzut în timpul acelei întâlniri, însă nimeni nu știe cu exactitate ce a fost. Ar putea exista un indiciu în jurnalul lui John Colville, care a fost secretarul particular atât al lui Chamberlain, cât și al lui Churchill. Iată ce relatează acesta cu privire la ziua de 10 mai: „Nimic nu îl poate opri [pe Churchill] să facă exact ceea ce și-a propus – și asta datorită capacității sale de a șantaja –, cu excepția situației în care regele se folosește de prerogativele sale și numește pe altcineva: din păcate, nu există decât un singur contracandidat, Halifax, care este greu de convins.“[85]

Victoria lui Churchill a fost o lovitură teribilă pentru rege. S-a spus că el s-a „opus vehement“ numirii lui Churchill în postul de

prim-ministru, încercând chiar să îl convingă pe Chamberlain să se răzgândească și să găsească modalități de a depăși obiecțiile lui Halifax, sugerând chiar o suspendare temporară a titlului de lord acordat acestuia.[86] Dar Chamberlain și-a menținut decizia, iar George al VI-lea a fost atât de furios, încât a refuzat chiar să-i trimită obișnuitul mesaj de regret pentru că a demisionat.[87] Distrus, Chamberlain nu a mai rezistat mult. În noiembrie 1940, boala l-a determinat să se retragă din politică, murind la doar două luni după aceea.

Se pare că Churchill îi avea cu ceva la mână fie pe Chamberlain, fie pe Halifax – după cum demonstrează referința pe care o face Colville la „capacitatea sa de șantaj" –, cu care nu a ezitat să îi amenințe. În ciuda faptului că șansa era în favoarea lui Halifax, fostul jurnalist nonconformist își croise drumul către vârf, unde intenționa să rămână mult timp. Cu toate acestea, guvernul l-a acceptat pe Churchill doar pentru că îl considerau un prim-ministru de „ocazie", care avea să reziste până când s-ar fi pus în practică negocierile de pace. Mitizarea postbelică a lui Churchill a ascuns faptul că acesta a avut o poziție politică nesigură, cel puțin în primii doi ani în care a deținut postul de prim-ministru, în mare parte din cauza bine cunoscutului fapt că nu se bucura de sprijinul și încrederea regelui. După cum relatează un comentator: „Curtea și familia regală se opuseseră lui Churchill ca prim-ministru, preferându-l pe Halifax; iar Churchill depinde acum de sprijinul foștilor săi adversari – și mai ales al regelui".[88]

Întâlnirea cu destinul

Invitat la palatul Buckingham în seara zilei de 10 mai 1940, conform tradiției, lui Churchill i s-a cerut în mod oficial (deși cu reticență) de către rege să formeze un guvern. Așa cum spune cu bine-cunoscutele sale cuvinte: „Am simțit că parcă mă întâlnisem cu destinul și că toată viața mea de până atunci nu fusese decât o pregătire pentru acel moment și pentru această încercare."[89] Acestea au fost cuvintele lui memorabile – inspirate de geniul retoric al lui Churchill – care i-au câștigat un loc în istorie și care se pare

că au fost sincere. Unul dintre colegii săi de școală își amintește o conversație purtată cu Churchill în 1891, când acesta avea numai șaisprezece ani și în care viitorul prim-ministru spusese: „Eu pot vedea mai departe decât tine. Pot vedea viitorul. Această țară va fi obiectul unei groaznice invazii, nu știu din ce motive, dar îți spun că eu voi fi la cârma apărării Londrei și eu voi salva Londra și Anglia de la dezastru."[90] Să fi fost o premoniție a viitorului? Sau un rol pe care și l-a propus sieși, o profeție privind împlinirea de sine, chiar dacă, după cum cred unii, acest lucru ar fi însemnat că creeze și amenințarea de care trebuia să fie salvată Mare Britanie?

Churchill avusese dintotdeauna o atitudine curajoasă față de război, încă de la primele contacte cu el în calitate de corespondent de război (și agent de informații militare) în conflictul spaniol din Cuba, în 1895. Însă incursiunile sale în Africa de Sud – și în special evadarea sa eroică din închisoarea burilor – îl scoseseră din anonimat. Publicul gusta din plin fiecare episod al aventurii sale, în fiecare număr al ziarului. Numele Winston Churchill devenise sinonim cu hotărârea și curajul. Cu toate acestea, pe scena politică, Churchill ilustra un personaj destul de diferit. S-a spus că se înșelase cu privire la toate aspectele carierei sale politice, cu excepția unuia singur: recunoașterea amenințării din partea Germaniei. Până să devină prim-ministru în 1940, Churchill avusese o carieră nesatisfăcătoare. Considerat o persoană care își urmărește doar propriile interese, un om în care nu se poate avea încredere și un oportunist – trecuse de la Partidul Conservator la Partidul Laburist și înapoi la conservatori –, în 1930 se credea că gloria lui începuse să apună. Deținuse majoritatea pozițiilor de marcă în guvern, inclusiv pe cea de ministru de interne (1910–1911) și cea de ministru de finanțe (1924–1929), însă toate acestea păreau să se fi petrecut cu mult timp în urmă. Deși trecutul său – în calitate de al treilea fiu al ducelui de Marlborough – îl plasa destul de sus în ierarhia de stat, a existat întotdeauna ceva în legătură cu Winston Churchill care îi neliniștea pe cei din clasele superioare. Poate că era vorba de moștenirea iubitei sale mame, americană, frumoasa și dreapta Jennie Jerome, care se manifesta în pasiunea lui față de Statele Unite și promovarea intereselor americane. Indiferent care

ar fi fost motivul, Churchill a fost întotdeauna considerat în anumite cercuri o bombă cu ceas: o auzeai că vine către tine de la distanță, însă îndată ce zgomotul se oprea nu îți mai dădeai seama unde avea să explodeze.

Poate că sentimentul său neobișnuit de dezvoltat al destinului îl făcea pe Churchill conștient de implicațiile venirii la putere a „acelui om" în Germania. Aproape imediat ce Hitler a preluat controlul, Churchill – pe atunci un simplu membru al Camerei Comunelor – începuse să emită avertizări și prevestiri, cerând încheierea unei alianțe cu Stalin și făcând presiuni asupra guvernului să sporească efectivele militare. Bineînțeles, acestea nu au făcut altceva decât să alarmeze mișcările pentru pace.

Era, de asemenea, un mare susținător al serviciilor de informații, în care activase în trecut. La vârsta de 21 de ani plecase în Cuba în calitate de corespondent al ziarului *Daily Graphic*, pentru a relata despre războiul cu Spania, însă lucra în același timp pentru Serviciul de Informații Militare al Marii Britanii, fiind numit de directorul acestuia, colonelul Edward Chapman, cu puțin înainte de a pleca.[91] Mai târziu, în anii 1910 a jucat un rol-cheie în organizarea diferitelor servicii de informații, din care a rezultat structura de bază actuală.[92] În calitate de ministru de interne, MI5 se aflase în jurisdicția sa, iar în vremea în care condusese forțele navale lucrase în strânsă legătură cu MI6. Însă – asemenea lui Rudolf Hess – interesul său față de serviciile de informații mersese mult mai în profunzime. Conform istoricului David Stafford: „În anii 1930, a înființat o rețea privată de informații, care avea sarcina de a urmări procesul de reînarmare a naziștilor și care rivaliza cu serviciul de informații oficial al guvernului."[93] De asemenea, avea „cârtițe" infiltrate în departamente guvernamentale și în forțele armate, care îi furnizau în mod constant o mulțime de informații secrete.

Un personaj central al rețelei personale de spioni a lui Churchill era maiorul Desmond Morton, șeful unui departament din MI6, Centrul de Informații Industriale (IIC), creat în 1931. Morton făcea să se scurgă către Churchill rapoarte ale IIC, al căror conținut era folosit apoi „cu discreție" de acesta în discursurile din Camera

Comunelor.[94] În Al Doilea Război Mondial, Morton a devenit consilierul personal al lui Churchill, jucând un rol important după sosirea lui Hess.

Churchill preia conducerea

Churchill și-a început guvernarea prin a se autonumi întâiul prim-ministru din istoria Angliei care era și ministru al apărării. După cum remarca lordul Beaverbrook, nu avea nici un sens să numească pe altcineva în această funcție, de vreme ce acela, dacă nu era de acord cu el, urma să fie înlăturat, iar dacă era de acord cu el, atunci era de prisos. De asemenea, Churchill a epurat Cabinetul de Război de toți simpatizanții păcii: Sir John Simon a fost transferat, oferindu-i-se postul de ministru de finanțe; Sir Samuel Hoare a fost trimis ambasador în Spania „într-o misiune specială", deși aceasta nu a fost chiar o insultă, așa cum au susținut unii.

A fost o mutare în interes de serviciu foarte sensibilă; sarcina lui Hoare era să încerce să se asigure că generalul Franco al Spaniei își menținea o poziție neutră – în definitiv, era destul de dificil să îți dai seama de partea cui ar fi intrat în război, dacă ar fi renunțat la neutralitate. În plus, în primele luni după numirea sa în funcția din Spania, ducele și ducesa de Windsor au locuit temporar în Madrid, iar Hoare a primit sarcina de a se asigura că naziștii nu aveau să se folosească de ei în propriul avantaj. (Hoare era, de altfel, un vechi prieten și consilier al ducelui.) Însă chiar și așa, postul acordat lui Hoare nu a avut decât rolul de a-l înlătura pe acesta de la Westminster și Whitehall*. Prezența lui acolo ar fi fost o adevărată amenințare pentru Churchill.

Hotărât să poarte războiul „până la capăt", Churchill și-a îndreptat imediat atenția spre înlăturarea dușmanilor pe care îi avea în regat.

Pe 1 septembrie 1939, fusese aprobat Regulamentul 18b** privind apărarea, care prevedea reținerea fără proces a posibililor simpatizanți

* Zone centrale în Londra, unde se află palatul Westminster și Palatul Parlamentului (n.red.)

** Legea apărării regatului (n.red.)

ai nazismului, însă aceasta nu a fost nici pe departe îndeajuns pentru Churchill. Inițial, era nevoie ca o persoană să întreprindă o „acțiune prejudiciabilă“ pentru ca ministrul de interne să poată emite un mandat de arestare, dar sub conducerea lui Churchill, ministrul a primit puteri extinse, astfel încât să poată ordona reținerea oricărui membru al unei organizații care avea orice fel de legături cu inamicul sau care doar simpatiza cu el.

Așa cum relatează John Costello: „A simpatiza era un cuvânt atotcuprinzător, care permitea guvernului să rețină, fără judecată, nu numai membrii organizațiilor fasciste, ci și pe cei ai oricărui grup despre care ministrul de interne considera că simpatizează cu germanii – inclusiv pe cei care erau pentru negocierea cu Hitler.“[95] Înarmat cu această armă formidabilă, Churchill nu se dădea înapoi să facă uz de ea. Printre cei reținuți conform noii reguli se aflau Oswald Mosley și soția sa, Diana, căpitanul Ramsay (fondatorul societății secrete Right Club) și Sir Barry Domvile, fost director al Serviciului de Informații Navale. Mulți alții se întrebau când aveau să le bată la ușă autoritățile, cu atât mai mult cu cât, odată cu măsurile luate împotriva ducelui de Buccleuch, Churchill demonstrase în mod clar că rangul nu va sta în calea aplicării măsurilor. Deși printre cei reținuți în baza Legii apărării existau și câțiva care reprezentau într-adevăr o amenințare la adresa siguranței naționale, nu există nici o îndoială că Churchill s-a folosit de acest instrument pentru a-și amenința foștii adversari.

La câteva săptămâni de la preluarea funcției, înființase Direcția de Operațiuni Speciale (SOE) – cu scopul precis de a scoate „operațiunile speciale“ de sub jurisdicția agenției MI6, condusă de Menzies, în care noul premier nu avea încredere.[96] SOE era subordonată Ministerului de Război* și avea ca politică recrutarea de persoane din afara comunității de informații.

Vrajba dintre Departamentul de Informații Externe, MI6, și organizația de operațiuni clandestine SOE a continuat în timpul războiului, iar tensiunile între cele două agenții s-au adâncit considerabil, mergând dincolo de o rivalitate obișnuită între două departamente

* Ministry of Economic Warfare (n.red.)

cu același rol: în majoritatea cazurilor, părea să fie o chestiune fundamentală de ideologie. SOE nu numai că fusese creată special pentru a lupta împotriva naziștilor, ci se știe acum că era infiltrată în NKVD-ul* sovietic. SOE avea atâtea legături cu agenții ruși, încât după război americanii au refuzat să aibă de a face cu ea, motiv pentru care întreaga organizație a fost dizolvată.[97] În timpul războiului, cu URSS ca aliat, acest lucru nu părea să fie o problemă, de vreme ce, deși era adevărat că raportau la Moscova agenții nu încercau să submineze organizația. Pe de altă parte, MI6 se considerase întotdeauna o organizație anticomunistă și, asemenea lui Menzies însuși, considera că URSS este un dușman real. Prin urmare, politicile celor două agenții erau complet diferite: SOE era înainte de toate antinazistă și sprijinea alianța cu URSS, în vreme ce MI6 nici nu voia să audă de o asemenea alianță, preferând – în cazul în care s-ar fi putut așa ceva – ca Marea Britanie să lupte împotriva comuniștilor, nu a naziștilor. Având obiective diametral opuse, nu e de mirare că organizațiile se aflau în conflict.

Leo Marks, șeful Serviciului Coduri de Agenți al SOE, spunea despre MI6: „Au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a ne dizolva, pentru a ne discredita, pentru a ne face viața cât mai grea, pentru a ne minimiza prioritățile.“[98]

„Miracolul“ de la Dunkerque

În aceeași zi cu misterioasele evenimente care l-au adus pe Churchill la putere – în 10 mai 1940 –, germanii au lansat atacul-fulger asupra Olandei, Belgiei și Luxemburgului. Diviziile lor blindate, sprijinite de bombardierele forțelor aeriene, care își marcau trecerea peste Țările de Jos, au invadat apoi Franța, flancând linia de fortificații Maginot printr-un atac-surpriză în pădurea Ardeni, considerată de către strategii francezi și britanici imposibil de străbătut. Una dintre persoanele care prevestise o astfel de mișcare era ducele de Windsor, care încercase să prevină autoritățile, trimițându-le un raport detaliat – însă fără succes.[99]

* Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne (n.red.)

Atacul concentrat al Forței Expediționare Britanice* și al armatei franceze a fost respins de forțele germane, mai avansate, care au început să le înconjoare printr-o dublă învăluire. Armata britanică, în repliere, a fost forțată să se retragă către coastă în preajma orașului Dunkerque. Până pe 22 mai 1940, aproape 250 de blindate germane avansaseră de-a lungul coastei franceze către Dunkerque, amenințând cu blocarea drumului pe care îl urmau britanicii încercând să se salveze. Însă, când mai aveau numai 9 km până la oraș, s-au oprit brusc din drum în jurul orei 11.30. Se întâmplase un lucru uimitor: Hitler ordonase personal ca toate forțele germane să rămână pe pozițiile pe care se aflau, vreme de trei zile. Așa că au trebuit să se oprească efectiv în locul unde erau, la doar câțiva kilometri distanță de inamic. Și mai uimitor este faptul că acest ordin fusese trimis necodificat, fiind interceptat de britanici. Ordinul de oprire prin care Hitler solicita armatei germane să nu mai avanseze *(Haltbefehl)* preciza următoarele: „Din ordinul führer-ului... atacul la nord-vest de Arras se va limita la linia generală Lens-Béthune-Aire-St Omer-Gravelines. Nu se va trece dincolo de canal."[100]

Generalii lui Hitler erau uluiți de acest ordin. Ewald von Kleist spunea după război că, deoarece ordinul părea atât de lipsit de sens, „Am decis să îl ignor și să înaintez peste canal [Aire-St-Omer]. Efectivele blindate au intrat chiar în orașul Hazebrouk și au blocat liniile de retragere britanice... Dar am primit apoi un ordin mai insistent, conform căruia trebuia să mă retrag în spatele canalului. Așa că tancurile mele au fost nevoite să stea acolo vreme de trei zile."[101] Un alt general, Thoma, pur și simplu s-a rugat ca tancurile sale să primească permisiunea de a avansa, însă Hitler a fost de neclintit în hotărârea lui și a spus că trebuie să aștepte.[102]

Ordinul a fost ridicat trei zile mai târziu, însă tancurilor germane li s-a ordonat să meargă spre sud, pentru a respinge contraofensiva franceză de pe râul Somme, ceea ce a eliberat presiunea exercitată asupra armatelor britanice și franceze din zonă. Acele trei zile

* British Expeditionary Force (BEF) – trupe britanice trimise în Franța în 1939; intrate în acțiune după invazia Franței, au fost împinse către nord-vest și evacuate printr-o serie de porturi. (n.red.)

reprezentaseră exact timpul de care britanicii aveau nevoie pentru a se replia în jurul orașului Dunkerque și pentru a-i ține pe germani blocați atât cât aveau nevoie pentru a evacua orașul.

Deși mitologia consideră operațiunea de evacuare – mulțimea de vase de pescuit și de iahturi private, alături de vasele de transport naval, care au permis retragerea la loc sigur a trupelor armate – ca pe un mic miracol, este ușor de observat care a fost de fapt miracolul: aproape intenționat, Hitler le-a dat britanicilor șansa de a-și salva armata. Operațiunea de evacuare a unui număr de 338 000 de soldați ai trupelor aliate, dintre care peste 200 000 erau britanici, s-a terminat pe 3 iunie și a reprezentat o dovadă reală a curajului și hotărârii poporului britanic. Însă este clar că fără ordinul de oprire dat de Hitler, acolo ar fi avut loc fie un masacru care ar fi depășit chiar și carnajul din timpul Primului Război Mondial, fie o umilitoare capitulare în masă. De ce oare i-a lăsat Hitler să scape, când avea realmente întreaga armată britanică la picioare?

În 1948, după intervievarea mai multor generali germani care luaseră parte la operațiune, colonelul Basil Liddell Hart, istoric și strateg militar, a ajuns la concluzia că Hitler dorise ca armata britanică să scape. Se pare că înainte cu câteva zile de emiterea acestui ordin de oprire, führer-ul le spusese unora dintre generalii săi că simțise – după căderea Franței și izolarea Marii Britanii – că ar fi putut face pace cu Marea Britanie. Generalul Günther Blumentritt, șeful Marelui Stat-Major al Armatei, își amintește de uimirea care l-a cuprins atunci când Hitler a devenit sentimental cu privire la Imperiul Britanic și la rolul vital al acestuia în ordinea mondială[103] (deși oricine ar fi citit *Mein Kampf* nu ar fi fost atât de surprins). Poate mai semnificativ este faptul că un alt general i-a spus lui Hart că Hitler dorea să facă pace cu Marea Britanie „în baza a ceea ce era compatibil cu onoarea acesteia de a accepta".[104] Hart a conchis următoarele: „Salvarea Forței Expediționare Britanice în anul 1940 s-a datorat în mare parte intervenției personale a lui Hitler."[105]

În opinia lui Ilse Hess, cea mai aprigă polemică pe care soțul ei a avut-o cu Hitler a fost cea legată de Dunkerque și de cel mai bun mod în care putea fi folosită această ocazie pentru a face pace cu

Marea Britanie. Hess era pentru distrugerea în totalitate a forțelor britanice, în vreme ce führer-ul credea că masacrarea sau capturarea – deci umilirea – armatei britanice ar fi îngreunat negocierile, din cauza resentimentelor pe care le-ar fi putut genera.[106]

Churchill nu s-a împăcat cu gândul că însuși Hitler arătase compasiune față de britanici, așa că a susținut întotdeauna că ordinul de oprire fusese dat de mareșalul Gerd von Rundstedt, comandantul-șef al armatelor germane din Vest.[107] Însă Churchill se înșela, Hitler fusese cel care dăduse ordinul. Care general ar fi îndrăznit să ia asupra lui oferirea unui asemenea avantaj fără precedent inamicului? După război, Churchill chiar și-a atribuit meritul de a fi salvat el însuși armata britanică, prin ordonarea unui atac diversionist al garnizoanei din Calais,[108] lucru care este la fel de neadevărat.

Poate că întâmplarea de la Dunkerque a oferit armatei britanice o a doua șansă, însă pentru Franța aceasta a reprezentat sfârșitul existenței ca țară liberă. În urma înfrângerii propriilor forțe armate și a retragerii celor britanice de-a lungul Canalului Mânecii, Franța s-a predat, pe 17 iunie. Căderea Franței a avut un efect psihologic extraordinar. Ideea că o țară civilizată, și încă una aflată atât de aproape, a putut cădea atât de ușor pradă naziștilor a înfiorat Marea Britanie, determinându-l chiar și pe unul dintre arhitecții căderii Franței, Rudolf Hess, să se gândească la efectele pe termen lung ale dominației naziste asupra Europei.

Acum, când Franța se afla sub dominație militară și Marea Britanie își lingea rănile, Hitler își putea îndrepta atenția asupra adevăratului său obiectiv, războiul cu Uniunea Sovietică. Dată fiind situația, se aștepta ca britanicii să își dorească negocierile de pace, mai ales după extinderea mișcărilor de pace dinainte de iunie 1940. Neputându-și închipui că Marea Britanie ar putea dori continuarea războiului, și-a dezvăluit intențiile la o conferință cu conducătorii Axei, care a avut loc la München pe 18 iunie. Ministrul de externe italian, contele Galeazzo Ciano, sublinia această atitudine a lui Hitler în jurnalul său:

> Dacă Londra vrea război, va fi un război total, complet, nemilos. Însă Hitler are multe rezerve cu privire la dorința de a distruge Imperiul Britanic, despre care crede, chiar și astăzi, că este

> un factor important al echilibrului mondial. I-am adresat lui von Ribbentrop o întrebare clară: „Preferi ca războiul să continue sau îți dorești pacea?“ Mi-a răspuns fără ezitare: „Pacea.“ De asemenea, a făcut referire la contacte vagi între Londra și Berlin, prin intermediul Suediei.[109]

O lună mai târziu, Hitler dădea ordinul de pregătire pentru invadarea Marii Britanii, un ordin care conținea însă precizarea: „dacă acest lucru va fi necesar“.[110] La trei zile de la acest ordin, pe 19 iulie, într-un discurs susținut în Reichstag cu privire la ceea ce el numea „ultimul apel la rațiune“, a cerut Marii Britanii să se așeze la masa păcii. Este mai mult decât semnificativ faptul că nu i-a adresat aceste cuvinte lui Churchill – pe care îl considera un ațâțător la război –, ci întregului popor britanic: „Dl Churchill ar trebui, poate, măcar o dată, să mă creadă atunci când prevestesc că un mare imperiu va fi distrus – un imperiu pe care nu am intenționat niciodată să îl distrug sau măcar să îi fac rău... nu văd nici un rost ca acest război să continue“.[111]

Întrevedem aici ideea care a stat la baza misiunii lui Hess – convingerea că dorințele lui Churchill erau în dezacord cu cele ale poporului britanic și că acesta din urmă ar fi putut fi convins să se întoarcă împotriva lui Churchill în cazul în care s-ar ajunge la o înțelegere onorabilă. Fluturași cu citate din acest discurs au fost împrăștiați de către avioanele germane deasupra Marii Britanii. Bineînțeles că unul dintre rezultatele acestei misiuni a fost că însuși Churchill s-a convins de poziția pe care o avea la acel moment, primind astfel un avertisment cu privire la posibilele comploturi care se puneau la cale pentru a-l înlătura, pe măsură ce el afunda țara din ce în ce mai mult în război.

Trei zile mai târziu, guvernul britanic respingea în mod ferm oferta lui Hitler, înarmându-se pentru ceea ce credeau cu convingere că va urma – o invazie germană. Pe tot teritoriul Marii Britanii se formau comitete pentru a planifica în cele mai mici amănunte defensiva în fața naziștilor. Bătrânii, femeile și chiar copiii se pregăteau pentru lupte corp la corp cu naziștii, pe câmpurile satelor și pe străzi. Satele inventau coduri elaborate pentru a trimite mesaje armatei,

grupuri de mesageri bicicliști se pregăteau, iar clopotele bisericilor amuțeau: se dăduse ordin ca acestea să nu fie trase decât pentru a anunța venirea inamicului. (Următoarea ocazie cu care au fost auzite a fost Ziua Victoriei în Europa.) Multe familii luau decizii cu privire la cum aveau să procedeze atunci când vor veni naziștii: unii plănuiau să se ascundă, alții să lupte, alții să „să scape cum pot", în vreme ce unii făceau planuri în secret mai degrabă să-și ia adio de la copii dizolvând un flacon de aspirină într-un ultim pahar cu lapte, decât să-și vadă apropiații căzând în mâinile inamicilor. Văzuseră ce se întâmplase în Belgia, Olanda și Franța. Și nu părea să fie nici o îndoială că următoarea pe listă era Marea Britanie.

Totuși, în cazul în care acest lucru s-ar fi întâmplat, nu trebuia ca ei să-și facă griji.

Operațiunea Leul-de-Mare

La 16 iulie, Hitler a ordonat efectuarea pregătirilor pentru invadarea Marii Britanii, cunoscută sub numele de operațiunea Leul-de-Mare*, cerând ca acestea să fie finalizate până la mijlocul lunii august. Pregătirile s-au desfășurat conform planului, însă operațiunea a fost amânată mai întâi pentru mijlocul lunii septembrie 1940, pentru ca apoi, pe 12 octombrie, să fie discret anulată. Se crede că aceasta s-a întâmplat ca rezultat al Bătăliei pentru Anglia, în care RAF a respins atacul forțelor aeriene germane, nepermițându-i lui Hitler să preia supremația aeriană de care avea nevoie pentru ca forțele invadatoare să treacă peste Canal. Însă anularea operațiunii Leul-de-Mare avea la bază un motiv mult mai simplu. Hitler nu a intenționat deloc să invadeze Marea Britanie: încă de la început, Leul-de-Mare fusese o înșelătorie. Aceasta este concluzia la care a ajuns, printre alții, istoricul militar german Egbert Kieser, după analizarea documentelor din arhivele Germaniei legate de această operațiune. El a conchis că Leul-de-Mare a fost efectiv o cacealma.[112]

Bineînțeles însă că șefii de stat-major ai lui Hitler nu au știut acest lucru – Hitler a trebuit să facă astfel încât operațiunea să pară reală,

* Seelöwe (n.red.)

iar modul cel mai bun de a se asigura de acest lucru era să îi facă pe toți cei implicați să creadă că e reală. Cu toate acestea, comandamentul naval a observat că resursele alocate operațiunii erau complet inadecvate. Unul dintre elementele cele mai grăitoare – pe care a insistat Kieser – era faptul că, deși Hitler era în mod normal foarte cicălitor cu generalii săi, intervenind și controlându-i în cele mai mici detalii, în ceea ce privește operațiunea Leul-de-Mare, el nu părea deloc interesat de planurile pe care le făceau aceștia.[113]

Există dovezi zdrobitoare cu privire la faptul că Leul-de-Mare a fost numai o parte a unei campanii masive de a-i induce în eroare pe ruși. Hitler trebuia să-i facă pe sovietici să creadă că avea să întoarcă armele împotriva lor numai după ce ar fi terminat lupta cu Anglia. Și pentru că nu se sfiise să își exprime în mod clar dorința de a-i distruge pe sovietici, Stalin era conștient că atacul nazist era iminent, problema fiind doar momentul în care avea să se întâmple. Însă acum, când operațiunea Leul-de-Mare era în desfășurare, se părea că Hitler avea încă atenția ațintită asupra Vestului. Chiar și când diviziile Panzer au fost plasate în Est, Stalin a crezut explicația conform căreia erau ținute acolo pentru a fi cât mai departe de RAF. Astfel, atunci când operațiunea Barbarossa a fost în sfârșit pusă în aplicare, în iunie 1941, aceasta l-a luat prin surprindere. Deși nici măcar un singur nazist nu pusese piciorul pe Stâncile Albe din Dover, Operațiunea Leul-de-Mare putea fi considerată – din punctul de vedere al führer-ului – un succes deplin. Documentele interceptate de Aliați la sfârșitul războiului arată că invadarea Angliei nu se afla pe agenda naziștilor cel puțin de la începutul anului 1941, însă convingerea că avea să se producă fusese numai o perdea de fum în jurul operațiunii Barbarossa. Acest lucru se poate vedea cel mai bine dintr-o directivă secretă din partea comandamentului general al führer-ului către ofițerii superiori, datată 15 februarie 1941, care punea accent pe strategia „consolidării impresiei actuale cu privire la invazia ce avea să se producă asupra Angliei". Și continuă: „În ciuda atitudinii relaxate cu privire la pregătirea pentru Leul-de-Mare, ar trebui să se facă totul pentru a menține impresia că se pregătește aterizarea avioanelor naziste în Anglia".[114] Pe 9 decembrie 1940, jurnalul naval

al marelui comandament german nota că aparențele cu privire la Leul-de-Mare aveau să fie menținute până la inițierea operațiunii Barbarossa. La 4 februarie 1941, Hitler îi spunea amiralului Erich Raeder că „trebuie să se păstreze impresia cu privire la iminența Leului-de-Mare“[115]. În mod clar, Leul-de-Mare nu a fost nici o clipă o operațiune militară serioasă, însă existase vreodată intenția să fie?

Nu mai devreme de 31 iulie 1940 – la doar două săptămâni după începerea operațiunii Leul-de-Mare – Hitler vorbea despre operațiuni împotriva Marii Britanii care erau de fapt folosite pentru a le distrage atenția sovieticilor.[116] În luna august, amiralul Reader (care nu știa despre planul Barbarossa) a aflat că trupele erau transferate către est și – nedumerit – l-a întrebat pe Hitler de ce face acest lucru. Führer-ul i-a spus că acțiunea avea ca scop camuflarea operațiunii Leul-de-Mare, dorind să-i facă pe britanici să creadă că Germania urma de fapt să atace Rusia.[117] Cu toate că acum știm că lucrurile stăteau de fapt invers, acest episod arată că Hitler lega deja operațiunea Leul-de-Mare de o campanie militară. De asemenea, este interesant de amintit modul în care funcționa mintea lui Hitler: ajunsese să îl facă să creadă inclusiv pe comandantul forțelor sale navale că invadarea Marii Britanii era o prioritate de ordin zero.

Există indicii că Churchill – care avea o capacitate neobișnuită de a intui ce e în mintea lui Hitler – bănuia că invazia nu se va produce de fapt niciodată. Iată ce îi scria în iunie 1940 prim-ministrului sud-african, Jan Smuts: „Dacă Hitler nu reușește să ne bată aici, se va retrage probabil către est. Într-adevăr, s-ar putea să facă acest lucru fără a mai încerca măcar să lupte cu noi.“[118] Iar pe 8 iulie îl informa pe lordul Beaverbrook, pe atunci ministru pentru producția de avioane:

> Dacă el [Hitler] ar fi respins aici sau dacă nu ar încerca o invazie, se va retrage către est, iar noi nu avem de ce să îl oprim. Însă există un lucru care îl va întoarce din drum și îl va doborî, și anume un atac devastator, nimicitor din partea bombardierelor acestei țări asupra pământului natal al naziștilor.[119]

Cu toate acestea, trebuia luată în considerație și Bătălia pentru Anglia – lupta aeriană între RAF și Luftwaffe care a avut loc

deasupra Angliei în perioada 10 iulie–31 octombrie 1941. Dacă atacul din partea Luftwaffe nu era un preludiu al invaziei, atunci ce scop avea acesta?

După Dunkerque, Marea Britanie se retrăsese în fortăreața ei și nu mai avea capacitatea de a lansa o ofensivă militară peste Canalul Mânecii, însă putea încă reprezenta o amenințare pentru Europa continentală. Raidurile germane aveau ca scop distrugerea bazelor și centrelor de comandă RAF, precum și alte ținte militare și industriale. Deși eroismul piloților RAF – „cei câțiva", așa cum îi numea Churchill – în atacarea avioanelor germane nu poate fi supraestimat, în fapt, forțele aeriene germane Luftwaffe au eșuat pentru că și-au irosit resursele atacând ținte civile, în final – în mod ironic –, Blitz a fost cel care a distrus aviația lui Göring.

Churchill își consolidează poziția

În cazul în care Cabinetul de Război credea că Churchill va fi un lider de tranziție, avea să fie profund dezamăgit. Invazia germană din Franța și dezastrul de la Dunkerque i-au întărit poziția, oferindu-i nenumărate ocazii de a-și demonstra extraordinarul talent retoric. Faimosul său discurs în care a spus „Îi vom înfrunta pe țărmuri... nu ne vom preda niciodată" a avut un impact uimitor asupra stării de spirit a poporului britanic, deși, conform celor spuse de Lloyd George, acesta a fost primit cu mai puțin entuziasm de Camera Comunelor[120], care a rămas la părerea că această campanie va eșua.

În vreme ce ambiția nemărginită și stăruitoare a lui Hitler era de a zdrobi Uniunea Sovietică, Churchill nu renunța la propriile ambiții arzătoare, care aveau ca scop distrugerea lui Hitler și a Germaniei. Nu avea nici o reținere în a declanșa războiul total și nimic nu l-ar fi putut opri să distrugă complet Germania. Dar știa că Marea Britanie se afla într-o situație foarte precară. Pur și simplu nu avea resursele necesare înfrângerii mașinăriei de război naziste. Prim-ministrul era conștient că victoria depindea de două lucruri: intrarea Statelor Unite în război și atacarea Uniunii Sovietice de către Germania,

lucru care-ar fi făcut din Stalin un aliat al britanicilor. (Ca o ironie a sorții, Winston Churchill marele antibolșevic al anilor 1920, își dorea o alianță cu Stalin cel puțin de la începutul anului 1939.[121])

Pe măsură ce Churchill intra tot mai mult în rolul de prim-ministru, Hitler se confrunta cu câteva probleme. Deși era incredibil de popular în rândul publicului german care părea aproape hipnotizat, nu înseamnă că nu avea adversari, unii dintre ei fiind extrem de influenți. Mulți dintre comandanții militari, soldați profesioniști din casta ofițerilor, erau împotriva lui. Deși erau patrioți, aceștia nu erau naziști și nu erau de acord cu regimul hitlerist. Cu toate că îl susținuseră pe führer în abrogarea Tratatului de la Versailles, acum că Reich-ul fusese refăcut și se crease Germania Mare, unii dintre acești generali și amirali nu aveau nici un dubiu cu privire la starea în care Hitler aducea țara. Iar ca om, ei îl considerau un impertinent vulgar, lipsit de talent în ceea ce privește strategia militară și, din ce în ce mai mult, un nebun.

Pe lângă acest grup, alți câțiva lideri naziști aveau propriile ambiții de a ajunge la cârma Germaniei, în cazul în care Hitler ar fi putut fi înlăturat. Dar acesta știa că trebuie să se ferească tot timpul. Și mai era și o largă rețea subterană – o rezistență germană – alcătuită din cei care se opuneau lui Hitler și ideologiei naziste, care acționau în secret pentru a răsturna regimul.

Exista totuși un conducător nazist ale cărui ambiții personale au fost întotdeauna percepute a fi inseparabile de cele ale lui Hitler și care încă nu își dezvăluise adevăratele planuri – încercarea de a încheia pacea cu Marea Britanie înainte ca Europa să fie spulberată de cataclismul războiului total și înainte ca Anglia însăși să fie pur și simplu spulberată. Era un risc personal enorm, însă el simțea că destinul lui era să și-l asume. Și cum toate celelalte inițiative de pace eșuaseră una câte una, adjunctul führer-ului, Rudolf Hess, a început să își planifice zborul.

Note

[1] Hitler, *Mein Kampf,* p. 189
[2] *Ibid.*, p. 88
[3] *Ibid.*, p. 87
[4] Bloch, *The Duke of Windsor's War*, p. 223
[5] Costello, *Ten Days that Saved the West*, Anexa 6
[6] Griffiths, pp. 307–317
[7] Van Paassen, *Days of Our Years*, p. 165
[8] Newton, p. 185
[9] *Ibid.*, p. 166
[10] Haxey, p. 165
[11] Newton, p. 152
[12] *Ibid.*, p. 170
[13] Warwick, *Princess Margaret*, p. 162
[14] Newton, p. 153
[15] Norton-Taylor și Jolliffe
[16] Charmley, „The King of Appeasers"
[17] „Queen Mother hoped for Peace with Hitler", *Independent on Sunday*, 5 martie 2000
[18] Roberts, *Eminent Churchillians*, p. 13
[19] Charmley, „The King of Appeasers"
[20] Mărturiile lui Hoare cu privire la experiențele trăite în timpul Revoluției Ruse pot fi găsite în cartea sa *The Fourth Seal.*
[21] Newton, pp. 183–184; Inglis, p. 223
[22] Discursul lui Hoare a fost publicat de Uniunea Asociațiilor Conservatoare sub titlul *Ourselves the World and Peace*
[23] Cadogan, p. 287
[24] Newton, p. 168
[25] *Ibid.*
[26] A.J.P. Taylor, p. 164
[27] *Ibid.*, p. 80
[28] *Ibid.*, pp. 99–100
[29] *Ibid.*, p. 120
[30] Chisholm and Davie, pp. 371–372
[31] *Ibid.*, p. 372
[32] A.J.P. Taylor, p. 163
[33] *Ibid.*, p. 231
[34] *Ibid.*, p. 164
[35] Chisholm și Davie, p. 347

[36] Davies, vol. II, p. 393
[37] Brown, *The Secret Servant*, pp. 14–15
[38] *Ibid.*, p. 14
[39] Newton, pp. 142–143
[40] Winterbotham, *Secret and Personal*, p. 79
[41] Arhivele Hamilton, Fascicula 5001
[42] Shepherd, p. 138
[43] Murphy, p. 31
[44] Shepherd, p. 204
[45] *Ibid.*, p. 214
[46] *Ibid.*, pp. 1–5
[47] Henderson, p. 224
[48] Newton, pp. 124–127
[49] Despre inițiativele Wilson–Wohltat și Dahlerus, a se consulta Watt, Capitolul 21
[50] Newton, p. 123
[51] Roberts, „The Plot to Betray Poland"
[52] PRO, FO 800/316: Scrisoare a lordului Buxton către lordul Halifax (nedatată, însă însoțită de un memoriu datat 12 iulie 1939).
[53] *Ibid.*: Memoriu din partea lui Sir Nevile Henderson către lordul Halifax, 31 august 1939
[54] Davies, vol. II, p. 433
[55] Deighton, p. 113
[56] Lamb, p. 124
[57] *Ibid.*
[58] *Ibid.*, p. 125
[59] Davies, vol. II, p. 397
[60] Carr, pp. 313–314
[61] Davies, vol. II, p. 423
[62] *Ibid.*
[63] *The Times*, 25 martie 1937
[64] Davies, vol. II, p. 430
[65] *Ibid.*, p. 393
[66] *Ibid.*, pp. 259–260
[67] *Ibid.*
[68] *The Times*, 21 iulie 1999
[69] Davies, vol. II, pp. 431–432
[70] Newton, pp. 133–134
[71] *Ibid.*, p. 142
[72] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 65
[73] Padfield, *Hess*, p. 125
[74] *The Times*, 9 septembrie 1965

[75] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 61
[76] Padfield, *Hess*, p. 111
[77] Newton, p. 147
[78] *Ibid.*, citând dosarul PRO CHRS 180/1/28
[79] Biblioteca Universității Cambridge: Dosarele Templeton, Partea a XIII-a, Dosarul 18: Memoriu din partea lui Hoare către Cadogan, 6 martie 1941
[80] Padfield, *Hess*, p. 167
[81] *Ibid.*, p. 175
[82] *Ibid.*
[83] *Ibid.*, p. 154
[84] *Ibid.*, pp. 154–155
[85] Colville, p. 141
[86] Costello, *Ten Days that Saved the West*, pp. 46–47
[87] *Ibid.*, p. 47
[88] Charmley, „The King of Appeasers"; a se vedea și Roberts, *Eminent Churchillians*, Capitolul 3
[89] Churchill, vol. I, pp. 599–600
[90] Gilbert, *In Search of Churchill*, p. 215
[91] Stafford, *Churchill and the Secret Service*, pp. 11–12
[92] Foot, *Churchill and the Secret Services*, p. 7
[93] Stafford, *Churchill and the Secret Service*, pp. 5–6
[94] Foot, *Churchill and the Secret Services*, p. 13. Despre „cârtițele" lui Churchill, consultați Stafford, *Churchill and the Secret Service*, Capitolul 8
[95] Costello, *The Days that Saved the West*, p. 158
[96] Foot, *Churchill and the Secret Services*, p. 173
[97] A se vedea Foot, SOE, pp. 202–206. SOE a fost dizolvată, cu un preaviz de patruzeci și opt de ore emis în ianuarie 1946 de prim-ministrul Clement Attlee, pe motiv că „nu dorea să conducă un Comintern [Internațională Comunistă] Britanic" (*Ibid.*, p. 355). A se vedea, de asemenea, Dacon
[98] Intervievat pentru serialul TV *Churchill's Secret Army* (produs de Martin Smith și James Baker, Carlton Productions, pentru Channel 4, 2000)
[99] Bloch, *The Duke of Windsor's War*, p. 36
[100] Costello, *The Days that Saved the West*, p. 175
[101] Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, p. 139
[102] *Ibid.*
[103] *Ibid.*, p. 141
[104] *Ibid.*
[105] Liddell Hart, *History of the Second World War*, p. 80
[106] Din conversațiile cu Wolf Rüdiger Hess în Surrey (octombrie 1999) și în München și Hindelang (noiembrie 1999).

[107] Churchill, vol. II, p. 70
[108] Moran, p. 318
[109] Ciano, pp. 266–267
[110] Wilmot, p. 26
[111] Hitler, *My New Order*, p. 666
[112] Kieser, pp. 265–270
[113] *Ibid.*, p. 265
[114] Whaley, pp. 247–251
[115] *Ibid.*, p. 254
[116] *Ibid.*, pp. 252–253
[117] *Ibid.*, pp. 136–137
[118] *Ibid.*, p. 229
[119] *Ibid.*
[120] Roberts, *Eminent Churchillians*, p. 161, citând jurnalul lui Cecil King din *Daily Mirror*, iunie 1940
[121] Sheean, p. 54, citând articolele lui Churchill din *Daily Telegraph*, ianuarie 1939

CAPITOLUL PATRU

Rețeaua este activată

Conform mărturiei lui Hess din perioada în care a fost reținut de britanici, ideea misiunii de pace i-a venit imediat după căderea Franței, când a început să înțeleagă ce lucruri oribile se puteau întâmpla între doi vecini civilizați. Un alt factor care l-a făcut să acționeze a fost modul nepotrivit în care Marea Britanie a respins oferta de pace făcută de Hitler în iulie 1940, ceea ce probabil i s-a părut a fi irosirea de către britanici a unei ocazii de aur (și i-a confirmat teoria cu privire la Dunkerque). Cu toate acestea, una este să concepi o misiune de pace, dar cu totul altceva să acționezi. Pentru o persoană precaută și meticuloasă precum Hess, acest lucru însemna să nu lase nimic la întâmplare, pe cât era omenește posibil – adică, atât cât i-ar fi permis ordinele privind securitatea. Trebuia să aibă grijă pe cine mai implică în misiune: dacă planul ar fi eșuat, aceasta ar fi avut consecințe iremediabile pentru toți cei implicați.

Planificarea misiunii a început pe 31 august 1940, în timpul unei plimbări prin pădurea bavareză, alături de mentorul său Karl Hausofer, care – deoarece aveau viziuni și idealuri aproape identice – era unul dintre puținii oameni căruia i-ar fi încredințat secretul unei asemenea operațiuni. Complotul care a urmat este menționat în corespondența dintre Hess și cei doi Haushofer, Karl și Albrecht,[1] deși unele dintre scrisori trebuie tratate cu precauție, deoarece fiecare dintre ei știa că acestea ar putea fi interceptate. Din acest motiv,

foloseau adesea nume de cod – de exemplu, Hess este numit „Tomo", prescurtarea de la Tomodachi, un rege japonez războinic din secolul al XVI-lea. De asemenea, se pare că erau pregătiți pentru situația în care misiunea ar fi eșuat. De exemplu, Albrecht a avut grijă să pozeze în pesimist. Astfel, dacă misiunea ar fi dat greș, un entuziasm excesiv sau un optimism orb nu i-ar fi fost de nici un folos în ochii posterității, fără a mai vorbi despre declinul politic pe care l-ar fi generat o asemenea situație.

Conexiunea Lisabona

Ideea inițială a lui Hess este analizată într-o scrisoare a lui Karl către Albrecht Haushofer, datată 10 septembrie 1940. După cele câteva rânduri în care discută despre noutăți și despre ce s-a mai petrecut în familie, Karl își descrie recenta vizită în Alpii bavarezi, lansându-se în ceea ce pare a fi o recunoaștere a propriului său rol în centrul unei rețele internaționale care a pus la bază această intrigă:

> „Aceasta [vizita în Alpi] mi-a oferit ocazia să mă întâlnesc cu Tomo, întâlnire care a durat de la ora 5 după-amiaza, la 2 noaptea, și care a inclus și o plimbare de 3 ore prin pădurea Grünwalder, în timpul căreia am discutat mai multe probleme serioase. Și despre o parte dintre ele o să îți vorbesc acum.
>
> După cum știi, totul este pregătit pentru un atac foarte dur asupra insulei în discuție [Marea Britanie], persoana aflată în fruntea ierarhiei [Hitler] nu trebuie decât să apese pe un buton pentru a-l declanșa. Însă înainte de această decizie, care este probabil inevitabilă, apare dilema dacă nu există chiar nici un mod în care să se oprească ceva cu consecințe atât de spectaculoase. Și există un raționament în legătură cu acest lucru, pe care trebuie neapărat să ți-l comunic, deoarece este clar că mi-a fost transmis cu această intenție. Am fost întrebat dacă și eu cred că nu există nici un mod în care aceste posibilități ar putea fi discutate într-un alt loc [adică neutru] cu un intermediar, poate bătrânul Ian Hamilton sau un alt Hamilton?
>
> La aceste sugestii, am răspuns că poate Centenarul de la Lisabona ar fi fost o oportunitate excelentă dacă, în locul personajelor inutile, ar fi fost posibilă trimiterea unor personaje politice, bine

deghizate. În acest sens, mi se pare mai mult decât o simplă coincidență că vechea noastră prietenă, domnișoara *[sic]* V.R., după o lungă întârziere, a găsit o modalitate de a trimite un bilețel cu urări cordiale și grațioase nu numai pentru mama dv., ci și pentru mine și Heinz, menționând și adresa.

Trimiteți răspunsul la adresa dnei V. Roberts, C.P. 506, Lisabona, Portugalia. Am sentimentul că nici o oportunitate nu trebuie ratată; sau, cel puțin, ar trebui luată în considerație[2].

Scrisoarea sugerează că „domnișoara" (de fapt, doamna) Roberts inițiase ea însăși contactul, deși există motive să ne îndoim de acest lucru (după cum vom vedea mai jos). Scrisoarea ei nu a supraviețuit timpului: despre existența ei se știe numai prin prisma acestei referiri. Adresa din Lisabona era pur și simplu un mod de a comunica prin intermediul neutrei Portugalii: căsuța 506 aparținea companiei Thomas Cook & Co., agenție de turism, și era folosită de oricine dorea să trimită și să primească scrisori din Germania. Evident, era atent monitorizată de serviciile de securitate britanice.

„Bătrânul Ian Hamilton" la care se referă Haushofer era redutabilul general Sir Ian Hamilton (1853–1947), conducătorul forțelor britanice la Gallipoli, acum la pensie și șef al Legiunii Britanice – organizație care se străduia asiduu să împiedice războiul[3] –, al cărei membru de onoare era și Karl Haushofer.[4] Lumină călăuzitoare a aripii de extremă dreapta, acesta era un susținător de nădejde a lui Hitler și îl întâlnise pe Hess în câteva rânduri înainte de război – în 1938 invitându-l chiar să stea la el acasă, la Lennoxlove House din East Lothian, Scoția.[5] (Prin una dintre cele mai stranii coincidențe, deși familia generalului Sir Ian Hamilton și cea a ducelui de Hamilton nu au nici un fel de legătură, Lennoxlove a devenit căminul ducelui de Hamilton după război.) „Celălalt Hamilton", amintit în scrisoarea lui Haushofer, se referă în mod clar la duce, iar „Centenarul" reprezintă seria de evenimente dedicate aniversării a 800 de ani de la înființarea statului portughez și a 300 de ani de la dobândirea independenței față de Spania, evenimente organizate în 24 iunie 1940, la Lisabona.

Unul dintre cele mai importante elemente din scrisoarea lui Haushofer este că Rudolf Hess însuși sugerează că s-a luat legătura cu anumite persoane din Marea Britanie, inclusiv cu generalul Sir Ian Hamilton sau cu ducele de Hamilton, ca intermediari. Însăși utilizarea cuvântului „intermediar" este extrem de semnificativă, sugerând că ținta finală era altcineva. Cine să fi fost oare această ultimă verigă a lanțului, învăluită în mister?

Secretele doamnei Roberts

Văduva unui lector al Universității Cambridge, doamna Mary Violet Roberts și răposatul său soț se întâlniseră cu Karl și Martha Haushofer înainte de Primul Război Mondial. Împreună cu fiul lor Patrick (pe atunci angajat al ambasadei britanice din Berlin), s-au bucurat de ospitalitatea noilor lor prieteni germani. Toți au devenit faimoși – sau mai bine spus infami, atunci când John Harris și M.J. Trow, autori ai lucrării *Hess: The British Conspiracy* (Hess: Conspirația Britanică, 1999), au lansat varianta lor cu privire la implicarea acestora. Ei susțin că scrisoarea a declanșat o conspirație cu agențiile britanice de informații care aveau ca scop ispitirea lui Hess în Marea Britanie, folosindu-se de conexiunile pe care le avea Violet Roberts cu familia Haushofer.

Cei doi își bazează ipoteza pe faptul că nepotul doamnei, Walter Roberts, lucra pentru SOE. Cu toate acestea, Walter Roberts nu era un James Bond, deși lucra pentru SO1 – departamentul care se ocupa de propagandă și dezinformare – făcând parte din conducere și deținând funcția de director financiar. Să o fi folosit serviciul britanic de informații drept marionetă pe Violet Roberts doar pentru că nepotul acesteia se ocupa de conturile SO1? Aceasta pare să fie părerea lui Harris și Trow, deși nu prezintă dovezi concludente. Cu toate astea, Walter Roberts ar fi putut să-și avertizeze colegii despre relația mătușii sale cu familia Haushofer – și probabil că ei ar fi profitat de oportunitățile pe care le-ar fi oferit o astfel de relație. Ar mai fi putut exista un mod în care Walter Roberts să fie de folos într-un complot care avea ca scop ademenirea lui Hess în Marea Britanie. Ca

un bun etonian*, el ar fi putut păstra legătura cu vechiul său coleg de școală, Sir Stewart Menzies, director al MI6. Sau poate că inițiativa a venit din partea ducelui de Hamilton – în definitiv, era clar că Violet Roberts îl cunoștea. Ea făcea parte din familia Hall-Maxwell, cunoscuți latifundiari care își aveau reședința în Renfrewshire[6]. Este puțin probabil ca ea să nu fi cunoscut cea mai prestigioasă familie din regiune, familia Douglas-Hamilton. Dacă urmăm un raționament logic, este puțin probabil ca SOE să fi inițiat planul, deoarece a fost înființată abia în luna iulie – recruții nu fuseseră instruiți și nu au devenit operaționali decât în luna octombrie –, iar o scrisoare venită din neutra Portugalie ar fi avut nevoie de ceva timp ca să ajungă la Haushofer, care o avea deja la sfârșitul lunii august.

Scrisoarea lui Karl Haushofer din 10 septembrie 1940 arată clar că însuși Hess, în timpul plimbării lor din 31 august prin pădurea Grünwalder, a venit cu ideea contactării ducelui de Hamilton. Haushofer primise recent scrisoarea de la doamna Roberts, care îi dăduse ideea de a se folosi de ea ca intermediar – misiunea nu a fost inițiată de acea scrisoare și, prin urmare, nici de SOE sau de MI6. Însă de ce să fi reluat femeia legătura cu vechii ei prieteni exact în acel moment? Ar putea exista o explicație simplă: căsuța poștală a companiei Thomas Cook din Lisabona a fost înființată abia în iulie 1940, așa că nu avea cum să le fi trimis acestora o scrisoare înainte de acea dată.[7] Pe de altă parte, Violet Roberts trebuie să fi avut un motiv pentru care a reluat legăturile cu prietenii săi din Germania. Deși trimiterea biletului exact în momentul în care Hess își planifica misiunea pare să fie mai mult decât o simplă coincidență, poate că era normal ca doritorii de pace din ambele tabere să fie hotărâți să deschidă canalele de comunicare după evenimentele de la Dunkerque și după căderea Franței.

În același timp, cuvintele lui Karl Haushofer arată clar că scrisoarea lui Violet Roberts îi era adresată lui Albrecht. Acesta spune că Violet îi transmitea toate cele bune lui, soției lui și lui Heinz, însă nu și lui Albrecht, și că el (Haushofer) îi cerea lui Albrecht să „trimită răspunsul" la adresa din Lisabona. Acest lucru este

* Elev al colegiului Eton din Anglia (n.tr.)

important deoarece, în vreme ce Violet Roberts era prietenă cu domnii Haushofer încă dinainte de război, Albrecht era un prieten apropiat al ducelui de Hamilton, ceea ce sugerează faptul că aceasta scrisese biletul la solicitarea ducelui.

Convocat de Hess

Înainte ca Albrecht să primească scrisoarea tatălui său în legătură cu plimbarea prin pădurea Grünwalder, el avusese deja ocazia să discute anumite aspecte cu Hess. Acesta a scris chiar o notă cu privire la respectiva întâlnire:

> În data de 8 septembrie, am fost convocat la Bad G [Godesburg] să raportez adjunctului führer-ului cu privire la subiectele discutate în acest memorandum. Conversația pe care noi doi am avut-o a durat 2 ore. Și, ca să fiu sincer, nu prea mi s-a dat ocazia să vorbesc.
>
> Am fost întrebat imediat despre posibilitățile de a face cunoscută persoanelor importante din Anglia dorința de pace a lui Hitler. Este clar că a continua războiul echivala cu sinuciderea pentru rasa albă. Și chiar în cazul unei situații de pace complete în Europa, Germania nu se afla în poziția de a prelua moștenirea Imperiului [Britanic]. Führer-ul nu dorise să vadă imperiul distrus și nici astăzi nu își dorea acest lucru. Să nu fie oare nimeni în Anglia care să dorească pacea?[8]

Haushofer și-a dat seama că miezul problemei era că guvernul britanic nu avea pur și simplu încredere în Adolf Hitler. Astfel, și-a dezvoltat argumentul cu convingere (și profetic, având în vedere situația de după război):

> În cel mai rău caz, englezii ar prefera să cedeze americanilor întregul imperiu, bucățică cu bucățică, decât să semneze un acord de pace care să lase Germaniei național-socialiste stăpânirea asupra Europei. Sunt convins că războiul actual demonstrează că Europa a devenit prea mică pentru fosta ei formă anarhică de existență; numai printr-o strânsă cooperare germano-engleză Europa poate atinge o adevărată ordine federativă... menținându-și în

același timp poziția la nivel mondial și un scut de apărare împotriva Eurasiei rusești sovietice.

Apoi Haushofer a rezumat scenariul care ar fi fost posibil în situația în care nu se încheia pacea: indiferent ce s-ar întâmpla, Germania se va îndoi mereu de puterea forțelor navale britanice, iar Marea Britanie va avea întotdeauna îndoieli cu privire la forța Luftwaffe. Acesta continuă, subliniind o viziune uimitoare: „Există un singur mod de a ieși din această dilemă: intensificarea prieteniei până la fuziune, o flotă unită, forțe aeriene unificate și o apărare unificată în vederea stăpânirii lumii – exact ceea ce au acum de gând englezii să încheie cu Statele Unite."

Pentru Haushofer, faptul că Churchill era pe jumătate american avea o oarecare importanță. După analizarea viziunilor proamericane ale prim-ministrului, el continuă: „De fapt, părerea mea este că acei englezi care dețin proprietăți pe care le-ar putea pierde, și aici mă refer mai exact la grupul așa-numitei plutocrații, sunt cei care ar fi cei mai dornici să se înceapă tratative pentru pace. Însă chiar și aceștia privesc pacea ca pe un armistițiu." Apoi îl învinuiește pe von Ribbentrop pentru declanșarea războiului. Extrem de nepopular în societatea britanică, fostul negustător de șampanie îi raportase cu fermitate lui Hitler că britanicii nu ar fi declarat război Germaniei în cazul invadării Poloniei. În mod clar, sejurul său la Londra nu îl învățase nimic pe von Ribbentrop despre britanici, în general, și despre Churchill, în particular. (În mod incredibil, atunci când a fost capturat de Aliați, în 1945, fostul ambasador german în Anglia avea asupra lui o scrisoare adresată „dlui Vincent *[sic]* Churchill". Acesta era bărbatul la îndemnul căruia Hitler a început efectiv războiul.)

Hess îi ceruse lui Haushofer să îi numească pe acei britanici care ar putea demara propunerile de pace – în ciuda dificultății reprezentate de dictatura lui Hitler:

> Dintre diplomați, i-am menționat pe ministrul O'Malley[9] din Budapesta... pe Sir Samuel Hoare, care stă de pază în Madrid, pe care nu îl cunosc personal foarte bine, dar cu care pot să iau în orice moment legătura; și pe cel mai promițător personaj,

ambasadorul la Washington, Lothian[10], cu care am menținut o strânsă legătură vreme de mai mulți ani...

Ca ultimă posibilitate, am menționat o întâlnire personală pe teren neutru cu cel mai apropiat prieten al meu din Anglia, ducele de Hamilton, care avea acces oricând la cele mai importante persoane din Londra, chiar și la Churchill sau la rege. În acest caz, am subliniat dificultatea inevitabilă de a stabili un contact și apoi mi-am repetat convingerea cu privire la slabele șanse de reușită ale acestei variante – indiferent de modul în care am fi abordat problema.

Rezultatul acestei conversații a fost afirmația lui H. că se va gândi încă o dată la toate posibilitățile și că îmi va da de știre în cazul în care se va hotărî să acționeze. Pentru acest caz extrem de complicat și pentru situația în care aș fi avut posibilitatea de a călători singur, am cerut indicații precise din partea celei mai înalte autorități. Întreaga conversație mi-a lăsat puternica impresie că nu a avut loc fără cunoștința prealabilă a führer-ului, și că nu voi mai auzi despre acest plan înainte ca el și adjunctul său să ajungă la o înțelegere.

Ultimele două paragrafe arată faptul că Albrecht Haushofer credea că Hitler dăduse aprobarea pentru această întâlnire și că planul va continua doar dacă führer-ul era de acord.

Planul continuă

Cu sau fără aprobarea lui Hitler, Hess a mers mai departe cu planul său. În data de 10 septembrie 1940 i-a scris profesorului (adresându-i-se cu apelativul *Hochverehrter und lieber Freund!* – prea respectatul și dragul meu prieten) despre plimbarea lor prin pădure, desfășurată cu câteva săptămâni înainte, și despre ultima întâlnire cu Albrecht. Apoi continuă în mod impresionant astfel:

Probabil că Albrecht v-a vorbit despre conversația noastră care, pe lângă aspecte legate de *volksdeutschen* [poporul german], a abordat și alte chestiuni, care ne preocupă pe amândoi. Pe acestea le-am analizat încă o dată cu atenție și am ajuns la următoarea concluzie:

Sub nici o formă nu trebuie să ignorăm contactul sau să permitem ca acesta să moară în fașă. Cred că cel mai bine ar fi ca tu sau Albrecht să îi scrieți bătrânei doamne [dna Roberts], care vă este prietenă de familie, sugerându-i să încerce să îl întrebe pe prietenul lui Albrecht [în mod clar Hamilton] dacă este pregătit să vină, în caz de nevoie, pe terenul neutru unde locuiește ea sau, în orice caz, având în vedere că ea are o adresă prin care se poate comunica [Lisabona], să vorbească cu Albrecht.

În cazul în care nu ar putea face acest lucru acum, ar putea, în orice caz, să-i spună unde se va afla în perioada imediat următoare. Poate printr-o cunoștință neutră, care oricum merge în locul respectiv cu alte treburi, ar putea să îl caute și să îi transmită un mesaj, folosind ca referință numele tău sau al lui Albrecht...

Crezi poate că, dacă vei ști locul în care se află, nu are nici un fel de importanță din punct de vedere militar; dacă este nevoie, vă veți lua angajamentul să nu vă folosiți de aceste informații în relația cu terțe persoane care ar putea profita de ele. Ceea ce va avea de transmis persoana neutră va avea o importanță egală cu informațiile privind locul unde se află.

Evident, premisa obligatorie este ca solicitarea de informații și răspunsul să nu se facă pe canale oficiale, deoarece nu cred că doriți să pricinuiți vreo neplăcere prietenilor voștri.

Cea mai bună cale ar fi transmiterea scrisorii către bătrâna doamnă prin intermediul unui agent de încredere al AO la adresa pe care o știți deja. În acest scop, Albrecht va trebui să discute fie cu Bohle [șeful AO], fie cu fratele meu. În același timp, doamnei va trebui să i se dea adresa acestui agent din L. [Lisabona] sau, în cazul în care acesta din urmă nu locuiește acolo permanent, adresa unui alt agent AO care locuiește acolo permanent, căruia i se poate trimite răspunsul.

În ceea ce privește locul neutru pe care îl am în vedere, va trebui să îți vorbesc personal despre el. Oricum, nu este nici o grabă în privința asta, de vreme ce oricum va trebui mai întâi să se primească un răspuns de acolo.[11]

Această scrisoare dă undă verde stabilirii unui contact cu Hamilton. Dar de ce s-ar fi complicat Hess, care avea o grămadă de contacte în Auslandorganisation, încercând să ia legătura cu Hamilton prin intermediul doamnei Violet Roberts? Și de ce alege să ia legătura cu Hamilton și nu cu bine-cunoscuții membri ai aristocrației britanice

progermane, cum ar fi ducele de Buccleuch sau lordul Londonderry, care aveau o influență mult mai mare? Și de ce ar fi urmat Hess această cale ocolită când ar fi putut stabili niște contacte mai directe prin intermediul unor teritorii neutre? În timpul întâlnirii pe care a avut-o cu Hess în 8 septembrie 1940, Albrecht Haushofer însuși menționase o listă de contacte care ar fi avut șanse mult mai mari de reușită – Lothian, Hoare și O'Malley în special. Hoare și Lothian erau mai aproape de inima politicii britanice, se bucurau de mai mult sprijin și trăiau pe teritorii mai sigure, neutre, respectiv Spania și Statele Unite. De ce să neglijeze niște canale atât de atractive în favoarea unor legături aparent mult mai periculoase și mai nesigure? Totuși, nu puteau fi atât de periculoase, din simplul motiv că Hamilton era, așa cum îl prezentase Albrecht, „cel mai apropiat prieten al meu din Anglia".

Singura explicație este aceea că Hamilton putea oferi ceva ce ceilalți nu dețineau. Biletul lui Haushofer precizează clar ce era acel „ceva", atunci când îl propune pe Hamilton pentru această sarcină, argumentând că „avea acces oricând la cele mai importante persoane din Londra, printre care Churchill sau chiar regele".

Cel dintâi duce

Toată lumea știe că Rudolf Hess a sosit în Scoția și a întrebat de ducele de Hamilton, despre care credea că îl va ajuta în intermedierea unui acord de pace cu Germania. Există foarte multă confuzie legată de adevăratul rol al lui Hamilton în afacerea Hess – peste care s-a așternut în mod voit o perdea de fum.

Douglas Douglas-Hamilton, al XIV-lea duce de Hamilton și al XI-lea duce de Brandon, moștenise titlul la vârsta de 37 de ani, la moartea tatălui său, în 1940. Pe lângă acestea, mai deținea nu mai puțin de alte zece titluri. Membrii familiei Hamilton erau, și încă mai sunt, întâii pairi* ai Scoției, fiind deținătorii celui mai vechi ducat, înființat în anul 1643. Fiecare duce de Hamilton avea întotdeauna întâietate în fața oricărui alt nobil scoțian, poziție care se bucură în mod natural

* *Premier peer,* în limba engleză, în original (n.tr.)

de anumite privilegii, însă care aduce cu sine și responsabilități specifice, cea mai importantă fiind rolul care se moștenea din generație în generație, de gardian al palatului Holyroodhouse. (Actualul duce a fost primul în procesiunea istorică de deschidere a lucrărilor parlamentului Scoției care au avut loc la Edinburgh în anul 1999.) Printr-o ironie a sorții, cel de al XIV-lea duce deținea și titlul de lord intendent al casei regale, titlu care îi fusese acordat după ce îi fusese luat ducelui de Buccleuch, în anul 1940, din cauza atitudinii sale filogermane. Mai mult decât atât, ducele de Hamilton – pe lângă faptul că era membru al Consiliului Privat – era, în virtutea rangului moștenit, reprezentantul regelui în Scoția.

Până la momentul acțiunii lui Hess, Douglas Douglas-Hamilton trăise deja o viață plină de aventuri. Așa cum se obișnuia în cazul moștenitorilor ducatului Hamilton, el deținuse anterior titlul de marchiz de Clydesdale și sub acest nume devenise cunoscut în calitate de campion de box. A boxat pentru Eton și Oxford și a câștigat campionatul de amatori la categoria mijlocie din Scoția. În anul 1941 era cunoscut sub apelativul de „marchizul boxer".

Cealaltă mare pasiune a sa era zborul. În perioada când deținuse titlul de marchiz de Clydesdale, devenise unul dintre aviatorii de elită ai Europei acelor vremuri și făcuse parte din echipa de două avioane care a zburat pentru prima dată deasupra Everestului – lucru care l-a impresionat profund pe colegul de breaslă și as al zborului, Rudolf Hess. Împreună cu colonelul de aviație D.F. McIntyre, acesta a scris o carte despre marea lor aventură deasupra Everestului, *The Pilot's Book of Everest* (1936). Clydesdale era de asemenea apreciat și ca un valoros instructor de zbor pentru Forțele Aeriene Auxiliare, precum și în calitate de prea respectabil comandant al Escadrilei 602 din Glasgow, funcție prin care oferea tinerilor din celălalt capăt al spectrului social șansa de a deveni piloți calificați, într-o vreme în care RAF era contestat pentru snobismul membrilor. Pasiunea sa pentru zbor l-a determinat să construiască o pistă de aterizare la reședința familiei, din Dungavel, care urma să joace un rol cât se poate de important în misterul zborului lui Hess.

În 1930, Clydesdale a devenit membru al parlamentului unionist (conservator), reprezentând zona East Renfrewshire și fiind cel mai tânăr parlamentar din Camera Comunelor din acele vremuri, funcție pe care a părăsit-o atunci când a fost ridicat în rang în Camera Lorzilor, la moștenirea ducatului. Mai târziu se va alătura forțelor RAF, cu gradul de locotenent-colonel, iar, în 1941, devine ofițer de comandă la baza aeriană RAF Turnhouse (acum aeroportul din Edinburgh).

Strategia ascunsă

Misiunea lui Hess nu era nici pe departe doar o încercare de ultim moment de a salva națiunea pe care o admira atât de mult de la a fi ruptă în bucăți: la baza misiunii stătea un obiectiv strategic mult mai inteligent. Trebuie să ne amintim că ocuparea Țărilor de Jos – determinată de declarațiile de război ale Marii Britanii și ale Franței – nu însemnase pentru Hitler decât o distragere a atenției generale de la adevărata sa ambiție: ducerea la îndeplinire a obiectivelor geopolitice și ideologice stabilite în *Mein Kampf*. Odată cu invadarea Poloniei, el a dus de fapt la îndeplinire planul de creare a Germaniei Mari. Iar acum își întorcea atenția la ambițiosul proiect *Lebensraum* – expansiunea Germaniei către est, ceea ce însemna războiul cu principalul său inamic ideologic, Uniunea Sovietică.

Operațiunea Barbarossa a fost un obiectiv înfiorător, unul despre care nici Hitler, nici consilierii săi nu-și făceau nici un fel de iluzii. Dar scara la care aceasta s-a extins a făcut-o unică printre operațiunile teatrului hitlerist de război. Logistica întreținerii unei armate vaste la sute de kilometri depărtare de Germania – fiind necesare cantități enorme de muniție, medicamente și alimente – a fost un adevărat coșmar, cum de altfel avea să se dovedească întreaga operațiune. Având în vedere interpretarea dată ulterior evenimentului, este evident că Barbarossa a fost un act de nebunie, însă pentru Hitler ea reprezenta cea mai imperioasă îndatorire a lui, cea la care tânjise încă de la ocupația comunistă din Bavaria. Hitler avea nevoie să își concentreze cea mai mare parte a forțelor pe invazia Rusiei, conștient că

șansele sale de succes ar crește semnificativ dacă nu ar angaja resurse militare importante într-un război cu Marea Britanie.

Viziunea lui Hess, pe care o susținuse cu convingere în fața lui Hitler, era că ar fi fost o prostie să se lanseze un atac asupra URSS fără ca mai întâi să încheie cel puțin un armistițiu cu Marea Britanie. Și, în ciuda încercărilor de a minimaliza acest aspect al misiunii lui Hess, chiar dacă luăm în seamă doar momentul în care s-a efectuat zborul, este clar că a existat o profundă legătură între acesta și operațiunea Barbarossa. Hitler le-a ordonat generalilor săi să înceapă planificarea ofensivei la sfârșitul lunii iulie, începutul lunii august 1940. Data stabilită inițial pentru Barbarossa era 15 mai 1941, însă, în ianuarie 1941, Hitler a anunțat amânarea operațiunii, pentru ca apoi, pe 30 aprilie, cu unsprezece zile înainte de zbor, să stabilească o nouă dată pentru ofensivă, 22 iunie.[12] Să fi fost aceasta o mișcare tactică pentru a-i oferi lui Hess timp să poarte negocieri cu Anglia?

Uniunea care nu a existat niciodată

O altă preocupare importantă pentru naziști era posibilitatea ca Statele Unite să intre în război de partea Marii Britanii, lucru care ar fi însemnat un dezastru pentru nemți, mai ales dacă evenimentul ar fi survenit exact atunci când atacau Rusia. Cu toate acestea, se pare că a mai existat o temere, cu implicații aproape incredibile. Ea se referea nu numai la posibilitatea ca Anglia și Statele Unite să se alieze împotriva naziștilor pe perioada războiului, ci să își unească permanent forțele, realizând o uniune completă. Indiferent dacă acest scenariu uluitor avea șanse sau nu să devină vreodată realitate, cu siguranță el a fost un factor care a stat la baza calculelor făcute de Hess și Haushofer. O scrisoare trimisă de Albrecht tatălui său pe 19 septembrie, care cuprindea și prima versiune a scrisorii pe care urma să o trimită ducelui de Hamilton, se încheie astfel: „Toată misiunea asta este un lucru inutil, însă noi nu putem face nimic. Conform celor mai recente informații, tratatul de uniune dintre Imperiu [Britanic] și Statele Unite este pe cale de a fi semnat".[13] Deși Albrecht credea că misiunea lui Hess era inutilă, părea în același

timp convins că încercarea ar fi trebuit pusă în practică din cauza unor informații privind uniunea iminentă dintre Marea Britanie și SUA. În mod surprinzător, există dovezi că o astfel de uniune era luată în considerație la modul serios în acea vreme – și că momentul ales pentru punerea ei în aplicare avea legătură directă cu zborul lui Hess. Conform purtătorilor de cuvânt ai Casei Albe, președintele Roosevelt urma să țină un discurs „istoric" la conferința panamericană organizată în 14 mai 1941. Aceste scurgeri de informații dinspre Casa Albă nu au făcut altceva decât să alimenteze speculațiile presei, mai ales în legătură cu posibilitatea ca președintele să anunțe uniunea dintre Marea Britanie și SUA. Iată ce scria respectatul jurnalist din Washington, Leonard Engel:

> Am motive întemeiate să cred că Roosevelt se va declara în favoarea uniunii dintre Statele Unite și Marea Britanie. Probabil că va preciza că sfârșitul războiului va fi ocazia unei asemenea unificări a celor două mari națiuni vorbitoare de engleză, însă cred că va sugera o dată anterioară.
>
> Fac doar niște presupuneri, dar acestea sunt susținute de o sumă considerabilă de dovezi.[14]

Deoarece nimeni nu pare să fi știut despre această propunere, este tentant să negi că o astfel de uniune a reprezentat vreodată o posibilitate. Însă, după căderea Franței și înainte de armistițiul acesteia cu Germania, guvernul britanic a făcut propunerea serioasă a unui act de uniune între Marea Britanie și Franța.[15] Deloc surprinzător, această noțiune de-a dreptul nerealistă a fost respinsă imediat de guvernul francez.

În ceea ce privește evenimentul cu ocazia căruia Roosevelt avea să își susțină memorabilul discurs, acesta a fost anulat, cu doar două zile înainte de data la care era programat – și cu două zile după sosirea lui Hess. (După cum vom vedea, atunci când discursul a fost, în final, rostit, poziția președintelui se schimbase radical.)

Prevenirea unui război mondial

În acest moment, conflictul era încă limitat între granițele Europei: nu era încă un război mondial. Dar era clar că, dacă acesta ar fi

escaladat – așa cum s-ar fi întâmplat aproape sigur dacă Germania ar fi luptat pe două fronturi și împotriva SUA – s-ar fi transformat într-un „război total", unul chiar mai sângeros și mai catastrofal decât conflictul din 1914–1918. Hess era îngrozit de perspectiva unui astfel de război – în special pentru că el era unul dintre cei care cunoșteau adevărata forță de distrugere a mașinăriei de război germane. În plus, avea propriile amintiri traumatizante despre război, pe care și le exprimase în timpul unui discurs plin de pasiune susținut în 8 iulie 1934. După ce a adus în discuție sentimentul de camaraderie al soldaților și eroismul războiului, a continuat astfel:

> Dar haideți să fim sinceri. Am simțit permanent mirosul morții în nări. Am văzut moartea în cele mai îngrozitoare și mai teribile forme. Ne-am ghemuit și ne-am târât prin adăposturi, așteptând dintr-un moment în altul să fim rupți în bucăți. Am ascultat cu respirația oprită șuieratul obuzelor pe deasupra capetelor noastre, în vreme ce minele ne explodau în față. Inimile ne-au bătut frenetic, de parcă s-ar fi rupt în bucăți, pe când căutam să ne ferim de răpăitul mortal al mitralierelor. Am înaintat poticnindu-ne prin tranșeele îmbibate de apă. În nopțile reci, ne-am adăpostit în craterele lăsate de obuze. Zile și săptămâni întregi am fost bântuiți de oroarea războiului. Eram înghețați și înfometați și adesea ne-am aflat la limita nebuniei. În urechi ne răsunau urletele de durere ale celor gravi răniți. Am întâlnit bărbați orbiți, clătinându-se pe picioare, și am auzit răpăitul gloanțelor în gâtlejurile camarazilor aflați pe moarte. Acolo, printre munții de cadavre ale camarazilor noștri, ne-am pierdut orice speranță de viață. Am văzut suferința refugiaților. Am văzut văduvele și orfanii, schilozii și suferinzii, copiii bolnavi și femeile înfometate rămase acasă.
>
> Să fim sinceri. Oare nici unul dintre noi nu s-a întrebat atunci și acolo: „De ce toate astea? Au vreun rost? Oare umanitatea va putea să evite în viitor un astfel de masacru?"[16]

Tot atunci a mai spus:

> Cei care au participat la [Primul] Război Mondial își pot imagina ce ar însemna un război modern astăzi, când avem la dispoziție arme mult mai perfecționate.[17]

În același registru, în iulie 1941, Hess îi spunea ministrului de finanțe, lordul Simon: „Eu nu aș fi făcut această alegere dacă nu aș fi avut permanent în minte imaginea șirului nesfârșit de sicrie cu copii, la căpătâiul cărora plângeau mame, de origine engleză și germană deopotrivă; și la fel, șirul de sicrie ale unor mame plânse de copiii lor“.[18]

Indiferent de motivele politice ale misiunii lui Hess, nu există nici o îndoială că acesta a avut la bază și un motiv umanitar, și anume prevenirea celui mai feroce atac asupra Marii Britanii – așa cum precizează Karl Haushofer în raportul cu privire la plimbarea din pădurea Grünwalder. În aceeași zi în care Albrecht își trimitea, în sfârșit, scrisoarea către ducele de Hamilton, în numele lui Hess, el îi scria și tatălui său: „Dacă se întrevede «victoria totală» a poporului nostru, de la Glasgow la Capetown, atunci sergenții beți și speculanții corupți vor da oricum tonul; nu va fi nevoie atunci de experți în metode pașnice“.[19]

Hess trăia de ceva vreme cu posibilitatea declanșării unui alt coșmar. În calitate de comisar responsabil cu tehnologia și organizarea, se ocupa și de proiectul bombei atomice a naziștilor, proiect care purta înfiorătorul nume de cod „Casa Virus“. La acea vreme, nu era clar cine e lider în domeniul dezvoltării bombei atomice, iar Germania avea șanse bune de a-și adjudeca această poziție. Unele dintre afirmațiile pe care Hess le-a făcut ulterior în fața britanicilor, după capturare, în legătură cu apariția iminentă a „unor arme noi și mult mai teribile“, s-ar fi putut referi la bomba atomică. De exemplu, acesta i-a spus lordului Simon: „Mai devreme sau mai târziu această armă va fi în mâinile noastre și nu spun că va fi decisivă, că prin ea vom câștiga războiul, spun doar că va fi o armă mai teribilă decât orice altceva care a existat până acum.“[20]

În spatele scenei

Mare parte din controversele în jurul zborului sunt legate de acțiunile ducelui de Hamilton și de adevărata dimensiune a informațiilor pe care acesta le deținea în legătură cu misiunea lui Hess. În

mod evident, dacă adjunctul führer-ului ar fi venit într-adevăr pentru a lua legătura cu gruparea britanică pro-pace, Hamilton ar fi fost cu siguranță intermediarul acestor contacte. Conform informațiilor oficiale, ducele a fost mai surprins decât oricine atunci când Hess a venit să îl vadă, informație preluată de lucrările care intenționau să elimine orice suspiciune privind vreo înțelegere secretă, în special de cartea lordului James Douglas-Hamilton (al doilea fiu al ducelui) *The Truth about Rudolf Hess* (Adevărul despre Rudolf Hess) (publicată prima dată în 1971 sub titlul *Motive for a Mission* – Motivul unei misiuni, revizuită apoi în 1993) și lucrarea lui Roy Conyers Nesbit, *The Flight of Rudoph Hess: Myths and Reality* (Zborul lui Rudolf Hess: Mit și realitate) (publicată în 1999, avându-l coautor pe Georges van Acker). Ambele lucrări resping orice posibilitate ca Hamilton să se fi întâlnit cu Hess înainte de război sau să fi știut despre sosirea lui Hess, însă propria noastră cercetare avea să scoată la iveală niște informații extrem de interesante. În mod ironic, o mare parte dintre ele aveau să provină din arhiva familiei, Arhivele Hamilton, găzduite de Arhivele Publice din Edinburgh, la care am avut acces cu permisiunea actualului duce.[21] Din câte am aflat, numai lordul James Douglas-Hamilton a avut acces nerestricționat la arhive.

Cei sceptici cu privire la importanța lui Hamilton susțin că în mai 1941, având în vedere că nu mai era membru în parlament și servea în RAF, el nu mai avea nici un fel de putere sau de influență politică, lucru care dovedește absurditatea misiunii lui Hess. De ce ar fi făcut Hess o călătorie atât de periculoasă pentru a se vedea cu un om care nu avea nici un fel de putere și care nu îl putea ajuta? Criticii mai precizează că, deși Hamilton și Churchill fuseseră prieteni apropiați, se certaseră în privința unor probleme referitoare la Scoția și, de atunci, nu se mai văzuseră. Însă scepticii uită să menționeze că Hamilton era, în virtutea rangului său, membru al Consiliului Privat și intendent al casei regale, roluri care îi ofereau în egală măsură posibilitatea de a avea acces direct la rege și la Curte. Departe de a fi sinecuri lipsite de importanță, aceste funcții importante îi asigurau lui Hamilton o sferă de influență impresionantă, iar Haushoferii știau acest lucru, așa cum o arată și scrisorile acestora. Într-adevăr, dacă

exista cineva care cunoștea adevărata influență a lui Hamilton, aceasta era Albrecht Haushofer, deoarece timp de ani el și ducele fuseseră prieteni apropiați. Conform celor spuse de lordul James Douglas-Hamilton, germanul se întâlnise cu cel care pe atunci era marchiz de Clydesdale, când participase la Olimpiada de la Berlin din 1936, la o petrecere a membrilor parlamentului.[22] Cei doi s-au întâlnit din nou la München, în ianuarie 1937, atunci când Albrecht l-a prezentat pe Clydesdale tatălui său, Karl. [23] Apoi Clydesdale a aranjat ca Albrecht să țină un discurs la Institutul Regal pentru Afaceri Internaționale de la Chatham House, Londra, la începutul anului 1938, urmând ca la sfârșitul lunii aprilie să fie oaspete la Dungavel, vreme de o săptămână.[24] În timpul acestei vizite a desenat granițele Germaniei Mari pe un atlas.

Cu câteva săptămâni înainte de izbucnirea războiului, în iulie 1939, în timpul unei croaziere de-a lungul coastei Norvegiei, Albrecht Haushofer i-a scris prietenului său scoțian, exprimându-și teama că războiul era inevitabil și analizând posibilitățile de a-l face cât mai scurt. Începându-și scrisoarea cu „Dragul meu Douglo" (aceasta era porecla lui Clydesdale), Albrecht explică faptul că stătuse în mod voit în umbră timp de câteva luni după încheierea Acordului de la München, nedorind ca viziunile sale nepopulare să îi ruineze cariera în diplomație:

> Am avut nenumărate discuții despre Tratatul de la Versailles și despre consecințele acestuia. Tu știi care este părerea mea. Am considerat întotdeauna că este un eșec al vizionismului britanic – ca să mă exprim cât mai delicat – (însă poți să-i învinuiești și pe francezi!), iar concesiile și revizuirile au venit prea târziu.
>
> După venirea la putere a Partidului Național-Socialist, a mai rămas o singură speranță: aceea ca – după ce a eliminat majoritatea nedreptăților pricinuite de Tratatul de la Versailles (dacă nu chiar toate) prin metode destul de violente și părtinitoare – marele om al regimului va fi pregătit să o lase mai moale, să accepte o poziție importantă (care să nu îi ofere totuși o poziție de totală dominație) în „Concertul Europei"... Acum nu mai pot nutri o asemenea speranță; și acesta este motivul pentru care scriu și trimit această scrisoare, de undeva de pe coasta de vest a Norvegiei, unde

voi sta o perioadă scurtă, de numai câteva săptămâni, pentru a mă odihni.

După ce și-a exprimat speranța că prietenul său ar putea supraviețui conflictului, Albrecht precizează că, deși „nu există un plan exact" cu privire la invadarea Poloniei, „orice dată de după mijlocul lunii august s-ar putea dovedi fatală". El adaugă că preocuparea sa majoră era de a nu permite ca acest conflict din Polonia să se transforme într-un război mondial: „Sunt foarte convins că Germania nu poate câștiga un război scurt și că nu poate face față unuia de lungă durată."[25]

Haushofer continuă, sugerând că Marea Britanie ar trebui să adopte strategia unei presiuni diplomatice asupra lui Mussolini (sau „importantul om de la Roma", cum îl numește cu precauție), adăugând: „Ceea ce are Europa nevoie acum este un plan britanic de pace, real, bazat pe egalitate totală și având o siguranță considerabilă... din punct de vedere militar". Admițând cu diplomație că britanicii fuseseră provocați de führer, Haushofer îl îndeamnă pe Clydesdale să reamintească publicului englez tratamentul incorect al Germaniei asupra plebiscitelor desfășurate în Coridorul Polonez și în Silezia Superioară. Acesta adaugă: „Dacă poți face ceva pentru a susține un plan britanic general, de pace și control al forțelor armate, sunt sigur că vei face ceva util." Haushofer încheie prin a-i atrage atenția prietenului său cu privire la riscul pe care și l-a asumat trimițând o asemenea scrisoare, cerându-i să o distrugă cu „foarte mare atenție", după ce o citește. (Evident, Clydesdale nu a făcut acest lucru.) Însă, în mod curios, Haushofer își dă acordul – în funcție de dorința lui Clydesdale – ca acesta să-i arate mai întâi scrisoarea „lordului H și subsecretarului său, dl B", adică lui Halifax și lui Butler. Apoi stabilește un cod: pentru a confirma că a primit scrisoarea, Clydesdale urma să-i trimită lui Haushofer o nevinovată carte poștală ilustrată, în München. Dacă acesta le va fi arătat scrisoarea lui Halifax și lui Butler, mesajul trebuia să includă câteva noutăți cu privire la familia lui Clydesdale. Scrisoarea este semnată simplu, cu litera „A".

Deși sugerează o pace de compromis, scrisoarea lui Haushofer îl prezintă pe acesta în ochii lui Clydesdale ca pe un german în care

se putea avea încredere, odată ce războiul izbucnea, o persoană care nu era de partea lui Hilter. De asemenea, scrisoarea are ca scop stabilirea de contacte cu Halifax și Butler, cei doi membri ai guvernului britanic care păreau cei mai deschiși față de o pace negociată.

Într-adevăr, așa cum i s-a cerut, Clydesdale i-a arătat scrisoarea lui Halifax. Însă, conform celor afirmate de fiul său, lordul James, Clydesdale a mai arătat-o cuiva, pentru care Albrecht nu își dăduse permisiunea – Winston Churchill.[26] Nu este deloc clar motivul pentru care a făcut acest lucru. Churchill tocmai ieșise din „perioada sălbatică", de parlamentar în opoziție, astfel încât influența sa potențială cu privire la orice negocieri de pace era pe atunci nulă. Și, deși el și Churchill erau vechi prieteni, Clydesdale avea, în Camera Comunelor, mulți cunoscuți care ar fi avut o influență considerabilă. De ce să îl implice pe Churchill? Să fi bănuit oare că steaua lui era în plină ascensiune?

Oricum, arhivele familiei Hamilton scot la iveală faptul că ducele a arătat scrisoarea și unei alte persoane, prim-ministrului Neville Chamberlain.[27] Acest simplu fapt demonstrează concluziile eronate la care se ajunsese, cu ajutorul informațiilor oficiale, cu privire la ineficiența politică a lui Hamilton.

Întâlnirea care nu a avut loc niciodată

Hamilton a negat întotdeauna că se întâlnise cu adjunctul führerului înainte de sosirea acestuia în Scoția – informație menținută și de lordul James Douglas-Hamilton. Acesta susține că, în timpul Olimpiadei de la Berlin din 1936, tatăl său a participat la un dineu oferit de Hitler la care a fost prezent și Hess și că este posibil ca în acea împrejurare Hess „să îl fi zărit pe Clydesdale"[28], însă neagă că cei doi s-ar fi întâlnit vreodată față în față. Totuși, el afirmă că un alt membru al parlamentului aflat la petrecere, Kenneth Lindsay, l-a întâlnit pe Hess și i-a raportat lui despre întâlnire.[29] Există însă o mulțime de dovezi că Hamilton s-a întâlnit într-adevăr cu Hess, cel puțin cu acea ocazie.

Bunul-simț ne spune că doi aviatori atât de faimoși – membri ai unui club de elită – ar fi dorit să se cunoască, mai ales având în vedere admirația lui Hess față de reușita lui Clydesdale de a survola Everestul. În definitiv, Hess îl invitase în mod special la o întâlnire pe celălalt mare erou, Charles Lindbergh, atunci când acesta a vizitat Germania în 1939. Este de neconceput ideea că ar fi putut lua cina în aceeași cameră, iar Hess să nu-i fi cerut lui Charles să îi facă cunoștință cu Clydesdale. Albrecht Haushofer i-a făcut special cunoștință amicului său scoțian cu Göring, datorită pasiunii lor comune pentru zbor[30], așadar ce motiv ar fi avut să nu i-l prezinte și lui Rudolf Hess?

Doi dintre ceilalți membri ai parlamentului care au fost în acea călătorie și chiar fratele mai mic al lui Clydesdale, lordul Malcolm Douglas-Hamilton[31], nu au avut nici o reținere în a afirma că l-au întâlnit pe Hess cu acea ocazie. Unul dintre ei, Henry „Chips" Channon – devenit ulterior cunoscut cronicar –, scria în jurnalul său că atât el, cât și Clydesdale fuseseră invitați la prânz de către Hess, și că, deși el a refuzat invitația, Clydesdale acceptase.[32] Într-adevăr, Kenneth Lindsay a susținut că era cu marchizul atunci când l-a întâlnit pe Hess[33]... Iar Brendan Bracker, ministrul informațiilor din guvernul Churchill, care era împreună cu prim-ministrul în noaptea în care Hess a ajuns în Marea Britanie, a afirmat public la New York, în august 1943, că adjunctul și Hamilton se întâlniseră înainte de război.[34]

Și mai există și alte dovezi – unele dintre ele chiar foarte grăitoare. Într-un extras din cartea pe care Churchill avea să o scrie ulterior, *The Second World War* (Al Doilea Război Mondial), publicat în ziarul *Daily Telegraph* în martie 1950, se face afirmația clară că Hamilton îl întâlnise pe Hess la Olimpiada de la Berlin. Însă, la solicitarea regelui, afirmația a fost „corectată" înainte de apariția cărții.[35]

În sfârșit, dovada cea mai puternică despre întâlnirea dintre cei doi poate fi găsită chiar în documentele lui Hamilton. Acestea se referă la relatarea scrisă de mâna ducelui, prin care dorește să ofere răspuns la această întrebare, fiind evident că întâmpină dificultăți în a găsi cuvintele potrivite. Mai întâi acesta scrie (referindu-se la una dintre recepțiile din Berlin): „Nici atunci și nici după nu mi s-a făcut

cunoștință cu Hess.“ Fraza apare în document tăiată, fiind înlocuită cu: „Din câte știu, el nici nu era acolo.“ Și aceasta apare tăiată, ultima versiune fiind: „Este posibil ca el să fi fost prezent la una dintre cele mai mari petreceri la care am participat, însă nu îmi amintesc numele lui sau că l-aș fi considerat o persoană pe care aș fi vrut să o întâlnesc.“[36] Cu alte cuvinte, Hamilton spune da, l-am întâlnit pe Hess, apoi nu, nu l-am întâlnit, pentru a se decide în final că da, este posibil să ne fi întâlnit, dar nu-mi mai amintesc. Aceasta urma să devină versiunea oficială.

De ce, atunci, această negare obsesivă a faptului că cei doi au făcut mai mult decât a-și arunca o privire în mijlocul unei recepții aglomerate organizate la Berlin? Primele anunțuri oficiale, după sosirea lui Hess în Scoția, afirmă că s-au întâlnit la Olimpiadă, însă, date fiind zvonurile conform cărora Hamilton ar fi fost un simpatizant al naziștilor, s-a considerat că ar fi mai prudent ca acesta să nu recunoască întâlnirea. Problema era că, odată negată, aceasta nu putea fi recunoscută fără a pune sub semnul întrebării restul mărturiei ducelui, astfel că, din 1941 și până astăzi, s-a menținut versiunea oficială, că Hamilton și Hess nu s-au cunoscut niciodată.

Dacă ei s-au întâlnit vreodată față în față aproape că nu are importanță, deoarece aveau un prieten comun foarte apropiat, în persoana lui Albrecht Haushofer. Important este că Hamilton a fost cel puțin evaziv, ceea ce pune sub semnul întrebării credibilitatea mărturiei sale.

„Până la capăt“?

În data de 6 octombrie 1939 – la aproape o lună de la declararea războiului – *The Times* publica o scrisoare din partea marchizului de Clydesdale, în care acesta își exprima opinia cu privire la conflictul care escalada. Datorită importanței pe care aceasta o are în investigația noastră, o reproducem în întregime:

> Domnule,
> Mulți, printre care și dv., au avut ocazia de a afla foarte multe despre ce cred bărbații și femeile din generația mea. Fără îndoială,

această țară nu a avut de ales, a trebuit să accepte provocarea agresiunii lui Hitler asupra țărilor din Europa. Dacă Hitler are dreptate când susține că întreaga națiune germană este de partea lui în aceste acte de cruzime și trădare, întreprinse atât în interiorul, cât și în afara teritoriului german, atunci acest război trebuie dus până la capăt. S-ar putea să dureze ani mulți, însă poporul Imperiului Britanic nu va ezita în hotărârea sa de a-i pune capăt.

Însă cred că, din momentul în care amenințarea agresiunii și a ticăloșiei va fi eliminată, războiul împotriva Germaniei va deveni nedrept și lipsit de importanță. Această generație este conștientă că în perioada de după ultimul război s-au pricinuit nedreptăți poporului german. Și acest lucru nu trebuie repetat. A căuta altceva decât o pace dreaptă care să pună capăt temerilor și conflictelor din Europa ar fi o trădare față de cei care s-au jertfit.

Aștept cu nerăbdare ziua în care Germania pe care te poți bizui va renaște și cred cu tărie că o astfel de Germanie există, o Germanie care nu va fi dispusă să facă rău altor națiuni, la fel cum nu îi va plăcea să sufere ea însăși. Ziua aceea poate fi îndepărtată, însă atunci când va veni, ostilitățile ar putea și ar trebui să înceteze, iar toate eforturile să se concentreze pe îndreptarea răului care s-a făcut Europei, prin negocieri libere între părți opuse, iar în cazul în care nu pot ajunge la o înțelegere, să se unească în efortul de a-și supune neînțelegerile unui tribunal imparțial.

Nu suntem împotriva *Lebensraum*-ului german, cu condiția ca el să nu fie mormântul altor națiuni. Ar trebui să căutăm și să găsim un adăpost colonial pentru toate națiunile implicate, imediat ce vor exista garanții reale că nici o rasă nu va fi expusă tratamentului la care Hitler i-a supus pe evrei în data de 9 noiembrie a anului trecut [Kristallnacht]. Am încredere că vom trăi să vedem acea zi în care o astfel de pace va fi negociată între oameni onorabili și când amintirile amare ale celor douăzeci și cinci de ani de nefericite tensiuni între Germania și democrațiile vestice vor fi date uitării, într-o cooperare responsabilă care va avea ca scop construirea unei Europe mai bune.

Cu respect,
Clydesdale

Conștiința nu-i permitea lui Clydesdale să accepte un război care ar fi distrus Germania. Cu toate acestea, modul în care a acționat în timpul conflagrației vorbește de la sine: imediat după declararea războiului, și-a făcut cu vitejie datoria față de rege și țară –, inclusiv

datoria de a încerca să câștige o pace dreaptă. Poziția sa era clară: credea că ar trebui să se lupte împotriva tiraniei lui Hitler, însă, în același timp, că ar fi trebuit să se întreprindă toate eforturile pentru a se ajunge la o înțelegere negociată – cu condiția ca aceasta să se facă prin „oameni de onoare". Clydesdale a devenit unul dintre primii care au făcut legătura între ideea unei înțelegeri și condiția evreilor germani, un lucru care nu mai reieșise în mod evident din nici o altă încercare, oficială sau neoficială, de a obține pacea.

Una dintre controversele legate de Clydesdale este dacă acesta a fost sau nu membru al Frăției Anglo-Germane, organizație înființată cu scopul dezvoltării relațiilor și comerțului dintre cele două țări. Mai mulți autori au afirmat acest lucru, însă considerăm că dovezile prezentate de aceștia nu sunt concludente. Cu siguranță, conform celor afirmate de lordul James Douglas-Hamilton, numele său apare pe lista de membri ai Frăției, deși printre documentele sale s-a găsit un formular de înregistrare necompletat.[37] Pe de altă parte, un raport cu privire la Frăția Anglo-Germană, publicat în ziarul *Evening Standard* din Londra, la 28 noiembrie 1935, menționa numele marchizului Clydesdale printre membri, la fel ca și *Daily Telegraph* în 1939. Nici una dintre aceste relatări nu a fost contestată de către marchiz. Cu toate acestea, am descoperit că răspunsul la această permanentă întrebare poate fi găsit în arhivele Hamilton, care conțin o chitanță privind cotizația pe un an la Frăția Anglo-Germană (în valoare de o guinee), datată 29 iunie 1936.[38] Așa că, în sfârșit, controversa este rezolvată, dovedindu-se clar că marchizul era membru. (Este interesant că numele a doi dintre cei trei frați ai ducelui apăreau și ele pe lista de membri ai frăției.)

Centrul rețelei

A existat un substrat ascuns al activităților lui Hamilton de dinainte de război, cum se poate vedea din declarația cu privire la motivul pentru care a vizitat Berlinul în 1936, declarație pe care a pregătit-o pentru avocații săi, într-un proces de calomnie din anul 1942. Atunci el afirma: „Singurul motiv pentru care eram interesat de

Germania era să obțin informații în interesul țării mele, de vreme ce eram ofițer al Forțelor Aeriene Auxiliare.“[39] Prin aceste cuvinte, Hamilton aproape admite că lucra pentru serviciile secrete aeriene, lucru care îl leagă de colonelul de aviație Winterbotham și de MI6 (responsabilă de serviciile secrete aeriene). Acest lucru sugerează că făcea parte dintr-un complot al serviciilor secrete pentru ademenirea lui Hess, însă, după cum am văzut deja, Clubul RAF și frăția „cavalerilor aerului“ se aflau în centrul mișcării ce viza stabilirea unor legături mai strânse cu Germania, în scopul confruntării Uniunii Sovietice. În orice caz, afirmația sa că acesta era „singurul motiv“ al interesului manifestat față de Germania este vădit neadevărată. Arhivele Hamilton arată că în anii 1930 el era în linia întâi a îmbunătățirii relațiilor anglo-germane și că, pe măsură ce războiul se apropia, a devenit un jucător-cheie în acțiunile de prevenire a acestuia. Am văzut deja că i-a arătat lui Neville Chamberlain scrisoarea lui Albrecht Haushofer din 1939, aducând la cunoștința prim-ministrului britanic existența acestui intermediar german extrem de influent. Însă rolul lui era mult mai important decât credeam: în 27 iunie 1935 fusese invitat să se alăture unui grup german de studiu înființat de cel care era pe atunci prinț de Wales (mai târziu regele Eduard al VIII-lea și apoi duce de Windsor), o dovadă în plus că interesele sale în astfel de chestiuni erau cunoscute în cercurile regale.[40]

În mai 1938, Clydesdale primește din partea lui Adolf Hitler o invitație personală de a vizita Germania, ca oaspete de onoare al paradei anuale de la Nürnberg. Invitația a ajuns la el prin intermediul Frăției Anglo-Germane: în arhivele Hamilton există o scrisoare, datată 11 mai 1938, din partea secretarului Frăției, D. Conwell Evans, care îl informează pe Clydesdale că, deși se obișnuia ca o invitație din partea unui șef de stat să nu fie refuzată, faptul că ea îi parvenise prin intermediul unei terțe părți îi permitea să facă acest lucru.[41] Cu toate acestea, adevărata semnificație a invitației este nu doar că Hitler recunoaște în mod clar importanța lui Clydesdale, ci și că Frăția Anglo-Germană – și nu Ambasada Germaniei – acționa ca agent al führer-ului în acest caz (și, probabil, în multe altele). Să

fi existat oare o legătură strânsă între Frăția Anglo-Germană și serviciul secret al lui Hitler, Auslandorganisation?

Tot în mărturia depusă în procesul de calomnie, Hamilton neagă explicit că ar fi fost membru al Frăției Anglo-Germane, însă adaugă că a cinat cu von Ribbentrop (eveniment pentru care nu oferă o dată precisă) și că fratele său, lordul Nigel, a oferit RAF detalii cu privire la conversația pe care au purtat-o.[42]

La 14 august 1939, Clydesdale a primit o scrisoare – de la un anume domn Hurd, din cadrul Frăției Anglo-Germane – care avea atașat un memoriu, datat 31 iulie 1939, scris de unul dintre fondatorii Frăției rămas neidentificat.[43] Expeditorul scrisorii descrie modul în care și-a petrecut după-amiaza și seara zilei de 26 iulie împreună cu von Ribbentrop, la castelul acestuia de pe malul lacului, și cum, în ziua următoare, a călătorit spre Berlin, alături de el, în trenul particular al acestuia. Memoriul era un rezumat al problemelor aduse în discuție de cei doi: von Ribbentrop accentuase faptul că Hitler nu dorea un război cu Marea Britanie și că era dornic să știe de ce Marea Britanie insista să apere Polonia, exprimându-și furia cu privire la încercările englezilor de a negocia un pact cu Uniunea Sovietică. (Acesta să fi fost un punct de cotitură istorică? Acesta să fi fost momentul în care von Ribbentrop s-a decis să încheie propria înțelegere cu Stalin sub forma pactului Molotov–Ribbentrop?) Nota mai conține și această afirmație care vorbește de la sine: „Hitler admiră foarte mult Imperiul Britanic și, în imaginea sa vizionară, îl consideră elementul cel mai important și mai necesar pentru dezvoltarea mondială."

Deși acel raport nu aduce nimic nou, el este important deoarece i-a fost trimis lui Clydesdale, care era în mod clar ținut la curent cu noutățile.

Eliminând orice exprimări evazive și adevăruri spuse pe jumătate, este evident că Clydesdale nu era numai prietenul lui Albrecht Haushofer; el era efectiv îndrumătorul acestuia – așa cum Haushofer era îndrumătorul său în Germania –, omul care îl punea în legătură cu figurile-cheie ale mediului politic britanic. Există o scrisoare adresată lui Clydesdale, din partea lordului Halifax, din 3 mai 1938, moment în care Haushofer se afla în apartamentul din Londra al lui

Clydesdale. În această scrisoare, Halifax îi mulțumește lui Clydesdale că l-a informat despre faptul că germanul se afla în oraș, spunând însă că regretă că nu are timp să îl întâlnească. Halifax încheie scrisoarea astfel: „Mă bucur să spun, totuși, că dr. Haushofer se află în legătură cu Ministerul de Externe, astfel încât voi avea ocazia să aflu părerea sa.“[44]

Arhivele Hamilton conțin materiale la fel de grăitoare datând din perioada de după izbucnirea războiului, inclusiv o scrisoare din 9 noiembrie 1939, din partea fratelui lui Hamilton, lordul Malcolm, care se afla la baza RAF din Grantham, Lincolnshire. De asemenea, arhivele cuprind o scrisoare din partea unui anume „Mac“ Hamilton, expediată din Stockholm pe 30 octombrie, care spune că Marea Britanie și Germania ar trebui să nu se mai războiască între ele și să se concentreze pe atacarea inamicului comun, bolșevismul, adăugând că el era convins că germanii doreau să facă pace. Acesta vorbește de asemenea în mod sincer despre un suedez – doctor în filosofie și „explorator de talie mondială“ – care ar dori să meargă la Londra în calitate de mediator, cu condiția să i se creeze căile de acțiune necesare. Nu există nici un mister cu privire la identitatea acestei persoane deoarece, așa cum dezvăluie arhivele Hamilton, Clydesdale îi menționase numele pe scrisoare – Sven Hedin, un faimos explorator suedez care avea o simpatie deosebită pentru naziști. (Când a ajuns în Scoția, Hess a afirmat că unele dintre medicamentele pe care le adusese cu el – remedii tibetane rare – îi fuseseră date de Hedin cu prilejul vizitei pe care acesta i-o făcuse la München în noiembrie 1940.)[45]

Lordul Malcolm Douglas-Hamilton îi dăduse această scrisoare lui Clydesdale, sugerându-i să o supună atenției „Diviziei I din Ministerul Aviației“ – cu alte cuvinte, diviziei care se ocupa de informațiile secrete – și lui „Van“, probabil Sir Robert Vansittart (consilier diplomatic șef în Ministerul de Externe) sau oricui altcuiva din Ministerul de Externe despre care Clydesdale considera că ar fi interesat.[46]

Este clar că doritorii de pace germani erau puși în legătură cu persoane-cheie din Marea Britanie prin intermediul contactelor din Suedia și apoi prin cei din familia Douglas-Hamilton. Un lucru

important, care a trecut neobservat de alți cercetători, este că frații lui „Douglo" erau în mod sigur implicați în aceste mașinațiuni. La acel moment, se părea că este mai mult o afacere de familie. Lorzii Malcolm, Nigel și David Douglas-Hamilton erau angajați ai RAF – David a fost chiar ucis în timpul unei misiuni din anul 1941. Atât Malcolm, cât și David erau cu siguranță membri ai Frăției Anglo-Germane și, lucru extrem de semnificativ, în propriile sale note Hamilton precizează că, deși l-a întâlnit prima dată pe Albrecht Haushofer în anul 1936, auzise deja multe lucruri despre el de la fratele său, David.[47] Atunci când Clydesdale a mers la Olimpiadă, el a fost însoțit de Nigel – lucru menționat extrem de rar.[48]

În anii 1930, lordul David și soția sa – formidabila Prunella Stack – erau cunoscuți pentru interesul lor față de programele sociale ale naziștilor. Lordul David a vizitat lagărele germane de muncă „pentru a câștiga experiență", văzându-le ca pe o posibilă soluție la problema șomajului din Glasgow.[49] Prunella Stack era președinta Ligii pentru Sănătate și Frumusețe a Femeilor, înființată după modelul organizațiilor lui Gertrud Scholtz-Klink, al cărei program era menit să creeze o armată de amazoane ariene, mame fanatice ale noii generații de tineri hitleriști.[50] Chiar și mama lui Clydesdale a susținut un discurs pentru pace la Edinburgh, în iunie 1936.[51]

La fel de semnificativ este și faptul că scrisoarea pe care Clydesdale a trimis-o ziarului *The Times* (pe care am reprodus-o mai sus) se dorea inițial a fi o scrisoare de grup, semnată de mai multe persoane, ca un semnal clar adresat germanilor că în Marea Britanie se făcea lobby în favoarea păcii. Corespondența din arhivele Hamilton arată că scrisoarea urma să fie semnată de mai mulți membri ai parlamentului, care deveniseră ofițeri ai forțelor armate, și urma să cuprindă următoarea afirmație: „Suntem membri ai parlamentului, reprezentăm toate partidele și în același timp suntem ofițeri ai Forțelor Navale Regale, ai Armatei Regale și ai Forțelor Aeriene Regale. Credem că vorbim în numele tinerilor bărbați și femei din Imperiu atunci când afirmăm că Marea Britanie nu are de ales decât să accepte provocarea lansată de agresiunea hitleristă."[52] Apoi continua cu frazele publicate în *The Times*. Această descoperire schimbă

perspectiva în două moduri. Corespondența din arhivă arată foarte clar nu doar că lordul Halifax asistase la conceperea scrisorii și o aprobase, ci și că aceasta îi fusese prezentată în avans (de către lordul Douglas, ulterior prim-ministrul conservator Sir Alex Douglas-Home) lui Neville Chamberlain care își dăduse și el acordul. Cu toate acestea, Chamberlain a hotărât că ceilalți membri ai parlamentului nu ar trebui să o semneze, pentru că acest lucru ar putea genera o impresie greșită în rândurile armatei. Acest lucru este confirmat de o scrisoare a lui Clydesdale pentru Halifax, din 30 septembrie 1939.[53]

O scrisoare din 22 septembrie 1939 a lordului David discută despre elaborarea scrisorii din *The Times*, precizând că aceasta a fost inițial formulată de „Hahn și Brooke" și că „are meritul de a fi lipsită de orice smiorcăieli de pace, fiind îndeajuns de îndrăzneață pentru a comunica o politică limpede".[54] În scrisoare se afirmă că Hahn s-a asigurat că BBC va face publicitate scrisorii în Germania: într-adevăr, corespondența ulterioară confirmă că Departamentul german al BBC a prezentat textul scrisorii în aceeași zi în care ea a fost publicată în *The Times.*[55] Aceasta a fost în mod clar o mișcare foarte atent orchestrată – sprijinită de Chamberlain și Halifax și avându-l în prim-plan pe Clydesdale –, prin care se dorea să se comunice guvernului nazist că existau câteva figuri proeminente, atât din sfera politică, cât și din forțele armate, care susțineau pacea cu Germania. În plus, mai exista un subtext important. În scrisoare se afirmă că așteptau cu nerăbdare venirea unui moment în care să poată încheia pacea cu „oameni de onoare" – categorie în care grupul de lobby pentru pace nu îl includea și pe Hitler. Subtextul era că englezii doreau să discute despre pace doar dacă Hitler era înlocuit din poziția de lider. De asemenea, scrisoarea precizează clar că o înțelegere trebuia să țină cont de tratamentul brutal al evreilor din Germania. Însă cel mai important mesaj transmis prin intermediul scrisorii este că persoana de contact din cadrul grupării pro-pace avea să fie Clydesdale. În cazul în care germanii doreau să discute acești termeni, cu el trebuia să o facă. De aceea, este clar că mesajul era adresat germanilor care se opuneau lui Hitler, categorie în care intrau cei doi Haushofer.

Implicarea lui „Hahn“ este interesantă. Dr. Kurt Hahn (1886–1974) era un influent pedagog și fondator al Școlii Gordonstoun din Scoția, o școală mult preferată de familia regală (și urmată de nepotul lui Karl Haushofer, al cărui protector a fost, după război, lordul Malcolm Douglas-Hamilton[56]). Bursier la Oxford, Hahn era un evreu german care înființase o bine-cunoscută școală în Germania înainte de a se refugia din calea naziștilor, în 1934. A adus atunci cu el unii dintre profesorii de acolo și a pus, în același an, bazele Școlii Gordonstoun.

De asemenea, aveam să facem o descoperire foarte importantă, care confirmă puterea politică reală pe care o avea Clydesdale: în arhivele Hamilton am găsit un interesant plan de așezare a participanților la o întâlnire deosebit de importantă, probabil la nivel înalt, care a avut loc pe 9 iunie 1939, la sediul Ministerului de Externe.[57] Întâlnirea a fost prezidată de lordul Halifax (ministru de externe) și cuprindea delegați din diferite țări, inclusiv din Spania, Italia și Germania. Conducătorul delegației Germaniei – care îl includea și pe prințul Adolf zu Mecklenburg – era generalul Walter von Reichenau. Dintre toți generalii de armată germani, care în mare parte nu erau hitleriști devotați, von Reichenau era cel mai aprig susținător al führer-ului și al cauzei naziste.[58] (El a promis că armata va jura credință lui Hilter odată cu ajungerea la putere a naziștilor și a fost ridicat la gradul de feldmareșal după succesul campaniei din Franța, fiind numit, în final, responsabil cu campania rusă, chiar înainte de moartea sa misterioasă, în 17 ianuarie 1942.) După cum am văzut, von Reichenau a jucat un rol-cheie în rețeaua diplomatică de informații a lui Hess, fiind descris de Peter Padfield ca un „colaborator pentru informații politice secrete al lui Hess“.[59] Deoarece el controla această rețea, von Reichenau a făcut parte și din grupul Hess–Rosenberg care acționa pentru dezvoltarea unor bune relații cu Marea Britanie, prin intermediul Clubului RAF, fiind un membru al cercului colonelului Winterbotham.[60] Este incredibil că von Reichenau a fost prezent la o întâlnire prezidată de lordul Halifax la Ministerul de Externe, cu mai puțin de trei luni înainte de izbucnirea războiului.

Deși planul de așezare a participanților este singura mențiune din arhive cu privire la această masă rotundă, titlul – „Plan de așezare a participanților la o întâlnire desfășurată pe 9 iunie..." – demonstrează că întâlnirea a avut într-adevăr loc. Însă mai este un lucru extrem de interesant legat de această întâlnire, cel puțin din perspectiva investigației noastre. În centrul mesei, lângă lordul Halifax și lângă Sir Robert Vansittart (consilier diplomatic șef în Ministerul de Externe), se afla scris numele marchizului de Clydesdale. Iar la o întrunire atât de importantă, cu siguranță nu ar fi avut de ce să participe cineva fără mare influență în viața politică. De asemenea, la întâlnire au fost prezenți Kenneth Lindsay, membru al parlamentului (care îi raportase lui Clydesdale cu privire la întrevederea pe care a avut-o cu Hess în 1936), și încă un personaj, destul de neobișnuit, așezat în fața generalului von Reichenau – colonelul de aviație Sir Louis Leisler Greig. Deși un an mai târziu avea să devină secretarul particular al lui Sir Archibald Sinclair, ministrul aviației, în acel moment nu deținea nici o funcție politică specială. Cu toate acestea, prezența sa acolo urma să se dovedească foarte importantă.

Un șir de scrisori

Hess și Haushofer conveniseră ca Albrecht să îi scrie lui Hamilton, prin intermediul adresei poștale a lui Violet Roberts din Lisabona. Imediat ce s-au înțeles cu privire la acest lucru, Albrecht le scria părinților săi:

> Nu va merge exact așa cum crede el. Cu toate acestea, aș putea formula o scrisoare pentru D.H. [Hamilton] în așa fel încât transmiterea ei să nu-i pricinuiască nici un fel de neplăceri prietenei noastre; mai presus de toate, va trebui să îi spun încă o dată clar lui T. [„Tomo" – Hess] că prietenul meu, ducele, nu va putea să îmi scrie fără a avea permisiunea celei mai înalte autorități.[61]

Apoi, în 19 septembrie, îi scria direct lui Hess:

> H [Hamilton]… nu poate zbura la Lisabona – cum nici eu nu pot! – fără a i se da permisiunea, fără cunoștința cel puțin a ministrului aviației, [Sir Archibald] Sinclair, și a ministrului de externe Halifax. În cazul în care, totuși, primește permisiunea să dea un răspuns sau să meargă acolo, nu mai este nevoie de a indica un alt loc în Anglia; dacă nu o primește, atunci orice încercare prin intermediul unui mediator neutru va avea puține șanse de succes.[62]

Există aici un punct foarte important: Hamilton avea nevoie de permisiune „să dea un răspuns sau să meargă acolo". Majoritatea cercetătorilor au aflat faptul că el ar fi avut nevoie de permisiunea de a călători la Lisabona, însă aici Albrecht anticipează că Hamilton ar fi avut nevoie de permisiune chiar și pentru a răspunde la scrisoare. În mod clar, Hess și Haushofer se așteptau ca alte figuri de marcă să știe despre aceste contacte – mai exact, Sir Archibald Sinclair și lordul Halifax. Acest lucru schimbă perspectiva în mod radical. Sentimentele pacifiste ale lui Halifax au fost discutate deja, dar care este poziția lui Sir Archibald Sinclair? Sinclair (mai apoi vicontele Thurso, 1890–1970) era liderul controversat al Partidului Liberal, care refuzase să intre într-o coaliție sub regimul Chamberlain, procedând asemănător și în timpul lui Churchill. Ca recompensă pentru acest lucru, a fost numit ministru al aviației în 1940. Deși era secretarul personal al lui Churchill, atunci când acesta (pe atunci liberal) lucra în Ministerul de Război*, în perioada 1919–1921, cei doi au fost în dezacord din multe puncte de vedere.

Sinclair a trezit suspiciunea câtorva politicieni cu poziții înalte din acea vreme. Chamberlain nu avea încredere în el, iar John (Jock) Colville – secretar particular atât al lui Chamberlain, cât și al lui Churchill – nota în jurnalul său că Sinclair era considerat „o persoană în care nu se putea avea încredere"[63], lucru care a stat la baza punerii sale sub supraveghere. În 3 mai 1940 (cu o săptămână înainte ca Churchill să vină la putere), Sinclair îi scrisese lui Chamberlain, plângându-se de faptul că telefonul îi era interceptat.[64]

* War Office – minister în cadrul guvernului britanic, însărcinat cu conducerea armatei britanice, între sec. al XVII-lea și 1963. (n.red.)

Sinclair este unul dintre personajele importante ale acestei istorii, dar simpatiile sale sunt printre cele mai greu de definit. Uneori părea a-i fi loial lui Churchill, dar alteori părea să împărtășească obiectivele grupării pentru pace anti-Churchill. Opiniile lui Sinclair erau cele ale unui tradițional aristocrat liberal. Fusese membru al Asociației Anglo-Germane[65] care fusese dizolvată după ajungerea la putere a lui Hitler, însă refuzase să se alăture Frăției Anglo-Germane care se formase în scopul dezvoltării relațiilor cu Germania nazistă. Oricum, important este că Haushoferii și Hess nu aveau nici un fel de problemă cu faptul că Sinclair le cunoștea planurile.

Aceștia erau, pe atunci, doi dintre politicienii britanici cei mai de marcă pe care Albrecht Haushofer i-a considerat potriviți pentru a pune la cale zborul lui Hamilton la Lisabona. Oare Haushofer chiar credea că persoane atât de cunoscute și-ar fi pus astfel reputația în joc? Se pare că era departe de a fi convins de succesul acțiunii cum reiese și din felul în care încheie scrisoarea din 19 septembrie adresată lui Hess, într-o notă caracteristică de pesimism: „Nu demult am încercat să îți explic că, din motivele pe care le-am amintit, probabilitatea ca eforturile de a încheia o înțelegere între führer și nobilimea britanică să fie încununate de succes îmi pare a fi – spre regretul meu – infinit de mică.“[66] Cum se întâmplă adesea cu scrisorile sale, e posibil ca Haushofer să nu fi făcut altceva decât să se protejeze pentru ziua în care complotul și toată corespondența legată de acesta ar fi fost descoperite de persoane nepotrivite, deși, în egală măsură, se poate să fi crezut cu adevărat că planul era o cauză pierdută. Există un detaliu important, adesea trecut cu vederea, care arată că misiunea lui Hess era de a ajunge la o înțelegere „între führer și nobilimea britanică“ – nu între führer și Churchill sau guvern. Este un apel direct adresat aristocrației. O altă semnificație a scrisorii ar fi că Haushofer credea că șansa de a se ajunge la o pace, atâta vreme cât Hilter se afla la putere, era „infinit de mică“.

În aceeași zi, Albrecht le-a scris părinților săi cu privire la presentimentele sale rele, având grijă să adauge: „Am precizat îndeajuns de clar că în acțiunile la care mă refer nu eu am avut inițiativa.“[67]

Scrisoarea fatidică

După ce i-a trimis mai întâi o ciornă lui Hess – care a făcut câteva modificări cu ajutorul fratelui său Alfred – Albrecht a trimis scrisoarea către doamna Roberts, la căsuța poștală a acesteia din Lisabona, adresând-o însă „ducelui de Hamilton și Brandon" în Camera Lorzilor. El a inclus și o scurtă notă prin care o ruga pe doamna Roberts să o înainteze acestora.

Reproducem în totalitate această scrisoare din 23 septembrie 1940:

Dragul meu Douglo,

Deși nu există decât o mică șansă ca această scrisoare să ajungă la tine în timp util, o posibilitate totuși există, și sunt hotărât să mă folosesc de ea.

În primul rând, aș vrea să îți transmit salutările mele personale.

Sunt sigur că știi că sentimentele mele față de tine rămân nealterate și nealterabile, indiferent de circumstanțe.

Am aflat de moartea tatălui tău.

Sper din suflet să nu fi suferit prea mult, având în vedere că toată viața a trăit într-o suferință permanentă.

Am auzit că și cumnatul tău, [ducele de] Northumberland, și-a pierdut viața lângă Dunkerque. Chiar și vremurile moderne trebuie să ne permită să ne împărtășim durerea dincolo de granițe.

Însă nu numai moartea ar trebui să își găsească locul în această scrisoare.

Dacă îți amintești câteva dintre ultimele mele mesaje din iulie 1939, tu și prietenii tăi aflați în poziții înalte ați putea considera semnificativ faptul că pot să te întreb dacă nu ai timp să discuți cu mine, undeva la marginea Europei, poate în Portugalia.

Aș putea ajunge la Lisabona în câteva zile de la primirea unor vești din partea ta.

Bineînțeles, nu știu dacă poți să-i faci pe superiorii tăi să înțeleagă planul nostru într-atât, încât să îți dea permisiunea de a pleca.

Însă cel puțin vei putea să îmi răspunzi la întrebare.

Scrisorile vor ajunge la mine (destul de repede, vor avea nevoie de patru sau cel mult cinci zile pentru a ajunge de la Lisabona) astfel: puse în plicuri duble, având în interior adresa: Dr. A.H. Nimic mai mult!

Plicul exterior trebuie să poarte adresa: Minero Silricola Ltd, Rua do Cais de Santarem, 32/1, Lisabona, Portugalia.

Tata și mama adaugă și ei urările lor de bine pentru tine, pe lângă cele din partea mea…

Mereu al tău,
A.[68]

Pregătirile

Versiunea oficială spune că partea britanică nu a făcut nimic în perioada scursă între contactul inițial cu Hamilton, din 23 septembrie 1940, și momentul apariției neașteptate a lui Hess, pe 10 mai 1941. Dacă ar mai fi existat comunicare în această perioadă, poate că ar fi modificat radical tabloul evenimentelor, deși ar fi ridicat alte întrebări, despre adevăratele scopuri ale misiunii lui Hess și despre motivul pentru care a fost necesar să vină el personal. Să mai fi existat oare contacte între partea germană și cea britanică? Există chiar o teorie legată de prima scrisoare – pentru cei care cred în versiunea oficială –, conform căreia aceasta nu ar fi ajuns niciodată la destinație, fiind interceptată pe drum de către cenzori. Cel puțin așa au susținut Hamilton și guvernul Churchill. Totuși, în corespondența dintre Hess și Haushofer se menționează un plan pentru situațiile neprevăzute: dacă nu primeau nici un răspuns, ei urmau să încerce să îl contacteze pe Hamilton prin intermediul unui cetățean dintr-o țară neutră. Poate că acest lucru s-a și întâmplat, prin intermediul unor persoane cum ar fi Sven Hedin sau diplomatul suedez, baronul Knut Bonde.

Este sigur că cenzorii au interceptat scrisoarea, deoarece există încă un raport al lor.[69] (Care aduce argumente împotriva ipotezei că scrisoarea originală a doamnei Roberts făcea parte dintr-un complot al serviciilor de informații: situație în care SOE sau MI6 ar fi dat instrucțiuni ca toate scrisorile acesteia să meargă direct la ei – evitând astfel filtrul cenzorilor.) Totuși, se poate și ca biroul cenzorilor să fi dat copii ale scrisorilor către departamentele de informații, MI5 sau către Ministerul de Externe (și de acolo acestea să fi ajuns la MI6) și la Inter-Services Research Bureau (IRB) – numele de acoperire al

SOE. Ce s-a întâmplat cu scrisoarea originală nu se prea știe, deși – în ciuda negărilor oficiale și a protestelor sale personale – se pare că Hamilton chiar a primit-o. Există o notă, datată 22 noiembrie 1940, din partea MI5 către Ministerul de Externe[70], în care ministerul este întrebat dacă are obiecții față de trimiterea scrisorii originale către duce, și o replică la aceasta, nota din 7 decembrie, prin care se confirmă că ministerul nu are nici un fel de obiecție[71]. Mai există încă o dovadă indirectă, frecvent trecută cu vederea. La câteva zile după sosirea lui Hess, când s-a admis că acesta venise special pentru a se întâlni cu Hamilton, Ministerul Informațiilor, conform relatărilor din *Bulletin and Scots Pictorial,* anunța: „Hess a făcut o încercare de a intra în legătură cu ducele, acum câteva luni. Ducele a plasat imediat scrisoarea în mâinile autorităților din serviciul de securitate și nu s-a trimis nici un răspuns".[72]

Ulterior, guvernul s-a condamnat singur, într-un raport din noiembrie 1942 cu privire la afacerea Hess, pe care l-a făcut pentru guvernul rus. Raportul sună cam așa: „Ducele de Hamilton a primit într-adevăr o scrisoare, purtând data de 23 septembrie, din partea lui Haushofer, care îi propunea o întâlnire la Lisabona, fără să facă vreo referire la prezența lui Hess. Scrisoarea a fost adusă în atenția guvernului Majestății Sale în momentul în care a sosit."[73]

În mod surprinzător, date fiind negările sale de mai târziu, Hamilton – în mărturia dată avocaților săi în 1942 – afirmă că, deși se pare că originalul scrisorii lui Haushofer s-a pierdut, a primit o copie pe 19 februarie 1941 și că pe 26 februarie s-a dus să se „întâlnească cu șeful poliției militare", părând să insinueze că i s-a cerut să ia scrisoarea cu el.[74] (Este neclar de ce a făcut Hamilton o legătură între întâlnirea cu șeful poliției militare a RAF și scrisoare.)

Așadar există foarte puține dubii cu privire la primirea de către Hamilton a scrisorii. Presupunând că așa s-au petrecut lucrurile – sau că a fost contactat, conform „planului B", de un agent dintr-o țară neutră, cum a răspuns, dacă a făcut-o vreodată? Deși se pare că nu a răspuns la scrisoare, știm – mulțumită cercetărilor lui Peter Padfield – că ar fi făcut ceva după primirea scrisorii. Se pare că, fără a anunța sau a da vreo explicație, Hamilton și-a luat un concediu de zece zile,

începând cu 12 noiembrie 1940, însă nu se știe ce a făcut în acest timp sau unde s-a dus.[75] La acest mister se adaugă altul: în perioada 26 ianuarie–4 februarie 1941, el a mai avut un concediu de zece zile. Până acum, s-au făcut doar speculații cu privire la locul unde s-ar fi aflat în aceste două intervale, însă actualul duce ne-a permis să consultăm jurnalul tatălui său din 1941, în care acesta afirmă că și-a petrecut concediul la Lesbury, pe domeniul cumnatului său, ducele de Northumberland, în apropierea reședinței familiei Northumberland de la Alnwick. Peter Padfield a făcut o legătură între concediul lui Hamilton și vizita lui Haushofer la Stockholm, petrecute exact în aceeași perioadă.[76] Această coincidență sugerează că planurile referitoare la misiunea lui Hess se făceau de ambele părți – în mod semnificativ, în jurnalul lui Hamilton, în dreptul acestor zile apare un singur cuvânt, Lesbury. (Despre jurnalul ducelui din 1940, unde se referea la cealaltă perioadă de concediu, s-a spus că a fost pierdut.) Dacă ținem cont că deținea funcția de ofițer comandant al unei baze RAF importante, ar fi fost de neconceput ca Hamilton să dispară din bază fără permisiunea superiorilor săi, însă trebuie să ne amintim că unul dintre ei era Sir Archibald Sinclair.

Indiferent ce s-a întâmplat cu scrisoarea originală, secretul ieșise la iveală. Adevărata întrebare este ce acțiuni au întreprins autoritățile. Au inițiat acestea, cum cred unii, o operațiune secretă, de falsificare a unui răspuns din partea lui Hamilton, pentru a-l prinde pe Rudolf Hess? Cu siguranță, una dintre copii a ajuns la Serviciul de Informații al RAF și la Comitetul XX* al MI5 – departament care se ocupa de agenții germani „interceptați" și de alte forme de dezinformare. Mașinăria s-a pus în acțiune: pe 26 februarie 1941, colonelul de aviație F.G. Stammers, din Serviciul de Informații al RAF, i-a scris lui Hamilton, solicitându-i o întâlnire la Ministerul Aviației din Londra.[77] Ducele și-a luat încă zece zile de concediu la mijlocul lunii martie, timp în care i-a făcut o vizită lui Stammers care i-a arătat o copie a scrisorii lui Haushofer și l-a întrebat ce făcuse cu originalul. Conform relatărilor lui Hamilton de după război, acesta

* XX Committee – organizație a serviciilor secrete britanice folosită pentru a furniza Germaniei informații false, de exemplu folosind agenți dubli. (n.red.)

a fost primul moment în care și-a dat seama că Albrecht îi scrisese încă din iulie 1939. Dar am văzut că le-a vorbit avocaților săi despre o scrisoare primită pe 19 februarie, cu aproape o lună înainte de această întâlnire și cu o săptămână înainte de invitația lui Stammers. (Și e clar că Stammers credea că scrisoarea originală ajunsese la destinație.)

Pe 28 martie, Stammers i-a scris lui Hamilton, reproșându-i voalat că nu i-a trimis o copie a scrisorii lui Albrecht Haushofer din iulie 1939, așa cum îi promisese, și reamintindu-i că era obligat să facă acest lucru. Hamilton i-a răspuns că se va afla la Londra în săptămânile care urmau și că îi va aduce atunci o copie – încercând în mod evident să câștige timp.[78]

Până acum, se acționase cu mănuși. Dar pe 18 aprilie, Hamilton primește o telegramă din partea Serviciului de Informații al RAF în care i se ordonă să se prezinte la Londra pe 25 aprilie[79].

În consecință, ducele s-a întâlnit cu cei din minister – de această dată cu colonelul de aviație D.L. Blackford de la Serviciul de Informații al RAF și cu maiorul T.A. (Tar) Robertson de la Comitetul XX. Prezența lui Robertson, ofițer MI5, responsabil de tratamentul agenților dubli în numele Comitetului XX, ne face să credem că întâlnirea avusese loc la inițiativa acestora. În timpul întâlnirii, Hamilton a fost întrebat dacă va merge la Lisabona pentru a se întâlni cu Haushofer – în definitiv, această întâlnire ar fi putut fi foarte valoroasă pentru strângerea de informații. Însă ducele nu s-a arătat entuziasmat, replicând că se va duce numai dacă i se va ordona acest lucru. Din câte știa, preferau voluntari pentru acest tip de misiuni.[80] Trei zile mai târziu, ducele a trimis o scrisoare în care spunea că era de acord să meargă, dar punea câteva condiții: voia ca ambasadorul Marii Britanii în Portugalia să fie informat și să i se permită să-l informeze și pe Sir Alexander Cadogan, subsecretarul permanent al Ministerului de Externe, înainte de a se duce acolo. Hamilton a mai cerut să i se furnizeze o argumentație convingătoare cu privire la răspunsul său venit cu șapte luni întârziere și a solicitat anumite informații care l-ar fi ajutat să inventeze o scuză față de Haushofer: „De aceea, aș dori să mi se furnizeze o explicație cu

privire la circumstanțele în care scrisoarea mi-a fost reținută în toamna anului trecut.“[81]

A fost o mișcare foarte inteligentă. Hamilton era suspicios; mai întâi, dorea să se asigure că Ministerul de Externe și oficialii britanici din Portugalia știau despre acest plan – probabil pentru că îi era teamă să nu i se însceneze ceva. Apoi, solicitând informații despre unde se aflase scrisoarea timp de șase luni – informații care nu îi erau nici pe departe necesare ca să născocească o scuză pentru Albrecht –, încerca de fapt să afle cine mai știa despre ea. Hamilton a adăugat că, dacă s-ar fi întâlnit cu Haushofer la Londra, germanii ar fi interpretat greșit acest lucru, ca pe un semn că decizia luată de Marea Britanie se clătina și că ar fi dorit să ceară pacea!

Oricum, pe 3 mai – cu exact o săptămână înainte de zborul lui Hess –, colonelul de aviație Blackford i-a scris lui Hamilton, spunându-i că tocmai își dăduseră seama că o astfel de operațiune nu ar fi putut continua fără o aprobare din partea guvernului și că, din acest motiv, era ținută „în așteptare“.[82] Până să răspundă la scrisoarea lui Blackford, atitudinea lui Hamilton suferise o schimbare radicală. Spre deosebire de starea inițială, de precauție extremă și încercările de a se proteja, devenise deodată entuziast cu privire la deplasarea la Lisabona, promițând că va fi gata în momentul când ea va fi aprobată, venind chiar cu propria explicație pe care să i-o dea lui Albrecht despre răspunsul întârziat.[83] (Probabil că evidenta schimbare de ton avea legătură cu faptul că scrisoarea a fost trimisă pe 10 mai, ziua călătoriei lui Hess: poate credea că, într-o perioadă foarte scurtă de timp, totul se va schimba.)

În arhivele Hamilton există o scrisoare datată 29 aprilie 1941 – între data la care a avut loc întâlnirea de la Londra și 3 mai, când a fost trimisă scrisoarea lui Blackford – semnată „Eustace“ și trimisă de la reședința rectorului King's College, Newcastle-upon-Tyne.[84] Autorul este ușor de identificat – lordul Eustace Percy, unchiul soției lui Hamilton, fratele mai mic al celui de-al VIII-lea duce de Northumberland. În scrisoare, acesta îi spune „dragului Douglo“ că în acea dimineață îi venise ideea unei „metode mai bune“ de a acționa dacă ar fi fost abordat de Serviciul de Informații al RAF, continuând

cu prezentarea sugestiilor sale. În mod surprinzător, acestea apar, cuvânt cu cuvânt, în răspunsul dat de Hamilton lui Blackford – el le copiase pur și simplu.

Una dintre informațiile importante ce apar de aici este că Hamilton accepta sfaturi – poate chiar și instrucțiuni – de la alții. Dar o altă informație importantă este și mai elocventă. Era clar că Hamilton era nemulțumit de presiunea exercitată asupra lui de Serviciul de Informații al RAF, astfel încât este clar că nu ar fi putut lua parte de bunăvoie la un complot al serviciilor.

Faptul că lordul Eustace Percy era implicat dezvăluie o altă conexiune importantă. La moartea celui de-al IX-lea duce de Northumberland – nepotul lui Perey și cumnatul lui Hamilton – se referea Albrecht Haushofer în scrisoarea sa din 23 septembrie 1940. Și, așa cum vom vedea, reședința familiei Northumberland, castelul Alnwick, avea să joace un rol destul de curios în zborul lui Hess.

A fost oare o capcană a serviciilor de informații?

Această serie de întâlniri între Hamilton, Blackford și Robertson este considerată de unii o dovadă că, de fapt, Comitetul XX al MI5 a fost răspunzător de ademenirea lui Hess în Marea Britanie, deși este neclar cum interceptarea unei scrisori care nu face nici o mențiune la Hess ar fi putut inspira un plan pentru a-i întinde o cursă. Însă prima întâlnire nu a avut loc până în luna martie a anului 1941, iar la acea dată planul era deja destul de avansat. Hess însuși pusese la cale misiunea cu mult timp înainte – în luna august a anului anterior. Mai mult, dacă cei din Comitetul XX ar fi menținut o corespondență cu Haushofer în numele lui Hamilton, cu siguranță l-ar fi pus la curent cu privire la acest lucru, atunci când s-au întâlnit cu el, având ocazia perfectă să-i explice și să-l facă să se implice atunci când ducele a cerut o explicație pentru întârzierea răspunsului. În cele din urmă, dacă lui Hess i se întinsese deja o cursă, de ce mai era necesară implicarea lui Hamilton? (Ducele își luase deja două concedii, însă în acest timp nu ar fi putut lucra pentru o operațiune a serviciilor de informații;

dacă ar fi vrut să o facă, întâlnirile cu Blackford și Robertson nu ar fi fost necesare.)

Hamilton lucrase în 1936 pentru serviciile de informații aeriene, așa că era cunoscut ca o persoană de încredere și fusese considerat util în operațiunile acestor servicii. Dacă privim lucrurile în acest context, se pare că nu există nici o legătură directă între reuniunea la care au încercat să aranjeze o întâlnire cu Haushofer la Lisabona și sosirea lui Hess peste câteva săptămâni. Dovada – date fiind declarațiile oficiale făcute la acel moment – sugerează că Hamilton primise scrisoarea, dar că „o pusese în mâinile autorităților". Dar este clar că acestea nu erau nici Serviciul de Informații al RAF, nici Comitetul XX al MI5, care păreau că nu au absolut deloc habar despre așa ceva.

Apoi, mai există și întrebarea legată de anularea bruscă a operațiunii Lisabona – aparent deoarece își dăduseră seama că era nevoie de o acoperire mai bună – cu doar o săptămână înainte de zborul lui Hess. Pare să fie mai mult decât o coincidență. Chiar să nu fi știut Stammers, Blackford și Robertson de la început că ar fi fost nevoie de aprobarea guvernului?

Un document aflat la PRO dejoacă toate încercările de a lega întâlnirea lui Hamilton cu Blackford și Robertson de capturarea lui Hess. Este vorba despre un memoriu din partea lui Robertson către superiorul său, general-maior Medhurst, datat 13 mai 1941 – trei zile după sosirea lui Hess –, care dovedește în mod clar că Robertson era la fel de surprins ca toți ceilalți de apariția adjunctul führer-ului în Scoția. Într-adevăr, inițial nici măcar nu cunoștea identitatea pilotului german care întrebase de duce.[85]

Un factor important pe care încercările anterioare de a explica acest episod nu l-au luat în considerație este acela că planul Hess–Haushofer a anticipat că Hamilton îi va arăta scrisoarea superiorului său, înainte de a face vreo mișcare, inclusiv înainte de a răspunde la ea. Cei doi se așteptau ca Hamilton să arate scrisoarea măcar ministrului aviației, lui Sir Archibald Sinclair, precum și ministrului de externe, lordul Halifax. Mai mult, este clar că Hess și Haushofer nu erau deloc îngrijorați că aceștia cunosc conținutul scrisorii.

Așadar, care este adevărul despre Hamilton și scrisoarea lui Albrecht Haushofer? Varianta despre care credem că este cea mai în concordanță cu dovezile, fie ele directe sau circumstanțiale, este următoarea:

Hamilton a primit scrisoarea și, așa cum era de așteptat, a arătat-o atât lui Halifax, cât și lui Sinclair. Ambii miniștri susțineau inițiativele de pace, care trebuiau să rămână secrete și să nu ajungă la urechile lui Churchill. Așa că, deși este adevărat că Hamilton a arătat scrisoarea superiorilor săi, nu se spune că aceștia au păstrat secretul.

Apoi Hamilton și-a luat concediu pentru a face aranjamentele necesare acțiunii lui Hess. Însă, deodată, o copie a scrisorii sosește la Serviciul de Informații al RAF, probabil de la MI5. Aceștia – la fel ca și Comitetul XX – au considerat că filiera merită cercetată și l-au contactat pe Hamilton. Nu știau de planul Hess, pe care imixtiunea lor accidentală amenința să-l dezvăluie. Pus față în față cu scrisoarea, în biroul lui Stammers, Hamilton nu a avut de ales și a trebuit să nege că ar fi avut cunoștință de ea.

Știind că zborul lui Hess era planificat pentru începutul lunii mai, ducele a tras de timp. Îngrijorat că planul ar putea fi descoperit, a încercat să afle de la Blackford și Robertson ce se întâmplase cu scrisoarea și cine mai știa de existența ei. În mod evident, a primit asigurări că ieșirea la iveală a copiei era o simplă coincidență. Operațiunea Lisabona a fost apoi anihilată din cauza presiunilor venite de sus, iar Blackford și Robertson au fost făcuți să creadă că era nevoie de autorizație din partea Cabinetului de Război. Acest lucru ar fi blocat operațiunea, fără a da însă de gol nimic în legătură cu zborul lui Hess.

Presupunând că Hamilton arătase scrisoarea lui Halifax și lui Sinclair, oare unul dintre ei a intervenit pentru a stopa inițiativa Blackford-Robertson? Dacă este așa, atunci trebuie să fi fost vorba despre Sinclair, întrucât Halifax nu mai era ministru de externe – între timp, Churchill găsise o modalitate foarte vicleană de a-l trimite undeva departe de Marea Britanie. Lordul Lothian, ambasadorul britanic la Washington, murise brusc în decembrie 1940, iar prim-ministrul profitase de ocazie ca să scape de unul dintre mulții susținători ai

negocierilor de pace din cabinetul său, numindu-l pe Halifax în locul lui Lothian. (Halifax fusese a doua alegere a lui Churchill; inițial îi oferise postul lui Lloyd George din exact același motiv, însă șiretul bătrânel velș refuzase, pentru că se pregătea să devină prim-ministru în momentul în care, așa cum fusese convins, Churchill ar fi fost înlăturat, imediat ce ar fi început negocierile cu Germania.[86]) După ce a scăpat de Halifax, Churchill l-a numit în postul de ministru de externe pe Anthony Eden, un susținător credincios al politicii lui de luptă „până la capăt".

Este clar că Hamilton a pus la cale ceva în lunile scurse între sosirea scrisorii lui Haushofer și venirea lui Hess. Însă bineînțeles aceasta este doar versiunea englezilor cu privire la toată povestea.

Pregătirile germane

Cum era de așteptat, se pare că s-au făcut foarte multe pregătiri și au avut loc negocieri preliminare pentru misiunea lui Hess. Dar varianta acceptată este că, neprimind nici un răspuns de la Hamilton prin intermediul lui Albrecht, locțiitorul führer-ului decisese să adopte o abordare mai directă și să-i facă ducelui o vizită neanunțată. Dacă această variantă este corectă, atunci ne-am aștepta ca – în afară de propriile pregătiri ale lui Hess pentru misiune – să nu găsim nici o dovadă cu privire la alte activități de acest fel. Totuși, se pare că au existat o sumedenie de astfel de acțiuni. Deosebit de interesant este faptul că, în perioada octombrie 1940–februarie 1941, Ernst Bohle, șeful AO, era ocupat cu traducerea în limba engleză a unor documente legate de misiune. În 1945, el le-a spus celor care îl interogau: „Eu am tradus tot ce era legat de această călătorie în Anglia. Nu știam că mergea în Anglia. Credeam că se duce în Elveția."[87] Acest lucru este confirmat de jurnalul lui Goebbels, în care acesta povestește despre o întâlnire cu Bohle, desfășurată la câteva zile după zborul lui Hess, în cadrul căreia șeful AO i-a spus că el tradusese toate documentele pe care Hess le luase cu el.[88]

În primele luni ale anului 1941, Albrecht Haushofer a făcut mai multe vizite în țări neutre. În perioada 2–5 februarie, a fost în Suedia,

deși rămâne încă un mister motivul pentru care a mers acolo.[89] Însă, după cum am menționat mai sus, acest interval de timp coincide cu una dintre perioadele misterioase de concediu ale lui Hamilton (26 ianuarie–5 februarie). Și, la cererea expresă a lui Hess, Albrecht a deschis calea negocierilor cu Sir Samuel Hoare, în Madrid. Agentul lui Haushofer a fost un diplomat german numit Heinrich Stahmer, un fost student al său, care l-a abordat pe Hoare prin intermediul Ambasadei Suediei în Spania.[90] Potrivit lui Scott Newton, „consecința a fost că Hoare și Haushofer au fost de acord că nici un armistițiu nu putea fi încheiat fără înlăturarea de la putere atât a lui Hitler, cât și a lui Churchill".[91] Am văzut deja că Hoare era implicat în diferite întâlniri cu mediatori din partea germanilor.

Pe 28 aprilie 1941, Albrecht se afla în Elveția pentru a se întâlni cu un alt important intermediar în negocierile de pace, Cart Jacok Burckhart, membru (și mai târziu președinte) al Comitetului Internațional al Crucii Roșii.[92] (Implicarea sa este departe de a fi accidentală: fusese înalt comisar al portului Danzig – locul unde începuse războiul din perioada 1937–1939, fiind recomandat pentru acest post de către Rudolf Hess.[93]) Burckhart se aflase în legătură cu un contact britanic anonim „apropiat al cercurilor conservatoare și al monarhiei", care „exprimase dorința importantelor cercuri engleze de a examina alternativa păcii".[94] De fapt, deși unii cred că această misterioasă persoană de contact a lui Burckhardt ar fi putut fi Montagu Norman, guvernator al Băncii Angliei, mărturia lui Karl Haushofer sugerează – așa cum vom vedea – că era vorba despre Sir Samuel Hoare.[95]

Agentul triplu

Deși de formație muzician, Albrecht Haushofer semăna foarte mult cu tatăl său, fiind secretar al Societății Geografice Germane și editor al jurnalului *Geopolitik*. Este aproape sigur că, datorită acestor funcții, în anii 1930 a călătorit în mai multe țări, printre care Marea Britanie, SUA, Japonia și China. În 1936 a fost trimis la Londra pentru a pregăti întâlnirea foarte fructuoasă dintre Lloyd George și

Hitler.[96] În Marea Britanie era considerat un personaj suficient de important pentru a primi o invitație la încoronarea lui George al VI-lea, în 1937.[97]

Evident, Haushofer se afla sub supraveghere. Un raport al serviciilor de informații britanice din 1937 preciza: „Nu este un om bogat și se crede că vizitele sale frecvente în această țară au fost plătite de un departament al guvernului... Sursa care a dezvăluit acest lucru a considerat că Haushofer este probabil implicat într-o activitate de colectare de informații din Marea Britanie.“[98] Dar pentru cine strângea informații Haushofer? Nu numai că acționa ca intermediar al lui Hess în ceea ce privește planurile de pace, ci era simultan și agent pentru inițiativele de pace ale lui Himmler.[99] Apoi, era implicat și în opoziția conservatoare germană împotriva lui Hitler, Grupul Societății de Miercuri*, desfășurând misiuni și în numele acestora.[100] Era cunoscut chiar ca având contacte cu membri ai rețelei de spioni sovietici, Orchestra Roșie**, din Germania nazistă[101]. În cadrul întâlnirilor cu Carl Burckhardt, desfășurate în Elveția, Haushofer acționa nu numai pentru Hess, ci și pentru Himmler și pentru Grupul Societății de Miercuri.[102] Lucru care presupunea un imens nivel de concentrare, pentru a-și aminti ce să raporteze fiecăruia dintre ei.

(În mod inevitabil, activitățile subversive ale lui Albrecht Haushofer l-au ajuns din urmă: a fost închis după atentatul cu bombă asupra lui Hitler din iulie 1944 și executat, probabil de către SS, în aprilie 1945, cu puțin înainte de capitularea Germaniei.)

Având în vedere toate aceste interese variate și aparent contradictorii, cum putem fi siguri că numeroasele deplasări ale lui Haushofer în țări neutre, desfășurate în această perioadă aveau legătură cu misiunea lui Hess? Este clar că acest lucru este adevărat cel puțin în

* Mittwochgesellschaft – prescurtarea pentru Freie Gesellschaft zur wissenschaftlichen Unterhaltung (Societatea Liberă pentru Discuții Academice), organizație ai cărei membri se întâlneau în fiecare a doua miercuri a lunii; în perioada celui de-Al Treilea Reich societatea a exprimat opinii critice referitoare la aspecte etnice și de drept. (n.red.)

** Rote Kapelle – nume dat celor trei rețele sovietice de spionaj care acționau în Europa sub ocupație nazistă și în Elveția, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. (n.red.)

cazul unora dintre ele: atât zborul din Spania, cât și cel din Elveția au fost autorizate chiar de Hess și este foarte sugestiv faptul că în ambele cazuri el i-a raportat imediat lui Haushofer. În plus, iată ce mărturisea acesta în timpul interogatoriului Aliaților din octombrie 1945:

> Sunt ferm convins că motivul care a stat la baza acestei acțiuni [zborul lui Hess] a fost onoarea proprie și disperarea lui în ceea ce privește crimele care aveau loc în Germania. El credea cu tărie că dacă se sacrifică și merge în Anglia, s-ar putea să fie în stare să facă ceva pentru a le stopa. În acea vreme, Hess a inițiat discuții cu doritorii de pace și persoana responsabilă de aceștia a fost fiul meu, care a fost ucis. Aflat în Elveția el a vorbit cu Burckhardt, care i-a spus să revină în Elveția, pentru a zbura apoi la Madrid, unde ar fi avut o întrevedere cu lordul Templewood [titlul oferit lui Sir Samuel Hoare în 1944]. Când fiul meu s-a întors din Elveția, Hess a discutat din nou cu el, după care a zburat în Anglia. Nu știu despre ce au vorbit în cadrul acelei discuții.[103]

Oricum, cu câteva zile în urmă, Haushofer le spusese ofițerilor din departamentul american de informații, Biroul de Servicii Strategice (OSS), că fiul lui se întâlnise cu Hoare în Elveția. (Spre deosebire de interviul reprodus mai sus, acesta din urmă nu a fost împărtășit cu ceilalți Aliați. Am putut însă să obținem o copie din arhivele OSS.)

> În 1941 Germania și-a trimis emisari de pace în Marea Britanie, prin Elveția. Albrecht a fost trimis în Elveția. Acolo s-a întâlnit cu un agent secret britanic – un oarecare lord Templewood, cred. În această propunere de pace, ne-am oferit să cedăm la Norvegia, Danemarca și Franța. O întâlnire mai mare urma să aibă loc la Madrid. Atunci când fiul meu s-a întors, a fost imediat chemat de Hess la Augsburg. Câteva zile mai târziu, Hess a zburat către Anglia.[104]

Alte confirmări cu privire la evenimente pot fi extrase din reacția lui Karl Haushofer la o poveste care a apărut în ziarul american *Stars and Stripes* în ianuarie 1946 și care suna cam așa:

> Delegați de pace din „importante cercuri engleze“ au fost puși în legătură cu un reprezentant al lui Rudolf Hess cu o lună

înainte ca acesta să zboare în Anglia și să fie reținut, în mai 1941. Iată ce dezvăluie un raport confidențial, de 1 400 de cuvinte, aflat printre documentele secrete ale lui Adolf Hitler. La 48 de ore de la plecarea lui Hess, consilierul său, dr. Albrecht Haushofer, i-a scris führer-ului, recunoscându-și rolul în inițiativele de pace, în cadrul cărora a afirmat că s-au folosit de un important oficial elvețian de la Crucea Roșie Internațională, în calitate de intermediar.

Într-o scrisoare trimisă părintelui Edmund A. Walsh – un iezuit american care a avut rolul de consultant special al procurorului american de la Nürnberg și cu care Karl Haushofer stabilise o legătură bazată pe respect reciproc – Haushofer a inclus o copie a acestui articol, cu următorul comentariu: „Spune exact adevărul – lucru care nu se întâmplă decât foarte rar în articolele de ziar."[105]

Vedem așadar că deplasările lui Albrecht în străinătate aveau strânsă legătură cu misiunea lui Hess și că a existat o conexiune sigură – chiar dacă neclară – între discuțiile din Elveția cu Burckhardt, cele cu Hoare din Spania și zborul lui Rudolf Hess. De asemenea, este evident că un personaj-cheie al părții britanice a fost foarte influentul politician devenit diplomat, Sir Samuel Hoare. Albrecht s-a întors din ultima dintre aceste întâlniri cu o stare de spirit atât de neobișnuită, încât mama lui a relatat-o chiar în jurnalul ei. Martha Haushofer vorbește despre un telefon pe care fiul ei i l-a dat din Elveția, în perioada întâlnirilor cu Burckhardt și în care spunea că misiunea „nu a fost fără succes".[106]

Pe 5 mai, data întoarcerii acestuia în Germania, ea notează: „conversațiile lui Albrecht au fost fructuoase".[107] Cu șapte luni înainte, tonul lui fusese mult mai pesimist, așa cum am văzut, de unde deducem că întâlnirile îi dăduseră toate motivele să creadă că exista o speranță reală că negocierile de pace cu Marea Britanie sunt iminente. Însă Haushofer a fost oare singurul reprezentant al Germaniei la aceste întâlniri sau la ele a fost prezent și Rudolf Hess?

Există o ipoteză conform căreia adjunctul însuși a mers în Spania pentru a se întâlni cu membrii partidei britanice pro-pace, în jur

de 20–22 aprilie 1941, cu doar trei săptămâni înainte de zbor. În 1959, Heinrich Stahmer (agentul lui Albrecht în Spania) a susținut că a existat un plan legat de o întâlnire între Hoare și lordul Halifax, pe de o parte, și Hess și Albrecht Haushofer, pe de altă parte, desfășurată fie în Spania, fie în Portugalia, în februarie sau martie 1941.[108] Din păcate, el nu a putut să spună dacă o astfel de întâlnire a avut loc, însă, din fericire, Scott Newton a clarificat chestiunea, prezentând o întâmplare importantă.[109] El a dezvăluit că prezența lui Hess în Spania a fost relatată în presa franceză (deși presa germană s-a străduit să nege acest lucru). Ministerul de Externe britanic l-a contactat pe regele Carol al II-lea al României – aflat pe atunci în exil la Sevilla – pentru detalii. Acesta a confirmat că Hess vizitase Madridul. Nedumerit de tăcerea lui Hoare cu privire la prezența unui nazist de un rang atât de înalt, Ministerul de Externe a vrut să știe dacă era adevărat. Replica lui Sir Samuel este o capodoperă de eschivare diplomatică, dar curios de transparentă. El afirmă că, dacă Hess s-ar fi aflat în Spania, „sosirea sa a fost în mod remarcabil păstrată secretă, iar prezența sa în oraș nu a făcut încă valuri".[110] Cel mai grăitor dintre toate este faptul că, deși dosarele cu corespondența dintre ambasada de la Madrid și Ministerul de Externe au fost oferite PRO după cincizeci de ani, toate documentele legate de weekendul 20–22 aprilie 1941 sunt secrete până în anul 2017.[111] În mod clar, în acea perioadă s-a petrecut ceva foarte delicat, ceva asupra căruia Ministerul de Externe dorește să păstreze încă secretul. Dovezile arată că Hess s-a întâlnit personal cu reprezentanții britanici – probabil și cu Sir Samuel Hoare – în Spania, cu puțin timp înainte de zbor.

Tragem concluzia că deplasările lui Albrecht aveau drept scop dezvoltarea abordării inițiale a lui Hamilton, care se răcise după scrisoarea trimisă pe 23 septembrie 1940. În aceste condiții, deplasările ar fi putut avea un singur scop: acela de a coordona împreună cu grupul pro-pace britanic pregătirile pentru zborul lui Hess.

Rămâne însă o întrebare importantă: dacă Hess, în persoană sau prin intermediul lui Haushofer, a putut să întâlnească reprezentanții britanici pe teren neutru, de ce credea că mai este necesar să facă

un zbor prostesc, de unul singur, pe teritoriul inamic? În lumina credinței ferme a lui Albrecht, conform căreia discuțiile fuseseră foarte promițătoare, misiunea poate părea complet inutilă. Hess și-a început pregătirile pentru zbor în septembrie 1940, în jurul datei la care Albrecht i-a trimis scrisoarea lui Hamilton, astfel că zborul ar fi putut fi o parte a planului general încă de la început. Dacă Hess ar fi fost cu adevărat un idealist solitar, așa cum afirmă varianta oficială, înflăcărat de ideea gestului suprem, nimeni din Marea Britanie nu ar fi știut de venirea sa. Însă, având în vedere că Hess se întâlnise cu Sir Samuel Hoare și cu alți reprezentanți britanici la Madrid, în aprilie, și că și partea britanică făcuse pregătiri, această variantă nu poate fi adevărată. Este clar că Hess credea că se duce la o întâlnire secretă de două zile, așteptându-se să se întoarcă în siguranță în Germania, fără să știe nimeni că fusese plecat. Știm cu certitudine că nu dorea ca dezertarea sa să fie privită ca un măreț gest public, pentru că unul dintre primele lucruri pe care le-a solicitat la sosire a fost ca presa să nu afle de prezența sa.[112] Așadar, de ce a zburat în Scoția? De ce nu a continuat să negocieze pe teritoriul unei țări neutre?

Spionii lui Churchill îi dăduseră asigurări că prim-ministrul știa totul despre rețeaua planului de pace din afara granițelor, căreia îi limita activitatea. După plecarea lui Halifax din postul de ministru de externe, toate inițiativele diplomatice erau supuse privirii atente a lui Eden, care nu făcea nimic fără să-l informeze pe Churchill. Zborul ar fi fost o abordare mult mai directă a cercurilor pro-pace britanice, evitând intermediarii. Chiar și așa, trebuie să recunoaștem că acțiunea a reprezentat un risc enorm. De ce să îți asumi o aventură atât de periculoasă dacă nu ar fi fost absolut esențial?

Singurul răspuns care are sens este acela că Hess trebuia să întâlnească pe cineva care nu putea părăsi teritoriul Marii Britanii. Nu se mai putea discuta prin intermediari; pionii principali trebuiau să se afle față în față. Și, de vreme ce misteriosul pion principal britanic nu putea părăsi țara, trebuia ca Hess să ajungă la el.

Note

[1] Corespondența dintre Hess și cei doi Haushofer referitoare la inițierea planului a fost capturată de britanici la sfârșitul războiului și apoi restituită guvernului vest-german în 1958, după realizarea unor copii microfilm care au fost predate Biroului Arhivelor Publice. Traducerile acestora au fost publicate în *Documents on German Foreign Policy (1918–1945)*, Seria D, vol. XI.

[2] *Documents on German Foreign Policy (1918–1945)*, Seria D, vol. XI, pp. 15–18 (documentul original poartă referința C109/C002185–7)

[3] Wootton, Capitolul XXIX

[4] Arhivele OSS/CIC, Arhivele Naționale ale SUA, Maryland: „Interviu cu prof. Karl Haushofer, general-maior în retragere", 27 septembrie 1945 (referință document XL22853)

[5] Padfiels, *Hess*, p. 114

[6] McBlain, p. 16

[7] Entwhistle, p. 12 (mulțumim lui John Harris pentru că ne-a pus la dispoziție o copie)

[8] *Documents on German Foreign Policy (1918–1945)*, Seria D, vol. XI, pp. 78–81 (documentul original poartă referința C109/C002190–4)

[9] Owen St Clair O'Malley, un anticomunist înflăcărat, a fost ambasador în Ungaria la începutul războiului și a jucat un rol vital în evacuarea trupelor poloneze în Marea Britanie prin acea țară. Când Marea Britanie a declarat război Ungariei, în decembrie 1941, O'Malley a devenit ambasador al guvernului polonez al lui Sikorski în exil.

[10] Ambasador britanic în SUA până la moartea sa, în noiembrie 1940. Înainte de război, Lothian fusese un suporter al cooperării anglo-germane, iar după căderea Franței a făcut lobby pe lângă Ambasada Germaniei la Washington pentru a încerca un posibil acord de pace. Deși acțiunile sale erau susținute de lordul Halifax, Churchill i-a ordonat să le pună capăt. (Padfield, *Hess*, pp. 126–127)

[11] *Documents on German Foreign Policy (1918–1945)*, Seria D, vol. XI, p. 129 (documentul original poartă referința C109/C002197)

[12] Whaley, pp. 18–19

[13] *Documents on German Foreign Policy (1918–1945)*, Seria D, vol. XI, p. 129 (documentul original poartă referința C109/C002197)

[14] Citat în *Daily Record and Mail*, 12 mai 1941

[15] Churchill, vol. II, pp. 164–165 și 180–183

[16] Rudolf Hess, p. 14. Discursul lui Hess a fost tradus și răspândit în Marea Britanie. Deși este considerat astăzi un exercițiu de propagandă – care

avea ca scop să pună capăt temerilor britanice și franceze cu privire la ambițiile Germaniei –, există un mic semn de întrebare cu privire la sinceritatea sentimentelor personale exprimate în paginile citate.

[17] *Ibid.*, p. 13

[18] PRO FO 1093/1: Traducerea stenogramei întâlnirii cu lordul Simon, 9 iunie 1941

[19] *Documents on German Foreign Policy (1918–1945),* Seria D, vol. XI, p. 162 (documentul original poartă referința C109/C002203)

[20] PRO FO 1093/1: Traducerea stenogramei întâlnirii cu lordul Simon, 9 iunie 1941

[21] Arhivele Hamilton, Registrul Național al Arhivelor, Scoția

[22] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, p. 68

[23] *Ibid.*, p. 73

[24] *Ibid.*, pp. 74–77

[25] Reprodusă în *Ibid.*, pp. 94–96

[26] *Ibid.*, p. 99

[27] Arhivele Hamilton, Fascicula 5012

[28] Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 72

[29] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019: Declarație olografă a ducelui de Hamilton, în documente legate de acțiunea în justiție din noiembrie 1943 împotriva lui J. Redfern Collins

[30] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*

[31] Padfield, *Hess*, p. 88

[32] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 407, citând pagina din jurnalul lui Channon corespunzătoare datei de 13 mai 1941

[33] Susținut de parlamentarul W. Gallacher în timpul dezbaterii din Camera Comunelor, 27 mai 1941 (Camera Comunelor, vol. 371, col. 1702)

[34] Relatat în *Scotsman*, 23 septembrie 1943

[35] Arhivele Hamilton, Fascicula 5026: Scrisoarea ducelui de Hamilton către Richard Collier, 13 martie 1959

[36] *Ibid.*, Fascicula 5019: Declarația ducelui de Hamilton (a se vedea nota 29)

[37] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, pp. 71–72

[38] Arhivele Hamilton, Fascicula 5021

[39] *Ibid.*, Fascicula 5019: Declarația ducelui de Hamilton (a se vedea nota 29)

[40] *Ibid.*, Fascicula 5000: Scrisoarea locotenent-colonelului T.C.R. Moore către marchizul de Clydesdale, 29 iunie 1935

[41] *Ibid.*, Fascicula 5002: Scrisoarea dr. D. Conwell Evans către marchizul de Clydesdale, 11 mai 1938

[42] *Ibid.*, Fascicula 5019: Însemnarea scrisă de mâna lui Hamilton la declarația sa din noiembrie 1943 (a se vedea nota 29)

[43] *Ibid.*, Fascicula 5000: Memoriul cu autor anonim, datat 31 iulie 1939. Scrisoarea de înaintare din partea domnului Hurd către lordul Nigel

Douglas-Hamilton, scrisă pe o foaie de agendă a Union Bank of Scotland și datată 14 august 1939, îl descrie pe expeditor ca fiind „o veche cunoștință care a fost unul dintre fondatorii mișcării de prietenie anglo-germane".

[44] *Ibid.*, Fascicula 5012: Memoriu din partea lordului Halifax către Clydesdale, 3 mai 1938

[45] PRO, WO199/3288B: „Raport special al prizonierului de război" de colonel R.A. Lennie, ofițer comandant, Spitalul Militar Drymen, 13 mai 1941

[46] Arhivele Hamilton, Fascicula 5001: Scrisoarea lordului Malcolm Douglas-Hamilton, expediată de la Școala de Aviație Nr. 12, RAF Grantham (Lincolnshire), către „Douglo", 9 noiembrie 1939. Scrisoare din partea lui „Mac", datată 30 octombrie 1939, atașată.

[47] *Ibid.*, Fascicula 5019: Declarație nedatată a ducelui de Hamilton privind legăturile sale cu Albrecht Haushofer

[48] *Ibid.*, Fascicula 5019: Declarația ducelui de Hamilton (a se vedea nota 29)

[49] *Daily Express*, 18 mai 1941. Aspecte confirmate și în raportul lui Kurt Hahn cu privire la afacerea Hess (Arhivele Hamilton, Fascicula 5005)

[50] *Daily Telegraph*, 10 martie 1939

[51] *The Times*, 4 iunie 1936

[52] Arhivele Hamilton, Fascicula 5001: Variantă atașată scrisorii lordului David Douglas-Hamilton către marchizul de Clydesdale, 22 septembrie 1939

[53] *Ibid.*: Scrisoarea lui Clydesdale către lordul Halifax, 30 septembrie 1939

[54] *Ibid.*: Scrisoarea lordului David Douglas-Hamilton către Clydesdale, 22 septembrie 1939

[55] *Ibid.*: Scrisoarea lordului David din 22 septembrie 1939 spune că „Hahn se întâlnește cu Ogilvie de la BBC pentru a se asigura că în Germania se face cât mai multă publicitate posibilă". Într-o scrisoare către ducele și ducesa de Hamilton, datată 9 august 1967, Hahn citează scrisoarea din 11 octombrie 1939 din partea lui Sir Frederick Ogilvie, director general al BBC (1938–1942): „Poate că ai dori să știi că scrisoarea lordului Clydesdale a fost citată în cadrul jurnalului de știri germane din data de 6 octombrie, la ora 10.15 p.m.". Hahn comentează: „Îi trimisesem anterior o traducere în limba germană a scrisorii."

[56] *Ibid.*, Fascicula 5017

[57] *Ibid.*, Fascicula 5001. Pentru a vedea lista completă a celor prezenți, consultați site-ul internet al autorului, www.pharo.com

[58] Pentru a parcurge un rezumat al carierei lui Reichenau, consultați Snyder, pp. 283–284

[59] Padfield, *Hess*, p. 33

[60] Winterbotham, *The Nazi Connection*, pp. 81–88

[61] Harris și Trow, p. 162, citând corespondența aflată în posesia familiei Haushofer

[62] *Documents on German Foreign Policy* (1918–1945), Seria D, vol. XI, pp. 129–132 (documentul original poartă referința C109/C002197–202)

[63] Colville, p. 134

[64] *Ibid.*

[65] Haxey, p. 199

[66] *Documents on German Foreign Policy* (1918–1945), Seria D, vol. XI, pp. 129–131 (documentul original poartă referința C109/C002198)

[67] *Ibid.*, pp. 162–163 (documentul original poartă referința C109/C002204–5)

[68] Abia în 1992, când a fost pusă la dispoziția publicului o fotocopie, de către Biroul Arhivelor Publice, parte a dosarului FO 1093/12, scrisoarea a fost făcută și ea publică. Până atunci, conținutul acesteia fusese cunoscut prin intermediul unei ciorne aflate în arhivele Ministerului de Externe german, a cărei traducere a fost publicată în *Documents on the German Policy*, Seria D, vol. XI., pp. 131–132 (documentul original poartă referința C109/C002202).

[69] PRO, FO 1093/11: raportul cenzorului, datat 6 noiembrie 1940

[70] *Ibid.*: Scrisoare din partea Ministerului de Război (numele autorului este cenzurat) către Henry Hopkinson de la Ministerul de Externe, 22 noiembrie 1940

[71] *Ibid.*: Scrisoare din partea lui Henry Hopkinson către Ministerul de Război, 7 decembrie 1940 (fragmente din această scrisoare au fost cenzurate).

[72] *Bulletin and Scots Pictorial*, 15 mai 1941

[73] PRO, WM 142(42)2. (Raportul este reprodus în *Motive for a Mission*, de Douglas-Hamilton, p. 292)

[74] Declarația ducelui de Hamilton, noiembrie 1943 (a se vedea nota 29)

[75] Padfield, *Hess*, p. 146

[76] *Ibid.*, p. 156

[77] Arhivele Hamilton, Fascicula 5011

[78] *Ibid.*: Scrisoarea colonelului F.G. Stammers către ducele de Hamilton, 28 martie 1941; răspunsul lui Hamilton, 6 aprilie 1941

[79] *Ibid.*: Telegramă din partea căpitanului de grup F.G. Stammers către ducele de Hamilton, 18 aprilie 1941

[80] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, p. 129

[81] Arhivele Hamilton, Fascicula 5011: Scrisoarea ducelui de Hamilton către colonelul F.G. Stammers, datată 28 aprilie 1942. Se pare că Hamilton a antedatat această scrisoare, deoarece conține textul sugerat de lordul Eustace Percy în scrisoarea sa din 29 aprilie (a se vedea nota 84)

[82] *Ibid.*: Scrisoarea lui D.L. Blackford către ducele de Hamilton, 3 mai 1941

[83] *Ibid.*: Scrisoarea ducelui de Hamilton către D.L. Blackford, 10 mai 1941
[84] *Ibid.*: Scrisoarea lui „Eustace“ (lordul Eustace Percy) către Hamilton, 29 aprilie 1941
[85] PRO, KV235
[86] Day, p. 36
[87] Arhiva Imperial War Museum, FO 645, dosar 155
[88] Goebbels, p. 377
[89] Padfield, *Hess*, p. 156
[90] Wolf Rüdiger Hess, pp. 79–80, citând note scrise de Stahmer în 1959
[91] Newton, pp. 183–184
[92] Padfield, *Hess*, p. 156
[93] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, p. 195
[94] Padfield, *Hess*, p. 178
[95] Harris și Trow, p. 165
[96] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, pp. 60–61
[97] Arhivele Hamilton, Fascicula 5002
[98] Harris și Trow, p. 142
[99] Reitlinger, p. 164
[100] *Ibid.*
[101] Unul dintre elevii lui Haushofer a fost arestat ca făcând parte din Orchestra Roșie (Reitlinger, p. 163). În plus, unul dintre contactele familiei Haushofer este discret numit în scrisoarea lui Karl Haushofer din data de 31 august 1940 (a se vedea nota 2 de mai sus) „Americanul din Wisconsin“. Acesta este fie Arvid Harnick de la Ministerul Economiei, care studiase la Universitatea din Wisconsin, fie soția sa de origine americană, Mildred, pe care a întâlnit-o și cu care s-a căsătorit acolo. Ambii au fost condamnați ca membri ai Orchestrei Roșii (Reitlinger, pp. 231–232)
[102] Reitlinger, pp. 163–164
[103] Arhivele Naționale ale SUA, Washington D.C.: „Mărturia lui Karl Haushofer, luată la Nürnberg, Germania, în data de 5 octombrie 1945, de către colonelul Howard A. Brundage, JAGD, OUSCC“
[104] Dosarele OSS/CIC, Arhivele Naționale ale SUA, Maryland: „Interviu cu prof. Karl Haushofer, general-maior în retragere“, 27 septembrie 1945 (documentul cu referința XL22853)
[105] Documentele părintelui Edmund A. Walsh, Biblioteca Universității Georgetown, Washington, DC: Scrisoarea dr. Karl Haushofer, 7 februarie 1946
[106] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 457
[107] *Ibid.*
[108] Wolf Rüdiger Hess, pp. 79–80, citând note scrise de Stahmer în 1959
[109] Newton, p. 188

[110] *Ibid.*

[111] PRO, FO 371/26945

[112] PRO, PREM 3/219/7: „Raport cu privire la interviul cu Herr Hess, scris de colonelul duce de Hamilton, 11 mai 1941“

CAPITOLUL CINCI

În necunoscut

La izbucnirea războiului, Hess îi ceruse lui Hitler permisiunea de a se înrola în Luftwaffe. Nu e de mirare că führer-ul, îngrozit de ideea de a-și pierde locțiitorul într-o înfruntare, a refuzat și a încercat să-i smulgă acestuia promisiunea că va rămâne la sol pe durata războiului. Hess s-a împotrivit, așa că au ajuns la o soluție de compromis, prin care acesta accepta ca, timp de un an de zile, nici măcar să nu încerce să zboare.[1] Acea promisiune a expirat în septembrie 1940, așa că Hess nu a mai pierdut timpul. A început imediat să se pregătească de zbor.

Una dintre întrebările care au stârnit cele mai aprinse dezbateri în legătură cu întreaga misiune este dacă Hitler știa dinainte de zborul lui Hess. Deși atât Hitler, cât și Hess au afirmat în mod repetat că führer-ul nu a avut cunoștință de misiunea în Scoția a locțiitorului său, există dovezi convingătoare că acesta a știut despre zbor și chiar l-a aprobat.

Versiunea pe care Hess a susținut-o în fața celor care l-au capturat a fost că misiunea sa era în concordanță cu dorințele lui Hitler, dar că a fost desfășurată fără cunoștința acestuia. Sigur că era puțin probabil ca Hess să recunoască în fața britanicilor că Hitler știa, pentru că astfel le-ar fi dat un avantaj mult prea mare în războiul propagandistic: britanicii ar fi putut susține apoi că Hitler cerșea pacea. Era important ca numele lui Hitler să nu fie amestecat în

această poveste de la început, pentru a-i da apoi ocazia unei „negări plauzibile“ în cazul în care s-ar fi aflat adevărul.

Pe de altă parte, reiese clar din modul în care Hess și-a organizat misiunea că nu era vorba despre o operațiune care avea aprobarea oficială și că existau motive întemeiate să nu fie dezvăluită celorlalte persoane din ierarhia nazistă, chiar dacă Hitler ar fi știut despre ea. Așa că Hess trebuia să facă personal toate pregătirile pentru obținerea și modificarea avionului cu care a decolat din Augsburg. Deși ar fi fost mult mai ușor să decoleze de pe un aerodrom din Franța sau Olanda, decât să zboare de unul singur peste teritoriul Germaniei, în acest fel el a redus la minimum numărul persoanelor care au știut despre misiune. (Există dovezi că Göring știa despre zbor, deși nu este clar dacă i s-a spus de la început despre plan sau dacă îl descoperise prin intermediul informatorilor săi, infiltrați printre oamenii lui Hess.[2])

Poate că Hitler l-a renegat pe Hess deoarece îi era teamă ca partenerii săi din Axă să nu creadă că Germania încerca să negocieze pacea fără știrea lor. În acel moment, relațiile Germaniei cu Italia erau deosebit de tensionate: când a auzit despre zborul lui Hess, von Ribbentrop s-a temut mai ales că această misiune ar fi putut să-i nimicească. Și dacă rușii ar fi văzut că strategia Germaniei era să facă pace cu Marea Britanie, ar fi înțeles că se puteau aștepta în orice moment ca naziștii să le calce granițele. Întreaga strategie a lui Hitler de a-l amăgi pe Stalin, dându-i falsa impresie că se află în siguranță, se baza pe convingerea acestuia că toate eforturile lui Hitler se îndreptau către invadarea teritoriului britanic. Acest lucru ar putea să nu dovedească neapărat că Hitler știa de zbor, însă cu siguranță arată că nu ar fi recunoscut niciodată acest lucru.

Cei mai informați analiști din acele vremuri au presupus că Hess trebuie să fi plecat cu binecuvântarea lui Hitler. La doar două luni după zbor, James Murphy a scris un articol, intitulat „Cine l-a trimis pe Rudolf Hess?“, în care scria: „Nu a fost vreo scamatorie a lui Hess, nici o fugă din țara sa natală. A fost parte dintr-o politică gândită cu multe luni înainte. Metoda dramatică de abordare este apropiată de stilul wagnerian al lui Hitler. Și Hitler a avut, fără îndoială, un cuvânt de spus.“[3]

Nerecunoașterea de către Hitler a faptului că a știut despre zbor este în deplină concordanță cu stilul lui de a conduce. De-a lungul carierei sale, și-a menținut puterea ascunzându-le lucruri chiar și celor mai de seamă naziști, atunci când considera că este necesar, adoptând metoda „dezbină și stăpânește". Știa că este înconjurat de persoane ambițioase care, în ciuda jurământului de loialitate, ar fi putut eventual să conspire împotriva lui în încercarea de a conduce ele Germania. Cu excepția lui Rudolf Hess, toți ceilalți lideri naziști erau în permanență angajați într-o luptă pentru putere, spionându-se între ei și încercând să preia conducerea asupra domeniului celuilalt. Hitler s-a folosit cu abilitate exact de aceste ambiții, pentru a-și menține propria poziție supremă. Faptul că îi lăsa pe lideri să se războiască între ei nu numai că îi împiedica pe aceștia să își unească forțele împotriva lui, ci îi și întărea poziția de autoritate. Numai el ar fi putut pune punct disputelor dintre ei.

Mulți alții erau convinși că Hitler știa – sau chiar că ar fi aprobat – misiunea lui Hess, refuzând să mai recunoască faptul că a făcut parte dintr-un plan aranjat dinainte, atunci când el a dat greș. Colonelul Armando Bernal, atașatul militar mexican la Berlin, a susținut că führer-ul autorizase acțiunea, însă inventase povestea nebuniei lui Hess atunci când și-a dat seama că acesta eșuase.[4] Iar Ernst Bohle, șeful AO care îl ajutase pe Hess să traducă scrisorile către ducele de Hamilton, era convins că Hitler știa tot. În timpul interogatoriului desfășurat de Aliați în septembrie 1945, el spunea:

> ... în acel moment eram convins, lucru pe care nu îl pot dovedi astăzi, că Hitler știa tot, pentru că mi se părea imposibil ca Hess să întreprindă ceva de o asemenea însemnătate fără a-l întreba mai întâi pe Hitler... Credeam că numai trei oameni din Germania știau despre misiune: Hitler, Hess și cu mine... Am primit ordine să nu vorbesc cu nimeni, nici măcar cu propriul său frate, care era în biroul meu, și nici măcar cu secretarul său.[5]

La patru zile după zborul lui Hess, a fost interceptată o convorbire telefonică din partea Ambasadei Japoniei din Roma, către Tokyo, în care se relata despre vizita lui von Ribbentrop, care se grăbise să îl reasigure pe Mussolini de angajamentul Germaniei față

de acordul Axei. Conform acestei convorbiri telefonice, von Ribbentrop le-a spus lui Mussolini și contelui Ciano că, deși acțiunea lui necesita „patronajul" führer-ului, Hess „a desfășurat zborul pe cont propriu". Raportul confirmă că Hess se întâlnise cu Hamilton înainte de război, dar adaugă că „singurul lucru de care nu a ținut cont a fost faptul că Hamilton trecuse în tabăra adversă".[6]

Pregătiri pentru misiune

După ce inițial a încercat un Messerschmitt Bf109, Hess s-a hotărât în final asupra unui Me-110, un avion de luptă cu două motoare care necesita în mod normal un echipaj format din două persoane (un pilot și un navigator), datorită vitezei și complexității sale deosebite. Avionul a fost livrat de la fabrica Messerschmitt la Augsburg – aproximativ 60 de km de casa lui Hess – cu supervizarea directă a lui Willi Messerschmitt, proprietarul fabricii, cu care era prieten încă din Primul Război Mondial. De asemenea, acesta era cunoscut ca fiind în favoarea încheierii unui acord de pace cu Marea Britanie.[7] Deoarece avionul era de dimensiuni mai mari și mult mai complicat decât cele pe care zbura Hess în mod curent, el a avut nevoie de un program de pregătire intensivă din partea pilotului-șef al fabricii Messerschmitt, care la început a fost Willi Stör, apoi Helmut Kaden. În ciuda îndatoririlor sale publice, a reușit totuși să ia lecții practice de zbor de două ori pe săptămână – în total aproximativ treizeci de ședințe. Interesant este faptul că, la primul zbor, a fost însoțit de pilotul personal al lui Hitler, Hans Baur, care i-a pus la dispoziție și niște hărți actualizate pentru zborul său, arătându-i zonele a căror survolare era interzisă din considerente de ordin militar.[8] Este puțin probabil ca Baur să fi fost implicat fără cunoștința führer-ului, mai plauzibilă fiind varianta în care chiar acesta i-a oferit serviciile pilotului său personal.

Într-o cuvântare susținută la Societatea Rudolf Hess din München în anul 1989, Helmut Kaden, care după război a devenit director general al aeroportului din Augsburg, a relatat în detaliu pregătirile pentru zborul lui Hess.[9] (Deși Kaden a participat efectiv la pregătirea

acțiunii și la modificarea avionului, nu a cunoscut nici o clipă motivele misiunii lui Hess.) Kaden a afirmat că atât el, cât și Stör i-au sugerat lui Hess să aleagă un avion Me-110 cu motor dublu pentru că îl considerau mai sigur decât o aeronavă cu un singur motor și, mai mult decât atât, acesta ar fi permis și prezența unui instructor în timpul zborurilor de antrenament. Karen l-a descris pe Hess ca pe un „pilot de primă clasă". Hess și-a început pregătirea în septembrie 1940 și a zburat pe mai multe avioane Me-110 până să găsească unul care i-a plăcut în mod deosebit. La solicitarea lui, acest avion, având numărul de serie 3 869 și codul de identificare VJ-0Q, i-a fost rezervat, fiind ținut sub pază specială într-un hangar al fabricii.

În octombrie 1940, Hess a cerut instalarea unui echipament radio special. Acesta era prea mare și prea greu pentru carlingă, drept pentru care a fost instalat pe locul navigatorului, având atașat un dispozitiv care îi permitea celui aflat pe locul pilotului să îl opereze. Tot atunci a cerut și montarea unor rezervoare suplimentare pentru combustibil, lucru care i-a făcut pe Kaden și pe colegii săi să se întrebe ce avea de gând Hess. Le-a fost însă teamă să-și exprime deschis nedumerirea.

Relatarea lui Kaden aruncă o oarecare lumină și asupra unei alte întrebări stăruitoare în legătură cu zborul, și anume dacă Hess mai făcuse încercări anterioare sau dacă zborul său către Scoția, din 10 mai 1941, era o premieră. Membrii echipei lui Hess au versiuni contradictorii cu privire la numărul de încercări anterioare și la datele la care acestea au avut loc, lucru valabil și pentru Hess însuși, care îi spunea ducelui de Hamilton că făcuse două încercări, dar care a susținut, pe de altă parte, în fața lordului Simon, că acțiunea din 10 mai era „prima lui încercare".[10]

Potrivit declarației lui Kaden, sâmbătă, 21 decembrie 1940, unul dintre oamenii lui Hess a telefonat la aerodrom și a cerut să se facă plinul avionului, inclusiv al rezervoarelor suplimentare, ceea ce însemna în total o cantitate de 3 000 l de combustibil. Era prima oară când lui Kaden și echipei sale i se cerea să umple rezervoarele complet. Plinul permitea un zbor de zece ore, în timpul cărora se parcurgea o distanță

de aproximativ 2 500 km; în mod clar, Kaden și-a dat seama că nu mai era vorba despre un simplu zbor de antrenament.

Hess a sosit la aerodrom și și-a pus echipamentul de zbor, în vreme ce unul dintre aghiotanții săi a dat un telefon. Kaden l-a întrebat pe aghiotant unde sună și acesta i-a răspuns că suna la serviciul meteorologic din Hamburg. Apoi Hess s-a îndreptat către avion împreună cu aghiotantul său, cărând două valize, dintre care una conținea, așa cum spune Kaden, un termos și alimente, în vreme ce cealaltă era plină cu documente. Kaden l-a întrebat pe aghiotant ce se petrece și i s-a spus că „poate" Hess va zbura către Canalul Mânecii ca să testeze avionul și că, aflat acolo, avea să transmită mesajul anual de Crăciun pentru front. Hess a decolat pe la 13.30, dar s-a întors trei ore mai târziu, făcând o aterizare dificilă și periculoasă pe aerodromul acoperit cu un strat de zăpadă. A explicat că fusese nevoit să se întoarcă din cauză că unul dintre flapsuri se blocase. Să fi fost aceasta o încercare eșuată de a zbura la Dungavel sau doar o repetiție pentru aterizarea cu rezervoare suplimentare?

Sâmbătă, pe 18 ianuarie 1941, Hess a trecut din nou prin același proces, cu aceleași valize, decolând din nou la ora 13.30, numai că s-a întors după trei ore și jumătate. De data aceasta a afirmat că se întorsese pentru că nu reușise să recepționeze semnalul radio pe care îl aștepta de la stația radio din Kalundborg, Danemarca. Josef Blumel, specialistul în echipamente radio al fabricii Messerschmitt, a spus că semnalul era prea slab, așa că a fost instalat un receptor radio mai puternic. De asemenea, s-a montat și un sistem de radiogoniometrie. Din nou, să fi fost acesta doar un zbor pentru testarea echipamentelor, în acest caz a echipamentului radio, sau o încercare serioasă de a zbura către Scoția?

Următoarea încercare a lui Hess, care a avut loc pe 30 aprilie 1941, pare să fi fost una veritabilă. Cu patru zile înainte, pe 26 aprilie, Hess sărbătorise împlinirea vârstei de 47 de ani, însă aniversarea fusese oarecum diferită. Pentru prima dată, calităților admirabile ale adjunctului führer-ului le-au fost dedicate coloane întregi din paginile ziarelor și emisiuni la radio, punându-se un accent surprinzător pe reușitele sale ca pilot.[11] Acest lucru sugerează faptul

că i se construia un portret în perspectiva unei misiuni speciale. Poporul german era astfel pregătit să îl întâmpine ca pe un mare erou.

La cinci zile după ziua de naștere a lui Hess, Hitler însuși era așteptat la fabrica Messerschmitt, de unde urma să țină discursul anual de 1 Mai către Reich. Era o excepție față de ceea ce făcea în mod tradițional. În fiecare an, de la preluarea puterii în 1933, își susținuse discursul la Tempelhofen Feld din Berlin, dar deodată se hotărâse să facă acest lucru de la o fabrică de avioane, mai precis de la fabrica Messerschmitt din Augsburg.

Cu o zi înainte, pe 30 aprilie, lui Kaden i s-a cerut din nou să facă plinul aparatului Me-110 al lui Hess. De data aceasta, Hess a stat în avion, cu motorul pornit, timp în care unul dintre aghiotanții săi a dat un telefon – cerând instrucțiuni, după presupunerile lui Kaden. După efectuarea apelului telefonic, aghiotantul i-a făcut semn lui Hess să oprească motoarele, apoi a schimbat câteva vorbe cu el. Pe urmă Hess l-a chemat pe Kaden și i-a spus: „Tocmai am fost informat că führer-ul nu va veni la Augsburg să-și susțină discursul. O voi face eu în locul lui.“ Este greu să spunem cât de neobișnuit era acest lucru și ce onoare i se acorda în acest fel.

Este greu să evităm să tragem concluzia că aghiotantul telefonase la sediul din Berlin al führer-ului și că i se spusese că Hess nu are permisiunea să-și înceapă misiunea. Cu alte cuvinte, concluzia este că Hitler știa. Și unii ar putea să meargă mai departe de atât: planul său nu era oare să lege unul dintre cele mai importante discursuri din calendarul nazist cu acțiunea lui Hess? Și are oare vreo semnificație faptul că, tot pe 30 aprilie, Hitler a stabilit data atacului asupra Rusiei, operațiunea Barbarossa?

Dovezile corespondentului de război

Până de curând, cea mai convingătoare dovadă că Hitler a știut despre planul lui Hess de a zbura către Marea Britanie a venit din partea corespondentului francez de război André Guerber care, conform ziarului *Sunday Dispatch* din septembrie 1945, descoperise

în cancelaria din Berlin niște documente care probează acest lucru. (Poate nu este deloc surprinzător faptul că documentele au dispărut din acel moment.) Conform articolului din *Sunday Dispatch,* documentele constau în minute ale întâlnirii dintre Hitler, Hess și Göring care au avut loc la Berghof, Berchtesgarten, în data de 4 mai 1941, în care locțiitorul führer-ului a relatat despre vizita pe care o făcuse la Madrid în aprilie, pentru a contacta reprezentanții părții britanice. (După cum am văzut, există dovezi că o astfel de vizită avusese loc.) Hess a afirmat că, în urma ei, devenise convins că anumite persoane influente din Marea Britanie doreau să negocieze pacea. Hitler a răspuns că dorea ca războiul cu Marea Britanie să se sfârșească, adăugând amenințător: „Am ajuns la decizia fermă de a începe războiul cu Rusia în această toamnă."[12]

Puțin mai târziu, în aceeași zi, Hitler l-a chemat din nou pe Hess la o altă întâlnire, cerându-i să îl pună la curent cu mentalitatea britanicilor și cu starea generală de spirit din acel moment în Marea Britanie. Hess i-a spus: „Trebuie să le demonstrăm britanicilor că suntem sinceri. Dacă facem acest lucru, poporul britanic se va revolta și îl va obliga pe Churchill să facă pace." Apoi au plănuit o listă de propuneri de pace – în patru puncte – pe care au numit-o Planul S 274K ABCD. Obiectivele acestuia erau următoarele:

A. Să-i convingă pe britanici că în cele din urmă vor pierde războiul.
B. Să contureze sferele de influență britanică și germană: Marea Britanie își va conduce propriul imperiu, iar Germania va guverna Europa.
C. Să ofere o alianță pe o perioadă de douăzeci de ani (în mod evident, aceasta a fost sugestia lui Hess). Este semnificativ că o alianță pentru exact această perioadă se crede că a fost solicitată și de Neville Chamberlain în încercările sale secrete de a preveni războiul, în vara anului 1939.[13]
D. Să le ceară britanicilor să adopte o atitudine de „neutralitate binevoitoare" față de Germania în viitorul conflict cu Uniunea Sovietică.

Deoarece documentele au dispărut, nu avem cum să fim siguri că ele erau reale sau chiar că ar fi existat. Deși multe detalii se potrivesc cu dovezi provenite din alte surse, există și o eroare. Pe 4 mai, Hitler, Hess și Göring nu se aflau la Berchtesgaden, ci la Berlin. Însă nu este clar din articolul din *Dispatch* dacă acest lucru este menționat în document sau dacă a fost o supoziție fie a lui Guerber, fie a reporterului. Dacă articolul este adevărat, aceasta arată că și Göring cunoștea planul.[14]

De curând, au apărut noi dovezi care dezvăluie adevărul aflat la baza călătoriei lui Hess.

Rapoartele Gestapoului

O nouă lumină este aruncată asupra zilelor de dinaintea zborului de rapoartele în urma interogatoriilor la care i-au supus ulterior cei din Gestapo pe membrii echipei lui Hess.[15] (Este interesant că toți au fost eliberați, iar carierele lor ulterioare nu par să fi avut de suferit de pe urma legăturii cu Hess – cu excepția acțiunilor lui Bormann din 1943.) Rapoartele acestor interogatorii, desfășurate în perioada 18–22 mai 1941, au fost descoperite în America și copii ale acestora se află astăzi la Institutul de Istorie Contemporană din München. Povestea pe care o consemnează acestea modifică în mod radical versiunea cu privire la zborul lui Hess, deoarece oferă dovada că Hitler a știut și că s-a mai făcut o încercare – de data aceasta luni, 5 mai 1941. (Kaden nu face nici o referire la această încercare, dar este posibil ca el să nu se fi aflat la serviciu în acea zi.) Faptul că s-a intenționat efectuarea unei încercări în acea dată este sprijinit de dovada că în momentul când a solicitat operarea unor modificări la avion, Hess a cerut ca acestea să fie finalizate până în 5 mai.[16]

Cei interogați au fost omul care asigura protecția lui Hess, Franz Lutz, aghiotantul Günther Sorof și șoferul Rudolf Lippert, toți ofițeri SS. Poate că este semnificativ faptul că Karl-Heinz Pintsch, aghiotantul care pare să fi cunoscut cel mai mult din planurile lui Hess și care, după război, a devenit principalul difuzor de informații legate de zilele care au precedat zborul, nu s-a aflat printre cei interogați.

Sorof le-a spus interogatorilor săi că, pe 3 mai, Hess zburase la Berlin pentru a se vedea cu Hitler. Conform declarației lui Lutz, Hess a îmbrăcat noua uniformă Luftwaffe, care fusese făcută special pentru el. Cu câteva minute înainte de decolarea avionului de la München, el a avut o întâlnire la aeroport cu Karl Haushofer. Lui Sorof i s-a ordonat să aștepte la München, pentru a putea transmite un mesaj important pe care Haushofer îl va anunța prin telefon, fie în acea seară, fie în dimineața următoare. Așa cum s-a și întâmplat – el a telefonat în acea seară, transmițând mesajul „Pe o scară de la unu la șase, situația primește în jur de trei sau patru și este nevoie să se facă mai mult". Albrecht Haushofer (care în acel moment se afla în Elveția) va raporta imediat ce se întorcea în Germania.

Conform declarațiilor lui Lutz, care era cu Hess în Berlin, atunci când cel din urmă a primit acest mesaj, i l-a transmis lui Hitler. (Lutz afirmă că Pintsch i-a spus acest lucru.) Lutz a adăugat că el credea că mesajul venea din Portugalia.

În ziua următoare, 4 mai, Hitler urma să susțină un discurs în Reichstag, însă, potrivit lui Lutz, enigmaticul mesaj i-a făcut pe el și pe Hess să revizuiască formulările din discurs, deși nu știm ce părți au fost modificate. După ce au căzut de acord asupra textului, Hess i-a cerut lui Ernst Bohle să îl traducă în engleză și să tipărească și câteva exemplare, scrise cu caractere mici. (După toate probabilitățile, intenționa să le ia cu el în misiune.) Tema discursului lui Hitler este foarte importantă în contextul misiunii lui Hess. Foarte asemănător cu cel pe care îl susținuse la căderea Franței, iar aceasta era prima dată, după acel moment, când se adresa Reichstag-ului, textul accentua faptul că Hitler nu dorise niciodată un război cu Marea Britanie, susținând că fusese forțat să îl înceapă de intransigența guvernului lui Chamberlain cu privire la problema Poloniei și obligat să îl continue din cauza refuzului lui Churchill de a lua în considerație o pace negociată. El declara: „Toate eforturile mele de a ajunge la o înțelegere cu Marea Britanie au fost distruse de hotărârea unui mic grup care, fie din ură, fie din dorința de a obține câștiguri materiale, a respins toate propunerile germane de a ajunge la o înțelegere, din cauza deciziei lor, pe care nu au ascuns-o nici un

moment, de a face uz de război, indiferent de ce s-ar întâmpla."[17] Este clară ideea că nu poporul britanic, ci guvernul Churchill era cel învinuit și că încă ar fi preferat să nu lupte împotriva Marii Britanii. Deși Hitler nu a făcut nici o ofertă directă de pace (care ar fi putut fi considerată de către poporul german un semn de slăbiciune și l-ar fi prevenit pe Stalin cu privire la ofensiva iminentă împotriva Rusiei), o astfel de ofertă a fost insinuată. Declarația se potrivește atât de bine cu mesajul pe care îl adusese Hess, mai ales în lumina declarațiilor din rapoartele Gestapoului, încât este greu de crezut că între cele două evenimente nu a existat nici o legătură.

De o importanță și mai mare în contextul misiunii lui Hess este declarația pe care Hitler a făcut-o la începutul discursului său: „Pe 6 octombrie 1939 am afirmat încă o dată public că Germania nici nu a cerut și nici nu a intenționat să ceară nimic nici din partea Marii Britanii sau a Franței, că a fost o nebunie să se continue războiul și, mai presus de toate, că noile arme moderne de război, odată puse în acțiune, ar produce ravagii asupra unor vaste teritorii."[18] Sentimentele exprimate nu numai că par a veni direct din partea lui Hess, dar menționarea datei specifice de 6 octombrie 1939, data scrisorii lui Clydesdale către ziarul *The Times*, precum și oferta însăși par a fi un semnal pentru gruparea pro-pace din Marea Britanie. Probabil că aceasta este partea care a fost rescrisă, ca urmare a mesajului primit din Elveția de la Albrecht Haushofer: britanicii doreau să fie reasigurați printr-un mesaj codificat că Hitler susținea planul. Așa că iată mesajul.

Lutz mai afirmă și că Pintsch i-a relatat în mod special că Hess discutase cu Hitler în acea noapte despre planul său și că Hess spusese: „führer-ul nu a fost împotrivă." Acest lucru este relevant mai ales pentru că, după război, Pintsch a susținut întotdeauna, chiar și când a fost torturat de ruși, că Hitler nu știuse de planurile lui Hess.[19]

Deși Pintsch a continuat să se supună ordinelor mult timp după sfârșitul războiului, ultima întâlnire dintre Hess și führer-ul său a mai avut un martor: unul dintre ajutoarele lui Hitler din cadrul cancelariei. Potrivit acestei surse, cei doi au purtat timp de patru ore o discuție intensă, care la un moment dat se pare că a degenerat într-o

ceartă, s-au auzit urlete, după care a urmat o perioadă de liniște. Oricum, când Hess și Hitler au părăsit încăperea, orice urmă de furie dispăruse. führer-ul îl cuprinsese cu afecțiune pe adjunct pe după umeri, spunând: „Hess, ești și ai fost întotdeauna o persoană îngrozitor de încăpățânată."[20]

Potrivit rapoartelor Gestapoului, după discursul către Reichstag, Hess și echipa sa au părăsit Berlinul cu un tren de noapte care se îndrepta spre Augsburg. Când au ajuns, în dimineața zilei următoare, Hess s-a cazat la hotelul domnișoarei Mohren, apoi a plecat imediat să se întâlnească cu Albrecht Haushofer care, după cum știm din alte surse, tocmai se întorsese de la o întrevedere pe care o avusese cu Carl Burckhardt în Elveția. În acea după amiază, purtând uniforma Luftwaffe pe sub costumul din piele pentru zbor, Hess s-a îndreptat la volanul mașinii către fabrica Messerschmitt, unde îl aștepta avionul său Me-110.

A decolat în jurul orei 17.00, dar s-a întors puțin mai târziu, fiind nevoit să dea ocol aeroportului timp de peste o oră, ca să consume combustibilul înainte de a ateriza. Conform afirmațiilor lui Lippert, se pare că fusese obligat să se întoarcă din cauza unei defecțiuni radio. (Nu este sigur dacă fusese vorba despre o defecțiune a echipamentului sau, încă o dată, nu reușise să capteze semnalul radio.)

Din aceste noi dovezi reiese clar că în jurul misiunii lui Hess s-au desfășurat o serie de evenimente și, de asemenea, că înaintea zborului propriu-zis au avut loc câteva tentative, majoritatea acestora, dacă nu chiar toate, fiind duse la îndeplinire cu știința și sprijinul lui Hitler. Și există toate motivele să credem că mărturiile oamenilor lui Hess sunt adevărate, având în vedere că, dacă nu ar fi spus adevărul, ei ar fi intrat în contradicție cu poziția clară a führer-ului față de anchetatorii lor din Gestapo.

Tensiunea crește

Pe 9 mai, Hess i-a telefonat lui Alfred Rosenberg la Berlin pentru a-i solicita o întâlnire urgentă a doua zi și i-a pus la dispoziție un avion special.[21] Apoi, în dimineața zilei de 10 mai, a mai făcut o

ultimă plimbare cu fiul său Buz și cu cățeaua lor, un ciobănesc german, și puii ei. Era ultima oară când se bucura de viața de familie, ultima oară când îi avea alături pe cei dragi și ultima oară când punea piciorul pe pământ ca om liber.

Rosenberg a sosit și cei doi ofițeri naziști au luat prânzul împreună. (Ilse, care nu se simțea bine, a rămas în pat.) În mod neobișnuit, personalul a primit instrucțiuni stricte de a nu-i deranja pe cei doi în timpul prânzului. Rosenberg nu s-a întors la Berlin imediat după aceea, ci a mers cu mașina direct la casa de weekend a lui Hitler de la Berchtesgaden. După plecarea lui Rosenberg, Hess a dormit un pic, apoi, după ce s-a îmbrăcat în uniforma de căpitan Luftwaffe, croită special pentru această ocazie, a mers să-și ia la rămas-bun de la Ilse. Deși tot timpul a susținut că nu a știut nimic despre planurile soțului său, faptul că ea citea cartea *The Pilot's Book of Everest* a marchizului de Clydesdale pare a fi mai mult decât o simplă coincidență. Într-adevăr, există un oarecare mister legat de această carte: conform celor spuse de Ilse, ea le fusese dăruită de „niște prieteni englezi de dinainte de război".[22] Cartea purta dedicația: „Cu cele mai bune gânduri și cu speranța că din prietenia noastră personală se va naște o înțelegere reală și de durată între țările noastre", semnată de „niște prieteni englezi". Hess a luat cartea în mână, a deschis la o fotografie care îl înfățișa pe Clydesdale, a privit-o câteva secunde și a remarcat că „e foarte chipeș". El și Ilse au băut un ceai, apoi și-au luat rămas-bun. Ea l-a întrebat când se întoarce, iar Hess i-a răspuns, punând soarta la încercare: „Nu știu exact, poate mâine, poate nu, însă cu siguranță mă voi întoarce până luni seara". După ce și-a luat la revedere de la soție și băiat, Hess a pornit împreună cu Pintch și cu detectivul său, Franz Lutz, pe drumul de 60 de km către Augsburg și avionul Me-110, oprindu-se pentru o plimbare prin pădure.

Zborul

Hess a decolat de la fabrica Messerschmitt la ora 17.45. Probabil la ordinele sale, armele instalate pe avionul Me-110 au fost dezactivate și nu s-au adus la bord bombe sau muniție de război. Nici

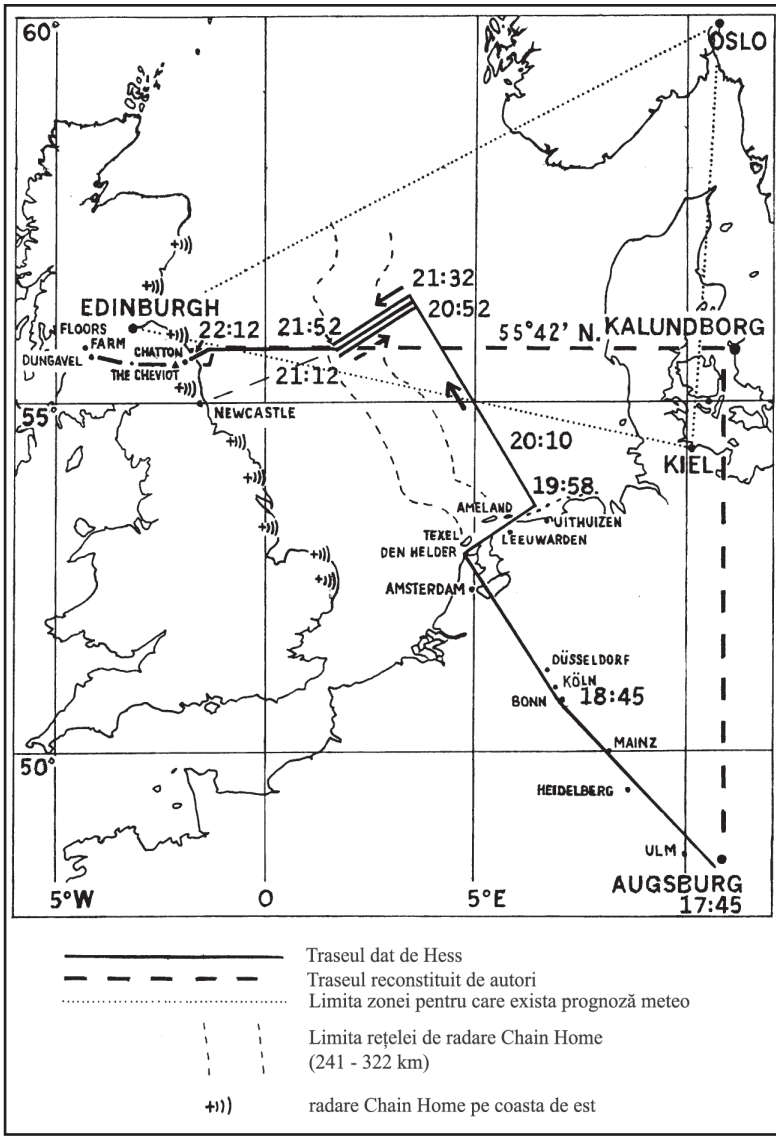

Traseul pe care Hess a susținut că l-a parcurs, în zbor, de la Augsburg la Glasgow, comparat cu acela reconstituit de autori. Linia punctată marchează zona pentru care Hess a primit rapoarte meteo zilnice pe când pregătea zborul

Hess nu era înarmat, așa cum îi stătea bine unui emisar de pace. Rezervoarele de tip drop-tank* special instalate conțineau o cantitate suplimentară de 1 800 l de combustibil, ceea ce prelungea durata de zbor a avionului la maximum 2 496 de km.

Harta pe care a folosit-o Hess pentru a survola Marea Britanie – o reproducere germană a unei hărți de control aerian britanice – este expusă în prezent la Lennoxlove House, reședința actualului duce de Hamilton. Pe această hartă este marcat Dungavel, precum și alte repere utile. Harta fusese prinsă la șoldul lui Hess, astfel încât acesta să aibă posibilitatea să o consulte cu ușurință în timpul zborului (motiv pentru care s-a și păstrat în formă aproape intactă, deși avionul s-a prăbușit). După capturare, Hess a susținut că a navigat absolut pe cont propriu, folosindu-se de un azimut până a ajuns la coasta britanică, apoi de hartă, precum și de imaginile teritoriului pe care le memorase.

Toate reconstituirile zborului, până în apropiere de coasta Northumberland, se bazează pe mărturia lui Hess, dată în captivitate și mai ales pe o hartă care arată ruta pe care el a desenat-o pe un atlas, în luna august a anului 1941, precum și pe o descriere dintr-o scrisoare pe care a trimis-o fiului său, cu o lună înainte (registrele radarului britanic și ale Trupelor Regale de Observație, ROC**, acoperă traseul parcurs de el înspre și după ce a traversat coasta).

Hess a susținut că a zburat spre nord-vest pe deasupra Germaniei și Olandei, însă după ce a lăsat în urmă coasta olandeză, a abordat o rută foarte stranie, aproape în formă de pătrat (a se vedea diagrama), astfel încât a ajuns pe coasta Northumberland dinspre est. El a afirmat că abia mai târziu și-a dat seama că mai trebuia să zboare încă o oră, deoarece la această latitudine soarele apune mai târziu, iar el dorea să traverseze ținutul pe înserat.[23] A făcut atunci o întoarcere de

* Rezervoare externe cu combustibil, folosite la zborurile pe distanțe lungi și aruncate după golire, în situații de urgență sau în cazul unor confruntări, pentru a reduce greutatea aeronavelor și a le spori manevrabilitatea. (n.tr.)

** Royal Observer Corps (ROC) – organizație de apărare civilă care a ființat între 1925–1995, formată din voluntari ce activau în timpul liber pentru a depista vizual, a identifica, a urmări și a raporta aparatele de zbor care survolau spațiul aerian al Marii Britanii. (n.red.)

180 de grade și a zburat înapoi timp de încă douăzeci de minute, pe ruta pe care tocmai o parcursese. Apoi a făcut din nou o întoarcere de 180 de grade înspre coasta britanică. Și-a marcat această manevră complicată cu exactitate pe harta pe care a desenat-o pentru cei care l-au prins.

Există motive întemeiate să credem că nu aceasta a fost ruta pe care a zburat Hess și că de fapt ceea ce a descris fusese o minciună deliberată din partea lui. După atâtea luni de planificare detaliată, pare puțin probabil ca Hess să fi omis un aspect atât de elementar, precum acela că soarele apune mai târziu la latitudini mai nordice. În discursul ținut în 1989 în fața Societății Rudolf Hess, Helmut Kaden a subliniat că Hess nici nu ar fi putut să urmeze ruta pe care a pretins că a urmat-o – adică să zboare pe direcția nord-vest pe deasupra Germaniei –, deoarece l-ar fi dus pe deasupra văii râului Ruhr. Această zonă industrială era atât de atent supravegheată, încât chiar și un aparat de zbor german care o survola fără autorizație ar fi putut fi o țintă[24]. Kaden își amintește că după ce a dat ocol pistei de zbor, Hess a decolat exact înspre nord.

Există o suspiciune și mai mare cu privire la manevrele prin care Hess a încercat să mai piardă vremea, pe deasupra Mării Nordului. Pe harta pe care a desenat-o în detenție, Hess a notat cu grijă și precizie modificările de la ruta normală și ora exactă la care s-ar fi petrecut. El susținea că a atins coasta olandeză la ora 19.28, dar că în loc să continue traseul pe deasupra Mării Nordului, a făcut o întoarcere de 90^0 către nord-est și a zburat paralel cu coasta pe o distanță de aproximativ 110 de km, după care a întors din nou spre nord-vest (la ora 19.58), urmând o rută paralelă cu cea inițială. La 20.52, când se afla la mijlocul Mării Nordului, a făcut încă o întoarcere de 90^0 înainte de a se apropia de Marea Britanie. Apoi, la ora 21.12, și-a dat seama că mai avea timp la dispoziție, a făcut manevrele de întoarcere și, în final, a străbătut coasta britanică. Dacă toate aceste lucruri s-ar fi întâmplat exact așa cum pretinde Hess, atunci el ar trebui felicitat pentru un stil de pilotaj remarcabil. Manevrele în zigzag pe deasupra Mării Nordului fuseseră efectuate – după spusele lui Hess – doar cu ajutorul busolei, și cu toate acestea l-au adus exact la locul potrivit.

O eroare de doar jumătate de grad la una dintre întoarceri l-ar fi dus la mii de kilometri depărtare de țintă.

Să fi fost aceste manevre inventate pentru a ascunde că de fapt zborul lui Hess a durat cu o oră mai mult decât ar fi trebuit?[25] Problema cea mai mare cu privire la versiunea lui Hess asupra evenimentelor este legată de radar. La acea vreme, radarul britanic cu rază lungă de acțiune – rețeaua Chain Home – acoperea și o distanță de aproape 240 de km în Marea Nordului (iar în condiții bune, aproape 320 de km[26]), iar la aproximativ 240 de km a detectat prima dată avionul lui Hess.[27] Felicity Ashbee de la WAAF*, care a urmărit zborul lui Hess la Departamentul Filtre și Operațiuni al bazei RAF Leighton Buzzard, precizează că „în acea noapte, semnalul era foarte bun". Potrivit hărții lui Hess, cel puțin o parte dintre manevrele în zigzag au avut loc pe raza radarului britanic: se afla la aproximativ 225 km de coastă când s-a întors înapoi și la aproximativ 335 km atunci când și-a început cea de-a doua manevră de a se apropia de coastă. Însă înregistrările radarului arată că zborul a fost direct, fără manevre în zigzag. Să fi inventat Hess povestea unui zbor considerabil mai complex și mai dificil? Dacă da, de ce să o fi făcut?

Singurul motiv logic este acela că odată cu dezvăluirea în detaliu a adevăratului traseu către Marea Britanie ar fi fost dezvăluite și anumite informații secrete, legate probabil de sistemele de navigație radio germane. Helmut Kaden a menționat o stație radio la Kalundborg, în Danemarca, și a descris avionul lui Hess ca fiind echipat cu echipament radio special, în vreme ce Ilse Hess, în cartea sa din 1951, *Prisoner of Peace* (Prizonierul Păcii), menționează, de asemenea, că Hess a adus acasă echipament radio nou, setat pe stația Kalundborg. Ea mai afirmă că abia după zborul lui Hess și-a dat seama că el se folosise de semnalele de la Kalundborg și că-i rugase pe cei de la stație să transmită unul dintre cântecele sale preferate, la anumite ore din acea zi[28].

* Women's Auxiliary Air Force (WAAF) – ale cărei membre erau cunoscute sub numele de *Waafs*, a fost înființată în 1939 și era corespondentul feminin al Royal Air Force în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. (n.tr.)

Kalundborg se află pe coasta vestică a insulei Zeeland, în Danemarca, iar stația radio, cunoscută pe atunci sub numele de Kastanie Y, acum Radio Unu, se afla pe o peninsulă din afara orașului. Judecând după poziția ei pe hartă, era un loc foarte potrivit pentru Hess, aflându-se exact la nord de Augsburg și exact la est de ambele destinații la care dorea să ajungă Hess: reședința Dungavel și punctul de unde a început traversarea coastei britanice. De aceea, dacă se folosise de acest post radio, traseul cel mai simplu ar fi fost să zboare înspre nord, până când ajungea la Kalundborg – de alfel, Kaden a spus că a decolat înspre nord – și apoi să vireze spre vest, urmând un semnal radio, până când ar fi ajuns la coasta britanică. Nu ar fi fost nevoie de nici o îndemânare specială de pilot, în afara celei de a-ți da seama unde se află nordul și vestul: odată setat pe semnalul radio, nu avea altceva de făcut decât să urmeze acest semnal și să mențină o traiectorie dreaptă. Dacă așa s-ar fi petrecut lucrurile, la traseu s-ar mai fi adăugat o distanță de 400 km, care ar fi însemnat o oră de zbor.[29] Dar pentru a păstra secretul asupra acestui emițător, Hess a inventat povestea celor trei manevre de întoarcere, care ar fi durat fiecare câte douăzeci de minute.

Și mai multe dovezi cu privire la acest lucru apar în mărturia făcută după război de unul dintre meteorologii de la Centrul Meteorologic din Potsdam. În 1993, această persoană – care a dorit să rămână anonimă – i-a spus cercetătorului belgian Georges Van Acker că în fiecare dimineață, vreme de câteva luni înainte de zbor, una dintre secretarele lui Hess îi telefonase pentru a solicita o prognoză meteo pentru zona aflată în triunghiul dintre Oslo, Kiel și Edinburgh.[30] Traseul pe care susținea că a mers Hess ar fi necesitat prognoza meteo pentru o cu totul altă zonă, dar dacă ar fi zburat de la Kalundborg, ar fi avut nevoie chiar de prognoza cerută.

Adevăratul traseu urmat de adjunctul führer-ului este confirmat de rapoartele Gestapo făcute în urma interogatoriilor luate personalului lui Hess. Printre documentele lăsate de Hess s-au aflat și scrisori către Hitler, Himmler, către directorul Hensen de la fabrica Messerschmitt, către cumnata sa, Ingerborg Pröhl – și „o hartă cu ruta de zbor cu zigzaguri“ (*Richtungsänderungen*), care pare a fi similară

celei pe care a desenat-o pentru britanici.[31] Dar de ce să fi lăsat o hartă cu ruta când de fapt nu trebuia să le spună decât destinația sa finală? Și de ce această hartă prezintă manevrele în zigzag pe care mai târziu a susținut că nu s-a decis să le facă decât în momentul când și-a dat seama că mai are ceva timp de pierdut? Răspunsul cel mai evident este că a lăsat această hartă pentru a arăta traseul pe care va pretinde că l-ar fi urmat. De fapt, harta respectivă nu avea alt rol decât acela de a-i reasigura pe cei de acasă că nu va dezvălui secretul transmițătorului din Kalundborg.

Acum putem înțelege de ce Hess se amuza, în scrisorile trimise celor din Germania, de admirația pe care o aveau britanicii pentru capacitățile sale de pilot. Fără Kalundborg, ele chiar ar fi fost remarcabile.

În interiorul misiunii speciale

Mai există și alte semne de întrebare legate de această lungă și dificilă călătorie. Să fi zburat Hess singur, așa cum pretinde, sau a avut un însoțitor, cel puțin pentru o parte a drumului? Dacă Hitler a fost implicat în plan, este puțin probabil ca Hess să nu fi beneficiat de protecție pe durata traversării Mării Nordului, având în vedere că avionul său neînarmat ar fi putut cădea pradă patrulelor britanice. Pe de altă parte, dacă numai câteva persoane cunoșteau secretul, este puțin probabil ca însoțitorul de bord să fi fost un pilot de rând. Este credem important faptul că există dovezi că Reinhard Heydrich, șeful Diviziei de Informații Secrete* al SS, și alți câțiva tovarăși zburau în acea seară cu avioanele de luptă Me-109 chiar pe deasupra Canalului Mânecii și a Mării Nordului.[32] De asemenea, există înregistrări – deși neconcludente – ale radarului britanic, potrivit cărora avionul lui Hess era însoțit de încă trei, care s-au întors înainte ca acesta să atingă coasta.

După ce a survolat cu succes Marea Nordului, avionul Me-110 a fost urmărit vizual de rețeaua ROC. Urmărirea zborului a fost coordonată de la cartierul general al Comandamentului Aviației de

* Sicherheitsdienst (SD) (n.red.)

Vânătoare* de la Bentley Priory, în Middlesex, care a ținut la curent și celelalte baze RAF – inclusiv baza de la Turnhouse, unde traiectoria aeronavei lui Hess era atent urmărită de generalul de flotilă, ducele de Hamilton.

Reacția Marii Britanii necesită o examinare atentă, având în vedere că s-a susținut ipoteza conform căreia ea ar fi avut cunoștință de sosirea lui Hess și, fapt mult mai controversat, l-ar fi protejat pe Hess pe durata zborului. Avionul Me-110 a fost detectat de stația radar de la Ottercops Moss, aflată pe coasta Northumberlandului, dar se știe că această stație era recunoscută pentru numărul mare de alarme false, astfel încât cartierul general de comandă a avut ceva rețineri atunci când a primit raportul cu privire la acest lucru.[33] A știut Hess că aceasta era cea mai slabă verigă a lanțului de radare situate pe coastă? Dacă da, acest lucru nu l-ar fi putut afla decât de la cineva din Marea Britanie, care deținea informații din interior.

Oricum, în acele momente stația Ottercops Moss a acționat ireproșabil, chiar dacă radarele indicau că era vorba despre mai multe aeronave și că unele s-au întors din drum înainte de a ajunge la coastă. Curând după aceea, alte stații radar au confirmat acest lucru, ceea ce a dus la presupunerea că Hess a beneficiat de o escortă și că un personaj foarte sus-pus din ierarhia militară germană nu numai că a știut despre misiune, ci a și făcut totul pentru ca ea să fie cât mai ușoară. Însă trebuie să recunoaștem că rapoartele din partea diferitelor stații radar sunt frustrant de contradictorii, deoarece unele au susținut că avioanele însoțitoare s-au întors înspre est, în vreme ce altele au raportat că nu a existat decât un singur aparat de zbor.[34] Prin comparație, dovezile conduc la existența unor avioane de escortă care au părăsit formația, pentru a ateriza la o anumită distanță de coasta engleză. Acest lucru este demonstrat și de codurile date de sistemul radar: inițial a fost X42, codul X corespunzând aeronavelor neidentificate; însă apoi s-a transformat în Raidul 42J, codul J corespunzând unui raid de aeronave care s-au despărțit, ceea

* Fighter Command – unul dintre cele trei comandamente ale RAF care grupa unitățile de aviație de vânătoare. (n.red.)

ce arată că aceia care au dat codurile au crezut că este vorba despre mai multe avioane.

O altă anomalie a zborului a fost ocolul aparent fără rost făcut de Hess în momentul traversării coastei Northumberland. După cum am văzut, el a venit dinspre vest, pe aceeași latitudine cu Dungavel, însă când s-a apropiat de coastă, și-a deviat ușor traiectoria dreaptă pe o distanță de aproximativ 80 km (a se vedea diagrama). Singurul motiv posibil al acestui ocol era acela de a zbura aproape de un loc cu o anumită importanță în tot acest tablou; unul dintre aceste locuri era castelul Alnwick, reședința de familie a ducelui de Northumberland, a cărui soră era căsătorită cu ducele de Hamilton. (Și, bineînțeles, unchiul lui Northumberland era lordul Eustace Percy care, cu numai câteva zile înainte, îl sfătuise pe Hamilton cu privire la înțelegerile pe care le avea cu serviciile de informații aeriene.) Într-adevăr, una dintre constatările oficiale făcute de radar cu privire la avionul lui Hess a fost aceea că s-ar fi apropiat tocmai de Alnwick.[35]

Nu este nici o coincidență că atât castelul Alnwick, cât și Dungavel erau reședințele unor persoane sus-puse, înrudite prin alianță și implicate într-o oarecare măsură în activitățile de lobby pentru pace. Mai mult decât atât, întrucât castelul Alnwick era situat pe coastă, la numai câțiva kilometri de latitudinea la care se află Dungavel și Kalundborg, de acolo s-ar fi putut transmite un semnal radio care să ghideze traiectoria zborului lui Rudolf Hess? Acesta să fi fost motivul pentru care un echipament radio atât de puternic a fost instalat pe avionul Me-110? Sau, pe de altă parte, ar fi putut cineva de la Alnwick să recepționeze același semnal cu cel recepționat de Hess de la Kalundborg; și oare acea piesă muzicală a reprezentat un cod?

Reacția RAF

După traversarea coastei, cursul avionului Messerschmitt a fost urmărit în survolarea Northumberlandului și a Scoției de ochiul de

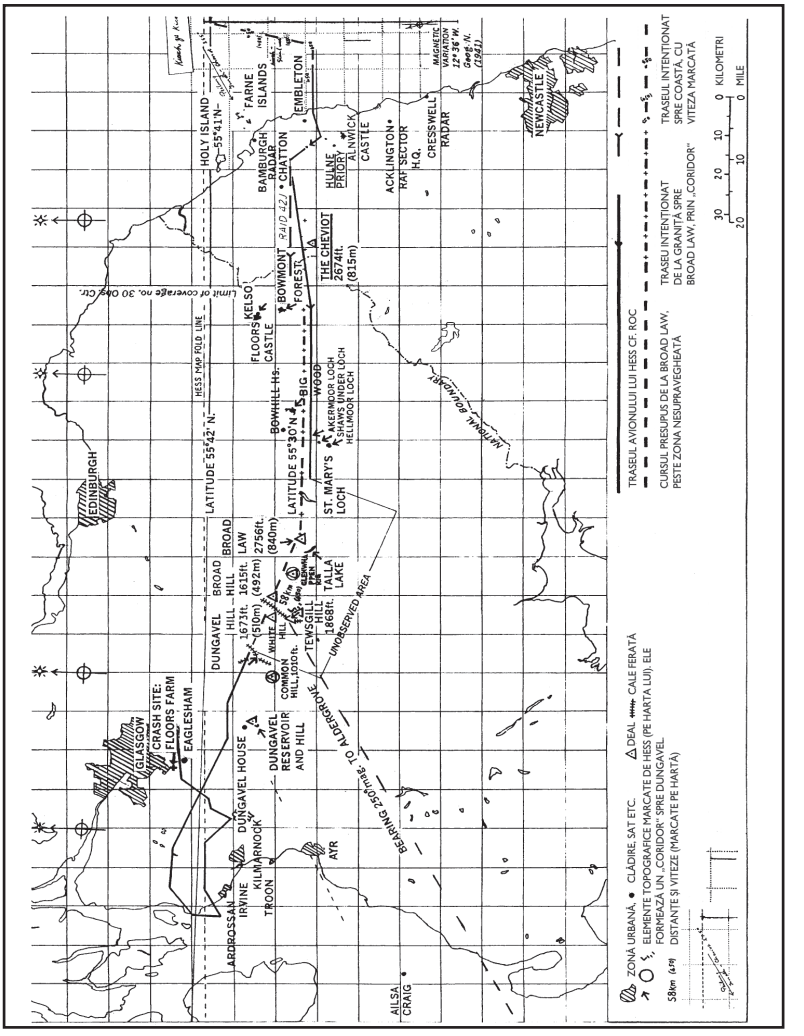

Zborul lui Hess deasupra Marii Britanii: de la linia coastei, traiectoria descrisă se bazează pe datele ROC, comparate cu ceea ce marcase chiar el pe hartă ca fiind cursul intenționat. Linia de îndoire a hărții indică latitudinea stației Kalundborg și maschează direcția către coasta britanică. Deviația de la rută, către Alnwick, are indicatori de viteză și distanță, prezentați aici pentru o mai mare claritate. Se observă deviația de 250 de grade de la „punctul de abandon" spre baza RAF Aldergrove.

vultur al ROC. S-a observat că pilotul a zburat pe anumite distanțe la o înălțime joasă, la numai 15 m de pământ[36] (tipic pentru stilul îndrăzneț de zbor pe care Hess obișnuia să îl adopte la începutul carierei sale de pilot).

Nu este adevărat, așa cum au sugerat diferiți comentatori, că RAF nu a întreprins absolut nimic, însă ce a făcut pare a fi în mod straniu o reacție simbolică. Înregistrările oficiale arată că patru aeronave au fost trimise, în diferite momente ale zborului, pentru a încerca interceptarea intrusului. Mobilizarea unui număr atât de mic de aeronave de luptă pare insuficientă pentru un avion inamic ce se îndrepta către orașul Glasgow, însă în condițiile date, nu este deloc surprinzător. Până în acel moment, se aflase deja că Raidul 42J însemna o singură aeronavă, iar Luftwaffe obișnuia să trimită un singur avion pentru a alunga avioanele de luptă britanice din zonele de acțiune ale Blitz. În plus, astfel nu se pierdeau resurse importante pe urmărirea unui singur avion rapid. Dar, în mod curios, nu aceasta este impresia pe care ne-o oferă, după eveniment, ducele de Hamilton care descrie escadrile întregi de Spitfire trimise să intercepteze zborul lui Hess.[37] Potrivit lui, adjunctul führer-ului a avut noroc că a trecut de acest filtru. Aceeași impresie a lăsat-o și Sir Archibald Sinclair în fața Camerei Comunelor, pe 22 mai, când a afirmat că avionul lui „se afla în pericol iminent de a fi doborât" în momentul în care Hess s-a parașutat.[38] Acest lucru nu putea fi adevărat: nici măcar un singur avion de luptă britanic nu s-a apropiat de nava lui Hess. Pe de altă parte, se pare că noaptea de 10 mai a excelat în absurdități, aproape ca și cum cei care coordonau interceptarea avionului nu ar fi dorit, de fapt, să îl captureze. Inițial, două avioane Spitfire de la baza RAF Acklington, care se aflau deja în patrulă, au primit ordinul de a intercepta intrusul. Ele nu au reușit să găsească avionul Me-110; la un moment dat, au fost chiar ghidate unul spre altul, de către operatorii radar![39] Apoi, un Spitfire pilotat de sergentul Maurice Pocock a fost mobilizat de la baza RAF Acklington. Potrivit lui John Costello, Pocock a recunoscut apoi că primise ordinul mult prea târziu pentru a putea vedea măcar avionul Me-110, ca să nu mai vorbim de capturarea acestuia.[40] În final, un avion de vânătoare Boulton Paul

Defiant, pilotat de sublocotenentul William A. Cuddie din Escadrila 141, a fost trimis de la baza RAF Ayr. Nici acesta nu a reușit să localizeze aeronava nazistă intrusă.

O altă dovadă, mai mult decât sugestivă, că RAF i-a oferit un anumit grad de protecție lui Hess pe durata zborului deasupra Marii Britanii a ieșit la iveală în anul 1999, sub forma unor afirmații făcute de doi piloți cehi, care pilotau două avioane Hurricane pentru Escadrila 245 a bazei RAF Aldergrove, din Irlanda de Nord. Cei doi piloți, ambii decedați între timp, erau sergentul Vaclav „Felix" Bauman și sergentul Leopold „Polda" Srom. După război, ei s-au întors acasă în Cehoslovacia și au trăit sub dominație sovietică, fără a avea cunoștință despre controversa postbelică privind acțiunea lui Rudolf Hess. Însă la începutul anilor 1990, după căderea regimului comunist, arhivistul militar Jiri Rajlich de la Praga a efectuat o cercetare pentru o lucrare despre piloții cehi care zburaseră pentru RAF în Al Doilea Război Mondial și i-a intervievat pe Bauman și Srom. Aceștia au relatat cum au fost trimiși să intercepteze un singur avion german care se îndrepta către Firth of Clyde, localitate aflată la 60 km de RAF Aldergrove. Însă exact când se aflau pe drum, au primit ordin prin stația radio: „Opriți acțiunea și reveniți la bază". Iar în momentul când Bauman a spus că avionul era în raza lor vizuală și îl puteau doborî, i s-a răspuns astfel: „Îmi pare rău, bătrâne Felix. Acest lucru nu este posibil. Trebuie să te întorci. Acum."[41] Ani la rând, povestea piloților a rămas necunoscută Occidentului, din cauză că lucrarea lui Rajlich, *Stihaci Pilot* (Pilotul de război) a fost publicată numai în limba cehă. Până în momentul în care a fost descoperită de un traducător care lucra la cartea lui Hugh Thomas despre Hess. În schimb, povestea a fost preluată de un cercetător britanic de origine cehă, Tony Marczan, care, deja atins de microbul afacerii Hess, a continuat cercetările. Bucuros să coopereze, Rajlich i-a dat o copie a jurnalului de bord al lui Srom din noaptea zborului lui Hess, contrasemnat de ofițerul său de comandă și care cuprinde informații despre operațiunea din 10 mai. Însă în dosarele din arhiva de operațiuni a RAF Aldergrove referitoare la acea zi nu se menționează nici o oră și nici nu se face referire la o astfel de acțiune.

(Deși trebuie să spunem că atacurile de acest tip erau puse la cale în ultimul moment.) Locotenent-comandorul escadrilei, J.W.C. Simpson, i-a cerut comandamentului de luptă o explicație și i s-a răspuns că cei doi cehi fuseseră chemați înapoi pentru că intraseră în sectorul de acțiune al unei alte escadrile RAF. Simpson i-a spus lui Bauman că această explicație i s-a părut „foarte stranie".[42]

Tony Marczan a dat un anunț în revista Asociației RAF, solicitând informații de la veteranii Escadrilei 245, în urma căruia a fost contactat imediat de fostul comandant David McCormack. Atunci când Marczan i-a adresat o întrebare vagă despre operațiunea celor doi piloți cehi din data de 10 mai 1941, McCormack a răspuns: „Știu ce ai de gând să faci. Sunt cei doi tipi care ar fi putut să-l doboare pe Rudolf Hess, dacă nu ar fi fost rechemați la bază." McCormack a continuat spunând că își amintește foarte bine evenimentele din acea noapte și că ascultase conversația dintre cei doi piloți și controlorul de zbor.[43]

În cartea lui Rajlich se afirmă, de asemenea:

> Lucrurile s-au precipitat atunci când, după lăsarea serii, a aterizat un aparat Avro Anson cu câțiva ofițeri RAF [necunoscuți] la bord. Aceștia i-au reținut imediat pe cei doi sergenți cehi și i-au supus separat la interogatorii lungi. Ofițerii le-au cerut detalii imposibil de reținut și i-au obligat pe cei doi piloți să își amintească reperele avionului german și în special dacă amândoi au văzut un pilot și un mitralior în avion.
>
> Cehii nu au putut fi de foarte mare ajutor și Polda [Srom] și-a pierdut răbdarea în fața ofițerilor, dar și-a ținut gura când și-a dat seama de sângele rece și de rangul înalt al acestora.[44]

Există și un post scriptum surprinzător la momentul Aldergrove. Traseul lui Hess pe teritoriul Marii Britanii poate fi reconstituit după schemele ROC, însă cel mai important document este harta lui Hess, pe care a indicat reperele pe care intenționa să le folosească. Cu toate acestea, o dovadă foarte importantă a trecut complet neobservată. Exact pe lângă unul dintre punctele de reper, Broad Hill, aflat la aproximativ 35 km de destinația sa, Hess a desenat o linie pe o latitudine de 250 de grade. Această linie nu are nici o semnificație

din punct de vedere aeronautic, însă latitudinea și punctul unde este desenată linia sunt extraordinar de contrariante: era primul punct din traseul său în care Hess ar fi putut vedea Dungavel House, cu atât mai mult cu cât, dacă am prelungi linia, aceasta ar trece exact pe deasupra sediului RAF de la Aldergrove. Cea mai logică explicație este că acela era „punctul de abandon" în care, dacă nu ar fi primit nici un semnal de la Dungavel, ar fi schimbat traiectoria și s-ar fi îndreptat către Aldergrove. Asta înseamnă că, aflat în acel punct, Hess a așteptat un astfel de semnal și, având în vedere că nu a abandonat misiunea, se pare că l-a și primit. (După cum vom vedea, faptul este confirmat de martori aflați la sol.) Acest lucru explică, de asemenea, motivul pentru care cele două avioane de luptă au decolat de urgență de la baza Aldergrove, atunci când avionul lui Hess a trecut peste coasta de vest, fiind însă chemate înapoi când el s-a întors către Dungavel.

Există două dovezi în acest sens. Prima vine de la Hess însuși, care le-a spus unora dintre cei care l-au arestat că văzuse două avioane Hurricane apropiindu-se.[45] Explicația s-a dat prin prisma faptului că ar fi confundat avioanele Defiant cu Hurricane, deși nu se cunoaște decât un avion Defiant care s-a aflat în imediata sa apropiere. Cea de a doua dovadă este un articol publicat în America, în 1943, pe baza unor pretinse informații din interior cu privire la afacerea Hess (și despre care vom discuta mai în detaliu în capitolul următor). Articolul susține că „avioanele Hurricane au decolat cu scopul de a urmări un avion misterios, având ordine de a-l forța să aterizeze, *dar sub nici o formă nu aveau voie să deschidă focul asupra lui*"[46] (subliniere reprodusă după articolul original).

Unii analiști consideră relevant că Hamilton, care deținea comanda bazei Turnhouse a RAF și controla o serie de alte aerodromuri din estul Scoției, nu a trimis nici un avion de luptă. Este tentant să citim însă, printre rânduri, că avionul lui Hess nu a survolat nici una dintre zonele de care răspundea Hamilton. Dar în ceea ce privește modul de acțiune al RAF, sau, mai bine spus, lipsa de acțiune, acea noapte este o pistă falsă, deoarece până în clipa când Hess a ajuns lângă Glasgow se făcuse deja întuneric,

iar avioanele de luptă erau folosite pentru a apăra spațiul aerian britanic numai în timpul zilei. Pe timpul nopții, insula era apărată de unitățile antiaeriene aflate la sol. Iar modul în care au acționat este cu atât mai semnificativ.

Hess se apropie

După ce avionul Me-110 a fost interceptat survolând zona de nord a Angliei și intrând pe teritoriul Scoției, trecând granița la ora 22.30, a devenit evident că se îndrepta către Glasgow. Chiar și în aceste condiții, în noaptea aceea nu a sunat nici o sirenă aeriană în oraș, nu a existat nici o alertă antiaeriană. Această anomalie a fost comentată de sergentul Daniel McBride, care era de serviciu la unitatea Royal Corps of Signals* cu sediul la Eaglesham House[47] (pe lângă alte îndatoriri, erau responsabili și cu transmiterea alertelor antiaeriene). Atunci când avionul Me-110 a apărut în spațiul aerian de deasupra orașului Eaglesham, McBride a crezut mai întâi că era vorba despre o aeronavă germană capturată cu care un pilot britanic făcea un zbor de probă, din simplul motiv că nu se dăduse nici o alertă. Acest lucru însemna că, în mod oficial, nici un avion inamic nu se apropia de Glasgow.

Faptul respectiv este derutant. Avionul lui Hess fusese confundat cu un Dornier 17[48] care, spre deosebire de Me-110 (un avion de luptă), era o aeronavă proiectată pentru recunoaștere și lansarea de bombe, astfel că britanicii ar fi trebuit să facă totul pentru a-l împiedica să pătrundă în spațiul lor aerian. Acea zonă din Scoția cunoscuse deja potențialul devastator al unui bombardier[49], așa că nu ar fi avut nici un motiv să ignore o astfel de aeronavă. Prin urmare, de ce au făcut-o? Mai semnificativ chiar este că, pe măsură ce avionul se apropia de Glasgow, unele dintre unitățile antiaeriene din jurul orașului, care nu primiseră nici un semnal de alertă, au cerut urgent permisiunea de a deschide focul, dar au fost refuzate. Printre acestea s-au aflat și unitățile AA, aflate sub comanda directă a bazei Turnhouse a RAF.[50] O explicație

* Royal Corps of Signals (R SIGNALS) – trupele de radiocomunicații ale armatei britanice (n.red.)

pentru această aparentă neglijență a fost oferită mai târziu: din cauză că a existat o confuzie legată de tipul avionului – Messerschmitt sau Dornier –, acesta a fost considerat un aparat de zbor „neidentificat" asupra căruia, conform procedurii, nu se putea deschide focul.[51] Este bineînțeles ridicol, având în vedere că avionul lui Hess fusese identificat ca fiind cu siguranță german.

În mod oficial, se susține că o mare parte din confuzie s-a datorat neîncrederii că avionul ar fi putut fi un Me-110; mai târziu, anunțul oficial cu privire la sosirea lui Hess a invocat exact acest motiv. Însă este ridicol. Cel puțin două unități ROC au identificat corect avionul, deși una a raportat că „ar putea fi" un bombardier Dornier 215.[52] Cei de la comandamentul de luptă credeau că avionul ar fi putut fi un Dornier 17 deoarece erau sceptici că un Me-110 ar fi putut ajunge atât de departe cu suficient combustibil pentru a se și întoarce. Se citează destul de des remarca ulterioară a ducelui de Hamilton, conform căreia identificarea avionului ca fiind un Me-110 a fost „luată în derâdere"[53] în centrul de comandă de la Turnhouse. Cu toate acestea, era cunoscut faptul că avioanele Me-110 puteau și chiar reușeau să ajungă până în spațiul aerian de deasupra orașului Glasgow. Cu doar două luni înainte, pe 14 martie 1941, în ziua ce a urmat masivului raid aerian cunoscut sub numele de Clydeside Blitz, un avion Me-110 a fost identificat deasupra orașului, în plină zi, dar a fost considerat un zbor de recunoaștere german care verifica daunele produse de raid[54]. Avioanele de luptă au încercat să îl intercepteze, însă nu au reușit. Faptul că un Me-110 reușise să ajungă atât de departe a produs vâlvă, iar episodul era bine cunoscut ofițerilor din ROC și celor responsabili cu identificarea și interceptarea aeronavelor. Așa că de ce să fi existat acea reacție de „luare în derâdere" dacă la Turnhouse se știa că un avion Me-110 dotat cu rezervoare suplimentare ar fi putut cu ușurință să ajungă până la Glasgow?

Chiar în acel moment, controlorul de serviciu de la baza RAF Ayr, locotenent-comandorul Hector McLean, a ordonat unui număr de două avioane de vânătoare să caute și să distrugă intrusul. Acțiunea sa este citată de cei care susțin versiunea oficială asupra

evenimentelor, ca dovadă a faptului că nu a existat nici o conspirație pentru a-i permite lui Hess accesul. Dar mărturia lui MacLean este în totală contradicție cu această versiune.

În primul rând, MacLean arată cât se poate de clar că avioanele Defiant se aflau „din întâmplare" în zbor, pentru că efectuau niște exerciții de antrenament, în momentul în care a fost detectată apropierea unui avion „inamic" și că, nefiind avertizat de acest lucru de către celelalte unități RAF, le-a ordonat din proprie inițiativă avioanelor să îl urmărească. Mai mult, spune el, având în vedere că Ayr nu avea nici o legătură directă cu zona care acoperea coasta Northumberland, anunțul cu privire la apropierea avionului Me-110 ar fi trebuit să vină la Ayr prin intermediul bazei Turnhouse a RAF (al cărei ofițer comandant, ducele de Hamilton, se afla de asemenea la comanda Ayr), însă acest lucru nu se întâmplase.[55]

Traseul avionului Me-110 era monitorizat și de Centrul ROC din New Temperance House, Glasgow. Observatorul asistent, maiorul Graham Donald, care avea să devină un jucător-cheie în extraordinarele evenimente din acea seară, a crezut, „din cauza vitezei aeronavei", că era vorba despre un aparat Me-110, deși mărturia sa ar fi putut fi influențată de evenimentele ulterioare (sau poate de anumite informații pe care le avea deja).[56]

Curând după aceea, unitatea ROC de lângă Eaglesham, care a confirmat și că avionul intrus era un Me-110, a raportat că acesta se prăbușise și că un membru al echipajului s-a parașutat. Maiorul Donald a acționat imediat: glumind cu colegii săi pe seama faptului că RAF nu a putut doborî un Me-110 cu ajutorul avioanelor Spitfire și că avea de gând să o facă el, la bordul unui Vauxhall, a pornit spre locul prăbușirii.

Destinația

După cum a admis imediat după capturare, destinația lui Hess era Dungavel House, reședința ducilor de Hamilton, aflată la sud de Glasgow. Eleganta clădire, care acum este o închisoare, se înalță din pădure, aproape asemenea unui *Schloss* (castel) german cu multe

turnuri și turle. Hess memorase imaginea castelului Dungavel, pentru a-l putea utiliza ca reper care să-i permită aterizarea pe domeniul Dungavel. Pe terenul din fața reședinței exista o pistă de aterizare, construită de duce pentru propriile sale aparate ușoare de zbor, în apropierea unui grup de dependințe cunoscute ca The Kennels. Unii analiști au susținut că pista de aterizare de la Dungavel era nepotrivită pentru un Me-110, însă acest lucru nu este corect: pista era cunoscută echipajelor RAF[57] ca zonă de aterizare de urgență – Emergency Landing Ground (ELG), ceea ce demonstrează că era destul de potrivită pentru majoritatea aparatelor de zbor. Mai mult, John Harris a descoperit în arhivele Turnhouse o referință privind aterizarea aici a unui aparat Beaufighter din Bristol, în luna aprilie a anului 1941.[58] Iar aparatul Beaufighter era foarte asemănător cu un Me-110, în ceea ce privește dimensiunea și greutatea. (Într-adevăr, aceasta ar fi putut fi doar un test pentru sosirea lui Hess.) De asemenea, pista de aterizare de la Dungavel era chiar mai lungă decât cea deținută în acel moment de baza Turnhouse.

S-a sugerat că Hess a acționat prostește atunci când și-a propus să ajungă la Dungavel, deoarece ducele nici măcar nu se afla acolo în acea noapte, fiind de serviciu la Turnhouse. Cu toate acestea, având în vedere planificările detaliate care au precedat zborul, este puțin probabil ca Hess să fi greșit destinația. Dar, din moment ce Hamilton se afla la Turnhouse, poate că Hess se aștepta să găsească pe altcineva la Dungavel House.

Deoarece Hess nu avea nici un sistem ajutător de navigație, a întâmpinat probleme. A survolat Dungavel, dar nu a aterizat, apoi s-a îndreptat spre West Kilbride, a renunțat la rezervoarele suplimentare, pe urmă s-a întors spre destinație. Motivul posibil al acestei operațiuni este că direcția corectă de aterizare pe pista respectivă era dinspre vest. Totuși, când s-a întors, nu a reușit să mai găsească proprietatea Dungavel, astfel încât a fost nevoit să se parașuteze. Oare ce nu a mers?

Poate că atunci când a fost nevoit să navigheze de unul singur, a făcut greșeala de a-și lua repere greșite, cum ar fi de pildă insula în formă de piramidă, Ailsa Craig. Ar fi trebuit să știe că și

o greșeală foarte mică putea însemna pierderea din raza vizuală a proprietății de la Dungavel, asta dacă nu cumva era vorba despre un reper prestabilit, care l-ar fi putut ghida. Potrivit relatărilor diferiților martori oculari aflați în acea noapte la sol pe proprietatea Eaglesham[59] – conform cărora aparatul Me-110 a survolat zona respectivă de cel puțin două ori, ca și cum pilotul ar fi căutat ceva ce se aștepta să găsească acolo – este clar că Hess era convins că se află de fapt deasupra proprietății Dungavel. Evident, atunci când și-a dat seama că a pierdut reperele și că nu mai găsea pista de aterizare, n-a mai avut altă soluție decât să se parașuteze.

Era prima dată când sărea cu parașuta, ceea ce înseamnă că avea nervii întinși la maximum, însă pentru un bărbat de 47 de ani, aflat la finalul unui zbor lung, intens și periculos, fără a mai menționa și faptul că sărea în teritoriu inamic, era o realizare considerabilă. Nu avea nimic asupra lui cu care ar fi putut să se orienteze, cu excepția instrucțiunilor verbale pe care le memorase. Dându-și seama că este imposibil să se arunce din avion din cauza presiunii aerului care îl împingea înapoi, și-a amintit că modalitatea cea mai bună era să întoarcă aparatul cu susul în jos și să cadă la propriu din el, ceea ce era departe de a fi un final perfect al unui zbor istoric. Date fiind condițiile, a avut noroc că nu s-a accidentat mai grav, având în vedere că și-a pierdut pentru câteva momente cunoștința în timpul parașutării și că și-a fracturat glezna când s-a lovit de coada avionului în timpul căderii.

Hess s-a parașutat deasupra regiunii Bonnyton Moor la ora 23.09, conform constatărilor făcute de unitatea ROC de la Eaglesham. (Ulterior, s-a ordonat ștergerea acestor informații din registru.) Cam în același timp cu aterizarea lui Hess pe întuneric pe un teren din Scoția, începea cel mai intens raid aerian asupra Londrei. Avea să fie însă și ultimul, ca și cum sosirea adjunctului führer-ului pe pământ britanic ar fi semnalat începutul unui armistițiu.

Note

[1] Ilse Hess, p. 16

[2] Două lucruri sugerează faptul că Göring știa dinainte despre zborul lui Hess. Primul este mărturia lui Adolf Galland, un as al Primului Război Mondial aflat la comanda grupului de luptă Luftwaffe care a bombardat coasta Canalului Mânecii. Galland afirmă că a primit un apel telefonic urgent de la Göring, în jurul orei 10 seara, în data de 10 mai, prin care era anunțat că Hess înnebunise de tot și furase un avion cu care se îndreaptă către Marea Britanie. Göring i-a ordonat lui Galland să trimită avioane de luptă pentru a doborî aparatul lui Hess. Galland afirmă că – deși nu credea nimic din toate acestea și nu dorea să-și contrazică superiorul – a trimis totuși un avion. Versiunea lui Galland este în totală neconcordanță cu cea oficială, susținută de naziști, potrivit căreia nici unul dintre lideri nu știuse absolut nimic despre zbor înainte de a fi chemați de Hitler la Berghof, în seara următoare. Însă dacă Göring știa cu o seară înainte, care să fi fost motivul pentru care îl sunase pe Galland într-un moment mult prea întârziat pentru a se mai putea face ceva, având în vedere că atunci Hess se apropia deja de coasta britanică? (Baker, p. 162)

A doua dovadă este faptul că Willi Messerschmitt a susținut că a fost interogat personal de către Göring cu privire la zbor, în dimineața zilei de 11 mai, înainte de momentul în care ar fi trebuit să se afle, conform variantei oficiale. (a se vedea Capitolul 6)

[3] Murphy, p. 48

[4] *New York Times*, 20 septmebrie 1942

[5] Arhivele Imperial War Museum, FO 645, Cutia 155

[6] PRO, KV237: Traducerea convorbirii interceptate, 14 mai 1941

[7] Padfield, *Hess*, p. 212

[8] Manvell și Fraenkel, pp. 89–90

[9] Detaliile de mai jos sunt preluate din textul discursului lui Kaden, publicat de Societatea Rudolf Hess. Dorim să transmitem Tinei Metz mulțumiri pentru traducere.

[10] PRO, FO 1093/1: Transcrierea interviului cu lordul Simon, 9 iunie 1941

[11] Padfield, *Hess*, p. 184

[12] *Sunday Dispatch*, 30 septembrie 1945

[13] Newton, p. 127. Sir Horace Wilson a discutat această propunere a lui Chamberlain cu Fritz Hesse, un atașat de presă german la Londra, în vara anului 1939.

[14] A se vedea nota 2 de mai sus

[15] RSHA Protokolle, Institut für Zeitgeschicht, München. Copii și traduceri puse la dispoziție de Wolf Rüdiger Hess.

[16] Padfield, *Hess*, p. 185

[17] Hitler, *My New Order*, pp. 754–765. Pentru a vedea întregul text al discursului, se poate consulta pagina de internet a autorilor, www.pharo.com

[18] *Ibid.*, p. 662

[19] La scurt timp după incidentul Hess, Pintsch a fost transferat pe frontul rusesc, unde a fost luat prizonier. Când cei care l-au capturat au aflat că făcuse parte din personalul lui Hess, Pintsch a fost torturat pentru a fi determinat să spună tot ceea ce știa despre zborul fostului său șef în Marea Britanie. El a rămas prizonier în Rusia până în anul 1955, când a fost eliberat și a revenit în Germania.

[20] Padfiels, *Hess*, pp. 185–186

[21] *Ibid.*, p. 191

[22] Hutton, p. 31

[23] PRO, FO 1093/1: Scrisoare din partea lui Hess pentru „Buz", 10 iunie 1941

[24] Kaden

[25] Hess a plecat din Augsburg în jurul orei 17.45, ora Europei Centrale (CET), și avionul său s-a prăbușit la Eaglesham la ora 23.09, ora de vară britanică (BDST, GMT+2 ore) (CET și BDST erau la acel moment sincronizate, astfel încât în Marea Britanie și în Germania era aceeași oră.) Zborul a durat aproximativ cinci ore și jumătate. Distanța directă dintre Augsburg și Eaglesham este de aproximativ 1 440 km și dacă luăm în considerație faptul că un aparat Me-110 avea o viteză de zbor de 400 km pe oră, zborul ar fi trebuit să dureze cel mult patru ore. Cu toate acestea, manevrele de „omorâre a timpului" au mai adăugat la distanță încă 320 km, ceea ce ar fi făcut ca întreaga călătorie să dureze aproape cinci ore. (Pentru o descriere mai detaliată a zborului lui Hess, se poate consulta pagina de internet a autorilor, www.pharo.com.)

[26] Ramsay, vol. 1, p. 126

[27] Ashbee, p. 530

[28] Ilse Hess, pp. 18–19

[29] Kalundborg se află la o distanță de aproximativ 865 km de Augsburg și la aproape 960 km de Glasgow, ceea ce înseamnă în total 1 825 km.

[30] Nesbit și van Acker, p. 44
[31] RSHA Protokolle, Institut für Zeitgeschicht, München
[32] Atât văduva lui Heydrich, cât și unul dintre agenții acestuia, Hans-Bernard Gisevius, au afirmat după război că el zburase peste Marea Nordului în acea seară. (Padfield, *Hess*, p. 196).
[33] Ashbee, p. 530
[34] Rapoartele radarului britanic sunt rezumate în Nesbit și van Acker, Anexa E.
[35] PRO, HO 199/482: Nota scrisă de K.S. Tollit menționează: „Raidul 42J, aterizare la ALNWICK, Northumberland, la ora 22.17"
[36] PRO, AIR 16/1266: „RUDOLF HESS. Zbor în data de 10 mai 1941, Raid 42J", raport scris de Royal Observer Corps
[37] PRO, INF1/912: „Note suplimentare cu privire la incidentul Hess scrise de, colonel de aviație, ducele de Hamilton", nedatat
[38] Camera Comunelor, vol. 371, col. 1591–1592
[39] Nesbit și van Acker, p. 62
[40] Costello, *Ten Days that Saved the West*, pp. 7–9
[41] Rosthorn
[42] *Ibid.*
[43] *Ibid.*
[44] *Ibid.*
[45] MacLean, pp. 138–139
[46] Anonim, p. 523
[47] McBride, „Alias Alfred Horn", p. 2
[48] Wood, p. 2
[49] *Ibid.*
[50] Padfield, *Hess*, pp. 355–356, citând scrisoarea fostului ofițer de informații Dennis Rose, 16 iunie 1992
[51] *Ibid.*, p. 356, citând scrisoarea fostului ofițer de informații Dennis Rose, 23 iunie 1992
[52] PRO, AIR 16/1266: RUDOLF HESS. Zbor în data de 10 mai 1941, Raid 42J, raport scris de Royal Observer Corps
[53] Padfield, *Hess*, p. 356
[54] Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 285
[55] MacLean, pp. 137–140
[56] PRO, AIR 16/1266: Raportul maiorului Donald, 11 mai 1941
[57] David J. Smith, *Action Stations*, p. 20
[58] Harris și Trow, p. 187

[59] Declarațiile au fost luate mai multor locuitori din Eaglesham și se află în prezent în arhivele Renfrew County Constabulary. Dorim să mulțumim lui Andrew Rosthorn pentru că ne-a pus la dispoziție exemplare ale acestora.

CAPITOLUL ȘASE

Capturarea lui Alfred Horn

Principalele surse folosite pentru reconstituirea evenimentelor care au urmat aterizării lui Hess în Scoția sunt relatările martorilor oculari și rapoartele oficiale ale diferitelor unități militare implicate, documente care, cu două excepții foarte importante, se găsesc într-un singur dosar al PRO din Kew, în zona de sud a Londrei.[1] Totuși, tabloul care se conturează pe baza acestor documente este oarecum confuz, ca să nu folosim un termen mai dur. Având în vedere perioada mare de timp care a trecut, mărturiile inexacte și dorința absolut umană de a exagera importanța rolului jucat în afacerea Hess, povestea este foarte greu de reconstituit cu exactitate. Este de înțeles că sosirea adjunctului führer-ului a generat emoție și confuzie, dar trebuie să ne reamintim că se presupune că nici unul dintre cei aflați în acea noapte la sol nu cunoștea identitatea pilotului nazist. Totul ar fi trebuit să fie o operațiune de rutină, care s-a transformat însă rapid într-un fiasco.

Din reacțiile celor de la sol, am putea să credem că acesta era singurul pilot german care se parașutase în zonă, în tot timpul cât trecuse de la începutul războiului. Însă Glasgow avusese parte de un mare număr de raiduri aeriene, în timpul cărora mai multe avioane fuseseră doborâte, echipajele lor fiind nevoite să se parașuteze, iar apoi, odată ajunse la sol, au fost capturate de localnici. Dar chiar de

la început s-ar zice că toți cei implicați își dăduseră seama că era ceva special cu acest pilot.

În evenimentele din jurul capturării lui Hess, un rol important se pare că au jucat oameni a căror prezență în mijlocul acestei întâmplări este în mare parte inexplicabilă. Versiunile oficiale par adesea ciudat de evazive cu privire la anumite aspecte și există abateri majore de la procedurile militare standard.

Versiunea acceptată este aceea că Hess a atins pământul pe un teren de lângă ferma Floors, a fost găsit de un țăran care l-a adăpostit în casa lui până când a fost reținut de garda civilă* locală și, după ce a fost plimbat de câteva ori dintr-un loc de arest la altul, a ajuns în final în custodia ofițerilor de la Maryhill Barracks din Glasgow. Pe toată durata acestor întâmplări, adevărata identitate a pilotului nazist a rămas necunoscută. El afirmase cu tărie că numele lui este Hauptmann (colonelul) Alfred Horn și că venise în Scoția pentru a se întâlni cu ducele de Hamilton. (Numele de împrumut era un hibrid: prenumele Alfred venea de la fratele lui Hess, iar numele era inspirat de numele de familie al tatălui vitreg al lui Ilse. Bineînțeles că inițialele A.H. pot conduce la numele Adolf Hitler, deși posibilitatea e mai mare ca ele să se refere la Albrecht Haushofer, care își semnase scrisoarea către Hamilton tot cu inițialele A.H.)

Cert este că Hess a aterizat pe un câmp care aparținea fermei Floors (aflată în proprietatea lui Basil Baird, care făcea parte din aceeași familie cu pionierul televiziunii John Logie Baird), chiar lângă Eaglesham. La aproape 200 m distanță se afla căsuța unde locuiau fermierul David McLean, sora sa, precum și mama lor în vârstă de 64 de ani, Annie. Versiunea lor cu privire la ceea ce s-a întâmplat în continuare este o sumă a informațiilor pe care ei le-au dat în diferite interviuri. McLean își amintește că a auzit zgomotul avionului zburând la o distanță alarmant de mică deasupra fermei, după care a

* Home Guard – structură defensivă a armatei britanice, operațională între 1940 și 1944, formată din voluntari localnici ai unei anumite zone, care nu puteau fi încorporați, de obicei din cauza vârstei; păzeau zonele de coastă și alte puncte strategice (aeroporturi, fabrici). (n.red.)

auzit izbitura. A alergat afară și a văzut avionul în flăcări și un bărbat care cobora cu parașuta:

> Am tras imediat concluzia că era vorba despre un pilot german care se parașuta, așa că am alergat înapoi în casă să cer ajutor. Însă toți dormeau. Am căutat în jur un obiect cu care să mă apăr, dar n-am putut găsi decât o furcă. De teamă să nu-l pierd din ochi pe pilot, m-am repezit din nou afară, de unul singur, și l-am găsit în spatele casei, zăcând întins la pământ, cu parașuta alături.[2]
>
> S-a întors cu fața în sus, l-am ajutat să-și desfacă hamurile și să se ridice, apoi l-am întrebat dacă în avion mai erau și alte persoane; mi-a răspuns că nu și că nu are asupra lui bombe sau arme.[3]

Trebuie să reținem că prima declarație a lui Hess subliniază că nu este înarmat. Însă prima întrebare pe care i-a adresat-o lui McLean a fost „Mă aflu pe proprietatea ducelui de Hamilton?“[4] (Deoarece legătura dintre Hamilton și venirea lui Hess a fost mușamalizată până când a fost anunțată de un post de radio german, câteva zile mai târziu, aceste prime cuvinte ale adjunctului nu au apărut în primele articole de presă.) Un articol din presa americană este mult mai relevant. Acesta relatează că primele cuvinte ale lui Hess au fost „Mă numesc Alfred Horn. Te rog să-i spui ducelui de Hamilton că am sosit.“[5] Este foarte interesant de comparat această variantă cu cea oficială despre ceea ce s-a întâmplat în acea noapte (atașată versiunii ducelui de Hamilton cu privire la întâlnirea sa cu Hess din dimineața zilei următoare), care rezumă solicitarea lui Hess în câteva cuvinte ce se vor dovedi a fi mai mult decât semnificative: „Prizonierul german a afirmat că se numește Alfred Horn și a susținut în fața gărzii civile și a poliției că se afla într-o «misiune specială», ca să-l întâlnească pe ducele de Hamilton, și că intenționase să aterizeze la Dungavel“.[6]

Faptul că pilotul, deși de origine germană, a întrebat de ducele de Hamilton și a susținut că îl cunoaște personal explică probabil respectul cu care a fost tratat de unii localnici. Hamilton nu era doar întâiul pair al Scoției, ci și membru al parlamentului, de nouă ani, ci, mai mult, datorită performanțelor sale în box și aviație, era aproape un erou pentru cei din zona Eaglesham.

McLean l-a ajutat pe pilotul rănit să se târască până la căsuță. În tot acest timp, nu știm ce au vorbit ori dacă și-au vorbit, iar drumul probabil că a durat destul, căci Hess era un bărbat voinic și omului i-a fost destul de greu să-l susțină pentru a străbate terenul accidentat. Iată ce spunea McLean: „Era un adevărat gentleman. Mi-am dat seama după cum se purta și cum vorbea. S-a așezat pe un scaun lângă foc și mama mea s-a ridicat din pat, s-a îmbrăcat și a venit în bucătărie ca să-l vadă pe neobișnuitul nostru oaspete".[7] Într-un stil tipic scoțian, doamna McLean l-a întrebat: „Vrei o cană de ceai?" Replica lui Hess, „Nu, mulțumesc, nu beau ceai seara", nu este comentată de obicei, însă are un subtext foarte interesant. Poate că Hess nu dorea ceai pentru că acesta l-ar fi putut împiedica să aibă un somn liniștit, de care era aproape sigur în acel moment.

McLean a continuat: „Era cel mai calm om pe care îl cunoscusem și mi-am dat seama după modul în care vorbea că era un om cultivat. Engleza lui, deși cu accent străin, era foarte clară și înțelegea tot ceea ce îi spuneam."[8] Apoi Hess a cerut un pahar cu apă. În acel moment, conform articolului apărut în *Scots Pictorial and Bulletin* din data de 13 mai, care se baza pe mărturia lui McLean, unul dintre „cei doi soldați care fuseseră atrași înspre fermă de zgomotul prăbușirii avionului" a remarcat în glumă: „Noi în Anglia bem bere", afirmație la care Hess răspunsese: „Ah, da, și noi bem multă bere în München, orașul de unde vin eu."[9] Deodată, din senin, apăruseră doi soldați. În primele relatări, prezența acestora în bucătăria lui McLean nu este explicată, deși identitățile lor sunt acum cunoscute: erau sergenții Daniel McBride și Emyr Morris. După cum vom vedea, aparent inocentul schimb de replici despre bere ar putea avea mult mai multă însemnătate decât pare la prima vedere.

Potrivit relatărilor ulterioare ale lui McLean, cei doi soldați, care nici ei nu erau înarmați, l-au căutat pe prizonier de arme. După replicile lor despre bere, Horn și-a scris numele pe o bucată de hârtie pe care i-a dat-o lui McBride.[10] Un soldat al gărzii civile, Gordon Steward, care a sosit la casa țăranului câteva minute mai târziu, a fost informat de cei aflați acolo că, atunci când soldații

intraseră, Hess spusese imediat: „Soldați britanici – sunteți prieteni cu ducele de Hamilton? Am un mesaj important pentru el.“[11]

Dacă versiunea oficială este cea corectă, această întrebare nu are nici un sens. De ce să fi crezut Hess că acei soldați obișnuiți erau prieteni cu un duce? Oare întrebarea semnifică faptul că se aștepta ca ducele să fi trimis o patrulă în căutarea sa? Dacă da, probabil că era cu nervii întinși la maximum și interpreta nerăbdător sosirea acestora ca pe o prevestire a salvării sale. Se pare că speranțele sale au continuat să crească în acea noapte, însă i-au fost spulberate de fiecare dată.

Următorii sosiți la locul faptei au fost locotenentul John Clarke, din garda civilă, însoțit de sergentul special Robert Williamson. Clarke avea asupra sa un revolver. În acea seară, nici unul dintre ei nu era de gardă, însă amândoi locuiau în apropiere, văzuseră prăbușirea avionului, se urcaseră imediat în mașina lui Williamson și se îndreptaseră spre locul accidentului. Deși în mod incorect, arestarea lui Hess este pusă pe seama lui Clarke și Williamson. La puțin timp de la sosirea acestora la locul accidentului, cu un alt autoturism au sosit ofițerul de serviciu al unității locale a gărzii civile, locotenentul Cameron, și un ofițer de armată care nu se afla în timpul serviciului, locotenentul A.R. Gibson, îmbrăcat în haine civile. Aceștia erau însoțiți de doi soldați ai gărzii civile, dintre care unul era Gordon Stewart.

O a treia mașină a sosit cam în același timp, aducându-l la fața locului pe maiorul Donald din ROC. Conform declarației sale ulterioare, după ce a aflat unde plănuiau să îl ducă pe pilot, Donald a plecat să inspecteze rămășițele aparatului Me-110.

David McLean își amintește că Hess nu părea deranjat de acest aflux de ofițeri: „Când oficialii au ajuns acolo, el i-a întâmpinat zâmbind, asigurându-i că nu este înarmat. Apoi a fost luat de aceștia.“[12] Și mama lui a fost de aceeași părere, adăugând: „S-a produs ceva agitație în bucătărie atunci când militarii au venit să îl ia, dar el nu s-a opus.“[13]

David McLean continuă, descriind comportamentul lui Hess în momentul când a părăsit casa:

A dovedit o atitudine de gentleman față de mama și de sora mea. Când a venit și-a înclinat ușor capul, la fel cum a făcut și înainte de a pleca. Ne-a mulțumit din suflet pentru ceea ce făcusem pentru el.

Era preocupat de un singur lucru, de parașuta lui. Mi-a spus: „Aș dori să păstrez acea parașută, căci îi datorez viața.“[14]

Lui Hess nu i-a fost îndeplinită dorința. Parașuta a fost tăiată bucăți, luate ca suvenir de soldații care au îndepărtat epava avionului.

Impresia că toate s-au întâmplat la o fermă îndepărtată, aproape părăsită, este contrazisă de declarația inspectorului Thomas Hyslop, de la Jandarmeria Renfrewshire, care afirmă că, atunci când a ajuns la ferma Floors, aproape la o jumătate de oră după aterizarea parașutistului, a găsit vreo două sute de oameni care umblau de colo colo. Erau atât localnici, cât și membri ai mai multor unități militare.[15]

Misterul celor doi soldați

Am văzut deja că în primele articole de presă, David McLean se referă la prezența a „doi tineri soldați“, Emyr Morris și Daniel McBride, care au percheziționat prizonierul în căutarea unor arme, dar nu dă nici un fel de explicație cu privire la momentul sau la modul în care ei au sosit la fața locului. Dar cei doi sergenți se aflau deja acolo atunci când au ajuns locotenentul Clarke și sergentul special Williamson, de la garda civilă, astfel încât este clar că acești doi soldați misterioși au fost primii sosiți.

McBride și Morris erau de la unitatea ultrasecretă de radiocomunicații la Eaglesham House. Era una dintre stațiile de alarmă antiaeriană din zonă, iar operațiunile ei erau strict secrete. Până și localnicilor li se spusese că era o stație de reflectoare. Acesta pare a fi motivul pentru care presa a oferit puține detalii despre cei doi sau, în multe cazuri, le-a ignorat prezența.

În unul dintre rapoartele oficiale se menționează că înainte de a porni în căutarea parașutistului, locotenentul Clarke luase cu el doi soldați (ale căror nume nu se menționează) de la Eaglesham House.[16] Din moment ce acest lucru nu este adevărat, ce interese ar fi stat la

baza prezenței acestei afirmații în raport? Singurul motiv pare a fi acela că s-a dorit minimalizarea faptului că Morris și McBride au sosit primii la ferma Floors. Ținând cont de faptul că era vorba de niște rapoarte secrete, care nu trebuiau făcute publice pe o perioadă de ani de zile după finalizarea războiului, nu era nevoie să se protejeze nici identitatea soldaților, nici reala funcționalitate a unității unde aceștia își desfășurau activitatea, așa că de ce oare să existe această confuzie intenționată?

Suspiciunea că se ascunde ceva este întărită de faptul că dintre toate rapoartele făcute de personalul militar cu privire la evenimentele din acea noapte, numai cel scris de McBride și Morris este încă secret. Toate celelalte au fost puse la dispoziția PRO în anii 1970, cu excepția rapoartelor celor doi, deși se face referire la ele în dosar[17] și sunt enumerate în opisul acestuia.

În lucrarea sa *Hess: The Man and His Mission* (Hess: Un om și Misiunea sa, 1970), J. Bernard Hutton menționează prezența celor doi, McBride și Morris, fără să le precizeze numele, însă descriindu-i ca fiind „doi tineri (McBride avea 39 de ani) radiotelegrafiști militari, îmbrăcați în uniformă militară, care aveau asupra lor lanterne cu lumină albă și albastră specifice". El adaugă: „McLean a fost surprins că radiotelegrafiștii nu erau înarmați cu puști".[18] Versiunea lui Hutton, care se bazează pe mărturia lui McLean, precizează explicit faptul că McBride și Morris au sosit înaintea locotenentului Clarke și a sergentului special Williamson. Hutton explică aerul de mister din jurul prezenței lor prin faptul că „detașamentul de radiotelegrafiști încartiruit la Eaglesham House avea ordin să nu dezvăluie sub nici o formă activitățile pe care le desfășoară. Însă cei doi radiotelegrafiști nu aveau voie să spună nimic cu privire la acest ordin, singurul lucru pe care puteau să-l facă fiind să refuze să ia în custodie prizonierul la sediul lor."[19] Cu alte cuvinte, garda civilă dorise ca soldații McBride și Morris să ia în custodie prizonierul, dar ei fuseseră nevoiți să refuze acest lucru, din cauza secretului ce trebuia păstrat cu privire la unitatea de semnalizare de la Eaglesham House. Această explicație pare perfect plauzibilă, însă este contrazisă de mărturia de după război a lui McBride, care a fost mai ales ignorată. Deși a beneficiat de o

oarecare publicitate, în mare parte pe plan local, întreaga poveste a fost publicată mult mai târziu în presa străină, prima apariție fiind în ziarul *Hong Kong Telegraph* din 6 mai 1947. (După ce a trecut în rezervă la sfârșitul războiului, McBride a trăit câțiva ani în Hong Kong, după care s-a întors în orașul său natal, Glasgow.)

După ce destinele lor s-au încrucișat în mod istoric la ferma Floors, McBride a simțit că între el și locțiitorul führer-ului există o legătură specială, încercând chiar să îi scrie în timpul anilor de detenție a lui Hess. În fiecare an îi trimitea o felicitare de Crăciun, deși este puțin probabil ca faimosul prizonier să le fi și primit. (La Spandau, deținutul nr. 7 avea voie să comunice numai cu membrii familiei.) McBride a corespondat și cu Ilse, și cu Wolf Rüdiger Hess, iar în anii 1970 s-a implicat în campania de eliberare a fostului adjunct. Într-o scrisoare adresată lui Ilse Hess, în care îi aducea acesteia la cunoștință moartea tatălui său, fiica lui McBride, Daniella Royland, scria că McBride „își petrecuse ultimele zile din viață încercând toate posibilitățile de a-l elibera pe Hess“ și că eliberarea acestuia fusese „dorința sa cea mai mare“.[20] (Este clar că adjunctul îi făcuse o impresie nemaipomenită, în ciuda perioadei foarte scurte de timp petrecute împreună, o impresie care nu se potrivește deloc cu personalitatea mai degrabă absurdă prezentată în versiunea oficială.) În toată această perioadă, se pare că McBride a fost motivat de credința că Hess fusese tratat incorect și că acțiunea sa avusese o însemnătate mult mai mare decât cea prezentată în versiunea oficială. Să fi știut McBride ceva despre ce s-a întâmplat cu adevărat în acea noapte, ceva ce era ținut secret față de public?

Daniel McBride a murit pe 7 martie 1978, toate documentele și arhivele sale trecând în proprietatea Daniellei Royland, fiica lui. Ea a continuat să acționeze cu ardoare în sprijinul campaniei de eliberare a lui Hess, până în august 1987, când deținutul nr. 7 a murit în mod subit. În 1996, ea și familia ei au vândut colecția care aparținuse tatălui ei, prin Casa de Licitații Bonham din Londra, de unde am avut norocul să dobândim aceste documente relevante și, așa cum vom vedea în continuare, un obiect cu o însemnătate specială.

Ceea ce ne-a intrigat cel mai tare este versiunea lui McBride. Mărturia originală a acestuia a fost adaptată pentru ziarul *Hong Kong Telegraph* din 6 martie 1947, fiind publicată și în presa germană. Povestea prezentată în *Hong Kong Telegraph* începe așa:

> Acum, că nu mai am nici un fel de obligație față de armata regală și că Rudolf [*sic*] Hess a fost condamnat în cadrul proceselor de la Nürnberg, pot relata pentru prima oară adevărata poveste cu privire la arestarea lui Hess după aterizarea sa la Eaglesham, în Scoția.
>
> Scopul vizitei fostului adjunct al führer-ului în Marea Britanie rămâne încă un mister pentru publicul larg, însă eu afirm cu tărie că oficiali guvernamentali de rang înalt știau despre sosirea lui. În acea noapte nu s-a dat nici o avertizare de raid aerian, deși avionul trebuie să fi fost observat în momentul în care a survolat orașul Glasgow. Mai mult, avionul nu a fost urmărit la Centrul de Apărare Antiaeriană responsabil cu zona de vest a Scoției.
>
> Eu sunt cel care l-a arestat pe Rudolf Hess, deși acesta s-a prezentat ca fiind Alfred Horn.[21]

Trebuie să observăm că McBride afirmă „cu tărie" că „oficiali guvernamentali de rang înalt" aveau dinainte cunoștință despre acțiunea lui Hess. Ce îl făcea să fie atât de sigur de acest lucru? Propria sa mărturie scrisă ne prezintă contextul evenimentelor: „În ziua de sâmbătă, 10 mai 1941, mă aflam la Centrul de Comandă pentru Vestul Scoției al trupelor de radiocomunicații, din Eaglesham House, așteptând cu nerăbdare ora 18.00, când îmi încheiam garda. Ora 18.00 a sosit, iar odată cu schimbul meu și o veste trăsnet! Toate permisiile fuseseră anulate."[22] Acesta este unul dintre indiciile cu privire la existența unei alarme aeriene pentru acea zonă din Eaglesham în acea noapte. Mărturia lui McBride continuă:

> Mai târziu în acea seară, stăteam lungit în pat, pierdut în visare alături de colegii mei, și ei adormiți, când am auzit zgomotul inconfundabil al unei aeronave care zbura la joasă altitudine, zgomot care s-a transformat rapid într-un huruit exasperant, ceea ce m-a readus brusc cu picioarele pe pământ. Colegii mei adormiți au sărit din pat și s-au năpustit imediat afară. Cum stăteam acolo, mai mult dezbrăcați, avionul a trecut pe deasupra capetelor

noastre. L-am văzut destul de bine, însă din cauza luminii difuze, nu i-am putut distinge însemnele. După sunetul scos de motor și după forma avionului, am presupus că nu este unul de-al nostru. A înconjurat cartierul general ca o molie uriașă, apoi a pornit înspre oraș. Zgomotul s-a diminuat și în final a dispărut, pe măsură ce avionul s-a îndepărtat.

Nici nu apucasem să ne băgăm din nou în pat, că am auzit avionul întorcându-se. Ne-am repezit din nou afară și l-am putut vedea foarte bine. Pilotul a survolat de două ori cartierul general.

Motorul s-a oprit și toți au asistat la prăbușirea avionului. McBride s-a îndreptat imediat către locul unde-l văzuse pe pilot parașutându-se. El face următorul comentariu elocvent: „Am crezut că este unul dintre băieții noștri, care dăduse greș în timpul unui zbor de probă cu un aparat german, cu atât mai mult cu cât nu se pornise nici un atac antiaerian asupra lui și nu sunase nici o sirenă."

McBride susține că a fost primul care a ajuns la Hess și că l-a ajutat să intre în casa lui McLean. Bineînțeles, aceasta este în contradicție cu versiunea familiei McLean, potrivit căreia David McLean însuși l-ar fi găsit pe rănitul Hess pe câmp, iar McBride și însoțitorul său au ajuns mai târziu. De aceea, este clar că toate relatările cu privire la prezența lui McBride și Morris fuseseră cenzurate. Cu toate acestea, dacă versiunea lui McBride este cea corectă, noul tablou care se conturează ridică niște întrebări interesante. Dacă McBride și camaradul său l-au găsit primii pe Hess, de ce este ținut secret acest lucru? Fie McBride l-a rugat pe McLean să nu spună nimic cu privire la prezența sa acolo, fie ziarele nu aveau voie să menționeze faptul respectiv.

Conform declarației lui McBride, în timpul cât radiotelegrafiștii s-au aflat în casa lui McLean, „i-am spus [lui Hess]: «nu port uniformă, dar sunt soldat.» Trebuie să mărturisesc că nu prea arătam a soldat, dat fiind că echipamentul meu consta într-o pereche de pantaloni largi, o vestă și cizme militare. Iar colegul meu era îmbrăcat cam la fel." Din nou, această declarație este în contradicție cu cea a lui David McLean, care îi descrie pe cei doi îmbrăcați în uniformă

militară, dar neînarmați. (În propria sa mărturie, McBride nici măcar nu atrage atenția cu privire la faptul că nu purtau arme.) Ar trebui, de asemenea, să ne amintim versiunea lui Gordon Steward asupra evenimentelor, în care acesta afirmă că Hess îi întrebase pe cei doi soldați dacă sunt prietenii ducelui de Hamilton.

McBride continuă:

> Răspunsul său, într-o engleză foarte bună, mi-a dat de gândit, deoarece anumite inflexiuni trădau faptul că este străin.
>
> – Hm, a mormăit. Un soldat!
>
> M-am holbat la el, întrebându-mă dacă ar fi putut fi neamț. Dar răspunsul la următoarea mea întrebare mi-a spulberat orice îndoială pe care aș fi putut-o avea cu privire la naționalitatea sa.
>
> – De unde vii? l-am întrebat.
>
> – Din München.
>
> Pentru a destinde cumva atmosfera, am zis:
>
> – Fac bere bună la München, nu-i așa?
>
> Ochii i-au sclipit în întuneric, pe sub sprâncenele stufoase.
>
> – Ah, da. Ai fost la München?
>
> – Nu, am răspuns, dar am băut bere de München, în Hamburg.
>
> E clar că răspunsul meu l-a amuzat, căci a râs atât de tare, încât m-a molipsit și pe mine.

Apoi McBride l-a întrebat pe pilot dacă mai era și altcineva în avion și i s-a răspuns că fusese singur. Pe urmă radiotelegrafistul l-a întrebat dacă are arme asupra sa.

> Hess a ridicat brațele și a spus rânjind:
>
> – Astea sunt singurele arme pe care le posed.*
>
> – Avionul tău avea muniție?
>
> În acest moment, soția fermierului a intrat în încăpere ca să ne întrebe dacă dorim o cană de ceai. Am acceptat fără ezitare oferta ei, căci simțeam că am nevoie de ceva care să mă calmeze, însă pilotul a preferat un pahar cu apă. I-am oferit o țigară, dar a refuzat, mulțumindu-mi. Rămas în cadrul ușii, camaradul meu [Morris], un flăcău, ne privea cu interes.
>
> Sub influența ceaiului fierbinte, mintea a început să îmi funcționeze cât de cât normal. Mi-am dat seama că trebuia să raportez

* Joc de cuvinte. În limba engleză, *arm* are două sensuri: armă și braț. (n.tr.)

incidentul la cartierul general și să le solicit să trimită o escortă și o mașină pentru transportarea pilotului rănit.

Din fericire, la fermă exista un telefon, așa că am făcut legătura cu centrala.

Am revenit la străin, care era păzit de camaradul meu. Se uita fix la flăcările din șemineu, adâncit în gânduri care evident nu erau prea plăcute, dacă judecăm după expresia de pe fața lui obosită.

Mulțumit că se află în siguranță, am revenit la telefon. Eram prieten cu un redactor de știri de la un ziar național și mi-am dat seama că aici, în această fermă singuratică, au loc evenimente și că prietenul meu ar putea să beneficieze primul de acele știri.

El mi-a ascultat povestea și mi-a spus: „OK, Mac. Voi trimite pe cineva imediat, ca să scrie despre subiect. Mulțam de pont."

După ce a alertat presa, un gest oarecum neinspirat, McBride a petrecut timpul scurs până la sosirea escortei vorbind cu pilotul. El explică: „Escorta întârzia destul de mult și deja mă întrebam când avea să sosească".

În vreme ce stăteau de vorbă, McBride a avut impresia că îl cunoaște de undeva pe prizonier.

Îmi amintesc că am citit într-un raport despre un disc de identificare pe care pilotul l-ar fi avut la încheietura mâinii, dar eu nu l-am văzut; dacă l-aș fi observat, cu siguranță l-aș fi studiat. L-am întrebat cum se numește.

Mi-a răspuns:

– Horn, Alfred Horn.

... am cerut o bucată de hârtie și un creion și l-am rugat să își scrie numele.

El a scris citeț: „Alfred Horn".

Scotocindu-se prin buzunare, a scos o fotografie cu soția și fiul său și mi-a arătat-o cu mândrie.

– Ai venit să ne bombardezi? am întrebat.

– Avionul meu nu e făcut pentru a transporta bombe, mi-a răspuns indignat. Am venit să mă întâlnesc cu ducele de Hamilton.

M-a rugat să îl duc la reședința ducelui, care, spunea el, nu se afla foarte departe. La această solicitare nu am putut face altceva decât să răspund că nu-mi stătea în putere să fac acest lucru, dar că probabil superiorii mei o vor putea face mai târziu.

La scurt timp, s-au auzit zgomote afară. Ușa s-a deschis larg și a intrat un ofițer al gărzii civile, urmat de câțiva dintre oamenii săi.

Pilotul i-a spus ofițerului: Aș dori să îl văd pe ducele de Hamilton. Vrei să mă duci la el?

– Păstrează-ți rugămintea asta pentru cei care ți-o pot îndeplini, a spus ofițerul. Deocamdată vii cu mine.

M-am simțit ofensat de atitudinea ofițerului și am protestat că prizonierul se afla în custodia mea și că așteptam o escortă de la cartierul general.

– Îmi pui la îndoială autoritatea? m-a întrebat cu agresivitate ofițerul.

– Domnule, nu-mi pot părăsi prizonierul, i-am răspuns. Dacă îl iei, trebuie să vin cu voi.

Ofițerul s-a uitat furios la mine și oamenii aflați în spatele său au năvălit în cameră. Am fost dat la o parte cu brutalitate, iar ofițerul și oamenii săi mi-au luat prizonierul și au ieșit.

Este posibil ca aceasta să fie „agitația" la care s-a referit McLean. Încheindu-și relatarea, McBride spune:

Când m-am prezentat la sediul de comandă, a doua zi dimineață, duminică, ofițerul de informații al brigăzii era acolo și a trebuit să relatez ce se întâmplase cu o seară înainte. El mi-a cerut bucata de hârtie pe care era scrisă semnătura: „Alfred Horn". Apoi a plecat, nu înainte de a-mi șopti:

– Să nu te surprindă dacă prizonierul tău se dovedește a fi Rudolf Hess.

Imediat m-a fulgerat gândul că probabil acesta era motivul pentru care pilotul mi se părea atât de cunoscut.

Dacă este adevărat, acest lucru este important pentru că demonstrează că adevărata identitate a lui Horn era cunoscută și de alte persoane în afară de Hamilton, încă de a doua zi dimineață, deși versiunea oficială susține că a rămas necunoscută până când Hess i-a dezvăluit-o lui Hamilton, mai târziu în aceeași zi. De asemenea, Hamilton a mai susținut și că nu spusese acest lucru nimănui, înainte de a contacta guvernul de la Londra în acea după-amiază.

Să luăm versiunea lui McBride în serios? În definitiv, aceasta ar fi putut fi inventată de McBride pentru a-și da importanță, o tendință

frecventă în vreme de război. Însă versiunea lui McBride cu privire la evenimentele din 10 mai 1941 stă în picioare și la o analiză mai atentă.

Este clar că McBride este cel care l-a arestat pe Rudolf Hess, însă trofeul îi fusese furat de garda civilă, după care rapoartele oficiale au fost ajustate pentru a-i minimaliza rolul. La o privire superficială, acest lucru pare puțin probabil. În mod logic, dacă faptele fuseseră cosmetizate, ne-am aștepta ca rezultatul final să fie în favoarea soldatului de rând, nu a gărzii civile. Nu ar fi putut fi o chestiune de grad (McBride avea un grad inferior față de ofițer), deoarece nu se știe exact nici măcar dacă locotenentul Clarke purta uniformă sau nu. Și, conform unei scrisori trimise mai târziu de către Hess soției sale, Clarke era beat și duhnea a whisky, iar modul în care își flutura revolverul inspira teamă.

În timp ce Clarke și McBride se certau cu privire la custodia prizonierului, a sosit locotenentul Cameron, ofițerul de gardă, responsabil cu brigada locală a gărzii civile, însoțit de un ofițer de armată obișnuit, locotenentul A.R. Gibson (care era „în civil"). Se spune că ei dădeau ture în jurul sediului gărzii civile, când au văzut avionul

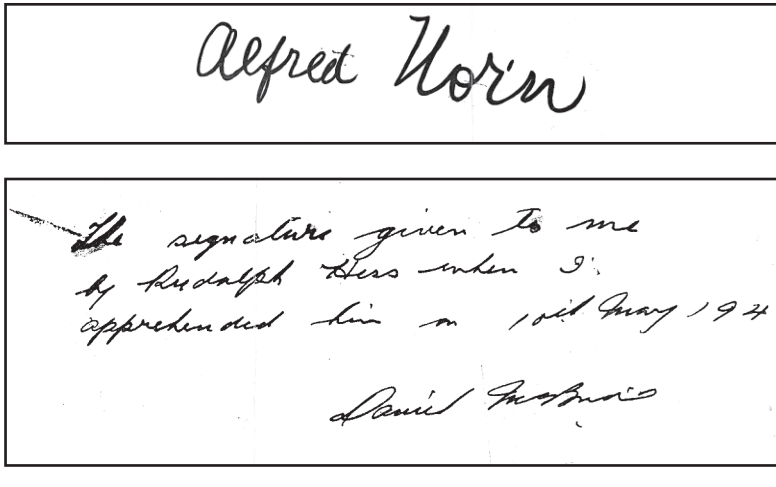

Semnătura pe care Rudolf Hess i-a dat-o sergentului Daniel McBride la 10 mai 1941, împreună cu nota olografă a lui McBride.

prăbușindu-se. Doi dintre soldații gărzii cu care erau (dintre care unul era Gordon Stewart) au primit ordin să se urce în mașină, apoi s-au îndreptat cu toții spre locul cu pricina.[23]

Este clar că trebuie să fi fost Cameron acela care a luat decizia de a lua pilotul în custodia gărzii civile. Întrebarea este de ce i s-a permis locotenentului Clarke – mai ales că, după cum am văzut, era beat și flutura destul de periculos un revolver deasupra capului – să ia în primire prizonierul.

McBride afirmă că a raportat la cartierul general (Eaglesham House) cu privire la faptul că l-a arestat pe pilot și că a solicitat o escortă. Înainte de sosirea lui, membrilor gărzii civile li s-a permis să îl ia în custodie pe Hess. Dar mulțumită relatării lui McBride, știm acum că prima unitate militară informată cu privire la capturarea pilotului a fost Eaglesham House, deși acest lucru nu reiese din nici un raport oficial. Se pune atunci întrebarea cum au acționat cei de acolo la primirea acestei vești.

Faptul că McBride susține că și-ar fi informat un prieten care lucra la un ziar național poate părea un lucru neobișnuit pentru un soldat care se confruntă cu o problemă de siguranță națională, însă câteva ziare scoțiene (care, pentru un scoțian, s-ar numi „naționale") chiar par să fi fost informate cu privire la toată această poveste înainte de anunțul oficial. În special ziarul *Daily Record* care avea deja în tipografie – încă de duminică seara, pentru a fi gata la ediția de luni dimineață – exemplarele conținând știrea cu privire la Hess, atunci când a sosit anunțul oficial care îi confirma identitatea[24]. Reporterii de la *Record* par să fi fost convinși din start că evenimentul avea o importanță mult mai mare decât ar fi părut la prima vedere. Însă, din fericire pentru cariera militară a lui McBride, ei au avut grijă să-și protejeze sursa, altfel sergentul ar fi putut avea probleme foarte mari.

Hârtia pe care Hess își scrisese numele fals, împreună cu alte două documente, o cutie de chibrituri Bengal și o lanternă au fost trimise la Londra pentru a fi examinate, dar s-au întors înapoi la McBride și Morris câteva zile mai târziu, aceștia fiind rugați să le păstreze ca amintire.[25]

Hârtia cu semnătura se află încă printre documentele lui McBride, alături de o notă scrisă de mână, care spune cam așa: „Semnătura care mi-a fost dată de Rudolf Hess în momentul în care l-am arestat, pe 10 mai 1941." Un dosar MI5 recent deschis pentru public cuprinde o scrisoare, scrisă de McBride în 1946, în timpul călătoriei la Hong Kong, evident ca răspuns la o solicitare oficială, în care el afirmă că încredințase bucățica de hârtie unui avocat din Glasgow, pentru siguranță.[26]

Există motive întemeiate să bănuim că McBride nu spune tot ceea ce s-a întâmplat în acea noapte. Intenția sa în a face publică povestea a fost în mod clar aceea de a primi meritele pentru arestarea lui Rudolf Hess, însă pare destul de reticent în a dezvălui anumite elemente. Să se fi spus ori să se fi întâmplat ceva în căsuța de la ferma Floors asupra căruia autoritățile doreau să se păstreze secretul și la care se pare că McBride a făcut aluzie în cele din urmă?

Printre documentele lui se găsește o scrisoare ciudată primită de la superiorul său de la Eaglesham, W.B. Howieson, datată 8 mai 1974, în care McBride este sfătuit să „înceteze cu această afacere Hess". Howieson își sprijină sfatul pe documentele oficiale care afirmă că Hess a fost găsit de McLean care l-a predat gărzii civile și că „acesta este un lucru pe care nu îl poți contesta". El afirmă în continuare „Noi știm ce s-a întâmplat de fapt", dar îi reamintește lui McBride că aceste lucruri sunt încă sub incidența Legii documentelor secrete. Scrisoarea se încheie pe un ton precaut, sugerând că dacă și-ar continua investigațiile, ar „stârni un cuib de viespi".[27]

Cum ar fi putut această poveste să „stârnească un cuib de viespi" în anul 1974? Scrisoarea lui Howieson sugerează că, dacă se admite că McBride fusese cel care l-a capturat pe Hess, ceea ce este de fapt o informație minoră, alte informații, mult mai periculoase, ar fi dezvăluite pornind în mod natural de aici, motiv pentru care raportul oficial al lui McBride este încă secret. Se pare că Howieson știa că între McBride și Hess se petrecuse în acea noapte ceva ce nu este nici măcar menționat în documentele radiotelegrafiștilor, dar care se pare că ar fi fost pe punctul de a fi făcut public. Este posibil ca aceste cuvinte ale lui Howieson să îl fi convins pe McBride să nu o

facă. Dar este clar că un lucru important se petrecuse între cei doi, deoarece în acea seară Rudolf Hess i-a dăruit lui McBride Crucea de Fier pe care o primise. Acest lucru nu este menționat în relatarea lui McBride, ceea ce ne-ar putea face să nu îl considerăm adevărat. Însă decorația se află în colecția lui McBride, care este acum în posesia noastră. Bineînțeles că el ar fi putut să cumpere o Cruce de Fier veche de la un magazin de antichități și să susțină că i-ar fi aparținut adjunctului führer-ului. Dar McBride nu a dezvăluit că deținea acest obiect istoric decât cu puțin timp înainte să moară (și chiar și atunci, a vorbit despre el numai familiei sale). Se pare că a fost încă de la început ciudat de reticent cu privire la Crucea de Fier, motiv pentru care a dat-o în grija unui avocat din Glasgow. Recent, proveniența ei a fost confirmată de către Wolf Rüdiger Hess, care nu s-a îndoit nici o clipă de faptul că această Cruce de Fier a aparținut tatălui său. După moartea deținutului nr. 7, în anul 1987, el a încercat să o recupereze de la fiica și ginerele lui McBride, dar fără succes[28].

Bineînțeles că Hess ar fi putut să poarte Crucea de Fier nazistă în timpul zborului – în definitiv, se îmbrăcase special pentru această ocazie în uniforma anume croită pentru el, poate pentru a apărea cât mai prezentabil la întâlnirea cu ducele de Hamilton și, după cum credea el, cu alte figuri marcante. Cu toate acestea, în nici unul dintre rapoartele privind capturarea sa nu se menționează existența acestei medalii, ceea ce susține afirmația lui McBride potrivit căreia Hess i-ar fi dat-o lui. Dar de ce să dea Rudolf Hess un obiect atât de personal și de prețios unui inamic, unui soldat obișnuit? Acest gest sugerează că a avut încredere în McBride încă de la început sau că dintr-un motiv sau altul a ajuns să aibă încredere în el foarte repede. Ceea ce ne conduce, de asemenea, la supoziția potrivit căreia Crucea de Fier ar fi fost oferită tocmai pentru a fi transmisă unei alte persoane, ca dovadă a sosirii lui Hess.

Farsa se adâncește

Cu toate că nici un duce de Hamilton nu a apărut din întuneric ca să-l întâmpine, poate că Rudolf Hess a continuat să-și imagineze

că noaptea avea să se încheie în mod agreabil, cu el și ducele stând în jurul unui foc și spunând glume despre cum a sărit cu parașuta și a primit ceai de la bătrâna mamă a unui țăran care locuia în apropiere. Își imagina cu siguranță că va cina în seara aceea cu Hamilton, iar peste câteva zile, acasă, cu Hitler și bineînțeles cu Ilse. Și povestea le-ar fi plăcut de minune celor doi Haushofer. Cu toate acestea, pe măsură ce se făcea din ce în ce mai târziu, a devenit evident că operațiunea eșuase. Nu numai că Hess nu a fost primit ca un oaspete de onoare, ci a fost dus la cartierul general al gărzii civile din localitate – o clădire din satul Busby. Nu a fost nici pe departe o sărbătoare pentru Rudolf Hess, ci mai degrabă i se părea o farsă, însă nu avea starea necesară pentru a vedea partea amuzantă a situației: era epuizat, rănit la gleznă, iar uluirea inițială se transformase între timp într-o panică din ce în ce mai mare.

Farsa devenea din ce în ce mai adâncă.

Voluntarii gărzii civile au năvălit din clădire și, la vederea sa, s-au oprit brusc. S-au holbat la prizonier care i-a privit și el calm. Au rămas așa ceva vreme, până când însuși prizonierul, care era obișnuit să dea ordine, a spus: „Mergem înăuntru?“[29]

Vraja s-a spulberat și, ca și cum ar fi răsuflat ușurați că a luat cineva inițiativa, oamenii l-au dus înăuntru pe pilotul german.

Gordon Steward, ultimul membru al unității gărzii civile rămas în viață, scria despre prizonier în ianuarie 1999: „A spus că se numește Alfred Horn și că zburase, fără a avea permisiunea, de la München“.[30] Adjunctul führer-ului părea ciudat de grăbit să dea gratuit informația cu privire la faptul că acțiunea sa nu avusese aprobare, ca și cum ar fi dorit ca această informație să ajungă cât mai repede posibil la cei care îl capturaseră.

Apoi, locotenentul Clarke a telefonat la sediul batalionului său (Batalionul 3 al Gărzii Civile Renfrewshire), aflat în apropierea satului Giffnock, pentru a raporta despre prizonier, deși în acel moment credea că nazistul este un oarecare ofițer din Luftwaffe, numit Alfred Horn. Urmând procedura obișnuită, comandantul batalionului gărzii civile din Giffnock a încercat să telefoneze la cartierul general al unei unități militare aflate în apropiere, Argyll and Sutherland Highlanders,

pentru a le solicita o escortă pentru prizonier. A reușit cu multă greutate să facă acest lucru, pentru că toate liniile erau ocupate, un alt semn că în acea noapte se dăduse o alarmă aeriană. Până când a reușit să prindă legătura, Giffnock mobilizase deja câțiva soldați, care l-au escortat solemn pe prizonier la cartierul general. De data aceasta, Hess nu a mai fost dus într-o cameră umilă precum cea din Busby, ci într-o sală foarte mare. Locțiitorul führer-ului avansase.

Acolo a fost din nou percheziționat și s-a făcut un inventar al bunurilor personale, printre care se aflau cărțile de vizită ale lui Karl și Albrecht Haushofer, plicuri cu medicamente homeopatice și o seringă hipodermică, un aparat de fotografiat Leica (pe care îl împrumutase de la Ilse, pentru că al lui se stricase), plus fotografii cu el, soția și fiul său. Acest inventar de bunuri nu a fost niciodată făcut public, aproape sigur pentru că includea și o scrisoare, adresată probabil ducelui de Hamilton, al cărei conținut a fost considerat, evident, mult prea sensibil pentru public.[31] În timpul acestor operațiuni, Alfred Horn a continuat să ceară celor care îl rețineau să-l informeze pe ducele de Hamilton cu privire la sosirea sa.

La un anumit moment al acestor operațiuni, inspectorul Hyslop a sosit la sediul din Giffnock, însoțit de ceea ce este prezentat în mod misterios ca „un grup de ofițeri de armată și ai RAF".[32] Nu s-a menționat niciodată cine erau aceștia și ce făceau acolo.

Rolul maiorului Donald

Totul indică faptul că rolul maiorului Graham Donald este mult mai important decât pare la prima vedere. El are deja un merit la activ, fiind persoana despre care se spune că l-ar fi identificat pe „Alfred Horn" ca fiind Rudolf Hess. Pilot veteran al Primului Război Mondial, maiorul Donald era observator asistent al Regimentului 34 ROC. De asemenea, era unul dintre directorii unei companii de mașini-unelte din Glasgow, Graham & Donald Ltd., cu foarte multe contacte: la o săptămână după sosirea lui Hess, i-a scris despre incident unui prieten din Londra, Sir Harry Greer,[33] fost membru al parlamentului din partea conservatorilor, Maiorul

Donald îl cunoștea și pe ducele de Hamilton (deși acest lucru nu reiese din propriile sale mărturii), dacă ne gândim doar la faptul că îndatoririle sale de la ROC presupuneau raportări către baza Turnhouse a RAF.[34] Dar oare îl cunoscuse și pe Rudolf Hess, înainte de sosirea acestuia în Scoția? Se pare că îl cunoștea cel puțin din vedere, deoarece o anumită perioadă înainte de război locuise în orașul lui Hess, München.[35]

Mărturia maiorului Donald cu privire la modul în care s-a întâlnit cu Hess în acea noapte de 10 mai 1941 conține niște afirmații surprinzătoare. Scrisă la un an și jumătate după sosirea lui Hess, în octombrie 1942, mărturia lui Donald a apărut în *Journal of the Royal Observer Corps*. El relatează că, după ce a fost informat că aparatul Me-110 se prăbușise, a alertat brigada gărzii civile din Eaglesham (cu toate că acest lucru nu este menționat în nici unul dintre rapoartele acestora din acea noapte), după care a pornit și el spre locul respectiv. A ajuns la ferma Floors la câteva minute după ce soldații gărzii civile îl arestaseră pe pilotul german. Donald i-a întrebat pe voluntari unde îl duc pe prizonier, apoi a inspectat epava împreună cu un ofițer RAF – un anume sublocotenent Malcolm – care se afla în permisie acasă, în zona aceea. Cei doi au mers apoi la sediul gărzii civile din Giffnock pentru a interoga prizonierul, care a părut să se înveselească atunci când au ajuns. Hess s-a ridicat în picioare, lăsându-și cu dificultate greutatea pe glezna rănită, și s-a înclinat în fața maiorului Donald. După cum relatează Donald, se simțea o anumită tensiune în jur, pe care maiorul a pus-o pe seama prezenței unui polonez care încerca „să traducă pentru polițiști“ și pentru garda civilă, dar care nu reușea decât să creeze și mai multă confuzie.

Donald, care vorbea puțin limba germană și care avea din întâmplare în buzunar un dicționar german, s-a oferit să discute cu prizonierul. Hess l-a informat că venise cu un mesaj urgent pentru ducele de Hamilton pe care trebuia să îl vadă imediat. El a declarat că se afla într-o „misiune specială“ în Anglia, adăugând că intenționase să ajungă la Dungavel House. Apoi germanul i-a arătat lui Donald harta sa, pe care reședința Hamilton era încercuită cu roșu. Acesta este momentul în care versiunea lui Donald începe

să devină absurdă. Părându-i-se cunoscut, a schimbat subiectul conversației, întrebând de orașul München: „Atunci am spus: «Da, și bere foarte bună! Minunata Löwenbrau!»... dar el nu a fost de acord cu mine, așa cum ar fi făcut orice german. Era un antialcoolic convins. Și nu auzisem decât de doi nemți antialcoolici, unul fiind Hilter, iar celălalt Hess. Iar acela cu siguranță nu era Hitler."[36]

Apoi Donald i-a cerut prizonierului să-și scrie numele pe un card de identificare al aeronavei, exact acela al unui aparat Me-110. Pilotul a scris docil: „Alfred Horn, 10.5.41." Lucrul este uimitor. Pentru a doua oară în acea noapte Hess este implicat într-o conversație despre berea germană (deși, spre deosebire de schimbul de replici anterior cu McBride, acesta nu a reușit să-i smulgă nici un zâmbet), după care își scrie amabil numele, sau mai bine spus așa-zisul nume, pe o bucată de hârtie. Apoi, bazându-se pe faptul că prizonierul este antialcoolic, că nu e Adolf Hitler și că își spune Alfred Horn, Donald îl identifică triumfător pe german ca fiind Rudolf Hess! Mai departe, Donald se afundă și mai mult într-o explicație incredibil de puțin plauzibilă: „Alfred este pur și simplu echivalentul vechi anglo-saxon pentru Alf, sau Olf cel Roșu. Corespondentul german ar fi Rot Olf sau, în zilele noastre, Rudolf."[37] Ca rezultat al acestei nemaipomenite deducții logice, el îi spune prizonierului: „Voi avea grijă ca mesajul tău să fie transmis ducelui. De asemenea, îi voi spune, pe proprie răspundere, că numele tău adevărat este Rudolf Hess". Și relatează că drept răspuns prizonierul a sărit în sus râzând forțat, ceea ce a transformat farsa în melodramă. Apoi Doland a plecat, urându-i pilotului: *Gute Nacht, Herr Hess*. Ajuns înapoi la Centrul ROC, a telefonat controlorului de serviciu pe sector, cerându-i să transmită mesajul ducelui, care se afla la baza Turnhouse, accentuând faptul că el crede că omul este Rudolf Hess.

Bănuiala că mărturia publicată a lui Donald este distorsionată în mod voit este alimentată de propriul său raport oficial, aflat într-un dosar care urma să rămână secretizat până în anul 2019, dar care a fost făcut public în 1992. În acest raport, scris în data de 11 mai, înainte de orice anunț public făcut în Anglia sau în Germania cu

privire la acțiunea lui Hess, Donald afirmă cu hotărâre că l-a recunoscut pe Hess, scriind:

> În timp ce conversam, i-am studiat expresia feței vreme de câteva minute. Apoi mi-am amintit. Nu mă aștept să fiu crezut imediat, că prizonierul nostru este de fapt numărul trei în ierarhia nazistă. Ar putea fi una dintre „sosiile sale profesioniste". Personal, nu cred acest lucru. Numele său poate fi Alfred Horn, dar fața este a lui Rudolf Hess.[38]

În alte declarații făcute de Donald de-a lungul anilor, există și mai multe contradicții, cea mai evidentă fiind cea dintr-un interviu acordat ziarului *Sunday Dispatch* în aprilie 1950, în care afirma: „Am reușit în final să îl conving pe ducele de Hamilton să vină și să îl vadă. Acesta a aruncat doar o privire și a spus: «Cerule! E Rudolf Hess»."[39]

O altă contradicție privește identitatea ofițerului RAF care îl însoțea pe maiorul Donald atunci când acesta a sosit la sediul gărzii civile. Am văzut deja că, în articolul publicat în 1942, Donald îl prezintă ca fiind un anume sublocotenent de aviație Malcolm (deși în raportul oficial nu menționează deloc prezența lui). În raportul gărzii se spune că Donald a sosit însoțit de un alt ofițer ROC, al cărui nume nu este dezvăluit. Însă versiunea cea mai relevantă apare în manuscrisul cărții lui James Leasor din 1962 despre afacerea Hess, care a fost trimis spre aprobare familiei Hamilton și care se află în prezent în arhivele Hamilton.[40] Leasor susține că Donald a sosit împreună cu un locotenent-colonel de aviație, care a fost de acord că prizonierul era Hess. Și mai ciudat este faptul că acest pasaj a fost șters din versiunea cărții lui Leasor dată spre publicare, în care nu se face nici o mențiune cu privire la prezența unei a doua persoane și care susține că Donald nici măcar nu a vorbit cu prizonierul (ceea ce este în contradicție cu toate celelalte mărturii, inclusiv cu cea a lui Donald). Este clar că se ascunde ceva cu privire la identitatea însoțitorului lui Donald. În lumina afirmației inițiale a lui Leasor, potrivit căreia acesta era un locotenent-colonel de aviație, și a versiunii lui Donald din 1942, în care acesta afirmă că este vorba despre „sublocotenentul Malcolm", este poate semnificativ faptul că unul dintre frații ducelui

de Hamilton, lordul Malcolm Douglas-Hamilton, era locotenent-colonel de aviație. De fapt, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, lordul Malcolm s-a aflat în Rhodesia, însă potrivit uneia dintre secretarele sale de după război, el era acasă, în Scoția, în momentul sosirii lui Hess. Așa că deși ducele era la baza Turnhouse a RAF în momentul în care Hess a fost capturat, cel puțin unul dintre frații lui se afla în zonă.

Unul dintre multele mistere cu privire la acea noapte este legat de prezența polonezului care, conform relatării lui Donald, l-a interogat pe Hess în limba germană, într-o atmosferă vădit tensionată. Donald nu îi menționează numele, însă alte rapoarte îl identifică pe acesta ca fiind Roman Battaglia, un funcționar al consulatului polonez din Glasgow. Dosarul Ministerului de Externe conține și mărturia lui Battaglia cu privire la întrevederea sa cu Hess, dar care nu este prea concludentă pentru analiza noastră. Alfred Horn a spus că zburase de la Augsburg și că avea un mesaj important pentru ducele de Hamilton, mesaj care era „în interesul Forțelor Aeriene Britanice".[41] Relatarea este surprinzător de sumară, având în vedere că polonezul stătuse de vorbă cu pilotul timp de aproape două ore, dar cu toate acestea conține câteva lucruri care ne-ar putea interesa. Ultima remarcă este foarte asemănătoare cu ceea ce i-a spus Hess lui David McLean despre importanța misiunii sale pentru RAF. Poate că era un plan pentru situații de urgență, agreat, conform căruia, dacă operațiunea nu reușea și ar fi căzut în mâinile britanicilor, trebuia să susțină că deține informații de o importanță vitală pentru RAF, pe care nu le va dezvălui decât ducelui. În orice caz, cel mai mare mister este motivul pentru care Battaglia se afla acolo. S-a presupus că fusese chemat de poliție sau de garda civilă ca să le asigure traducerea în timpul interogării pilotului. Dar, conform procedurii standard, ei trebuiau să cheme un anchetator RAF vorbitor de limbă germană. În orice caz, Hess vorbea foarte bine limba engleză, așa cum remarcase și McLean, ceea ce susține ipoteza că nimeni nu l-a chemat pe Battaglia; cu siguranță, nimeni nu recunoaște că ar fi făcut acest lucru.

Prezența polonezului a fost uimitoare chiar și pentru cei din MI5. Dosarele desecretizate în ianuarie 1999 arată că ei voiau să știe cum

ajunsese Battaglia acolo, însă nu reușiseră să găsească o explicație satisfăcătoare. Într-un memoriu din 17 mai 1941, maiorul Perfect de la unitatea MI5 din Edinburgh raporta furios colegilor săi din Oxford: „Pur și simplu nu pot să-mi dau seama cum Dumnezeu a știut despre sosirea lui Hess și, mai mult, cum de s-a dus și l-a interogat timp de peste două ore.“[42]

Pe 29 mai, MI5 a trimis un alt ofițer, pe locotenentul John Mair, să îl interogheze pe Battaglia la sediul poliției din Glasgow. Acesta îl descrie pe polonez ca fiind „tare șiret“, raportând că „înainte de a avea încredere în el în totalitate, trebuie întreprinsă o cercetare mai atentă“. Battaglia a cerut în mod expres ca numele lui să nu fie făcut public. A negat că ar fi cunoscut identitatea pilotului german, deși, conform remarcii sale, „circumstanțele erau atât de extraordinare, încât prizonierul trebuie să fi venit într-o misiune specială“. În mod remarcabil, nici o informație din raportul lui Mair nu răspunde la cea mai arzătoare întrebare: cum a ajuns Battaglia la locul incidentului, pe 10 mai 1941.[43]

Raportul lui Mair oferă ceva informații cu privire la istoricul misteriosului „oficial consular“. Battaglia lucrase la consulatul polonez din Danzig în perioada 1935–1937. (Din alte documente ale PRO, știm că a fost trimis la Washington înainte de a ajunge la consulatul polonez din Glasgow, în anul 1940.) Și mai contrariant este faptul că el a recunoscut în fața lui Mair că, în perioada petrecută la Danzig, fusese instruit în tehnici de interogare, deoarece acolo avea de a face cu „suspecți politici“, ceea ce ne face să credem că Battaglia era mai mult decât un simplu funcționar. Această bănuială a fost confirmată de surse poloneze care ne-au spus că, mai târziu, în timpul războiului, Battaglia a fost unul dintre ofițerii de informații ai generalului Sikorski și că numele său apare pe o listă a NKVD-ului sovietic cu polonezi care urmau să fie executați dacă s-ar fi întors în țară după război. De aceea, este greu să nu tragem concluzia că Battaglia lucra pentru serviciul de informații polonez în mai 1941 și că prezența sa la Giffnock, unde a fost primul care l-a interogat pe Hess, nu fusese o simplă coincidență. Este mai corect să spunem că Battaglia a stat de vorbă cu Hess timp de două ore și, cum vorbeau în

limba germană, pe care, până la sosirea maiorului Donald, nici unul dintre cei prezenți nu o înțelegea, cei doi puteau discuta despre orice, fără ca restul să aibă idee cu privire la ceea ce se spune.

O ultimă nepotrivire, căreia urma să i se atribuie o mai mare semnificație în lumina mărturiei ce va fi dezvăluită în următorul capitol, se referă la rolul Regimentului 14 Argyll and Sutherland Highlanders. După cum am văzut, garda civilă a raportat capturarea pilotului la comandamentul regimentului din Paisley al acestui regiment. Instrucțiunile în vigoare specificau că garda trebuia să raporteze astfel de incidente la cea mai apropiată unitate militară (cu excepția unităților antiaeriene și a celor de radio-comunicații), pentru a putea lua în custodie prizonierul. Totuși, nu Regimentul Argyll, ci Regimentul 11 Cameronians (pușcași scoțieni) din Glasgow a venit să îl ia pe Hess. Această anomalie e comentată în raportul șefului Departamentului de Informații al Comandamentului Militar din Scoția, colonelul Firebrace.[44] Motivul este oferit în alte rapoarte: atunci când ofițerul de serviciu al regimentului Argyll a informat comandamentul subregional din Clyde că trimit o escortă, acesta i-a ordonat să nu se ducă, aranjând în schimb să meargă ofițerii din regimentul Cameronians.[45] O trupă era mobilizată și pregătită de acțiune la Giffnock. Până în acel moment, se aflase că prizonierul era un personaj important, astfel încât, ca „măsură suplimentară de curtoazie“[46], el a fost adus într-o mașină particulară la Maryhill Barracks din Glasgow, unde a fost dus la infirmerie pentru a i se trata rana pe care o avea la gleznă. Era ora 2.30 a.m.

Întrebări, anomalii, subtexte

Așa cum a menționat și Peter Padfield, trebuie să spunem ceva despre principiul Sherlock Holmes al misterului „câinelui care nu a lătrat în noaptea aceea“, adică un lucru care ar fi trebuit să se întâmple, dar care nu s-a întâmplat. În ziua de 10 mai 1941, au existat mai mulți câini suspecți de o inexplicabilă laringită.

În ciuda confuziei inițiale legate de identificarea avionului, în momentul când a ajuns deasupra localității Dungavel și a regiunii

Eaglesham, el a fost identificat. În orice caz, atunci când s-a prăbușit, a devenit clar despre ce tip de avion este vorba. Astfel, înainte sau după ce aparatul s-a izbit de pământ, brigăzile gărzii civile și ale ROC știau că au de-a face cu un avion Me-110, prin urmare prima întrebare pe care ar fi trebuit să o pună este „Unde se află al doilea membru al echipajului?“ Acel tip de aeronavă avea un echipaj de două persoane. Însă, cu toate acestea, în toate rapoartele oficiale cu privire la evenimentele care au avut loc la sol în acea noapte nu se face nici un fel de mențiune despre căutarea celui de-al doilea membru al echipajului. Acest lucru este destul de curios, dar ceea ce este și mai ciudat este că în mărturiile oficiale, această lipsă de reacție este motivată prin faptul că Hess i-ar fi asigurat pe cei care l-au capturat că era singur în aparatul de zbor. Iar asta este de neconceput. Obișnuiau oare unitățile gărzii civile și ale ROC să ia drept bun ceea ce spune un pilot inamic și să creadă că acesta venise singur? Oare chiar nu le-a trecut prin minte câtuși de puțin că al doilea membru al echipajului s-ar fi putut parașuta în altă parte, echipat cu o unitate radio clandestină, în vecinătatea unei baze ultrasecrete de radiocomunicații?

În relatarea sa din octombrie 1942, maiorul Donald recunoaște că atunci când a examinat epava a fost uimit de faptul că se raportase despre un singur membru al echipajului care s-ar fi parașutat. Însă despre acest lucru nu se menționează nimic în raportul său oficial din 11 mai, care de altfel a prezentat în detaliu toate celelalte aspecte legate de avion.[47] Rapoartele oficiale încearcă să mușamalizeze această anomalie, de altfel evidentă, dar – în stilul lor destul de stângaci – nu reușesc decât să atragă atenția și mai mult asupra ei. De exemplu, în unul dintre rapoarte se spune: „Locotenentul Clarke l-a luat de la fermă [pe prizonier] în mașina sa, l-a dus la sediu și l-a informat pe locotenentul Gibson, care se afla pe drum, că parașutistul german este în custodia sa. Locotenentul Gibson a fost mulțumit că nici un alt parașutist nu sărise din avion, drept pentru care a revenit la sediu“.[48] Cum ar fi putut Gibson – ofițerul de armată care nu se afla în timpul serviciului și în momentul acela purta haine civile – să fie „mulțumit“ de faptul că nu mai exista un alt parașutist? Acesta sosise cu mașina împreună cu locotenentul Cameron de la garda civilă, cu

câteva minute înainte ca Hess să se parașuteze. Toată lumea pare să-l fi crezut pe cuvânt pe Hess atunci când a afirmat că fusese singur în aeronavă. Ne poate da fiori gândul că apărarea britanică era lăsată pe mâna unor soldați atât de neprofesioniști, asta, bineînțeles, dacă am ignora posibilitatea ca ei să fi știut dinainte că nu are nici un rost să cerceteze împrejurimile în căutarea unui al doilea pilot nazist.

O altă anomalie majoră este că bazele RAF au refuzat să interogheze prizonierul în acea noapte. După ce au fost informați despre prinderea pilotului de către garda civilă, ofițerul de serviciu al Argyll and Sutherland Highlanders a solicitat în mod corespunzător celei mai apropiate baze RAF, Abbotsinch, de lângă Glasgow, să trimită un ofițer pentru interogatoriu. Însă baza RAF de la Abbotsinch i-a cerut să țină prizonierul în celula poliției, până a doua zi dimineață, când îl vor interoga.[49] Acest lucru era în total dezacord cu procedura standard. Toți piloții capturați erau interogați cât mai repede posibil, de preferat în momentele când erau încă dezorientați sau în stare de șoc, pentru că în acea stare puteau mai ușor fi prinși pe picior greșit sau obligați să dezvăluie informații prețioase cu privire la un raid iminent, ceea ce ar fi putut salva nenumărate vieți. Abaterea de la această procedură nu a fost niciodată explicată, însă în momentul în care o a doua bază RAF a comis aceeași abatere, în exact același mod, situația a devenit și mai suspectă, mai ales în condițiile în care cel capturat susținea că deține „informații importante“ pentru RAF.

Cu siguranță că liniile telefonice erau foarte ocupate în acea noapte. Însă, în cele din urmă, s-a reușit stabilirea unei legături cu baza Turnhouse a RAF, în care ofițerul comandant Hamilton a fost informat că un pilot german numit Alfred Horn, reținut de forțele militare, care pretindea că îl cunoaște, afirma că are informații importante pe care dorește să i le comunice personal. Știm că lui Hamilton i s-au dat în acea noapte cel puțin trei telefoane, pe măsură ce diferite autorități militare și civile aflau vestea și doreau să o transmită cât mai repede. Primul a fost de la baza RAF Ayr (care fusese, la rândul ei, informată de către postul de poliție din Eaglesham).[50] Ofițerul de serviciu al acesteia, locotenent-comandorul Hector MacLean, care

condusese operațiunile de apărare împotriva Raid 42J, a raportat că i-a fost greu să-i convingă pe cei de la Turnhouse să îl trezească pe duce, care ieșise deja din tură. Cel de al doilea apel a venit din partea ROC, deși nu se știe cine l-a dat și cum au ajuns aceștia să afle despre Horn. Cea mai evidentă explicație, aceea că maiorul Donald ar fi fost cel care telefonase, nu este susținută însă și de propria sa mărturie, în care acest apel telefonic apare mult mai târziu. Al treilea telefon a fost dat de la Comandamentul Regional Glasgow, undeva înainte de ora 1.30 dimineața în data de 11 mai. Aceștia au fost informați că mesajul fusese deja primit de la RAF Ayr și de la ROC.[51] (Aflăm în acest fel că a fost dat un telefon de la ROC.) Ultimul apel a venit din partea maiorului Donald, conform propriei sale mărturii, în jurul orei 2 dimineața.[52] A adăugat că el crede că pilotul este Rudolf Hess.

Dacă ținem seama de acest val de apeluri telefonice, de toată forfota și de solicitarea prizonierului de a se întâlni cu ducele de Hamilton, mai ales că el fusese identificat ca fiind locțiitorul lui Hitler, am putea să ne închipuim că ducele a sărit din așternuturi și a pornit imediat să se întâlnească cu VIP-ul inamic. Cu toate acestea, conform documentelor oficiale, supoziția aceasta este mult prea departe de adevăr. Documentele arată că ducele de Hamilton nu numai că nu a făcut nimic pentru a se întâlni cu Hess în acea noapte, ci mai mult, nici nu l-a trimis acolo pe locotenentul Benson, ofițerul de interogatoriu de la Turnhouse. Conform dovezilor oficiale, ambii au așteptat până a doua zi dimineață pentru a acționa. Această uimitoare încălcare a regulamentului a făcut obiectul unui memoriu furios al colonelului Firebrace:

> Dacă este adevărat că autoritățile RAF au fost informate înainte de ora 1.00 a datei de 11 că un prizonier important este nerăbdător să le facă o declarație, lipsa lor de reacție este cu atât mai nefericită, cu cât acest prizonier ar fi putut deține informații operaționale urgente, pe care era gata să le divulge. Putem doar să presupunem că decizia de a nu face nimic până în dimineața următoare a fost luată de locotenent-colonel duce de Hamilton și că, în consecință, locotenentul Benson nu a mers imediat la fața locului, așa cum ar fi trebuit în mod normal să o facă.[53]

Aceeași remarcă a fost făcută și de către ofițerul de serviciu al comandamentul subzonei Clyde, căpitanul Anthony White, în raportul său privind evenimentele din acea noapte.

Cu alte cuvinte, Hamilton îi ordonase lui Benson să nu se ducă acolo. Pe lângă faptul că procedura standard cerea ca prizonierul să fie interogat imediat, mai există un motiv pentru care Hamilton ar fi trebuit să se întâlnească cu Hess în cel mai scurt timp posibil. La un moment dat, în haosul din acea noapte, pe linia secretă a sosit un mesaj conform căruia prizonierul necesita îngrijiri medicale pentru că era „grav rănit" și nu ar fi putut supraviețui până dimineață.[54] Ofițerul de serviciu al regimentului Argyll care efectuase apelul telefonic, locotenentul Cowie, a transmis în mod clar Comandamentului Regional Glasgow că interogarea prizonierului este urgentă. Această unitate a telefonat apoi la Turnhouse, pentru a-l ruga pe locotenentul Benson să vină pentru interogatoriu. Ei au aflat surprinși că se luase deja decizia ca Benson să aștepte până a doua zi dimineață.[55]

Este interesant să menționăm că maiorul Donald a fost mustrat ușor de către comandantul său pentru că l-a interogat pe Hess, spunându-i-se că ar fi trebuit să lase acest lucru în grija RAF. Cu propriile cuvinte, acesta a spus: „După cum probabil cunoști, există o structură specială de ofițeri al căror rol este de a interoga prizonierii în cel mai scurt timp posibil după capturare, iar ei sunt atât de îngrijorați de faptul că altcineva ar putea să facă acest lucru înainte de sosirea lor, încât toată această situație îl face pe prizonier să fie mai atent la ceea ce spune".[56] Faptul că a dat dovadă de o desconsiderare flagrantă a bine cunoscutelor ordine dovedește că Hamilton și-a dat seama ce se întâmpla de fapt. Și trebuie să ne reamintim că el scrisese chiar în acea dimineață o scrisoare către Serviciul de Informații al RAF, cu privire la sosirea unui neamț care semăna cu Rudolf Hess și care semna cu inițialele „AH".

În drum spre Glasgow

Modul neglijent în care au reacționat diferitele părți, în special Hamilton, la sosirea lui Rudolf Hess, era de fapt menit să ascundă

adevăratele lor reacții. Indiferența era doar un rol: știrea senzațională cu privire la sosirea adjunctului lui Hitler nu a fost primită ridicând din umeri și fluturând aristocratic mâna. Sub aparența acestei inerții neprofesioniste, generatoare de suspiciuni, se puneau probabil imediat în aplicare planurile de acțiune. Putem chiar să ne imaginăm că Hamilton s-a întâlnit cu Hess în acea noapte, în timp ce ofițerii de la Turnhouse presupuneau că el este adâncit în vise.

Potrivit propriei sale mărturii de mai târziu, Hamilton ieșise din tură la scurt timp după ce primise raportul că aparatul Me-110 se prăbușise lângă Eaglesham în jurul orei 23.15. S-a dus la culcare în casa pe care el și ducesa o aveau lângă bază, dar a fost trezit mai târziu de primul apel telefonic despre Alfred Horn. Este poate interesant că toate mărturiile oficiale accentuează, deși este în detrimentul ducelui, că el nu a acționat în nici un fel până a doua zi dimineață, când a sosit, în jurul orei 10.00, la Maryhill Barracks pentru a-l vedea pe prizonier. Se spune că abia atunci pilotul a recunoscut că este Rudolf Hess.

Totuși, pe 16 mai, după ce s-a făcut în sfârșit anunțul oficial că Hess zburase în Marea Britanie cu intenția de a se întâlni cu ducele de Hamilton, în *Glasgow Herald* a apărut un articol foarte ciudat, în care se susținea cu tărie că cei doi se întâlniseră în noaptea în care sosise Hess: „Întâlnirea dintre duce și Hess a avut loc undeva pe drumul spre spitalul unde prizonierul era transportat [adică între Giffnock și Maryhill Barracks] și se înțelege de la sine că au fost prezenți reprezentanți ai Serviciului de Informații și ai Ministerului de Externe".[57] Să fie o eroare sau era o informație care scăpase ca prin minune de ochiul cenzorului? Având în vedere că acest articol a apărut într-un ziar din Glasgow, reporterii ar fi avut avantajul că știau bine cum stau lucrurile. Iar până în acel moment, versiunea oficială asupra evenimentelor ar fi trebuit să fi apărut, așa că ziarul *Herald* nu avea de unde să știe că a comis în mod necugetat o gafă gravă. Însă și mai semnificativ este faptul că există dovezi independente care susțin ipoteza unei întâlniri între ducele de Hamilton și Rudolf Hess în noaptea sosirii lui, cu câteva ore înainte de presupusa lor întrevedere.

Hector MacLean raportează despre următorul schimb de replici cu ducele, în momentul în care i-a telefonat acestuia în legătură cu cererea pilotului german:

> „Ce crezi că ar trebui să fac?“ a întrebat ducele. „Cred că ar trebui să te duci să îl vezi.“ „Da, cred că o să mă duc.“ Apoi a închis, iar eu i-am spus ofițerului B să transmită poliției că vine.[58]

În cercetările efectuate pentru volumul *Hess: Flight for the führer* (Hess: Zborul pentru führer, 1991, versiune actualizată în 1995), Peter Padfield i-a luat un interviu văduvei lui Hamilton, astăzi ducesă de Dowager, precum și altor câtorva persoane care se aflaseră la datorie în acea noapte, la centrul de comandă de la baza RAF Turnhouse, iar imaginea care reiese din relatările acestora este complet diferită de cea oficială. În mod remarcabil, ducesa de Dowager i-a spus lui Padfield că, după cel de-al doilea telefon din acea noapte (care era probabil apelul misterios de la ROC), soțul său a plecat și nu l-a mai văzut decât a doua zi după-amiază.[59] Având în vedere că Hamilton a susținut în mărturia sa că după apelul telefonic s-a dus înapoi la culcare, acest lucru ar presupune că ar fi trebuit să fie acasă la micul dejun de a doua zi dimineață, dar este clar că nu a fost așa.

Reanalizarea rapoartelor cu privire la evenimentele din acea noapte, elaborate de diferite unități militare implicate, scoate la iveală discrepanțe suspecte care conduc la posibilitatea ca întâlnirea să fi avut loc pe drumul dintre Giffnock și Glasgow. Raportul întocmit de ofițerul de serviciu al Comandamentului Regional Glasgow, căpitanul White, susține că acesta a solicitat prin telefon la comandamentul subzonal punerea la dispoziție a unei escorte, iar pe urmă a dat încă două telefoane.[60] Primul a fost către Turnhouse, prin care a încercat (fără succes, după cum s-a dovedit în final) să îl facă pe locotenentul Benson să vină să îl vadă pe prizonier. Cel de al doilea telefon a fost la Maryhill Barracks, dorind să-i avertizeze pe aceștia de iminenta sosire a lui Hess. Căpitanul White a estimat că ultimul dintre aceste apeluri telefonice a fost dat la ora 00.45, ceea ce înseamnă că telefonul prin care solicita o escortă a fost dat mai devreme. Însă raportul unității care a pus la dispoziție escorta,

Cameronians, susține că aceștia au primit telefonul la ora 01.10,[61] în vreme ce Maryhill Barracks pretind că au fost informați la ora 01.30.[62] Raportul gărzii civile precizează că Hess a fost luat de la Giffnock la ora 2.12[63], ceea ce, dacă e adevărat, înseamnă că escorta a avut nevoie de peste o oră pentru a străbate distanța de la Glasgow. Însă, în 1987, Denis C. Bateman a cerut reconstituirea acestei deplasări pentru un articol de revistă și a descoperit că ea nu a necesitat mai mult de cincisprezece minute.[64] Așadar, ce s-a întâmplat în celelalte trei sferturi de oră?

Se pare că Hamilton a petrecut noaptea încercând să afle ce se întâmplă și ce ar trebui să facă. Însă, după cum vom vedea, există dovezi că el a informat personaje-cheie de la Londra, inclusiv pe Churchill, cu privire la sosirea lui Hess, chiar în noaptea de 10 spre 11 mai și nu a doua zi după-amiază, așa cum se susține în relatările oficiale de mai târziu.

Mai există și alte neconcordanțe semnificative față de versiunea oficială. Doi ofițeri ai WAAF, de serviciu în acea noapte la sediul de comandă al bazei RAF Turnhouse, i-au spus lui Peter Padfield că atunci când Hamilton a fost rechemat la bază pentru a prelua apelul telefonic care raporta despre sosirea lui Horn, în jurul orei 23.45, reacția lui a fost foarte interesantă. Potrivit unuia dintre foștii ofițeri WAAF, Nancy Moore, Hamilton a părut „incredibil de înspăimântat".[65] Iar acest lucru intră în profundă contradicție cu indiferența prezentată în versiunea obișnuită.

Mărturia lui Nancy Moore cuprinde o altă amintire grăitoare referitoare la cele întâmplate în acea noapte. Nancy era fata comandantului adjunct al comandamentului scoțian al trupelor ROC, locotenent-comandorul W. Geoffrey Moore. Atunci când Nancy a ajuns acasă în acea noapte, i-a povestit tatălui său despre ciudatul incident al prăbușirii avionului german. Conform relatării lui Padfield: „El a răspuns că avea de gând să încalce regula de confidențialitate și că dacă ea promitea să nu spună nimănui, îi va dezvălui numele adevărat al pilotului, Rudolf Hess."[66] Acest lucru confirmă faptul că anumiți oameni din armată, cu siguranță din cadrul ROC, știau că Hess era așteptat în acea noapte.

Evaluarea dezastrului

De la început și până la sfârșit, povestea sosirii și capturării lui Hess pare a fi una dintre cele mai grave dovezi ale incompetenței armatei și Serviciului de Informații britanic înregistrate vreodată. Este plină de stângăcii, de indiferență și de grave încălcări ale îndatoririlor, comise adesea de persoane aflate în fruntea ierarhiei. Și poate fi considerată o problemă de siguranță națională. Dacă acesta este un rezumat corect al evenimentelor din acea noapte, atunci poate că este de înțeles de ce autoritățile au încercat să îngroape toată povestea și să uite că s-ar fi întâmplat vreodată. Dar dacă lucrurile nu au stat așa sau dacă nu este cazul unei incapacități generale, atunci putem înțelege toate anomaliile ca făcând parte dintr-un scenariu cu totul diferit.

Sosirea lui Hess era așteptată de un mic grup de elită care avea puterea de a-i susține acțiunea și, în ultimă instanță, misiunea. În ciuda negărilor de mai târziu ale lui Hamilton, el trebuie să fi făcut parte din respectivul grup; acest lucru este susținut de relatările martorilor oculari despre reacția sa la auzul știrii despre capturarea lui Horn, precum și de mărturia văduvei sale. Însă misiunea eșuase în mod dezastruos. În loc să aterizeze în siguranță și în secret la Dungavel, Hess fusese nevoit să se parașuteze deasupra zonei Eaglesham. „Outsiderii“, cum ar fi brigada gărzii civile și poliția, au ajuns să fie implicați, prevenind efectiv orice încercare de a împiedica planul, prin punerea în mișcare a procedurilor care au avut ca rezultat faptul că diferite unități militare și posturi de comandă care nu erau în conspirația inițială să afle de sosirea pilotului. Însuși Hess s-a străduit să îndrepte această situație încercând să vorbească cu ducele de Hamilton și chiar să-i convingă pe cei care îl capturaseră să îl ducă la Dungavel, dar fără nici un rezultat.

Acest scenariu dă sens unor fapte tare încurcate din acea noapte: dacă Hess știa că este așteptat, și-ar fi dat seama că se vor face eforturi pentru a-l găsi și a-l duce la Dungavel. Astfel s-ar explica întrebarea, destul de ciudată în alte condiții, adresată lui McBride și Morris cu privire la „prietenia“ acestora cu ducele de Hamilton. Este, de

asemenea, rezonabil să presupunem că aceia care l-au așteptat aveau și un plan de urgență pentru găsirea lui, în cazul în care el nu ar fi aterizat la Dungavel, conform planificării inițiale. De aceea Hess privea fiecare nou sosit la fața locului ca pe un potențial aliat, dar cum ar fi putut deosebi un prieten de un inamic? Este posibil să se fi prestabilit un soi de parolă, ceea ce ar explica reluarea neobișnuită a conversației despre berea germană, urmată de mâzgălirea pe o bucățică de hârtie a numelui „Alfred Horn". Se pare că acestea sunt indiciile după care Donald l-a identificat ca fiind Hess, informându-l pe ducele de Hamilton în consecință. Astfel s-ar putea explica de ce relatarea lui McBride este atât de evident incompletă și de ce Hess i-a dat Crucea de Fier, poate drept dovadă a sosirii sale, care trebuia înmânată lui Hamilton.

Ducele și aliații săi trebuiau să remedieze ceea ce se transformase rapid într-o situație fără speranță. Trebuiau să redobândească controlul asupra prizonierului gărzii civile sau cel puțin să reușească să vorbească cu Hess. În acest punct, un diplomat polonez misterios, pe care nu-l chemase nimeni, apare la fața locului și discută cu prizonierul timp de două ore într-o limbă pe care nu o înțelegea nici unul dintre cei aflați în încăpere. Și mai este bineînțeles și întâlnirea de pe drumul spre Glasgow, dintre Hess și Hamilton, întâlnire care, conform versiunii oficiale, nu a avut loc. Până să ajungă la Maryhill Barracks, Hess cunoștea cel puțin întreaga dimensiune a dezastrului, cu toate că ar fi putut încă să mai spere.

Această versiune asupra evenimentelor stârnește, de asemenea, mai multe întrebări. Se pare că Hess era așteptat, însă de către cine oare? Dacă acest lucru făcea parte, așa cum au susținut unii, din complotul pus la cale de serviciile britanice pentru a-l atrage în capcană, oare chiar exista un „comitet de întâmpinare" care îl aștepta la Dungavel? Sau acel comitet de întâmpinare era compus, așa cum însuși Hess credea, din reprezentanții grupului anti-Churchill, o grupare pro-pace? Având în vedere rangul și influența unora dintre cei implicați, cum de a rămas Hess atât de mult timp în custodia gărzii civile? Chiar dacă ajunseseră să fie implicați și alții, cu siguranță că Hamilton ar fi tras sforile îndeajuns de mult încât să preia custodia asupra lui Hess. Dar

realitatea este că nu a făcut-o. Acest lucru sugerează că cei implicați nu acționau cu aprobarea oficială a guvernului sau a unor servicii militare ori de informații. Cei care îl așteptau pe Hess erau acum angajați într-un exercițiu de limitare a pagubelor: prea multe persoane aflaseră acum de pilotul misterios, care continua să întrebe de ducele de Hamilton. Mai devreme sau mai târziu, aveau să se ridice tot felul de întrebări, iar acestea aveau să ajungă la urechile lui Churchill.

Cu siguranță că Battaglia ar fi putut ajunge la fața locului datorită faptului că polonezii știau dinainte despre sosirea lui Hess. Oare a petrecut el două ore reasigurându-l pe Hess și spunându-i să „stea calm până reușim să evaluăm situația"? Asta i-a spus oare Hamilton în drum spre Glasgow? Având în vedere că planurile inițiale fuseseră atât de brusc întrerupte și că emisarul nazist se afla în mâna „inamicului", el trebuia, de asemenea, să hotărască împreună cu Hess asupra unei versiuni comune despre cele întâmplate.

Mai există totuși și o altă posibilitate: poate că însuși Churchill descoperise planul. Este posibil să fi existat două facțiuni opuse care îl căutau în acea noapte pe Hess?

Note

[1] Dosarul PRO 199/3288A. Acest dosar a fost remis PRO în anii 1970, însă dosarul care îl acompaniază, 3288B, a fost secretizat până în anul 2017, alimentând speculațiile cu privire la faptul că ar conține informații sensibile ce ar putea răspunde unor întrebări importante cu privire la afacerea Hess. Cu toate acestea, 3288B a fost desecretizat în anul 1992 și, spre consternarea cercetătorilor, s-a dovedit a nu conține vreo informație nouă sau orice altceva care ar fi putut explica de ce fusese secretizat o perioadă atât de mare de timp.

[2] *Daily Record and Mail*, 12 mai 1941

[3] Interviu luat de BBC, 13 sau 14 mai 1941. (Acest interviu a rămas nedifuzat până în anul 1991.)

[4] *Glasgow Herald*, 15 mai 1941

[5] Anonim, „The Inside Story of the Hess Flight", p. 523

[6] PRO, PREM 3/219/7: Din preambulul (care nu a fost scris de Hamilton, lucru evident din formulările folosite) la „Raportul cu privire la interviul

cu Herr Hess scris de locotenent-colonel de aviație ducele de Hamilton, 11 mai 1941"

[7] *The Bulletin and Scots Pictorial*, 13 mai 1941

[8] *Ibid.*

[9] *Ibid.*

[10] McBride, p. 4

[11] Stewart, p. 155

[12] *Edinburgh Evening News*, 13 mai 1941

[13] *Glasgow Herald*, 13 mai 1941

[14] *Edinburgh Evening News*, 13 mai 1941

[15] PRO, KV235

[16] PRO, WO 199/3288A: „Raport al Batalionului 3 al Gărzii Civile Renfrewshire cu privire la incidentele din noaptea de 10–11 mai 1941"

[17] PRO, WO 199/3288A: Memoriu datat 22 mai 1941 al Comandamentului General, Brigada Antiaeriană, către Comandamentul General din Scoția, susține: „Prezentăm copii ale declarațiilor a doi ofițeri implicați în arestarea lui Herr Hess", însă declarațiile nu sunt atașate. Răspunsul, datat 25 mai 1941, confirmă primirea declarațiilor de la „2510157, sergent McBride și 2595648, sergent Morris".

[18] Hutton, p. 7

[19] *Ibid.*, p. 8

[20] Documentele McBride: Scrisoare de la Daniella Royland către Ilse Hess, 14 iunie 1978

[21] McBride, „This is the Story of the Man who Caught Rudolf Hess". Documentul cuprindea și o referință la ceea ce făcuse McBride cu o zi în urmă.

[22] Acesta, precum și citatele următoare sunt preluate din McBride, „Alias Alfred Horn", transcriere nepublicată din documentele McBride.

[23] Stewart, pp. 154–155

[24] Hutton, Capitolul 13

[25] PRO, WO 199/3288A: Memoriu al Comandamentului General din Scoția, 4 iunie 1941

[26] PRO, KV237

[27] Documentele McBride: Scrisoarea lui W.B. Howieson către Daniel McBride, 8 mai 1974

[28] Interviu cu Wolf Rüdiger Hess, Surrey, octombrie 1999. De asemenea, corespondența dintre Wolf Rüdiger Hess și Daniella și Eddie Royland din Documentele McBride

[29] Stewart, p. 156

[30] *Ibid.*

[31] Raportul gărzii civile (a se vedea nota 16 de mai sus) susține că atunci când Hess a fost percheziționat, s-a făcut un inventar al bunurilor pe

care le avea asupra lui, iar o copie a fost atașată la raport. Aceasta nu a fost niciodată făcută publică. Padfield (*Hess*, p. 207) speculează că ea s-ar fi aflat în dosarul anexat, dosarul „B“ (a se vedea nota de mai sus), și că, având în vedere că inventarul ar putea cuprinde o scrisoare către ducele de Hamilton (sau vreun alt document, probabil și mai important), acesta ar fi fost motivul pentru care dosarul a fost secretizat pe o perioadă de șaptezeci și cinci de ani. Cu toate acestea, când dosarul „B“ a fost desecretizat în anul 1992, el nu cuprindea inventarul.

[32] Hutton, p. 11

[33] Padfield, *Hess*, p. 358

[34] Wood, p. 4

[35] PRO, AIR 16/1266: Raport scris de maiorul Graham Donald, 11 mai 1941

[36] Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, pp. 284–285. (Articolul *Royal Observer Corps Journal* scris de Donald în anul 1942 este reprodus în Anexa I a cărții lui Douglas Hamilton.)

[37] *Ibid.*, p. 285

[38] PRO, AIR 16/1266: Raport al maiorului Graham Donald, 11 mai 1941

[39] *Sunday Dispatch,* 16 aprilie 1950

[40] Arhivele Hamilton, Fascicula 5034

[41] PRO, FO 1093/11: „Interogatoriul lui Rudolf Hess realizat de Roman Battaglia“, locotenent J. Mair, 30 mai 1941

[42] PRO, KV235: Memoriul maiorului P. Perfect, Biroul Regional MI5 Scoția, Edinburgh, către A.S. MacIver, MI5 Oxford, 17 mai 1941

[43] PRO, FO 1093/11: „Interogatoriul lui Rudolf Hess realizat de Roman Battaglia“, locotenent J. Mair, 30 mai 1941

[44] PRO, WO 199/3288A: Memoriul colonelului Firebrace, Comandamentul Militar din Scoția, 18 mai 1941

[45] *Ibid.*: „POW German capturat în noaptea de 10–11 mai 1941 – Raport al ofițerului de serviciu pe timp de noapte, căpitan Anthony C. White, Comandamentul Regional Glasgow“

[46] PRO, WO 199/3288A, „Raport al Batalionului 3 al Gărzii Civile Renfrewshire cu privire la incidentele din noaptea de 10–11 mai 1941“

[47] Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 283

[48] PRO, WO 199/3288A, „Raport al Batalionului 3 al Gărzii Civile Renfrewshire cu privire la incidentele din noaptea de 10–11 mai 1941“

[49] *Ibid.*: „Extras din Raportul ofițerului de serviciu cu privire la noaptea de 10–11 mai 1941, 14 (H.D.) Bn., A&S. H HQ Paisley“ (locotenent W.H. Cowie)

[50] Padfield, *Hess*, pp. 208–209, citând articolul scris de Hector MacLean în *Air Mail*, iarna lui 1987

[51] PRO, WO 199/3288A: „Prizonier de război german capturat în noaptea de 10–11 mai 1941 – Raport al ofițerului de serviciu pe timp de noapte, căpitan Anthony C. White, Comandamentul Regional Glasgow"
[52] Padfield, *Hess*, pp. 208–209, citând scrisoarea lui Donald către Harry Greer, 19 mai 1941
[53] PRO, WO 199/3288A: Memoriul colonelului Firebrace către Comandamentul Regional Glasgow, 18 mai 1941
[54] *Ibid.*: Raportul locotenentului Cowie (a se vedea nota 49 de mai sus)
[55] *Ibid.*
[56] PRO, AIR 16/1266: Scrisoarea lui A.D. Warrington-Morris către maiorul Donald, 18 mai 1941
[57] *Glasgow Herald*, 16 mai 1941
[58] MacLean, p. 138
[59] Padfield, *Hess*, p. 354
[60] PRO, WO 199/3288A: Raportul căpitanului White (a se vedea nota 45 de mai sus)
[61] *Ibid.*: Raportul locotenentului F.E. Whitby, Batalionul 11 Cameronians, 11 mai 1941.
[62] *Ibid.*: „Raport cu privire la sosirea lui Hauftmann *[sic]* Alfred Horn la Maryhill Barracks în data de 11.05.41" scris de sublocotenentul B. Fulton
[63] *Ibid.*: Raportul gărzii civile (a se vedea nota 48 de mai sus)
[64] Bateman, p. 13
[65] Padfield, *Hess*, p. 356
[66] *Ibid.*, p. 357

CAPITOLUL ȘAPTE

Consecința

Cei implicați în planul Hess nu erau singurii care se străduiau să născocească o poveste plauzibilă. Oficialitățile au încercat să construiască o versiune asupra evenimentelor care să acopere urmele, căzând de acord în final asupra următoarei povești:

Ducele de Hamilton, conform aranjamentului făcut cu o seară înainte, s-a dus să vadă prizonierul la Maryhill Barracks, în dimineața zilei de duminică, 11 mai. Prizonierul a recunoscut că este Rudolf Hess și a afirmat că sosise într-o „misiune umanitară" care avea scopul să pună capăt războiului dintre Anglia și Germania. Hamilton și-a contactat superiorii de la Londra, pentru a-l informa pe Churchill cu privire la acest eveniment neobișnuit și pentru a aranja o întâlnire personală cu prim-ministrul, ca să-l pună la curent. Apoi a zburat către sudul Angliei, de unde a fost condus la Churchill, care în acel moment se afla la Ditchley Hall. (Din motive de siguranță, obișnuia să stea la Ditchley, o reședință de țară care aparținea lui Sir Ronald și lady Tree, iar nu la reședința sa oficială de la Chequers.) După ce au luat cina, ducele l-a pus la curent pe prim-ministru asupra situației.

A doua zi, după mai multe întâlniri cu oficiali din Ministerul de Externe, Churchill l-a trimis în Scoția pe Ivone Kirkpatrick, un oficial de rang înalt al Ministerului de Externe – care lucrase la Ambasada

Marii Britanii din Berlin înainte de război și îl cunoștea personal pe Hess –, pentru a confirma identitatea prizonierului.

Cu toate acestea, dacă dovezile prezentate în Capitolul 6 al acestei cărți sunt corecte, versiunea oficială omite anumite fapte-cheie și ascunde adevăratele motive.

Există motive întemeiate să credem că versiunea standard cu privire la așa-zisa întâlnire inițială a lui Hamilton cu Hess este incorectă. În această etapă, se susține că ducele acționa din proprie inițiativă și se presupune că până în momentul în care a ajuns la Maryhill Barracks, la ora 10 dimineața, pe 11 mai, el nu cunoștea adevărata identitate a pilotului. Însă o declarație scrisă a lui Churchill, din 12 mai, dar care nu a fost dată Camerei Comunelor, precizează: „Atunci când pilotul german neidentificat, care apoi s-a dovedit a fi adjunctul führer-ului, a cerut să fie chemat ducele de Hamilton, acesta, care era comandant în RAF, a primit ordinul de a merge la spital și a asculta declarația pilotului.“[1] Mai târziu, în timpul războiului, în noiembrie 1942, un document pregătit de guvernul britanic pentru Uniunea Sovietică – autorizat de Churchill și de Cabinetul de Război și care rezumă afacerea Hess – includea următoarea afirmație: „În data de 11 mai, ducele a primit ordin de la ofițerul său superior din cadrul RAF să meargă la Hess, aflat atunci în arest la Maryhill Barracks, în Glasgow.“[2] Ambele declarații contrazic versiunea lui Hamilton. Departe de a acționa din proprie inițiativă atunci când l-a vizitat prima dată pe Hess, vedem acum că, de fapt, primise ordine în acest sens. De asemenea, se subînțelege că Hamilton discutase deja despre sosirea pilotului cu alte persoane, care apoi i-au dat ordine. Este semnificativă utilizarea în raportul către ruși termenului „ofițer superior“ și nu a termenului „ofițer comandant“. Deși această analiză poate părea o despicare a firului în patru, pentru o persoană care nu face parte din lumea militară, în acest tip de declarații termenii folosiți sunt întotdeauna foarte preciși; aici, prin alegerea termenului menționat mai sus, se subînțelege că persoana care i-a dat ordin lui Hamilton ar fi putut fi un ofițer cu grad înalt din cadrul RAF, dar nu superiorul său imediat.

Ce s-a întâmplat la presupusa primă întâlnire dintre Hamilton și Hess din dimineața zilei de 11 mai rămâne încă sub imperiul speculațiilor. Știm că ducele era însoțit de locotenentul Benson, ofițerul de interogatoriu de la Turnhouse, însă prizonierul a cerut să discute între patru ochi cu Hamilton. Benson s-a retras și i-a lăsat singuri pe cei doi. Raportul lui Hamilton cu privire la această întrevedere precizează următoarele:

> Germanul a început prin a spune că mă văzuse la Berlin, la Jocurile Olimpice din 1936, și că luasem masa în casa lui. A spus: „Nu știu dacă mă recunoști, dar eu sunt Rudolf Hess." A continuat, spunând că se afla într-o misiune umanitară și că führer-ul nu dorea să înfrângă Anglia, ci să pună capăt confruntării. Prietenul său, Albrecht Haushofer, i-a spus că eu sunt un englez despre care credea că ar putea înțelege punctul lui de vedere [al lui Hess]. Ulterior a încercat să aranjeze o întâlnire cu mine la Lisabona (a se vedea scrisoarea lui Haushofer către mine, din data de 23 septembrie 1940). Hess a continuat prin a-mi spune că încercase să zboare la Dungavel și că asta era a patra oară când pornise în această călătorie, prima dată fiind în luna decembrie. În celelalte trei ocazii, fusese nevoit să se întoarcă din cauza condițiilor meteo nefavorabile. Nu încercase să facă această călătorie în perioada în care Marea Britanie câștiga bătălii în Libia, deoarece se gândise că misiunea sa ar fi putut fi interpretată ca o slăbiciune, însă acum, când Germania înregistra succese în Africa de Nord și Grecia, se gândise că este un moment bun.
>
> Faptul că Hess, ministru al Reich-ului, venise personal în țara noastră demonstrează, afirma el, sinceritatea lui și dorința de pace a Germaniei. A spus apoi că führer-ul era convins că Germania va câștiga războiul, poate nu chiar imediat, dar cu siguranță în unul, doi sau trei ani. Și dorea să pună capăt unui măcel inutil care ar fi avut loc în mod inevitabil. M-a întrebat dacă aș putea să adun laolaltă membrii de vază ai partidului meu pentru a pune lucrurile cap la cap și a cădea de acord asupra propunerilor de pace. Am răspuns că în prezent nu există decât un singur partid în această țară.
>
> Mi-a spus că mi-ar putea dezvălui condițiile în care Hitler ar fi de acord să încheie pacea. Mai întâi, acesta insista ca țările noastre să cadă de acord că nu vor mai intra niciodată în război una împotriva celeilalte. L-am întrebat cum s-ar fi putut realiza un astfel de acord și el mi-a răspuns că una dintre condițiile sale era bineînțeles

ca Marea Britanie să renunțe la politica ei tradițională de a se opune întotdeauna celei mai puternice țări din Europa.

Mi-a cerut să îl rog pe rege să îl elibereze, având în vedere că venise neînarmat și din propria sa voință.

În continuare, mi-a cerut permisiunea să-și informeze familia că este în siguranță, prin trimiterea unei telegrame pe numele Rothacker, strada Herzog, nr. 17, Zürich (Emma Rothacker era mătușa lui Hess), în care să spună că Alfred Horn este sănătos. De asemenea, mi-a cerut să nu dezvălui presei identitatea sa... Din fotografiile apărute în presă și din descrierea lui Hess făcută de Albrecht Haushofer, mi-am dat seama că prizonierul era într-adevăr Hess. Până în momentul acestei întrevederi, nu știam că invitația din scrisoarea lui Haushofer de a mă întâlni cu el (cu Haushofer) în Lisabona avea vreo legătură cu Hess.[3]

După această întâlnire, Hamilton i-a spus comandantului garnizoanei că este vorba de un prizonier foarte important care ar fi trebuit scos din Glasgow și ținut în condiții de securitate speciale. În după-amiaza aceea, Hess a fost dus la Spitalul Militar Drymen din castelul Buchanan, pe malul lacului Lomond.

Am văzut deja că Hess i-a cerut lui Hamilton permisiunea de a-i trimite o telegramă mătușii sale, Emma Rothacker, din Zürich, evident ca semn al faptului că a ajuns în siguranță. Este clar că aceasta ar fi trebuit să transmită mesajul mai departe cuiva din Germania – mai târziu, Ilse Hess i-a spus fiului ei, Wolf Rüdiger Hess, că mesajul îi era destinat și că la rândul ei ar fi transmis informația lui Hitler.[4] Însă și mai semnificativ, conform mărturiei depuse de Günther Sorof când a fost interogat de Gestapo, la câteva zile după plecarea lui Hess, este faptul că o scrisoare din partea lui Frau Rothacker, adresată lui Hess, a fost primită în chiar dimineața zilei de 10 mai, ceea ce ne duce cu gândul la solicitarea lui anterioară de a se primi o telegramă importantă în numele său – în mod clar cea cu mesajul „Alfred Horn".[5] Aceasta se temea că scrisoarea nu reușise să ajungă, probabil deoarece misiunea era planificată pentru data de 5 mai, așa că se așteptase să o primească în jurul acelei date. Se părea că nu știe că Hess era pe punctul de a realiza un zbor istoric: tot ce știa ea era

că i se va trimite o telegramă. Foarte semnificativ este însă faptul că, dacă totul ar fi mers bine, ar fi primit mesajul de la Crucea Roșie.

Reacții de la persoane sus-puse

Potrivit declarației sale, Hamilton nu a telefonat la Londra până în dimineața zilei de 11 mai. După ce s-a întâlnit cu Hess la Maryhill, el a vizitat locul prăbușirii avionului, apoi s-a întors la Turnhouse, pentru a lua scrisoarea lui Albrecht Haushofer din iulie 1939. Apoi, cu permisiunea superiorului său imediat, a telefonat la Ministerul de Externe, cerând să discute cu subsecretarul Sir Alexander Cadogan (care în acel weekend se afla la reședința sa de la țară). Oficialul care a răspuns la telefon, John Addis, a avut o discuție mai aprinsă cu Hamilton, întrucât ducele a refuzat să îi spună motivul pentru care era urgentă nevoie să îl contacteze pe Cadogan. Exact în momentul în care dialogul dintre cei doi era gata să explodeze, John Colville, secretarul personal al lui Churchill, a apărut în birou, preluând din acel moment discuția cu Hamilton. Atât Hamilton, cât și Colville au relatat despre acest incident – primul într-un raport despre afacerea Hess, scris la procesele de la Nürnberg, cel de-al doilea, în jurnalul său, publicat în 1985. În cartea sa despre afacerea Hess, lordul James Douglas-Hamilton citează descrierea faptelor lui Colville. Cele două versiuni sunt destul de ciudate și nu doar din cauza discrepanțelor extraordinare dintre ele.

Potrivit versiunii lui Colville, primele cuvinte pe care i le-a adresat lui Hamilton au fost: „A sosit cineva?“[6] Dând de gol ceea ce ar fi trebuit să fie un secret de stat, a încercat să-i explice stângaci acestuia că ar trebui să fie atent la bolboroseala maiorului Donald cu privire la antialcoolicii germani. Însă bineînțeles, gimnastica verbală a lui Colville nu a reușit decât să atragă și mai mult atenția asupra chestiunii pe care dorise de fapt să o ascundă. A susținut apoi că se trezise în dimineața aceea „cu gândul la cartea lui Peter Fleming, *Flying Visit*“.[7] Scris de fratele mult mai cunoscutului Ian Fleming, creatorul lui James Bond, era un scurt roman comic publicat în 1940, în care Hilter este forțat să se parașuteze în Anglia, unde este implicat în tot

soiul de aventuri neobișnuite (inclusiv în câștigarea premiului întâi la o competiție sătească). Susținând că întrebarea „A sosit cineva?“ îi venise în minte din cauza faptului că se afla încă sub influența cărții lui Fleming, Colville a trebuit să își plaseze conversația în dimineața zilei de 11 mai, pentru ca povestea să fie plauzibilă (într-o anexă la jurnalul său din 1985, Colville afirmă clar că aceasta s-a petrecut cu puțin timp după micul dejun[8]), însă nu reușește în acest fel decât să intre în contradicție cu relatarea lui Hamilton. Colville susține, de asemenea, că oficialul de la care a preluat apelul telefonic se numește Nicholas Lawford, nu John Addis, lucru neadevărat, ținând cont de faptul că în acel weekend Lawford se afla în permisie acasă, la Hertfordshire.[9] Putem astfel trage concluzia că Colville și-a inventat povestea pentru a ascunde faptul că întrebarea sa – „A sosit cineva?“ – dăduse de gol planul. Se pare că el, cel puțin, aștepta pe un anume „cineva“. Relatarea lui Hamilton precizează că John Colville a spus: „La telefon secretarul prim-ministrului. Prim-ministrul m-a trimis la Ministerul de Externe deoarece a fost anunțat că dețineți niște informații interesante.“[10]

Având în vedere că acest lucru este împotriva liniei de partid, este puțin probabil ca Hamilton să fi inventat povestea ori să fi făcut o greșeală. Însă de ce să fi creat suspiciuni incluzând o afirmație atât de incendiară în declarația sa? Răspunsul este că se afla efectiv sub jurământ, iar raportul fusese scris cu scopul de a fi folosit în procesele crimelor de război; și, așa cum dovedește comportamentul său în cadrul altui proces de calomnie, deși Hamilton își alegea cuvintele foarte atent, principiile sale nu îi permiteau să depună mărturie falsă.

În relatarea sa cu privire la evenimentele din acea zi, elaborată pentru procesul de calomnie pe care l-a avut ulterior, Hamilton precizează: „Am telefonat la Ministerul de Externe și mi-a răspuns secretarul lui Sir Alex Cadogan, dar secretarul prim-ministrului a preluat apelul și a început prin a-mi spune că prim-ministrul auzise că germanul ceruse să mă vadă.“[11] În jurnalul său, Colville specifică în mod clar că atunci când l-a sunat pe Churchill la Ditchley Hall, pentru a-i da raportul despre pagubele produse de bombe în dimineața zilei de 11 mai, a fost informat despre un pilot german

care ceruse să îl vadă pe Hamilton. În mod clar, Churchill fusese informat în timpul nopții despre sosirea pilotului – posibil prin intermediul ministrului aviației, Sinclair, care se afla și el la Ditchley Hall –, cu toate că identitatea germanului rămăsese încă necunoscută. Mai târziu, povestea a fost rescrisă, pentru ca Churchill să afle prima dată despre eveniment abia după-amiaza. Este posibil ca în seara dinainte, Hamilton să fi fost instruit să-i telefoneze lui Sir Alexander Cadogan în dimineața zilei de 11 mai. Însă când și-au dat seama că Sir Cadogan plecase la reședința sa de la țară, i s-a spus lui Colville să ajungă repede la biroul lui Cadogan, pentru a se asigura că preia apelul telefonic.

De fapt, acest lucru este confirmat de însăși relatarea lui Churchill cu privire la evenimentele din acel weekend. El afirmă că în seara zilei de duminică, 11 mai, se uita la un film al fraților Marx în sala sa privată de cinema de la Ditchley, din care ieșea din când în când ca să afle ultimele noutăți cu privire la raidul aerian asupra Londrei (care, bineînțeles, avusese loc în seara dinainte). A fost întrerupt de un secretar care l-a informat că are un apel telefonic din partea cuiva care dorea să îi vorbească „din partea" ducelui de Hamilton cu privire la o chestiune „importantă pentru guvern". Prim-ministrul i-a cerut lui Brendan Bracken să preia apelul telefonic, iar Bracken a raportat că ducele avea să-i comunice „o informație deosebit de importantă". Churchill i-a dat apoi ordin lui Hamilton să vină să-l informeze.

Este clar că acest episod a avut loc în noaptea de 10–11 mai și nu în seara următoare, lucru demonstrat de raidul aerian asupra Londrei și de faptul că până în seara de 11 mai, Hamilton se afla deja la Ditchley.[12]

La acestea se adaugă și faptul că gazda lui Churchill de la Ditchley, lady Nancy Tree, își amintește că prim-ministrul a informat-o duminică dimineață că Hamilton urma să rămână peste noapte.[13] Această mărturie contravine versiunii oficiale care a susținut întotdeauna că nici măcar ducele nu și-a dat seama de semnificația sosirii lui Horn până nu l-a văzut pe prizonier, mai târziu în acea dimineață.

Hamilton îl informează pe Churchill

Un autoturism aștepta la baza RAF Northolt pentru a-l duce pe Hamilton direct la Ditchley Hall, ca să ajungă exact înainte de servirea cinei. După cum se pare că îi stătea în caracter, gurmandul Winston Churchill a insistat să cineze mai înainte de a-l lăsa pe Hamilton să-și spună povestea, deși pare foarte ciudat că până și el a acordat întâietate mulțumirii papilelor gustative și nu sosirii întâiului pair al Scoției cu informații urgente de cea mai mare importanță. Asta dacă nu cumva știa dinainte despre ce era vorba. După cină, Churchill și Sinclair s-au retras într-o cameră unde ducele le-a dat informațiile, după ce Churchill l-a invitat să facă acest lucru, în stilul său propriu: „Acum spune-ne povestea asta stranie a ta."

La finalul relatării lui Hamilton, Churchill a rostit cuvintele care au devenit legendă: „Ei bine, cu sau fără Hess ăsta, eu mă duc să mă uit la frații Marx."[14] Această nonșalanță este de obicei interpretată ca ilustrând adevăratul spirit de buldog al lui Churchill. Cu alte cuvinte, indiferent dacă adjunctul führer-ului cade din avion, bătrânul Winnie e atât de puțin impresionat, încât continuă să se uite la Groucho și la banda lui de gangsteri, așa cum planificase. Însă, așa cum se întâmplă cu multe alte aspecte din această poveste, s-ar putea ca aceste cuvinte ale lui Churchill să nu aibă chiar înțelesul pe care par să îl aibă.

În dimineața următoare, Churchill și Hamilton au mers la Londra, unde au avut mai multe întâlniri la nivel înalt cu diferiți miniștri și oficiali, cel mai important dintre ei fiind Sir Stewart Menzies, șeful MI6. De asemenea, Churchill s-a întâlnit și cu lordul Beaverbrook, apoi cu ministrul pentru producția de avioane. În după-amiaza zilei de 12 mai, la reședința sa din Downing Street nr. 10, prim-ministrul i-a arătat acestuia fotografiile pe care Hess însuși i le dăduse lui Hamilton. Beaverbrook, care îl întâlnise pe Hess în mai multe rânduri înainte de război, a confirmat că persoana din fotografii era adjunctul führer-ului.[15]

S-a luat astfel decizia trimiterii lui Ivone Kirkpatrick în Scoția împreună cu Hamilton, pentru a se întâlni cu prizonierul. Acesta era un prieten apropiat al lui Menzies, a cărui funcție oficială de

controlor al serviciilor europene ale BBC era un paravan pentru serviciile prestate în cadrul Direcției de Luptă Politică*. Această vizită avea ca scop aparent confirmarea identității pilotului. (Cum Kirkpatrick fusese unul dintre interpreți în cadrul discuțiilor de la München din 1938, cunoștințele sale de limba germană, dar și cele despre liderii naziști erau foarte utile.) Dar, din moment ce Beaverbrook identificase deja persoana din fotografii și primul anunț cu privire la sosirea lui Hess a fost dat la ora 23.20 în acea noapte – în timp ce Kirkpatrick și Hamilton se aflau încă în drum spre castelul Buchanan – acesta nu putea fi nici pe departe adevăratul motiv al deplasării lui Kirkpatrick în Scoția. Este mai plauzibil ca el să fi fost trimis ca să descopere motivele exacte pentru care venise Hess. Un grup de persoane descrise eufemistic ca „gardieni" – ofițeri puși la dispoziție de MI6 – a fost trimis la castelul Buchanan în dimineața zilei următoare, ca să înlocuiască garda obișnuită.[16]

O altă autoritate guvernamentală al cărei rol se va dovedi vital în zilele următoare a fost Ministerul Informațiilor, aflat sub conducerea ministrului Alfred Duff Cooper și a directorului general Walter Monckton. După cum explică Peter Padfield, un aspect neobișnuit în ceea ce-i privește pe cei doi era faptul că Monckton „știa mai multe despre afacerea Hess decât ministrul său, Duff Cooper".[17] Pe parcursul săptămânii următoare, el a lăsat să se scurgă către presă informația potrivit căreia Hess încercase să-l contacteze pe Hamilton, prin intermediul scrisorii lui Haushofer din septembrie 1940, care nu a fost menționată nici în anunțul făcut de partea engleză, nici în cel al germanilor și care nu apăruse în nici una dintre discuțiile purtate la nivelul guvernului. Această declarație neoficială includea detaliul potrivit căruia Hamilton „plasase imediat scrisoarea în mâinile serviciilor noastre de informații". Așadar, Walter Monckton cel puțin nu avea nici o îndoială că Hamilton primise scrisoarea.

* Political Warfare Executive – structură clandestină britanică formată în 1941 și subordonată Ministerului de Externe, menită să creeze, să producă și să disemineze materiale de propagandă, atât neagră (în care se lasă să se înțeleagă că informația ar proveni de la altă sursă decât cea reală), cât și albă (în care sursa sau sponsorul sunt cunoscute publicului), cu scopul de a susține moralul populației în țările aflate sub ocupație. (n.red.)

Acest lucru nu era unul dintre succesele cu care se putea lăuda Ministerul Informațiilor. Deși informațiile au fost lăsate să se scurgă pentru a-l proteja pe duce, ele au avut o consecință neașteptată și nedorită, nefăcând altceva decât să intensifice zvonurile potrivit cărora el menținuse de convenienţă corespondența cu Hess timp de luni de zile. Aceasta, precum și alte aspecte legate de faptul că Ministerul Informațiilor a manipulat afacerea au atras atât de multe critici, încât pe 27 mai Monckton și-a prezentat demisia, însă Churchill a refuzat să o accepte.

Este clar că Monckton deținea informații din interior, lucru prea puțin surprinzător pentru cineva aflat într-o asemenea poziție, care avea o mulțime de contacte în cadrul serviciilor de informații, al cercurilor politice și regale. Chiar în seara dinaintea scurgerii de informații către presă avusese întâlniri separate cu J.C. Masterman, șeful Comitetului XX (întâlnire care este ea însăși extrem de sugestivă), precum și cu secretarul personal al regelui, Sir Alexander Hardinge.[18] (Monckton jucase anterior un rol major în intriga regală, în calitate de consilier principal al lui Eduard al VIII-lea, în timpul crizei abdicării din 1936.)

Dezmințirea plauzibilă

Dar oare ce se întâmpla între timp în Germania, ca urmare a eșecului misiunii lui Hess? Hess îi lăsase câteva scrisori aghiotantului său, Pintsch, care trebuia să le trimită după plecarea lui Hess: printre ele se aflau bilete explicative adresate lui Ilse, lui Willi Messerschmitt și, bineînțeles, lui Adolf Hitler.[19] În cazul în care, așa cum se pare, führer-ul știa despre misiunea adjunctului său, această scrisoare avea scopul să îl ajute să își fabrice o „dezmințire plauzibilă“ de care Hitler avea nevoie în cazul în care misiunea lui Hess eșua.

Eșecul misiunii lui Hess crease o situație deosebit de delicată, care trebuia tratată cu foarte multă grijă. Hitler trebuia să se protejeze cât mai rapid și mai temeinic posibil, deoarece Stalin ar fi privit cu foarte multă suspiciune orice bănuială despre o posibilă tentativă din partea Germaniei de a negocia pacea cu Marea Britanie. În ciuda

faptului că Germania și URSS erau încă aliate în acel moment, Stalin trebuie să fi avut rezerve cu privire la führer: *Mein Kampf* nu a făcut nici un secret din ura pe care Hitler o avea față de comunism și nici din nevoia de *Lebensraum* care ar fi condus în mod inevitabil la un conflict între cele două națiuni. De asemenea, Stalin ar fi putut bănui, în mod corect, că o negociere de pace cu Marea Britanie era de fapt preludiul unui atac asupra Rusiei. În plus, Hitler nu dorea ca partenerii săi din Axă, în special Mussolini, să creadă că negocia cu Marea Britanie fără știrea lor. Era esențial să le recâștige încrederea prin negarea misiunii lui Rudolf Hess.

Nu se știe exact când a aflat Hitler „în mod oficial" despre toată această poveste. Dacă Hess îi mărturisise lui Rosenberg despre planurile sale la prânzul pe care l-au luat împreună pe 10 mai, poate că ideologul i-a spus lui Hitler când s-au întâlnit, imediat după aceea, la refugiul său de la Berghof. Sau poate că aghiotantul în alegerea căruia nu fusese tocmai inspirat ar fi fost acela căruia îi revenise onoarea dubioasă de a-i înmâna lui Hitler scrisoarea lui Hess, atunci când a sosit la Berghof, pe la ora 7.30 în dimineața următoare. La început, aghiotantul trebuie să fi simțit o ușurare enormă văzând reacția lui Hitler la aflarea veștilor proaste: după ce a citit nota, führer-ul l-a rugat să rămână la prânz. Dar norocul lui Pintsch nu a durat decât până după masă. Când aceasta s-a încheiat, Hitler, calm, a dat ordin să fie arestat, împreună cu șoferul și garda de corp a lui Hess.[20] (Potrivit șoferului Rudolf Lippert, au fost arestați la ora 5.30 dimineața, pe 11 mai,[21] cu două ore înainte ca Pintsch să ajungă la Berghof, ceea ce demolează efectiv povestea lui Pintsch.)

Hitler a trimis imediat după liderii naziști și s-a înfuriat foarte tare. I-a informat despre zborul pe care îl făcuse Hess în Marea Britanie cu scopul de a negocia pacea și s-a asigurat că aceștia nu au nici un dubiu cu privire la poziția lui: era revoltător, era peste putință, era trădare! Se pare că această reacție exagerată era sinceră, cel puțin parțial. Însă era oare Hitler atât de afectat din cauză că Hess încălcase niște principii sau, de fapt, la bază stăteau cu totul alte motive? Poate că furia melodramatică ascundea o teamă secretă pentru un prieten apropiat – în definitiv, în acel moment nimeni din

Germania nu primise nici un semn că Hess ar fi ajuns cu bine în Marea Britanie. I s-ar fi putut întâmpla orice. Sau Hitler era îngrozit pentru că deja știa că inițiativa de pace cu Marea Britanie eșuase, și încă într-un mod rușinos?

În acea seară, la Berghof a avut loc o ședință de criză. Mulți dintre cei mai de vază naziști credeau că Hess pierise undeva în Marea Nordului, dar Hitler a insistat că nu este posibil. Hess, spunea el, era un pilot mult prea priceput. De aceea, adjunctul se afla probabil în mâinile englezilor și misiunea sa eșuase – însă, în acest caz, era foarte ciudat că britanicii nu spuseseră nimic despre asta.

Chiar și în condițiile în care nu avea cunoștințe precise cu privire la situație, conducerea superioară a Partidului Național-Socialist știa că trebuie să se justifice. După numai cincizeci de ore de la plecarea lui Hess – la ora 20.00, în ziua de 12 mai – a fost transmis un mesaj la postul de radio german:

> Partidul Național-Socialist anunță, în mod oficial, că membrul de partid Rudolf Hess care suferea de câțiva ani de o afecțiune din cauza căreia a primit interdicția de a se angaja în orice tip de activitate aviatică, a intrat în posesia unui aeroplan, în ciuda ordinelor primite.
>
> Sâmbătă, 10 mai, în jurul orei 18.00, Rudolf Hess a decolat de la Augsburg într-o misiune de zbor din care nu s-a întors până în acest moment.
>
> Din nefericire, o scrisoare pe care a lăsat-o la plecare demonstrează faptul că suferă de o tulburare mintală, existând chiar temerea că este victima unor halucinații.
>
> Führer-ul a ordonat imediat arestarea aghiotanților membrului de partid Hess, care aveau cunoștință despre această misiune și care, contrar ordinelor führer-ului, de care erau pe deplin conștienți, nu au împiedicat-o și nici nu au raportat-o.
>
> În aceste condiții, credem că membrul de partid Hess fie s-a aruncat din avion, fie a suferit un accident.[22]

În cele două zile care trecuseră de la plecarea lui Hess, britanicii nu scoseseră nici un cuvânt, iar naziștii nu primiseră de la Emma Rothacker din Elveția mesajul că „Alfred Horn este în siguranță". De aceea, incertitudinea cu privire la capturarea lui sau la accidentul pe care l-ar fi avut

era sinceră. Anunțul radio avea ca scop să pregătească publicul pentru oricare dintre aceste posibilități – altfel, accentuarea presupusei sale boli mintale era complet inutilă. Ambele posibilități însemnau distrugerea „membrului de partid" Hess în ochii publicului german.

Primul anunț din partea britanicilor

În data de 12 mai, pe Churchill îl frământase problema mesajului pe care ar fi trebuit să îl transmită publicului, hotărându-se în final să îi cheme pe Eden și pe Cadogan pentru a conveni asupra unei declarații. Prim-ministrul dorea să includă în acea declarație o explicație cu privire la motivul pentru care venise Hess, și anume să spună că acesta însuși ar fi declarat că „venise în Anglia în numele umanității, sperând în încheierea păcii între Marea Britanie și Germania",[23] însă după un schimb aprins de opinii, Eden și Cadogan l-au convins să renunțe la această idee în favoarea unui simplu anunț cu privire la sosirea lui Hess.[24] Cadogan a spus că ar trebui, de asemenea, să se sugereze că Hess fugise din Germania ca urmare a dezbinării conducerii naziste. Nu avea să se menționeze nici o inițiativă de pace, care s-ar fi putut dovedi periculoasă pentru britanicii epuizați de atacurile aviației germane.

Varianta finală a declarației, care nu prezenta decât foarte pe scurt toată povestea, fără a menționa implicarea lui Hamilton, a fost emisă la o conferință de presă organizată de Ministerul Informațiilor și prezidată de Duff Cooper și Monckton, la ora 23.20, la aproximativ trei ore după anunțul din partea Berlinului. Naziștii au răspuns a doua zi cu următorul mesaj:

> O lectură mai atentă a documentelor pe care le-a lăsat Rudolf Hess dezvăluie faptul că se amăgise cu gândul că un pas făcut din proprie inițiativă, față de persoane din Anglia pe care le cunoștea dinainte, ar conduce la o înțelegere între Germania și Anglia. El s-a parașutat în Scoția, așa cum confirmă și un raport de la Londra, aproape de locul pe care dorea să-l viziteze și unde a fost găsit rănit.
>
> În interiorul partidului se știa că Rudolf Hess suferea de ani de zile de anumite afecțiuni și că se refugia din ce în ce mai mult în

diferite forme de tratament prin hipnoză, astrologie etc. Se încearcă să se afle în ce măsură acestea au fost responsabile pentru tulburarea mintală care l-a determinat pe Hess să facă un asemenea pas.

De asemenea, se crede că Hess a fost atras în mod intenționat într-o capcană de către britanici.[25]

Ultima propoziție este foarte interesantă, deoarece contrazice versiunea oficială a germanilor, conform căreia Hess a acționat pur și simplu din impuls. Ea sugerează că ar fi existat o formă de comunicare anterioară cu persoane din Marea Britanie.

Declarația continuă spunând că opinia lui Hess că ar fi putut intermedia pacea între Germania și Marea Britanie l-a indus în eroare, dar nu a fost rău intenționată. Se adaugă apoi că hotărârea lui Hitler de a continua războiul era la fel de puternică și, lucru semnificativ, că anunțase că războiul va continua „până când liderii britanici vor fi dați jos de la putere sau vor fi gata de pace". (Nici atunci Hitler nu vorbea încă despre invadarea Marii Britanii, așteptându-se în mod clar ca liderii britanici să fie răsturnați de la putere și expulzați din țară.) Declarația se încheie cu un avertisment că „Churchill și clica sa vor exploata întreaga afacere în scopuri propagandistice". Deși poate părea o presupunere rezonabilă, acest lucru nu s-a întâmplat niciodată, spre marea uimire a lui Goebbels, care n-ar fi lăsat o astfel de ocazie de aur să-i scape printre degete.

Tot în acea zi, Hitler a anunțat și că Hess va fi înlocuit cu Martin Bormann, care urma să își asume rolul de șef al cancelariei de partid, dar nu și pe cel de adjunct al führer-ului. Având în vedere că această poziție a încetat să mai existe din acel moment, este clar că Hitler nu credea că altcineva ar fi putut sau ar fi trebuit să ia locul vechiului său prieten.

Interogatoriile britanicilor

Între timp, în Marea Britanie, începuse interminabilul proces de interogare a distinsului prizonier.[26] În data de 13 mai, puțin după miezul nopții, Ivone Kirkpatrick și ducele de Hamilton l-au vizitat pe Hess la castelul Buchanan. Kirkpatrick a raportat că prizonierul

a monologat îndelung, subliniind motivele pentru care venise și începând să le țină o adevărată lecție de istorie despre politica externă britanică, din 1904 și până în momentul respectiv. De asemenea, conform spuselor lui Kirkpatrick, a subliniat că „führer-ul nu a făcut niciodată vreun plan împotriva Imperiului Britanic și nici nu a aspirat la dominația lumii", și că Hitler „ar regreta sincer prăbușirea Imperiului Britanic". El l-a avertizat pe Kirkpatrick că Marea Britanie și-ar pierde independența față de SUA și a oferit „propuneri cu privire la o înțelegere prin care Germania ar avea mână liberă în Europa, iar Imperiul Britanic ar fi lăsat intact, cu condiția retrocedării fostelor colonii [germane]".[27]

Kirkpatrick a îndreptat conversația către subiectul planurilor Germaniei în privința Uniunii Sovietice, bănuind, evident, că aceasta figura în mod cert pe agenda lui Hess. Prizonierul i-a spus că „Germania avea anumite cerințe pentru Rusia, care ar fi fost satisfăcute fie prin negociere, fie prin război"[28], dar, conform spuselor lui Kirkpatrick, a negat că Hitler plănuia un atac iminent asupra Uniunii Sovietice. În următoarele zile, Kirkpatrick a mai avut două întâlniri lungi cu Hess, una împreună cu Hamilton, iar alta singur. În cadrul celei de-a doua, Hess a menționat numele a doi deținuți germani, Kurt Maass și Eduard Semelbauer, de care dorea să fie asistat în anticipatele discuții de pace. Hess nu numai că le-a menționat numele, dar a putut chiar să indice numerele lor ca deținuți și numele locului unde se aflau închiși.[29]

Pe 16 mai, Churchill i-a trimis lui Cadogan un memoriu, prin care îi cerea „să facă o analiză completă și corectă a fragmentelor de conversație din cadrul celor trei interogatorii ale lui Hess [cu Kirkpatrick]", pe care să le poată utiliza pentru a-l pune în temă pe Roosevelt.[30] Însă, după cum se întreabă și Padfield[31], ce înseamnă fragmente de conversație? Sugerează oare faptul că în cadrul interviurilor au fost și „fragmente documentare", care au inclus materiale scrise, deși nu există detalii cu privire la acestea? O altă posibilitate este aceea că ele reprezentau părțile formale ale întâlnirii.

Cadogan a raportat despre o conversație telefonică avută cu Kirkpatrick, care s-a desfășurat după cum urmează:

> Dl Kirkpatrick a sugerat că ar fi cel mai bine dacă ducele de Hamilton l-ar muta în casa sa, care este folosită acum ca spital, și a sugerat mai departe că fratele ducelui de Hamilton, care vorbește și el germana, ar putea eventual fi pus în legătură cu el, împreună cu o altă persoană care ar putea juca rolul unui membru al partidei conservatoare menționată mai sus [facțiunea anti-Churchill].[32]

Această sugestie extraordinară nu apare în raportul lui Kirkpatrick. În orice caz, în mod clar Churchill nu a aprobat-o: pe 13 mai a dat ordin ca Hess să fie dus într-un loc convenabil și sigur de lângă Londra, adăugând că ar trebui „să i se monteze dispozitivele necesare“ (după câte se pare, un sistem de supraveghere, având în vedere că există stenograme ale tuturor conversațiilor). El a dat instrucțiuni ca Hess să fie „tratat cu demnitate, ca și cum ar fi un general important care a căzut în mâinile noastre“, că trebuie bine îngrijit și trebuie să i se permită accesul la cărți, dar nu și la ziare sau la radio.[33]

Menzies a primit sarcina, oarecum descurajantă, de a găsi un loc sigur în care să fie ținut Hess, iar el s-a hotărât până la urmă la Mytchett Place, o casă de țară care avea o poziție convenabilă, fiind localizată în Surrey, aproape de garnizoana orașului Aldershot. Churchill fusese de acord cu Cabinetul de Război că Hess ar trebui considerat prizonier de război și prizonier de stat, ceea ce însemna că trebuia ținut izolat și că nu trebuia să aibă decât vizitatori aprobați de Ministerul de Externe (sau, în realitate, de MI6).

Așa a început cea de-a doua existență stranie a lui Rudolf Hess.

A doua zi după ce Churchill a emis ordinele cu privire la izolarea lui Hess, radioul din Berlin a mai făcut un anunț, care a căzut ca un trăsnet, cel puțin în ceea ce îi privea pe britanici: „Hess credea că ducele de Hamilton aparținea unui grup care se opunea domnului Churchill, iar obiectivul călătoriei sale fusese acela de a-și explica punctul de vedere cu privire la adevărata poziție a Marii Britanii și a Germaniei. El spera să poată pregăti terenul pentru o înțelegere între Marea Britanie și Germania.“[34] Așa că implicarea lui Hamilton nu mai putea fi ascunsă. Și, având în vedere că acest subiect era de domeniul public, fiind anunțat nu numai la radioul german, ci și în presa americană și suedeză, guvernul britanic nu mai putea face

decât un singur lucru și anume să recunoască faptul că Hess ceruse să fie dus la ducele de Hamilton. Dar o altă declarație din partea germană a pus paie pe foc: „Din notele lui Hess mai reiese și că acesta era total convins de succesul misiunii sale. El credea chiar că autoritățile britanice îi vor pune la dispoziție și combustibilul necesar pentru întoarcerea acasă."[35]

Prim-ministrul a dorit să facă o declarație amplă către Camera Comunelor, prin care să prezinte faptele așa cum erau cunoscute ele la acel moment, dar Eden și Cadogan s-au opus acestui lucru. Însă, din fericire, versiunea originală a declarației pe care Churchill a intenționat să o facă a supraviețuit timpului:

> El [Hess] este perfect lucid și, cu excepția rănii de la gleznă, într-o stare de sănătate bună, după cum se vede și din zborul remarcabil pe care l-a făcut.
>
> Din declarația lui, se pare că avea informații că în Marea Britanie există o puternică mișcare pentru pace sau defetistă, cu care ar fi putut negocia, și credea că, dacă va convinge publicul britanic de capacitatea Germaniei de a ieși învingătoare din război, ar putea aduce pacea prin care Marea Britanie și Imperiul Britanic ar rămâne intacte, cu excepția retrocedării coloniilor germane, iar Germania, sub conducerea lui Herr Hitler, ar deveni stăpânul incontestabil al Europei.[36]

Pe marginea declarației, există o notă: „El a mai făcut și alte declarații care nu ar trebui dezvăluite, pentru că acest lucru nu ar fi în interesul publicului". Cum anunțul s-a bazat pe interviurile lui Kirkpatrick cu Hess, ale căror înregistrări nu conțin astfel de declarații, putem doar să tragem concluzia că ele au fost extrase din dosarul public. Totuși, putem să presupunem că, indiferent ce ar fi afirmat Hess, aceste lucruri erau potențial periculoase, cel puțin pentru guvernul Churchill. Poate în mod ciudat, premierul însuși pare a fi cel care dorise să ofere publicului mai mult sau mai puțin din adevărata poveste, în vreme ce Cadogan și Eden au preferat să îi lase pe germani să facă presupuneri, în ciuda faptului că i-au oferit o inițiativă clară lui Goebbels.

Lordul Beaverbrook, pe care Churchill l-a consultat cu privire la această problemă, s-a alăturat celor care se opuneau părerii lui, așa că încercarea ulterioară a prim-ministrului de a-și susține declarația s-a izbit de opoziția unanimă a membrilor Cabinetului de Război. Singurul ministru care a susținut poziția lui Churchill, de la un capăt la altul, a fost Sir Archibald Sinclair (care nu era însă și membru al Cabinetului de Război).

Churchill nu a ținut niciodată acel discurs; în schimb, pe 13 mai, a făcut o scurtă declarație, prin care confirma că Hess sosise și promitea că mai multe detalii vor fi oferite „la momentul potrivit". Până în septembrie 1943, nu a fost făcută o declarație completă către Camera Comunelor, deși prim-ministrul a lăsat să mai scape câteva remarci despre afacere, în răspunsul la o interpelare parlamentară din ianuarie 1942.

Speculații de presă

Deși în acel moment nu se prefigura oferirea nici unei explicații oficiale cu privire la sosirea lui Hess, Ministerul Informațiilor a furnizat neoficial date presei, promovând varianta că Hess zburase din Germania din cauza unei rupturi în grupul de conducere nazist, probabil pentru a scăpa de o altă operațiune de epurare asemănătoare Nopții Cuțitelor Lungi. Este clar că guvernul nu dorea să-și pună parafa oficial pe o astfel de istorie fabricată, dar se mulțumea să dea presei de lucru și să o lase să disemineze dezinformarea cât mai mult posibil. Ministerul Informațiilor dorea foarte mult să sublinieze că Hess nu adusese nici o propunere de pace; aceasta a fost informația pe care apoi media a primit-o la conferințele de presă. Corespondentul pentru politici al *Glasgow Herald* scria, după o întrevedere prin Whitehall, care a avut loc în data de 15 mai: „În seara aceasta s-a subliniat din nou cu tărie că Hess nu a adus nici o propunere de pace. Acest lucru e clar și incontestabil."[37]

Poate tocmai pentru că guvernul susținea atât de mult această versiune, zvonurile cu privire la faptul că locțiitorul führer-ului venise pentru a negocia pacea au continuat, prima știre de acest gen

apărând în presa americană la doar trei zile după sosirea lui Hess în Scoția. În momentul în care, pe 19 mai, un grup de membri ai parlamentului i-au cerut lui Churchill să facă o declarație pentru a pune capăt zvonurilor, a fost dată publicității următoarea declarație (prezentată în ziarul *Glasgow Herald* din 20 mai 1941):

> O dezmințire oficială a fost oferită deja cu privire la un zvon potrivit căruia Hess a adus cu el propuneri de pace, fie din proprie inițiativă, fie în numele lui Hitler, dar aceasta nu a reușit să distrugă ceea ce guvernul crede cu tărie că ar trebui înțeles în mod clar – iluzia că faptele stau altfel sau că de fapt Cabinetul de Război intenționa să încheie o pace de compromis.[38]

Cu toate acestea, a doua zi Churchill s-a mulțumit să anunțe Camera Comunelor că nu se află încă în situația de a da o declarație despre Hess. Deși nu era nici o grabă în a spune oamenilor de ce se afla Hess în Marea Britanie, era evident că se dorea să se clarifice urgent care nu era scopul misiunii sale, chiar dacă acest lucru ar fi însemnat ascunderea adevărului.

Între timp, apăruseră alte probleme.

Declarația părții germane îl adusese fără voie pe ducele de Hamilton în centrul atenției. El se întorsese la Londra pe 15 mai, aducând rapoartele scrise ale lui Kirkpatrick pentru a fi discutate la Ministerul de Externe și la Ministerul Informațiilor și pentru a-l informa pe rege la palatul Buckingham. Pe 16 mai a avut o altă întâlnire, foarte scurtă, cu Churchill, în automobilul prim-ministrului, în timp ce mergeau din Downing Street la palatul Buckingham.

Hamilton era înnebunit să limiteze loviturile deja grave pe care le suferise reputația lui. Deși susținea că nu știuse nimic despre zbor dinainte, și-a dat seama că nu se afla într-o situație prea bună, mai ales după ce declarația germană îi legase în mod concret numele de așa-zisa misiune de pace a lui Hess. El își exprima astfel temerile față de Winston Churchill, amuzat: „Ce-i spui nevestei dacă o prostituată se aruncă de gâtul tău?“[39]

Arhivele Hamilton dezvăluie că, în tot acest timp, Hamilton l-a ținut în permanență la curent pe rege. Există acolo o scrisoare către

secretarul particular al regelui, Sir Alexander Hardinge, datată 19 mai, care a însoțit livrarea unei „cutii sigilate“ ce conținea mai multe documente cu „anumite informații cu caracter secret“[40], precum și o altă scrisoare adresată regelui, din aceeași zi, clasificată ca „secretă“ și în care subliniază povestea lui Hess.[41] Un alt membru al „cercului Hamilton“ care raporta regelui era Kurt Hahn, cel care, așa cum am văzut, a schițat scrisoarea din *The Times* în octombrie 1939. Hahn a scris un raport pentru Churchill referitor la sosirea lui Hess și la implicațiile evenimentului. O copie a acestui raport a fost oferită regelui de către Hamilton.[42]

Hamilton părea condamnat în ochii britanicilor la statutul de intermediar, de prieten al prietenului lui Hitler. Însă trebuia făcut ceva pentru salvarea reputației întâiului pair al Scoției. După ce a discutat cu regele, Churchill ar fi fost de acord să transmită unui membru al parlamentului o interpelare care ar fi generat o replică liniștitoare din partea lui Sir Archibald Sinclair. Pe 22 mai, Sinclair a dat o declarație, ca răspuns la interpelarea parlamentară privind rolul lui Hamilton în afacerea Hess. El a spus că, în ciuda faptului că Hess și presa din Germania susțineau că adjunctul se întâlnise cu Hamilton în timpul Olimpiadei din 1936, acest lucru nu era adevărat, deși e posibil ca Hess să îl fi văzut acolo pe Hamilton. Apoi, într-o frază foarte mult gândită, Sinclair afirmă: „Contrar rapoartelor care au apărut în unele ziare, ducele nu a corespondat niciodată cu adjunctul führer-ului. Nici unul dintre cei trei frați ai ducelui – care, ca și el, lucrează în cadrul RAF – nu s-a întâlnit și nu a corespondat cu Hess“.[43]

Această formulare atent concepută nu reușește decât să genereze mai multe întrebări decât răspunsuri. Deși poate fi adevărat că ducele nu a fost niciodată în contact direct cu Hess, cei doi au fost în legătură, prin intermediul lui Albrecht Haushofer. Și deși Sinclair a avut grijă să afirme că frații lui Hamilton nu se întâlniseră niciodată cu Hess, nu spune același lucru și despre duce. Apoi, dacă Hamilton nu se întâlnise cu Hess la Olimpiadă, să se fi întâlnit oare altundeva, cu altă ocazie?

Sinclair a încheiat cu următoarea afirmație: „Se va dovedi că modul în care s-a comportat ducele de Hamilton a fost în toate privințele unul onorabil și corect."

Hamilton a scris ulterior (într-o relatare, compusă în 1942 pentru un proces de calomnie care nu a mai fost înaintat), că Sinclair „s-a jucat cu focul" în acea declarație.[44]

Întâlnirea cu „ducele"

Oficial, Hess a rămas în spitalul militar din castelul Buchanan până pe 16 mai, când a fost dus la Londra. Totuși, se pare că a existat cel puțin o singură abatere importantă de la acest program, după cum îi relatează lui Peter Padfield locotenent-comandorul în rezervă, Frank Day, care la momentul sosirii lui Hess era elev sublocotenent pe aparatele Spitfire, la baza RAF Grangemounth, situată nu prea departe de Turnhouse. Day susține că pe 13 mai el și alți câțiva colegi ai săi au primit ordinul să se prezinte la RAF Turnhouse, unde li s-a spus că fuseseră selectați să facă parte dintr-o gardă specială:

> Apoi au fost conduși – fără a primi arme – pe o distanță scurtă, la o casă mare în stil victorian. În interior, în fața ușii de la intrare era o scară în spiralăă. După ce au urcat la primul etaj, lui și unuia dintre ceilalți sublocotenenți li s-a spus să rămână lângă ușa din mijloc, dintre cele trei de pe palier. În acel moment, doi bărbați în uniformă kaki au escortat un ofițer german înalt, îmbrăcat în uniformă și într-o geacă de pilot din piele în camera a cărei ușă era păzită de Day; unul dintre ofițeri a intrat împreună cu germanul, iar Day a aruncat o privire în anticamera care ducea într-un living mare, mobilat cu niște scaune și o canapea. Celălalt ofițer a rămas afară, având în mână o pungă de hârtie. Day a descoperit că în ea se aflau „pastile" pe care germanul le adusese cu el. Câteva minute mai târziu, un ofițer superior RAF a urcat scările însoțit de un civil și amândoi au intrat în cameră. Day a aflat de la un servitor că ofițerul RAF era „ducele". Mai târziu, în aceeași seară, Day a fost dus înapoi la baza Turnhouse. Întrebat, în haosul de a doua zi, în care se făceau speculații cu

privire la Hess, dacă îl văzuse sau nu pe acesta, Day a răspuns: „Timp de vreo 30 de secunde."[45]

După cele afirmate de Day, pare să fi fost o întâlnire secretă de nivel înalt între Hess, „ducele" și un civil (posibil Ivone Kirkpa-trick), deși, oficial, Hess se afla în acel moment încarcerat în castelul Buchanan. Dar, deși Kirkpatrick și Hamilton se întâlniseră deja cu adjunctul führer-ului acolo, povestea lui Day sugerează că această întâlnire are ceva diferit și ridică mai multe întrebări. A cui era acea casă? Day și camaradul lui se aflau acolo în calitate de gardă de onoare, cum s-ar zice după uniformele în care erau îmbrăcați și după faptul că erau neînarmați? Și dacă este așa, a cui gardă de onoare erau, a distinsului prizonier sau a „ducelui"? În oricare dintre cazuri, era un semn de respect pentru cineva, ceea ce indică nivelul înalt al întâlnirii care avea loc. Cu siguranță, Hess, ca prizonier de război, nu avea dreptul la o gardă de onoare, iar dacă „ducele" era Hamilton, așa cum pare să presupună Day, o astfel de formalitate ar fi fost complet nepotrivită pentru un ofițer RAF cu rangul de locotenent-colonel. Deși relatează toate celelalte întâlniri cu Hess, jurnalul lui Hamilton nu spune nimic despre o întâlnire avută în acea zi, precizând, dimpotrivă, că el s-ar fi aflat în altă parte. Astfel, dacă garda nu era prezentă acolo în onoarea lui Hess și nici a lui Hamilton, atunci de ce se afla acolo? Cine era „ducele", dacă nu era Hamilton?

Ar fi tentant să calificăm relatarea lui Day ca exagerată, dacă nu ar exista anumite dovezi independente că Hess nu se afla acolo unde ar fi trebuit să fie în data de 13 mai. În august 1997, Robert Shaw, profesor de studii de afaceri, pensionar, a dat un interviu pentru *Scottish Daily Mail* în care a povestit ce își mai amintea din ziua în care l-a păzit pe Hess la castelul Buchanan, pe când era tânăr locotenent. (El avea să îl întâlnească din nou pe Hess când a fost unul dintre administratorii britanici la procesele de la Nürnberg.) Amintirile lui Shaw din acea perioadă sunt foarte clare, iar el include în ele niște detalii destul de încurcate: pe când își desfășura

serviciul militar la Maryhill Barracks, într-o seară permisia i-a fost suspendată pentru o misiune urgentă de gardă. Misiunea consta în conducerea prizonierului, un pilot german, la spitalul militar de la castelul Buchanan, probabil în ziua de 11 mai, deși *Scottish Daily Mail* susține că toate aceste lucruri s-ar fi petrecut în ziua anterioară. Însărcinat cu asigurarea gărzii nazistului la spital, în ziua următoare, lui Shaw i s-a spus că două persoane foarte importante vor veni să îl intervieveze pe prizonier. Însă, înainte ca acestea să sosească, Shaw a auzit anunțul de la radio despre sosirea lui Hess în Scoția și imediat și-a dat seama de identitatea celui pe care îl avea în grijă. Și-a propus să petreacă un timp discutând cu locțiitorul führer-ului, care i-a spus (potrivit unei scrisori pe care Shaw a trimis-o către *Glasgow Herald* pe 28 august 1997): „Era numai o chestiune de timp până când ei [germanii] vor înfrânge armatele Aliaților. El a insistat că ar fi mai rațional dacă Germania și Marea Britanie și-ar uni forțele împotriva Rusiei și ar preveni astfel extinderea comunismului către Vest.“[46] Shaw continuă cu descrierea modului în care Ivone Kirkpatrick și ducele de Hamilton au sosit la spital, imediat după miezul nopții, lucru care corespunde cu versiunea oficială. Însă apoi Shaw aruncă o mică bombă, deși aparent inocentă: „În ziua următoare a fost luat și nu l-am mai văzut până în anul 1946, la Nürnberg.“[47] Această afirmație plasează plecarea lui Hess de la castelul Buchanan în ziua de 13 mai, în timp ce versiunea oficială susține că el ar fi rămas acolo până pe 16, când a fost dus la Londra. Dacă Shaw își amintește corect, atunci unde s-a aflat Hess în cele trei zile? Dacă în tot acel timp s-a aflat încă în Scoția, acest lucru s-ar potrivi foarte bine cu mărturia locotenent-comandorului Day, că pe 13 mai „gărzile“ MI6 l-au luat în custodie pe Hess.

Intervievat în septembrie 2000, Shaw a oferit voluntar o altă informație valoroasă. Pe lângă faptul că Hess îi spusese că îl întâlnise pe ducele de Hamilton la Olimpiada din 1936, însuși Hamilton a confirmat acest lucru, în momentul în care a luat micul dejun cu Kirkpatrick și cu ducele.[48]

Dovezi circumstanțiale

Dincolo de mărturiile personale, există o mulțime de dovezi circumstanțiale care sugerează că reacția publică a lui Hitler față de misiunea lui Hess făcea parte dintr-un plan dinainte stabilit. În capul listei se află dragostea adjunctului față de familia lui – ca soț și tată devotat, nu i-ar fi abandonat niciodată pe Ilse și pe micuțul Wolf la bunul plac al lui Hitler. El trebuie să fi știut cât de teribilă era această perspectivă. Naziștii aveau o politică numită *Sippenhaft* (*ad litteram* înseamnă răspundere de grup), conform căreia familia și prietenii unui trădător erau și ei pedepsiți, chiar dacă nu avuseseră cunoștință de actul de trădare. Hitler nu avea nici un fel de scrupule în punerea în aplicare a acestui instrument de teroare; după atentatul cu bombă împotriva sa din iulie 1944, multe persoane care aveau doar o vagă legătură cu cei care puseseră totul la cale au fost arestate, iar unele executate. Însă, împotriva cercului de cunoscuți și prieteni ai lui Hess nu se lansase nici o acțiune, în ciuda dezaprobării publice a lui Hitler în privința acțiunilor prietenului său. Nu numai că lui Ilse și lui Wolf li s-a permis să rămână în vila lor, Harlaching, dar Hitler s-a și asigurat personal că femeia primește o pensie generoasă, ca văduvă a unui anume căpitan Horn din Luftwaffe![49] De asemenea, nu s-au luat măsuri nici împotriva lui Ernst Bohle, șeful lui Hess în AO, deși el a recunoscut că ajutase la pregătirile pentru zbor și tradusese documentele pe care Hess le-a luat cu el. Alte persoane din cercul lui Hess nu au primit decât o pălmuță din partea autorităților naziste. Albrecht Haushofer a fost chemat pe 12 mai la Berghof, unde a primit instrucțiuni să îi prezinte lui Hitler o dare de seamă cu privire la contactele pe care le avea în Marea Britanie și la dimensiunea implicării lui în misiunea lui Hess. Această notă mai există încă: lista contactelor britanice este mai mult decât elocventă. Spre deosebire de cea pe care i-a dat-o lui Hess în august 1940, care cuprindea înalți diplomați, în frunte cu Hoare, lordul Lothian și Owen St Clair O'Maley, această nouă listă menționa un grup separat de oameni (deși numele lor era atașat la final). Ce este interesant în acest raport este faptul că descrie un „grup de conducere format din tineri

conservatori", dintre care majoritatea erau scoțieni. Lista include nume precum: ducele de Hamilton, lordul Douglas (ulterior prim-ministrul Sir Alex Douglas-Home), parlamentarul Kenneth Lindsay, lordul Malcolm Douglas-Hamilton (a cărui soție, nota Haushofer, era rudă cu regina de atunci), ducele de Northumberland și lordul Eustace Percy.[50] Acesta este grupul despre care arhivele Hamilton arată în mod clar că lucra la inițiativa de pace a lui Hess. Faptul că numele respective au putut fi listate de Albrecht Haushofer, la doar două zile de la acțiunea lui Hess demonstrează că întreaga afacere fusese atent coordonată.

Deși Albrecht Haushofer a fost arestat de către Gestapo timp de câteva săptămâni, el a recunoscut că fusese tratat într-un mod „foarte onorabil".[51] Apoi a fost eliberat și și-a continuat viața dinainte. Și despre Karl Haushofer presa britanică și americană a raportat că ar fi fost arestat la câteva zile după sosirea lui Hess.[52] Dacă așa au stat lucrurile, el a fost eliberat curând.

Detenția lui Willi Messerschmitt a fost tare veselă. În dimineața zilei de 11 mai, el a fost chemat de către Hermann Göring pentru a fi chestionat. Potrivit unui interviu pe care proiectantul de avioane l-a dat în anul 1947, șeful Luftwaffe a urlat la el: „În ceea ce te privește, presupun că oricine poate veni să decoleze cu unul dintre avioanele tale!" Luat prin surprindere, Messerschmitt a precizat că acel „oricine" despre care era vorba era adjunctul führer-ului, replică la care Göring a ripostat: „Ar fi trebuit să știi că omul acesta este nebun." Luându-și inima în dinți, Messerschmitt a spus: „Cum vă puteți aștepta de la mine să știu că o persoană aflată atât de sus în ierarhia celui de-Al Treilea Reich este atât de țicnită? Dacă era așa, Herr Reichsmarschall, ar fi trebuit să îl puneți să-și dea demisia!" Probabil că a urmat un moment de cumpănă, în care Göring ar fi putut reacționa oricum, însă acesta a izbucnit în râs, spunând: „Messerschmitt, ești incurabil! Du-te înapoi la fabrica ta și continuă-ți activitățile. Dacă führer-ul va dori să îți facă probleme, o să te ajut să ieși din toată nebunia asta."[53] (Messerschmitt plasează acest interviu în dimineața zilei de 11 mai, spunând că fusese chemat cu o noapte înainte. Să-i fi jucat memoria o festă sau există dovezi că

Göring a știut despre zbor înaintea lui Hitler?) Este clar că efortul de a-l interoga pe proprietarul fabricii era mai mult de formă. Göring trebuie să fi știut că Messerschmitt era implicat mult mai mult; în definitiv, modificările la aparatul Me-110 puteau fi făcute numai cu aprobarea sa personală și este aproape imposibil ca lui să-i fi scăpat informația că modificările trebuiau făcute pentru că se dorea parcurgerea unei distanțe lungi. Dacă nimic din toate astea n-ar fi putut să i se pară suspect, atunci alegerea de către Hess a unui aparat de zbor, care de obicei avea un echipaj de două persoane, ca și faptul că și-a montat rezervoare suplimentare ar fi trebuit să îl dea de gol.

Helmut Kaden, care fusese atât de implicat în pregătirea zborului lui Hess, era îngrozit la gândul că s-ar putea trezi cu cei din Gestapo la ușă. Dar acest lucru nu s-a întâmplat, iar Kaden nu a fost chestionat de nimeni în legătură cu contribuția sa la afacerea Hess.[54]

Peter Padfield remarcă faptul că și după război cei care avuseseră o relație apropiată cu Hess – cum ar fi Ilse, Messerschmitt și Pintsch – ar fi avut toate motivele să susțină teoria că Hitler nu a știut nimic despre acest plan.[55] Dacă s-ar fi abătut de la versiunea agreată, ar fi periclitat în mod clar șansele ca Hess să fie achitat la Nürnberg și, mai târziu, să fie eliberat mai devreme din închisoarea din Spandau. Dezvăluirea faptului că el a acționat cu binecuvântarea lui Hitler i-ar fi făcut pe dușmani să își dea seama că misiunea a fost parte a unei conspirații al cărei scop era garantarea unui acord de pace cu Marea Britanie, ceea ce oferea Germaniei un avantaj în ofensiva împotriva Uniunii Sovietice. Iar acest lucru a reprezentat o importantă parte a acuzării în procesul de la Nürnberg.

Senzațional, speculație și scandal

Zborul neobișnuit al locțiitorului lui Hitler a făcut furori în rândul publicului britanic. Zvonurile, speculațiile și bârfele erau în floare. Una dintre problemele cu care se confruntau Churchill și administrația sa era aceea că cenzorii – care controlau corespondența forțelor armate – au raportat că se răspândise ideea că între Hess și anumite persoane cu funcții înalte existase un gen de înțelegere

secretă.[56] Mulți credeau că sosirea lui Hess în Scoția nu era nici pe departe atât de neașteptată pe cât se susținea. După cum am văzut, au trecut mai bine de opt luni până ce Churchill să dea o declarație cu privire la acest lucru. Pe 27 ianuarie 1942, el anunța în Camera Comunelor:

> Acum câteva luni, când Rudolf Hess a efectuat un zbor aici, el credea cu tărie că trebuia doar să obțină accesul în anumite cercuri din această țară pentru ca grupul pe care îl considera „clica lui Churchill" să fie răsturnat de la putere și să se instaleze un alt guvern, cu care Hitler ar fi putut negocia o pace avantajoasă.[57]

Churchill admitea astfel că Hess venise cu niște propuneri de pace, în speranța că își va uni forțele cu reprezentanții unei grupări pro-pace și anti-Churchill. Însă, sintagma „el credea cu tărie", care fusese inserată extrem de inteligent în declarație, sugerează că grupul respectiv exista numai în imaginația prizonierului german. Aceasta este poziția acceptată la acel moment de aproape toată lumea, cu excepția celor care credeau că Hess fusese încurajat deliberat în această iluzie de informațiile eronate oferite de serviciile de informații britanice.

Pornind de la presupunerea că nu iese fum fără foc, publicul era încă înclinat să creadă că existaseră niște trădători. În fruntea listei trebuia să se afle ducele de Hamilton, a cărui viață se transformase rapid într-un coșmar, din cauza zvonurilor și a insinuărilor răutăcioase. Se spunea chiar că o doamnă revoltată l-ar fi pălmuit la o petrecere. Lucrurile amenințau să scape de sub control, pe măsură ce tot mai mulți oameni își exprimau în public furia față de el; aceste evenimente au condus la două procese de calomnie, în care Hamilton s-a apărat. Însă într-un anumit sens, aceste procese au fost în favoarea ducelui: pe lângă declarația făcută de Sir Archibald Sinclair în Camera Comunelor, reportajele jurnalistice cu privire la procese au dat pentru prima dată publicului ocazia de a auzi și versiunea lui Hamilton asupra evenimentelor.

În februarie 1942, Hamilton i-a dat în judecată pe membrii comitetului din Londra ai Partidului Comunist, precum și pe

tipografii acestuia, dar și pe autorii, publiciștii, tipografii și distribuitorii unui articol din *World News and Views*, pentru acuzațiile că ar fi complotat cu dușmanii Marii Britanii, l-ar fi cunoscut pe Hess de dinainte de război și ar fi știut toate detaliile cu privire la zbor. Cazul s-a închis în momentul în care unii dintre acuzați, deși nu toți, și-au cerut scuze în mod public, iar Hamilton nu a mai cerut decât daune materiale. În termeni legali, procesul s-a închis cu onoarea ducelui intactă, însă trebuie să precizăm că una dintre declarațiile făcute de el sub jurământ pare suspectă. Citită de avocatul său, în ea se susține că atunci când a fost informat că un pilot german numit Alfred Horn solicita o întâlnire cu el, Hamilton a mers „la fața locului", cu ofițerul de interogatoriu, pentru a-l chestiona pe prizonier – ceea ce presupune că s-a dus imediat.[58] Potrivit versiunii standard, el a așteptat până în dimineața următoare, dar am văzut deja că există dovezi că, de fapt, chiar s-a dus imediat – și iată că acum apăreau dovezi suplimentare, de la Hamilton însuși. Să fi uitat el care era versiunea oficială? Ori să fi refuzat să comită un sperjur, sperând că nimeni nu va observa implicațiile acestui cuvânt ales cu atenție?

Mai târziu, în 1942, Hamilton a intentat un alt proces în tribunalele americane, împotriva jurnalistului Pierre van Paassen, care în cartea sa, *That Day Alone* (Dar acea zi, publicată la sfârșitul anului 1941) îl prezintă pe duce ca fiind un „fascist britanic" ce complotase împreună cu Hess.[59] Și acest caz a fost închis în afara sălii de judecată, în favoarea lui Hamilton.

Succesul ducelui în aceste două cazuri este citat adesea ca justificare a declarației lui că nu se făcea vinovat de vreo întâlnire anterioară cu Hess și nici nu a cunoscut dinainte amănuntele cu privire la zbor. Însă o cercetare mai atentă scoate la iveală că procesele nu au fost nici pe departe la fel de clare cum ne lasă să întrevedem majoritatea relatărilor. În primul rând, trimiterea în judecată în primul caz a fost aprobată de Ministerul Aviației,[60] dar era clar că guvernul nu era de acord cu acest proces, presându-l să renunțe la acțiune, lucru poate deloc surprinzător, dat fiind că Partidul Comunist amenința că îl cheamă pe Rudolf Hess în calitate de martor.[61] Există o scrisoare

trimisă de ministrul de interne Herbert Morrison către Sir Archibald Sinclair, datată 18 iunie 1941, în care se scrie:

> Personal, îmi este greu să înțeleg ce avantaj i-ar putea aduce un proces de calomnie, având în vedere că reputația sa a fost complet restaurată prin declarația ta din parlament și mi-aș fi imaginat că și dacă ar avea deplin succes cu procesul, tot nu ar câștiga prea multe.
>
> Poate că în aceste condiții ar merita, chiar dacă îi recunoști dreptul de a continua, să încerci să-l testezi dacă el crede că este necesar să meargă mai departe cu procesul.[62]

Rezultatul a fost că Hamilton a câștigat, solicitând numai scuze și achitarea cheltuielilor de judecată. Deși în mare este adevărat, ceea ce nu se menționează de obicei este suma pe care a câștigat-o. În arhivele Hamilton există documente de corespondență prin care avocații americani ai ducelui în cazul van Paassen cer sfaturi avocaților pledanți britanici ai acestuia cu privire la condițiile unei înțelegeri prin împăcarea părților, în afara sălii de judecată: astfel aflăm că acesta a primit suma de numai 110 lire sterline, care, lucru confirmat de avocații britanici, nici măcar nu îi acoperea toate costurile.[63] Cu alte cuvinte, Hamilton s-a mulțumit cu un compromis. Tot din arhive aflăm că deși a solicitat 100 000 de lire în procesul împotriva lui Pierre van Paassen și a editorilor lui, a fost de acord ca pasajele ofensatoare să fie eliminate din edițiile următoare ale cărții și să îi fie plătită modesta sumă de 1 300 de lire – care putea fi achitată și în rate.[64]

Cu toate acestea, există un caz de „calomnie" pentru care nu a intentat nici un proces și care a beneficiat de considerabil mai puțină publicitate decât cazurile prezentate în sălile de judecată. Pe 13 mai 1941, ziarul *Daily Express* scria un articol intitulat „Marchizul Bixer a cinat alături de Hess", în care susținea că Hamilton îl întâlnise pe Hess în mai multe rânduri înainte de război. După ce avocatul ducelui s-a întâlnit cu editorul Godfrey Norris, părea inițial că *Express* avea de gând să publice o dezmințire, însă când avocatul s-a prezentat la cea de a doua întâlnire cu Norris, l-a găsit pe acesta în discuții cu proprietarul ziarului, Beaverbrook însuși. Când a apărut avocatul,

Norris nu mai părea dispus să retragă articolul, susținând că declarația din Camera Comunelor a lui Sir Archibald Sinclair prin care nega că Hamilton l-ar fi întâlnit pe Hess înainte de război era „falsă" și că acest document ar putea, în cazul în care ar fi fost necesar, să vină în apărarea acuzațiilor care i s-ar aduce la tribunal.[65] În acel moment, Hamilton a dat înapoi. Probabil știa că lordul Beaverbrook, care fusese la curent cu afacerea Hess, era aproape singurul adversar al său bine informat. (Era una dintre cele doar patru persoane care primiseră copii ale raportului lui Ivone Kirkpatrick cu privire la întâlnirile cu Hess.) Dacă Beaverbrook și-ar fi folosit așii din mânecă în sala de tribunal, ar fi putut ieși un scandal pe cinste.

Dovezile care arată că Hamilton se întâlnise cu Hess în 1936 și că știa că acesta urma să vină în 1941 sunt zdrobitoare. Este clar, de asemenea, că imediat după ce Hess a aterizat, Hamilton s-a grăbit să îl întâlnească, în chiar acea noapte și nu în dimineața următoare, așa cum susține versiunea oficială. Acest lucru înseamnă că declarațiile publice ale lui Hamilton erau menite să ascundă anumite lucruri incomode.

Fiind un om de onoare, atunci când s-a aflat sub jurământ a avut grijă să folosească formulări ambigue, încercând să ascundă anumite lucruri pentru a respecta linia oficială. Adevărul este că, puși în fața posibilității izbucnirii unui război, Churchill și miniștrii lui se străduiau să prezinte publicului britanic imaginea unui guvern unit, încercând pe toate căile să nu arate că o facțiune destul de importantă a cercurilor de conducere ar fi preferat să negocieze un acord de pace cu Germania. În atmosfera foarte încărcată a războiului, în care aspectele sensibile erau văzute doar în alb și negru, subtilitățile unei partide nenaziste, dar favorabile păcii, s-ar fi pierdut. După cum simțise pe propria piele, pentru Hamilton chiar și zvonul că s-ar fi întâlnit cu Hess înainte de război îl transforma într-un trădător în ochii multor patrioți. Prezentarea adevărului privind dezbinarea dramatică din rândul clasei conducătoare ar fi avut, de asemenea, un efect devastator asupra stării de spirit a populației, care căuta încă semne ale unei conduceri puternice și neezitante. Nu era nici un dubiu: existența unei partide britanice favorabile păcii

trebuia negată. Deși devotamentul lui Hamilton a mers numai până la un punct, el știa că trebuie să se conformeze versiunii oficiale. De asemenea, trebuia să acopere urmele tovarășilor săi, membrii grupului pro-pace. Nu există nici o îndoială că în mod normal o astfel de tactică ar fi fost pentru el dezagreabilă și extrem de stresantă, deopotrivă, însă în condițiile date se pare că nu a avut de ales decât să susțină această minciună.

Lord Provost* vorbește

Un alt personaj care i-a făcut lui Churchill viața grea era Sir Patrick J. Dollan (1885–1963), fost miner și fost editor la *Glasgow Daily Herald*, mai apoi Lord Provost al orașului Glasgow. Deși în Primul Război Mondial fusese un contestatar înfocat, el credea că actualul conflict împotriva naziștilor era un război just, dedicându-se în totalitate eforturilor din culise. Socialist dedicat, care nu era deloc un admirator al lui Winston Churchill, Dollan era cunoscut pentru opiniile sale directe și, în egală măsură, pentru maniera directă în care și le exprima.

El a început prin a ataca guvernul pentru că a pus în pericol populația din Glasgow prin dezvăluirea faptului că Hess se afla închis în apropiere.[66] Dollan era furios, iar atacul său la adresa guvernului se afla doar la început. Nefiind convins de rapoartele conform cărora Hess fugise de regimul nazist, el a anunțat că a chestionat în mod discret anumiți „prieteni" pentru a descoperi adevărul.[67] După ce a așteptat nerăbdător, timp de patru săptămâni, ca guvernul să dezvăluie adevăratele motive ale misiunii lui Hess, Dollan n-a mai avut nici o reținere să facă publice rezultatele propriei sale anchete, printr-o serie de prelegeri susținute în zona Glasgow. Rezumatul celor afirmate de el a reușit să treacă de cenzor și să apară într-un ziar local: „Hess a venit aici ca un nazist care nu se căiește. El credea

* Funcție de reprezentare și ceremonială în Scoția, reprezentantul autorității municipale, superioară primarului; doar patru orașe principale (Aberdeen, Dundee, Edinburgh și Glasgow) au dreptul de a numi la conducerea consiliului municipal un Lord Provost în loc de primar. (n.red.)

că ar putea rămâne în Scoția timp de două zile, că va discuta propunerile sale de pace și că i se vor pune la dispoziție combustibil și hărți pentru a se reîntoarce în Germania."[68] Formularea „un nazist care nu se căiește" folosită de Dollan poate fi un indiciu cu privire la sursele sale. Exact aceeași formulare este folosită în legătură cu Hess și în scrisoarea ducelui de Hamilton către rege, din 19 mai 1941.

Odată pornit, nimic nu-l mai putea opri pe Lord Provost, după cum demonstrează rezumatul publicat în presă al unei prelegeri pe care a susținut-o la Dumfries, în data de 29 aprilie 1942:

> Hess a crezut că va fi posibil să intre în legătură cu un mic grup din această țară, în vederea demarării unor negocieri de pace cu Germania. Această chestiune este una dintre cele pe care guvernul le-a gestionat în mod necorespunzător. Se credea că Hess venise în calitate de prieten al acestei țări. Însă el [Dollan] știa cel mai bine lucrul acesta. A așteptat timp de patru săptămâni, după care a spus poporului britanic ceea ce ar fi trebuit să-i spună mai de mult, și anume că Hess venise aici în calitate de prieten al lui Hitler, de inamic al democrației și că misiunea sa în Marea Britanie avea ca scop înființarea aici a unui partid pro-Hitler, care ar fi putut începe negocierile ce ar fi adus pacea, reprezentând astfel un triumf al lui Hitler.[69]

Dollan rezuma astfel ceea ce credea el despre condițiile impuse de Hess. În mare, aceste date sunt aceleași cu cele prezentate de alte versiuni: Germaniei urma să i se dea mână liberă în Europa, Hitler urma să fie președinte al Statelor Unite ale Europei și tot Germaniei urma să i se permită să „intre" în Rusia. Însă lista lui Dollan oferă, de asemenea, niște condiții care nu au apărut nicăieri altundeva: o reducere a personalului din Marina Regală și din RAF, retragerea britanicilor din Mediterana și – un lucru destul de ciudat – independența Australiei.[70]

Deloc surprinzător, discutabila declarație a lui Dollan a stârnit furori pe ambele maluri ale Atlanticului, generând interpelări în Camera Comunelor. Pe 19 iunie 1941, Rab Butler a fost întrebat dacă în declarațiile lui Lord Provost exista un sâmbure de adevăr. El a răspuns că, din moment ce guvernul nu a avut intenția de a-i

minimiza acestuia contribuția la eforturile de război, declarațiile sale nu au fost autorizate și, bănuia el, se bazau pe „presupuneri".[71] (În această capodoperă de eschivare politicianistă, nu se neagă de fapt nimic.) Dollan a ripostat că versiunea sa asupra evenimentelor se baza pe „informații autentice".[72]

Dollan a subliniat legătura dintre acțiunea adjunctului führer-ului și operațiunea Barbarossa, afirmând, într-un discurs susținut în ianuarie 1942 la un miting „Ajutor pentru Rusia" din Rutherglen, că Hess a făcut propunerea de pace cu condiția ca Marea Britanie să fie de acord să nu se amestece în războiul Germaniei cu URSS.[73]

Când Churchill a recunoscut în final, tot în ianuarie 1942, că Hess venise într-o misiune de pace și că se așteptase să fie întâmpinat de grupul anti-Churchill, Dollan s-a grăbit să arate că această declarație îl dezvinovățea, spunând:

> Această declarație ar trebui să îi reducă la tăcere pe cei care m-au ridiculizat în luna iunie a anului trecut. Știam atunci, *din surse foarte sigure* [sublinierea noastră], că Hess a venit cu știința lui Hitler și cu scopul declarat de a diviza această națiune.
>
> Hess credea că putea obține susținerea unei grupări de reacționari în negocierea unei păci care ar fi făcut din Hitler și din Germania stăpânii Europei, ai Africii și ai anumitor părți din Asia...
>
> Se aștepta să poarte discuții cu câțiva trădători, apoi să se întoarcă în Germania în 48 de ore. A fost surprins și indignat atunci când a fost luat prizonier.[74]

Cu privire la întrebarea despre cine erau persoanele cu care urma să se întâlnească Hess, Dollan a devenit brusc evaziv, spunând: „Am bănuielile mele, dar nu dețin dovezi legale."[75]

Deși corespund în mare versiunii susținute de guvern, afirmațiile lui Dollan dovedesc faptul că acesta credea că există o partidă a păcii; Hess nu își imaginase acest lucru. De asemenea, Lord Provost mai face alte două afirmații importante: că Hess se aștepta să se întoarcă în Germania în termen de patruzeci și opt de ore fără ca publicul britanic să bănuiască vreodată că el a fost acolo, precum și că se aștepta să primească combustibilul necesar drumului de întoarcere. Deși aceste afirmații se potrivesc cu ceea ce i-a spus Hess lui Ilse,

că va fi „cu siguranță înapoi până luni seară“, există o problemă majoră legată de versiunea lui Dollan. După cum știm, Hess putea să realizeze zborul numai cu rezervoarele suplimentare montate sub aripi, pe care le-a aruncat peste bord în timpul zborului. Cum ar fi putut deci să se întoarcă în Germania fără ele? În Marea Britanie s-ar fi găsit foarte greu rezervoare compatibile cu un aparat Me-110. Poate că informațiile lui Dollan erau incorecte, dar de unde le obținuse oare? Relațiile sale strânse cu comunitatea poloneză ar putea fi un factor-cheie, care nu ar trebui subestimat. Mulți polonezi fuseseră trimiși în Scoția, unde se afla și guvernul polonez în exil. Dollan era un pion important în menținerea unor relații strânse între scoțieni și polonezi, în timpul războiului scriind chiar două cărți cu privire la cauza poloneză. Se poate ca polonezii să fi reprezentat o sursă utilă de informații. Însă Dollan ar fi putut avea și alți informatori, în alte zone, având în vedere că era interesat de aviație – considerând-o un domeniu al viitorului – și avea multe cunoștințe printre piloții și echipajele de la sol din zona orașului Glasgow.

Vocea Americii

Controversele din jurul lui Hess au fost alimentate și mai mult de comentariile lui Brendan Bracken, ministrul britanic al informațiilor, din timpul unei vizite în Statele Unite desfășurate în august 1943. (El îl înlocuise în fotoliul de ministru al informațiilor pe Duff Cooper, în iulie 1941.) Bracken le-a spus reporterilor americani că Hess venise în Marea Britanie „așteptându-se să găsească trădători care să îl ajute să-l răstoarne din funcție pe Churchill și să facă pace“ – afirmând, totodată, în mod clar, că Hess se întâlnise cu ducele de Hamilton înainte de război.[76]

În mai 1943, *American Mercury* publica un articol intitulat „The Inside Story of the Hess Flight“. Deși autorul era anonim, editorii au adăugat următoarea notă: „Autorul, un observator foarte respectabil, ne este cunoscut și publicăm acest articol având credința că sursa este de încredere.“ (Fostul editor al *American Mercury*, Ralph de Toledano, ne-a declarat că sursa, dacă nu chiar autorul, era Jack Clements,

agentul serviciilor de informații al SUA.) Articolul cuprinde detalii care dovedesc că autorul deținea informații din interior – de exemplu, faptul că amintește numele lui Ivone Kirkpatrick ca fiind oficialul care a mers în Scoția pentru a-l vedea pe Hess, un lucru ce nu fusese făcut public până în acel moment. De asemenea, articolul afirmă cu convingere că Hess a zburat în Marea Britanie din ordinul lui Hitler și că era așteptat, lucruri care, deși nu aduc nimic nou, adaugă anumite informații. Cu toate că include fapte care par neverosimile, cum ar fi acelea că Hess a beneficiat de o escortă RAF când a survolat Marea Britanie și că prima alegere a lui Hitler pentru această misiune fusese Ernst Bohle, articolul este totuși contrariant.[77] Susținând că citează surse britanice, autorul afirmă că Hess a mers în Anglia cu aprobarea lui Hitler, în calitate de „mesager de pace înaripat" și de „Parsifal luminos", după mai multe luni de negocieri cu Hamilton și cu alți câțiva membri ai partidei pro-pace care dețineau funcții înalte în stat. Conform variantei prezentate, corespondența lui Hess fusese interceptată de serviciile secrete britanice, acestea fiind cele care îi trimiseseră apoi lui Hess scrisorile de răspuns, cu scopul de a-l ademeni în Scoția. Autorul susține că, în vreme ce Hess se afla arestat la comandamentul gărzii civile, *„un gen de comitet oficial de recepție, compus din ofițeri ai serviciilor de informații militare și agenți ai serviciilor secrete, aștepta la aerodromul privat de pe domeniul Hamilton"*[78] [subliniere originală]. Aceasta a fost prima versiune publicată a ipotezei recente cu privire la „atragerea în capcană realizată de serviciul de informații britanic", deși informația cu privire la „comitetul de recepție" care ar fi așteptat la Dungavel reprezenta un element de noutate. Totuși, după cum vom vedea, articolul este extrem de semnificativ, din motive oarecum diferite de intenția autorului.

Acțiunea unui nebun?

Să fi fost acțiunea lui Hess – așa cum susținea la acel moment Hitler, iar apoi mulți alții – doar rezultatul unei instabilități mintale? Cu toate că starea de spirit a lui Hess în timpul detenției în Marea

Britanie va fi discutată pe larg într-un alt capitol, trebuie să acordăm atenție sănătății sale mintale dinaintea zborului.

În prezent, se acceptă atât de ușor faptul că Hess era nebun încât este o surpriză că nu există nici un fel de indicii că persoanele cu care a avut legături în Germania înainte de zbor nu observaseră nici un semn al instabilității sale mintale. Exact ca în cazul presupusei sale căderi în dizgrație, după eveniment au ieșit la iveală multe povestiri care susțin declarațiile publice ale lui Hitler, însă nici una înainte. Există chiar anumite dovezi că imediat ce a luat decizia spectaculoasă de a zbura în Marea Britanie, nivelul său de stres s-a diminuat. Ernst Bohle spunea în 1945: „Din momentul în care i-a venit acea idee... s-a produs o schimbare în el, nu mai avea dubii, era proaspăt și părea entuziast cu privire la întreaga afacere, ceea ce a făcut din el un om perfect și absolut liniștit, încrezător."[79]

Există doar două dovezi care pot fi utilizate pentru a sprijini ideea că Hess suferise de instabilitate mintală înainte de anul 1941. Un raport al unuia dintre doctorii care l-au consultat în anul 1917 afirma că Hess „prezintă semne de ipohondrie" și „uneori nu își dă seama ce se întâmplă în jurul lui, iar acest lucru îl îngrijorează".[80] Deși unii au văzut în acest raport dovada că Hess suferea de schizofrenie, acest tip de comportament nu era neobișnuit pentru un fost soldat, mai ales că se recupera după o traumă majoră. Cea de a doua dovadă este o declarație făcută unui jurnalist scoțian de către Karl Haushofer, în septembrie 1945, exact înainte de începerea proceselor de la Nürnberg. După ce afirmă că Hess ar putea să invoce nebunia, Haushofer adaugă: „El nu fusese niciodată prea normal. Încă din anul 1919, prezenta tendințe suicidare și o lipsă a echilibrului."[81] Este clar însă că de vreme ce Haushofer credea că vechiul său prieten era pe punctul de a invoca nebunia, aceste comentarii aveau ca scop susținerea ipotezei respective.

Lungile luni de pregătire atentă și – așa cum însuși Churchill accentuase – capacitățile și concentrarea necesare ducerii la bun sfârșit a zborului contrazic versiunea conform căreia Hess ar fi fost un alienat. Mulți dintre cei implicați în capturarea sa au pledat pentru sănătatea mintală. Comentând circumstanțele în care se

produsese arestarea lui, Gordon Stewart remarca: „În ziua de 10 mai 1941, el era cel mai sănătos om din Renfrewshire.“[82]

Ilse susține că a avut o copie a scrisorii pe care soțul ei o lăsase pentru Hitler și că a pierdut-o când casa i-a fost lovită de o bombă, în ultimele zile de război. Cu toate acestea, lucru deloc surprinzător, și-o amintea cuvânt cu cuvânt. Se pare că se sfârșea astfel: „Și dacă, führer-ul meu... soarta decide împotriva mea, acest lucru nu va avea nici un fel de consecință nefastă asupra ta sau asupra Germaniei; poți oricând să negi orice fel de implicare și să spui că sunt nebun.“[83] Dacă amintirile lui Ilse sunt adevărate, atunci declarația lui Hitler cu privire la „halucinațiile“ lui Hess par a face parte dintr-un plan bine pus la punct dinainte.

Cine știa în Marea Britanie?

Zborul lui Hess a fost planificat cu meticulozitate și cu mult înainte, cu știința anumitor persoane-cheie din Germania, printre care aproape sigur se afla Hitler însuși. Dar cine erau cei din Marea Britanie care știau? Cine îl aștepta la celălalt capăt al călătoriei sale? Există doar două posibilități: fie, așa cum susțin acum anumiți cercetători, fusese ademenit de serviciile de informații britanice, cu sau fără știința lui Churchill, fie venise să se întâlnească cu reprezentanții unei grupări pro-pace, întâlnire aranjată dinainte.

Unii, cum ar fi cercetătorul american Louis Klizer, au susținut că însuși Churchill s-ar fi aflat în spatele operațiunii de ademenire a lui Hess în Marea Britanie. După cum vom vedea mai târziu, prim-ministrul a transformat acest lucru într-un avantaj, dar să fi făcut el asta datorită oportunismului care-l caracteriza sau făcea parte din plan? El știa de sosirea lui Hess cu câteva ore înainte de momentul în care ar fi trebuit să știe, dar poate chiar Hamilton fusese cel care îi spusese, în primele ore ale zilei de 11 mai, lucru care a trebuit să fie ascuns de dragul susținerii versiunii ducelui. Însă mai exista o posibilitate, care a ieșit la iveală în noiembrie 1969, când ziarul *Yorkshire Post* i-a luat un interviu liderului sindical acum la pensie, Albert Heal.[84]

În mai 1941, Heal era secretar pentru zona Yorkshire a Sindicatului Lucrătorilor din Transporturi, însă, lucru mult mai important, înainte de război fusese foarte implicat în mișcarea No More War*, care i-a ajutat pe comuniști și pe oficialii uniunilor sindicale să fugă din Germania și pentru care inventase un cod. Pe 9 mai, Heal a fost contactat de un vechi prieten, Ernest Bevin, ministrul muncii, care i-a solicitat o întrevedere urgentă în hotelul din Leeds unde stătea în acea seară. (Urma să țină un discurs la o întrunire în Sheffield.) În camera sa de la hotelul Queen's, ministrul i-a spus lui Heal că primise un mesaj codificat din partea unuia dintre contactele sale din industria germană, o fostă colegă al lui Heal în mișcarea No More War. Avea nevoie urgentă de ajutorul său, deoarece mesajul ei era scris în codul lui Heal, pe care Bevin dorea foarte tare să îl descifreze. (Femeia, deși îi era cunoscută lui Heal, nu a fost identificată. El nu a recunoscut decât că venea din Londra.) Heal și-a dat seama imediat de natura explozivă a mesajului pe care îl decodase. Acolo se dezvăluia în detaliu planul de zbor al lui Hess, inclusiv intenția acestuia de a-l contacta pe ducele de Hamilton. Bevin i-a telefonat imediat lui Winston Churchill, comunicându-i incredibilele vești. Când cei doi s-au întâlnit din nou, la 9.30 în dimineața următoare, Bevin i-a spus lui Heal că Hess sosise în Scoția, punându-l să jure că va păstra secretul cu privire la acest lucru.

Deși nu avem decât relatarea lui Heal despre această poveste surprinzătoare, era mult prea ciudat ca el să o fi inventat. Totuși, există o anomalie: potrivit ziarului *Yorkshire Post,* Heal a decodat mesajul în data de 9 mai; prin urmare, nu ar fi putut fi anunțat de sosirea lui Hess a doua zi dimineață, adică la câteva ore de la momentul când acesta abia decolase! Pentru ca povestea să fie plauzibilă, Heal și Bevin trebuie să se fi întâlnit în seara zilei de 10 mai, lucru confirmat de Peter Padfield, care a descoperit că Bevin s-a prezentat în acea seară la întâlnirea publică.[85] (Se pare că greșeala a fost făcută de reporterul *Yorkshire Post*, nu de Heal.) Un alt aspect important este că Bevin i-a spus lui Heal a doua zi dimineață că Rudolf Hess, nu Alfred Horn, sosise în Scoția, deși s-a afirmat

* Gata cu războiul, în limba engleză, în original (n.red.)

că pilotul și-a dezvăluit adevărata identitate în acea dimineață ducelui de Hamilton și că această informație nu a fost transmisă către Londra decât după-amiază. Povestea lui Heal confirmă, de asemenea, că anumite persoane din Germania știau dinainte de misiunea lui Hess și de obiectivele acesteia: Padfield speculează că acel contact din Germania era muncitor la fabrica Messerschmitt, lucru perfect plauzibil.

„Momeala" serviciilor de informații

Ideea că Hess fusese ademenit în Marea Britanie a apărut prima dată în articolul publicat în *American Mercury*, în anul 1943, deși se făcuse aluzie la ea în una dintre primele transmisiuni radio germane. Și Karl Haushofer a înclinat să creadă în ea în timpul interogatoriului la care a fost supus de către OSS în 1945, când a afirmat: „Am trimis scrisori private prietenilor noștri [britanici], via Portugalia, și presupun că unele dintre ele au fost interceptate de serviciile secrete care probabil au răspuns la ele, ceea ce l-a făcut pe Hess să zboare în Anglia pentru a purta niște tratative de pace".[86] Trebuie să observăm faptul că Haushofer face doar presupuneri, însă, fiind un jucător-cheie, probabil că știa despre ce vorbește. Este interesant că el credea că Hess mergea la *tratative* de pace, situație în care se naște întrebarea cu privire la identitatea reprezentanților britanici (reali sau inventați) care s-ar fi aflat acolo.

Teoria „momelii" serviciilor de informații a inspirat o mulțime de volume în ultimii ani, cum ar fi cartea lui Padfield, *Hess: Flight for the führer* (1991), *Ten Days that Saved the West* (Zece zile care au salvat Occidentul 1991) a lui John Costello, *Churchill's Deception* (Înșelăciunea lui Churchill 1994), scrisă de Louis Kilzer, și *Hess: The British Conspiracy* (1999) a lui Harris și Trow. Trebuie să recunoaștem că această ipoteză pare plauzibilă, mai ales pentru că oferă răspuns la multe dintre întrebările majore cu privire la zbor și explică în mod sigur secretomania din jurul acestui subiect.

Ipoteza de bază este aceea că unul dintre serviciile de informații britanice – fie Comitetul XX al MI5 (conform autorilor Padfield și

Costello), fie SOE (potrivit lui Harris și Trow) – l-a ademenit pe Hess, inventând existența unei grupări pro-pace și anti-Churchill.

Dosarele KGB

În anul 1990, când John Costello a trimis o cerere la Moscova pentru a consulta dosarele KGB cu privire la afacerea Hess, nu spera, de fapt, că le va vedea vreodată. Era o cerere de rutină pe care un cercetător o face adesea, nimic mai mult. Așa că vă puteți imagina cât de surprins a fost atunci când un oficial rus a apărut în fața apartamentului său din New York cu un teanc de dosare, care se pare că fuseseră trimise de la Moscova într-o geantă diplomatică! Era clar că rușii hotărâseră că era momentul să le facă publice.

Dosarul KGB despre Hess cuprindea rapoarte realizate de doi agenți sovietici în Marea Britanie. Unul dintre ei era Kim Philby, care lucra pe atunci pentru SOE și care la câteva zile după sosirea lui Hess a prezentat două rapoarte. Primul a fost trimis la sediul NKVD (predecesorul KGB) din Moscova pe 14 mai 1941 și suna cam așa:

> Informația primită de la SONNCHEN [Micul Soare – numele de cod al lui Philby] este că HESS a sosit în Anglia, declarând că înainte de toate intenționa să apeleze la HAMILTON, cu care se împrietenise datorită interesului lor comun pentru competițiile aviatice din 1934... HESS a aterizat în apropierea castelului lui HAMILTON. KIRKPATRICK a fost prima persoană din SAKALUK [nume de cod pentru Ministerul de Externe] care l-a identificat pe HESS, acesta spunându-i că a venit cu o ofertă de pace. Încă nu cunoaștem condițiile acestei propuneri de pace.[87]

Agenții NKVD din Germania și din Statele Unite au primit instrucțiuni să facă investigații suplimentare, mai ales cu privire la condițiile oferite de Hess. Ei au raportat în unanimitate că adjunctul zburase în Marea Britanie cu aprobarea lui Hitler, pentru a face o propunere de pace.[88]

În urma informațiilor primite de la Tom Dupree, de la Departamentul de presă al Ministerului de Externe, Philby a trimis un alt

mesaj pe 17 mai, prin persoana sa de contact din Londra. Potrivit acestui mesaj, Dupree îi spusese că în timpul „discuțiilor avute cu ofițeri din Serviciul de Informații Militare britanic", Hess afirmase că dorea pacea pentru a pune capăt războiului dintre cele două importante națiuni „nordice" (adică ariene) și pentru „a menține Imperiul Britanic ca forță stabilizatoare" a lumii. Dupree a spus că Hess credea că exista o puternică facțiune anti-Churchill la care ar fi putut apela. De asemenea, i-a vorbit lui Philby despre scrisoarea lui Haushofer din septembrie 1940, care, după ce a fost interceptată de MI5, îi fusese trimisă lui Hamilton, șase săptămâni mai târziu.[89] Un alt comentariu relevant din raportul lui Philby este că Hess a venit „să confirme o pace de compromis".[90]

Philby a mai raportat și că lui Churchill îi era teamă că „facțiunea care i se opunea" va conspira în vreun fel cu Hess, motiv pentru care a declarat că „Hess este prizonierul meu", asigurându-se că se va ști astfel cine controlează situația. Philby face, de asemenea, predicția interesantă că „pe măsură ce războiul înainta, Hess ar putea deveni centrul intrigilor pentru o pace de compromis și ar fi astfel util pentru partida pro-pace din Anglia și pentru Hitler".[91] Cel puțin pentru Philby era clar că Hess putea fi încă folosit de facțiunea anti-Churchill, antirăzboi, chiar dacă se afla în ghearele prim-ministrului de la acea vreme.

Dupree i-a oferit lui Philby o altă informație surprinzătoare: aceea că la câteva zile după sosirea sa, Hess fusese vizitat de Anthony Eden și de lordul Beaverbrook. Nimic cu privire la acest lucru nu ieșise la suprafață în nici o altă relatare, deși se știa că proprietarul de ziar Beaverbrook îi luase un interviu lui Hess câteva luni mai târziu în Aldershot, iar biograful lui Eden a recunoscut că, în ciuda lipsei de dovezi, o astfel de întâlnire era cu siguranță posibilă.[92]

Specialiștii în istoria serviciilor secrete, precum profesorul Christopher Andrew de la Universitatea Cambridge, recunosc că, având acces la cele mai secrete informații și oferind informații la Moscova, Philby era un spion excelent. Totuși, ei exclud un episod din această evaluare: rapoartele lui cu privire la afacerea Hess, despre care susțin că nu erau altceva decât bârfe, cosmetizate de

propriile sale prejudecăți.[93] O astfel de selectare neglijează aspecte importante ale carierei lui Philby. În iunie 1934, când a fost recrutat de NKVD, ca parte a misiunii de infiltrare în cercurile importante din Marea Britanie, a primit ordinul de a intra în Frăția Anglo-Germană. Astfel a devenit editor al jurnalului Frăției, *Germany Today*. În această calitate, l-a întâlnit pe Albrecht Haushofer și, în momentul în care acesta din urmă a editat secțiunea anglo-americană a jurnalului *Geopolitik*, cei doi au ajuns să lucreze împreună. În prima operațiune de teren a lui Philby pentru ruși, în calitate de jurnalist atașat pe lângă cartierul generalului Franco în timpul Războiului Civil din Spania, a fost ajutat de o scrisoare de recomandare din partea lui Haushofer și de documente care atestau că era angajat al *Geopolitik*.[94] Această mișcare l-a adus pe Philby în atenția MI6 și a influențat decisiv în recrutarea sa.

După ce a fost recrutat de MI6, Philby a fost transferat la SOE, când această organizație era încă la început, activând și în Comitetul XX, începând din ianuarie 1941.[95] Chiar în următoarea lună, acest comitet a luat în discuție scrisoarea lui Haushofer către ducele de Hamilton, fapt ce a condus la abordarea problemei prin intermediul Serviciului de Informații al RAF. De aceea, dacă era vorba despre afacerea Hess, Philby știa despre ce vorbește. (Acest lucru dovedește netemeinicia ideii că SOE sau Comitetul XX l-ar fi ademenit pe Hess în Marea Britanie. Ca unul care l-a cunoscut pe Albrecht Haushofer și care fusese membru al Frăției Anglo-Germane, Philby ar fi fost inevitabil implicat într-o astfel de operațiune, însă este clar că nu a știut nimic de ea decât după sosirea lui Hess.)

Cea de a doua sursă a rușilor era colonelul František Moravec (în rapoarte, „Moravetz"), șeful serviciului ceh de informații militare din Londra. În octombrie 1942, acesta a trimis un raport important la Moscova, al cărui rezumat a fost imediat scris de șeful NKVD, Lavrenti Beria, și trimis lui Stalin și lui Molotov:

> Cu mult înainte de zbor, HESS corespondase cu DUCELE DE HAMILTON în legătură cu misiunea sa. În această corespondență se discutau în detaliu toate chestiunile legate de organizarea

zborului. Însă HAMILTON nu a participat el însuși la această corespondență. Nici una dintre scrisorile lui HESS către HAMILTON nu a ajuns la acesta, ci au fost interceptate de serviciile de informații, care au fabricat răspunsurile către HESS, în numele lui HAMILTON. În acest fel, britanicii au reușit să-l păcălească pe HESS să vină în Anglia.

Colonelul MORAVETZ a declarat că a văzut personal corespondența dintre HESS și HAMILTON. Potrivit declarației lui MORAVETZ, scrisorile lui HESS arătau în mod clar că planurile guvernului german erau legate de planurile de a ataca Uniunea Sovietică. Aceleași scrisori afirmau necesitatea încheierii războiului dintre Marea Britanie și Germania.[96]

Oricât de surprinzător ar putea fi, părți ale scenariului prezentat de Moravec par greu de crezut: de exemplu, pare incredibil că Hess, șeful propriei divizii de informații, ar fi făcut o asemenea gafă încât să lase dovada pe hârtie a atacului nazist asupra URSS. Este suspect faptul că Moravec este singura persoană care pretinde că ar fi văzut corespondența dintre Hess și Hamilton. Cum a ajuns el să o vadă (în cazul în care aceasta a existat) nu este clar. Însă un raport asupra afacerii Hess, scris de un membru anonim al serviciilor de informații ale regimului francez de la Vichy, raport interceptat de NKVD, spune aproximativ aceeași poveste. Autorul, care afirmă că era bine conectat cu cercurile politice și ale serviciilor de informații britanice, pretinde că un contact MI6 din New York i-a spus că Hess fusese ademenit în Scoția ca parte a unui „succes fantastic" al serviciilor de informații britanice.[97] Potrivit acestei surse, scrisoarea lui Haushofer către Hamilton a fost interceptată de serviciile britanice, care au menținut apoi o corespondență în numele lui Hamilton. Serviciile au inventat ideea unei puternice mișcări de pace și a unei conspirații împotriva lui Churchill, al cărei rezultat a fost solicitarea unei vizite personale venită din partea unui reprezentant al părții germane. Potrivit acestei versiuni a poveștii, spre surprinderea serviciilor de informații, vizitatorul s-a dovedit a fi nimeni altul decât Rudolf Hess.

Prea multe probleme

Cu toate că teoria „momelii“ are încă mulți adepți, ea ridică alte semne de întrebare. Care era scopul ademenirii lui Hess sau a altui nazist de marcă în Marea Britanie, dacă imediat ce a apărut acesta a devenit o piedică imensă și nicidecum un lucru cu valoare de propagandă sau pentru serviciile secrete? (Cu toate acestea, Churchill a reușit să întoarcă situația în avantajul său, după cum vom vedea.) Și dacă sosirea lui Hess era de fapt punctul culminant al operațiunii, de ce a existat atâta confuzie în jurul capturării sale? Dacă, așa cum se susține în articolul din *American Mercury*, un echipaj al MI6 aștepta la Dungavel, aterizarea lui Hess la distanță de aproximativ 15 km ar fi putut fi doar un detaliu minor. Cu siguranță, cremei serviciilor de informații britanice nu i-ar fi fost greu să-și localizeze ținta și să o smulgă din mâna gărzii civile! Ar fi fost foarte simplu să îi sperie de moarte pe aceștia, cerându-le să păstreze tăcerea pe motiv că subiectul este de siguranță națională.

O altă problemă a teoriei „momelii“ serviciilor de informații este că principalii ei susținători, cum ar fi Padfield și Costello, trebuie să demonstreze că existența unei puternice facțiuni pro-pace și anti-Churchill în cercurile conducătoare britanice era o ficțiune inventată de serviciile de informații, ca momeală pentru Hess. Dar toate dovezile și, în mod ironic, inclusiv materialele lui Padfield și Costello, susțin de fapt existența reală a unei asemenea facțiuni. Argumentația lor trebuie să presupună că personaje cum ar fi Sir Samuel Hoare, care era cu siguranță implicat în zbor, acționau în numele serviciilor de informații, în cadrul aceleiași minciuni. Cu alte cuvinte, pretindeau că sunt deschiși la ideea de pace. Însă Hoare părea să fie chiar sincer convins de necesitatea încheierii războiului anglo-german.

Mai există un aspect pe care acești teoreticieni par să-l fi ocolit și care, deși ia în considerație implicarea MI6, pune întreaga situație într-o cu totul altă lumină. Dacă MI6 însuși încerca să pună capăt războiului? Dacă, în loc să-l ademenească pe Hess pentru motive închipuite, serviciul acționa independent de guvernul Churchill? Și dacă MI6 făcea parte din facțiunea pacifistă? În anul 1997,

într-un articol scris pentru *Independent on Sunday,* Philip Knightley lua în considerație această posibilitate.[98]

Această versiune nu este atât de fantezistă pe cât ar părea la prima vedere. Însuși șeful MI6, Sir Stewart Menzies, era un membru influent al „grupului pentru pace" – care credea cu tărie că era în interesul Marii Britanii să încheie pacea cu Germania, permițându-le naziștilor să se angajeze într-un război epuizant cu Uniunea Sovietică. Condițiile de pace ale lui Hess i-ar fi convenit în întregime lui Menzies. Biograful acestuia, Anthony Cave Brown, este de acord că există dovezi indirecte potrivit cărora Menzies s-ar fi aflat în spatele operațiunii de a-l ademeni pe Hess în Marea Britanie. El bănuia că acest lucru înseamnă că îi întindea o cursă lui Hess.[99] Însă de îndată ce se iau în considerație simpatiile personale ale lui Menzies, devine mai plauzibilă varianta că acesta își dorea ca misiunea lui Hess să fie un succes. Este, de asemenea, clar că agenții MI6 fuseseră deja infiltrați în grupurile favorabile păcii. Payne-Best și Stevens, cei doi agenți răpiți în Venlo, erau agenți MI6, la fel ca și Malcolm Christie, deși la acel moment nu a existat nici un indiciu că încercările lor de a obține pacea ar face parte dintr-o stratagemă a serviciilor de informații. Acestea păreau a fi complet sincere.

Iar dorința de a obține pacea nu era limitată la MI6. Pe 22 mai 1940, când aplicabilitatea Regulamentului 18b a fost extinsă chiar în perioada în care Churchill a ajuns la putere, printre cei arestați în baza acestui articol s-a aflat și Sir Barry Domville, fost director al serviciilor de informații navale. Și tot în acea perioadă, Sir Vernon Kells, directorul general al MI5, a fost eliberat din funcție. Să fi fost deci Menzies și MI6 implicați în propria lor conspirație pentru pace? Aceasta era cu siguranță părerea lui Stalin, întemeiată pe rapoartele pe care NKVD le primise de la Philby și de la colonelul Moravec. Churchill își amintește de o conversație interesantă pe care a purtat-o cu Stalin după o conferință organizată la Moscova în octombrie 1944. Liderul rus i-a spus că el credea că Hess fusese adus în Anglia de serviciile de informații britanice pentru a negocia pacea dinaintea atacului german asupra Rusiei. Churchill a remarcat morocănos că se așteaptă să fie crezut atunci când afirmă că știe sigur că acțiunea

lui Hess nu a făcut parte dintr-un complot al MI6. Stalin a răspuns: „Sunt multe lucruri care se întâmplă chiar și aici în Rusia, pe care serviciile noastre secrete nu mi le aduc neapărat la cunoștință.“[100] Acest episod este adesea citat ca o dovadă care vine în sprijinul teoriei „momelii“ serviciilor de informații, însă nu despre asta vorbea Stalin: el spunea de fapt că, în opinia lui, serviciile de informații britanice își doreau ca Hess să vină și să poarte negocieri sincere de pace, deoarece liderii lor credeau că Rusia era cel mai mare dușman al Angliei. Churchill însuși a scris despre această întâlnire într-un memorandum adresat lui Sir Archibald Sinclair, în aprilie 1945, în care îi interzicea ducelui de Hamilton să facă o deplasare oficială în SUA:

> Rușii sunt foarte suspicioși cu privire la episodul Hess și am purtat o lungă discuție cu mareșalul Stalin despre acest lucru, la Moscova, în luna octombrie. În cadrul ei, Stalin a susținut cu fermitate că Hess ar fi fost invitat aici de către serviciile noastre secrete. Nu este în interesul public ca toată această poveste să fie stârnită în acest moment. De aceea, dorința mea este ca ducele să nu efectueze, repet, să nu efectueze această deplasare.[101]

Suspiciunile lui Stalin nu se bazau numai pe rapoartele primite de la agenții britanici. Potrivit lui John Walter, fost inspector general al CIA, șeful rețelei de informații diplomatice a lui Hess, Franz Pfeffer von Saloman, era agent dublu, furnizând informații către NKVD.

În aceste condiții, este posibil ca povești precum cea prezentată în articolul din *American Mercury* să fi fost atent fabricate pentru a da impresia că MI6 îl ademenise pe Hess în Scoția; în definitiv, aceasta ar fi reprezentat o trădare considerabil mai mică decât dacă s-ar fi afirmat adevărul cu privire la misiunea respectivă. Această idee este susținută de raportul colonelului Moravec către NKVD. Se presupune de obicei că Moravec era un agent dublu, care transmitea informații secrete la Moscova, însă această ipoteză este incorectă. Anticomunist convins, care avea să plece din Cehoslovacia în 1948, când aceasta a fost preluată de sovietici, Moravec era legătura serviciilor de informații cehe cu rușii, furnizându-le acestora informații,

după instrucțiunile primite de la Aliați. Spre deosebire de Philby, orice informație pe care o transmitea la Moscova era cu siguranță una pe care serviciile de informații britanice doreau ca sovieticii să o afle.[102] Cu alte cuvinte, MI6 a început să răspândească povestea potrivit căreia capturarea lui Hess era un „succes nemaipomenit", doar pentru a fi acoperiți în cazul în care lucrurile ar fi mers prost.

Confuzia din jurul capturării lui Hess poate fi explicată de faptul că, în toată această poveste, erau implicate două forțe opuse, dintre care una sprijinea o înțelegere de pace, iar cealaltă îi era ostilă. Dacă este așa și dacă MI6 era favorabilă păcii, atunci este logic să presupunem că adversarii lor s-ar fi aflat în interiorul SOE. După cum am văzut, între cele două organisme exista o rivalitate politică serioasă: MI6 sprijinea negocierile de pace cu Germania, văzând în Rusia comunistă un adevărat dușman, în vreme ce SOE era în favoarea unei alianțe cu Stalin împotriva lui Hitler. Având în vedere că era creația prim-ministrului, SOE era în mod natural pro-Churchill. Șefii ei știau de scrisoarea lui Albrecht Haushofer, deoarece cenzorul le dăduse o copie. Kim Philby de la SOE era în Comitetul XX atunci când a decis să îl abordeze pe Hamilton cu privire la scrisoare, în februarie 1941. Oare aveau de gând să distrugă planul?

Aceasta nu e o speculație fără temei. Poate fi o coincidență că, în noaptea de 10 spre 11 mai 1941, sediul SOE de la Woburn Abbey găzduia nu unul, ci doi miniștri ai cabinetului: pe Anthony Eden și pe Hugh Dalton, ministru responsabil cu SOE, precum și pe directorul general al Direcției de Luptă Politică, Robert Bruce Lockhart. Dar ce nu mai pare o coincidență este faptul că, potrivit jurnalului lui Lockhart, unul dintre lucrurile pe care le avea în agendă pentru acel weekend era o discuție între parlamentarii conservatori cu privire la dimensiunea sprijinului acordat misiunii de obținere a păcii. Lockhart nota sumar în jurnal: „foarte mulți".[103]

Diverși reprezentanți ai clasei conducătoare britanice – aristocrați, diferiți industriași, politicieni conservatori și chiar casa regală – erau, din diferite motive, în favoarea unei păci negociate cu Germania. Hess nu și-a imaginat existența unui grup pro-pace, iar acesta nu a fost inventat de MI6. Existența lui la un nivel atât de înalt ar explica

mușamalizarea care a existat și continuă să existe cu privire la atât de multe aspecte ale afacerii Hess. Totuși, conspirația tăcerii care a înconjurat afacerea Hess protejează personaje aflate mult mai sus în ierarhie, poate chiar la vârful acesteia.

Note

[1] PRO, PREM 3/219/4
[2] PRO, FO 371/30920
[3] PRO, PREM 3/219/7: „Raport cu privire la interviul cu Herr Hess scris de locotenent-colonel de aviație ducele de Hamilton, 11 mai 1941"
[4] Conversație cu Wolf Rüdiger Hess, München, noiembrie 1999
[5] A se vedea Capitolul 5, nota 14
[6] Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 178
[7] Colville, p. 457
[8] *Ibid.*, pp. 458–459
[9] Costello, *Ten Days that Saved the West*, pp. 416–417, pe baza jurnalului nepublicat al lui Lawford
[10] PRO, INF 1/912: „Note suplimentare cu privire la incidentul Hess scrise de locotenent-colonel ducele de Hamilton". (Raport scris în anul 1945, pentru a fi prezentat Tribunalului Militar Internațional)
[11] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019
[12] Churchill, vol. III, p. 43
[13] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 417
[14] Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 180
[15] Padfield, *Hess,* p. 219
[16] *Ibid.*, p. 235
[17] *Ibid.*, p. 358
[18] *Ibid.*, p. 239
[19] Rapoartele Gestapo în RSHA Pritokolle, Institut für Zeitgeschicht, München
[20] Schwarzwäller, pp. 171–172
[21] Wolf Rüdiger Hess, pp. 343–344
[22] PRO, INF 1/912
[23] PRO, PREM 3/219/4: Ciornă nedatată a declarației lui Winston Churchill
[24] Cadogan, pp. 379–380
[25] PRO, INF 1/912

[26] Rapoartele lui Kirkpatrick cu privire la cele trei întâlniri cu Hess au fost făcute publice pentru prima dată în cadrul proceselor de la Nürnberg. Rapoartele originale au fost puse la dispoziția PRO în anul 1992, în dosarul FO 1093/1.
[27] PRO, FO 1093/1: Ivone Kirkpatrick, „Notă a unui interviu cu Herr Rudolf Hess, 13 mai"
[28] *Ibid.*
[29] *Ibid.*: Ivone Kirkpatrick, „Notă a unui interviu cu Herr Rudolf Hess, 15 mai, 1941"
[30] PRO, FO 1093/11: Memoriu din partea prim-ministrului către Sir Alexander Cadogan, 16 mai 1941
[31] Padfield, *Hess*, pp. 377–378
[32] PRO, PREM 3/219/7: Raport scris de Sir Alexander Cadogan, 13 mai 1941
[33] *Ibid.*: Memoriu din partea lui Churchill către Eden, 13 mai 1941
[34] PRO, PREM 3/219/4
[35] *Ibid.*
[36] *Ibid.*
[37] *Glasgow Herald*, 15 mai 1941
[38] *Ibid.*, 20 mai 1941
[39] Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, pp. 194–195
[40] Arhivele Hamilton, Fascicula 5005: Scrisoare din partea ducelui de Hamilton către Sir Alexander Hardinge, 19 mai 1941
[41] *Ibid.*: Scrisoarea ducelui de Hamilton către George al VI-lea, 19 mai 1941
[42] *Ibid.*: Raport scris de Kurt Hahn
[43] Camera Comunelor, vol. 371, col. 1591–1592
[44] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019
[45] Padfield, *Hess*, pp. 374–375
[46] *The Herald*, 28 august 1997
[47] Fullerton
[48] Intervievat în Edinburgh, 13 septembrie 2000
[49] Conversație cu Wolf Rüdiger Hess, München, noiembrie 1999
[50] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess,* pp. 193–194
[51] Padfield, *Hess*, p. 233, citând pagina de jurnal a lui Martha Haushofer pentru data de 22 mai 1941
[52] *New York Times*, 1 iunie 1941
[53] Ilse Hess, p. 18
[54] Kaden
[55] Padfield, *Hess*, p. 220
[56] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 433, citând PRO INF 1/912
[57] Camera Comunelor, vol. 377, col. 594–595
[58] *Glasgow Herald*, 18 februarie 1942
[59] Van Paassen, *That Day Alone*, p. 518

[60] Arhivele Hamilton, Fascicula 5 019
[61] *Ibid.* și PRO, AIR 19/564
[62] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019: Scrisoarea ministrului de interne către ministrul aviației, 18 iunie 1941
[63] *Ibid.*: Apel telefonic al lui Hiram Todd (avocat SUA) către McKenna&Co. (avocați pledanți britanici), 28 ianuarie 1943, prin care se cereau detalii cu privire la înțelegere, precum și răspunsul primit în aceeași dată; apel telefonic al lui Todd către McKenna&Co., 29 ianuarie 1943, prin care aceștia erau întrebați dacă suma acoperea și costurile ducelui; răspuns primit pe 30 ianuarie 1943, prin care se confirma faptul că nu erau acoperite și acestea.
[64] *Ibid.*: Apel telefonic al McKenna&Co. către Hiram Todd, 10 martie 1943, prin care se confirma faptul că Hamilton fusese de acord cu condițiile înțelegerii; apel telefonic al lui Todd către McKenna&Co., 20 martie 1943, prin care se confirma faptul că acest caz fusese închis printr-o înțelegere între părți.
[65] Chisholm și Davie, pp. 409–410
[66] *Edinburgh Evening News*, 14 mai 1941
[67] Dollan, „The Dollan Story"
[68] *Bulletin and Scots Pictorial*, 12 iunie 1941
[69] Dollan, „Premier and Hess"
[70] *Dumfries and Goloway Standard and Advertiser*, 29 aprilie 1942
[71] *Bulletin and Scots Pictorial*, 20 iunie 1941
[72] Dollan, „Premier and Hess"
[73] *Glasgow Herald*, 10 ianuarie 1942
[74] *Bulletin and Scots Pictorial*, 30 ianuarie 1942
[75] *Ibid.*
[76] Comunicat, de exemplu, în *The Scotsman*, 23 septembrie 1943
[77] Ipoteza din *Mercury* cu privire la Bohle ar putea fi o versiune deformată a unei informații reale, potrivit căreia la câteva zile după zbor, Bohle i-a spus lui Goebbels că la un moment dat se intenționase ca el să fie cel care să-l însoțească pe Hess (Goebbels, p. 377). Bohle le-a spus, de asemenea, anchetatorilor săi americani că Hess îi mărturisise că „dacă ar fi luat pe cineva, atunci acesta ar fi fost, bineînțeles, Bohle". (Arhivele Naționale SUA, Maryland, „Note cu privire la interogatoriul luat lui Wilhelm Bohle de către W. Wendell Blacke, 5–8 septembrie 1945", referință document 19613)
[78] Anonim, p. 523
[79] Arhivele Imperial War Museum, FO 645, cutia 155
[80] Dosarul medical din München (a se vedea Capitolul 11, nota 19)
[81] Mann
[82] Stewart, p. 157

[83] Wolf Rüdiger Hess, p. 86
[84] Pithers
[85] Padfield, *Hess*, p. 212
[86] A se vedea Capitolul 4, nota 104
[87] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 436
[88] *Ibid.*, pp. 436–437
[89] *Ibid.*, pp. 441–442
[90] *Ibid.*, p. 441
[91] *Ibid.*, p. 442
[92] Blitz și Kiley
[93] Andrew și Gordievsky, p. 239
[94] Brown, *Treason in the Blood*, pp. 180–185
[95] *Ibid.*, pp. 250–254
[96] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 453
[97] *Ibid.*, pp. 452–453
[98] Knightley, „A sosit cu siguranță momentul adevărului"
[99] Brown, *The Secret Servant*, pp. 349–350
[100] Churchill, vol. III, p. 49
[101] PRO, PREM 3/219/7: Memoriul lui Churchill către Sir Archibald Sinclair, 6 aprilie 1945
[102] Decorat de britanici și de americani, Moravec lucra la Pentagon în momentul morții sale, în 1969. A se vedea memoriile lui Moravec.
[103] Lockhart, vol. I, p. 98

CAPITOLUL OPT

Din ordinul regelui

Hess însuși venise în Marea Britanie convins că se afla sub protecția personală a regelui. Pe parcursul detenției sale în Aldershot, el a susținut în mod repetat acest lucru, cerând să i se transmită lui George al VI-lea mesaje din partea sa. Unul dintre „gardienii" săi de la MI6, maiorul Frank Foley, raporta la sfârșitul lunii mai, 1941:

> A ridicat din nou problema ducelui de Hamilton și a dlui Kirkpatrick. În mintea sa confuză, părea să creadă că aceștia se află în afara clicii politice sau a cercului serviciilor secrete care îl împiedicau să se întâlnească cu persoanele care erau în favoarea păcii și cu regele însuși. A repetat că venise aici din proprie voință, încrezător în spiritul cavaleresc al regelui.[1]

Interesant este că Hess nu doar pretindea că s-ar afla sub protecția regelui, ci chiar le spusese gărzilor sale din Scoția că se aștepta ca Hamilton să îl ducă la rege.[2] Churchill însuși, deși nu lua în serios afacerea Hess, i-a spus lui Stalin în octombrie 1944 că Hess venise în Marea Britanie sperând să aibă o întrevedere cu regele.[3] Această afirmație este de obicei văzută ca o dovadă că Hess avea o slabă percepție a realității, dar ce-ar fi dacă aceste speranțe ale sale erau reale? Dacă existase un aranjament ca George al VI-lea să-l protejeze pe liderul nazist, un aranjament care a trebuit să fie abandonat atunci când misiunea a eșuat?

Posibilitatea existenței unei legături între misiunea lui Hess și cercurile regale a fost expusă de alți cercetători, dar niciodată analizată pe deplin. În lucrarea sa, *The Crown and the Swastika*, Peter Allen susține că misiunea a fost o încercare de a instaura pacea între Marea Britanie și Germania și de a-l reafirma în funcție pe ducele de Windsor. Ipoteza se bazează pe opinia generală că, dacă cineva din casa regală ar fi fost implicat în afacerea Hess, cel mai probabil candidat la acest rol nu putea fi altul decât „oaia neagră" a familiei regale, ducele de Windsor. Cu toate acestea, se ignoră faptul că punctul de vedere al acestuia era împărtășit, în general, și de restul membrilor familiei regale. Într-adevăr, se pare că Windsor a fost folosit pe post de țap ispășitor, pentru a distrage atenția de la acest adevăr, prea puțin agreabil. Scott Newton a stabilit că la curte a existat o mișcare favorabilă păcii destul de importantă, care o avea în centru pe încăpățânata regină Maria, mama regelui*. Și, bineînțeles, era în interesul familiei regale să încheie o pace cu Germania, din două motive: în primul rând, conflictul din 1914–1918 o învățase că războaiele mondiale ar putea dăuna monarhiei; în al doilea rând, era convinsă că bolșevismul este adevăratul inamic. Imaginea teribilă a execuției țarului și a familiei acestuia îi stăruia încă în minte. Într-adevăr, dacă în Marea Britanie ar fi existat o mișcare pentru pace care să-i întindă lui Rudolf Hess o mână prietenească, nu ar fi fost deloc surprinzător să aflăm că aceasta avea o strânsă legătură cu monarhia. Inițial, datele furnizate de un fost membru al serviciilor de informații ne-au condus în direcția a două persoane: un anume colonel W.S. Pilcher și „cea care era regină pe atunci", actuala regină mamă**.

Dincolo de faptul că multe piste diferite din această investigație ne conduc către curtea regală, nu există nici o dovadă concretă că regina Elisabeta, regina mamă***, ar fi fost implicată în afacerea Hess.

---

* Regina Maria, văduva regelui George al V-lea, nu a folosit niciodată titlul de regină mamă. (n.red.)

** În anul publicării cărții (2001) regina mamă trăia încă. Ea a murit un an mai târziu. (n.red.)

*** Regina Elisabeta, regina mamă, a fost văduva regelui George al VI-lea și mama reginei Elisabeta a II-a. (n.red.)

Cu toate acestea, există o legătură surprinzătoare, care a ieșit la iveală în timpul unei conversații cu John Harris (coautor al lucrării *Hess: The British Conspiracy*, în care se afirmă că SOE era responsabilă cu ademenirea lui Hess în Marea Britanie). Harris a descoperit că fratele reginei Elisabeta, David Bowes-Lyon, de care aceasta era extrem de apropiată, a deținut în SOE o funcție importantă, dar vag definită, descrisă evaziv sub titulatura de „ofițer de legătură". Harris a amintit în trecere această informație, aparent inofensivă, în prima versiune a manuscrisului cărții sale și a fost foarte surprins atunci când editorii săi i-au cerut să o elimine.[4] Poate că în anumite cercuri era privită ca fiind periculoasă.

Cu toate acestea, am reușit să aflăm că David Bowes-Lyon era totodată un susținător al Frăției Anglo-Germane, încă dinainte de război. Deși nu există dovezi că a fost membru al acesteia, una dintre firmele la care a fost director executiv (Lazard Brothers) și o alta la care era membru al consiliului de administrație (Dunlop) erau companii membre.[5] Ceea ce face greu de crezut faptul că nu ar fi fost de acord cu obiectivele Frăției.

Recent, dimensiunea sprijinului acordat de sora lui David Bowes-Lyon mișcărilor pro-pace a făcut subiectul unor intense speculații în presa britanică. În martie 2000, a existat o mare agitație în rândul istoricilor britanici cu privire la perspectiva desecretizării documentelor lui Walter Monckton, despre care ne așteptam să facă dezvăluiri importante legate de criza abdicării. Însă, chiar în ultimul moment, una dintre cutiile cu documente a fost reținută, deoarece conținea scrisori ale reginei din acea vreme, care cuprindeau informații extrem de personale referitoare la Wallis Simpson. Însă ediția ziarului *Independent on Sunday* din 5 mai 2000 afirma că, potrivit unor persoane implicate, care văzuseră documentele, scrisorile nu aveau legătură cu Simpson, ci cu dorința reginei de a evita un război cu Germania și de a se stabili legături mai strânse între cele două țări. (În ziar se afirmă că atitudinea ei față de Churchill era, în cel mai bun caz, acceptabilă, iar în cel mai rău, de ostilitate fățișă.) Articolul a mers atât de departe încât a susținut că regina ar fi acceptat din toată inima ocuparea Marii Britanii de către Germania, cu condiția ca monarhia și poziția ei să

fie păstrate intacte. În opinia noastră, publicația *Independent on Sunday* exagerează mult prea mult – după cum am văzut, atitudinea familiei regale, în general, era aceea că era în interesul lor și al națiunii să evite un conflict cu Germania și să se opună bolșevismului. Nici un moment nu s-a pus problema ocupației naziste.

Dar ce este atunci cu misteriosul colonel Pilcher? Cercetătorii afacerii Hess, cum sunt Scott Newton și Andrew Rosthorn, au întâlnit deseori acest nume, fără a putea însă descoperi mai multe despre el. Singura informație accesibilă se află în *Who's Who*[*] unde, până în 1943, apare ca fiind un cunoscut ofițer de armată, dar unul absolut obișnuit. Locotenent-colonelul William Spelman Pilcher, decorat cu Ordinul pentru Servicii Deosebite, s-a născut în 1888 și și-a desfășurat o mare parte a carierei în cadrul Gărzii Grenadierilor, la comanda Batalionului 3 al acestora. Singurul fapt notabil al carierei a fost acela că a fost implicat în Misiunea Militară Britanică în Polonia, în perioada 1920–1921. A ieșit la pensie în 1936. Apoi s-a petrecut ceva ciudat – după 1943, acesta pare să devină o non-persoană[**], cel puțin pentru clasa conducătoare. Ultimul articol din *Who's Who* cu privire la el, datând din 1943, susține că ar fi fost „reangajat" (posibil în armată), în 1939. În 1944 numele său dispare și, deși ne-am aștepta ca el să apară în anunțurile mortuare din acel an, nu este acolo. (A murit abia în 1970.[6]) Articolul despre el nu a fost transferat, așa cum se obișnuia, nici în *Who Was Who*[***]. Numele său lipsește chiar și din indicele general al *Who's Who,* care ar trebui să enumere toate persoanele care au apărut vreodată în paginile ei. Oare ce s-a întâmplat cu colonelul W.S. Pilcher? Să fi căzut în dizgrație, să fi comis o infracțiune de neiertat, cum ar fi trădarea?

Ar putea fi relevant faptul că în Primul Război Mondial Pilcher servise în cadrul brigăzii de grenadieri în aceeași perioadă cu ducele

---

[*] Publicație de referință, care cuprinde informații biografice concise cu privire la personalitățile vremii. Primele informații din publicațiile de acest tip datează din 1849. (n.tr.)

[**] Persoană despre existența căreia nu există nici un fel de dovezi. (n. tr.)

[***] Publicație de referință, care cuprinde informații biografice concise cu privire la personalitățile care nu mai sunt în viață. În acest tip de publicații sunt listate personalitățile care au decedat începând cu anul 1897. (n.tr.)

de Buccleuch. Îndeplinirea stagiului militar în acel regiment era o tradiție de familie pentru familia Percy (a ducilor de Northumberland), lucru care ar fi putut să-l pună pe Pilcher în legătură cu aristocrația care era împotriva războiului.[7] În 1998, într-o încercare de a afla informații cu privire la cele mai obscure aspecte ale cercetării noastre, am postat niște materiale pe internet, în care aminteam câteva nume, printre care și cel al lui Pilcher. Ca răspuns, am primit o scrisoare de la Kenneth de Courcy, duce de Grantmesnil, care fusese implicat în inițiativele de pace din 1940 din Suedia, susținute de lordul Halifax și de Rab Butler.[8] În scrisoarea sa, de Courcy, un prieten al colonelului Pilcher, scria:

> Amândoi [ducele de Buccleuch și colonelul Pilcher] îmi erau prieteni foarte apropiați, dar cel de-al doilea a dispărut brusc, fără urmă, vreme de aproape 40 de ani. Nu știu dacă asta a avut legătură în vreun fel cu Hess. De fapt, am fost interogat oficial cu privire la acest lucru, dar eu nu știu nimic. Mi-ar plăcea nespus de mult să aflu adevărul. Am mers până la cel mai înalt nivel, la acel moment, dar mi s-a spus că este secret de stat.[9]

Din păcate, de Courcy a murit la scurt timp după ce a scris aceste rânduri, dar declarația lui arată faptul că Pilcher avea legături cu cineva implicat în inițiativele de pace din Suedia.

O sursă importantă de informații din interiorul palatului regal o reprezintă un oficial al Ministerului Apărării acum la pensie, care are legături foarte strânse și cu Ministerul de Externe. Pentru a-i păstra anonimatul, îl vom numi în continuare „Alexander". Pe parcursul acestei investigații, el ne-a putut oferi indicii și informații valoroase și, în unele cazuri, copii ale unor documente de obicei inaccesibile.

Cum era de așteptat, l-am întrebat pe Alexander ce a putut afla despre Pilcher. Potrivit lui Pilcher fusese sechestrat din ordinul familiei regale fără acces la mijloace de comunicare, din 1941 și până în 1970 la moartea lui, într-o mică reședință izolată aflată pe domeniul Balmoral. Motivul acestei „arestări" fusese, se pare, faptul că Pilcher ar fi semnat în numele regelui un bilet de liberă trecere pentru Hess. Nu am putut bineînțeles să obținem confirmarea acestui lucru, dar

existența unui astfel de bilet asupra lui Hess în noaptea de 10 mai 1941 ar explica fără îndoială foarte multe.

Urma să primim și alte indicii, nu mai puțin tentante și sugestive. În 1995, Stephen Prior și Robert Brydon au participat la un dineu la Charleton, reședința baronului St Clair Bonde, din Fife, Scoția, reședință care fusese și casa bunicului acestuia, diplomatul și omul de afaceri suedez, baronul Knut Bonde. În conversațiile purtate după cină, s-a adus în discuție subiectul Rudolf Hess, moment în care St Clair Bonde a aruncat o informație bombă, potrivit căreia bunicul său fusese strâns implicat în eforturile de a intermedia un acord de pace între Marea Britanie și Germania, declarând: „Bunicul meu a avut un rol esențial în zborul lui Hess". Din păcate, când a fost rugat să spună mai multe despre acest lucru, baronul nu a mai dezvoltat subiectul. Poate că s-a gândit că spusese deja mai mult decât suficient.

Se știe că Knut Bonde a fost într-adevăr un jucător-cheie în inițiativele de pace din Suedia și, deși era un anticomunist convins, dedicat ideii de a aduce pacea în Europa, a fost la un moment dat considerat de Ministerul de Externe drept o pacoste. Baronul călătorea frecvent între Suedia și Scoția în timpul războiului deoarece, pe lângă faptul că era însurat cu o scoțiană (căreia Menzies îi era unchi), avea acolo o casă și interese de afaceri. Nu există nici un dubiu că a fost implicat în discuțiile de pace inițiate de Rab Butler,[10] însă aceea a fost prima oară când numele lui s-a asociat cu acțiunea lui Rudolf Hess. Din nou, informația este surprinzătoare, dar nimic mai mult. Însă, din fericire, alte informații urmau să se dovedească mai generoase.

Dezastrul de la Dungavel

În 1975, Robert Brydon a avut o conversație foarte interesantă cu prietena lui, scriitoarea americană Elisabeth Byrd, la reședința acesteia, Old Craig Hall, din East Lothian, Scoția. Fostă secretară a lordului Malcolm Douglas-Hamilton în Statele Unite, imediat după război, ea i-a dat o informație complet nouă. Potrivit acesteia, lordul Malcolm i-a spus că după sosirea lui Hess zburase împreună cu ducele într-un Avro Anson. Fusese îngrozit la gândul că a trebuit să zboare

într-un avion de instruire, atât de învechit, atât de uzat, încât putea vedea pământul prin găurile din podea. Deloc surprinzător, el a descris acea experiență ca fiind cea mai înspăimântătoare din viața sa. Povestea ar putea fi coroborată cu cea a celor doi piloți cehi de la Aldergrove, care au fost trimiși să intercepteze avionul lui Hess, dar care au fost chemați înapoi: ei afirmaseră că, mai târziu în acea seară, doi ofițeri RAF de rang superior sosiseră într-un aparat Avro Anson, ca să-i interogheze. Să fie aceasta întâmplarea menționată de Elizabeth Byrd? Să fi fost cei doi ofițeri RAF ducele de Hamilton și fratele său, lordul Malcolm?

Elizabeth și-a continuat relatarea, spunând că lordul Malcolm insinuase că fratele său îi permisese să fie ținta atacurilor legate de întreaga afacere Hess, pentru a proteja alte persoane aflate mai sus în ierarhia socială. Iar acesta bănuia că mușamalizarea era necesară pentru protejarea reputației membrilor familiei regale.

La scurt timp după aceea, Elizabeth l-a prezentat pe Robert unei doamne mai în vârstă, care deținea la rândul ei informații extraordinare despre afacerea Hess. Din motive care vor deveni evidente, aceasta a dorit să rămână anonimă, drept pentru care o vom numi „doamna Abbot". În mai 1941, se afla la Dungavel, împreună cu unul dintre batalioanele de femei constituite în timpul războiului. Ea a spus că domeniul deținea o pistă de aterizare operațională, care fusese utilizată de trupe de cadeți*. Uneori, la capătul pistei de aterizare, se aflau avioanele de instrucție Bristol Blenheim**. Doamna Abbot a adăugat că Dungavel era pe lista punctelor de aterizare de urgență a piloților RAF, folosite în cazurile în care aceștia nu se puteau întoarce la baze (lucru pe care l-am putut confirma). Era echipat cu sistem temporar de semnalizare, care era aprins în momentul în care se făceau aterizări noaptea.

Doamna Abbot a spus că în noaptea de 10 mai 1941, târziu, chiar când ieșeau din bucătăria reședinței Dungavel, ea și o camaradă a sa

* Air Training Corps – trupe afiliate RAF, compuse din civili voluntari cu vârsta de peste treisprezece ani. (n.red.)

** Bombardier ușor, de producție britanică, folosit de Forțele Regale Aeriene în Al Doilea Război Mondial. (n.red.)

au rămas fără cuvinte, văzând că se aprinseseră luminile de semnalizare ale pistei de aterizare. S-au întrebat atunci dacă se făceau doar probe sau chiar urma să aterizeze un avion. Având încă în minte recentele raiduri aeriene asupra orașului Glasgow și pana de curent care le-a urmat, femeile sperau că nu asistă la rezultatul unei „grave defecțiuni electrice care ar fi atras avioanele de luptă germane și ne-ar fi omorât pe toți". Câteva minute mai târziu, luminile au fost stinse. La scurt timp, cele două femei au auzit un avion care zbura la joasă altitudine, deși, așa cum credea doamna Abbot, nu atât de jos ca și cum ar fi încercat să aterizeze. Pentru un moment s-au așteptat ca luminile să se aprindă din nou, dar lucrul acesta nu s-a întâmplat. Imediat după aceea, femeile au auzit iar un avion, probabil același, trecând din nou pe deasupra. Întrebând despre acest incident ciudat, doamnei Abbot i s-a răspuns că luminile fuseseră aprinse ca urmare a unui apel telefonic de la Bowhill (reședința ducelui de Buccleuch) și că fuseseră stinse de un grup de străini care intraseră în casă.

Mărturia doamnei Abbot pare să confirme nu numai faptul că Hess intenționa să aterizeze la Dungavel, ci și că în acea noapte se aflau acolo persoane care, probabil din motive foarte diferite, îl așteptau.

Acest lucru stârnește mai multe întrebări. Cine erau străinii care intraseră în casă și stinseseră, se pare, luminile de aterizare? Ordinele cui le urmaseră ei în acea noapte?

Deși doamna Abbot a decedat între timp, am putut totuși să dăm de urma uneia dintre fostele ei colege, care fusese de gardă în acea noapte. (Și aceasta a dorit să-și păstreze anonimatul, așa că o vom numi „doamna Baker".)

În timpul unei întâlniri cu Stephen Prior de la începutul anului 1996, doamna Baker a putut confirma că luminile de pe pista de aterizare de la Dungavel fuseseră aprinse, și apoi stinse, în momentul în care un avion necunoscut zbura pe deasupra. Însă a adăugat, aproape accidental, alte două informații extrem de importante. Mai întâi, a spus că în cursul anului 1941 două lăzi care purtau însemnele fabricii Messerschmitt fuseseră aduse la Dungavel și păstrate în unul

dintre hangare. I se spusese, deși nu văzuse acest lucru cu ochii ei, că ele conțineau „rezervoare de carburant".

Ca și cum nu ar fi fost de ajuns, doamna Baker a mai susținut și că „ducele și oamenii săi se aflau la The Kennels", adăugând că din acest grup făceau parte și câțiva polonezi. (The Kennels este o clădire mică, aflată aproape de pista de aterizare.) Bineînțeles, există dovezi documentare substanțiale că ducele de Hamilton se afla la baza aeriană RAF din Turnhouse* în momentul în care Hess a aterizat, lucru care pune la îndoială credibilitatea celor afirmate de doamna Baker. Cu toate acestea, atunci când Stephen a încercat să afle de la ea mai multe lucruri cu privire la acest episod, doamna a dat un răspuns uimitor: „Nu ducele de Hamilton, ducele de Kent." Dacă fratele mai mic al regelui a fost implicat, acest lucru ar explica limpede conspirația tăcerii care s-a clădit în tot acest timp în jurul afacerii Hess. Chiar să se fi aflat Kent la Dungavel în acea noapte, în așteptarea lui Rudolf Hess?

Dacă acest lucru este adevărat, atunci s-ar clarifica multe dintre neclaritățile din jurul evenimentelor din 10 mai 1941, precum și aparenta confuzie cu privire la capturarea lui Hess și la consecințele acesteia[11]. De exemplu, ar explica de ce Sir Patrick Dollan, deși dornic să demaște planul Hess, era atât de reticent în a spune numele celor care se aflau în spatele lui. (Și ar putea fi important faptul că a dat ceasul aparatului Me-110** al lui Hess unui vizitator regal la Glasgow.[12] Deși identitatea acestuia nu este menționată, se înțelege că ar fi fost ducele de Kent.) Dar există oare dovezi obiective care să susțină ceea ce afirmă doamna Baker?

În mod curios, statutul proprietății Dungavel în timpul războiului a primit prea puțină atenție din partea altor cercetători, deși se știe foarte bine că aceasta era destinația dorită de Hess în noaptea aceea. Se bănuiește că reședința se afla încă în proprietatea personală a ducelui și ducesei de Hamilton, care locuiau pe atunci lângă Turnhouse, cu toate că majoritatea clădirilor mari aflate în zonele

* Actualmente suburbie și aeroport din Edinburgh, Scoția (n.red.)

** Messerschmitt Bf 110 – avion german de vânătoare, folosit în Al Doilea Război Mondial (n.red.)

rurale fuseseră cedate, pe durata războiului, fie forțelor armate, fie spitalelor. Deși, după informarea telefonică primită de la Ivone Kirkpatrick, Sir Alexander Cadogan a afirmat că Dungavel era la acel moment spital, s-a dovedit dificil să demonstrăm acest lucru. În final, actualul duce de Hamilton a clarificat chestiunea într-o scrisoare pe care ne-a adresat-o și în care afirmă că, deși ar fi „putut" fi folosită ca spital, părți din această proprietate erau cu siguranță ocupate de diferite alte organizații, inclusiv de Corpul de Antrenament-Femei*, de Trupele Terestre Femei**, Trupele Regale Aeriene Femei*** și de Crucea Roșie[13]. Faptul este extrem de interesant din două motive: primul este acela că susține versiunile informatoarelor noastre, care au afirmat că se aflau acolo alături de WRAF; al doilea, faptul că în casă se afla sediul unui punct al Crucii Roșii Internaționale, ceea ce înseamnă că era o mică zonă de teritoriu neutru. Toate acestea făceau din Dungavel locul ideal pentru o conferință de pace.

Potrivit declarațiilor date Gestapoului de către unul dintre aghiotanții lui Hess, Emma Rothacker se așteptase ca mesajul referitor la Alfred Horn să îi fie transmis de Crucea Roșie. Hamilton a susținut că Hess îl rugase să-i trimită mătușii sale telegrama, dar nu i-a spus nimic de Crucea Roșie; de fapt, el a dedus că mesajul trebuia să îi fie transmis acesteia în mod direct. Fie că Hamilton nu a știut unde să o trimită, fie se omit informații din raportul său. Subiectul Crucea Roșie apare adesea în încurcatele evenimente din acea vreme: Albrecht Haushofer s-a întâlnit cu Carl Burckhardt, șeful Comitetului Internațional al Crucii Roșii, la Geneva, cu câteva zile înainte de zborul lui Hess. Burckhardt a jucat un rol important în coordonarea pregătirilor pentru misiune. Având în vedere că acum știm că la Dungavel exista un sediu al Crucii Roșii, se poate ca mesajul să fi urmat a fi transmis de acolo la Geneva și apoi Emmei, mătușa lui Hess. Este clar, Crucea Roșie avea un rol important în piesa lui Rudolf Hess, dar, ca multe alte părți-cheie ale poveștii, acesta a fost minimalizat cu bună știință.

---

* Girls' Training Corps (n.red.)

** Women's Land Army (n.red.)

*** Women's Royal Air Force, WRAF (n.red.)

Dar ce era cu apelul telefonic despre care doamna Abbot susținea că s-ar fi primit de la Bowhill, reședința ducelui de Buccleuch? Acesta se afla în arest la domiciliu, din cauza opiniilor sale pro-germane, așa că de ce să fi venit un apel telefonic important de acolo? Traseul zborului lui Hess pe deasupra Scoției trecea exact peste Bowhill, așadar cineva îi avertiza poate pe cei de la Dungavel că Hess se află pe drum.

După cum am văzut, Hess și-a schimbat în mod deliberat traseul, pentru a zbura în apropierea castelului Alnwick, reședința ducelui de Northumberland. Călătoria lui deasupra Marii Britanii îl purtase peste locuri precum Alnwick, Bowhill și Dungavel, toate reședințe ale unor cunoscute familii aristocrate cu poziții favorabile păcii și care erau înrudite între ele. (Sora ducelui de Northumberland era măritată cu ducele de Hamilton, iar fiica cea mai mare a ducelui de Buccleuch s-a măritat ulterior cu însuși ducele de Northumberland, în vreme ce sora lui Buccleuch, Alice, se căsătorise cu fratele regelui, ducele de Gloucester. Este relevant faptul că, la începutul lunii iunie 1941, ducele de Buccleuch a adresat o scrisoare guvernului, cerând permisiunea de a se întâlni cu Hess.[14])

Livrarea de rezervoare cu combustibil este și mai greu de crezut decât implicarea regală în această poveste. Era oare cu putință ca, în mijlocul războiului, să se poată livra în Scoția, probabil direct de la fabrica Messerschmitt, rezervoare suplimentare pentru un avion inamic? Pare un scenariu imposibil, având în vedere pericolele care existau, însă el este susținut de faptul că transmisiunea radio germană din data de 14 mai afirma că Hess se aștepta să i se ofere combustibil pentru a se întoarce în țară. Sir Patrick Dollan a confirmat această ipoteză, pe baza investigațiilor proprii făcute în rândul „prietenilor" din Scoția. Semnificativ este că guvernul britanic nu a încercat deloc să ia în derâdere aceste sugestii, deși i-ar fi fost foarte ușor să o facă, pur și simplu arătând că atâta timp cât avionul lui Hess fusese echipat cu rezervoare suplimentare, la care el renunțase, ar fi fost imposibil să i se poată pune la dispoziție îndeajuns de mult combustibil pentru întoarcerea acasă (existența rezervoarelor suplimentare sugerează că Hess intenționa să se întoarcă la Augsburg). Dar dacă rezervoarele

au fost livrate, rămâne întrebarea cum se întâmplase acest lucru. Modalitatea cea mai evidentă ar fi fost prin Suedia, dacă ne amintim de mărturia baronului St Clair Bonde, potrivit căreia Knut Bonde a avut un rol decisiv în pregătirile pentru acțiunea lui Hess. Cetățean respectabil al unei țări neutre, pe lângă interesele de afaceri, Bonde avea în Scoția niște avantaje diplomatice și de aceea i-ar fi fost relativ ușor să aranjeze ca rezervoarele să fie livrate via Stockholm.

Gordon Stewart (unul dintre membrii gărzii civile de la ferma Floors) a oferit poate confirmarea că luminile de aterizare de la Dungavel au fost aprinse, atunci când își amintește că a văzut niște lumini în depărtare, despre care i s-a spus că reprezentau o „pistă capcană".[15] Dar pentru cine era acea capcană? Din păcate, relatarea lui Stewart nu oferă nici un detaliu cu privire la direcție sau la moment, dar cu toate acestea este interesantă. Este posibil ca Stewart să fi confundat luminile de la Dungavel, aflate la aproape nouăsprezece kilometri distanță? Sau acele lumini chiar erau o diversiune, care avea ca scop să îl îndepărteze pe Hess de la destinația sa, poate chiar să îl omoare? Existența unei unități de diversiune lângă Eaglesham este confirmată de raportul inspectorului Hyslop, în care acesta enumeră membrii acelei unități aflați în mulțimea adunată la ferma Floors.[16] Să nu uităm că exista, se pare, un semnal de „abandonare" a misiunii, pentru Hess, care se putea declanșa atunci când el s-ar fi aflat aproape de Dungavel. Și poate că acest semnal de la sol era tocmai aprinderea luminilor pistei de aterizare.

Dar ce se întâmplă cu ipoteza că ar fi existat un comitet de întâmpinare – din care făcea sau nu parte ducele de Kent – care îl aștepta pe Hess la Dungavel? Această ipoteză a apărut într-un articol al *American Mercury* din 1943, deși acolo se vorbește despre existența unui grup de întâmpinare format din ofițeri ai serviciilor de informații. Oricât de curios ar părea, ea este coroborată parțial cu o omisiune importantă făcută mai târziu de ducele de Hamilton: în 1943 el se afla în fața unui alt proces de calomnie, deși până la urmă acesta nu s-a finalizat, împotriva unui editor londonez ce publicase un pamflet în care cita fragmente din articolul din *American Mercury*. Pentru a-i pune în temă pe avocații săi, ducele a notat propriile

comentarii clare pe marginea articolului în cauză: acolo unde se susține că avionul lui Hess a beneficiat de escortă RAF, Hamilton a scris: „Nu este adevărat", iar acolo unde se declara că Hess fusese ademenit de serviciile de informații britanice, el a notat „neadevărat". Însă, atunci când ajunge la problema „comitetului de întâmpinare" de la Dungavel, Hamilton nu face absolut nici un comentariu.[17]

Remarca doamnei Baker, despre faptul că printre cei care îl însoțeau în noaptea aceea pe ducele de Kent la The Kennels se aflau și polonezi, pare logică, din mai multe motive. Având în vedere că războiul începuse odată cu invadarea Poloniei de către Germania, orice încercare de a negocia o înțelegere ar fi trebuit să includă și reprezentanți polonezi. Guvernul polonez în exil, condus de generalul Sikorski, avea sediul nu foarte departe, lângă Edinburgh. Dacă în grupul pro-pace care îl aștepta pe Hess să aterizeze la Dungavel se aflau și polonezi, poate că acest lucru explică de ce Roman Battaglia, diplomatul polonez, a sosit neanunțat la sediul gărzii civile din Giffnock, unde l-a „interogat" pe Hess în limba germană, timp de două ore. Prezența lui i-a uimit pe cei din MI5, care nu au reușit să afle cine îl chemase sau cum aflase acesta de sosirea aviatorului.

Însă cea mai extraordinară ipoteză este de departe aceea că ducele de Kent îl aștepta pe Rudolf Hess la conacul Dungavel, în noaptea de 10 mai 1941. Ipoteza a părut la început imposibilă, dar o serie de informații interesante par să o susțină. Chiar la începutul planului lui Hess – atunci când a adus pentru prima oară în discuție subiectul unei inițiative de pace, în timpul plimbării prin pădure alături de Karl Haushofer, la sfârșitul lunii august 1940 – s-a făcut referire la ducele de Kent. Haushofer relata:

> [Hess a întrebat] Nu-i așa că nici tu nu vezi vreo modalitate prin care aceste posibilități să fie discutate într-un al treilea loc [neutru], cu un intermediar, posibil bătrânul Ian Hamilton sau celălalt Hamilton?
>
> La aceste sugestii am răspuns că ar exista o posibilitate excelentă ca întrevederea să se desfășoare în Lisabona, la aniversarea

Centenarului* dacă, în locul unor inocenți oameni de paie, s-ar putea trimite acolo persoane politice bine deghizate.[18]

Haushofer sugerează că Hamilton era văzut ca mediator între Hess și o altă persoană și nu ca persoana de contact cea mai importantă. De asemenea, el face referire la sărbătorile portugheze din iunie 1940. Și poate nu este o coincidență că reprezentantul britanic la ceremonia de la Lisabona a fost George, ducele de Kent.[19]

Prințul Georgie

Născut în 1902, George (Georgie) Eduard Alexander Edmund, cel de-al patrulea fiu (cel mai mic fiu supraviețuitor) al lui George al V-lea și al reginei Maria, acest fermecător membru al familiei regale, avea să moară în condiții misterioase pe o pantă abruptă din Scoția, în august 1942. Unchi al actualei regine, el a fost primul membru al familiei regale care a murit în serviciu activ, din secolul al XV-lea încoace, dar, în mod curios, numele lui este foarte rar menționat. Puțini dintre cei care fac parte din generația de după război au auzit de el, deși cunosc povestea fratelui său mai mare, exilatul Eduard al VIII-lea.

Născut cu privilegii extraordinare, familia lui nu era totuși una sofisticată și nici chiar bine adaptată. Când era tentată să-și alinte una dintre odrasle, regina Maria spunea: „Trebuie să am întotdeauna în minte faptul că tatăl lor le este de asemenea și rege.“ Eduard, moștenitorul, era un Peter Pan în miniatură, care și-a păstrat înfățișarea tinerească până la vârsta de mijloc, dar care a refuzat să se maturizeze emoțional și intelectual. Mai târziu, el avea să zguduie Imperiul Britanic din temelii când, devenit regele Eduard al VIII-lea, a abdicat în 1936 pentru a se căsători cu americanca Wallis Simpson, de două ori divorțată. Apoi a mai fost implicat și în alte scandaluri, legate de acuzații de spălare de bani și de simpatizare cu doctrina

* Cea de a opta celebrare a independenței Portugaliei, la care a participat și ducele de Kent. (n.red.)

nazistă, acuzații care au persistat și care, în aceste timpuri mai puțin reverențioase, ies din nou la iveală, mai intens ca niciodată.

Succesorul lui Eduard a fost fratele său, Bertie, un bărbat bâlbâit și împleticit – defecte datorate frustrărilor acumulate – a cărui viață nu fusese altceva decât o serie de umilințe, adesea din partea fratelui mai mare cu care se afla într-o permanentă rivalitate, cu excepția celor două domenii în care excela. Prințul Albert, mai târziu duce de York, și apoi regele George al VI-lea, ajunsese în semifinala probei de dublu masculin de la Wimbledon, în echipă cu Sir Louis Greig. Dar acest lucru era nesemnificativ în comparație cu cel mai mare triumf al său, care avea să-i câștige admirația și respectul nu numai din partea întregului Imperiu Britanic, ci, mai important, cel puțin pentru el, din partea părinților săi. Deși ar părea incredibil pentru un bărbat atât de timid și de imatur, acesta s-a căsătorit în 1923 cu femeia perfectă, lady Elizabeth Bowes-Lyon, care provenea din vechea familie scoțiană a conților de Strathmore. A avut cu ea două fete perfecte: prințesa Elisabeta, astăzi Majestatea Sa regina, și Majestatea Sa prințesa Margaret.

Dar ce s-a ales oare de prințul Georgie, copilul preferat al mamei sale, ale cărui bună dispoziție și spirit glumeț îl făceau cel mai agreabil dintre copiii familiei Windsor? Asemenea fraților săi, era un copil relativ fragil, însă, spre deosebire de ei, înzestrat cu bune maniere și cu farmec. Deși a dovedit înclinații artistice, a fost forțat să suporte rigoarea unei educații în domeniul naval. Dar dintre toți băieții Windsor, el a fost sigurul instruit în activități ale serviciilor de informații, în cadrul forțelor navale, la Rosyth.[20]

După terminarea cursurilor de marină militară, George a făcut un gest de conștiință, un pas istoric pentru un prinț, devenind inspector de fabrică, de teamă că, în cazul în care nu se îmbunătățeau condițiile clasei muncitoare, țara s-ar fi putut transforma într-un stat bolșevic.

Dincolo de toate acestea, George avea o viață dublă: era un duce conștiincios și un apărător al maselor ziua, dar un playboy dependent de cocaină și bisexual noaptea. Fratele său, Eduard, de care a

fost întotdeauna foarte apropiat, a reușit să-l trateze de dependența de droguri.[21]

În 1934, pe când era duce de Kent, s-a căsătorit cu încântătoarea prințesă Marina de Iugoslavia. Au avut împreună trei copii: Eduard, Alexandra și Michael. Vărul Marinei, prințul Philip de Hesse, era intermediarul între Hitler și Mussolini. Pe de altă parte, atât ducele, cât și ducesa de Kent erau foarte interesați de doctrina național-socialistă. Marina avusese ocazia să vadă cum a luat naștere aceasta, pe vremea când locuise alături de sora sa, căsătorită cu contele Törring-Jettenbach, la München, orașul natal al lui Rudolf Hess.

Fiind mereu un fiu ascultător, George a fost numit cavaler al Ordinului Jartierei în decembrie 1923. Tot pe umerii săi a căzut și povara unei alte tradiții regale: în 1928 a devenit francmason, iar în 19 iulie 1939, a fost instalat ca mare maestru al francmasoneriei engleze de către fratele său, George al VI-lea, la teatrul Olympia, în West London.[22] În prezent, mare maestru este fiul său.

Ar fi putut susține tradiția la fel de hotărât ca oricare prinț regal, însă George, duce de Kent, a fost întotdeauna un vizionar, așa cum arată și perioada în care s-a dedicat inspectării fabricilor. În opinia sa, viitorul aparținea aviației, domeniu în care s-a implicat plin de pasiune încă din 1929, când și-a luat brevetul de aviator. A fost primul membru al familiei regale care a traversat Atlanticul în zbor, iar în 1936 a devenit mare maestru al Societății Piloților și Navigatorilor Aerieni, care, în acea vreme, așa cum am văzut deja, era organizată pe linii cvasicavalerești, formând așa-numita asociație a „cavalerilor aerului". Atât prin prisma trecutului, cât și a intereselor personale, s-a aflat adesea în contact cu ducele de Hamilton. Dar oare această pasiune a sa pentru zbor, dacă nu altceva, l-a pus în contact și cu celălalt cavaler al aerului, Rudolf Hess?

George și adjunctul führer-ului aveau mult mai multe în comun decât pasiunea pentru aviație. Din pricina interesului în sfera problemelor economice și sociale, printre care și șomajul, ducele de Kent, asemenea multor altor persoane din sfera puterii de la începutul anilor 1930, era atras de forța și succesul național-socialismului

german. Blitzkrieg și Holocaustul erau încă departe. Tot ce se vedea în acel moment era că Hitler eliminase șomajul, evitase prăbușirea economică și comunismul. Deși nu era preferatul tuturor, din punct de vedere politic, Hitler era considerat de foarte mulți un făcător de miracole în domeniile economic și social, un exemplu de urmat.

Chiar înainte de izbucnirea războiului, era preconizat ca ducele de Kent să devină guvernator general al Australiei, dar situația internațională tensionată a făcut ca acest plan să fie dat uitării. Oricum, a devenit general-maior de aviație însă, cu un gest care îi era caracteristic, a renunțat la această funcție în 1940, considerând nepotrivit să fie superiorul unor ofițeri cu mult mai multă experiență decât el. Astfel, devine colonel de aviație, iar în iulie 1941, general de flotilă în Departamentul Asistență al Biroului Inspectorului General RAF. În esență, funcția lui consta în etalarea farmecului său regal în timpul unor vizite la bazele RAF, cu scopul ridicării moralului trupelor.

Însă George mai avea o îndatorire, care s-a bucurat de mult mai puțină publicitate. Fiind de departe cel mai abil politic dintre frați, era considerat un aspirant la tron. În momentul în care Eduard al VIII-lea a abdicat, acesta a dorit să îi ofere tronul nu lui Bertie, ci celui mai tânăr dintre frații săi, convins că acesta avea să fie un rege mult mai bun decât Bertie.[23] Eduard nu era nici pe departe singurul care avea această părere, având în vedere că mulți dintre cei aflați la conducere îi socoteau, atât pe Bertie, cât și pe Harry, ducele de Gloucester, prea slabi, incapabili și plictisitori.[24] Pe de altă parte, George era considerat un personaj încântător, elegant, cu ochi albaștri și ten bronzat, care avea o soție superbă și era – factor foarte important – singurul dintre frați care avea un moștenitor de sex bărbătesc. Bineînțeles, nu a existat o competiție adevărată: din punct de vedere constituțional, Bertie trebuia să devină rege, lucru care s-a și întâmplat, mult mai populara sa soție, Elisabeta, fiind încoronată alături de el, ca regină consoartă. Ducele de Kent a devenit ofițerul său de informații neoficial, o funcție pentru care primise pregătirea necesară în vremea în care se școlise în Marina Regală și o activitate pe care o mai îndeplinise și pentru tatăl său, George al V-lea, ca și pentru Eduard al VIII-lea. Biografii casei regale nu au acordat o prea

mare atenție acestui fapt, cu toate că este, fără îndoială, aspectul cel mai important al vieții sale, și probabil chiar cheia dispariției sale premature.

În timpul crizei abdicării, ducele de Kent a avut rolul de consilier politic al lui Eduard, alături de Walter Monckton care mai târziu – în calitate de director al Ministerului Informațiilor – părea să știe mai mult decât ar fi trebuit despre afacerea Hess, imediat după zborul acestuia.

Arhivele *Buletinului Curții* notează că, în ziua următoare fiecăreia dintre vizitele făcute de Kent cumnatei sale în München, el lua cina cu regele.[25] Îl informa oare cu privire la anumite demersuri ale germanilor? Cu un talent extraordinar pentru limbi, era adesea ales pentru misiunea de reprezentant politic al familiei regale. Deplasarea sa la Lisabona, în 1940, nu a fost nici pe departe doar o vizită de curtoazie, el luând parte la negocieri secrete care aveau ca scop garantarea neutralității liderului portughez, Antonio Salazar.[26] Se pare însă că nu a fost nicidecum singurul său rol în negocieri clandestine cu importanță deosebită. Se întâlnise cu Hess și cu Rosenberg și lua cina regulat cu von Ribbentrop.

În numele regelui

După ce naziștii au ajuns la putere, comunitatea aeronautică s-a implicat profund în eforturile de promovare a relațiilor anglo-germane. O figură importantă era baronul William de Ropp, care era în același timp reprezentatul lui Alfred Rosenberg în Marea Britanie și principalul contact în Berlin al lui Frederick Winterbothan, de la Serviciul de Informații al RAF. Și, bineînțeles, Rosenberg era aliatul de nădejde al lui Hess, cel alături de care luase prânzul în ziua plecării sale în Scoția. În cartea sa din 1978, *The Nazi Connection* (Filiera nazistă), Winterbotham scrie despre activitățile de dinainte de război ale lui Ropp: „Mai târziu, lui de Ropp i s-a ordonat să meargă în Anglia pentru a-i explica ducelui de Kent scopurile și obiectivele naziștilor. Solicitarea venise inițial din partea regelui Eduard al VIII-lea, dar s-a considerat că este mai bine ca acest contact să se realizeze

prin intermediul fratelui său".[27] Aceasta este singura referință cu privire la ducele de Kent din cartea lui Winterbotham. Însă există și o altă versiune a cărții, *Secret and Personal* (Secret și personal), apărută cu zece ani înainte și scrisă când autorul se mai afla încă sub incidența Legii secretelor oficiale, ceea ce a făcut-o să fie foarte dificil de găsit. În mod surprinzător, versiunea anterioară conține mai multe: există un întreg capitol dedicat rolului lui de Ropp, acela de ofițer de legătură al lui Rosenberg cu familia regală britanică, în special cu ducele de Kent, în anii 1930. În versiunea ulterioară, acest capitol nu mai există.

Relațiile dintre monarhia britanică și regimul lui Hitler au fost mult mai strânse decât ne-am aștepta. Jurnalele lui Rosenberg, publicate în 1956, au scos la iveală o situație surprinzătoare, așa cum se poate vedea din rândurile pe care autorul lor le-a notat cu privire la ziua de 21 ianuarie, 1935, citate de Winterbotham:

> Acum câteva zile, baronul de Ropp a fost din nou aici. Misterios, doar pentru mine și pentru führer. Majestatea Sa regele Angliei și-a manifestat față de consilierul său politic surprinderea că informațiile pe care Anglia le deținea cu privire la adevărata situație din Saar[28]... erau foarte puține. „Presa serioasă" dăduse greș. Consilierul în cauză s-a adresat Ministerului Aviației, care s-a aflat întotdeauna în legătură cu mine, cerând informații detaliate cu privire la situația din Germania. Imediat după aceea, maiorul Winterbotham l-a chemat pe de Ropp și l-a rugat să vină la Londra. De Ropp urmează să se întâlnească într-un club din Londra cu consilierul regelui, pentru a-l informa cu privire la ce se petrece. Ieri a plecat.[29]

Când de Ropp a sosit la Londra pentru această întâlnire, el a descoperit că acest „consilier al regelui (George al V-lea)" era ducele de Kent.[30] Cei doi au stat de vorbă până la primele ore ale dimineții. Un raport realizat de Rosenberg pentru Hitler, în octombrie 1935, reafirmă importanța politică a lui Kent:

> La sfârșitul anului trecut am fost informați că regele Angliei s-a arătat nemulțumit de rapoartele oficiale din presă. Vizita ducelui de Kent la München nu făcuse altceva decât să înrăutățească

> opinia regelui britanic față de știrile oficiale, astfel încât într-o zi am primit o solicitare de la Londra în care ni se cerea să-i explicăm ducelui de Kent doctrina național-socialistă în detaliu, astfel încât el să îl poată informa, la rândul său, pe regele Angliei. După o atentă consultare cu mine, de Ropp a mers la Londra, unde a purtat o conversație de trei ore cu ducele de Kent, care i-a raportat apoi regelui Angliei. Trebuie să recunoaștem că această întâlnire a contribuit foarte mult la amplificarea presiunii de reconstrucție a cabinetului și, mai ales, la inițierea unei mișcări în direcția Germaniei.[31]

Este evident că ducele de Kent a avut o influență foarte concretă asupra evenimentelor politice. Era singura persoană care acționa ca intermediar între naziștii de rang înalt și factori de decizie din societatea britanică, în scopul îmbunătățirii relațiilor anglo-germane, o oportunitate care pare să îi fi plăcut foarte mult. Un raport al Ministerului de Externe din 1937 relatează despre strânsele legături dintre von Ribbentrop, ambasadorul nazist la Londra, și ducele și ducesa de Kent.[32]

După una dintre vizitele pe care le-au făcut la München, în februarie 1937, ei și-au unit forțele cu ducele de Windsor în Austria, unde acesta se afla la o partidă de vânătoare.[33] Ziarul *The Times* relata că, în weekendul anterior, Walter Monckton îl vizitase pe Windsor la reședința austriacă a acestuia. Simpatiile progermane ale celor doi frați erau bine cunoscute printre politicienii de marcă, imediat după izbucnirea războiului ei ajungând să fie considerați drept o amenințare reală. Cei doi Windsor au fost izgoniți în cel mai îndepărtat avanpost al Imperiului Britanic, ducele, deși dezgustat și plin de resentimente, fiind nevoit să preia funcția de guvernator în Bahamas. Churchill a făcut eforturi considerabile pentru a-i ține pe cei doi frați departe unul de altul. Atunci când Kent se afla la serbările portugheze de la Lisabona, Windsor, care se afla la Madrid în acel moment, intenționa să participe și el. Dar oficialii britanici din Spania au primit instrucțiuni să facă totul pentru ca Windsor să nu ajungă în Portugalia decât după plecarea lui Kent.[34] Mai apoi, în septembrie 1941, când a vizitat SUA, Kent intenționa să se vadă cu Windsor, care urma să facă primul său tur al SUA în calitate de

guvernator, însă guvernul britanic a întârziat în mod deliberat deplasarea lui Windsor, tocmai pentru a-i ține pe cei doi la distanță.[35]

Cu siguranță că ducele de Kent era mai mult decât un lider al grupului de pace anglo-germană. El fusese implicat și în încercările de ultim moment pentru împiedicarea confruntării iminente. Cu acest scop își vizitase vărul, prințul Philip de Hesse, în 1939, pentru discuții la nivel înalt.[36] În iulie 1939 a pus la cale un plan conform căruia urma să negocieze direct cu Hitler. Planul avea sprijinul regelui, care i l-a prezentat lui Chamberlain și lordului Halifax.[37] Cu toate că biografii săi oficiali îi recunosc rolul în acest plan, în prezent este imposibil să găsim detalii cu privire la acesta.

Așa-zisele înclinații pronaziste ale ducelui de Windsor sunt bine cunoscute, dar după sfârșitul războiului Anthony Blunt – devenit ulterior expert în arte al reginei și cunoscut ca „al patrulea om" din rețeaua de spionaj Burgess–Maclean–Philby din 1979 – a fost trimis acasă la prințul Philip de Hesse pentru a recupera scrisorile compromițătoare pe care i le trimisese acestuia ducele de Windsor. Fiul lui Philip, prințul Wolfgang, afirma într-un interviu acordat ziarului *Sunday Times* în 1979 că tatăl său, un general SA arestat de Aliați în 1945, facilitase în mod neoficial discuțiile dintre Hitler, Windsor (pe atunci Eduard al VIII-lea) și prințul George, duce de Kent.[38] Potrivit celor afirmate de John Costello în *The Mask of Treachery* (Masca trădării), scrisorile recuperate de Blunt erau scrise de ambii frați regali.[39] (În această intrigă, mai intervine și un puternic element sexual. Se pare că Blunt ar fi avut o relație cu ducele de Kent la începutul anilor 1930, iar mai târziu cu David Bowes-Lyon.[40])

Așa cum am menționat anterior, schema de plasare a participanților la întâlnirea desfășurată la sediul Ministerului de Externe britanic în 9 iunie 1939, găsită în arhivele Hamilton, arată nu numai că în capul mesei se afla așezat Hamilton (pe atunci marchiz de Clydesdale), ci și că acolo se mai aflau generalul Walther von Reichenau și enigmaticul colonel de aviație Sir Louis Greig. La acel moment nu ne-am dat seama de importanța acestuia din urmă, însă ea a devenit evidentă odată cu publicarea în 1999 a cărții nepotului lui, Geordie

Greig, intitulată *Louis and the Prince* (Luis și prințul), în care se descrie cariera remarcabilă a acestui personaj extrem de influent.

Louis Greig era unul dintre preferații lui George al V-lea, care îl însărcinase să se împrietenească cu Bertie, pe atunci duce de York, sperând că astfel îl va învăța cum să se poarte în societate. (Greig era cu cincisprezece ani mai mare decât al doilea fiu al regelui.) Planul s-a dovedit a fi o reușită. Au devenit prieteni intimi, făcând chiar echipă la partidele de dublu de la Wimbledon. Relația dintre ei era atât de apropiată, încât după noaptea nunții, Bertie i-a mărturisit bunului său prieten Louis cele mai intime detalii. Greig a fost numit supervizor financiar al domeniilor familiei York. Părea să fie o prietenie și o frăție pe viață, cu excepția unei singure probleme: fosta Elizabeth Bowes-Lyon, devenită acum ducesă de York, nu îl plăcea deloc pe cel mai bun prieten al soțului său, așa că la scurt timp după nuntă el a fost forțat să își dea demisia.[41]

Cu toate acestea, la începutul anilor 1930, George al V-lea a găsit un alt post pentru Greig, acela de asistent personal și, conform spuselor lui Geordie Greig, un „fel de îngrijitor" al ducelui de Kent.[42] Greig a devenit companionul lui George, până la moartea acestuia, în 1942, însoțindu-l în călătoriile în Statele Unite și în Canada. Împărtășind opiniile politice și sociale ale lui Kent, el i-a fost alături în momentul întâlnirii de la Londra cu reprezentantul lui Rosenberg, baronul de Ropp în 1935.

Sir Louis Greig avea o poziție de forță aproape unică în cadrul clasei politice britanice. În momentul izbucnirii războiului, el a fost numit la sediul cabinetului, un buncăr cunoscut sub numele de Cabinet War Rooms*, și era unul dintre puținii cărora li se permitea accesul în Sala Hărților, locul unde se colectau și se coordonau toate informațiile cu privire la eforturile de război ale Marii Britanii. Louis nu deținea nici o funcție oficială acolo, fiind mai mult o „persoană neoficială care se ocupă de anumite aranjamente".[43] Lucra în strânsă legătură cu departamentele de informații (una dintre fiicele sale activând chiar în cadrul SOE), dar îndeplinea în același timp și un

* Centrul operațional de comandă și de control al guvernului britanic în perioada raidurilor germane, situat sub clădirea Trezoreriei, în zona Whitehall. (n.red.)

important rol neoficial, acela de a fi ochii și urechile regelui în Cabinet War Rooms. George al VI-lea i-a scris chiar o scrisoare, clasificată „Secret", cu următoarea solicitare: „Dacă auzi ceva care ar putea să aibă legătură cu mine, te rog să îmi dai de știre."[44] În 1941, Greig a fost numit secretarul personal al lui Sir Archibald Sinclair, responsabil cu menținerea legăturilor cu șefii de stat, lucru pentru care lucra în strânsă legătură cu generalul Sikorski. Geordie Greig descrie rolul lui în momentul respectiv ca pe cel al unui „intermediar politic de talie internațională".[45] Date fiind aceste conexiuni, singura calitate posibilă pentru care cineva în poziția lui Greig ar fi participat la „reuniunea" din 9 iunie 1939, în centrul căreia s-a aflat ducele de Hamilton, era cea de reprezentant al regelui sau al ducelui de Kent.

Iese astfel la lumină adevăratul rol al ducelui de Kent: încă de la începutul anilor 1930, acesta a fost implicat în acțiunile de îmbunătățire a relațiilor dintre Marea Britanie și Germania; pe măsură ce războiul devenea iminent, a fost un participant activ la mișcările care aveau ca scop să împiedice ostilitățile. Aceste fapte sunt indiscutabile, dar ceea ce putem deduce de aici este că, după izbucnirea războiului, el ar fi fost promotorul oricărei încercări mai serioase de a-i pune capăt.

La începutul războiului, familia Kent a cedat Crucii Roșii casa pe care o avea în Belgrave Square și s-a mutat în Scoția, în Pitliver House din Charlestown, lângă Rosynth. (Mai aveau de asemenea o reședință, The Coppins, la Iver, în Buckinghamshire.) În noiembrie 1939, l-au avut ca oaspete la Pitliver House pe generalul Sikorski. În total, în perioada dintre izbucnirea războiului și moartea lui, în august 1942, ducele de Kent și liderul polonez s-au întâlnit de zece ori.[46] Legătura sa cu comunitatea poloneză era extrem de strânsă, poate și pentru că polonezii intenționau să îi dea o sarcină foarte pretențioasă.

În 1972 s-a făcut pentru prima oară publică o informație extraordinară. Din recent desecretizatele dosare ale Ministerului de Externe reieșea că Sikorski îi oferise ducelui de Kent tronul Poloniei.[47] Kent fusese dintotdeauna interesat de mediul politic și de relațiile externe ale acestei țări, având numeroși prieteni în rândul nobilimii

poloneze, pe care chiar i-a vizitat în 1937.[48] Cu toate acestea, guvernul britanic era profund nemulțumit, atât de oferta cu privire la tron, cât și de interesul manifestat de cei doi membri ai familiei Kent față de Polonia în general. Guvernul îl „sfătuise" chiar pe duce (sau mai bine spus îi ordonase) să nu devină patronul unei organizații de caritate pe care el și Marina o înființaseră pentru polonezii nevoiași, pe motivul că acest lucru „ar putea să devină stânjenitor".[49] Această legătură cu poporul polonez i-a dat ducelui de Kent încă un motiv întemeiat în încercările de a obține pacea și în derularea războiului. Nu și-ar fi dorit să îi vadă pe ruși ieșind învingători din iminentul război sovieto-german, pentru că asta l-ar fi împiedicat să accepte oferta de a prelua tronul polonez. Avea un interes personal ca germanii să câștige bătălia cu URSS și să încheie un acord prin care să fie eliberate cel puțin teritoriile poloneze în care trăia populația nevorbitoare de limba germană. În acest sens, el și Sikorski ar fi fost deschiși la o inițiativă de pace precum aceea a lui Rudolf Hess.

După cum am văzut, doamna Baker a susținut că ducele de Kent s-a aflat la Dungavel în ziua de 10 mai 1941. Deși este dificil să aflăm cu certitudine ce a făcut în acel sfârșit de săptămână – mai ales din cauză că toate documentele ducelui sunt secrete, nici unul dintre ele nefiind desecretizat și istoricilor refuzându-li-se în mod constant accesul la ele[50] – potrivit lui John Harris, în weekendul din 10–11 mai 1941, acesta se afla în Scoția, la Balmoral.[51] În data de 9 mai, s-a raportat că s-ar fi aflat la RAF Sumburgh în Shetlands, în una dintre vizitele sale de ridicare a moralului.[52] La două zile de la sosirea lui Hess, a făcut o altă vizită de același gen la RAF Wick, în Caithness.[53] Să fi fost aceste vizite un pretext pentru că trebuia să se afle în Scoția la acel moment decisiv?

Toate acestea dovedesc faptul că ducele de Kent avea motivarea și ocazia de a fi implicat în planul Hess. Însă pe lângă mărturia doamnei Baker mai există oare și alte dovezi care să demonstreze că ar fi avut legătură cu evenimentele din 10 mai 1941 sau cu „grupul pro-pace al lui Hamilton" în general?

Răspunsul la cea de a doua întrebare este un „da" hotărât. Jurnalul ducelui de Hamilton notează pentru luna ianuarie 1941 două

întâlniri cu ducele de Kent, într-o singură săptămână. Pentru ziua de luni, 20 ianuarie, jurnalul precizează următoarele: „Prânz cu ducele de Kent", iar pentru joi, 23 ianuarie, „ducele de Kent. Prestwick".

Așa cum deja am văzut, în sâmbăta anterioară, pe 18 ianuarie, Hess făcuse o încercare de a zbura la Dungavel. În săptămâna de după cele două întâlniri ale lui Hamilton cu ducele de Kent, acesta și-a luat un concediu de zece zile, pe care, conform jurnalului său, l-a petrecut pe domeniul ducelui de Northumberland de la Lesbury. Mișcările lui Hamilton au coincis cu o efervescență similară în partea germană, mai exact cu vizita lui Albrecht Haushofer în Suedia. Momentul celor două întâlniri dintre Hamilton și Kent este interesant. (Nu se știe dacă au existat întâlniri similare la prima „încercare" făcută de Hess, în decembrie 1940, deoarece jurnalul lui Hamilton din acel an este declarat ca fiind pierdut.)

Arhivele regale de la Windsor ne-au putut furniza detalii cu privire la deplasările ducelui de Kent din acea perioadă. Cu toate acestea, deși sunt enumerate toate întâlnirile sale publice și private din săptămâna 20–24 ianuarie 1941, printre ele nu se află menționate și cele două întâlniri cu Hamilton. De asemenea, nu există nici un fel de informații cu privire la locul unde s-a aflat Kent în următoarea săptămână, cea în care Hamilton a fost în concediu. Astfel, după ce se menționează că a petrecut zilele de 24 și 25 ianuarie în Newcastle, următoarea referință privește tocmai ziua de 4 februarie, când s-a aflat la Londra.[54]

O confirmare mult mai interesantă despre implicarea ducelui de Kent a venit din partea doamnei Elizabeth Adam, fost agent pentru Scoția al Partidului Conservator, la pensie, care acum locuiește în Cumbria. Este descendentă a faimosului arhitect și designer al secolului al XVII-lea, Robert Adam, iar familia ei a avut puternice legături cu ducii de Northumberland. (Robert Adam și-a clădit reputația sub patronajul lor, restaurând castelul Alnwick și realizând designul casei acestora de la Syon Park, din Richmond, Surrey.) Informațiile cu privire la afacerea Hess pe care le deține Elizabeth Adam i-au fost furnizate de defunctul său tată, pe numele său tot Robert, care a fost direct implicat.[55] Acesta a servit în cadrul

regimentului de infanterie Argyll and Sutherland Highlanders până la mijlocul anilor 1920, fiind trecut în rezervă în 1938. A devenit asistent personal al general-maiorului Douglas McConnel, comandant-șef pentru Scoția de Sud-Vest. Potrivit lui Elizabeth Adam, tatăl ei a fost trimis în zona Dungavel înainte de sosirea lui Hess, îndeosebi pentru că nu se știa exact când avea să sosească adjunctul führer-ului. (Lucrul este confirmat și de dovada că zborul a fost planificat pentru data de 5 mai, dar a fost amânat în ultimul moment.) Robert Adam a făcut cu siguranță parte dintr-un grup care sprijinea planul de pace, dar piesa de rezistență din mărturia doamnei Adam este aceea că tatăl ei i-ar fi spus despre planul de pace: „Trebuie să fi fost ceva de înaltă clasă, pentru că a fost implicat și Kent. Kent era cel mai tânăr și cel mai entuziast, așa că este clar că din partea lui a venit binecuvântarea regală." Adam a spus că, privind retrospectiv, a fost „o încercare care se poate să fi ajutat, dar oricum i-a asigurat lui Churchill terenul de manevră de care avea nevoie". Această opinie asupra evenimentelor avea să dobândească o mai mare importanță în lumina descoperirilor noastre cu privire la modul în care Churchill a folosit misiunea lui Hess în propriul său avantaj, după cum vom vedea în continuare.

Fiind fost ofițer în cadrul trupelor Argyll and Sutherland Highlanders, unul dintre cele mai regaliste regimente, implicarea lui Adam ar putea explica neconcordanța pomenită anterior, în care regimentul a primit ordin clar de a nu îl lua pe Hess de la garda civilă, deși era cea mai apropiată unitate militară. În ipoteza în care cele două elemente de putere opuse încercau să preia custodia adjunctului führer-ului, iar trupele Argyll se aflau sub controlul grupării pentru pace, să fi fost acesta motivul pentru care s-a produs o abatere atât de neobișnuită de la procedura standard?

Mai există însă și alte dovezi, deși circumstanțiale, care vin în sprijinul implicării directe a ducelui de Kent în afacerea Hess. Am văzut cum Frank Day, locotenent-comandor, a recunoscut că în data de 13 mai a primit ordin să preia o „gardă de onoare" neînarmată de la o reședință victoriană aflată lângă Turnhouse, pentru ceea ce părea să fie o întâlnire care îl implica și pe Hess. Day nu a putut identifica acea

casă, însă am descoperit dovezi care nu numai că fac acest lucru, dar îi și susțin mărturia. În mod surprinzător, casa se află într-o broșură din 1986, realizată de Comandamentul Militar din Scoția, cu privire la istoria Craigiehall House (sediul acesteia). Autorul, maiorul C.B. Innes, scrie:

> Există o poveste despre Hess, pe care nu am reușit să o deslușesc. Cu toate acestea, câțiva ofițeri mi-au spus că la popotă ar fi existat o fotografie care îl înfățișa pe Hess sosind la Craigiehall sub escortă. Tind să cred că acest lucru ar putea fi adevărat, că Rudolf Hess a fost adus la Craigiehall pentru a fi interogat, în jurul datei de 20 mai 1941.[56]

Deși data este incorectă, deoarece la 20 mai Hess se afla deja la Londra, Craigiehall, aflată foarte aproape de aeroportul Turnhouse, se potrivește perfect cu locul și descrierea oferite de locotenent-comandorul Day. (Trimiterea făcută de Innes la acea fotografie aflată în popota ofițerilor este tentantă, deoarece ar fi singura fotografie făcută lui Hess în întreaga perioadă în care s-a aflat în custodia britanicilor.)

Să ne reamintim că Day a declarat că Hess a fost dus acolo pentru a se întâlni cu un ofițer RAF de rang înalt, la care se făcea referire cu apelativul „ducele". Dintotdeauna s-a crezut că acesta ar fi fost Hamilton, dar el și Hess se întâlniseră deja de două ori în zilele anterioare, și la nici una dintre ele nu fusese nevoie de vreo gardă de onoare. Deși jurnalul ducelui de Hamilton menționează că s-a întâlnit cu Hess pe 12 și pe 14 mai, nu există nici o mențiune cu privire la o întâlnire cu adjunctul führer-ului în data de 13, precizând dimpotrivă că ducele s-ar fi aflat în altă parte în acea zi[57]. Așadar „ducele" în cauză nu era aproape sigur Hamilton.

Mai multe dovezi că ducele pe care l-a văzut Frank Day nu era Hamilton și că situația din jurul sosirii lui Hess este radical diferită de cea prezentată în versiunea oficială au fost obținute în urma unei discuții, purtate în octombrie 2000, la Washington, cu Nicholas Sheetz, arhivist la Biblioteca Universității Georgetown. Sheetz a relatat că în urmă cu câțiva ani fusese la un dineu oferit de ducesă, văduva ducelui de Hamilton, în timpul căruia aceasta și-a amintit că

Hess vizitase casa în care ea și ducele au locuit în timpul războiului. (Dar nu a menționat că ducele ar fi fost prezent.) Aceasta a fost o revelație: nu a existat niciodată vreo sugestie potrivit căreia ducesa se întâlnise cu Hess. Oare se înșela Sheetz? Așa se pare. Totuși, am putut confirma informația, în mod ciudat, pe baza unei publicații oficiale a guvernului.

Din arhivele Hamilton am aflat că ducele și ducesa locuiau într-o casă veche, numită Millburn Tower, la o distanță de numai zece minute de aeroportul Turnhouse. Apoi, la Biblioteca Națională a Scoției am găsit o cercetare oficială cu privire la clădirile istorice scoțiene – realizată în 1987 pentru Comisia Rurală pentru Scoția și Departamentul de Dezvoltare a Scoției – care în articolul dedicat clădirii Millburn Tower menționează: „În timpul celui de Al Doilea Război Mondial... printre vizitatorii săi s-au numărat Rudolf Hess și Amy Johnson."[58]

Este clar că această afirmație susține ceea ce ducesa i-a spus lui Nicholas Sheetz. Dacă este așa, atunci se subînțelege că Hess a fost adus la Millburn Tower în drum spre Craigiehall House, posibil pentru a aștepta momentul întâlnirii de acolo. De aceea, dacă Hess urma să îl întâlnească pe ducele de Hamilton, ar fi făcut acest lucru la Millburn Tower și n-ar mai fi fost nevoie să îl întâlnească oficial și la Craigiehall. Oricum, se pare că mai era implicat și un alt duce. Căutăm așadar un alt duce care să fie ofițer RAF de rang înalt. Bineînțeles, cel mai evident candidat este ducele de Kent, care la acea vreme deținea rangul de colonel de aviație.

Ar mai putea exista o dovadă cu privire la legătura dintre ducele de Kent și remarca aparent trivială a lui Churchill: „Cu sau fără Hess, mă duc să mă uit la Frații Marx." Acest comentariu, acum faimos, a fost inclus în cartea din 1971 a lordului James Douglas-Hamilton, dar prima versiune publicată a apărut în 1948 și s-a bazat pe ceea ce a relatat Harry L. Hopkins, consilierul special al președintelui Roosevelt. Potrivit acestei versiuni, remarca nu a fost făcută seara, ci atunci când Brendan Bracken, secretarul parlamentar personal al lui Churchill, l-a informat pe acesta cu privire la apelul telefonic din partea ducelui de Hamilton despre sosirea lui Hess.

Se pare că, înainte de a-i ordona ducelui de Hamilton să vină să-l informeze personal, Churchill a replicat: „Vrei, te rog, să-i explici ducelui de Hamilton să le spună asta și fraților Marx?“[59] Această versiune este susținută chiar și de mărturia lui Churchill, publicată în 1950, conform căreia în momentul în care a venit acel apel telefonic, el se uita la un film al fraților Marx.[60] Churchill era renumit pentru obiceiul de a da porecle oamenilor, așa că în acest caz cine erau oare „frații Marx“ (presupunând că nu erau Groucho și ai lui)? O sursă apropiată familiei Hamilton a dezvăluit că „frații Marx“ era o veche glumă referitoare la prinții regali, pe care o știau atât Churchill, cât și ducele de Hamilton. Așadar, Churchill ar fi putut prin aceasta să îi spună lui Hamilton să îi informeze pe unul sau pe amândoi frații regali despre sosirea lui Hess. Sau voia ca ducele să le spună acestora că avea să îl informeze pe prim-ministru? Cu alte cuvinte, voia să se știe clar cine urma să se ocupe din acel moment de problemă, și anume Winston Churchill?

Activitățile ducelui de Kent ridică o serie de întrebări tulburătoare, legate în special de informarea și implicarea fratelui său, regele. În anii 1930, Kent acționase în numele a trei regi, ca intermediar cu Germania. Se pare că același lucru l-a făcut și în cazul lui Hess.

Reconstituirea

Misiunea lui Hess era destinată să fie ultima acțiune din planul de pace și nu prima, așa cum a crezut majoritatea (să ne amintim că Kim Philby raportase la Moscova că Hess venise ca să confirme o înțelegere de pace). El zburase în Scoția pentru o întâlnire față-în-față cu membrii de bază ai grupului favorabil păcii, intenționând să se întoarcă în Germania fără ca vizita sa să fie făcută publică vreodată. Deși numai un grup mic de persoane din Marea Britanie știa despre plan, ele au reușit să asigure trecerea cu ușurință a avionului lui Hess prin spațiul aerian britanic, prin intermediul contactelor pe care le aveau în cadrul RAF și al Ministerului Aviației.

O delegație din partea grupului pro-pace îl aștepta la Dungavel, parțial ocupată de Crucea Roșie și, din acest motiv, teritoriu neutru

și locul ideal pentru o conferință de pace. Comitetul de întâmpinare era format din reprezentanți ai guvernului polonez în exil. Generalul Sikorski ar fi putut să nu se afle printre ei, deoarece acesta s-a întors din vizita sa de o lună în SUA abia în dimineața zilei de 11 mai;[61] cu toate acestea, faptul că s-a întors în Scoția la câteva ore de la sosirea lui Hess este un lucru semnificativ, deoarece aceasta i-ar fi permis să fie prezent la eventualele negocieri. (Este clar că nu ar fi putut avea loc nici un fel de discuții decât după ce Hess se odihnea după lungul zbor către Scoția.)

MI6 era implicat, la fel cum a fost și în cealaltă mișcare pentru pace, din 1940, însă nu pentru a-i întinde o capcană lui Hess. Șeful MI6, Sir Stewart Menzies, era un membru remarcabil al partidei pentru pace, care credea că este în interesul Marii Britanii să negocieze pacea cu Germania, pentru a le permite astfel naziștilor (și Serviciului MI6) să se concentreze asupra adevăratului inamic, Uniunea Sovietică. Negocierile ar fi dus, în cel mai bun caz, la obținerea păcii în Europa sau, în cel mai rău, la un cvasiarmistițiu, în vreme ce Germania și Rusia s-ar fi războit până la epuizare.

Toate acestea conduc la întrebarea despre ce s-ar fi întâmplat dacă Hess ar fi reușit, dacă ar fi aterizat la Dungavel și s-ar fi întors apoi în siguranță în Germania. Este clar că Hess plănuia o vizită de cel mult două zile. Știm de asemenea că ar fi negociat fie cu Churchill, fie cu guvernul lui, dar acest lucru înseamnă oare că exista un plan dinainte pus la punct pentru a-l alunga pe prim-ministrul britanic? Numai dacă privim acțiunea lui Hess în contextul evenimentelor politice din Marea Britanie care au avut loc înainte de misiunea sa, începem să înțelegem cu adevărat. În mai 1941, după o perioadă de un an în care fusese prim-ministru, Churchill avea probleme serioase. Deși încă popular, modul în care gestiona războiul, ca și stilul său autocrat de conducere erau subiecte intens criticate în parlament. Marea Britanie pierdea războiul: Grecia fusese pierdută în favoarea germanilor și a italienilor, Rommel câștiga Africa de Nord, raidurile aeriene aveau un efect devastator asupra orașelor britanice, iar flota imperiului era distrusă de

submarinele germane cu o rapiditate devastatoare. Aceste nemulțumiri au atins apogeul în 7 mai, cu doar trei zile înainte de sosirea lui Hess, când Churchill a trebuit să facă față unei revolte a Camerei Comunelor și unui atac brutal asupra sa. Este semnificativ faptul că personajul central al acestei campanii a fost David Lloyd George, care a atacat atât competența lui Churchill, cât și faptul că acesta se înconjurase de lingușitori, refuzând să accepte critica, sub orice formă.[62] Într-o dezbatere aprinsă, Churchill s-a gândit să răspundă acuzațiilor lui Lloyd George, insinuând că acestea atinseseră defetismul antibritanic, cerând sfidător un vot de încredere. A câștigat ușor, cu 447 de voturi pentru și doar 3 curajoși care au votat împotrivă. Însă votul nu ilustra corect ceea ce simțea cu adevărat Camera Comunelor față de Churchill. Parlamentarii știau că, deși îl puteau critica pe Churchill între ei, în afară trebuia să dea impresia unei unități de opinie, de dragul moralului poporului britanic. În orice caz, cei care se opuneau prim-ministrului nu ar fi votat împotriva lui dacă nu erau siguri că aveau majoritatea. Lordul Hankey i-a scris lui Sir Samuel Hoare în Madrid despre votul de încredere, spunând că, deși Churchill câștigase, „există destul de multe voci împotriva sa", emițând chiar opinia că „deși în aparență structura pare să fie mai puternică decât oricând, mă tem că dincolo de asta nu este atât de solidă ca odinioară".[63]

Pe 14 mai, parlamentarul laburist Richard Rapier Stokes i-a scris lui Lloyd George spunându-i că „pentru opiniile pe care le-ai exprimat există un sprijin mai mare... decât a părut la prima vedere".[64]

Camera Lorzilor se revolta, la rândul ei, nu numai împotriva modului în care Churchill conducea țara, ci și pentru că dorea să-și exprime acordul pentru o pace negociată. Chiar în 10 mai, pacifistul duce de Bedford i-a scris lui Stokes că Lloyd George ar trebui să scrie o declarație cu condițiile de pace pe care le-ar accepta Marea Britanie.[65] Scrisoarea lui Stokes, adresată lui Lloyd George patru zile mai târziu, după ce se aflase de povestea lui Hess, spunea: „Ce își doresc mulți dintre noi... este ca aceste critici din ultima săptămână să nu se risipească și, în cazul în care vizita lui Hess ar

putea oferi oportunitatea de a termina vremelnic războiul, această oportunitate nu ar trebui ratată."[66] Iar în 12 mai, Hugh Dalton, ministru al economiei de război (și ministru responsabil cu SOE), scria în jurnalul său că mai mulți membri ai Camerei Lorzilor au susținut deschis că Marea Britanie ar trebui să ceară puterilor Axei pacea.[67] (Aceste rânduri nu au fost incluse în versiunea publicată a jurnalelor lui Dalton.)

Credem că această presiune crescândă asupra lui Churchill nu era nicidecum o coincidență, ci o campanie orchestrată, legată de misiunea lui Hess, și avea ca scop să-l forțeze pe prim-ministru să renunțe la funcție. Ceea nu înseamnă că toți parlamentarii și lorzii implicați știau că avea să se ajungă la o înțelegere cu Hess, campania fiind pusă la cale de cei care știau cu adevărat dedesubturile misiunii. Lloyd George și Sir Samuel Hoare – două figuri-cheie din grupul de pace – erau pregătiți să formeze un guvern. Într-adevăr, potrivit lui John Harris, care a văzut jurnalul lordului Beaverbrook, în 10 mai 1941, Lloyd George a avut o întâlnire cu „făcătorul de regi", la domiciliul său din Cherkley, Surrey.[68] Ar trebui să ne amintim că Beaverbrook s-a aflat de asemenea în spatele intrigii din jurul alungării unui alt prim-ministru popular, Asquith, în 1916, eveniment care a dus la înlocuirea acestuia cu Lloyd George.

Este de asemenea semnificativ faptul că, potrivit dosarelor din arhivele Ministerului de Externe spaniol, descoperite de Scott Newton, în preziua zborului lui Hess, Sir Samuel Hoare a fost implicat într-un conflict cu vama spaniolă legat de importul unei cantități considerabile de combustibil aviatic pentru „uz personal".[69] Newton subliniază că era suficient de mult pentru un zbor de întoarcere la Stockholm. (Un alt eveniment care nu poate fi cu siguranță o coincidență este că legăturile telefonice între Suedia și Germania au fost întrerupte total timp de zece ore, între ora 20 a zilei de 10 mai și ora 6.00 a zilei de 11 mai.[70])

Alegerea unui nou prim-ministru era unul dintre prerogativele regelui, deși acesta nu își exercita această putere decât în situații extreme. Conform Constituției, nu era nevoie de alegeri generale (în definitiv, nici Churchill nu fusese ales de popor). Exista întotdeauna

posibilitatea ca, pus în fața opoziției deschise din partea regelui și a unei mari părți a clasei conducătoare, Churchill să poată fi convins să se retragă. Publicul ar fi putut să nu afle niciodată adevărul cu privire la înlăturarea sa, ci doar că are un nou prim-ministru.

Oricât de puțin probabil sau chiar de senzațional ar părea, există dovezi că situația se afla pe muchie de cuțit. Bineînțeles, orice plan care l-ar fi implicat pe rege în negocieri de pace cu Germania ar fi trebuit foarte bine mușamalizat, astfel încât secretul cu privire la el să stăruie chiar și în zilele noastre. Cu toate acestea, există probe că un astfel de plan a existat. Într-adevăr, în cercurile aristocratice se spunea că George al VI-lea se temea că, dacă Churchill ar refuza să-și părăsească funcția, ca parte a armistițiului cu Germania, situația ar putea escalada, putând conduce chiar la un război civil în toată regula. Este cu siguranță ceea ce lordul Willingdon, unul dintre membrii pro-pace ai aristocrației, i-a spus lordului Wilgram, ofițer al regelui (și al celor doi suverani anteriori) și gardian al Arhivelor Regale de la Windsor.[71]

Prin prisma acestui raționament, în mod sigur nu este o coincidență că, la doar două zile după sosirea lui Hess, bijuteriile coroanei scoțiene au fost luate de la castelul Edinburgh și îngropate într-un loc secret.[72] Coordonatele unde se aflau acestea nu erau cunoscute decât de trei persoane, printre care nu se afla și ducele de Hamilton, în ciuda faptului că acesta era moștenitorul lor. (Unii lideri ai Partidului Naționalist Scoțian sprijineau un plan de pace separat cu Germania,[73] iar în ziua în care sosea Hess[74] poliția supraveghea locuințele acestora. Ceea ce sugerează că autoritățile erau îngrijorate de perspectiva unor probleme în Scoția.)

Un alt eveniment important a fost înlocuirea bruscă a comandantului-șef al Comandamentului Militar din Scoția (funcție care asimila și rolul de guvernator al castelului Edinburgh) cu o zi înainte de sosirea lui Hess. Motivul oficial a fost punerea în aplicare a unei noi politici în care „comanda operațională ar trebui să fie deținută de generali mai tineri". De fapt, cel numit în funcție, general-locotenentul Andrew Thorne, era doar cu trei ani mai tânăr decât comandantul demis, general-locotenentul Richard Carrington. În aceeași

zi a fost înlocuit și comandantul-șef al Comandamentului de Est.[75] Acesta își avea sediul la reședința din Bedfordshire a lui Luton Hoo care, după cum vom vedea, are propriul său rol în zilele ce au urmat sosirii lui Hess. De ce a trebuit să fie înlocuiți acești doi comandanți și numai ei, chiar în preziua sosirii lui Hess?

Oricum, de planul inițial s-a ales praful. Dar oare tot eșecul să fi constat în faptul că Hess nu a reușit să găsească Dungavel și că a fost arestat de garda civilă? Cu siguranță că personaje puternice cum erau Hamilton, ducele de Kent și Menzies ar fi putut preveni astfel de întâmplări incomode.

Deși cu privire la această chestiune nu putem face decât speculații, este posibil ca prim-ministrul Churchill să fi aflat de sosirea iminentă a lui Hess, poate prin intermediul mesajului codificat descifrat de Albert Heal din Leeds sau poate de la Sir Archibald Sinclair, al cărui rol este ambivalent. Acesta pare să fi știut cu ce s-a ocupat Hamilton în perioada dintre primirea scrisorii lui Albrecht Haushofer și zbor. Sinclair era bun prieten atât cu Churchill, cât și cu Menzies, acționând chiar ca mediator între cei doi și având informații din ambele tabere.[76] Iar în mai 1941, Sir Louis Greig era asistentul său.

Din mărturia lui Daniel McBride știm că toate permisiile din regiune au fost suspendate în după-amiaza zilei de 10 mai. Mai mult, existau și alte semne că în acea noapte avea să se desfășoare un raid aerian. Doamna Abbot ne-a spus că la Dungavel luminile de pe pista de aterizare s-au aprins dintr-odată și că apoi au fost stinse. Oare cineva încerca să submineze misiunea lui Hess, făcând imposibilă aterizarea acestuia la Dungavel? Sau erau aceștia partizanii partidei pentru pace și își dăduseră seama că în planul pe care îl puseseră la punct ceva nu merge? O mare parte a confuziei s-ar explica dacă, în acea noapte, la Renfrewshire ar fi acționat două forțe opuse, una fiind reprezentată de grupul pentru pace, iar cealaltă, trimisă de cei care doreau să le distrugă planul, și care erau mulțumiți că Hess se afla în custodia gărzii civile. Acest scenariu ar explica prezența lui Roman Battaglia, polonezul care l-a „interogat" pe Hess timp de două ore la Giffnock. Să fi avut el rolul

de a-l avertiza pe prizonier că se întâmplase ceva și de a inventa o poveste pe care acesta să o susțină în continuare? Să fie acesta și motivul întâlnirii dintre Hess și ducele de Hamilton târziu în acea noapte, pe drumul spre Maryhill Barracks?

De asemenea, acest scenariu ar explica și de ce guvernul britanic nu a reușit să exploateze valoarea de propagandă a sosirii lui Hess, preferând să păstreze toată povestea la o scară cât mai mică posibil. Evident, aceasta a fost inițiativa lui Churchill: în vreme ce anumiți miniștri doreau să exploateze situația, el a interzis în mod expres acest lucru, mergând la extrema opusă și dorind să facă un anunț prin care să confirme poziția germană. Deși singurul membru al guvernului care l-a sprijinit în acest demers era Sir Archibald Sinclair,[77] curând Churchill avea să își consolideze poziția. Eșecul misiunii lui Hess nu a distrus numai conspirația de a-l înlătura pe prim-ministru din funcție. Folosindu-se de abilitatea-i caracteristică, Churchill a reușit să întoarcă situația în favoarea sa, într-un mod atât de spectaculos încât și-a asigurat supraviețuirea din punct de vedere politic, precum și multe alte lucruri pe lângă aceasta.

Note

[1] PRO, FO 1093/11: Raport nr. 16 al Camp Z, 30 mai, 1941

[2] PRO, WO 199/3288A

[3] Nesbit și Van Acker, pp. 121–122

[4] Conversație cu John Harris, martie 1999

[5] Haxey, p. 230

[6] A se vedea „Un observator atent" (scris probabil de Kenneth de Courcy)

[7] Ambii duci de Northumberland, al VIII-lea și al IX-lea – respectiv tatăl și fratele ducesei de Hamilton –, au efectuat serviciul militar în Garda Grenadierilor.

[8] Cu privire la acest aspect și la celelalte activități ale lui Courcy, a se vedea Costello, Anexa 11. Din 1934, de Courcy a condus Imperial Policy Group, descrisă de Costello ca „lobby-ul aripii drepte a parlamentarilor conservatori", care a făcut presiuni pentru dezvoltarea unor mai strânse relații cu Germania pentru a contracara amenințarea comunismului și a păstra imperiul intact.

[9] Scrisoarea ducelui de Grantmesnil (Kenneth de Courcy) către Jeffrey Simmons (agentul autorului), 5 mai 1998
[10] Padfield, *Hess*, pp. 154–155; Costello, p. 62
[11] David J. Smith, *Action Stations*, p. 20
[12] Stewart, p. 158
[13] Scrisoare din partea ducelui de Hamilton către Stephen Prior, 7 noiembrie 1999
[14] PRO, KV237: Nota lui Roger Fulfort din cadrul Diviziei B4a MI5 către căpitanul Guy Liddel, 8 iunie 1941
[15] Stewart, p. 159
[16] PRO, KV237: Raportul inspectorului Thomas Hyslop, 15 mai, 1941
[17] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019
[18] *Documents on German Foreign Policy (1918–1945),* seria D, vol. XI, p. 16
[19] Whiting, pp. 97–98
[20] Macwhirter
[21] McLeod, pp. 121–124
[22] *The Freemason and Masonic Illustrated*, 22 iulie 1939
[23] Whiting, pp. 90–91
[24] Holden, p. 269
[25] *The Times* relatează despre vizitele făcute la München de cei doi Kent, în 6 august 1936, 16–17 aprilie 1936, 23–25 februarie 1937, 18 ianuarie 1938 și 15 septembrie 1938. Ducele și ducesa au vizitat Parisul, Geneva și Italia în cele cinci săptămâni premergătoare izbucnirii războiului.
[26] Whiting, pp. 97–98
[27] Winterbotham, *The Nazi Connection*, pp. 24–25
[28] Bazinul Saar – o importantă zonă producătoare de cărbune – fusese cedat Franței prin Tratatul de la Versailles, dar returnat Germaniei în 1935, printr-un plebiscit al populației (90% votând pentru).
[29] Winterbotham, *Secret and Personal*, p. 76
[30] Griffiths, pp. 122–123
[31] Winterbotham, *Secret and Personal*, p. 81
[32] Newton, p. 83
[33] *The Times*, 25 februarie 1937
[34] Bloch, *The Duke of Winsdor's War,* pp. 81–83
[35] *Ibid.*, p. 204
[36] Whiting, p. 97
[37] *Ibid.*
[38] Costello, *The Mask of Treachery*, p. 448
[39] *Ibid.*, p. 460
[40] *Ibid.*, pp. 465–467
[41] Greig, pp. 209–210

[42] *Ibid.*, p. 285
[43] *Ibid.*, p. 278
[44] *Ibid.*, p. 279
[45] *Ibid.*, p. 282
[46] Bethell
[47] *Ibid.*
[48] *Ibid.*
[49] *Ibid.*
[50] Riddell, p. 40
[51] Interviu cu John Harris, septembrie 1999
[52] David J. Smith, „The Death of the Duke of Kent", p. 29
[53] Glass, p. 154
[54] Scrisoare adresată lui Lyndsay Brydon din partea lui Allison Derrett, asistent la Registratura Arhivelor Regale, 30 august 2000
[55] Elizabeth Adam, intervievată în Cumbria, 15 mai 2000
[56] Innes, p. 76
[57] Pe lângă articolul enigmatic (semnificativ poate în lumina episodului de la Turnul Millburn) „La Turnhouse. Sosire?" jurnalul ducelui notează „Battle peste HMS *Victorious*" – ceea ce înseamnă că zbura cu un Fairey Battle deasupra distrugătorului, acostat în Clyde – precum și cina cu noul comandant-șef scoțian, general-locotenentul Thorne.
[58] Land Use Consultants, vol. 5, p. 171
[59] Sherwood, pp. 293–294
[60] Churchill, vol. III, pp. 52–53
[61] Jurnalul lui Sikorski pentru anul 1941, la Muzeul și Arhivele Istorice Sikorski, Londra
[62] Roberts, *Eminent Churchillians*, pp. 204–205
[63] Citat în *Ibid.*, p. 205
[64] Day, p. 184
[65] *Ibid.*
[66] Citat în *Ibid.*
[67] *Ibid.*, citând jurnalul lui Dalton din Documentele Dalton, London School of Economics
[68] Interviu cu John Harris, septembrie 1999
[69] Newton, p. 190
[70] *Daily Telegraph,* 12 mai 1941
[71] Andrew Rosthorn, comentarii suplimentare pentru Hugh Thomas, „Hess, «Hess», Timewatch"
[72] Duncan McCallum, intendent-șef al castelului Edinburgh, interviu prin telefon, 22 noiembrie 2000
[73] Calder, pp. 72–74

[74] Articole în *Glasgow Herald* și în *Bulletin and Scots Pictorial*, 14 mai 1941, cu privire la raidurile poliției din 3 mai 1941
[75] Prezentate, de exemplu, în *Daily Record,* 10 mai 1941
[76] Stafford, *Churchill and Secret Service*, pp. 84–85
[77] Cadogan, p. 380

CAPITOLUL NOUĂ

Armistițiul secret

După drama și confuzia care au urmat zborului, britanicii care îl țineau captiv pe Hess trebuiau să găsească acum cea mai bună modalitate de a-și trata prizonierul de rang înalt. Glezna începuse să i se vindece, așa că adjunctul führer-ului a fost dus cu trenul la Londra și transferat în Turnul Londrei.

Corpul de gardă care l-a dus pe Hess în Turnul Londrei a dorit să aibă o amintire a evenimentului care încă de pe atunci era privit drept istoric. Prin urmare, l-au rugat pe acesta să semneze pe spatele unei pagini de carnețel. După ce și-a scris cu amabilitate numele, Hess a întors pagina pe cealaltă parte și văzând antetul Turnului, și-a dat seama unde se află. Semnătura lui înrămată poate fi văzută astăzi la Yeoman Warders' Club*, ai cărui membri atrag atenția cu mândrie asupra ei. Nu e greu să ne imaginăm emoțiile care l-au încercat pe Hess, un anglofil care cunoștea istoria Turnului. Probabil că l-a cuprins teama, deși ar fi putut de asemenea să se gândească la faptul că locul fusese ales în conformitate cu rangul său, fiindu-i rezervat apartamentul ofițerilor din Casa Guvernatorului.

Hess a fost reținut în Turn numai în perioada cât era pregătit locul unde avea să fie întemnițat și anume Mytchett Place, o casă victoriană aflată în afara orașului-garnizoană Aldershot din Surrey.

---

* Yeoman Warders, mai cunoscuți ca Beefeaters, sunt paznicii Turnului Londrei și ai bijuteriilor coroanei (n.red.)

Reședința a trebuit să fie dotată, conform ordinelor lui Churchill, cu echipamente de securitate de ultimă generație. Întreaga clădire a fost înțesată de microfoane – nimic din ceea ce spunea prizonierul, nici măcar ceea ce își spunea lui însuși, nu trebuia scăpat. Hess a primit numele de cod „Jonathan", în timp ce Mytchett Place era cunoscut în rapoartele oficiale drept „Camp Z".

Protecția – și izolarea – adjunctului führer-ului au fost tratate cu maximă seriozitate. În total, un număr de 120 de membri ai trupelor Coldstream and Scots Guard au fost angajați pentru a asigura paza clădirii. Perimetrul exterior, patrulat în permanență de poliția militară, era protejat de un val de pământ și de cuiburi de mitralieră, iar perimetrul interior, înconjurat de sârmă ghimpată, era echipat cu armament și luminat pe timpul nopții. O santinelă plasată la intrare verifica meticulos identitatea tuturor vizitatorilor, care trebuia să fie aprobați personal de Sir Stewart Menzies; toate permisele erau emise de Ministerul de Externe și semnate de Sir Alexander Cadogan, iar vizitatorii trebuia să mai treacă printr-un al doilea filtru înainte de a intra în clădire. În interior, se aflau gărzi înarmate și ordonanțe. Clădirea era împărțită, pereți din sârmă delimitau zonele în care prizonierul avea acces și cele care îi erau interzise. Churchill nu dorea să-și asume riscuri: doctorii care au vizitat locul au scris despre mitraliere ale căror țevi se iveau de sub canapele, plasate acolo pentru a fi la îndemână în cazul unui atac-surpriză al naziștilor sau al simpatizanților britanici ai acestora.[1]

Apartamentul adjunctului era la primul etaj și consta dintr-o cameră de zi, un dormitor și o baie. Această parte a casei era izolată printr-un gard de sârmă, care avea o ușă de metal flancată pe fiecare parte de gărzi înarmate. În camera lui Hess erau plasate microfoane ascunse, iar toate conversațiile desfășurate acolo erau ascultate și înregistrate într-o altă încăpere. Deși nu există nici o dovadă directă că Hess era conștient de această atentă supraveghere, cu siguranță că bănuia despre ce este vorba. În definitiv, condusese un departament de informații și cunoștea modul în care se operează.

În perioada în care s-a aflat la Mytchett Place, Hess a fost atent supravegheat de o echipă de trei ofițeri ai MI6: colonelul Thomas

Kendrick (înregistrat în documentele oficiale sub numele de „colonelul Wallace"), un ofițer MI6 experimentat, care fusese șeful sucursalei din Viena, până la izbucnirea războiului; un ofițer neidentificat, având numele de cod „căpitan Barnes"; și ofițerul comandant al acestora, maiorul Frank Foley. Ce nu se cunoștea la vremea aceea era faptul că unul dintre cei însărcinați cu ascultarea și transcrierea conversațiilor pe care le purta Hess era agent comunist.[2] (Cei aflați în Camp Z erau verificați numai din punctul de vedere al simpatiilor lor naziste.) Deși nu se cunoaște identitatea acestui agent, așa se poate explica de ce „căpitanul Barnes" nu a fost niciodată identificat. Și în mod sigur nu este nici o coincidență că unele rapoarte privitoare la conversațiile lui Hess au ajuns la Partidul Comunist de la Londra, ceea ce a condus fără îndoială la bănuiala că Hess venise de fapt să negocieze cu reprezentanții dreptei din guvernul britanic. Aceste acuzații au dus ulterior la procesele de calomnie ale lui Hamilton.

Implicarea maiorului Frank Foley în arestul lui Hess la Mytchett Place este importantă. Figură marcantă a serviciilor de informații britanice, acesta a primit recent recunoașterea postumă, prin premiul Oskar Schindler pentru Marea Britanie, iar în 1999 în cadrul unei ceremonii solemne la Ierusalim, a primit distincția Righteous Gentile pentru acțiunile sale umanitare prin care a încercat să-i ajute pe evrei să fugă din Germania, înainte de război. Fiind atașat al ambasadei britanice din Berlin, ca ofițer de pașapoarte, a făcut demersuri astfel încât nu mai puțin de 10 000 de evrei să primească pașapoarte și să poată emigra în Palestina.[3]

Foley a fost chemat în mod special, cerându-i-se să renunțe la celelalte îndatoriri ale sale, deoarece îl cunoștea destul de bine pe Hess, pe care îl întâlnise de câteva ori înainte de război. Însă mai era un lucru care făcea ca Foley să fie exact omul de care era nevoie la Mytchett Place – încă de la izbucnirea războiului, principalele sale îndatoriri se axaseră pe colectarea de informații cu privire la proiectul Germaniei de realizare a bombei atomice. În 1940 făcuse parte dintr-o echipă a MI6 care a desfășurat o misiune riscantă, de evadare din Franța aflată sub asediu cu cantități importante de apă grea din proiectul francez pentru bomba atomică.[4] De atunci, Foley

continuase să strângă informații despre cercetările germane cu privire la armele atomice. Iar acum îl avea în grijă pe Rudolf Hess care, în calitatea sa de comisar pentru probleme tehnologice și de organizare, conducea de fapt proiectul nazist privind bomba atomică.

În spatele ușilor închise

Dacă ar fi să credem versiunea oficială, la Mytchett Place nu s-au întâmplat lucruri prea importante. Se pare că nu au existat încercări de a-l interoga pe prizonier sau de a i se smulge vreo informație cu privire la planurile secrete ale Germaniei. A fost doar o chestionare informală, în timpul unor conversații cu Foley și colegii săi. Raportul care a ajuns la „C" (Menzies) – și mai departe la Churchill – susține în mod surprinzător că adjunctul führer-ului nu deținea prea multe informații valoroase de natură militară sau politică.

Deși Hess a fost vizitat de doi oficiali guvernamentali – de către lordul Simon (ministrul de finanțe) la începutul lunii iunie și de lordul Beaverbrook la începutul lui septembrie – înclinăm să credem că aceste întâlniri nu au fost decât niște încercări șovăielnice de a descoperi ceva interesant despre intențiile naziștilor față de URSS. Beaverbrook, pe atunci proaspăt numit în funcția de „ministru de stat", urma să plece la Moscova pentru o serie de întâlniri cu noul aliat al Marii Britanii, Stalin, astfel încât informații suplimentare de la inamic ar fi fost fără îndoială utile. Atât Simon, cât și Beaverbrook erau cunoscuți pentru sprijinirea inițiativelor pro-pace dinainte de război, lucru care ar fi putut să-l convingă pe Churchill de faptul că aceștia erau potriviți pentru a se ocupa de Hess. Ceea ce este remarcabil în legătură cu această perioadă este că nu a existat nici o încercare de a se exploata valoarea propagandistică a arestării, ceea ce l-a determinat pe Goebbels să se întrebe în jurnalul său de ce britanicii nu inventau declarații pe care să i le atribuie lui Hess.[5] Cine, în afară de naziștii de rangul cel mai înalt, și-ar fi dat seama că ele nu sunt reale? Chiar și maiorul Desmond Morton, consilierul personal al lui Churchill pe probleme de informații secrete, a spus că guvernul ar trebui să „profite de acest chilipir" în scopuri de propagandă.[6] Dar

acel lucru nu s-a întâmplat, deși, așa cum vom vedea, s-au folosit de Hess în alt mod.

După primele săptămâni de la sosirea lui Hess la Mytchett Place, au început să circule și cele dintâi rapoarte cu privire la deteriorarea stării sale mintale, ceea ce a condus la plasarea acestuia în grija unei echipe de medici militari psihiatri, conduși de colonelul (mai târziu general de brigadă) John Rawlings Rees și de maiorul Henry Dicks. Aceștia au raportat că Hess suferea de paranoia, că se plângea că mâncarea care i se dă că ar fi otrăvită și că gărzile încercau să-l scoată din minți trezindu-l din somn. De asemenea, ei au observat trecerile bruște de la o stare la alta, într-o zi manifestându-se perfect rațional, iar în alta, confuz și excentric. Lucrurile au părut să atingă un punct culminant în 15 iunie, când prizonierul, îmbrăcat în uniforma sa Luftwaffe, a țâșnit din celulă și s-a aruncat peste balustrada de la primul etaj. Deși nu a reușit decât să-și rupă piciorul stâng, ceea ce l-a ținut la pat timp de mai multe săptămâni, se pare că de fapt intenționase să se sinucidă.

În tot acest timp, Hess făcuse cereri repetate de a fi pus în contact direct cu George al VI-lea, pretinzând (justificat, se pare) că primise asigurări privind protecția regelui. S-a plâns de asemenea că gărzile sale făceau parte din „clica lui Churchill", împiedicându-l să se întâlnească cu oamenii pe care venise să-i vadă, și a subliniat în repetate rânduri că ar trebui tratat așa cum se cuvine cu un emisar de pace. În primele zile petrecute la Mytchett Place a cerut să-l vadă pe ducele de Hamilton, însă i s-a spus că ducelui nu i se va da permisiunea de a-l vizita. Este semnificativ faptul că admi-nistratorul Camp Z, locotenent-colonelul Malcolm Scott, a notat în jurnalul său că Hess îi spusese uneia dintre gărzi că „anumiți membri ai guvernului" ar fi știut dinainte despre acest zbor.[7] Însă bineînțeles că toate pretențiile și cererile lui de a se întâlni cu regele erau privite de către autorități ca o dovadă a nebuniei sale.

În spatele poveștii oficiale

Investigația noastră a avut drept scop dezvăluirea unor informații care pun la îndoială versiunea oficială asupra a ceea ce s-a întâmplat

la Mytchett Place. Încă de la început, ne-am dat seama că există o problemă de bază cu versiunea prezentată de guvern referitor la aceste evenimente. În cazul în care avem dreptate și povestea cu nebunul care a venit de unul singur în Marea Britanie a trebuit inventată pentru a ascunde adevărul cu privire la implicarea unor figuri de marcă într-o misiune de pace cu Germania, atunci este clar că toate rapoartele oficiale cu privire la Hess a trebuit să fie adaptate, astfel încât să se potrivească acestei versiuni.

Una dintre informațiile lipsă în legătură cu perioada de captivitate a lui Hess în Anglia este legată de ceea ce s-a întâmplat cât timp a fost ținut în Turnul Londrei. Charles Fraser-Smith, responsabil cu aprovizionarea serviciilor de informații cu echipamente și uniforme speciale, își amintește în autobiografia sa că fusese chemat la Londra de către MI5 și i s-a cerut să facă o copie a uniformei Luftwaffe a lui Hess, în timp ce adjunctul führer-ului s-ar fi aflat în camera sa, sub efectul sedativelor.[8] Evident că acest lucru arată că Hess fusese sedat de către cei care îl țineau captiv cel puțin o dată, cu această ocazie.

Cu excepția unui episod de la începutul anului 1945, când i s-a administrat „serul adevărului" ca așa-zis tratament pentru amnezie, acuzațiile lui Hess că era sedat au fost tot timpul negate, fiind chiar folosite ca dovadă a instabilității sale mintale. Însă din autobiografia lui Fraser-Smith aflăm că acesta a fost drogat pentru a se realiza o copie a uniformei sale. De ce să fi dorit serviciile de securitate britanice să aibă o copie exactă a uniformei adjunctului?

Principalele surse de informații pentru această perioadă din viața lui Hess sunt documentele care se află acum la PRO din Kew sau în alte locuri, plus amintirile gărzilor sale care ies la iveală ocazional în presă și cartea scrisă în 1947 de John Rawlings Rees.

În ceea ce privește perioada petrecută la Mytchett Place, Alexander ne-a pus la dispoziție două seturi de documente: primul cuprindea acte originale referitoare la evaluarea psihiatrică a lui Hess, dintre care multe nu au fost publicate niciodată – și de care ne vom ocupa mai târziu. Însă al doilea set este de o importanță mult mai mare. Acesta scoate la iveală faptul că Hess a oferit informații valoroase celor care îl țineau captiv.

Documentul Amiralității

Printre documentele-cheie pe care ni le-a oferit Alexander s-a aflat și un raport din partea Ministerului de Externe adresat Amiralității, care cuprinde o transcriere a unei conversații cu Hess ce a avut loc în 22 mai 1941, la douăsprezece zile după sosirea acestuia în Marea Britanie și cu o zi înainte de a fi dus la Mytchett Place. Datat 28 mai, raportul poartă ștampilele STRICT SECRET și SE TRANSMITE PERSONAL – A NU SE ÎNREGISTRA. Există o listă de circulație, care cuprinde nume de funcționari superiori ai Amiralității, inclusiv pe cele ale amiralului-șef și directorului Serviciului de Informații Navale. Cum aveam să observăm cu plăcere, copia care ne-a parvenit avea o notă scrisă de mână adresată directorului, din partea asistentului personal al acestuia, Ian Fleming, care spunea cam așa: „Aș dori să îți vorbesc despre acest lucru." Raportul este rezumat astfel: „Extrase din conversația cu Hess din 22.05.41. Opinii cu privire la construirea submarinelor și la războiul cu submarine al germanilor." Transcrierea este o traducere a discuțiilor dintre Hess („J") și cei doi ofițeri MI6 de la Mytchett Place, „F", comandantul închisorii (cu siguranță, maiorul Foley), și „B", posibil misteriosul „căpitan Barnes". Hess explică obiectivul naziștilor: învingerea Marii Britanii prin înfometare, realizând o blocadă de submarine. Era o abordare tipică, prin care se combina promisiunea unei recompense cu amenințarea. Încerca să-i facă pe britanici să cedeze, convingându-i mai întâi că este inutil să opună rezistență pentru ca apoi să le prezinte oferta unor condiții reciproc acceptabile. El subliniază cât de aproape ajunsese Germania de obiectivul său în Primul Război Mondial și că, de data aceasta, se afla pe o poziție mult mai puternică. În vreme ce atunci bazele submarinelor se limitau doar la teritoriul Germaniei și erau vulnerabile la atacurile Marinei Regale, atunci când încercau să treacă prin Canalul Mânecii, acum acestea se găseau pe coasta franceză a Atlanticului. În mod uimitor, Hess întărește avertismentul cu detalii despre dimensiunea flotei de submarine și despre strategia Germaniei privind utilizarea ei, încercând

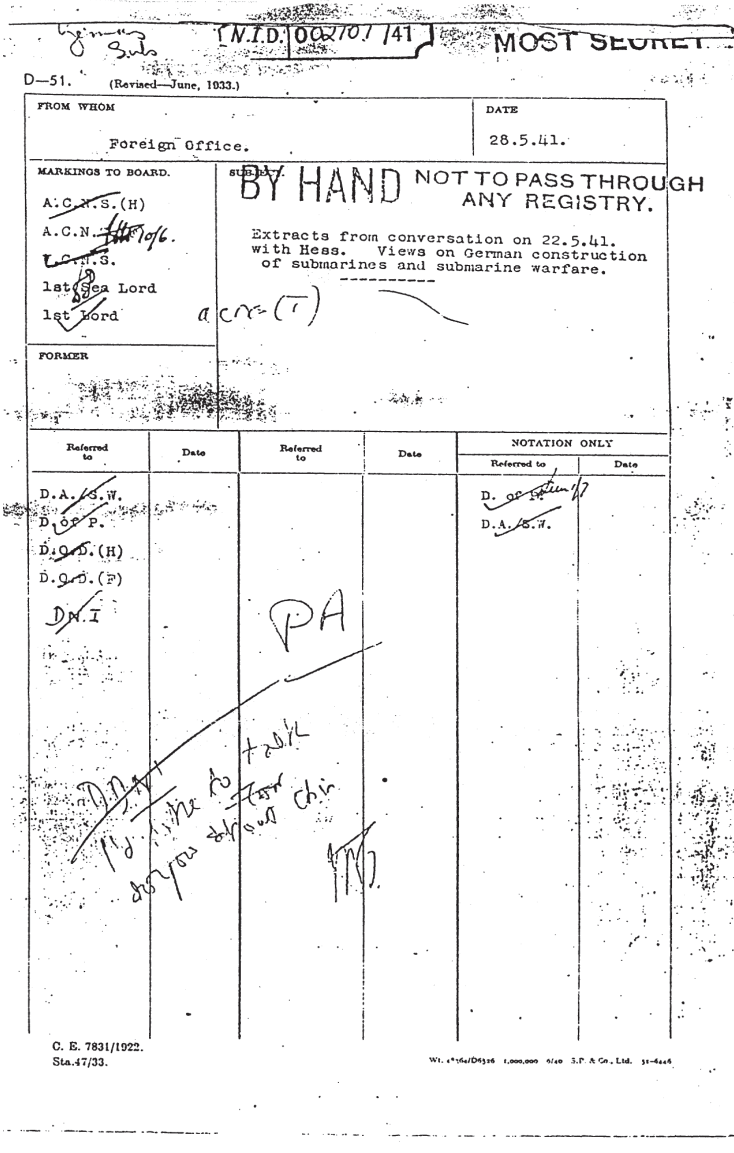

[N.I.D. 002707/41] MOST SECRET.

D—51. (Revised—June, 1933.)

FROM WHOM: Foreign Office.

DATE: 28.5.41.

MARKINGS TO BOARD.
A.C.N.S.(H)
A.C.N.S.
C.N.S.
1st Sea Lord
1st Lord

SUBJECT: BY HAND NOT TO PASS THROUGH ANY REGISTRY.

Extracts from conversation on 22.5.41. with Hess. Views on German construction of submarines and submarine warfare.

FORMER

Referred to	Date	Referred to	Date	NOTATION ONLY Referred to	Date
D.A./S.W.				D. of Plans	
D. of P.				D.A./S.W.	
D.O.D.(H)					
D.O.D.(P)					
D.N.I					

PA

C. E. 7831/1922.
Sta.47/33.

Wt. 47564/D6326 1,000,000 6/40 J.P. & Co., Ltd. 31-4446

Pagini din transcrierea discuțiilor cu Hess din 22 mai 1941, transmisă ulterior Amiralității

MOST SECRET

~ date

ROUGH TRANSLATION

J: I know - by my intimate knowledge of these things I can guarantee you - that within a certain time, though I should not like to give the definite date, you will come to the point where you have the choice either to accept these limitations and put up with them, or to see England starve. Judging from the whole situation, I feel sure that it will come to that. And above all, England's prestige will then be severely hit - now it would not be hit so hard; because now there is an opportunity, just because I am here - here is an opportunity to be seized: on the other hand, if a day must come when England must capitulate, then, at the same time, England's prestige is mortally damaged.

F: You see, we cannot see ourselves beaten.

B: We can't believe that we can be beaten.

J: You may not believe it, but in this case History will decide. But I know, with absolute certainty: I should not have come otherwise, if I didn't know it so exactly. In 1917, as a result of the U-boat war, England was nearly at the point of having to give in. But compare the situation then and now. At that time we had thickly mined the German Bight, the Heligoland Bight that was continually being mined, and it became a base out of which hardly a ship could emerge. We couldn't get through the Channel, we could hardly get to the other side of it, and long cruises were therefore impossible; while now we are securely based from the northern point of Norway right down to Spain, with countless U-boat bases, from which of course we cannot be turned out. Secondly, we have the Channel. Even if it were mined, we are established on the other side; we have our U-boats on the other side - thirdly, entirely leaving aside the number of U-boats we possess, when the Führer sets about such a problem - whether it may be the Siegfried Line or rearmament in the air or anything else, then he does it in a big way. And so, too, there is no comparison in the time that's coming - the U-boat war has not yet begun in the way the Führer ....

F: The U-boat war hasn't yet begun?

J: Not properly. What the Führer has announced, the U-boat war, that will come. And secondly, there is the whole Air Force as a weapon against shipping, which he hadn't got at all before. Thirdly, there is the attack on your shipyards by the Air Force; fourthly the attack on the ports, unloading facilities, etc. by the Air Force, the destruction of stores, warehouses, raw materials, food stuffs, etc. by the Air Force. I've been to see the factories. During the winter the only trouble our factories had was what to do with the finished machines, because there was simply nowhere where they could be used. The losses, compared with the aircraft we possessed, were comparatively slight. In one, two days we made up a month's losses. Everything that was turned out in the other 28 days had to be stored somewhere because, you see, the crews were not yet trained. Because the Führer is almost exaggeratedly foresighted, the crews get an almost endless training.

You've no ...

în mod evident să îi convingă pe britanici că nu face amenințări în van și că faptele concrete erau de partea sa. El subliniază chiar în detaliu strategia lui Hitler:

> Ceea ce a anunțat führer-ul, războiul submarinelor, va veni. Iar, în al doilea rând, acum mai are de partea sa și o întreagă forță aeriană pe care o poate utiliza drept armă împotriva navelor de război, lucru pe care până acum nu l-a avut. În al treilea rând, mai este și atacul forțelor aeriene asupra arsenalului marinei voastre militare. În al patrulea rând, atacul asupra porturilor, a punctelor de descărcare etc., întreprins de forțele armate, distrugerea depozitelor, a halelor, a materiilor prime, alimentelor etc., tot de către aviație...
>
> Aș dori să subliniez faptul că nu fac propagandă, ci că atunci când vă vorbesc despre aceste chestiuni, o fac în baza convingerii mele interioare; iar convingerea mea este că ar trebui să discutăm absolut deschis și fără nici un fel de exagerare, astfel încât să avem o imagine cu privire la situația de ambele părți și un tablou real al acesteia; și numai atunci vom putea găsi poate un mod rezonabil de a ajunge la o înțelegere.

Hess se laudă cu rata de producție a submarinelor, cu pregătirea echipajelor și construirea bazelor subterane, într-o încercare evidentă de a-și impresiona anchetatorii, confirmându-le astfel cele mai mari temeri cu privire la capacitatea militară a Germaniei. La acel moment, pierderile suferite de Marea Britanie în materie de flotă erau colosale, depășind cu mult producția. Dacă SUA nu ar fi intrat în război, cumplita profeție a lui Hess s-ar fi îndeplinit mai mult ca sigur. Însă mai exista și o altă implicație gravă: Hess îi mărturisise lordului Simon că Germania nu avea nici o intenție de a invada Marea Britanie, deoarece Germania nu dorea să se complice având sub tutelă o Anglie aflată sub ocupație. Extrasul se încheie astfel:

> Te asigur că am venit aici dintr-un pur spirit umanitar internațional; am simțit că lucrul este o nebunie, de vreme ce nu este necesar, așa că m-am gândit că trebuie să încerce cineva să îl împiedice. Ceea ce este pe punctul de a se întâmpla acum, prin mobilizarea noilor aeroplane și a echipajelor instruite pe care le vom pune în acțiune, sunt atacuri în comparație cu care cele

anterioare nu vor părea decât umile încercări. Este oribil. În plus, se vor folosi bombe cu putere explozivă mai mare etc.

Este evident că Hess, care se exprima cu luciditate și inteligență, credea că negociază cu reprezentantul Marii Britanii. Acesta este cu siguranță numai unul dintre multele rapoarte distribuite diferitelor departamente militare și guvernamentale, care arată că sosirea lui Hess în Marea Britanie era luată în serios, astfel încât tot ceea ce avea de spus acesta era adus la cunoștința persoanelor cele mai îndreptățite să le afle, în cel mai mare secret.

Planul lui Hess

Oficial, în timpul perioadei petrecute în Marea Britanie, Hess s-a întâlnit numai cu două persoane din guvern, lorzii Simon și Beaverbrook. (Întâlnirea cu ducele și cu un oficial civil, poate Ivone Kirkpatrick, din 13 mai, a fost strict neoficială.) După cum am văzut, lui Kim Philby i s-a spus că Hess se întâlnise cu Anthony Eden și cu lordul Beaverbrook în primele zile de la sosire, însă nu am găsit nici o dovadă cu privire la acest lucru. Este clar că Simon și Beaverbrook l-au vizitat pe Hess din ordinul direct al lui Churchill și că nu există transcrieri oficiale ale discuțiilor (care au fost înregistrate în secret). Însă în ambele cazuri, lipsesc anumite fragmente. Este posibil ca până și dovezile scrise să fi fost falsificate.

De asemenea, în dosarul oficial există un memoriu contrariant, datat 18 mai, semnat de unul dintre membrii personalului lui Churchill, J.M. Martin, și trimis Ministerului de Externe. În el se relatează că un tehnician BBC confirmase că, în cazul în care Hess ar fi interogat în biroul premierului* sau în biroul lui Churchill de la Cabinet War Rooms, plasarea de echipamente de înregistrare audio[9] ar fi fost posibilă. Acest lucru demonstrează cel puțin faptul că a fost luată în considerație o întâlnire între prim-ministru și locțiitorul führer-ului.

* Cabinet Room – locul de ședință al guvernului britanic pe Downing Street nr. 10 (n.red.)

Motivul vizitei lui Beaverbrook, din 9 septembrie 1941, este destul de clar. Acesta urma să plece la Moscova, pentru o serie de întâlniri cu Stalin, și dorea să se vadă cu adjunctul înainte, întrucât dictatorul sovietic l-ar fi întrebat cu siguranță despre zborul lui Hess. În schimb, motivul vizitei lordului Simon din 9 iunie, la o lună după sosirea lui Hess, este mult mai neclar. Pare a fi o încercare de a scoate cât mai multe informații de la el, pretinzând că îi ia oferta de pace în serios. În definitiv, din postura de ministru de finanțe, Simon avea calitatea de a-l impresiona pe adjunctul führer-ului, iar din cauza faptului că nu era membru al Cabinetului de Război, Churchill ar fi putut în orice moment să nege acuzația că el sau un membru al guvernului său ar fi negociat vreodată cu Hess, cel puțin din punct de vedere tehnic. Este evident că Churchill și-a propus încă de la început să îl facă pe Hess să creadă că propunerile lui erau luate în serios. Această strategie este sugerată și în raportul lui Kirkpatrick din 15 mai 1941,[10] iar Cadogan notează în jurnalul său că, în 19 mai, prim-ministrul a fost de acord cu planul conform căruia urmau să mimeze negocierea folosindu-se de Simon.[11] Încă o confirmare cu privire la acest lucru vine dintr-un memoriu, datat 20 mai 1941, trimis de Anthony Eden și adresat lui Churchill:

> Ieri m-am întâlnit cu Simon și cred că va fi de acord să preia misiunea despre care am discutat. A cerut un răstimp de 24 de ore ca să se gândească la această propunere. Am convenit că ar trebui ca el să precizeze clar că guvernul știe despre această întrevedere, dar că nu ar trebui să indice o colaborare strânsă cu tine sau cu mine, ci dimpotrivă. Simon va fi pus în temă înainte de întrevedere, iar eu propun să îi scriem o scrisoare în care să menționăm că noi doi am fi bucuroși ca el să preia această misiune.
>
> Faptul va fi ținut secret și numai Cadogan și cu mine vom avea cunoștință despre acest proiect.[12]

Chiar dacă, așa cum se pare, întâlnirea cu Simon a fost o făcătură, ea a fost pusă la cale cu multă îndrăzneală. Simon a fost însoțit de Ivone Kirkpatrick, care a avut rolul de interpret, și de câteva persoane care luau notițe. De partea cealaltă, lui Hess i s-a permis să aibă un asistent, un stagiar german numit Kurt Maass. Deși

această întrevedere a fost ținută departe de documentele oficiale, în rapoartele lui Foley, Simon este numit „negociatorul“[13], iar întâlnirea propriu-zisă, „conferința“.[14] În mod clar, Hess era lăsat să creadă că aveau loc adevărate negocieri de pace. (Într-adevăr, prezența lui Kirkpatrick, care fusese interpretul lui Chamberlain în negocierile de la München din 1938, l-ar fi încurajat pe Hess să creadă că misiunea sa era luată în serios.)

Pentru această vizită s-au luat măsuri stricte de securitate. Față de gărzile și personalul de la Mytchett Place, Simon și Kirkpatrick au pretins că sunt doctorii Guthrie și Mackenzie. Deși s-au luat măsuri ca să nu se afle cine sunt cele două personaje, una dintre gărzi își amintește în jurnalul său că și-a dat seama din întâmplare de adevărata identitate a lordului Simon, văzându-i numele în hârtiile prizonierului,[15] lucru care dovedește că Hess știa cine vine să-l viziteze. O mare parte a personalului a fost ținută departe de locul unde se aflau distinșii oaspeți, astfel încât să nu apuce nici măcar să îi zărească.

Hess i-a spus lui Simon, așa cum le spusese de altfel și lui Hamilton și lui Kirkpatrick, că mai devreme sau mai târziu Germania va învinge Marea Britanie, subliniindu-și argumentele: nu va fi o invazie, dar, folosindu-se de forța submarinelor și a Luftwaffe, naziștii vor supune Insulele Britanice unei blocade și vor înfometa țara, silind-o să se supună. Hess a repetat că Hitler nu își dorise nici un moment un război cu Marea Britanie și nu vedea nici un motiv pentru care acesta ar fi trebuit să continue. De asemenea, Hess a subliniat condițiile unei înțelegeri reciproc avantajoase: Germania urma să aibă mână liberă în Europa, iar Marea Britanie, în imperiul ei; coloniile germane confiscate după Primul Război Mondial urmau să fie retrocedate; britanicii vor părăsi Iraqul și vor încheia un armistițiu cu Italia.[16] Atunci când Simon a întrebat dacă Hitler știa de misiunea lui Hess, adjunctul a răspuns în engleză: „Fără ca el să știe“, adăugând apoi în germană: „*Absolut!*“ Apoi a mai diminuat din efectul acestor vorbe, râzând, deși a continuat cu emfază: „Ceea ce am notat aici este ceea ce mi-a spus führer-ul în cadrul mai multor discuții pe care le-am avut cu el.“ Simon a continuat, întrebându-l despre modul în care

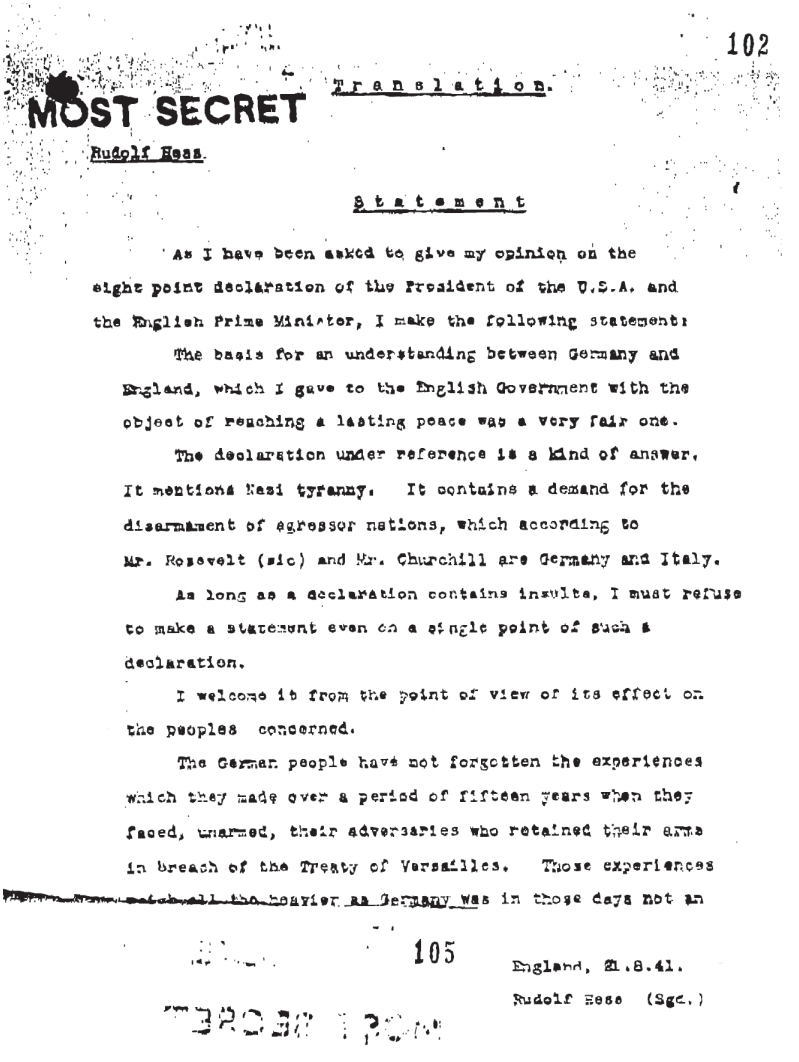

102

MOST SECRET

Translation.

Rudolf Hess.

Statement

As I have been asked to give my opinion on the eight point declaration of the President of the U.S.A. and the English Prime Minister, I make the following statement:

The basis for an understanding between Germany and England, which I gave to the English Government with the object of reaching a lasting peace was a very fair one.

The declaration under reference is a kind of answer. It mentions Nazi tyranny. It contains a demand for the disarmament of agressor nations, which according to Mr. Roosevelt (sic) and Mr. Churchill are Germany and Italy.

As long as a declaration contains insults, I must refuse to make a statement even on a single point of such a declaration.

I welcome it from the point of view of its effect on the peoples concerned.

The German people have not forgotten the experiences which they made over a period of fifteen years when they faced, unarmed, their adversaries who retained their arms in breach of the Treaty of Versailles. Those experiences [illegible] the behavior as Germany was in those days not an

105

England, 21.8.41.

Rudolf Hess (Sgd.)

Document din dosarul PRO WO 208/4471 în care se arată că lui Hess i s-a cerut punctul de vedere asupra unor importante chestiuni de onoare de ordin diplomatic – și, în consecință – că a fost indus în eroare despre adevăratul său statut, până în august 1941

această propunere a naziștilor ar afecta alte țări cum ar fi Norvegia și Grecia, întrebare la care Hess a răspuns categoric: „Führer-ul nu s-a pronunțat cu privire la acest lucru", ceea ce presupune în mod evident că acesta se „pronunțase" cu privire la alte chestiuni pe care le discutaseră.

Documentele de la PRO arată în mod clar că întâlnirea cu lordul Simon i-a fost prezentată lui Hess drept o negociere oficială. Mai mult, există o copie a transcrierii cu corecturi, adnotări și clarificări scrise de mâna lui Hess, datată noiembrie 1941, ceea ce demonstrează că și atunci Hess încă mai credea că merită să încerce să obțină pacea.[17]

Atunci când Churchill a citit raportul lordului Simon cu privire la discuția pe care o avusese cu Hess, s-a grăbit să califice propunerile din partea germanilor drept „efuziunile unei minți bolnave",[18] considerându-l pe prizonier nebun de legat. Deși declarația lui Hess despre o blocadă iminentă a submarinelor, care ar duce la înfometarea Marii Britanii cu scopul de a o determina să se supună, nu a fost luată în considerație de Churchill, tabloul ilustra una dintre vulnerabilitățile pe care Anglia le avea la acel moment: adnotările de pe marginea documentului confirmă că lucrurile spuse de Hess erau cunoscute ca fiind o realitate. Deși Churchill nu dorea să audă adevărul, era destul de neobișnuit pentru el să nege realitatea – pentru Marea Britanie, călcâiul lui Ahile era nevoia acută de a importa materiile prime vitale pe cale maritimă.

Deținuții misterioși

Modul în care au fost tratați cei doi germani martori la discuția cu lordul Simon – Kurt Maass și camaradul său, dr. Eduard Semelba-uer – arată cât de departe au mers și continuă să meargă autoritățile britanice pentru a păstra secretul cu privire la misiunea lui Hess. După cum am văzut, Hess a solicitat prezența acestor doi deținuți la prima sa întâlnire din Scoția cu Ivone Kirkpatrick. Semelbauer, chimist de profesie, se născuse la München și se stabilise în anii 1930 în Liverpool. Deși nu era membru al Partidului Național-Socialist, în noiembrie

1939, când fusese arestat și chestionat, fusese declarat un „aprig susținător al lui Hitler".[19] Celălalt deținut, Kurt Maass, are o poveste mult mai interesantă. Născut la Hamburg în 1905, fusese membru al Partidului Național-Socialist și al Auslandorganisation a lui Hess, începând din 1935. Din 1926 a locuit în Liberia și în Africa de Sud, unde a lucrat pentru o firmă germană de export, fiind în același timp o figură de marcă a AO.[20] În decembrie 1939, a fost reținut în lagărul Huyton de lângă Liverpool. Extrem de curios este însă faptul că până și raportul oficial asupra lui, întocmit pentru Ministerul de Externe în urma solicitării lui Hess ca el să fie prezent la întâlnire, se încheie astfel: „Se pare că nu există informații cu privire la modul în care a ajuns să fie arestat în această țară".[21] La fel de bizar este și faptul că Sir Alexander Cadogan nota pe marginea raportului lui Kirkpatrick asupra solicitării lui Hess privind prezența celor doi deținuți: „Cred că Maass a fost eliberat recent. Dacă este așa, s-ar părea că trebuie *[sic]* arestat din nou."[22] Acest lucru demonstrează că șefului administrației civile din cadrul Ministerului de Externe îi era familiar numele lui Maass în 19 mai (dată care apare în dreptul notei de pe marginea documentului), întrebându-se de ce un nazist și membru de marcă al AO fusese eliberat din închisoare.

Maass și Semelbauer au fost aduși la o bază militară din Ham Common, lângă Aldershot, și pregătiți să asiste la orice fel de întâlniri ale lui Hess, deși există dovezi că a fost folosit doar Maass. Așa cum se arată într-un memoriu oficial[23], după întâlnire ambii au fost închiși în celule separate, tot la Ham Common, în așteptarea unei decizii cu privire la „soarta lor". O săptămână mai târziu, s-a decis ca ei să fie ținuți împreună, dar cu interdicția de a vorbi despre Hess în prezența gărzilor sau în apropierea acestora. (Celulele lor erau înțesate de microfoane, însă un raport din 25 iulie notează cu frustrare că, din cauza interdicției, cei doi vorbeau în șoaptă atunci când discutau despre Hess, motiv pentru care aceste discuții nu puteau fi ascultate.[24]) Celor doi li se refuzase orice contact cu Crucea Roșie sau cu misiunea diplomatică elvețiană, la început fiindu-le interzis chiar și accesul la scrisorile trimise prin intermediul Crucii Roșii.

Mai târziu însă li s-a permis să le primească, după ce ele treceau prin filtrul cenzorilor.[25]

În 3 august, 1941, Maass și Semelbauer au scris o petiție către autorități, în care se plângeau de tratamentul la care erau supuși, afirmând că fuseseră târâți în afacerea Hess fără voia lor și fără a avea vreo vină.[26] Mai târziu în acea lună, Churchill a decis că aceștia ar trebui să fie trimiși înapoi în tabăra de prizonieri, după semnarea unui angajament că nu vor dezvălui nimic referitor la implicarea lor în afacerea Hess.[27] Este de remarcat că memoriul lui Churchill afirmă că, de vreme ce ministrul de interne (care era responsabil cu prizonierii) nu fusese informat că aceștia au fost luați din tabără, nu exista nici un motiv pentru care să i se spună că vor fi mutați înapoi. Ceea ce demonstrează că deciziile în privința lui Hess erau luate de Churchill și de Eden, nu de guvern. Dar, în ciuda instrucțiunilor prim-ministrului, evidențele arată că în februarie 1942 Maas și Semelbauer se aflau încă în detenție. Ultima informație cu privire la ei este o notă care susține că se luase decizia să fie trimiși într-un lagăr de pe insula Man, unde erau ținuți „naziștii nonreturnabili" (o expresie fără îndoială eufemistică).[28]

În momentul în care am solicitat Comitetului Internațional al Crucii Roșii de la Geneva să verifice în dosarele lor informații cu privire la cei doi prizonieri, a ieșit la iveală un lucru extrem de important. Potrivit arhivelor comitetului, Maass și Semelbauer fuseseră transferați cu doar câteva zile înaintea zborului lui Hess.

În 7 mai, Semelbauer a fost mutat dintr-un lagăr din Lingfield, Surrey, iar în ziua următoare Mass, de la Huyton Camp, amândoi fiind trimiși în lagărul Knapdale din Lochgilphead, Scoția, aproximativ la o oră distanță de Dungavel.[29] Este cu siguranță o coincidență mult prea mare că acei doi germani pe care i-a solicitat Hess au fost mutați în zonă cu numai câteva zile înainte de sosirea lui. Dosarele Crucii Roșii arată de asemenea că, în octombrie 1945, Semelbauer se afla încă în tabăra de la Ramsey, în insula Man, dar ultima informație cu privire la Maass este cea referitoare la transferul său în acel lagăr, informație nedatată.

Nu mai există nici o informație cu privire la soarta lor ulterioară, iar mărturiile acestor doi martori vitali (în special cea a lui Maass) nu au ieșit niciodată la iveală. Ce s-a întâmplat cu ei după aceea este un mister.

Documentul de pace

În timpul cercetării sale, Peter Padfield a fost prezentat unei surse care a cerut să rămână anonimă, nepermițându-i lui Padfield nici măcar să menționeze cu ce se ocupă. Cunoscând legitimitatea informatorului său și caracterul convingător al versiunii acestuia, Padfield i-a respectat rugămintea.[30]

Sursa a dezvăluit faptul că Hess adusese cu el propuneri de pace detaliate, în formă scrisă. Aflase despre acest lucru deoarece, la scurt timp după sosirea lui Hess, fusese rugat să se alăture unei echipe de traducători constituite de Ivone Kirkpatrick, pentru a lucra la acest document la sediul BBC din Portland Place, în centrul Londrei. Deși inițial, în original, documentul era în germană și în engleză, se pare că guvernul a dorit să-i facă propria traducere. Din motive de siguranță, fiecărui membru al echipei i s-a dat o secțiune, deși sursa lui Padfield a reușit la un moment dat să vadă întregul document. Kirkpatrick urma să-i raporteze lui John Colville, secretarul personal al lui Churchill, cu privire la acest demers. După cum am văzut, el era unul dintre puținii care au avut acces la întreaga afacere Hess, încă de la început.

Informatorul lui Padfield a subliniat faptul că documentului i s-a acordat o atenție deosebită. Acesta nu cuprindea o listă de solicitări sau de amenințări, ci un set de propuneri detaliate menite să stea la baza unui tratat între cele două țări.

Documentul prezenta planurile Germaniei cu privire la expansiunea către est și la conflictul cu Rusia și definea sferele de influență ale Germaniei și Marii Britanii. Deși multe dintre propuneri ne sunt acum cunoscute, mai existau și altele, care priveau zone din afara Imperiului Britanic, cum ar fi Canalul Suez. Aparent, documentul recunoștea că există zone ale lumii unde interesele lor ar putea intra

în conflict și afirma clar că Hitler privea URSS ca fiind în sfera de influență a Germaniei. Acest lucru este important deoarece era o chestiune care îi preocupase pe primii anchetatori ai lui Hess. Atât Kirkpatrick, în timpul primelor interviuri din Scoția, cât și Simon, în cadrul întâlnirii de la Mytchett Place din iunie, au dorit să știe dacă Hess considera că Rusia se află în Europa sau în Asia și dacă Hitler și Hess credeau că intra automat în sfera de influență a Germaniei.

Sursa lui Padfield își amintește în special o expresie, folosită pentru a descrie atitudinea pe care Marea Britanie urma să o adopte în iminentul război ruso-german, „neutralitate binevoitoare" *(wohlwollende Neutralität)*.[31] Este relevant că această expresie apare atât în relatarea lui André Guerber, cu privire la documentele descoperite la Berlin în anul 1945, cât și în articolul din 1943 publicat de *American Mercury*.

Dar ce s-a întâmplat oare cu propunerile detaliate de pace pe care informatorul lui Padfield pretinde că Hess le-ar fi avut asupra lui? Se pare că era un document voluminos, care cuprinde atât versiunea în limba engleză, cât și pe cea în limba germană și care cu siguranță nu ar fi putut fi ascuns în buzunarele unui costum de pilot. Deși este suspect faptul că inventarul lucrurilor care îi aparțineau lui Hess este încă secret, nici Daniel McBride nu face nici o mențiune cu privire la un astfel de document masiv, cum nici în celelalte mărturii despre evenimentele din 10 mai nu se face vreo referire la ceva de genul acesta. Știm că Hess a decolat cu o valiză care conținea documente, însă de vreme ce, mai mult ca sigur, aceasta nu a rezistat prăbușirii și incendiului care a urmat, este greu de crezut că acolo s-ar fi aflat documentul în cauză. Este posibil ca documentul să fi fost trimis deja în Scoția, poate prin intermediul Crucii Roșii, și îl aștepta pe Hess să vină să îl ridice. Pe de altă parte, ar fi putut sosi mai târziu, după ce acesta ar fi aterizat în siguranță. Acest scenariu ar putea clarifica o serie de trei incidente misterioase care s-au petrecut după sosirea lui Hess.

Primul a avut loc la trei zile de la venirea acestuia, în dimineața zilei de 13 mai, când un parașutist a aterizat într-o pădure din apropiere de London Colney, Hertfordshire, în nordul Londrei.[32] La

scurt timp după aceea, el a fost arestat (din pură întâmplare) de către un polițist local, asupra sa găsindu-se 500 de lire sterline și o mie de dolari, o hartă a Angliei de Est și o busolă. S-a dovedit a fi un ceh din Regiunea Sudetă, pe nume Karel Richter. Judecat și condamnat la moarte pentru spionaj, în 10 decembrie 1941 a fost executat prin spânzurare în închisoarea Wandsworth. Călăul care s-a ocupat de acest lucru a mărturisit mai târziu că dintre toți condamnații pe care i-a lichidat, Richter a opus cea mai mare rezistență.[33]

Richter nu a dezvăluit niciodată motivele pentru care a sosit în Marea Britanie, însă în documentele oficiale se precizează că el adusese bani pentru a-i plăti pe membrii rețelei germane de spionaj. Cu toate acestea, data la care a aterizat nu este singura informație care îl leagă de afacerea Hess. Richter nu era doar un Obersturmbannführer în SS, ci și aghiotant al lui Konrad Henlein, Gauleiter-ul nazist al Regiunii Sudete; înainte de ocupația germană el fusese șef al Sudeten Deutsche Partei (Partidul German al Regiunii Sudete) care milita pentru independența față de Cehoslovacia. Henlein, un vechi prieten al lui Karl Haushofer, era omul lui Hess, plătit direct de biroul adjunctului führer-ului, cu opt milioane de coroane pe an.[34]

Pe 20 mai 1941, la zece zile de la sosirea lui Hess, un aparat Dornier 217 a decolat de la baza Luftwaffe din Aalborg, Danemarca. În mod surprinzător, evident conform unei înțelegeri cu britanicii, acesta a zburat fără nici un fel de probleme către aerodromul RAF de la Lincoln, unde pilotul Heinrich Schmitt a înmânat un pachet unui ofițer RAF care îl aștepta, după care s-a întors la Aalborg.[35] Mai târziu, în timpul războiului, Schmitt s-a prezentat la RAF într-un bombardier Junkers Ju-88 echipat cu un nou tip de radar, cerând azil politic în Marea Britanie. Cu toate acestea, atunci când a fost intervievat în anii 1970, Schmitt a declarat că acțiunea din 1941 fusese de fapt o misiune oficială a Luftwaffe, adăugând: „A făcut parte din războiul cenușiu* din acea vreme. Nu am fost singurul pilot german care a aterizat, conform unui aranjament, în Marea Britanie; în contrapartidă, mulți piloți britanici au aterizat în Germania, lucru

* Aluzie, probabil, la culoarea uniformei piloților germani și a aeronavelor lor (n.red.)

cunoscut celor dintre ai noștri care trebuiau să știe. Era bine cunoscut faptul că Hitler era pregătit să plătească un preț mare pentru a face pace cu Marea Britanie, iar zborurile secrete au încetat doar atunci când am atacat Rusia, iar Marea Britanie și Rusia au devenit aliați".[36] Lui Schmitt nu i s-a spus ce era în pachet, dar momentul în care a fost livrat sugerează faptul că acolo s-ar fi putut afla documentele privind pacea.

Cel de-al treilea incident neobișnuit a ieșit la iveală pentru prima dată în 1979, când colonelul John McCowen a relatat un eveniment care s-a petrecut în mai 1941.[37] La acel moment, McCowen era maior în efectivele comandantului Grupei 11*, general-maior de aviație Trafford Leigh Mallory. În noaptea de 27 mai, Mallory l-a chemat pe McCowen și i-a spus că se primise un mesaj din Germania pentru Grupa 11[38], ceea ce însemna că nu fusese interceptat, ci că era adresat grupului lui Mallory. Mesajul informa despre aterizarea unor parașutiști SS lângă Luton, Bedfordshire, în timpul unui raid aerian. McCowen a primit ordin să mobilizeze în zonă o unitate antiaeriană și să monteze reflectoare, pentru a-i intercepta, deoarece, așa cum i se spusese, aceștia plănuiau să-l asasineze pe Hess.

Puțin după ora 3.00 dimineața, în ziua de 28 mai, a început raidul, conform planului descris în mesaj. Doi bărbați îmbrăcați în haine civile și purtând arme asupra lor s-au parașutat în apropiere de Luton Hoo. Aceștia au fost imediat arestați. Pe harta găsită asupra lor, erau marcate punctele Luton Hoo și Dungavel.[39] Potrivit lui McCowen, cei doi au fost executați ulterior pentru spionaj, fără a mai fi judecați.

Asemenea poveștii lui Albert Heal, acesta este un incident extrem de ciudat, dar nu există nici un motiv evident pentru care McCowen să-l fi inventat, cum la fel de puțin probabil este ca el să se fi înșelat. Pe de altă parte, spre deosebire de ceilalți spioni germani arestați, nu există nici un document referitor la judecarea sau executarea celor doi bărbați. Ceea ce ne duce cu gândul că fie capturarea și executarea celor doi naziști au fost mușamalizate foarte bine – variantă care ne face

* Grupa – unitate în cadrul aviației militare britanice RAF, compusă din șase până la zece escadrile (n.red.)

să ne întrebăm care ar putea fi motivele –, fie aceștia nu au fost niciodată executați. Știm numai ceea ce i s-a spus lui McCowen mai târziu.

Poate că parașutiștii veniseră în Marea Britanie într-o încercare disperată de a afla unde se află Rudolf Hess. Dar de ce să aleagă parașutarea în apropiere de Luton Hoo? Casă în stil georgian, care aparținea la acea vreme familiei omului de afaceri Sir Harold Wernher, Luton Hoo ar fi putut fi foarte bine centrul grupului pentru pace. Wernher era președintele filialei britanice a Electrolux Limited, deținută de Birger Dahlerus, și fusese unul dintre organizatorii conferinței de pace cu Göring, din august 1939. Avea strânse legături cu casele regale europene și deopotrivă cu casa regală britanică – fiind un prieten apropiat al reginei Maria –, precum și cu mari familii aristocratice (nepoata sa este actuala ducesă de Westminster). Sir Harold era căsătorit cu lady Anastasia Torby, nepoata ultimului țar al Rusiei, înrudită cu aproape toate familiile regale din Europa. Importanța sa este dovedită și de faptul că prințesa Elisabeta și prințul Philip și-au petrecut noaptea nunții, în noiembrie 1947, la Luton Hoo. În mai 1941, reședința era cartierul general al Comandamentului de Est* (al cărui comandant-șef a fost înlocuit, așa cum am văzut, cu o zi înainte de sosirea lui Hess), deși familia Wernher mai ocupa încă o parte din ea.[40]

Poate că parașutiștii nu încercau să îl găsească pe Hess, ci să-i contacteze pe membrii grupului britanic pro-pace de la Luton Hoo. În definitiv, mulțumită vălului de mister promovat de Churchill, Germania nu știa prea multe despre ce se întâmplase de fapt cu Hess. Oricum, autoritățile britanice au reușit încă o dată să le zădărnicească planurile.

Oricare dintre aceste evenimente ar fi putut reprezenta momentul în care s-a adus documentul pe care l-a văzut sursa lui Padfield; se pare că un astfel de document a existat cu siguranță. În orice caz, se știe că însuși Hess a oferit un set specific de propuneri, pentru încheierea războiului dintre Marea Britanie și Germania. Indiferent care au fost condițiile – și lăsând deoparte întrebarea dacă acestea ar fi putut sau ar fi trebuit să fie acceptate –, partea importantă este că

* Easter Command – (n.red.)

Churchill a luat decizia unilaterală de a le respinge, fără a le prezenta cabinetului său, ca să nu mai vorbim de parlament.

Churchill acționează

Fără îndoială, în cele două luni de după sosirea lui Hess poziția politică a lui Churchill s-a consolidat foarte mult. După opoziția concertată cu care se confruntase în mai 1941, în luna iulie se simțea destul de sigur pe el pentru a face față la ceea ce Andrew Roberts numește „Noaptea cuțitelor lungi a lui Churchill", în care și-a curățat aparatul administrativ de cei care nu îi sprijineau politicile, înlocuindu-i cu susținători fideli.[41] Roberts pune în legătură decizia de a nu exploata capturarea lui Hess în scopuri propagandistice cu teama lui Churchill că exact acest lucru ar putea provoca o renaștere a grupului pro-pace de dinainte de război.[42] Cu toate acestea, credem că dovezile arată că acest grup nu a încetat niciodată să existe. Însă acum Hess se afla sub controlul lui Churchill. El spulberase planurile grupului pro-pace de a ajunge la o înțelegere negociată cu Germania și miza lor, aceea de a-l înlătura pe Churchill de la putere. Cu o abilitate deosebită și o strategie subtilă, Churchill avea să întoarcă situația și mai mult în avantajul său.

Mai întâi aplicase tactica „biciului", în care l-a folosit pe Hess drept armă împotriva oponenților săi, tactică demonstrată cu măiestrie în episodul extraordinar din Camera Comunelor petrecut la zece luni după sosirea lui Hess. Acum se confrunta din nou cu o opoziție inflexibilă. Aceasta a fost ocazia în care Churchill a lăsat pentru prima dată să-i scape anumite detalii cu privire la afacerea Hess, contextul în care a făcut acest lucru fiind extrem de grăitor. În ianuarie 1942, după ce s-a întors de la o întâlnire cu noul său aliat, Roosevelt, Churchill a venit în întâmpinarea criticilor săi, care îl acuzau de vânzarea Marii Britanii către Statele Unite, solicitând încă o dată un vot de încredere pentru el și guvernul său. În discursul în care a solicitat votul impunând modalitatea de vot *three-line whip**, a pomenit în mod cu totul neașteptat de Rudolf

* În sistemul parlamentar britanic, obligativitate a parlamentarilor de a fi prezenți la vot și de a vota așa cum le-o cere șeful partidului din care fac parte; absentarea sau nesupunerea este drastic pedepsită. (n.red.)

Hess, spunând că acesta venise în Anglia așteptându-se să găsească o facțiune anti-Churchill care dorea să facă pace cu Hitler. Era prima dată când faptul era făcut public, iar mesajul era clar – un avertisment adresat grupului pro-pace. Churchill le spunea, de fapt: „Știu totul despre voi și despre complotul lui Hess, așa că hai să facem o înțelegere. Dacă votați acum în favoarea mea (și continuați să mă sprijiniți), veți putea rămâne acolo unde sunteți. Dacă nu vă supuneți, să nu vă așteptați la mila mea." Churchill știa că, pentru anumite figuri marcante, chiar și numele lui Rudolf Hess, rostit de el în acest context, ar fi fost imediat perceput ca o amenințare.

Când prim-ministrul a anunțat votul de încredere, a avut grijă de asemenea să precizeze că orice mic indiciu cum că parlamentul nu ar fi în totalitate în favoarea lui ar fi „mediatizat în toată lumea" și exploatat în scop de propagandă de către inamic.[43] Premierul dorea să sugereze că și dacă membrii parlamentului nu erau de acord cu politicile sale, ei ar fi trebuit să se abțină, atunci când venea vorba despre binele Marii Britanii. Mai semnificativ este faptul că a continuat să joace cartea lui Hess, pentru a-și păstra propria poziție, amenințând din nou partida pro-pace. Răspunzând la o interpelare adresată de parlamentarul de stânga Emmanuel Shinwell, în care acesta întreba dacă va fi sau nu un veritabil vot liber (caz în care membrii parlamentului puteau vota așa cum le dicta conștiința), premierul a spus că nu și că se va respecta tehnica *three-line whip*. Apoi a continuat:

> Trebuie să ne amintim, de asemenea, părerea străinilor despre țara noastră și despre modul în care procedează ea. Atunci când Rudolf Hess a aterizat aici, acum câteva luni, el credea cu tărie că nu era nevoie decât să aibă acces în anumite cercuri din această țară pentru ca gruparea pe care el o numea „clica lui Churchill" să fie alungată de la putere și pentru ca un nou guvern să fie instituit, un guvern cu care Hitler să poată negocia o pace generoasă... Pot să te asigur că de când am revenit în această țară am primit analize din partea a numeroase guverne și informări cu privire la propaganda care se face în mai multe țări, toate învârtindu-se în jurul întrebării dacă actualul guvern al Majestății Sale va fi sau nu răsturnat de la putere. Acest lucru ni se poate părea absurd, însă venind din gura străinilor, este dureros și împotriva intereselor

> și eforturilor noastre comune. În aceste condiții, nu cer favoruri personale speciale, dar Camera sunt sigur că va dori să își exprime în mod clar poziția și de aceea mă alătur străvechii doctrine parlamentare care promovează dezbaterea liberă și votul corect.

Membrilor grupului pro-pace li se transmitea un mesaj foarte clar. Pe de altă parte, Churchill nu recurgea la represalii împotriva celor implicați în planul Hess. Într-adevăr, a oferit unor personaje-cheie, cum ar fi lordul Beaverbrook, roluri importante în evenimentele care au urmat zborului. În iulie 1941, atât Hamilton, cât și ducele de Kent au fost promovați (la gradul de colonel, respectiv de general de flotilă). De asemenea, Churchill l-a plasat pe Hess în grija lui Sir Stewart Menzies.

Dar ce avea de gând Hamilton în zilele și săptămânile de după sosirea lui Hess? Denis C. Bateman[44] precizează că, până la data de 1 iulie 1941, acesta nu și-a reluat postul deținut la Turnhouse, în timp ce propria mărturie a lui Hamilton afirmă că în această perioadă a fost atașat la „Ministerul Aviației cu însărcinări speciale".[45] Jurnalul ducelui din arhivele Hamilton dezvăluie faptul că acesta a petrecut următoarele două săptămâni zburând prin țară cu un avion Hurricane. Traseul acestor călătorii ale sale sugerează că încerca să ia legătura cu membrii aristocrației implicați în planul de pace. Întorcându-se la Londra în 15 mai, cu raportul lui Kirkpatrick, a luat cina alături de fratele său, Nigel (Geordie), de Kenneth Lindsay și de un anume „W.W.", un asociat necunoscut. În ziua următoare, a luat prânzul cu regele și s-a cazat la Albury, lângă Guildford, la una dintre proprietățile ducelui de Northumberland.

În 18 mai, a zburat către aerodromul din Old Sarum, Salisbury. În dreptul acestei date, în jurnalul său este notat „Leigh Mall", ceea ce nu se poate referi decât la o întâlnire cu Sir Trafford Leigh Mallory, general-maior de aviație, care, așa cum am văzut, nouă zile mai târziu, primea un mesaj din Germania, prin care era informat despre sosirea a doi ofițeri SS la Luton Hoo. Apoi Hamilton notează că a cinat cu „W" și cu „B" care, deducem din context, ar fi probabil „Winston" și „Brendan" (Bracken). După ce a stat vreme de două nopți la hotelul Dorchester, a zburat la RAF Acklington, în apropiere

de Alnwick, încheindu-și traseul la Church Fenton, lângă New York, unde se afla fratele său, David, și la Woolsington, lângă Newcastle, unde locuia lordul Eustace Percy. Înainte de a se întoarce la Turnhouse, a rămas la Lesbury, pe domeniul ducelui de Northumberland, timp de opt zile.

Pare evident că Hamilton zbura prin țară, contactându-i pe membrii grupării pro-pace, posibil pentru a-i informa cu privire la cazul Hess. În această etapă, lucrul nu s-ar fi putut face fără știrea lui Churchill. După câte se pare, Hamilton trimitea un mesaj din partea prim-ministrului, dar oare reprezenta el o amenințare referitoare la iminenta implementare a Regulamentului 18b? Oricât de curios ar părea, probabil că nu. Strategia lui Churchill nu pare să fi fost aceea de a-și confrunta oponenții în mod direct, ci mai degrabă de a lăsa cumva în aer amenințarea Regulamentului 18b, încercând între timp să îi convingă că ar putea fi pe cale de a se angaja în negocieri de pace serioase cu locțiitorul führer-ului. Așadar, nu numai Hess era cel indus în eroare când credea că Churchill va colabora, ci și grupul pro-pace. Iar acest lucru îi oferea premierului timpul necesar pentru a-și calcula mișcarea următoare. De fapt, Churchill reușise să-l „transforme“ atât de repede și de total pe ducele de Hamilton, încât chiar și Comitetul XX s-ar fi înverzit de invidie.

Filiera Barbarossa

Churchill l-a folosit în avantajul său pe Hess și dincolo de situația din plan intern. L-a exploatat pentru a-și atinge unul dintre obiectivele sale majore, alianța cu Uniunea Sovietică de sub conducerea lui Stalin. Drumul către acest obiectiv a fost pavat de operațiunea Barbarossa a lui Hitler.

Conform versiunii general acceptate, între zbor și operațiunea Barbarossa nu exista nici un fel de legătură. Cum ar fi putut exista, de vreme ce Hess nu știa nimic despre planurile pentru Rusia? Cu toate acestea, o interpretare obiectivă a faptelor dezvăluie faptul că ambele evenimente erau strâns legate între ele. Lordul Beaverbrook a afirmat fără echivoc, în mai multe rânduri după război, că Hess

venise să negocieze pacea cu Marea Britanie cu scopul exact de a-i permite Germaniei să atace URSS.[46] Acest lucru i l-a spus și lui Stalin, în timpul vizitei sale la Moscova din noiembrie 1941, când i-a prezentat dictatorului sovietic o copie a documentului scris de Hess la Mytchett Place, cu privire la situația Rusiei.[47] Această părere era împărtășită și de Sir Stewart Menzies, șeful MI6.[48] Dacă exista cineva în Marea Britanie care să știe întregul adevăr despre misiunea adjunctului führer-ului, aceștia erau Beaverbrook și Menzies. Este greu să nu ajungem la concluzia că zborul lui Hess și operațiunea Barbarossa făceau parte din același plan.

Mulți istorici au susținut că Hess nu știa nimic despre Barbarossa din cauza „căderii sale în dizgrație", el fiind practic un outsider în care Hitler nu mai avea încredere. Dar „căderea" nu a avut loc niciodată. Nu numai că Hess l-a reprezentat pe Hitler la Consiliul de Război al celor șase, în cadrul căruia s-a pus la cale întreaga strategie de război a Germaniei, ci mai mult, doi dintre cei mai apropiați oameni ai lui Hess – Alfred Rosenberg și Martin Bormann – au fost inițiați în cele mai secrete planuri cu privire la operațiunea Barbarossa, la începutul lunii aprilie.[49] Și cum Bormann era adjunctul lui Hess, este de necrezut că Hess nu avea cunoștință despre aceste planuri.

Imediat ce Hess a sosit în Marea Britanie, guvernul Churchill și-a făcut o prioritate din a încerca să afle ce știa acesta despre planurile exacte ale lui Hitler cu privire la URSS, deoarece deschiderea unui al doilea front ar fi fost un colac de salvare pentru Anglia, chinuită de război și din ce în ce mai disperată. Ivone Kirkpatrick s-a dus să-l interogheze pe Hess în Scoția, exact cu acest obiectiv în minte, la fel cum a făcut-o și lordul Simon la Mytchett Place, în 9 iunie. Se spune că Kirkpatrick a raportat faptul că Hess negase că Hilter urma să lanseze un atac asupra Uniunii Sovietice, dar că recunoscuse că Germania urma să îi facă lui Stalin „anumite solicitări" care, dacă nu se rezolvau prin negociere, ar fi trebuit obținute prin război.

Planificarea operațiunii Barbarossa a implicat o campanie masivă de manipulare, care a fost mai târziu repetată de Aliați înaintea Zilei Z, cu scopul de a ascunde mobilizarea trupelor pentru ceea ce avea să fie cea mai mare ofensivă din istoria militară. O parte din această

uriașă campanie de manipulare a fost reprezentată, cum am văzut, de așa-zisele pregătiri pentru invadarea Marii Britanii, operațiunea Leul-de-Mare. O altă parte a planului, care a căpătat o importanță mai mare odată cu misiunea lui Hess, a fost răspândirea unor informații eronate care lăsau să se înțeleagă că Hitler intenționa să încerce o negociere cu rușii, înainte de a le ataca teritoriul.[50] Deși poate părea incredibil, Stalin a căzut în această capcană, motiv pentru care a fost surprins de operațiunea Barbarossa, în ciuda avertizărilor.

În opinia unora dintre cercetători, o întrebare importantă este dacă Hess a fost convins să le dezvăluie anumite informații britanicilor, în special despre data lansării operațiunii Barbarossa. Pare puțin probabil, din mai multe motive întemeiate. Ce avantaj i-ar fi oferit acest lucru lui Hess? Dacă Churchill știa sigur că URSS urma să fie atacată, cu siguranță că acest lucru ar fi fost un motiv în plus să nu încheie pacea, iar nu unul care să îl încurajeze să semneze aranjamentul. Dar poate că Churchill nu avea nevoie de informațiile din interior pe care le-ar fi deținut Hess. Se pare că, în urma descifrării unor mesaje germane, Churchill intuise intențiile lui Hitler încă din martie 1941, dându-și seama că ofensiva fusese plănuită inițial pentru luna mai, iar apoi amânată până în iunie.[51] Având în vedere că momentul se apropia, sursele de informații britanice au întețit cercetările privind planurile germane, până când au fost siguri că ofensiva va începe la sfârșitul de săptămână din 21–22 iunie. (Ambasadorul britanic la Moscova, Sir Stafford Cripps, dădea încă din 24 aprilie – cu șase zile înainte ca Hitler însuși să se decidă – ca momentul cel mai probabil data de 22 iunie.[52]) Dacă Hess ar fi dezvăluit vreo informație, aceasta nu ar fi servit decât ca să confirme ceea ce britanicii știau, sau măcar suspectau deja, mulțumită nu unui glob de cristal, ci modului straniu în care Churchill reușea să înțeleagă cum funcționa mintea lui Hitler. Fiind amândoi captivați de sentimentul propriului destin istoric, Churchill a simțit că 22 iunie avea o rezonanță puternică: pe lângă faptul că reprezenta solstițiul de vară în emisfera nordică, exact în aceeași zi a anului 1812 Napoleon atacase Rusia.

David Irving a demonstrat că data operațiunii Barbarossa le-a fost dezvăluită britanicilor și americanilor la începutul lunii iunie, de

către Hermann Göring, prin intermediarul suedez Birger Dahlerus.[53] Demonstrația se bazează pe faptul că la 1 iunie, imediat ce Hitler l-a informat despre Barbarossa, Göring s-a întâlnit cu Dahlerus la Berlin. Potrivit lui Irving, suedezul îi avertizase pe diplomații britanici și americani cu privire la iminentul atac. Dacă este adevărat, acest lucru este uluitor. De ce tocmai Göring să fi dorit să-i avertizeze pe britanici, știind că, la rândul lor, aceștia l-ar fi avertizat pe Stalin? Istoricul american Barton Whaley a putut clarifica acest aspect, demonstrând că Göring i-a dat lui Dahlerus o listă a solicitărilor care se presupune că ar fi urmat să fie trimise Rusiei, înainte de demararea oricărei acțiuni militare.[54] Cu alte cuvinte, Dahlerus a primit informații eronate. Exact aceeași abordare a fost urmată și de Hess în momentul în care a fost interogat de Kirkpatrick, ceea ce arată că el și Göring acționau conform aceluiași plan.

Deși Churchill era convins că germanii plănuiau să atace Rusia în vara anului 1941, dacă îl încuraja pe Hitler să creadă că propunerile de pace ale lui Hess erau luate în serios, asta ar fi garantat, mai mult ca sigur, că führer-ul își urma planul de atac. Mediatizarea informațiilor cu privire la capturarea lui Hess și la misiunea sa l-ar fi putut face pe Hitler să aibă îndoieli; în definitiv, chiar dacă el ar fi negat orice legătură cu misiunea lui Hess, sovieticii ar fi putut vedea în aceste informații o avertizare că li se pregătea ceva. Churchill dorea cu disperare ca atacul să aibă loc cât mai repede, pentru a scoate Marea Britanie din vizor. În cazul în care Hitler ar fi șovăit, anumite semnale care să arate că Marea Britanie lua în serios propunerile de pace l-ar fi ajutat să se decidă mai repede. Dacă Hitler ar fi continuat sau nu operațiunea Barbarossa, indiferent de circumstanțe, rămâne încă o întrebare fără răspuns. Având în vedere îndârjirea cu care se ambiționa să distrugă bolșevismul și pe toți slavii odată cu el, pare puțin probabil să-l fi putut ceva împiedica să-și atingă obiectivul final (cu toate că Barbarossa ar fi putut fi amânată). Dar poate că modul viclean în care Churchill s-a folosit de Hess a grăbit lucrurile.

Oricum, există o chestiune asupra căreia zborul lui Hess a avut, fără îndoială, un efect profund.

Jocul american

Un alt aspect de care depindea întregul joc al lui Churchill era un mai mare angajament din partea Statelor Unite față de Marea Britanie, în forma concretă a furnizării de armament și, într-un caz ideal, a intrării lor în război în calitate de aliat. Încă de la început, Marea Britanie fusese dependentă de echipamentul militar furnizat de americani. Dar dacă Marea Britanie dorea să se asigure în continuare de asistența SUA, avea mai întâi de depășit un obstacol uriaș: poporul american era profund izolaționist. Americanii nu vedeau motivele pentru care ar fi trebuit să se implice în problemele altor popoare, mai ales că nu-și reveniseră încă după durerea pierderii unui mare număr de tineri în Primul Război Mondial. Într-adevăr, la doi ani de la dezlănțuirea războiului lui Hitler în Europa, în octombrie 1941, un sondaj Gallup arăta că numai 17% dintre americani erau în favoarea intrării într-un război cu Germania.[55] Curentul izolaționist era atât de generalizat, încât până și congresul luase o serie de măsuri restrictive – legile neutralității, care interziceau orice formă de comerț cu națiunile care ar fi fost implicate în război. Cu toate acestea, în 1937, la inițiativa lui Roosevelt, ele au fost amendate, interdicția fiind restrânsă doar la furnizarea de muniție. Așadar, în momentul în care Marea Britanie a declarat război Germaniei, furnizarea de armament american a încetat. Din fericire pentru eforturile de război ale britanicilor, Roosevelt a reușit din nou să impună niște modificări ale legislației, care permiteau Americii să furnizeze și muniție.

Situația a atins un punct culminant în octombrie 1940, când Trezoreria l-a informat pe Churchill că în trei luni de zile țara nu va mai avea banii necesari achiziționării de armament din America.[56] Drept răspuns, Roosevelt a promovat Legea împrumutului și închirierii, care a fost adoptată în 11 martie 1941. Aceasta prevedea că SUA vor oferi muniție și alte provizii pe credit, la un anumit preț. Marea Britanie a trebuit să fie de acord să cedeze aur în valoare de 50 de milioane de dolari, din Africa de Sud, și să vândă unui consorțiu de bancheri una dintre cele mai de succes companii cu sediul în

America, American Viscose (o filială a Courtaulds). Consorțiul, la rândul lui, nu a pierdut nici un moment și a vândut-o pentru un profit considerabil.[57]

Mulți politicieni au avut suspiciuni cu privire la interesele americanilor. Lordul Beaverbrook și-a exprimat frustrarea într-un memoriu, adresat lui Churchill în 20 februarie 1941, în care spunea:

> Antreprenorii din Statele Unite ne au la mână cu comenzi imense de armament. Nu se poate aștepta de la noi să plătim mai mult decât avem.
>
> Acești antreprenori americani au fost lăsați să creadă că după ce Legea împrumutului și închirierii va trece de congres, vor fi plătiți de către guvernul american. Dacă așa stau lucrurile, atunci guvernul american trebuie să se lupte cu propriii antreprenori. Nu este posibil ca ei să se ascundă în spatele dificultăților financiare.
>
> Argumentul prezentat de lordul Halifax a apărut, într-o formă sau alta, în toate negocierile noastre cu Statele Unite.
>
> Ni s-a spus că dacă vom fi de acord cu limita de douăsprezece mile pentru apele teritoriale ale SUA, va fi bine. Noi am fost de acord, dar nu a fost bine.
>
> Ni s-a spus că dacă vom pune capăt exporturilor de băuturi alcoolice dinspre Imperiu către Statele Unite, acest lucru va reprezenta o îmbunătățire importantă a relațiilor noastre cu America. Și nu a fost așa.
>
> De asemenea, ni s-a spus că dacă facem pace cu Irlanda, ar fi urmat să ne bucurăm de protecția permanentă din partea Americii. Noi am făcut exact ce ni s-a spus. Dar acest lucru nu ne-a adus nici un fel de sprijin din partea Irlandei și prea puțină încredere în America.
>
> Dacă am fi stabilit datoria de război chiar și la un preț de cinci cenți pentru un dolar, am fi avut aprobarea totală din partea Statelor Unite. Ne-am angajat în această datorie și nu am reușit decât să ruinăm Anglia și să fim abuzați de America.
>
> Am fost încurajați de americani să rupem alianța cu Japonia. Și am făcut acest lucru. Dar iată unde ne-a adus această decizie. Japonezii au devenit cei mai aprigi dușmani ai noștri. Iar americanii, cei mai aprigi creditori ai noștri.
>
> Acum Roosevelt și (Wendell) Willkie (oponentul politic al lui Roosevelt, devenit trimis special) ne spun că dacă înfruntăm Germania, totul va fi bine. Și așa facem. Dar am face-o mult mai bine

dacă am ști că atunci când vom avea nevoie, poporul nostru va fi susținut.

Dacă oferim totul, câștigăm foarte puțin sau chiar nimic pentru îmbunătățirea situației noastre actuale.

Înfruntați-i pe democrați![58]

După incidentul de la Dunkerque, Churchill a susținut un discurs în care a afirmat că Marea Britanie va continua să lupte „până când Dumnezeu va dori ca Lumea Nouă, cu toată puterea și energia ei, să reușească să salveze și să elibereze Lumea Veche.“[59] În loc de „Dumnezeu“ trebuie să citim „Roosevelt“.

În mai, 1941, Marea Britanie, cu extrem de puține resurse, se zbătea să supraviețuiască, iar nevoia unui ajutor din partea americanilor era mai mare ca niciodată. Churchill dorea, în special, ca marina Statelor Unite să escorteze convoaiele britanice care aduceau provizii traversând Atlanticul, deoarece submarinele germane provocau pagube extrem de mari (lucruri pe care Hess nu pierduse ocazia de a le repeta în fața celor care l-au capturat). Implicarea americanilor nu numai că ar fi ajutat la înlesnirea drumului pentru convoaie. În cazul în care navele americane ar fi fost scufundate, acest lucru ar fi sporit șansele ca SUA să intre în război, așa cum s-a întâmplat și în 1915, când Statele Unite au fost gata să se alăture Aliaților, după scufundarea navei *Lusitania.*

Disperarea lui Churchill transpare și într-un mesaj pe care acesta i l-a transmis lui Roosevelt în 3 mai 1941, cu doar o săptămână înainte de sosirea lui Hess. În el pledează pe lângă președintele american în favoarea unui ajutor pentru Marea Britanie:

Domnule Președinte, sunt sigur că nu mă veți înțelege greșit dacă vă voi spune exact ce gândesc. În opinia mea, un singur lucru ar putea contrabalansa pesimismul din ce în ce mai mare din Turcia, Orientul Apropiat și Spania, iar acela ar fi dacă Statele Unite ni s-ar alătura, ca putere beligerantă.[60]

Mândria sau poate patriotismul lui Churchill îl împiedica să recunoască faptul că acest „pesimism din ce în ce mai mare“ se manifesta mult mai aproape de Anglia.

La sosirea lui Hess, reacția cercurilor industriale și financiare americane a fost una de spaimă. Sau, așa cum spunea Irving, Wall Street „s-a cutremurat".[61] O mare parte din industria americană era angrenată în furnizarea către Marea Britanie de armament, blindate, nave, aparate de zbor și alte materiale esențiale în timp de război. Iar dacă războiul dintre Marea Britanie și Germania s-ar fi sfârșit, efectul asupra economiei americane ar fi fost catastrofal. Industriașii își exprimau cu convingere temerile în fața lui Roosevelt, iar oficialii britanici din America le raportau la Londra, asigurându-se că Churchill era pe deplin conștient de ele. Un mesaj oficial, datat 19 iunie, suna astfel:

> Faptul că nu s-au oferit nici un fel de informații cu privire la locul unde se află Hess, decizia prim-ministrului de a nu face nici o declarație oficială, discreția cu privire la vizita lui Winant (ambasadorul SUA) la Washington, suspendarea temporară a raidurilor aeriene de ambele părți și vizita privată a lui Kirkpatrick în Irlanda[62] s-au combinat în mintea publicului, transformând evenimentele de după cazul Hess într-o serie de pași către o pace negociată.
>
> Rezultatul cel mai evident a fost faptul că în mintea unor industriași s-a născut îndoiala asupra oportunității unor investiții pentru extinderea producției, de teama că aceste negocieri de pace despre care se zvonea să nu se dovedească a fi o realitate.[63]

În același mesaj se face referire și la „sentimentul de neliniște și de incertitudine" cauzat de posibilitatea încheierii unui acord de pace.

Am văzut deja că Roosevelt plănuia să țină un discurs important în 14 mai, în așteptarea căruia se născuseră speculații cu privire la un Act de unire între Marea Britanie și SUA. Însă pe 12 mai, la două zile după sosirea lui Hess, Roosevelt și-a anulat discursul. O analiză mai atentă a evenimentelor din acea vreme arată că nimic din ceea ce se întâmplase nu putea constitui un motiv pentru această modificare de plan... cu excepția faptului că Hess sosise în Marea Britanie. Ziarul *New York Times* scria că anularea discursului era direct legată de sosirea lui Hess în Anglia, deoarece Roosevelt avea nevoie de ceva timp pentru a analiza cum putea modifica acest eveniment evoluția conflictului armat.[64]

Două zile mai târziu, Roosevelt i-a telegrafiat lui Churchill, întrebându-l dacă Hess vorbea și, dacă da, ce anume spunea, în special despre America.[65] Churchill a ordonat Ministerului de Externe să pregătească un rezumat al „segmentului de conversație" din interviurile lui Kirkpatrick cu adjunctul. Churchill a folosit apoi acel rezumat pentru a-i răspunde lui Roosevelt, trei zile mai târziu. Premierul britanic a accentuat faptul că Hess nu prezenta „semnele obișnuite de nebunie" – precizare care evident avea drept scop să contracareze mesajele transmise de germani și să sublinieze că spusele lui Hess erau tratate cu cea mai mare seriozitate. Răspunsul mai preciza și că:

> Hess ne-a dat impresia că fusese convins că Germania trebuia să câștige războiul, însă pe parcurs și-a dat seama că acest conflict va dura mult și va implica pierderi de vieți omenești și distrugeri. Părea să creadă că dacă ar fi putut convinge poporul din această țară că există posibilitatea unui acord, s-ar fi putut pune capăt războiului și s-ar fi prevenit suferința inutilă.

Acest mesaj îi spunea lui Roosevelt că Hess îi oferise posibilitatea de a alege între sfârșitul războiului și un conflict care ar fi putut dura câțiva ani buni. Bineînțeles că a doua ar fi fost opțiunea preferată de industria americană.

Apoi Churchill a exprimat ideea că, în ciuda opoziției sale personale, s-ar fi putut ajunge la un acord de pace: „Dacă este să-i dăm crezare, se aștepta să-i întâlnească pe membrii unei «mișcări pro-pace» din Anglia, pe care i-ar fi ajutat să răstoarne actualul guvern la putere." Deși Churchill nu lua în serios aceste lucruri în mesajul său, știa că Roosevelt cunoștea faptul că mișcarea pro-pace era o realitate, întrucât oficialii săi de la Londra îl informaseră despre aceasta. În decembrie 1940, atașatul militar al SUA îi raportase președintelui că guvernul era „oricând gata să semneze un acord."[67] Iar acum, odată cu sosirea lui Hess, acest „acord" părea să devină o posibilitate reală, cel puțin prin prisma a ceea ce prezenta Churchill. Temerea cea mare era că, în cazul în care Churchill ar fi fost răsturnat de la putere, guvernul care avea să vină ar fi putut să nu fie nici pe departe atât de proamerican.

Churchill acorda o mare importanță lucrurilor spuse de Hess cu privire la „blocada“ realizată de submarine asupra insulelor britanice: „Ofensiva submarinelor și cea aeriană vor continua până când aceste insule vor rămâne fără provizii. Și chiar dacă ele vor capitula, dar Imperiul Britanic va continua să se opună, blocada asupra Angliei nu se va opri, chiar dacă acest lucru va însemna ca până și ultimul locuitor al ei să moară de foame.“ Se consolida astfel convingerea lui Churchill că era absolut necesar ca marina SUA să contribuie la apărarea convoaielor britanice.

În ceea ce privește declarațiile pe care le-ar fi făcut Hess cu privire la America, Churchill afirmă cu viclenie că ele nu au fost decât „remarci compromițătoare despre țara dv. și despre adevăratul ajutor pe care ni l-ați putea oferi“. După cum ne amintim, Hess îi spusese lui Kirkpatrick că America nu dorea ca Marea Britanie să facă pace cu Germania, deoarece era în interesul ei ca războiul să continue, și avertizase că SUA doreau să „moștenească“ Imperiul Britanic, în vreme ce Germania dorea ca el să rămână în posesia Angliei.[68]

Cu o zi înainte de a primi mesajul lui Churchill, Roosevelt a susținut o conferință de presă în care a afirmat că SUA au purtat nenumărate „războaie nedeclarate“ atunci când interesele le fuseseră amenințate – o aluzie clară că un astfel de „război nedeclarat“ urma să se desfășoare împotriva Germaniei.[69] În 27 mai, președintele și-a susținut în sfârșit discursul reprogramat. În aceeași zi, mai devreme, el îi telegrafiase lui Churchill: „Sper că vă va plăcea discursul, deoarece merge mult mai departe decât aș fi crezut – până acum două săptămâni – că poate merge. Mi-ar plăcea să sper că va primi aprobarea generală din partea majorității, confuzionată de detalii, și că le va permite să vadă lucrurile așa cum sunt.“[70]

Discursul lui Roosevelt a marcat un moment hotărâtor în ceea ce însemna sprijinul Americii pentru Marea Britanie și opoziția manifestată față de Germania, pentru că exprima angajamentul clar al țării sale în acordarea de sprijin moral și material pentru Anglia. Prima lui mare inițiativă a fost să instituie „stare de urgență națională pe termen nelimitat“, ceea ce i-a oferit puteri depline, cu excepția autorității de a declara război, deținută numai de congres. Însă

această situație i-a permis totuși să pună pe picior de război forțele armate, lucru pe care l-a făcut imediat.[71]

Pentru a pune capăt opoziției manifestate de publicul american față de o implicare în războiul european, Roosevelt a afirmat (printr-o frază care a devenit favorita succesorilor săi) că dacă America nu ar ajuta în războiul din Europa, propriul său teritoriu ar putea fi amenințat:

> Politica noastră națională de astăzi este următoarea: mai întâi, vom opune o rezistență activă, pe cât posibil cu toate resursele noastre, față de toate încercările lui Hitler de a extinde dominația naziștilor către emisfera vestică. Vom opune rezistență, în mod activ, oricărei încercări de a câștiga controlul asupra teritoriilor maritime. Vom insista asupra importanței vitale a eforturilor de a ține hitlerismul departe de zonele pe care le-ar putea cu siguranță folosi pentru a lansa atacuri asupra celor două Americi.

Apoi a făcut un salt spectaculos la politica americană. Aparent fără nici un alt motiv decât amenințarea semnării unui acord de pace în Europa, el a cedat în fața mai multor solicitări ale lui Churchill, pe care până în acel moment le refuzase în mod sistematic:

> Din punctul de vedere strict al necesității militare și navale, vom acorda Marii Britanii toată asistența. Patrulele noastre ajută acum pentru a ne asigura că proviziile ajung în siguranță în Marea Britanie și se iau toate măsurile pentru furnizarea tuturor bunurilor necesare.
>
> Furnizarea de provizii către Marea Britanie este imperativă. Acest lucru poate fi făcut. Trebuie făcut. Va fi făcut.

Deloc surprinzător, mulți americani au privit discursul lui Roosevelt ca pe o „veritabilă declarație de război" adresată Germaniei. Ziarul *New York Times* scria: „Roosevelt a spus extrem de clar că își propune să înceapă un război cu Germania, Italia și Japonia, în cazul în care consideră necesar acest lucru."[72]

Această spectaculoasă întoarcere la o sută optzeci de grade nu poate fi pusă decât pe seama sosirii adjunctului führer-ului în Marea Britanie. Nimic altceva nu se întâmplase, din punct de vedere militar

sau politic, care l-ar fi putut determina pe Roosevelt să-și anuleze discursul planificat și să înceapă să lucreze la acest anunț istoric. În ziua următoare, președintele i-a trimis un alt mesaj lui Churchill, prin care îi aducea la cunoștință aprobarea transportării unei cantități de 75 000 de tone de bunuri către Africa de Nord.[73] Acest transport includea 200 de blindate, 490 000 de cutii cu muniție pentru tunurile Howitzer, 700 de camioane și cantități uriașe de muniție grea și alte echipamente militare. În replică, Churchill i-a răspuns:

> Suntem plăcut impresionați și întăriți de memorabila dv. declarație și de măsurile deosebite luate în baza stării de urgență pe care ați proclamat-o. Vă rog să acceptați, domnule președinte, mulțumirile mele sincere. Ați fost extrem de amabil să mă informați dinainte cu privire la măsurile deosebite pe care le-ați făcut posibile.[74]

Discursul lui Roosevelt, unul dintre cele mai reușite din cariera sa, a reușit să atragă sprijinul publicului american față de efortul de război al Marii Britanii. El a deschis calea viitoarelor misiuni de implicare militară și a sporit volumul de echipamente militare oferite Marii Britanii. În decembrie 1941, odată cu atacul japonez asupra Pearl Harbor, Churchill a obținut, în sfârșit, ceea ce dorea – o triplă alianță între Marea Britanie, Rusia și America.

Al doilea război ciudat

Mulți au susținut că nu a fost o coincidență faptul că acțiunea lui Hess a avut loc în ultima noapte a raidurilor Blitz asupra Londrei. Ultimul raid a fost în același timp și cel mai puternic pe care avea să îl sufere capitala britanică în timpul războiului: 1 436 de oameni au fost uciși și aproape 12 000 au rămas fără locuințe.[75] A doua zi o treime din străzile din centrul Londrei erau impracticabile și, printre multe alte construcții istorice vizate, a fost lovit și Palatul Parlamentului, iar sala de ședințe a Camerei Comunelor – simbolul democrației britanice – a fost distrusă. Istoricul Martin Gilbert rezuma astfel impactul acestui raid aerian asupra stării de spirit a publicului:

„Londonezii erau în acea dimineață speriați, așa cum nu mai fuseseră din luna decembrie a anului anterior."[76]

Este interesant să observăm că și corespondenții americani de război aflați la Londra, cum ar fi Walter Lippmann, au declarat fără menajamente că Bătălia pentru Anglia s-a încheiat în 10 mai 1941 și nu în luna octombrie a anului anterior.[77]

Scriind în 1943, Vincent Sheean descria perioada aprilie–iunie 1941 ca pe una care a marcat „momentul în care starea de spirit a britanicilor a atins nivelul cel mai de jos... Nu mai vedeau nici o speranță... așteptau doar moartea sau un eveniment care să schimbe soarta lumii..."[78] După seria de raiduri nimicitoare asupra Londrei, care au culminat cu cel mai cumplit dintre ele, în 10 mai, părea că iadul acesta va continua la nesfârșit. Doar că, așa cum scria Sheean, „raidurile au încetat; data de 10 mai a reprezentat sfârșitul, finalul unei povești dramatice. Bineînțeles că germanii mai au încă timp să atace Londra, însă atunci când o vor face, dacă o vor face, condițiile vor fi altele și rezultatele nu mai pot fi aceleași".[79]

Asemenea multor altora, Sheean era uimit de oprirea bruscă a raidurilor Blitz asupra Londrei. Nu părea să existe nici un motiv pentru care naziștii să decidă abandonarea unei acțiuni care distrugea cu succes capitala britanică și starea de spirit a cetățenilor acesteia.

Deși au mai existat câteva raiduri asupra altor orașe, care de asemenea au încetat șase zile mai târziu, brusca liniște care se așternea peste Londra era extrem de neobișnuită. În acea vreme, mulți au văzut o legătură între acest fenomen și sosirea lui Hess. Așa cum scria James Murphy, în iunie 1941: „Faptul că melodramatica apariție a lui Hess în Scoția a fost programată să coincidă cu un raid masiv asupra Londrei reprezintă un alt exemplu al tehnicii prin care naziștii foloseau evenimente spectaculoase ca instrumente de agresiune psihologică."[80]

În vreme ce se acorda o atenție deosebită legăturii dintre raidurile Blitz și sosirea lui Hess, schimbarea de tactică a britanicilor în ceea ce privește bombardarea Germaniei se bucura de mult mai puțină importanță. Am văzut deja că unul dintre motivele temerilor manifestate de industriașii americani, că s-ar putea încheia acordul

de pace, era „suspendarea temporară a raidurilor aeriene de ambele părți", ca urmare a sosirii lui Hess. La începutul verii anului 1941, RAF și-a redus semnificativ numărul de raiduri aeriene asupra Germaniei.[81] Deși țintele strategice și fabricile erau încă bombardate, atacurile asupra țintelor civile din Germania au încetat, nefiind reluate decât temporar, între mai 1942–mai 1943. Deosebit de important este că premierul Churchill declarase, cu mai puțin de un an înainte, că imediat ce Germania și-ar fi întors atacurile către est, RAF va începe raidurile aeriene distrugătoare asupra inamicului. Acum însă, când Germania era pe punctul de a-și îndrepta atacurile spre est, Churchill a făcut exact contrariul.

Această curioasă răsturnare de situație l-a determinat pe Sir Charles Portal, șeful comandamentului aviației, să scrie un memoriu adresat lui Churchill, în care se plângea că „Încă de la căderea Franței, atacurile cu bombă au reprezentat un principiu fundamental al strategiei noastre, principiu susținut în totalitate de premier."[82] Atunci ce s-a schimbat, se întreba el?

Churchill a răspuns iritat că se răzgândise și că acum credea că „Este discutabil dacă metoda bombardării ar fi sau nu un factor decisiv în acest război."[83] Un alt lider RAF surprins și înfuriat de schimbarea de poziție a lui Churchill a fost generalul de aviație Sir Arthur „Bomber" Harris* care, întrebat de un omolog american, în iunie 1943, despre efectele bombardării Germaniei, a răspuns sarcastic: „Nu știu. Ce-ar fi să încercăm, ca să vedem care sunt?"[84] Conform relatării din 1943 a cunoscutului corespondent britanic Douglas Reed: „Îndelungata amânare a bombardării Germaniei se află printre cele mai importante cauze care au dus la prelungirea inutilă a războiului."[85]

Schimbarea politicii britanice în ceea ce privește bombardarea ne-a făcut să ne întrebăm dacă nu cumva și aceasta avea o oarecare legătură cu Hess. Ideea ne-a venit odată cu un comentariu pe care l-am primit de la cineva din sistemul militar, care cunoștea foarte bine afacerea Hess. El ne-a relatat că sosirea lui Hess generase un „armistițiu în fapt". O analiză a modului în care a acționat Marea

* „Bomber", bombardier (în limba engleză, în original) (n.red.)

Britanie în anul următor dezvăluie faptul că, deși această exprimare este o exagerare, expresia „al doilea război ciudat" nu pare a fi total nepotrivită. În Europa, întregul teatru de război se mutase către est, unde înfruntarea titanică dintre Germania lui Hitler și Rusia lui Stalin a făcut din celelalte fronturi ale celui de-Al Doilea Război Mondial niște simple ambuscade, prin comparație. Deși trupele ei se confruntau direct cu germanii în Africa de Nord, Marea Britanie era implicată în același timp și în alte acțiuni militare împotriva Germaniei. După decembrie 1941, cel mai mare efort militar al Marii Britanii s-a concentrat în Orientul Îndepărtat și în războiul cu Japonia.

Faptul că se ajunsese la această stare de lucruri, la atât de scurt timp după sosirea lui Hess și încetarea raidurilor Blitz, ar putea părea mai mult decât o simplă coincidență. Am putea merge mai departe, să sugerăm că a fost rezultatul unei înțelegeri între Churchill și Hitler. Aceasta nu înseamnă că ei ar fi comunicat direct sau printr-un canal oficial, ci prin intermediarii lor: grupul Hamilton din Marea Britanie și grupul Haushofer din Germania. În Marea Britanie, în săptămânile care au urmat sosirii lui Hess, ducele de Hamilton coordona, se pare, grupul pro-pace conform ordinelor prim-ministrului, convingându-i că Churchill le făcea jocul. În Germania, Albrecht Haushofer a primit ordin să îl informeze direct pe Hitler. Deși misiunea lui Hess eșuase în tentativa de a aduce pacea, reușise să determine o suspendare neoficială a ostilităților, care avea să dureze până la începutul anului 1943, când, odată cu asediul german asupra Stalingradului, a devenit evidentă direcția în care se va îndrepta conflictul.

Din reacțiile lui Churchill din primele zile de după sosirea lui Hess, se pare că premierul încerca să dea impresia că misiunea adjunctului führer-ului nu era total lipsită de succes, iar Hitler, pe de altă parte, susținea încă ideea că ea ar putea fi reluată. Chiar în ziua în care a început operațiunea Barbarossa, în 22 iunie 1941, Goebbels relata o discuție extrem de importantă cu Hiler: „Führer-ul își pune speranțe mari în grupul pro-pace din Anglia. Altfel, susține el, afacerea Hess nu ar fi fost îngropată în tăcere într-un mod atât de sistematic".[86] Aceasta este o dovadă de necontestat a faptului că Hitler credea că

gruparea pentru pace era încă activă și influentă în Marea Britanie și, implicit, că misiunea lui Hess nu eșuase încă. Faptul că exprima un asemenea sentiment chiar în ziua în care forțele germane își începeau atacul asupra Rusiei arată că führer-ul avea încredere că el nu va distrage atenția în nici un fel de la Marea Britanie. Ceva din partea britanică trebuie să-l fi încurajat pe Hitler în convingerea sa, o acțiune tacită poate, cum ar fi calmarea raidurilor RAF asupra Germaniei.

La fel de interesant în acest context este și faptul că, atunci când membrii personalului lui Hess au fost arestați de către Gestapo, Martin Bormann a insistat ca aceștia să fie judecați. Hitler însă a decis, pe 27 iulie, că nu vor avea loc nici un fel de procese până când el „nu va ajunge la o concluzie cu privire la cazul Rudolf Hess".[87] Chiar și la momentul acela, este clar că dorea încă să-și mențină deschise toate opțiunile.

Era o situație înșelătoare. Atunci când Hitler a atacat Rusia, iar sovieticii s-au alăturat Aliaților, guvernul lui Churchill a început să practice mersul pe sârmă din punct de vedere diplomatic. Stalin dorea ca Marea Britanie să deschidă un al doilea front de luptă împotriva Germaniei, ceea ce ar fi însemnat micșorarea presiunii la care erau supuși rușii. Era însă foarte îngrijorat că Churchill nu va face acest lucru și se temea că, în orice moment, Marea Britanie poate să se retragă din conflict, încheind cu Hitler o pace de compromis sau o alianță cu Germania, împotriva sa. (Antipatia lui Churchill față de bolșevism nu era un secret pentru nimeni.) De aceea, premierul era dornic să îl asigure din nou pe Stalin de angajamentul Marii Britanii față de alianță, declarând în același timp că nu se afla în poziția de a deschide un al doilea front. (Cel puțin acest lucru era adevărat.)

Se pare că, în perioada de după sosirea lui Hess, Churchill a jucat un joc viclean, încurajându-l pe Hitler să creadă că propunerile adjunctului său erau luate în serios. Diminuarea raidurilor aeriene britanice asupra Germaniei ar fi putut fi, asemenea încetării atacurilor Blitz, un gest de „bună-credință". Acest lucru garanta că führer-ul se putea concentra asupra URSS, convins că Marea Britanie nu va mai fi o problemă pentru el.

Importanța pe care o avea conflictul germano-sovietic pentru Marea Britanie a fost sintetizată, în 1942, de către parlamentarul Victor Cazalet, care a lucrat alături de generalul Sikorski, însoțindu-l în vizitele desfășurate în URSS:

> Rusia câștigă războiul pentru ea și, în mod întâmplător, și pentru noi. Germanii sunt uciși în număr extrem de mare. Dacă, după victorie, vom continua să trăim în Anglia, chiar și în condiții de libertate relativă, acest lucru se va datora milioanelor de așa-zis comuniști care au murit pentru a ne ajuta pe noi să-i învingem pe germani. Până când Rusia nu a fost atacată de Germania, nimeni nu s-a gândit vreodată că noi am fi putut câștiga războiul.[88]

Nu exagerăm în nici un fel dacă spunem că, până în primăvara lui 1943, Churchill i-a lăsat pe ruși să poarte războiul european, în locul Marii Britanii, așteptând să vadă cum va evolua conflictul.

Interesant este că judecătorii sovietici de la Nürnberg au susținut că misiunea lui Hess a fost „desfășurată în speranța că va facilita punerea în aplicare a unei agresiuni împotriva Uniunii Sovietice, prin împiedicarea temporară a ripostelor Angliei".[89] Afirmația pare să nu se refere la obiectivele lui Hess – despre care rușii au susținut mereu că vizau încheierea conflictului cu Marea Britanie –, ci la ceea ce s-a întâmplat ca rezultat al misiunii acestuia.

Oracolul de la Mytchett

Deși sunt greu de obținut dovezi documentare cu privire la felul în care Churchill a exploatat afacerea Hess, putem totuși extrapola unele dintre detalii.

Imediat ce Hess a ajuns pe mâna autorităților, Churchill a acționat rapid pentru a se asigura că el și numai el controla accesul la Hess. Numai el și Menzies au văzut rapoartele scrise de echipa lui Foley și transcrierile „conversațiilor" dintre Hess și oamenii din MI6. Numai după ce le vedea, putea decide ce fragmente din acestea să fie puse în circulație spre alte departamente, așa cum a fost cazul „documentului Amiralității". Ceilalți șefi de stat, cum ar fi Roosevelt și Stalin,

depindeau în totalitate de el în ceea ce privește informațiile despre adjunctul führer-ului și despre ce spunea el cu privire la motivele zborului și la eforturile de război ale Germaniei. Și bineînțeles dacă, așa cum pare să fi fost cazul, Hess venise să se întâlnească cu o grupare pro-pace extrem de influentă, lucrul îl punea pe Churchill într-o poziție unică pe plan intern. Cei care „conspiraseră" alături de Hess erau pasibili de închisoare, conform Regulamentului 18b, în cazul în care prim-ministrul s-ar fi pronunțat în acest sens. El era deci în poziția supremă de a-și putea șantaja oponenții.

Istoricii recunosc faptul că, în ciuda popularității sale în rândul cetățenilor, Churchill avea o poziție extrem de slabă pe plan politic. El nu reușise să câștige încrederea regelui, a Camerei Lorzilor sau a Partidului Conservator. În acea etapă a războiului, chiar și membrii parlamentului care erau de acord cu politicile sale înclinau să pună la îndoială capacitatea lui de judecată și de a lua decizii. Cu toate acestea, Churchill a reușit cumva să reziste la putere îndeajuns de mult pentru ca situația să se modifice în favoarea sa.

Se pare că datora o mare parte a puterii sale controlului pe care îl avusese asupra lui Hess. Era irelevant ceea ce a spus Hess cât timp s-a aflat la Mytchett Place, ce era cu adevărat important era ceea ce spunea Churchill. Am văzut deja cum s-a folosit de această tactică pentru a-l convinge pe Roosevelt să trimită mai multe provizii Marii Britanii. Și același lucru l-a făcut și cu Stalin, lansând informația că Hess venise să încheie pace cu Marea Britanie ca un preludiu la atacul lui Hitler asupra Rusiei, dar făcându-l în același timp pe liderul sovietic să creadă că o asemenea pace era încă posibilă. Apoi i-a informat pe cei doi lideri că în Marea Britanie exista o facțiune care dorea să negocieze pacea, precizând în mod clar că aceasta îl susținea în funcție. Era un joc extrem de inteligent, în care cele mai importante mișcări păreau să graviteze în jurul lui Rudolf Hess.

Churchill l-a transformat pe Hess în „Oracolul de la Mytchett", un oracol ale cărui declarații puteau fi invocate de premier după bunul său plac, cel puțin în perioada în care URSS și SUA au intrat în război. În definitiv, cine ar fi putut verifica dacă spunea sau nu adevărul? Conceptul oracolului din Mytchett explică unele dintre

enigmele din jurul sosirii lui Hess. De exemplu, știm că este puțin probabil ca Hess să fi dezvăluit data sau alte detalii specifice, legate de operațiunea Barbarossa. Cu toate acestea, unii cercetători, în special John Costello, cred că Hess chiar a făcut-o, oferind până și câteva dovezi indirecte în sprijinul acestei ipoteze. La sfârșitul lui octombrie–începutul lui noiembrie 1941, atât agenții americani, cât și cei sovie-tici aflați la Londra au raportat că Hess vorbise. Evident, Costello a conchis că lucrurile chiar așa s-au întâmplat.[90] Însă nu numai că aceste informații au ajuns la guvernele american și sovietic după eveniment, dar ambele rapoarte se pare că au avut aceeași sursă, nimeni altul decât maiorul Desmond Morton, consilierul personal al lui Churchill pe probleme de informații secrete. Raportul american al căpitanului Raymond E. Lee, datat 5 noiembrie, nu dezvăluie sursa autorului, solicitând expres șefilor săi de la Washington să nu distribuie raportul pe scară largă pentru a proteja identitatea acestuia; dar jurnalul personal al lui Lee precizează că era vorba despre Morton.[91] Raportul NKVD, scris de colonelul Moravec, nu dezvăluie nici el sursa, dar recunoaște că informațiile au fost oferite în timpul unui prânz, în 26 octombrie. Costello precizează că exprimarea folosită în raportul lui Moravec este atât de asemănătoare celei din raportul lui Lee, încât informațiile trebuie să fi venit din aceeași sursă și ar fi putut fi oferite în timpul aceleiași mese de prânz.[92] Să fi fost consilierul personal al lui Churchill pe probleme de informații secrete atât de nechibzuit? Mai mult ca sigur, aparenta sa gafă a fost o tactică deliberată, menită să convingă Washingtonul și Moscova că informațiile veneau din partea lui Hess. Într-adevăr, ambasadorul american la Londra, John G. Winant, remarca, după citirea raportului lui Lee, că își pusese întrebarea cum de știuse Churchill dinainte despre atacul german, însă acum își dădea seama că aflase asta de la Hess.[93] Însă nu Hess era sursa. Informațiile pe care le avea Churchill fuseseră aflate prin intermediul mesajelor germane interceptate și descifrate de către serviciile britanice de informații. Și oricum, știuse despre operațiunea Barbarossa încă înainte de sosirea lui Hess, un lucru pe care omisese cu grijă să îl spună aliaților săi.

În perioada mai–iulie 1941, Churchill realizase aproape imposibilul – schimbase poziția Marii Britanii, de la o situație perdantă, la una în care în sfârșit avea șansa de a învinge, ba chiar era în poziția de a nu mai pierde, cu condiția ca rușii să nu fie rapid învinși. Bună parte a acestei răsturnări de situație era rezultatul felului abil în care premierul exploatase misiunea lui Hess. Dincolo de evenimentele secundare la care este rezumată de obicei, această misiune poate fi văzută ca unul dintre evenimentele esențiale din Al Doilea Război Mondial.

Comentatorul canadian Pierre van Paassen ajunsese la concluzii similare, la numai câteva luni de la sosirea lui Hess în Marea Britanie. Acesta scrie în cartea sa, *That Day Alone* (publicată la sfârșitul anului 1941), că Churchill pretinsese că negociază cu Hess pentru a obține sistarea raidurilor Blitz, pentru a se asigura că Hitler va ataca Uniunea Sovietică și pentru a întări legăturile lui cu SUA.[94] Sosirea lui Hess în Marea Britanie era asemenea unui cadou neașteptat pentru premier.

Singura declarație oficială a lui Churchill în care vorbește despre propriile sentimente cu privire la afacerea Hess a fost făcută în cel de-al treilea volum al cărții sale *The Second World War*: „Reflectând asupra întregii povești, sunt fericit că nu sunt responsabil de felul în care a fost și este tratat Hess... A venit la noi din proprie inițiativă și chiar dacă nu avea autoritatea necesară, avea ceva din calitatea unui mesager.“[95] Pe de altă parte, dincolo de bizara negare a responsabilității, se pare că însuși numele lui Hess avea pentru el conotații intrinsec umoristice. În ianuarie 1942, se afla în America și era deprimat pentru că lucrurile nu mergeau prea bine pentru el. Medicul său, lordul Moran, a încercat să îl înveselească. Acesta își amintește: „Ca să-l aduc într-o stare mai veselă, l-am întrebat despre Hess și imediat după aceea prim-ministrul a lăsat deoparte proasta dispoziție și a început să îmi prezinte motivele Hess“.[96] Este clar că aceste motive deveniseră o glumă bine cunoscută în cercul lui Churchill.

Note

[1] J.R. Rees, pp. 26–27
[2] Padfield, *Hess*, pp. 254–255. După publicarea cărții sale din 1962 despre Hess, James Leasor a primit o scrisoare de la acest agent.
[3] A se vedea biografia recentă a lui Michael Smith, *Foley: The Spy who Saved 10 000 Jews*
[4] Newton, p. 174
[5] Goebbels, pp. 361–365
[6] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosarul D/443: Copie a scrisorii maiorului Morton către Henry Hopkinson de la Ministerul de Externe, 13 iunie 1941
[7] Padfield, *Hess*, p. 277, citând jurnalul colonelului A.M. Scott din arhivele Imperial War Museum
[8] Fraser Smith, McKnight și Lesburg, pp. 135–138
[9] PRO, PREM 3/219/7: Memoriu din partea lui J.M. Martin, Downing Street 10, către W.I. Mallet, Ministerul de Externe, 18 mai 1941
[10] PRO FP1093/1: Înregistrare a conversației telefonice cu Kirkpatrick, scrisă de Henry Hopkinson, în care Hopkinson notează sugestia lui Kirkpatrick potrivit căreia „au pus pe cineva în rolul negociatorului care putea să-l chestioneze [pe Hess] cu privire la propunerile sale".
[11] Cadogan, p. 380
[12] PRO, PREM 3/219/7: Memoriul lui Eden către Churchill, 27 mai 1941
[13] Michael Smith, p. 229
[14] De exemplu o notă din dosarul PRO FP 1093/12 – datată 30 iulie 1941 și semnată „A", referitoare la o conversație dintre Hess și un nou ofițer de serviciu – precizează că: „Jonathan a început cu dezvăluirea identității dr. Guthrie și cu prezentarea minutei întâlnirii".
[15] Malone
[16] PRO FP 1093/1: Traducerea transcrierii interviului cu lordul Simon
[17] *Ibid.*
[18] *Ibid.*: Memoriul lui Churchill către Eden, 14 iunie 1941
[19] PRO FP 1093/11: Raport al interogatoriului scris de „ERH", 13 noiembrie 1939
[20] *Ibid.*: „MAASS, Kurt: Informații derivate din documentele germane găsite asupra sa", raport datat 23 mai 1941
[21] *Ibid.*
[22] PRO FP 1093/1: Nota scrisă de către Cadogan pe marginea relatării lui Kirkpatrick cu privire la conversația avută cu Herr Hess în 15 mai 1941
[23] PRO FV237: Memoriu către „B2", 13 iunie 1941

[24] *Ibid.*: Notă scrisă de maiorul Stephens, 25 iulie 1941
[25] *Ibid.*: Diferite documente de corespondență și note de dosar
[26] *Ibid.*: Petiție a lui Maass către Semelbauer, 3 august 1941
[27] *Ibid.*: Raport, 29 august 1941
[28] *Ibid.*: Raport, 26 februarie 1942
[29] Scrisoare din partea Arhivelor Comitetului Internațional al Crucii Roșii, 28 iulie 2000
[30] Padfield, *Hess,* pp. 368–370
[31] *Ibid.*, p. 370
[32] West, pp. 259–260
[33] Pierrepoint, pp. 138–141 (Scriind în 1968, lui Pierrepoint nu i s-a dat voie să dezvăluie numele lui Richter și de aceea acesta apare sub numele de „Otto Schmidt").
[34] Snyder, pp. 141–142
[35] Hill, p. 170
[36] *Ibid.* Citatul lui Schmitt aparține unui interviu din *Bild am Sonntag*
[37] Padfield, *Hess,* p. 252
[38] Arhivele Hamilton, Fascicula 5034: Manuscris al cărții lui Leasor, *Rudolf Hess: The Uninvited Envoy*, pp. 149–150
[39] Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, pp. 177–178. Un ofițer de informații (al cărui nume nu îl cunoaștem), implicat în capturarea omului din SS, i-a spus lui Douglas Hamilton despre hartă.
[40] Detalii din ghidul oficial Luton Hoo
[41] Roberts, p. 207
[42] *Ibid.* pp. 205–206
[43] Camera Comunelor, vol. 377, pp. 594–595
[44] Bateman, p. 14
[45] *Ibid.*
[46] Padfield, *Hess*, p. 368
[47] *Ibid.*
[48] Brown, *The Secret Servant*, p. 348
[49] Whaley, p. 80
[50] *Ibid.*, p. 181
[51] *Ibid.*, pp. 60–61
[52] *Ibid.*, p. 63
[53] Irving, *Göring,* pp. 326–327
[54] Whaley, pp. 117–118
[55] Calder, p. 48
[56] Dimbleby și Reynolds, p. 184
[57] *Ibid.*, pp. 132–133
[58] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosarul D/416: Memoriul lui Beaverbrook către Churchill, 20 februarie 1941

[59] Dimbleby și Reynolds, p. 125
[60] Kimball, vol. I, p. 182
[61] Irving, *Hess: The Missing Years,* p. 90
[62] Casa natală a lui Kirkpatrick se afla în Republica Irlanda
[63] PRO, PREM 3/219/7: Apel telefonic din partea consulului britanic la New York către Ministerul Informațiilor, Londra, 19 iunie 1941
[64] *New York Times*, 15 mai 1941
[65] Kimball, vol. I, p. 187
[66] *Ibid.*, p. 188
[67] Newton, p. 185
[68] PRO, FO1093/1: Ivone Kirkpatrick, „Relatare cu privire la o conversație cu Herr Hess din 15 mai 1941"
[69] Prezentat de exemplu în *Edinburgh Evening News*, 17 mai 1941
[70] Kimball, vol. I, pp. 196–197
[71] Din articolul din *Edinburgh Evening News*, 23 mai 1941
[72] *New York Times,* 22 mai 1941
[73] Kimball, vol. I, p. 197
[74] *Ibid.*, p. 198
[75] Gilbert, *Second World War*, p. 182
[76] *Ibid.*
[77] Lippmann, p. 12
[78] Sheean, p. 245
[79] *Ibid.*, p. 248
[80] Murphy, p. 7
[81] Churchill nu a informat conducerea forțelor aeriene cu privire la motivele reale pentru care se răzgândise, dar a făcut uz de tacticile de amânare. „Bombardarea" orașelor germane – care avea ca scop, asemenea atacurilor Blitz asupra Marii Britanii, subminarea stării de spirit a civililor – fusese pusă în practică de către RAF la sfârșitul anului 1940, însă la momentul sosirii lui Hess, prioritatea Comandamentului de Bombardamente s-a mutat asupra țintelor maritime. La începutul lunii iulie 1941, forțele aeriene au ordonat reluarea atacurilor cu bombe (Levine, p. 30) însă, în mod surprinzător, Churchill nu a sprijinit acțiunea și, cu abilitatea unui politician care profită de orice moment, i-a solicitat economistului David Butt să evalueze eficiența bombardamentelor RAF. Raportul lui Butt ajungea la concluzia că raidurile nu dădeau rezultatele scontate. Cu toate acestea, în septembrie membrii statului-major al aviației au avut câștig de cauză, luând decizia de a se concentra asupra bombardamentelor. Churchill a ordonat stoparea raidurilor, pe motiv că resursele trebuiau păstrate pentru o mare lovitură ce urma să aibă loc în primăvara următoare (Delve, p. 101), întârziind implementarea noii strategii până în mai, 1942. Chiar și atunci, „Bombardarea Germaniei

a început cu adevărat abia în 1943“ (Delve, p. 98). (Surse: Argyle; Terraine; Levine; Delve)

[82] Terraine, p. 295
[83] *Ibid.*
[84] Reed, p. 331
[85] *Ibid.*
[86] Goebbels, p. 424
[87] *Ibid.*, p. 480
[88] Cazalet, p. 34
[89] Tribunalul Militar Internațional, vol. XXII, p. 541
[90] Costello, *Ten Days that Saved the West*, Capitolul 17
[91] *Ibid.*, pp. 447–448
[92] *Ibid.*
[93] *Ibid.*, p. 447
[94] Van Paassen, *That Day Alone*, p. 522
[95] Churchill, vol. III, p. 58
[96] Moran, p. 37

CAPITOLUL ZECE

Luciditate și nebunie

Lăsând deoparte relatările referitoare la schimbările de stare de spirit și la luciditatea discontinuă, manifestate de Hess, o analiză cu adevărat obiectivă a comportamentului său din lunile care au urmat capturării arată în mod evident nu doar că Hess era stăpân pe sine, ci și că acționa, de fapt, conform unui plan. Din transcrierile întâlnirilor sale cu lorzii Simon și Beaverbrook, reies foarte clar luciditatea și agerimea minții sale. Același lucru este valabil și în cazul scrisorilor pe care le-a expediat de la Mytchett Place (cu toate că a așteptat o lună înainte de a o scrie pe prima, adresată celor de acasă; poate că el credea că se va întoarce foarte curând în Germania). Dacă am judeca numai după scrisorile și conversațiile sale cu vizitatorii, nu există nici un dubiu că era rațional și ager. Uneori reușea chiar să-și învârtă anchetatorii pe degete. Maiorul Shephard, cel care a condus corpul de gardă care l-a dus pe Hess la Londra, relata că acesta era „viclean, ager și egocentric".[1]

Am văzut deja că Hess inventase dinainte un „fals" plan de zbor, pentru a ascunde că s-a folosit de semnalul radio german de la Kalundborg, Danemarca, și pentru a justifica acea oră în plus care i-a fost necesară ca să ajungă în Scoția. Conform versiunii sale, relatată de maiorul Shephard, acesta își omorâse timpul zburând către sud, deși în acel moment anchetatorii săi credeau că pur și simplu voia să se laude cu abilitățile lui de pilot.

Apoi, pe 8 august 1941, când încă se afla la Mytchett Place, Hess a desenat traseul pe un atlas. (Din cauza modului în care autoritățile au prezentat lucrurile, se crede despre această hartă că ar fi fost desenată mult mai târziu, în timp ce Hess s-ar fi aflat la Abergavenny. Dar printre documentele puse la dispoziție de Alexander există o fotografie a hărții în original, pe care Hess a datat-o „08.08.41". După cum vom vedea, ipoteza că harta ar fi fost desenată mai târziu nu a fost o simplă eroare, ci făcea parte dintr-un plan radical de mușamalizare.) De atunci, harta împreună cu o descriere a zborului, pe care Hess a făcut-o într-una din scrisorile trimise fiului său, au fost acceptate ca fiind corecte. Cu toate acestea, știm acum că toate nu erau decât informații eronate, pe care Hess le-a gândit cu viclenie înainte de misiunea sa. Cel puțin în această privință a rămas îndeajuns de lucid, încât să-și păcălească anchetatorii. De asemenea, încerca să-i inducă în eroare și în ceea ce privește atacul german asupra Uniunii Sovietice, susținând că Hitler va încerca mai întâi să negocieze.

Pe 1 septembrie, lordul Beaverbrook i-a scris lui Hess, reamintindu-i despre ultima lor întâlnire de la cancelaria Reich-ului din Berlin, și sugerându-i că ar trebui să „mai stea de vorbă". Cu o imensă ironie, acesta își încheia scrisoarea astfel: „Așadar, dacă sunteți de acord, poate ați putea să îmi spuneți unde și când ați dori să aibă loc această întâlnire."[2] (Având în vedere circumstanțele, era greu de crezut că s-ar fi putut întâlni la Savoy Grill*.) În mod surprinzător, o transcriere a conversației, înregistrată în secret, se află printre Documentele Beaverbrook din Arhiva Camerei Lorzilor, listată ca „Nr. 98", ceea ce sugerează că au mai existat cel puțin alte 97 astfel de transcrieri ale unor conversații anterioare.[3] Conform acestui raport, în care Beaverbrook apare sub pseudonimul „dr. Livingstone", în vreme ce Hess este „Jonathan", principalul scop al lui Beaverbrook era acela de a obține un document voluminos pe care Hess îl pregătise cu privire la situația din Rusia. Cum nici unul dintre ei nu menționează acest lucru în scrisorile pe care și le-au trimis pentru a pune la cale această vizită, trebuie să fi avut alte mijloace de comunicare.

* Vestit restaurant din Londra, care funcționează încă din 1903. (n.tr.)

La întâlnirea dintre dr. Livingstone și Jonathan, Beaverbrook începe prin a-i spune lui Hess cât de mult era el împotriva războiului. La care Hess îi răspunde „Da, știu." Adjunctul îi spune apoi că solicitase să se întâlnească cu ducele de Hamilton, dar i se răspunsese că ducelui nu i se va da niciodată permisiunea pentru acest lucru. Pe Hamilton îl numește „bătrânul care îmi e, ca să spun așa, prieten, chiar dacă nu-l cunosc foarte bine". (Această exprimare pune sub semnul întrebării afirmația lui Hamilton, conform căreia ei nu s-ar fi întâlnit niciodată.) Apoi îl informează pe Beaverbrook că de când se „aruncase peste balustradă", i se permitea să primească ziare și un radio, lucruri care până atunci îi fuseseră refuzate. La un moment dat, îi spune lui Beaverbrook că el este un antialcoolic convins, o informație care la acea vreme a părut minoră, dar care avea să dobândească o mult mai mare importanță mai târziu. Hess vorbea în cunoștință de cauză și despre gradul de dezvoltare a forțelor armate sovietice – ceea ce dovedea limpede că urmărise pregătirile pentru războiul împotriva Rusiei –, exprimându-și credința că războiul nu va face altceva decât să întărească bolșevismul, chiar și dacă Rusia va fi învinsă.

Hess se referă și la un „protocol" de două sau trei pagini, pe care l-a pregătit pentru lordul Simon, în care se pare că analiza motivele pentru care a început războiul, ca și motivele sosirii sale. Acest document nu a fost niciodată făcut public. Cu toate acestea, este evidentă părerea lui Hess despre conflictul cu britanicii, după cum reiese și din schimbul de replici de mai jos:

Dr. L: Știți care este părerea mea despre germani.
J: Aveți cei mai buni oameni și noi la fel.
Dr. L: Cu siguranță.
J: Iar acum se omoară între ei fără nici un rost, după părerea mea.

Beaverbrook a obținut „memorandumul" scris de către Hess, iar câteva săptămâni mai târziu i-a înmânat o copie a acestuia lui Stalin, într-o încercare de a atenua suspiciunile liderului sovietic. Ceea ce

doreau să spună britanicii prin acest gest era că Hess venise într-adevăr ca să încheie pacea, pentru ca Hitler să se poată concentra asupra rușilor, dar britanicii îi refuzaseră oferta.

Pentru un „memorandum", documentul era destul de voluminos. Însuma treizeci și două de pagini și se intitula „Germania și Anglia din punctul de vedere al războiului împotriva Uniunii Sovietice". O copie la indigo a acestui document, alături de o traducere (deosebit de proastă), există în Documentele Beaverbrook din Arhivele Camerei Lorzilor.[4] În colțul din dreapta sus, Hess scrisese cu grijă în limba germană: „Înmânat lordului Beaverbrook în 09.09.41". Documentul începe prin a prezenta poziția Germaniei asupra războiului cu Marea Britanie. (Precizăm că s-au făcut câteva corecturi minore de punctuație.)

> În ceea ce o privește, Germania își dorește o pace „echitabilă". Este gata să o încheie și fără a obține o victorie asupra Angliei, doar pe baza unei înțelegeri cu aceasta.
>
> Cred că putem fi siguri că și Italia, parteneră în Axă, își dorește același lucru.
>
> Ambele state sunt gata să renunțe la o victorie finală, în interesul unei păci de durată pentru Europa. Ele doresc să scutească de sacrificii beligeranții de ambele părți, și să facă posibilă cât mai devreme acțiunea de reconstrucție.
>
> Întrebarea pe care trebuie să și-o pună Anglia este următoarea:
>
> Deosebirile dintre ceea ce Anglia, pe de o parte, și Axa, pe de altă parte, înțeleg printr-o pace echitabilă sunt oare atât de mari încât ar îndreptăți Anglia să continue războiul cu orice preț, pentru a-și asigura victoria?

Această întortocheată întrebare reușește să dezvăluie sensul misiunii lui Hess, punând Marea Britanie într-o poziție dificilă. Oare nu era mai bine ca liderii britanici să analizeze serios propunerile lui, decât să refuze să se gândească măcar la ele?

Hess continuă, descriind inevitabilul dezastru și pierderile de vieți omenești care vor urma. Își afirmă convingerea că Germania va triumfa până la urmă și expune în detaliu motivele pe care se bazează, printre care și capacitatea țării sale de a învinge fronturile

deja existente, precum și de a-și asigura noi surse de materii prime din teritoriile ocupate. Bazându-și argumentația pe cifre publicate de guvernul britanic, Hess subliniază că Marea Britanie nu poate spera să reziste ratei mari de pierdere a navelor ei. El repetă că atacul submarinelor se va intensifica și avertizează din nou că devastatoarele raiduri aeriene vor fi din ce în ce mai dese și vor utiliza arme mai noi și mult mai distrugătoare. Apoi continuă:

> Recunosc deschis că anticiparea acestor stări de lucruri, care ar aduce cu sine o situație devastatoare în Anglia, a stat la baza deciziei mele de a zbura către Anglia. Noi, național-socialiștii, deplângem inutila vărsare de sânge nu doar din partea poporului german, ci și a celui englez. Sosirea mea reprezintă o încercare de a împiedica agravarea acestei situații.

După lansarea acestor avertismente și după ce dezvoltă tema pe mai multe pagini, atent argumentate, Hess dedică o secțiune posibilului rezultat final, chiar și în cazul în care Marea Britanie ar câștiga războiul. În contextul a ceea ce s-a întâmplat, analiza sa este deosebit de inteligentă. Concluzia lui este că „o victorie a Angliei va fi o victorie a bolșevismului", precizând că Rusia are resurse uriașe – teritoriale, umane și de materii prime. Apoi anticipează că URSS va încerca să propage doctrina comunistă în întreaga lume, ceea ce va duce la un conflict între ea și Imperiul Britanic, mai ales pe măsură ce populațiile din cele mai sărace țări vor fi atrase de mesajul comunist. Subliniază de asemenea că doctrina comunistă va influența din ce în ce mai mult clasa muncitoare din Marea Britanie.

Singurul lucru important pe care Hess a uitat să-l anticipeze este efectul prezenței americane în Europa de după război și coborârea Cortinei de Fier. Hess credea că URSS va cuceri restul Europei, dacă nu prin forță armată, cel puțin prin ideologie, precizând că aceasta reprezenta pentru Marea Britanie și pentru imperiul ei o amenințare mult mai mare și pe termen mult mai lung decât Germania.

Hess mai rostește un adevăr: „Nu trebuie să uităm acest fapt – cu cât războiul va dura mai mult, cu atât balanța de forțe dintre Anglia și America se va înclina mai mult în favoarea celei de a doua."

În Secțiunea a IV-a a documentului său, Hess subliniază condițiile în care Germania ar dori să încheie pacea:

> Singura condiție importantă pe care o impune Germania – pe lângă retrocedarea coloniilor ei – este încheierea unei înțelegeri autentice între Axă și Marea Britanie, o înțelegere care va elimina toate fricțiunile.
>
> De aceea, Germania dorește să elimine cu orice preț toate cauzele unor confruntări armate viitoare între statele participante.

Principalele elemente ale condițiilor lui Hess sunt acum bine cunoscute: Marea Britanie trebuia să fie de acord cu sferele de influență ale Germaniei, să retrocedeze coloniile germane pierdute în timpul Primului Război Mondial și ambele guverne trebuia să-i despăgubească pe cei care suferiseră „pierderi de vieți omenești, vătămări sau pierderi de bunuri" (precizând că aceasta nu ar însemna nimic în comparație cu ceea ce s-a cheltuit deja pentru acest război). De asemenea, un acord de pace similar ar trebui să se încheie cu Italia. Acestea nu puteau fi nici pe departe cuvinte fără sens rostite de un om nebun. Dimpotrivă, Hess își expune argumentele inteligent, prezentând în detaliu fapte și cifre. Citează dintr-un studiu strategic, realizat de comandantul britanic Grenfell, din statistici ale Amiralității și din experți americani care analizaseră situația flotei Marii Britanii. Este clar că Hess și rețeaua sa de informatori își făcuseră foarte bine temele pentru această misiune. Însă chiar dacă susține în continuare că Hitler nu a știut nimic despre ea, Hess afirmă explicit că vorbește în numele Germaniei, făcând repetate referiri la condițiile pe care țara sa le-ar considera acceptabile. El spune: „Cunosc condițiile Germaniei prin prisma numeroaselor discuții pe care le-am avut cu führer-ul și pe care acesta le-a menționat în repetate rânduri." La aceasta, adaugă o notă de subsol: „Conținutul [condițiilor de pace], dar nu și formularea lor, vine de la führer. Formularea s-a făcut prin intermediul meu."

Versiunea standard susține că, din momentul în care a ajuns la Mytchett Place, starea de sănătate mintală a lui Hess a început să se deterioreze serios. Dar înregistrările pe care se poate auzi vocea lui

Hess, așa cum sunt cele ale întrevederii cu Beaverbrook, ne lasă o impresie total diferită. Hess discută alături de Beaverbrook situația din Uniunea Sovietică, lipsa de popularitate a lui von Ribbentrop în Marea Britanie înainte de război și multe alte subiecte, corectându-l chiar pe interlocutor atunci când greșea. De exemplu, când acesta spune că Forța Expediționară Britanică număra 500 000 de oameni, Hess precizează imediat că numărul era de aproape 300 000 (ceea ce este absolut corect). Face chiar și glume, din când în când, spunându-i de pildă lui Beaverbrook că atunci când a auzit că Ministerul Informațiilor britanic fusese lovit de Luftwaffe, i-a spus lui Göring că nu ar trebui să bombardeze un aliat atât de bun.

Problema sănătății mintale

Impresia pe care ne-o face Hess în aceste discuții este aceea a unui om lucid și rațional, ceea ce este în profundă contradicție cu imaginea prezentată de exemplu de generalul de brigadă J.R. Rees, în cartea sa din 1947, aceea a unei minți confuze, bolnave și alienate. Problema sănătății mintale a lui Hess a ajuns să bântuie toate analizele ulterioare asupra acestui eveniment. Dar oare acesta să fie adevărul? Din cauza numeroaselor contradicții și discrepanțe din materialele disponibile, trebuie să reluăm analiza comportamentului său, din momentul sosirii în Marea Britanie și să abordăm o cu totul altă perspectivă asupra acestuia.

Imediat după ce a ajuns în Scoția, nimeni nu părea să fi observat ceva ciudat în comportamentul lui Hess. Poate că primele dubii au fost generate de anunțul germanilor că el suferea de halucinații. Churchill a părut că se agață de acest pretext, începând să-i întrebe pe cei care îl văzuseră în Scoția ce impresie aveau despre starea sa de sănătate mintală. Comandantul corpului de gardă care îl adusese pe Hess la Londra, maiorul Shephard, raporta: „Uneori am avut dubii cu privire la stabilitatea sa mintală și mi-am format opinia că, într-o anumită măsură, este controlat de un gen de afecțiune mintală.“[5] Cu toate acestea, singura dovadă pe care o oferă este aceea că, deși Hess era relaxat și deschis în conversațiile obișnuite, în momentul în

care i se punea o întrebare cu privire la un subiect mai serios, „acesta adopta imediat o căutătură ciudată, ochii deveneau distanți, fiind foarte precaut în exprimare“.[6]

Date fiind circumstanțele, poate că nu este surprinzător faptul că Hess își măsura cuvintele. Știm că ascundea informații, despre planurile referitoare la operațiunea Barbarossa și multe alte lucruri, așa că nu ar fi putut vorbi deschis despre chestiunile delicate. Singurul lucru neobișnuit este că Shephard se aștepta ca el să facă acest lucru. Apoi, imediat, apare o contradicție. Locotenent-colonelul Gibson Graham, doctor al Corpului Medical al Armatei Regale* care a avut grijă de Hess la Spitalul Militar Drymen, notează în primul său raport: „Arăta bine și, deși era rezervat în exprimare, nu mi-a părut a fi bolnav mintal.“[7]

Poate pentru a limita numărul de persoane care intrau în contact cu Hess, Graham a primit ordin să-l însoțească la Londra și apoi la Mytchett Place, unde a fost inițial responsabil cu starea de sănătate a prizonierului. Într-un raport ulterior, el spunea că Hess era: „destul de sănătos, cu siguranță nu urma vreun tratament medicamentos, puțin îngrijorat cu privire la starea sa de sănătate și mofturos în ce privește dieta, dar întotdeauna gata să pălăvrăgească... chiar și despre originile războiului.“[8]

Interesant este faptul că la patru zile de la sosirea lui Hess, Churchill însuși îi spunea lui Roosevelt că omul era „perfect lucid“, însă mai târziu, pe parcursul războiului, guvernul britanic recunoștea față de Stalin că ascunseseră deteriorarea stării de sănătate mintală a lui Hess, deoarece altfel ar fi trebuit să-l repatrieze.[9] Bineînțeles, Hess ar fi putut sosi perfect sănătos, pentru ca apoi starea sa să se înrăutățească rapid, însă această ipoteză ar fi ridicat multe semne de întrebare cu privire la modul în care tratamentul aplicat de britanici respectase prevederile convențiilor de la Geneva și de la Haga.

În primele zile petrecute la Mytchett Place, pe locotenent-colonelul Graham a început însă să-l îngrijoreze comportamentul pacientului său. Iată ce scria el în ultimul său raport: „Prezenta profunde tendințe ipohondrice, paranoide, semne de anxietate și de mania

* Royal Army Medical Corps (RAMC) (n.red.)

persecuției".[10] Sigur, unii ar putea considera că să fii încarcerat singur, într-o țară cu care ești în război, ar fi putut fi de ajuns pentru ca o persoană să se simtă anxioasă și persecutată. Dar Hess chiar părea să prezinte semne clasice de paranoia, susținând că gărzile încercau să îl otrăvească, motiv pentru care făcea schimb de farfurii cu aceștia (mesele erau servite la comun). Uneori insista ca altcineva să guste din mâncarea sau băutura lui, înainte de a începe să mănânce. Începuse chiar să strângă mostre din alimentele și medicamentele pe care le primea, dându-le apoi vizitatorilor săi, cu rugămintea să le ducă pentru a fi analizate.

De asemenea, Hess se plângea de zgomot. Spunea că este supus în mod constant unor zgomote de sirenă și de motocicletă, care veneau de afară, precum și că ușile erau tot timpul trântite. Cel puțin în această privință, avea dreptate: Mytchett Place se afla lângă școala de motociclism a Poliției Militare și un poligon de trageri, iar zgomotul continuu îi călcase pe nervi și pe alții aflați în Camp Z.

Situația s-a complicat odată cu implicarea colonelului John Rawlings Rees, consultant psihiatric șef al RAMC, adus în 30 mai, pentru a evalua starea mintală a prizonierului. (Rees, venit de la clinica Tavistock din Londra, era consultant al armatei din anul 1938, ajungând în cele din urmă director al Federației Mondiale pentru Sănătate Mintală.) Hess i-a spus acestuia că era deprimat și că nu putea să doarmă, s-a plâns că nu are acces la nici un fel de informație și că este ținut închis, „lucruri despre care evident credea că nu se cuvin în cazul unui om care «a venit ca mesager de pace» și care are «un asemenea rang»".[11] Rees notează:

> Cred că aceste tendințe suspecte sunt patologice și nu pot fi în totalitate explicate de condițiile neobișnuite în care se află. Prezintă ceea ce eu consider a fi o extraordinară lipsă de discernământ și o incapacitate de a-și da seama de poziția lui. De asemenea, pare să nu realizeze natura imposibilă a sarcinii pe care și-a asumat-o. Mi-a spus de două ori că „regele Marii Britanii n-ar lăsa niciodată să se întâmple astfel de lucruri" și a fost evident surprins că ducele de Hamilton nu i-a aranjat imediat o întâlnire cu regele. S-a mai plâns că nu se putea întâlni cu ducele de Hamilton și cu dl Kirkpatrick

oricând dorea. Și, deși nu mi-a spus acest lucru, credea în mod evident că se află în mâinile „susținătorilor războiului".[12]

Rees își fundamentează diagnosticul pe incapacitatea lui Hess de „a-și da seama de poziția lui", sugerând că, măcar în această privință, simțul realității îi era extrem de slăbit. Dar oare Rees știa care era de fapt poziția lui Hess? Tot ce știa era numai versiunea oficială: din punctul său de vedere, nu exista o grupare pro-pace, așa că faptul că Hess se încăpățâna să creadă în ea era evident semnul unei minți bolnave.

Adjunctul era cu siguranță dezorientat de semnalele diferite pe care le primea de la cei care îl capturaseră: pe de o parte, i se dădea impresia că e luat în serios, așa cum se poate vedea în conversațiile detaliate din transcrierea datată 22 mai și din discuțiile de mai târziu cu lordul Simon; pe de altă parte, era încă întemnițat și nu i se permitea accesul la nici un fel de informații din afară. Mai mult, este clar că nu fusese informat cu privire la statutul său de prizonier de război, așa că, de vreme ce nu avea habar despre poziția sa, faptul că nu își dădea seama de acest lucru nu poate fi considerat sub nici o formă o dovadă a alienării mintale.

În mod similar, Rees interpretează convingerea lui Hess că exista o șansă reală ca el să fie dus la o întâlnire cu regele ca pe un semn de instabilitate, însă tocmai felul în care Rees înțelegea situația politică îl făcea să tragă asemenea concluzii care sunt, așa cum știm, bazate pe presupuneri greșite. Toate dovezile arată că speranțele lui Hess de a fi dus la o întâlnire cu Hamilton, Kirkpatrick și chiar cu regele sunt destul de întemeiate; Rees era cel care nu cunoștea adevărata situație.

Iată la ce concluzie ajungea el:

> Deși acest om nu este cu siguranță nebun, în sensul că nu am putea să îi punem acest diagnostic, el este bolnav din punct de vedere mintal. Este anxios și tensionat; are manifestări paranoide, adică are suspiciuni pentru care nu există justificare și care se mențin, indiferent de câte argumente i se oferă... Este evident un om inteligent, iar impresia noastră este că prezintă o suferință în care sunt prezente atât tendințe isterice, cât și paranoide.[13]

Diagnosticul final al lui Rees a fost acela că Hess era „o personalitate psihopatică de tip schizofrenic".[14] Nu există nici un dubiu că Hess era anxios, tensionat, confuz și suspicios, dar dacă aceste simptome pot fi puse în mod justificat pe seama situației în care se afla, atunci ne este greu să fim de acord cu diagnosticul pus de Rees.

Având în vedere că prizonierul trebuia să fie monitorizat de un medic psihiatru, Menzies l-a înlocuit rapid pe Graham cu un membru al echipei lui Rees, maiorul Henry Dicks (născut în 1900 în Estonia, dintr-un tată englez și o mamă de origine germană), care vorbea atât engleza, cât și germana și care lucrase ca interpret pentru serviciile de informații britanice imediat după Primul Război Mondial.[15] Lui Hess nu i s-a spus că Dicks este psihiatru, ci numai că îl înlocuia pe Graham care a trebuit să se întoarcă la post.

Dacă Hess a crezut vreodată că se putea baza pe Dicks, speranțele sale trebuie să fi fost spulberate imediat. Cât despre impresia pe care i-a lăsat-o lui Dicks prizonierul, maiorul susține că „prima vedere" l-a convins că acesta era un „schizofrenic tipic", evaluare care cu greu poate fi considerată a fi științifică.[16] În relatarea sa cu privire la perioada în care s-a ocupat de Hess (care se găsește în cartea lui Rees), el prezintă o serie de evenimente ce i-au confirmat diagnosticul pus de Rees. Trebuie să spunem că unele dintre criteriile după care se stabilise starea mintală a prizonierului erau cel puțin la fel de bizare ca și așa-zisul comportament al lui Hess.

Potrivit lui Dicks, era clar că Hess nu mai avea nici un simț al realității, deoarece nu jucase niciodată tenis și nu avea nici un fel de idee cum se ține scorul... și nu știa numele celor mai obișnuite flori din grădină.[17] Un alt exemplu era acela că Hess „refuzase cu încăpățânare" să bea vin (oferit de popota ofițerilor lor).[18] Se pare că Dicks considera antialcoolismul lui Hess drept un semn al instabilității sale mintale. Hess era cunoscut pentru faptul că nu bea. Maiorul Donald, de la ROC, susținea chiar că l-a recunoscut exact după acest lucru. Conform criteriilor deosebit de subiective ale lui Dicks, un alt semn sigur al stării de confuzie mintală a lui Hess era faptul că lenjeria lui intimă nu era compatibilă cu statutul său,

ca să nu mai vorbim despre gusturile sale extrem de simple în privința ceasurilor.[19]

Lipsa completă de obiectivitate a lui Dicks se poate observa cu ușurință în prima descriere pe care i-o face lui Rudolf Hess:

> Era numai piele și os, cu obrajii supți, palid și plin de riduri; deși fața îți dădea impresia unei forțe distrugătoare, profilul dezvăluia un început de chelie, muchiile supraorbitale erau pronunțate, acoperite de sprâncene bogate, ochii adânciți în orbite, dinții neregulați care pe maxilarul superior având tendința să iasă din gură, acoperind buza de jos asemenea dinților de iepure, o bărbie foarte mică și o mandibulă retrasă. Urechile erau malformate și plasate prea jos în raport cu poziția ochilor... Una peste alta, acest bărbat mi-a lăsat impresia unei primate mari, prinsă în cușcă și care mustea de ostilitate și suspiciune.[20]

În această descriere, parcă a unui om de Neanderthal, Dicks pare să fi adoptat poziția unui frenolog și nu a unui psihiatru. Poate că această atitudine este justificată de faptul că Dicks era evreu,[21] lucru care ar putea explica ostilitatea de ambele părți. Indiferent de motive, atât pacientul, cât și medicul păreau să aibă probleme insurmontabile de relaționare reciprocă. Poate că aceasta nu era decât o glumă proastă, făcută de cineva – de Foley, Menzies sau chiar de Churchill –, dar care în acest caz nu putea fi decât inutilă, deoarece în aceste condiții era garantat faptul că prizonierul nu va divulga niciodată psihiatrului său vreo informație utilă.

Deosebit de grăitoare a fost pentru Dicks „ideea fixă“ a lui Hess că

> Reținerea sa ca prizonier se datora unei clici de susținători ai războiului, formate în jurul lui Winston Churchill, care l-ar fi împiedicat să ia legătura cu o mare grupare care promova pacea și prietenia cu Germania. Această mare grupare, credea el, cuprindea și cercurile din jurul tronului, al cărui simbol considera a fi ducele de Hamilton.[22]

Cu alte cuvinte, faptul că Hess credea în existența unei mișcări pro-pace, care implica până și curtea, era o dovadă că acesta pier-

duse simțul realității. Încă o dată, Hess știa mai multe decât medicul său.

Dicks oferă și motivele pentru care a fost de acord cu diagnosticul pus de Rees:

1. Existența unei atitudini paranoide față de mediul în care se afla – atitudine care putea fi pusă doar parțial pe seama realității – și a unei preocupări ipohondrice pentru propria sănătate și pentru procesele corporale interne, pentru care căuta tratamente mai degrabă ciudate decât obișnuite.
2. Existența unei împărțiri precise a mediului în care trăia în forțe malefice, care îl persecută, și forțe benefice, care îi oferă ajutor, remarcabilă prin natura *a priori* a unor astfel de credințe.
3. Fondul general de factură fantastică al gândirii sale.
4. Amestecul curios de aroganță oficială și preocupare anxioasă pentru păstrarea statutului, pe de o parte, și modestia și simplitatea personală, pe de altă parte.
5. Impresia generală pe care o lăsa, aceea că are gândul în altă parte, la alte subiecte, ceea ce ducea la ruperea contactului cu realitatea, cu excepția unor segmente limitate, în care lumea sa interioară și exterioară fuzionau.[23]

Analogia cu o primată, făcută de Dicks, a fost cumva demolată atunci când acesta și-a supus pacientul la un test de inteligență, al cărui rezultat l-a plasat pe Hess în segmentul de 10% cei mai inteligenți oameni.[24] Chiar și așa, Dicks decide că Hess prezenta simptome de paranoia, care existau probabil de ceva vreme, dar care fuseseră exacerbate de situația dificilă în care se afla în acel moment. Însă Dicks nu a făcut chiar totul după capul lui. În 20 iulie, colonelul Scott nota în jurnalul său: „Începem să ne întrebăm dacă au avut dreptate colonelul Rees și maiorul Dicks atunci când au pus diagnosticul de «nebun irecuperabil».“[25] Deși, în mod evident, aceasta nu este o opinie medicală, totuși Scott îl vedea pe Hess în fiecare zi și îl cunoștea foarte bine pe atunci.

La finalul dialogului pe care l-a avut cu lordul Simon în 10 iunie, Hess a cerut să-i vorbească în particular, moment în care restului echipei de negociere i s-a cerut să părăsească încăperea. Discuția lor

a fost totuși înregistrată și există și o transcriere a ei. Hess a început prin a spune în limba engleză: „Știți că am venit aici și am apelat la amabilitatea regelui Angliei și a poporului britanic și am crezut că regele și ducele de Hamilton mă vor proteja.“[26] După ce a relatat că fusese tratat foarte bine în Scoția și în Turnul Londrei, el s-a plâns de zgomotele care nu-l lăsau să doarmă în această nouă reședință și de suspiciunile pe care le avea că i se pun sedative în mâncare. Simon l-a asigurat că acuzațiile sale sunt nefondate și că aceste lucruri pur și simplu nu se puteau întâmpla în Anglia. Hess a repetat, într-o engleză din ce în ce mai incoerentă, pe măsură ce el devenea din ce în ce mai disperat, că el credea că noul său doctor, Dicks, încerca să-l înnebunească, poate chiar să-l facă să se sinucidă. În final, i-a înmânat lui Simon fotografiile sale cu Ilse și Wolf, implorându-l: „Vă rog să mă salvați pentru ei. Salvați-mă în numele păcii și pentru ei doi.“

Evenimentul cel mai spectaculos a fost tentativa sa de suicid, petrecută la cinci zile de la vizita lordului Simon. Cu câteva zile înainte, scrisese două bilețele de sinucigaș, unul adresat lui Ilse, celălalt lui *Mein führer.* Finalul celui de-al doilea suna cam așa: „Mor cu convingerea că ultima mea misiune, chiar dacă se încheie cu moartea mea, va avea cumva un rezultat. Poate că zborul meu va aduce, în ciuda morții mele și poate parțial datorită ei, pacea și reconcilierea cu Anglia.“[27] În primele ore ale zilei de 16 iunie, Dicks a fost trezit pentru a i se aduce la cunoștință că Hess dorea să-l vadă, pentru că nu reușea să doarmă. Când s-a deschis ușa de fier ce ducea la „cușca“ aceea care separa camera lui Hess de restul casei – și gardianul s-a dat la o parte pentru a-l lăsa pe Dicks să treacă, acesta a avut o surpriză neplăcută: Hess stătea în ușa camerei, îmbrăcat în uniforma Luftwaffe, iar „expresia de pe fața lui era una de disperare extremă, ochii îi erau ieșiți din orbite, iar părul, răvășit“, după cum mărturisea chiar Dicks.[28] Apoi, Hess a început să alerge spre el. Dicks a crezut că era pe punctul de a fi atacat, dar în ultimul moment Hess și-a schimbat direcția și s-a aruncat peste balustradă. Deși ulterior a susținut că ar fi încercat să se arunce cu capul înainte, pentru ca tentativa de suicid să aibă succes, Hess a aterizat pe spate, rupându-și

un picior, pentru că în cădere s-a lovit de o balustradă inferioară. Rees a venit să-l examineze pe prizonier în acea seară și a raportat că „tendințele maniacale“ ale lui Hess se agravaseră, transformându-se într-o „adevărată psihoză“.[29]

În acest context, este interesant faptul că, în timp ce era ținut prizonier în Turnul Londrei, Hess i-a adresat o scrisoare ducelui de Hamilton, care nu a fost niciodată expediată, lucru de înțeles poate, date fiind circumstanțele.[30] În scrisoare, Hess spunea că își dăduse cuvântul în fața lui Hitler că nu se va sinucide. Este clar că scrisoarea era o încercare de a preveni orice accident care i s-ar fi putut întâmpla în timp ce se afla în custodia britanicilor, dar și o tentativă a guvernului britanic de a-l ucide, pentru ca apoi să susțină că s-ar fi sinucis. La ceva timp după aceea, ni se spune că într-adevăr ar fi încercat să se sinucidă.

Era oare Hess nebun?

Pentru a ajunge la o concluzie privind adevărata stare de sănătate mintală a lui Hess, trebuie să ținem cont de patru posibilități:

1. Ipoteza că rapoartele cu privire la starea psihică a lui Hess sunt corecte. În acest caz, declarația pe care britanicii i-au făcut-o lui Stalin – și anume că au ascuns în mod deliberat nebunia sa, pentru a nu fi nevoiți să îl repatrieze – este adevărată. Există o dovadă că Churchill a dat un ordin în acest scop. Printre documentele referitoare la condiția psihică a lui Hess, pe care ni le-a pus la dispoziție Alexander, se află și o scrisoare din partea lui Rees către colegul său canadian, W. Clifford Scott, care scrisese un document despre Hess. Scrisoarea este datată 11 iunie, 1958, și conține următoarele precizări:

> Cea mai mare autoritate din această țară ne-a interzis să îl considerăm sau să vorbim despre el ca despre un pacient bolnav psihic, deoarece în aceste condiții ar fi putut face obiectul repatrierii...
>
> Comentariul pe care îl face Churchill în cartea sa, că Hess ar fi trebuit tratat ca un pacient... [ignoră] propriile instrucțiuni scrise,

potrivit cărora sub nici o formă acesta nu trebuia internat într-un spital de psihiatrie sau tratat ca un pacient.[31]

Deși acest lucru vine în sprijinul versiunii tradiționale, conform căreia Hess era nebun, este important să observăm că Churchill a dat aceste instrucțiuni înainte de a cunoaște care va fi diagnosticul lui Rees. Cu alte cuvinte, lui Rees i s-a spus: „Orice-ai face, nu-l diagnostica drept nebun!"

Cu o ironie dusă la extrem, în versiunea publicată este folosită – într-o manieră forțată – Convenția de la Geneva pentru a justifica modul în care britanicii l-au tratat pe Hess. Dicks explică faptul că lui Hess nu i s-a aplicat un tratament medical deoarece „el era încă o persoană sănătoasă și responsabilă și, potrivit Convenției de la Geneva și eticii medicale, era dificil să forțezi un pacient care nu e dornic să ia medicamente sau alt tratament, mai ales dacă e vorba despre un pacient cu o asemenea stare de sănătate mintală".[32] Acesta este un raționament extrem de ciudat. Dicks pretinde că nu l-a putut trata pe Hess din cauza Convenției de la Geneva, care nu permitea tratamentul forțat al unui prizonier bolnav mintal, dar același pacient nu putea fi repatriat, conform aceleiași convenții, deoarece acesta nu era declarat în mod oficial nebun...

2. Ipoteza că Hess era perfect sănătos, dar Churchill născocise ideea că acesta ar fi fost nebun. În acest caz, rapoartele privind comportamentul bizar al lui Hess sunt false. Cu toate acestea și în pofida raționamentului neprofesionist al lui Dicks, nu putem respinge toate rapoartele.

3. Ipoteza că Hess s-ar fi putut comporta în mod deliberat bizar, pentru a-i determina pe britanici să-l repatrieze. Această variantă este susținută de scrisoarea pe care el a lăsat-o pentru Hitler și care, potrivit lui Ilse, se sfârșea sugerând că, dacă misiunea eșua, führer-ul trebuia să acuze faptul că Hess este nebun.

În acest scenariu avem de-a face cu un Hess care reușește să păcălească medicii psihiatri militari.

4. Ipoteza că Hess, așa cum susținea, era sedat de cei care îl țineau captiv. Așa cum am văzut, rapoartele britanice

despre comportamentul său ciudat în ceea ce privește mâncarea, băutura și medicamentele afirmă că Hess suferea de obsesia că ar fi otrăvit. Dar el nu a pretins niciodată că este otrăvit. El a susținut că este sedat. În timp ce se afla la pat cu piciorul în ghips, după tentativa de suicid, Hess a scris o „Declarație de protest", care însuma unsprezece pagini și era însoțită de două anexe, adresată autorităților britanice.[33] Din nou, aceasta este o expunere ordonată și clară a nemulțumirilor sale. În 23 octombrie 1941, Hess a trimis lordului Beaverbrook o copie a acestui document, cerându-i să transmită guvernului britanic lista cu nemulțumiri. Traducerile protestelor sale și scrisoarea de înaintare a lui Hess se află printre Documentele Beaverbrook. Hess susține următoarele:

> La scurt timp de la sosirea mea în locul unde mă aflu în prezent, mi s-a pus în alimente și în medicamente o substanță care a avut un efect puternic asupra creierului și nervilor mei. Simptomele provocate de această substanță sunt, pe cât am putut să îmi dau seama, următoarele:
>
> La scurt timp de la ingerare, apare o senzație neobișnuită de căldură, care îmi cuprinde partea anterioară a gâtului, și urcă spre cap. Simt senzații asemănătoare unei dureri de cap. După aceea, o lungă perioadă de timp, simt o epuizare rapidă a creierului. După ce iau substanța, reacția negativă asupra stării mele este atât de puternică, încât m-am convins că aș fi înnebunit dacă mi s-ar fi administrat succesiv cantități suplimentare. Deși din acel moment m-am hrănit numai din farfurii sigure, am fost o dată neatent și am luat o cantitate mai mare, lucru de care mi-am dat seama imediat.
>
> M-am așteptat ca reacția negativă să-mi distrugă complet sistemul nervos. Având în vedere poziția pe care o aveam în Germania, am considerat că nu ar trebui să ofer străinilor satisfacția unei asemenea imagini. Am hotărât, de aceea, că ar trebui să părăsesc această viață în mod voluntar, cât timp încă mai eram capabil să iau o decizie.
>
> Scrisorile mele de rămas-bun arată că am acționat perfect calm și în cunoștință de cauză. Atunci când, în timpul nopții, era evident că începeau să apară efecte similare, am sărit peste balustradă, cu intenția de a-mi pune capăt zilelor. Cu toate că am sărit cu capul înainte, nu am reușit decât să-mi fracturez femurul, fără

alte răni suplimentare. Explicația este că m-am lovit cu piciorul de o balustradă de mai jos.

În zilele care au urmat, mi s-au dat cantități dintr-o altă substanță necunoscută; am simțit clar. După ce a fost stopată administrarea ei, efectul periculos a apărut într-o formă mult diminuată. Fiecare nouă cantitate întârzia reacția negativă și prelungea starea de bine.

De obicei, tentativa de suicid a lui Hess este considerată fie o consecință a tulburărilor sale mintale, fie o mișcare tactică prin care să atragă atenția asupra sa. Însă aici el își prezintă propriile motive: a încercat să se sinucidă pentru că se temea că i se administra un medicament care îl distrugea psihic. După cum se poate bănui, Dicks respinge această variantă, preferând să considere tentativa de suicid a lui Hess drept „expresia unei autopedepsiri care îl determină să se considere nedemn în raport cu rolul mesianic, de aducător al păcii, pe care și-l asumase". Motivul invocat de Hess este considerat „o proiecție rațională a propriilor tendințe interioare distructive, dar în concordanță cu mania persecuției pe care o prezenta".[34]

Cu toate acestea, Hess descrisese un set specific de simptome fizice și de reacții emoționale pe care le avea după ce mânca, dar pe care Dicks nici măcar nu le-a luat în seamă. Este posibil bineînțeles ca ele să marcheze începutul unei boli psihice grave, pe care Hess le asocia incorect cu mesele pe care le lua. Dar simptomele fizice, precum căldura care îl cuprindea, par mai degrabă efectele pentatolului sodic, clasicul „ser al adevărului", care se utiliza în anul 1941.

Pentatolul sodic este o substanță pe bază de morfină, iar simptomele descrise de Hess seamănă foarte mult cu cele provocate de ingerarea de morfină. (Vorbim din proprie experiență. Unul dintre noi a experimentat utilizarea pentatolului sodic și poate garanta faptul că aceasta este o descriere perfectă a efectelor acestui ser.)

Hess îl citează pe locotenent-colonelul Graham ca pe un posibil martor al primei administrări a drogului: „După vizita unui ofițer care cred că venea de la Ministerul de Război, acesta [Graham] era vădit tulburat. Cred că în aceeași seară mi s-a administrat o cantitate mică din acea substanță". Având în vedere că persoanele

care veneau în vizită la Mytchett Place, puține de altfel, erau înregistrate cu meticulozitate, nu este dificil să ne dăm seama cine a fost acest „ofițer": Sir Stewart Menzies, însuși „C", care a vizitat Camp Z în 25 mai.[35] (Însă despre scopul vizitei sale și ce anume a făcut acolo nu există dovezi.) Pare suspect că vizita lui Menzies a coincis cu momentul în care au apărut simptomele prizonierului, ducând în câteva zile la plasarea sa în grija maiorului Dicks care, să nu uităm, fusese numit de către Menzies. Să fi fost aceasta o strategie pentru a-l înlocui pe Graham cu Dicks la Mytchett Place? Primul ajunsese să aibă grijă de sănătatea prizonierului în mod accidental, doar pentru că se aflase la Drymen. Cu alte cuvinte, prin echipa condusă de Foley și prin Dicks ca ofițer medic, MI6 deținea acum controlul total asupra adjunctului führer-ului. Se pare că Dicks a participat la această strategie, deoarece în istoria Clinicii Tavistock, pe care a scris-o în 1970, susține că transferul său la Mytchett Place a marcat începutul unei perioade în care a pătruns pe „tărâmul secret" al MI6.[36] Așadar, Dicks nu avea grijă de Hess în calitate de ofițer al RAMC, ci de ofițer al MI6.

Trebuie să observăm că Hess se plânge în protestul său că simptomele administrării de narcotice au crescut în intensitate imediat ce Dicks a preluat controlul. Se plângea de asemenea și de strategiile de intimidare pe care le practicau Foley, Dicks și ceilalți ofițeri MI6. Existau amenințări voalate: uneori era întrebat dacă familia sa s-ar fi putut întreține singură, dacă el nu s-ar mai întoarce acasă. Se plângea că în mod deliberat nu era lăsat să doarmă: „De când am fost adus aici și până la cădere, somnul mi-a fost deranjat în mod constant de ofițerii de serviciu, care primiseră ordine să-mi aprindă lanternele în față de mai multe ori pe noapte." Acest lucru este recunoscut în mod tacit în rapoartele oficiale, în care se afirmă că, din cauza stării sale mintale, Hess era verificat în mod frecvent în timpul nopții.[37] Hess se plângea că de când sosise nu primise nici o scrisoare de la rude sau prieteni și că (până la tentativa de suicid) nu i se permisese să aibă acces la informații, cu excepția veștilor proaste

cu privire la Germania, așa cum a fost naufragierea navei *Bismarck* din 27 mai 1941. O altă nemulțumire vizează încercarea lui Dicks și a unui locotenent, Atkinson-Clark, din Scots Guards* de a-i introduce în penis un cateter (pentru a-l ajuta să urineze) fără nici un fel de anestezie, în timp ce se afla în pat, cu piciorul rupt. Potrivit lui Hess, Atkinson-Clark i-a spus că „te tratăm la fel cum Gestapoul tratează oamenii în Germania".

Dacă Hess, în nebunia lui, îi acuza pe cei care îl țineau captiv, atunci se pare că era deosebit de selectiv. Era convins că numai anumiți oameni din acel loc, în special Dicks și Foley, erau implicați într-o conspirație împotriva sa. Pe alții îi laudă pentru bunătatea lor și pentru ajutorul pe care i-l dădeau, un comportament greu de asociat cu un bolnav de paranoia. Foarte relevant este că Hess se îndoiește că Rees ar face parte din acest grup, deși afirmă că acesta ar putea fi „parțial implicat".

Hess își încheie șirul de acuzații astfel: „Prin prezenta protestez față de guvernul britanic împotriva tratamentului la care sunt supus." El adaugă că ar trebui tratat așa cum se cădea rangului său de ministru al Reich-ului și deputat în Reichstag: „Nu există nici o îndoială că guvernul britanic mi-a recunoscut calitatea de om politic. Acesta a trimis pe unul dintre cei mai înalți demnitari (ministrul de finanțe), care a primit instrucțiuni să asculte propunerile pentru care am venit aici."

Hess cere să fie tratat ca un mesager de pace neînarmat și solicită guvernului, despre care este gata să accepte că nu cunoaște modul în care este tratat, următoarele:

- Să se desfășoare o investigație cu privire la ceea ce susține și, în cazul în care acuzațiile se dovedesc adevărate, cei responsabili să fie pedepsiți.
- Să nu se mai repete astfel de lucruri.
- Să se ia măsuri pentru a se reduce nivelul de zgomot la care este supus, prin mutarea sa în alt loc, în cazul în care este necesar.

* Garda Scoțiană – regiment al Diviziei Gardă din cadrul trupelor terestre ale armatei Marii Britanii (n.red.)

- Să se elimine perimetrul de sârmă care înconjoară camera sa, precum și sârma ghimpată care îl împiedică să aibă acces în grădină.
- În schimb, își ia angajamentul că nu va încerca să evadeze și nici nu va mai avea tentative de suicid.

Petiția principală se încheie astfel: „Bineînțeles că nu voi permite publicului german să afle despre tratamentul la care am fost supus. Acest lucru ar fi în contradicție cu sensul zborului meu către Anglia, pe care l-am desfășurat pentru a îmbunătăți și nu pentru a înrăutăți relațiile dintre țările noastre."

Prima dintre cele două anexe care însoțesc acest document se ocupă cu acuzațiile de cruzime din lagărele de concentrare germane, despre care vom discuta mai târziu. În cea de a doua anexă, Hess dezvoltă subiectul despre felul corect în care îl trata majoritatea membrilor personalului de la Mytchett Place, precum și despre credința sa că unii dintre ei i-ar putea chiar susține acuzațiile, în cazul în care li s-ar permite să vorbească liber. În opinia lui, numai Dicks, Foley și Kendrick erau implicați în acțiunile de sedare sau în celelalte tentative de a-i înrăutăți starea psihică.

În mod ironic, tocmai acest protest oficial al lui Hess urma să fie considerat o dovadă a instabilității sale mintale. Într-o scrisoare adresată lui Beaverbrook în 1 noiembrie 1941, Sir Alexander Cadogan subliniază acest lucru:

> Aproape nici nu mai e nevoie să spun că acuzațiile lui Hess că l-am fi maltratat în mod deliberat nu au nici cel mai mic fundament. Deși starea sa oscilează de la o zi la alta, el suferă de o formă profundă de paranoia, iar unele dintre maniile sale au ajuns la nivelul de totală obsesie.[38]

Diagnosticul britanicilor se bazează pe faptul că acuzațiile lui Hess ar fi complet neadevărate, așa că singura alternativă este paranoia. Însă următoarele motive ne fac să credem că versiunea lui Hess este cea corectă: simptomele descrise de adjunctul lui Hitler se potrivesc celor produse de administrarea unui drog, unul care generează o

„stare de bine“ urmată de depresie. De asemenea, modul în care este distorsionat întregul episod în rapoartele oficiale sugerează că autoritățile distrăgeau în mod deliberat atenția de la ceva. Credem astfel după modul în care aleg să ignore motivul invocat de Hess pentru tentativa sa de suicid și după felul în care acuzațiile sale că ar fi drogat au fost modificate în acuzații de „otrăvire“, care au o conotație paranoică mult mai evidentă.

Însă lucrul cel mai important este mărturia lordului Beaverbrook, omul căruia Hess i-a trimis protestul. În 1962, acesta nu numai că i-a spus lui James Leasor că el îl credea pe Hess sănătos, dar a susținut totodată că el fusese cel care îi sugerase lui Churchill, în timpul unei plimbări prin grădinile din jurul Palatului Parlamentului, că ar trebui să inventeze o poveste potrivit căreia Hess ar fi nebun.[39] El îi spusese lui Churchill că majoritatea oamenilor presupun în mod automat că atunci când cineva este plasat în grija unui medic psihiatru, omul este nebun, așa că tot ce aveau de făcut era să îi găsească lui Hess un psihiatru. Beaverbrook i-a spus lui Leasor că a fost ideea lui să plaseze prizonierul în grija a doi medici psihiatri (Rees și Dicks), deoarece era sigur că niciodată doi psihiatri nu ar putea fi de acord asupra unui diagnostic comun! Această remarcă nu era atât de hazlie pe cât ar părea la prima vedere. Sugestia lui Beaverbrook era extrem de importantă, deoarece i-ar fi dat lui Churchill mai târziu posibilitatea de a alege dintre mai multe diagnostice. Leasor i-a spus lui Ilse Hess că la baza cărții sale, prima cu privire la Hess după cea scrisă de Rees, stătea Beaverbrook, cel care îl însărcinase de fapt pe Leasor să o scrie. Și cum nu există nici un motiv pentru care Leasor să mintă, nu putem presupune decât că acesta spune adevărul.

Wolf Hess ne-a mărturisit că Leasor i-a spus mamei sale că Beaverbrook fusese atât de tulburat de modul în care fusese tratat Hess în Marea Britanie, descris ca fiind „cel mai negru episod din viața mea“, încât din acel moment nu i-a mai vorbit ducelui de Hamilton. (Ruptura dintre Beaverbrook și Hamilton este confirmată în biografiile baronului, însă acolo se precizează că altele ar fi fost motivele.[40])

Chiar dacă este adevărat că ideea poveștii că Hess ar fi avut probleme psihice nu era decât una fabricată de Beaverbrook, nu există

nici o îndoială că Hess se comporta ciudat, fie din cauză că își pierduse probabil autocontrolul, fie pentru că acuzațiile că era, probabil, drogat nu erau închipuiri, ci se bazau pe fapte reale. Este exact ce spunea Beaverbrook. În septembrie 1943, Robert Bruce Lockhart, de la Departamentul de Informații Politice Secrete al SOE, scria în jurnalul său despre o conversație cu Beaverbrook, în care acesta din urmă îi spusese că el crede că lui Hess i se dădeau droguri, pentru a-l determina să vorbească.[41]

Cu toate acestea, numai cei trei ofițeri MI6 și maiorul Dicks făceau parte din complotul propriu-zis de la Mytchett Place, în vreme ce Menzies, ca șef al MI6, știa cu siguranță despre plan și, mai mult ca sigur, Churchill își dăduse aprobarea pentru el. Probabil că Rees nu își dădea seama de situație și, în puținele ocazii în care l-a examinat pe Hess, a ajuns la ceea ce el credea că este un diagnostic corect, de vreme ce nu dădea crezare acuzațiilor lui Hess că ar fi drogat. Se pare că niciodată nu i-a trecut prin cap ideea că prizonierul spunea pur și simplu adevărul.

Motivul cel mai evident pentru care lui Hess i s-ar fi administrat „serul adevărului" era de a afla mai multe despre misiunea sa sau despre secretele de război ale Germaniei.

Ar mai fi putut exista și un alt motiv: pentatolul sodic nu funcționează ca ser al adevărului decât dacă este administrat în cantități mici. Folosit în mod regulat, el sporește dramatic reactivitatea pacientului. Maiorul Foley îi scrisese lui Menzies un raport, în care propunea să încerce să îl „întoarcă" pe Hess prin manipularea urii pe care acesta o nutrea față de brutalitate și cruzime: dacă ar fi putut fi convins că în Germania se petrec atrocități nejustificate, credința sa în nazism ar putea fi subminată, putându-se ajunge la un punct când s-ar întoarce împotriva acestei doctrine.[42] Se pare că Foley cunoștea conceptul de spălare a creierului: fanaticii sunt întotdeauna cel mai ușor de convertit; dacă pot crede în totalitate într-un sistem, atunci toată energia și devotamentul lor pot fi transformate într-o credință la fel de fanatică, dar în sens opus. Cei care „nu știu", care ezită, oamenii care nu cred cu desăvârșire în nimic sunt cel mai dificil de transformat, deoarece nu au nimic care să poată fi „întors", nici un

tipar de credințe puternice. Foley și Dicks îi relatau încontinuu lui Hess actele de brutalitate care aveau loc în lagărele de concentrare naziste. Hess spune că i s-ar fi dat „rapoarte ale unor așa-ziși martori" ai ororilor, precum și o carte scrisă de un austriac, în care erau descrise lagărele.[43]

În prima anexă a protestului său, Hess se ocupă de acest subiect, promițând că atunci când se va întoarce în Germania va face o investigație, afirmând totuși că informațiile pe care le primise veniseră numai dintr-o singură parte, axându-se numai pe ororile naziste și ignorând atrocitățile bolșevicilor (pentru care oferea detalii precise din memorie). El scria:

> Aș vrea să subliniez că nu voi face această investigație ca urmare a tratamentului neobișnuit pe care l-am primit în Anglia sau pentru că așa dorește Anglia.
>
> Întrucât cetățenii britanici nu sunt implicați, nu acord Angliei dreptul de a se ocupa de problema tratamentului aplicat prizonierilor în Germania.
>
> În caz contrar, va trebui să acord același drept Germaniei. Germania ar putea dori să își facă un obiectiv din a investiga modul în care englezii îi tratează pe irlandezi în Irlanda, pe indieni în India sau pe arabi în Palestina.

Apoi citează, se pare din memorie, din cartea lui J.A. Farrar *England under Edward VII (Anglia sub Eduard al VII-lea)*, menționând până și numărul paginii.

> Dacă, așa cum mi-a spus cineva, închiderea lagărelor de concentrare din Germania reprezintă unul dintre obiectivele de război ale Angliei, atunci Germania va trebui să-și facă un obiectiv din a obține garanții că Anglia nu va mai crea niciodată lagăre de concentrare pentru femei și copii, așa cum a făcut-o acum o generație... în timpul războiului cu burii. (În Războiul cu burii, 26 000 de femei și copii au murit din cauza condițiilor din lagărele de concentrare. Germania nu a trimis niciodată femei și copii în lagăre de concentrare.)

Acest fragment demonstrează nu numai că abilitatea lui Hess de a expune argumente logice folosind fapte, cifre și citate era neștirbită, ci și că el se afla sub presiunea sistematică exercitată de echipa MI6, care încerca în mod evident să-l convingă de unicitatea atrocităților naziste, conform planului propus de Foley. Dacă s-ar fi încercat această strategie preliminară de spălare a creierului în timp ce Hess se afla sub influența medicamentelor administrate – care îl sensibilizau excesiv –, ea ar fi avut șanse mai mari de succes.

Ultimele zile la Mytchett Place

Maiorul Dicks a părăsit Mytchett Place în 17 iulie, pasându-i responsabilitatea asupra lui Hess căpitanului M.K. Johnston de la Corpul Medical al Armatei Regale, însă motivele plecării sale nu sunt clare. Explicația dată de Rees, că nu se mai considera necesar ca de prizonier să se ocupe un psihiatru vorbitor de limbă germană, nu este deloc plauzibilă. Doi dintre cei care făceau parte din echipa MI6 au fost de asemenea retrași, fiind păstrat numai Foley. Poate au simțit că, odată cu atacarea Uniunii Sovietice, Hess nu mai era atât de util.

Johnston, cel care i-a luat locul lui Dicks, rezuma starea de spirit a pacientului său astfel: „El [Hess] avea perioade lungi în care cădea pe gânduri, petrecând mult timp cu privirea ațintită într-un colț al camerei, dar refuza să discute despre gândurile care îl măcinau. Este secretos și dificil de abordat.“[44] Asemenea lui Dicks, Johnston credea și el că acestea erau simptomele unei tulburări mintale acute. El nota că prizonierul își petrecea majoritatea timpului scriind, după care înmâna aceste documente lungi unuia dintre ofițeri, pentru a fi transmise tatălui său.

Johnston scrie: „Traducerea a scos la iveală faptul că documentul era o efuziune tipică unui paranoic bântuit de mania persecuției și de idei bizare că ar fi otrăvit și torturat.“[45]

Atunci când Dicks i-a spus lui Hess că germanii începuseră atacul asupra Uniunii Sovietice, acesta replicase: „Așadar, până la urmă au făcut-o.“[46] Războiul, din mijlocul căruia era acum înlăturat, îl

preocupa din ce în ce mai mult. În scrisoarea de însoțire, trimisă lui Beaverbrook odată cu protestul, în 23 octombrie 1941, se observă un ton resemnat și trist cu privire la un alt aspect: Hitler susținuse un discurs în care afirmase clar, pentru prima dată, că Germania va lupta până la victorie. Iată ce îi scria Hess lui Beaverbrook:

> Ceea ce presimțeam de ceva timp că se va întâmpla s-a produs.
>
> După cum am auzit la știri, führer-ul a afirmat public, bineînțeles în acord cu partenerii Axei, că războiul va continua până la o victorie clară.
>
> Îl cunosc prea bine pe führer ca să nu înțeleg ce înseamnă acest lucru. Cu aceeași îndârjire cu care, în ciuda experiențelor negative, a susținut vreme de mai mulți ani ideea unei înțelegeri, își va susține acum această nouă decizie.
>
> Această decizie înseamnă luptă până la moarte.

După ce își reafirmă convingerea fermă că Germania va ieși învingătoare, continuă:

> Cu toate acestea, nu pot spune că sunt mulțumit de modul cum au evoluat lucrurile.
>
> Recunosc deschis că, până nu de mult, nu renunțasem la speranța că Anglia va judeca rațional până la urmă și că se va ajunge la o înțelegere între cele două popoare.
>
> Dar führer-ul nu putea face mai mult decât a încercat deja, adică să facă primul pas. Iar, în ceea ce mă privește, eu am riscat totul.
>
> Se pare însă că nu a fost să fie.[47]

Dezamăgirea este evidentă. Rudolf Hess recunoaște aici, în sfârșit, că misiunea sa eșuase. Dat fiind că piciorul i se vindecase, la începutul lunii noiembrie 1941 i s-a permis să se ridice din pat. Însă mintea îi era mai preocupată ca niciodată. Apoi, în decembrie, a primit o altă lovitură, când a aflat de moartea tatălui său. Cu toate acestea, nu a căzut complet în depresie și a încercat să trimită mesaje către cei care l-ar fi putut ajuta. La cererea sa, în 12 decembrie a primit vizita lui Walther Thurnheer, atașatul elvețian în Marea Britanie, în prezența căruia a scris o scrisoare regelui. I-a înmânat-o lui Thurnheer ca să i-o ducă ducelui de Hamilton, pentru ca acesta,

la rândul său, să i-o dea lui George al VI-lea. Din nefericire, Hamilton a refuzat să ia scrisoarea, dar Thurnheer a continuat să încerce, reușind în final să o înmâneze secretarului personal al regelui.

O ciornă a scrisorii pe care Hess i-a scris-o regelui a ieșit la iveală în 1981. Ea se afla printre documentele luate de una dintre gărzile sale de la Nürnberg, deși nu este sigur că aceasta este chiar scrisoarea trimisă lui George al VI-lea, deoarece poartă data de 13 noiembrie 1941. Presupunând că această ciornă exprimă cel puțin sentimentele din scrisoarea pe care i-a dat-o lui Thurnheer, este interesant să menționăm ce se scrie în ea. Aceasta constă în mare parte în exprimarea unor nemulțumiri cu privire la modul în care era tratat, deși Hess are grijă să adauge: „Încă mai cred și astăzi în corectitudinea poporului englez (cuvântul «corectitudine» apare în limba engleză, deși scrisoarea este redactată în limba germană). De aceea, sunt sigur că modul în care am fost tratat nu este în concordanță cu dorințele acestuia. Nu am nici un dubiu că doar câțiva sunt cei responsabili pentru acest tratament.“[48]

În timp ce Hess zăcea la Mytchett Place, Churchill și alți reprezentanți ai puterii din Marea Britanie continuau să țeasă comploturi în jurul său. Curând avea să fie mutat din nou, deși date fiind circumstanțele, nu și-ar fi putut imagina acest lucru, cu excepția poate a celor mai negre vise.

Note

[1] PRO, PREM 3/219/7: Maiorul J.J. Sheppard, „Impresiile mele despre «X» (Herr Rudolf Hess)“, 21 mai 1941

[2] Arhiva Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosar D/443: Scrisoarea lui Beaverbrook către Hess, 1 septembrie 1941

[3] *Ibid.*: Transcrierea întâlnirii

[4] O copie a memorandumului lui Hess se află în *ibid.*

[5] PRO PREM 3/219/7: Raportul maiorului Sheppard

[6] *Ibid.*

[7] Citat în J.R. Rees, p. 15

[8] Citat în Padfield, *Hess*, p. 244

[9] PRO, FO 371/30920. Raportul este reprodus în Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, Anexa III
[10] J.R. Rees, p. 21
[11] *Ibid.*, p. 23
[12] *Ibid.*, pp. 23–24
[13] *Ibid.*, p. 24
[14] *Ibid.*, p. 25
[15] Irving, *Hess: The Missing Years*, p. 114
[16] J.R. Rees, p. 28
[17] *Ibid.*, p. 29
[18] *Ibid.*, p. 31
[19] *Ibid.*, p. 29
[20] *Ibid.*, pp. 28–29
[21] Irving, *Hess: The Missing Years*, p. 133
[22] J.R. Rees, p. 30
[23] *Ibid.*, p. 32
[24] *Ibid.*, pp. 37–38
[25] Irving, *Hess: The Missing Years*, p. 165
[26] PRO, FO 1093/1: Transcriere tradusă a interviului cu lordul Simon, 9 iunie 1941
[27] PRO, FO 1093/1
[28] J.R. Rees, pp. 47–48
[29] Irving, *Hess: The Missing Years*, p. 148
[30] PRO, FO 1093/1
[31] Scrisoarea lui Rees către W. Clifford M. Scott, 11 iunie 1958
[32] J.R. Rees, p. 45
[33] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosarul D/443: Rudolf Hess, „Declarație de protest și dovezi" (traducere), 5 septembrie 1941, cu o scrisoare de însoțire scrisă de Beaverbrook, datată 23 octombrie 1941
[34] J.R. Rees, p. 55
[35] Padfield, *Hess*, p. 251
[36] Irving, *Hess: The Missing Years*, p. 114
[37] J.R. Rees, p. 34. Cu logica sa caracteristică, Dick respinge plângerile lui Hess cu privire la faptul că nu este lăsat să doarmă, remarcând: „Se pare că nu-i displăceau vizitele de inspecție frecvente ale ofițerului de serviciu în timpul nopții."
[38] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosar D/443: Scrisoarea lui Sir Alexander Cadogan către Beaverbrook, 1 noiembrie 1941
[39] James Leasor, scrisoare adresată *The Times*, 20 august 1987

[40] Chishold și Davie, p. 410. Motivul oferit a fost acela că a refuzat să sprijine politicile economice ale lui Beaverbrook.
[41] Lockhart, p. 255
[42] Michael Smith, pp. 232–233
[43] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosar D/443: Rudolf Hess, „Declarație de protest și dovezi", Anexa I
[44] J.R. Rees, p. 60
[45] *Ibid.*
[46] *Ibid.*, p. 52
[47] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosar D/443: Scrisoarea lui Hess către Beaverbrook, 23 octombrie 1941
[48] „Ziua în care Hess a făcut apel la rege", *Sunday Telegraph*, 13 decembrie 1981

CAPITOLUL UNSPREZECE

De la momeală la dublură

Hess a fost mutat din nou, în 25 iunie 1942. De data aceasta, noua sa reședință a fost Maindiff Court, aflată în afara orașului Abergavenny din Țara Galilor, unde, cel puțin oficial, a rămas până în momentul în care avea să fie dus înapoi în Germania, pentru a se prezenta la procesul de la Nürnberg, în octombrie 1945. Înainte de război, Maindiff Court fusese spitalul de unde bolnavi cu afecțiuni specifice erau trimiși către spitalul districtual de boli mintale. Pe perioada războiului însă, spitalul fusese dedicat îngrijirii soldaților răniți. În momentul în care a sosit Hess, acolo nu se aflau bolnavi psihic.

Dintr-un anumit motiv, unul dintre criteriile oficiale în alegerea noului loc pentru plasarea lui Hess a fost acela că trebuia să fie un spital „unde primeau îngrijiri ofițerii și personalul militar,"[1] deși nu se știe de ce s-ar fi pus o astfel de condiție. Cu siguranță, nu pentru ca prizonierul să poată socializa. Din nou, el a fost izolat complet, pus sub paza unui detașament de treizeci de soldați, o întreagă aripă a clădirii fiindu-i rezervată în exclusivitate. Totuși, acest cerc de oțel se afla în curioasă contradicție cu atmosfera relaxată, aproape deschisă, în care se găsea acum prizonierul. Viața sa la Maindiff Court era extrem de diferită de episoadele tensionate de la Mytchett Place. Cu toate acestea, există o mulțime de mistere legate de perioada petrecută la Maindiff Court, începând chiar cu călătoria prizonierului către această nouă reședință.

Hess a fost transportat acolo cu o mașină militară, însoțit de căpitanul Johnston și de un alt ofițer, dar fără escortă.[2] Cu toate acestea, nu există nici un indiciu că locțiitorul führer-ului ar fi fost dus pe ascuns, într-un loc secret: personalul de la Maindiff Court fusese aliniat, pentru a fi martor la sosirea lui.[3] Într-adevăr, se părea că toți localnicii știau despre venirea lui Hess și, ce este și mai surprinzător, oficialitățile nu păreau nici pe departe deranjate de acest lucru.

Odată ajuns la Abergavenny, Hess a fost supus unui regim considerabil mai lejer, fiindu-i permis să se plimbe și să meargă la picnic, însoțit de gărzi. Dar un lucru nu se schimbase: se afla încă în grija unui psihiatru, un anume dr. David Ellis Jones, deși la prima vedere nu părea să aibă nevoie de o astfel de îngrijire. În momentul în care Hess a ajuns la Maindiff Court, s-a spus că „starea în care se afla era atât de bună, încât diagnosticul pus la Mytchett cu privire la sănătatea sa psihică era aproape incredibil."[4] Poate că era doar fericit că fusese eliberat din acel regim represiv și intimidant. Însă Rees raportează că, spre sfârșitul lunii septembrie 1942, comportamentul paranoic a revenit, urmat de instalarea amneziei isterice.

Există anumite neconcordanțe cu privire la întregul episod Maindiff Court.

Până și motivul pentru care Hess a fost transferat acolo este departe de a fi unul satisfăcător. Putem presupune că a fost dus într-un amplasament cu grad de securitate mai scăzut pentru că nu avea nici un rost să se irosească resurse valoroase cu paza și monitorizarea lui permanente. Bineînțeles, până în vara anului 1942, situația militară se schimbase și nu mai avea sens să se pretindă că se mai încearcă obținerea unor secrete militare vitale de la el. Totuși, Hess s-ar fi putut dovedi din nou util în cazul în care ar fi devenit evident că Marea Britanie urma să piardă războiul.

Oricum, motivul oficial al mutării lui Hess era unul mai degrabă bizar. În mai 1942, exista temerea că – în ciuda strictei securități din jurul Mytchett Place – Hess s-ar fi putut să fie răpit de un grup de polonezi. Pe 28 mai, un oficial scria că existau informații conform cărora niște polonezi plănuiau să pătrundă în închisoare, să-l răpească pe Hess și să-l snopească în bătaie, pentru a răzbuna

atrocitățile naziste din Polonia.[5] Două zile mai târziu, maiorul Loxley, secretarul personal al lui Sir Alexander Cadogan, scria o notă prin care își exprima îngrijorarea cu privire la acest complot.[6]

Lucrurile au luat însă o întorsătură și mai ciudată când, tot cam pe atunci, s-a creat panică din cauza unui „bărbat misterios" care a trecut cu bicicleta prin zonă și care – oprit și întrebat ce anume făcea – „a dat niște răspunsuri considerate de noi ca nesatisfăcătoare".[7]

Să credem oare că elita armatei britanice din Aldershot s-a speriat de un zvon referitor la un plan pus la cale de câțiva polonezi și de un biciclist? Chiar să nu fi reușit autoritățile să descopere ce anume făcea biciclistul? Dar dacă erau atât de îngrijorați cu privire la aceste pericole, cât timp Hess era ținut în cele mai stricte condiții de siguranță, de ce a fost mutat, fără escortă sau vreo altă formă de pază, într-o reședință mult mai puțin sigură, unde i se permitea să cutreiere câmpurile?

Mai există și alte neconcordanțe.

Informațiile cu privire la noul loc în care se afla celebrul prizonier au ajuns în presă. În ziarul *Daily Mail* din 1 septembrie 1943, a apărut un articol amplu, sub titlul „Viața de zi cu zi a lui Hess în închisoare". S-a spus că una dintre gărzi, care ulterior a fost trimisă în fața tribunalului militar, dăduse informații presei.[8] Însă este de neconceput că, având în vedere cenzura din timpul războiului, s-ar fi putut întâmpla așa ceva fără aprobarea tacită a guvernului. (Rees susține că acesta a fost singurul moment din timpul reținerii lui Hess, pe perioada războiului, când au ajuns informații despre el în presă.[9])

Ziariștii de la *Mail* știau și ei, cu siguranță, cum ar fi trebuit să procedeze pentru a nu risca să genereze nemulțumire din partea oficialilor, prezentând publicului o asemenea poveste, în acele momente extrem de delicate. Cel mai grăitor este faptul că informațiile au apărut într-un ziar național, în vreme ce ziarul local din Abergavenny, de exemplu, nu a publicat nimic despre Hess până la mutarea acestuia la Nürnberg.[10]

Oricât de incredibil ar fi, se pare că guvernul britanic a dorit ca publicul – și germanii – să știe sau să creadă că Hess se afla la Maindiff Court. Și, așa cum aveam să descoperim, publicitatea din jurul

șederii sale în Țara Galilor nu avea să fie nici pe departe singurul mister cu privire la acea perioadă.

Aflăm, în plus, că Hess inventase o metodă simplă, dar eficientă, prin care își păcălea cenzorii. De fiecare dată când scria o scrisoare prietenilor sau familiei sale din Germania, el o prezenta celor care îl țineau captiv și care eliminau anumite pasaje, în cazul în care era necesar. Atunci când scria următoarea scrisoare aceleiași persoane, Hess atașa și o copie a celei anterioare, care trecea de cenzori, întrucât aceștia presupuneau că e vorba despre versiunea deja verificată.[11] În acest fel, Hess reușea să trimită în Germania informații cu privire la locul unde se află, precum și multe alte detalii interesante, după cum ne putem închipui. Cu siguranță că din descrierile dealurilor din împrejurimi (și chiar a solului), Karl Haushofer și-a putut da seama că Hess era ținut undeva în zona Abergavenny.[12] Am putea fi tentați să punem această situație pe seama incompetenței extraordinare a celor care îl păzeau pe Hess. Doar dacă nu cumva, așa cum ne arată și celelalte indicii, britanicii doreau, dintr-un anumit motiv, ca locul unde se află Hess să fie cunoscut. Se părea că mai degrabă atrag atenția asupra zonei Abergavenny, decât că o țin secretă.

Și mai este ceva. În cartea lui Rees, există o fotografie a paginii de atlas pe care Hess a desenat așa-zisul traseu urmat în zborul său din Germania. Legenda fotografiei precizează: „Traseul și momentul zborului, trasate de Hess mai târziu, în timp ce se afla la Maindiff." Oricum, printre documentele pe care ni le-a pus la dispoziție Alexander a existat și o hartă pe care, așa cum am menționat anterior, Hess notase în colțul din dreapta sus data la care făcuse schița – „08.08.41" – dată la care el se afla la Mytchett Place. Însă această precizare a fost cu grijă eliminată din cartea lui Rees, textul foto accentuând că schița a fost realizată „mai târziu... în timp ce se afla la Maindiff". Cu alte cuvinte, autoritățile doreau ca publicul să creadă că Hess se află la Maindiff, într-un anumit moment critic al captivității sale. Dar ce motiv ar fi putut avea pentru această înșelătorie, aparent fără nici un rost?

Zvonul scoțian

În 4 mai 1942, Reinhard Heydrich i-a trimis lui von Ribbentrop un raport, primit de la unul dintre agenții săi din Marea Britanie, care preciza că Hess este ținut într-o vilă din Scoția.[13] Deși o mare parte dintre informațiile prezentate în acest raport par puțin verosimile – se susținea chiar că Hess a petrecut patru zile (deghizat cu ajutorul unor ochelari fumurii) hoinărind liber în jurul Londrei împreună cu agentul –, presupunerea că locțiitorul führer-ului era ținut în Scoția este mai plauzibilă.

Aveam să descoperim că există mai multe versiuni conform cărora Hess era ținut într-o casă de lângă Fort William, pe coasta de vest a Scoției. L-am intervievat pe Alec Kennedy, care acum locuiește în East Lothian, dar care și-a petrecut copilăria în Fort William pe timpul războiului. Acesta își amintește că părinții săi, care aveau un chioșc de ziare situat pe strada principală, vorbeau frecvent despre Rudolf Hess. Ei credeau că Hess era ținut la Inverlair House, un loc izolat de lângă oraș, unde era anchetat de niște ofițeri de informații care locuiau peste drum de chioșcul lor, într-o clădire numită Granite House. Potrivit părinților lui Kennedy, acei ofițeri erau duși în fiecare zi la Inverlair House, pentru interogarea adjunctului führer-ului.

Profesorul Peter Waddell a descoperit că și alți locuitori ai Fort William susțin versiuni similare, ceea ce l-a făcut să construiască o teorie pe baza ipotezei *doppelgänger** a lui Hugh Thomas[14]. Numele Inverlair House avea să reapară în momentul în care Alexander ne-a spus că acolo a fost ținut o vreme colonelul Pilcher. Poate că Pilcher era ținut acolo din cauza rolului pe care l-a avut în afacerea Hess. Sau poate că Pilcher și Hess erau amândoi ținuți acolo.

Dacă Hess se afla cu adevărat în Scoția, atunci ce se petrecea la Maindiff Court? Dacă nu s-a aflat acolo în perioada iunie 1941–octombrie 1945, cum rămâne cu „aparențele" pe care autoritățile avuseseră grijă să le lase publicului – plimbările și picnicurile pe câmp?

* Dublu (în limba germană, în original) (n.tr.)

Ar putea exista o explicație simplă, chiar dacă la prima vedere ea pare total ireală.

Cicatricile dispărute

Așa cum am văzut, dr. Hugh Thomas, chirurgul militar, își baza teoria potrivit căreia prizonierul de la Spandau nu era Rudolf Hess pe observațiile făcute în 1973, că acesta nu prezenta cicatricile rănilor suferite de Hess în Primul Război Mondial, nici pe piept, nici pe spate. De asemenea, Thomas nu a reușit să găsească nici pe mâna și brațul său stâng cicatricile cauzate de un obuz, în iunie 1916. Deși acestea au fost tratate cu mai puțină atenție decât mult mai spectaculoasele răni prin împușcare, ele sunt la fel de importante. Așa cum precizează dr. Thomas, cicatricile se pot estompa în timp, dar ele nu dispar niciodată.

Thomas pretinde că, din cei cincizeci și opt de medici care au examinat prizonierul după 1941, nici măcar unul nu raportase existența acestor cicatrici. După cum se știe, multe dintre examinări erau făcute numai pentru a evalua starea de sănătate a lui Hess, așa că rapoartele nu trebuiau în mod necesar să enumere cicatricile vechi, dar chiar și așa, lipsa menționării acestora este destul de suspectă. Poate că, într-un anume sens, cel mai fascinant raport este descrierea extrem de detaliată făcută de căpitanul Ben Hurewitz, medic în armata Statelor Unite, care l-a examinat minuțios pe locțiitorul führer-ului atunci când acesta a sosit la Nürnberg. Deși Hurewitz a notat până și cea mai mică aluniță sau pată de pe corpul prizonierului, inclusiv o cicatrice mică de numai un centimetru, pe unul dintre degete, și un neg de jumătate de centimetru pe piept, nu există nici o mențiune cu privire la rana de glonț sau la cea provocată de obuz în 1916.[15]

Doctorul notează de asemenea că scalpul era „în mare parte normal", deși în realitate Hess avea o cicatrice în partea anterioară a capului, precum și o zonă de alopecie, rezultatul unei altercații din 1920. Cum era de așteptat, Thomas a fost uimit de aceste omisiuni,

așa că l-a căutat pe Hurewitz și l-a luat la întrebări. Acesta și-a menținut opinia: nu văzuse nici un fel de astfel de cicatrici.[16]

După ce și-a încheiat serviciul la Spitalul Militar Britanic din Berlin*, Thomas a început să cerceteze mai atent istoricul medical al lui Hess. În Berlin Document Centre**, a descoperit o copie a dosarului medical al lui Hess, din perioada în care acesta fusese ofițer activ în Primul Război Mondial. Dosarul menționa că Hess fusese: „rănit grav în confruntarea de la Üngureana*** (rană de glonț – plămânul stâng)".[17] Se mai precizează că a petrecut patru luni în diferite spitale, urmate de un concediu de convalescență de șase săptămâni. Dat fiind că scurtul raport nu oferă decât foarte puține detalii, în special legate de localizarea exactă și de dimensiunea rănilor, Thomas a trebuit să facă supoziții cu privire la gravitatea rănilor interne și externe suferite.

De exemplu, având în vedere că ar fi fost foarte puțin probabil ca glonțul să intre prin piept și să iasă prin spate fără să lovească vreo coastă, Thomas a presupus că se întâmplase asta. Și dacă glonțul a lovit o coastă, atunci osul s-ar fi rupt în mai multe fragmente, lucru care nu numai că ar fi cauzat grave leziuni interne, ci ar fi făcut ca rana de ieșire să fie mai mare decât cea de intrare. Deoarece rănile la plămân necesită aproape întotdeauna o intervenție chirurgicală, fie pentru a le curăța, fie pentru a drena lichidul din plămân, Thomas a mai presupus și că ar fi trebuit să existe și cicatricea respectivei operații.

În privința acestui ultim punct, Thomas fusese indus în eroare de raportul maiorului Dicks, citat în cartea lui Rees[18], potrivit căruia Hess fusese operat de renumitul chirurg Ferdinand

* British Military Hospital (BMH) – una dintre unitățile medicale ale armatei britanice in perioada imediat următoare celui de Al Doilea Război Mondial, situat în cartierul Spandau din Berlin. (n.red.)

** Centrul de Documentare din Berlin (BDC) – creat la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial pentru a centraliza documente din perioada nazismului, necesare proceselor de la Nürnberg; a fost administrat de americani până în 1994, când a fost preluat de Arhivele Federale ale Germaniei. (n.red.)

*** Este probabil vorba despre Ungureana, numele unei culmi din Pasul Oituz, unde în Primul Război Mondial s-au purtat lupte destul de grele la începutul anului 1917, în timpul ofensivei germane. (n.red.)

Sauerbruch, a cărui activitate Thomas o cunoștea foarte bine. (În Primul Război Mondial, acesta inventase o tehnică de tratare a rănilor prin împușcare din zona toracelui, care presupunea adesea îndepărtarea parțială a unei coaste pentru a drena plămânul, o procedură ce lăsa întotdeauna cicatrici serioase.) Este neclar motivul pentru care Dicks să fi crezut că Sauerbruch a fost implicat, deoarece, în lumina noilor dovezi, această ipoteză pare să fie greșită.

Dosarul medical pe care Thomas îl găsise în Berlin cuprindea doar un rezumat al unei versiuni mult mai cuprinzătoare care „lipsea", potrivit BDC. Cu toate acestea, în 1989 un jurnalist al BBC Scoția, Roy McHardy, a găsit o copie a dosarului la Arhivele de Stat bavareze, din München. Acest fapt a creat o controversă, pentru că documentul a fost invocat de unii pentru a discredita teoria dublurii, promovată de Thomas. Dosarul cuprinde și câteva descrieri ale rănii de la plămânul stâng al lui Hess, făcute de diferiții medici care îl examinaseră în lunile ce au urmat împușcării. Una dintre ele, din 12 decembrie 1917, ultima examinare înainte ca Hess să fie trimis în convalescență, este reprezentativă: „La o distanță de trei degete deasupra nivelului axilei stângi se află o cicatrice de dimensiunea unui bob de fasole, de culoare albăstruie, de la o rană penetrantă de glonț. Pe spate, la înălțimea vertebrei a patra dorsale (toracice), la distanță de două degete de coloană, există o cicatrice de la o rană de ieșire a glonțului, de dimensiunea unui sâmbure de vișină".[19] Cu alte cuvinte, glonțul intrase la o distanță de aproximativ patru-cinci centimetri mai sus de axila stângă a lui Hess – aproape de claviculă așadar – și ieșise prin spate, la o distanță de aproximativ doi centimetri de coloană, în dreptul omoplaților. Acest lucru este confirmat de scrisoarea pe care Hess a trimis-o părinților săi pe când se recupera în spital, în care descrie rana ca fiind „una curată, cu intrarea pe sub umărul stâng și ieșire prin spate".[20]

Așa că, din nefericire pentru Thomas, dosarul de la München dezvăluie faptul că acea cicatrice era mai puțin extinsă decât presupusese el și că rănile se aflau în alte locuri. Cuvintele folosite în rezumat „rană de glonț – plămânul stâng" dădeau impresia că Hess fusese împușcat mai mult sau mai puțin în linie dreaptă, glonțul

intrând prin piept și ieșind prin spate, pe o traiectorie rectilinie. Însă rapoartele din dosarul de la München arată o complicație: probabil din cauza faptului că în momentul rănirii Hess era fie lungit pe jos, fie ghemuit, ca și cum ar fi ochit să tragă cu pușca, glonțul intrase pe deasupra subsuorii și a avut o traiectorie mai mult sau mai puțin orizontală prin corp, ieșind prin spațiul dintre coloană și omoplatul stâng. Hess fusese foarte norocos: glonțul nu atinsese coloana, coastele și omoplatul, reducându-i astfel leziunile. Glonțul nu se răsucise, așa cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi lovit un os, și nici nu existau fragmente de os. În dosar se mai precizează că nu fusese nevoie de operație.

Date fiind aceste dovezi, este clar că teoria lui Thomas necesită o analiză mai atentă. Poate că nu a văzut cicatricile pentru că acestea erau mai mici și în alt loc decât credea el. Oricum, Thomas a rămas ferm pe poziție, spunându-ne că le-a observat, atât pe cea din față, cât și pe cea de pe spate.[21] Având în vedere că avea ochiul antrenat, pare puțin probabil ca el să nu fi observat chiar și cele mai mici cicatrici. Dar, pe de altă parte, la fel de adevărat este că nici un alt raport medical detaliat datând din perioada 1941–1987 nu le menționează. Noile dovezi ar putea pune sub semnul întrebării unele dintre ipotezele de la început ale lui Thomas, însă primele sale suspiciuni rămân. Și, în mod ciudat, descoperirea dosarului de la München îi discreditează mai mult pe criticii săi decât pe Thomas.

În 1979, când a apărut pentru prima dată, cartea lui Thomas a provocat vâlvă, ridicând semne de întrebare chiar și în Camera Comunelor și în Bundestag-ul german. În mod deloc surprinzător, ambele guverne au insistat că prizonierul de la Spandau era cu adevărat Rudolf Hess, deși se bazau numai pe cuvântul dat de personalul Spitalului Militar Britanic.

Cu toate acestea, episodul nu a reprezentat nici pe departe sfârșitul teoriei dublurii. După moartea lui Hess, în 1987, Thomas a descoperit mai multe dovezi în raportul autopsiei. Deși au existat două examinări post-mortem – cea oficială fiind realizată de profesorul J. Malcolm Cameron (medicul din cazul australian al „copilului ucis de un câine dingo“, cunoscut și pentru studiile sale privind

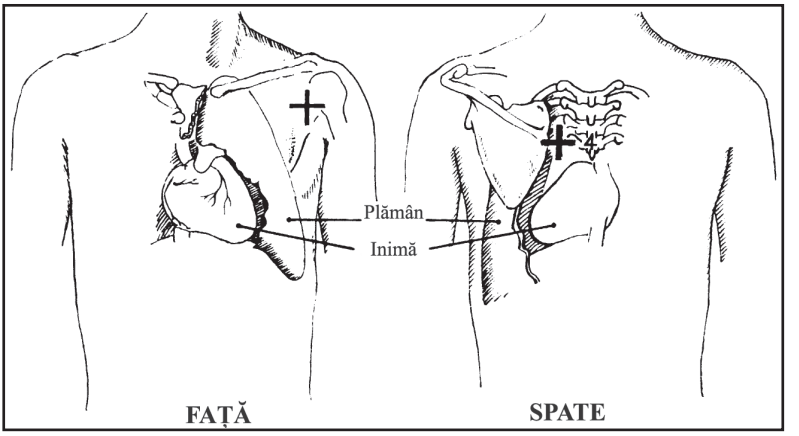

Poziția rănilor de intrare și de ieșire rezultate în urma rănirii lui Hess din timpul Primului Război Mondial, conform dosarului medical descoperit la München în 1989.

Giulgiul din Torino) și autopsia independentă solicitată de familia lui Hess –, nici unul dintre rapoarte nu menționează cicatricile provocate de glonț.[22] (Confruntat cu dilema cicatricilor dispărute a lui Thomas, Cameron a confirmat că nu le văzuse.[23]) Cu toate acestea, ambii descriau alte cicatrici de pe piept, deasupra inimii: două cicatrici paralele, apropiate, conform autopsiei independente, sau una singură, potrivit lui Cameron. Atât Hurewitz, cât și Thomas însuși le observaseră: acestea fuseseră provocate de așa-zisa tentativă de suicid din 1945, când Hess încercase să-și înfigă pe sub piele un cuțit de pâine.[24] Aceste cicatrici au dovedit cel puțin că bărbatul care a murit la Spandau era același cu cel care se aflase la Maindiff Court în 1945, dar asta e tot ce au putut dovedi.

Este dificil să contrazicem concluziile lui Thomas: până și guvernului britanic i-a fost greu să o facă.

O sursă de rang înalt din Ministerul Apărării a dezvăluit, cu o veselie izvorâtă din rivalitatea interdepartamentală, că atunci când, ulterior morții deținutului nr. 7, Ministerul de Externe a încercat să dovedească faptul că acesta era Rudolf Hess, nu a fost în stare să o facă. Îndârjiți de concluziile lui Thomas, au încercat totuși din

răsputeri. În noiembrie 1988, Ministerul de Externe a anunțat că „în zona din spate corespunzătoare părții stângi a pieptului, exista o cicatrice veche, fibroasă, neregulată, de formă aproape circulară, tipică unei răni provocate de ieșirea unui glonț".[25] Cum acest episod se petrecea la o distanță de mai mult de un an de la moartea și înmormântarea deținutului nr. 7 „descoperirea" pare suspectă. De ce nu fusese oferită această informație atunci când încă mai aveau trupul? Și dacă descrierea este corectă, de ce nici o examinare anterioară nu observase cicatricea?

Pentru a încurca și mai mult lucrurile, în august 1988, când Thomas l-a convins pe dr. David Owen să-i scrie ministrului de externe, Sir Geoffrey Howe, despre acest subiect, demnitarul a răspuns că acea cicatrice de pe piept, observată de Cameron, fusese identificată ca fiind cicatricea în cauză.[26] Acest lucru nu era corect: cicatricea de deasupra inimii nu se afla în locul descris în dosarul medical de la München. În cazul în care Sir Geoffrey Howe avea dreptate, Hess ar fi trebuit să fie împușcat în inimă și omorât pe loc.

Evident, dosarele medicale ale lui Hess de la Spitalul Militar Britanic, unde fusese tratat timp de peste douăzeci de ani, nu au înregistrat nici cicatricea de pe piept, nici pe cea de pe spate. Aceasta înseamnă că fie dosarele erau surprinzător de prost întocmite, fie cicatricile nu existau.

În mod ciudat, deși ar fi trebuit să fie destul de ușor să o facă, pentru că acele cicatrici se aflau în alt loc decât cel precizat în versiunea lui, guvernul britanic nu a reușit să-l contrazică pe Thomas. Realitatea este că, până la descoperirea dosarului de la München în 1989, nimeni nu a știut unde se aflau cicatricile. Înainte de acest moment, se știa de existența rănii numai după o descriere vagă din biografii, în care se spunea că fusese împușcat „în plămân". Mai mult, chiar și deținutul de la Spandau părea să împărtășească aceeași idee greșită.

În mod surprinzător, într-un interviu luat lui Wolf Rüdiger Hess, acesta ne-a spus că după ce a apărut cartea lui Thomas, l-a întrebat pe deținutul de la Spandau despre rănile provocate de glonț. Acesta i-a răspuns: „Nu pot să-mi văd cicatricile de pe spate, dar le văd în fiecare zi pe cele de pe piept".[27] Însă, potrivit rapoartelor medicale cu

privire la rănile suferite de Hess în Primul Război Mondial, cicatricea în cauză nu se afla pe piept, ci exact deasupra subsuorii. Se pare că nici măcar „Hess“ nu știa unde ar fi trebuit să fie cicatricea.

Pus în fața ipotezei dublurii, susținută de Thomas, reacția lui Hess a fost extrem de interesantă. Acesta începuse o relație cordială cu pastorul Charles A. Gabel. Cartea acestuia, *Conversations interdites avec Rudolf Hess* (Conversații interzise cu Rudolf Hess), se bazează pe jurnalul în care își notase întâlnirile zilnice cu deținutul, din perioada 1977–1986 și în afara acestora nu spune mare lucru. Nici chiar duhovnicului nu i se permitea să discute subiectele „interzise“, cum ar fi războiul și zborul în Anglia, așa că lucrarea se concentrează pe conversațiile pe care cei doi le-au avut despre lucruri obișnuite. Interesant este că Gabel se afla la Spandau în momentul în care a fost publicată cartea lui Thomas, așa că a putut surprinde reacția lui Hess.

În ciuda reporterilor adunați la porțile închisorii și a speculațiilor din media, Gabel a fost destul de reticent să deschidă subiectul teoriei dublurii în fața lui Hess. Cu toate acestea, vizitând închisoarea în 16 mai 1979, la două săptămâni după apariția cărții lui Thomas, Gabel a descoperit că Hess citise un articol cu privire la acest subiect, într-un ziar care reușise cumva să treacă de cenzori. (În mod normal, materialele care aveau legătură cu războiul, cu Hitler sau cu Hess însuși erau eliminate din orice document scris, înainte de a ajunge la deținut.) Văzând articolul, Hess l-a întrebat pe pastor despre ce era vorba și Gabel, ușurat, a început să-i spună ce știa despre teoria lui Thomas.

> Rudolf Hess a râs cu poftă, relatându-mi că doi medici englezi, directorul spitalului militar și un chirurg, veniseră să-l vadă cu o zi înainte și examinaseră faimoasele cicatrici, pe care le descoperiseră în final, deși nu erau foarte vizibile! Și ei vorbiseră cu Hess despre cartea lui Thomas, spunându-i că doctorul fusese dat afară din armată (lucru neadevărat). L-am întrebat cum fusese rănit pe frontul românesc* în timpul Primului Război Mondial. El mi-a povestit că glonțul intrase prin piept, îi atinsese ușor inima și ieșise prin omoplatul stâng.

* Vezi nota de la p. 482.

> Se alesese cu cicatrici externe foarte mici și cu leziuni interne aproape invizibile.[28]

Poate că această versiune l-a convins pe Gabel, și chiar pe deținutul nr. 7, însă noi știm că nu este adevărată. Din dosarul medical știm că glonțul a intrat pe deasupra axilei și a ieșit prin zona dintre omoplat și coloană, fără a „lovi" deloc inima. Adevăratul Rudolf Hess ar fi știut acest lucru.

În cartea *Farewell to Spandau* (Adio Spandau, 1994), ultimul director britanic al închisorii Spandau, locotenent-colonelul Tony le Tissier, a susținut și el că medicii militari găsiseră cicatricile „lipsă". (Potrivit lui Tissier, examinarea avusese loc în 16 mai și nu în 15 mai, așa cum îi spusese Hess lui Gabel, și se desfășurase la Spitalul Militar Britanic și nu la Spandau, greșeli pe care Tissier le putea face ușor, având în vedere că toate acestea se petrecuseră înainte de venirea sa.)

Am reușit însă să intrăm în posesia unei copii a dosarului medical de la Spandau, care arată că examinarea a avut loc la sfârșitul lunii aprilie 1979, neexistând referiri nici pentru 15, nici pentru 16 mai. Raportul, semnat de Richard E. George (al cărui nume apare doar de data aceasta în dosar), precizează:

> Cicatrice transversală de 2,5-3 cm și cicatrice de sutură în spațiul intercostal 4, aflate la distanță de 6,5 cm de linia centrală... Rana se află în imediata vecinătate a inimii.

Este evident că aceasta nu este rana provocată de glonț, ci aceea din urma tentativei de „suicid" din anul 1945.

Încercând să demonteze teoria lui Thomas, Tissier mai face o greșeală fundamentală, scriind:

> Deși nu a existat nici o urmă de rană pe nici o radiografie făcută în perioada 1965–1979, acest lucru se explică prin faptul că traseul glonțului a fost atât de aproape de stern încât orice urmă de fibroză ar fi fost obturată de umbra inimii.
>
> În urma examinării lui Hess, desfășurată la Spitalul Militar Britanic în data de 16 mai 1979, ofițerul comandant a raportat că

toate cicatricile, de intrare și de ieșire a glonțului, a căror existență fusese negată de Thomas, existau, așa cum era de așteptat.[29]

Însă dosarul găsit la München în 1989 arată că aceste rapoarte se anulează reciproc. Glonțul nu a trecut pe lângă inimă, așa că nu acesta putea fi motivul pentru care traiectoria nu apare pe radiografii. Și dacă examinarea desfășurată la Spitalul Militar Britanic găsise cicatricile în locul în care dosarul de la München spunea că ar trebui să fie, Tissier ar fi știut acest lucru.

Într-un interviu acordat postului de radio BBC în 1991, Wolf Rüdiger afirmă:

> Mama mea a încercat să lămurească această poveste [a dublurii] întrebându-l pe tatăl meu dacă mai suferea încă de pe urma împușcăturii în plămân, dar nici nu a deschis bine gura că a și fost întreruptă [de gărzi], nepermițându-i-se să continue să vorbească despre acest subiect.[30]

Un episod la fel de bizar a avut loc la Maindiff Court, la începutul anului 1944, când lui Hess i s-a dat pentatol sodic (potrivit versiunii oficiale, aceasta a fost singura dată când i s-a administrat substanța) pentru a-l vindeca de amnezie. Acest moment avea să conducă la confuzia ulterioară privind operația pe care Ferdinand Sauerbruch i-a făcut-o lui Hess. În timp ce era sub efectul drogului, pacientului i s-au pus o serie de întrebări cu privire la trecutul său, pentru a-i stimula memoria. Maiorul Dicks s-a ocupat de acest lucru, deși mai erau prezenți și dr. Ellis Jones, dr. Phillips și cei doi ofițeri RAMC. Se pare că Hess nu a recunoscut numele lui Haushofer, al lui Willi Messerschmitt și nici chiar pe cel al lui Adolf Hitler. Abia spre finalul sesiunii a început să reacționeze:

> JONES: Haushofer era bunul tău prieten. Iar Sauerbruch este marele chirurg care ți-a operat rănile. Îți amintești de rănile suferite?
> PACIENT: *(nu rostește nici o replică, dar Phillips și Jones au observat o tresărire, ca și cum aceste două nume i-ar fi trezit amintiri)*
> JONES: Îți amintești cel puțin cine ești? Și cine este soția ta?

PACIENT: *(își repetă cu hotărâre numele)* Și soția ta? (Aici, în mod bizar, Hess repetă întrebarea pusă de doctori.)
Apoi s-a ridicat, a cerut apă și ceva de mâncare.[31]

Este interesant că Hess pare să reacționeze la întrebarea despre rana din Primul Război Mondial, dar există un aspect foarte ciudat legat de acest lucru. Anchetatorii îl întreabă pe prizonier dacă își amintește să fi fost operat de Sauerbruch, însă este un mister de ce aceștia s-au gândit că tocmai chirurgul ar fi fost implicat, de vreme ce dosarul medical nu oferă nici un indiciu cu privire la implicarea lui sau la vreo operație. În orice caz, de ce să fi operat un chirurg eminent o rană oarecare produsă pe frontul românesc? (Sauerbruch a devenit chirurgul personal al președintelui von Hindenburg și l-a operat chiar și pe Hitler, deși apoi s-a alăturat opoziției conservatoare, împotriva naziștilor.[32])

Acest schimb de replici este relevant nu numai în ceea ce privește implicarea lui Sauerbruch, ci și pentru ceea ce dezvăluie cu privire la adevărata identitate a prizonierului. Maiorii Dicks și Jones, precum și ceilalți prezenți la fața locului, aveau evident impresia că Hess are cicatrici în urma unei operații importante în zona pieptului. Însă noi știm acum că acestea nu proveneau de la o operație, ci de la o rană provocată de un glonț care a intrat prin zona superioară a toracelui și a ieșit prin spate. Bineînțeles că medicii care avuseseră grijă de prizonier vreme de trei ani știau că pacientul lor nu avea cicatrici de la vreo operație. În acest caz de ce l-au întrebat despre rană? Încercau să-l prindă pe picior greșit sau îl testau?

Suspiciune după suspiciune

Potrivit lui Thomas, urmele fizice ale rănii suferite în trecut nu erau singura dovadă care susținea teoria dublurii. Acesta vorbește de comportamentul ciudat al lui Hess și de modul în care a fost tratat de guvernul britanic, foarte suspecte încă de la început: spre exemplu, în primele zile de la sosirea adjunctului führer-ului, s-a interzis în mod expres să i se facă fotografii. În mod bizar, motivul oficial dat de Harold Nicolson, secretarul parlamentar al ministrului

informațiilor, a fost acela că „nu i se poate face o astfel de ticăloșie acestui om extrem de decent".[33] Cum era foarte puțin probabil ca britanicii să-l înfățișeze pe prizonier încătușat, cu un ochi vânăt și cu multiple vânătăi, rămâne un mister de ce ar fi fost considerată o ticăloșie publicarea unor noi fotografii cu Rudolf Hess. (Poate că Hess ar fi trebuit să-l citeze pe Nicolson ca martor la Nürnberg.) Însă, în mod uimitor, această interdicție a fost respectată. Nu există nici măcar o singură fotografie cu Rudolf Hess, din momentul sosirii sale în Scoția, în 1941, și până când a fost dus la Nürnberg, în octombrie 1945. Până și regimul relativ lax de la Maindiff Court a respectat această regulă.

Au mai existat și alte posibile neconcordanțe. Potrivit lui Thomas, după sosirea sa în Marea Britanie, antialcoolicul și vegetarianul Hess a început să bea alcool și să consume carne. Bineînțeles că stresul poate avea efecte ciudate asupra oamenilor; chiar și antialcoolicii și vegetarienii convinși pot ceda în momentul în care sunt scoși din rutina lor zilnică, dar oare acest lucru s-a întâmplat și cu Hess? Deși Thomas a greșit atunci când a susținut că Hess era un abstinent total – consuma alcool din când în când, dar întotdeauna cu cumpătare –, presupusa lui cădere în patima alcoolului la Maindiff Court este în totală neconcordanță cu refuzul său de a bea vin la mesele luate la Mytchett Place.[34]

Așa cum am văzut, Hess cel de la Nürnberg a trecut prin mai multe curioase și demne de milă schimbări ale stării psihice. Susținea că suferă de amnezie (deși la un anumit moment la proces a declarat că nu făcuse altceva decât să se prefacă) și că nu mai era în stare să-l recunoască pe nici unul dintre foștii săi colegi, nici chiar pe naziștii de marcă, așa cum era Göring. El a susținut chiar că nu-l cunoaște pe Karl Haushofer, atunci când profesorul a fost adus în închisoare, special pentru a-i reîmprospăta memoria.[35] De asemenea, nu a reușit să le recunoască pe fostele sale secretare, una dintre ele izbucnind chiar în lacrimi din acest motiv.[36] Dacă acesta nu era adevăratul Hess, atunci pretextul amneziei era o modalitate extrem de convenabilă prin care se puteau evita posibilele gafe.

Thomas subliniază că în mai multe rânduri Hess greșise anul nașterii sale, spunând că s-a născut în 1899 în loc de 1894 (deși nu greșise ziua și luna).[37] Apoi mai este și faptul că, vreme de douăzeci de ani, refuzase, în mod surprinzător, să își vadă mult iubita soție și pe fiul său. De fapt, a decis să nu primească deloc vizitatori, până în 1965, după care nu i-a permis decât doctorului Alfred Seidl (cel care îl apărase la Nürnberg, dar pe care îl cunoștea din Germania, dinainte de război) să îl viziteze.

Thomas susține că este în posesia unei scrisori – pe care nu o poate publica din cauza Legii secretelor de stat – a lordului Willington adresată prim-ministrului canadian William Mackenzie King, în care se discuta afacerea Hess și mai exact „problema pe care o avem legată de dublură".[38]

Dosarele privitoare la Hess și care sunt disponibile publicului larg includ și două scheme dentare din anii de război, una de la Mytchett Place, datată 30 septembrie 1941, a doua de la Maindiff Court, purtând data 21 aprilie 1943.[39] La fel ca toate documentele care ar trebui să dovedească faptul că este vorba despre aceeași persoană, și aceste scheme sunt frustrant de neconcludente. Plombele și lucrările dentare sunt similare, deși nu identice, însă există două lucruri, prezente în prima schemă, care lipsesc din cea din 1943: o coroană și un dinte de aur. David McLean descrie dintele de aur al adjunctului führer-ului în raportul întocmit în 10 mai 1941, însă – dacă am lua de bună schema dentară din 1943 – se pare că dintele a crescut la loc în septembrie 1941. Acest lucru s-ar putea datora modului defectuos în care au fost întocmite dosarele, dar vedem încă o dată că documente care ar trebui să demoleze teoria dublurii nu reușesc acest lucru. Atunci când am arătat aceste scheme unui renumit medic stomatolog britanic, dr. Paul Aronow, el ne-a declarat, nu înainte de a le studia cu mare atenție: „Presupunând că ambele scheme sunt corecte, cea datată 21 aprilie 1943 nu poate fi a aceleiași persoane ca și tabloul dentar alcătuit în septembrie 1941." În 1987, David Irving a încercat să verifice schema din 1941, prin consultarea dosarelor medicale stomatologice ale deținutului de la Spandau, dar autoritățile militare britanice din Berlin nu i-au permis acest lucru.[40]

Schemele dentare ale lui Hess, datate septembrie 1941 și aprilie 1943

DENTAL TREATMENT CARD. Army Form I 5033.

Date of First Examination 30/9/41 Place ... Dental Officer J. M. Barnes Capt. A.D. Corps

Army Number	Rank	Name	Squadron, Branch or Company	UNIT	Age	Date of Enlistment	Period of Engagement
		JONATHAN					

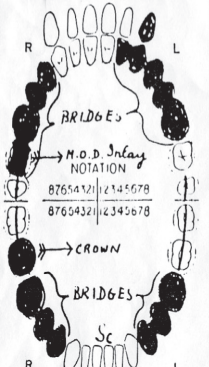

REMARKS.
ORAL HYGIENE = GOOD

Dental Centre	Reference Number	Date	TREATMENT	Initials of Dental Officer
		30/9/41	Inspection	J.M.B.
		2/10/41	6| Crown. Stoned to prevent wear to occlusal surface of 6|.	
			3 porcelain crown has chipped lingually Stoned off sharp edge and reduced height of 3 to ease pressure.	
			Scaled and polished all teeth	J.M.B.
			(OVER)	

NOTE THIS CARD MUST NOT BE FOLDED.

W. 39408/1918 850,000 1/40 "J.A.C.M." S.C.S.

DENTAL TREATMENT CARD Army Form I 5033

Name J

Army No. and Rank

Unit P.O.W.

Squadron, Regt. or Coy.

Age 45

Date of Enlistment

Period of Engagement

Signature of Dental Officer W. B. Purcell Capt.

Date and Place of Examination 21 April 46 - Llwynduffryn

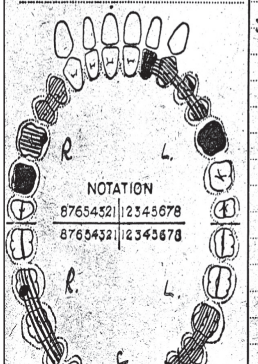

Remarks: Oral Hygiene— Good
Slight Superior Protrusion

Dental Centre	Ref. No.	Date	Treatment	Initials of Dental Officer
Llwynduffryn C.D.S.		7/6/43	4567 region	J.J. (Capt)
			X-ray films all.	
		2/11/43	61 in A.R.	Lieut
			Pont &c.	
		24/6/43	&c. Completed.	Lieut
		24-11-43	C/o impression occlusion surface of 6|8 and tightness between 6|7	
			Roughness smoothed by staining Cu.So4 to papilla & space at 5|6 Sc.	
			61 Dev. A.R.	Capt.
		6/1/44	7 in AR (again)	Lieut.
		2-11-44	7 in AR (again)	
		15 Feb 45	Tie 4 anterior crowns, 7 being removed.	Lieut.

T. 51-8213

NOTE — THIS CARD MUST NOT BE FOLDED.

Probleme și confuzii

Datorită naturii ei senzaționale, teoria dublurii susținută de Hugh Thomas este dificil de acceptat, deși dovezile medicale pe care le prezintă par convingătoare. Deși există mulți sceptici, există și alții care au fost convinși. Printre aceștia se numără și renumitul istoric al serviciilor de informații, M.R. Foot, care scria în *The Times:* „Această opinie [ipoteza lui Thomas] a întâmpinat numeroase dificultăți, deși în versiunea oficială există și mai multe neconcordanțe."[41]

Partea cel mai greu de acceptat a ipotezei este imposibilitatea de a convinge dublura să accepte soarta lui Rudolf Hess. Perioada pentru care sosia ar fi trebuit să îi ia locul este foarte lungă, din 1945 până în 1987, o mare parte din ea fiind deosebit de dificilă (având în vedere că gărzile americane de la Nürnberg și rușii de la Spandau erau extrem de lipsiți de amabilitate). Restul timpului a fost dominat de singurătate, disconfort și tristețe. De ce să fi acceptat un impostor această soartă? Cine ar putea alege să îmbătrânească într-un mod atât de neplăcut, în locul altuia? Însă, chiar și în fața acestei probleme evidente, nu se poate nega faptul că Thomas urmărea ceva cu această ipoteză. Oricum, teoria lui este mult mai puțin plauzibilă atunci când trebuie să prezinte motivele pentru care s-ar fi folosit o sosie ori momentul în care s-a făcut înlocuirea.

Thomas prezintă astfel cursul evenimentelor: adevăratul Hess a decolat de la Augsburg, intenționând probabil să zboare către Suedia și nu către Scoția, însă alți lideri naziști, printre care posibil și Göring, dându-și seama de planul lui – și acela de a încerca să încheie un acord de pace – i-au doborât avionul. Un al doilea aparat Me-110, cu o sosie la bord, a fost trimis de la Aalborg, Danemarca, astfel că dublura a sosit în Scoția.

Care să fi fost motivul pentru care, după ce i-au prăbușit avionul, inamicii lui Hess să vrea ca o dublură a acestuia să continue drumul? Ce ar fi avut de câștigat astfel? Și cum de aranjaseră ca o dublură cu abilități de pilot asemănătoare să fie pregătită în orice moment la Aalborg? Cum au făcut aranjamentele logistice necesare, cum ar fi putut să se asigure că dublura avea asupra sa aparatul foto al lui

Ilse, pe care Hess îl împrumutase exact în ziua zborului? Thomas mai susține că guvernul britanic și-a dat repede seama că bărbatul pe care îl avea în custodie nu era adevăratul Rudolf Hess. Atunci de ce au perpetuat minciuna, permițând ca dublura să fie întemnițată sub numele adjunctului führer-ului?

Thomas pretinde apoi că avionul care a decolat de la Augsburg nu era cel care se prăbușise la Eaglesham, deoarece acela avea un alt număr de serie și un alt cod de identificare. Însă ipoteza a fost contrazisă nu numai de experții în aviație,[42] ci și de mărturia, mult mai convingătoare, a lui Helmut Kaden care a afirmat hotărât că avionul lui Hess purta codul de identificare VJ OQ[43], cod care se poate vedea pe fragmentul de fuzelaj expus astăzi la Imperial War Museum* din Londra.

Unele dintre celelalte dovezi prezentate de Thomas sunt și mai ușor de demontat. De exemplu, el se întreabă de ce Hess nu a prezentat decât fotografii pentru a se identifica[44], dar nu și un act de identitate. Este evident însă că procedase logic, de vreme ce până să ajungă la Dungavel, el trebuia să susțină că este Alfred Horn. Dacă ar fi ajuns în mâinile cui nu trebuia, cum de fapt s-a și întâmplat, o simplă percheziție i-ar fi dezvăluit adevărata identitate.

O altă dovadă citată de Thomas în sprijinul teoriei sale, conform căreia în Scoția ar fi ajuns dublura lui Hess, este că, atunci când i s-a făcut o radiografie, în cadrul examenului medical de la Spitalul Militar Drymen, în primele zile de după sosirea sa, doctorii nu au descoperit nici un fel de leziune internă la plămânul stâng. Aceștia au raportat totuși o „mică porțiune calcificată în zona superioară a plămânului drept".[45] O leziune în partea superioară a plămânului s-ar potrivi cu ceea ce știm acum despre rana provocată de glonț, dar în acest caz glonțul ar fi trebuit să afecteze plămânul stâng, nu pe cel drept. Oare medicii de la Drymen să se fi uitat la radiografie invers? Oricât de neverosimil ar părea, același raport medical menționează și că inima pacientului este neobișnuit de mică și localizată central, lucru care ar fi putut conduce la analizarea incorectă a radiografiei.

* Muzeul Imperial al Războiului (n.red.)

Profesorul Waddell susține în mare parte teoria lui Thomas, dar în ceea ce privește informațiile că Hess ar fi fost executat din ordinul lui Churchill în anul 1942, în Scoția, el spune că adevăratul Hess ar fi fost răpit de SOE în Suedia și apoi adus în Scoția.[46] Pentru a preveni represaliile împotriva prizonierilor de război britanici, un agent SOE care juca rolul lui Hess a fost lansat cu parașuta în Scoția. Din nou, această ipoteză pare extrem de întortocheată și neconvingătoare. De ce să accepte un agent britanic soarta lui Hess pentru tot restul vieții sale?

Ambele teorii presupun că sosia lui Hess ar fi aterizat la Eaglesham; însă dacă înlocuirea s-a făcut după sosirea lui Hess în Marea Britanie, atunci s-ar rezolva multe dintre neconcordanțele și anomaliile acestei povești.

Peter Allen, autorul cărții *The Crown and the Swastika*, acceptă aspectele medicale din teoria lui Thomas și este singurul care ia în considerație posibilitatea ca substituirea să fi avut loc în Marea Britanie.[47] Allen citează și mărturia lui Charles Fraser-Smith, cel care a fost modelul după care s-a creat personajul „Q" din filmele cu James Bond. (Echipa sa de tehnicieni și experți era cunoscută sub numele de „Q Force", iar piesele speciale de echipament pe care le produceau aceștia erau „Q Gadgets".)

Fraser-Smith lucra sub acoperire, în calitate de funcționar la Departamentul uniforme al Ministerului Înzestrării*, fiind de fapt responsabil de îndeplinirea unor „ordine speciale" venite din partea diferitelor departamente de informații. În memoriile sale, el își amintește că, la câteva zile de la sosirea lui Hess, a fost chemat de MI5, cerându-i-se să alcătuiască o echipă de specialiști în materiale textile și croitorie, pentru a face o copie exactă a uniformei acestuia. Echipa trebuia să lucreze foarte rapid, lui Fraser spunându-i-se: „I-am dat lui Hess ceva care ne garantează că nu se va trezi până mâine dimineață".[48] Deși episodul a avut loc la sediul MI5, au fost implicate și alte departamente de informații: MI6 a trimis mașina cu

* Ministry of Supply – minister al guvernului britanic, înființat în 1930, care coordona furnizarea tuturor echipamentelor necesare celor trei forțe armate britanice, terestre, navale și aeriene. (n.red.)

care a venit Fraser-Smith, iar croitorul pe care acesta l-a adus era de la SOE.

Lui Fraser-Smith nu i s-a spus niciodată de ce era nevoie de o copie a uniformei lui Hess, însă propria sa presupunere este extrem de interesantă:

> Mă întreb chiar dacă nu cumva intenționam să trimitem înapoi pe cineva în uniforma duplicată, care să încerce să penetreze cercurile de comandă naziste... Riscul de a avea o dublură, ceea ce germanii ar numi un *doppelgänger*, care să își asume rolul adjunctului celui mai aprig dușman al nostru, ar fi meritat cu siguranță prețul unei vieți omenești.[49]

Evident, singurul motiv la care s-a putut gândi Fraser-Smith pentru copierea secretă a uniformei lui Hess era acela că intenționau să trimită o altă persoană, îmbrăcată cu acea uniformă, care să se dea drept Hess. Într-adevăr, este greu să ne imaginăm vreun alt motiv. Există dovezi că ideea unui substitut le-a venit britanicilor la foarte scurt timp de la sosirea lui Hess.

În ianuarie 1990, Fraser-Smith a mers chiar mai departe, spunându-i jurnalistului Richard Norton-Taylor de la *Guardian* că mereu crezuse că acela care fusese deținut în Marea Britanie era un „fals Hess".[50] Fraser-Smith susține că dubiile cu privire la identitatea prizonierului existau la cel mai înalt nivel și afirmă că în 1975 șeful MI6, Sir Maurice Oldfield, convocase o întâlnire „pentru a discuta desecretizarea întregii povești Hess, a faptului dacă era sau nu Hess".[51] Acest lucru s-ar fi petrecut cu patru ani înainte de publicarea cărții lui Hugh Thomas.

Înlocuirea de către britanici a lui Hess cu o sosie ar explica și ciudata interdicție de a-l fotografia pe acesta, câtă vreme s-a aflat în Anglia. Allen speculează că înlocuirea a avut loc în Turnul Londrei, că falsul Hess a fost încarcerat la Mytchett Place și în toate celelalte locuri, iar adevăratul Hess, împușcat. Oricum, în cazul în care acest lucru este adevărat, e greu de explicat comportamentul falsului Hess la Mytchett Place. Este evident dificil să ne imaginăm că altcineva, și nu adevăratul Hess, ar fi fost în stare să redacteze un document

atât de detaliat despre situația din Rusia precum cel înmânat lordului Beaverbrook, sau să participe la diferitele întâlniri la nivel înalt.

De ce să fi dorit britanicii ca Hess să aibă o dublură atât de repede după sosirea sa? Poate că aceasta avea rolul de a-l proteja pe adevăratul Hess, în cazul unei tentative de asasinat din partea germană. Însă mai există o posibilitate care se potrivește ipotezei „oracolului de la Mytchett". Pentru a impresiona grupul britanic pro-pace și pe aliații săi din străinătate, Churchill dorea să se creadă că Hess coopera. Una dintre gărzile care l-au păzit pe Hess, începând cu 22 iunie 1941, și care apoi a fost luat prizonier de către germani, le-a spus anchetatorilor săi că în ziua operațiunii Barbarossa Hess fusese mutat înapoi în Turn, și că timp de două săptămâni acesta fusese dus zilnic la niște întâlniri organizate la „Centrul de Informații Secrete de pe Whitehall". În jurul datei de 25 sau 26 iunie, Churchill a avut acolo o întâlnire cu Hess, în tot acest timp susținându-se oficial că Hess se afla la Mytchett Place. Ofițerii aflați la sediul Poliției Militare RAF de la Hitcham House, în Burnham, Berkshire, au susținut și ei că Churchill se întâlnise cu Hess acolo.[52]

Date fiind toate aceste fapte, deși o sosie ar fi putut fi utilizată și mai devreme, se pare că momentul cel mai bun în care o țintă falsă a preluat rolul lui Hess ar putea fi cel al transferului la Maindiff Court. Într-adevăr, multiplele neconcordanțe și anomalii deja enumerate par să arate că exact în acel moment se petrecea ceva ciudat. Se insistă neobișnuit de mult asupra faptului că Hess fusese mutat din motive de securitate, dar aflăm apoi că acesta este mutat fără escortă, într-o reședință mai puțin securizată, ba, mai mult, lucrul este mediatizat peste măsură.

De fapt, totul era perfect logic. Este posibil ca britanicii să fi fost îngrijorați că polonezii intenționau nu să-l atace, ci să-l elibereze pe Hess (dat fiind că temerile polonezilor cu privire la viitorul țării lor crescuseră odată cu încheierea alianței ruso-britanice.) În dosarele MI5 făcute publice în 1999, există o referire uimitoare la un raport al lui Kenneth de Courcy privind un conflict armat între soldați polonezi și gărzile de la Mytchett Place, deși detaliile cu privire la această poveste rămân un mister.[53] Dacă guvernul era îngrijorat de siguranța

adevăratului Hess, atunci era perfect logic să se aducă o țintă falsă, deși, planul cu privire la o dublură datează, așa cum am văzut, încă din perioada petrecută de Hess în Turnul Londrei.

Pentru a înțelege detaliile complotului, trebuie să stabilim dacă și cum s-a modificat comportamentul lui Hess între cele două locuri de detenție, Mytchet Place și Maindiff Court. Problema este însă că există foarte puține informații referitoare la perioada petrecută la Maindiff Court. Cartea lui Rees, de exemplu, dedică doar treizeci de pagini celor patruzeci de luni petrecute de Hess aici, spre deosebire de cele patruzeci și unu de pagini alocate perioadei de treisprezece luni în care acesta s-a aflat la Mytchett Place. Iar o mare parte a capitolului referitor la Nürnberg este dedicată evenimentelor din 1944–1945 – perioadă în care Hess a suferit de amnezie –, motivându-se că în acea perioadă se petrecuseră foarte multe lucruri. În orice caz, documentele existente ar putea fi false, așa cum este cazul hărții de zbor pe care Hess a desenat-o la Mytchett Place, dar despre care s-a susținut că ar fi fost schițată în perioada în care el s-a aflat la Maindiff Court.

În mod similar, scrisorile pe care le-ar fi redactat Hess în această perioadă puteau fi falsificate. Dacă modul în care reușea să-i „păcălească" era, așa cum credem noi, un plan de dezinformare care avea ca scop să inducă în eroare persoane-cheie din Germania, cu privire la locul unde se afla Hess, scrisorile ar fi putut fi scrise de specialiști falsificatori din cadrul unui departament de genul Comitetului XX.

Suspiciunile sporesc atunci când Hess îi scrie lui Ilse, în 1944, că din cauza amneziei de care suferă nu îi poate povesti decât despre subiecte pe care mai întâi i le relatează ea.[54] Până și Wolf Hess, care nu acceptă teoria dublurii, admite că măcar una dintre scrisorile scrise la Nürnberg, în care îi descrie lui Ilse zborul, are atât de multe greșeli încât este mai mult ca sigur scrisă sub presiune.[55]

Este surprinzător faptul că de la Comitetul Internațional al Crucii Roșii din Geneva (care deține toate dosarele prizonierilor de război și ale deținuților) aflăm că, deși reprezentanții Crucii Roșii au avut voie să-l vadă pe Hess în perioada în care acesta s-a aflat la

Mytchett Place, nu li s-a dat permisiunea să-l mai vadă atunci când a stat la Abergavenny.[56] În schimb, guvernul britanic a făcut în așa fel încât Hess să fie supus unui examen medical, ale cărui rezultate au fost trimise la sediul din Londra al Crucii Roșii. Dovezile cu privire la modificările de dietă sau la atitudinea față de alcool sunt una, dar a refuza accesul Crucii Roșii în preajma prizonierului este un lucru extrem de suspect.

Oricât ar părea de bizar, teoria dublurii pare să ofere explicații pentru o mare parte din comportamentul anormal, atât al prizonierului, cât și al autorităților, în perioada de la Maindiff Court. După cum am văzut, se pare că au existat doi Hess în același timp, unul în Țara Galilor, celălalt în Scoția, deși, având în vedere concentrarea deliberată a autorităților asupra primului dintre ei, am putea presupune că Hess de la Maindiff Court era ținta falsă, prezentată publicului, serviciilor de informații germane și posibil chiar polonezilor. Iar dovezile de după război oferite de Hugh Thomas ar sugera că dublura a fost cea care și-a pus capăt zilelor la Spandau. Dar ce s-a întâmplat, în acest caz, cu adevăratul Hess? Are oare dreptate profesorul Waddell? Să fi fost acesta executat în secret de către britanici?

Întâlnirea istorică a unei puștoaice

O incitantă confirmare a faptului că substituția a avut loc în momentul transferului la Abergavenny a venit odată cu mărturia lui Evelyn Criddle, care pe vremea aceea era doar o copilă. Evelyn este fiica lui William Flint, a cărui mamă făcea parte din vechea familie Herbert, a conților de Pembroke. Evelyn își amintește că, la începutul verii lui 1942, pe când avea doar patru ani, au plecat de la casa lor din Surrey pentru a locui la Cae Kenfy House, reședința pe timp de război de pe domeniul familiei, din Abergavenny. Prima surpriză de care au avut parte a fost aceea că au fost întâmpinați de soldați înarmați, care inițial nu le-au dat voie să intre. Ea povestește: „Mi-am dat seama după întreaga atmosferă că se petrecea ceva foarte spectaculos, foarte important – și nu era Crăciunul."

Tata m-a dus la culcare și mi-a spus „Mâine dimineață am să-ți arăt un bărbat și nimeni nu te va crede, niciodată, că l-ai văzut. Când vei crește mare, după război, o să-ți spun cine este.“ În dimineața următoare ne-am așezat lângă tufișurile de rododendron și l-am putut vedea. Din Cae Kenfy House a ieșit acest bărbat foarte înalt, flancat de soldați care nu îi ajungeau decât până la umeri. A trecut pe cărare – eu și tata îl priveam – și mi-a zâmbit vag.

La câțiva ani după război, tata mi-a spus cine era. Era Hess. Și mi-a mai spus: „Nu te va crede nimeni niciodată că l-ai văzut“.[57]

Doamna Criddle spune că, având în vedere că pe atunci era atât de mică, ar fi uitat episodul dacă tatăl ei nu ar fi continuat să i-l reamintească de-a lungul anilor. El a încercat să-i spună cât de importantă fusese acea întâlnire: „Trebuie să îți amintești, pentru că peste ani oamenii vor dori să vorbească despre acest lucru“.

Potrivit celor spuse de doamna Criddle, deși soldații erau prezenți, Cae Kenfy House nu era păzită. Bazându-se pe ceea ce știe cu privire la afacerea Hess, ea crede că acesta se aflase acolo doar pe perioada în care se făceau pregătiri la Maindiff Court, fiind ulterior mutat acolo. Însă alte dovezi specifică în mod clar că Hess a fost dus la Maindiff Court direct de la Mytchett Place. Dacă este așa, atunci cine era bărbatul de la Cae Kenfy House?

Mărturia doamnei Criddle sugerează că înlocuirea a avut loc la Abergavenny, adevăratul Hess fiind adus acolo din Surrey și ținut la Cae Kenfy, în timp ce dublura era instalată la Maindiff Court. Cu toate acestea, mai există un aspect curios legat de această poveste. De ce a fost aleasă familia Herbert ca să-l găzduiască pe adjunctul führer-ului? Deși este vorba de familia conților de Pembroke, una dintre cele mai vechi familii nobiliare ale țării, cu siguranță mult mai relevant este faptul că, în 1942, fiul și moștenitorul titlului de conte, Sir Sidney Herbert, era aghiotantul ducelui de Kent.

Faptul că Hess nu mai era ținut într-o clădire guvernamentală, cum era cea de la Mytchett Place, ci într-o reședință aristocratică, sugerează că acest episod este mult mai important decât ar putea părea la prima vedere. Cum familia care îl găzduia avea legături atât de strânse cu ducele de Kent, lucrul acesta putea să însemne că partida pro-pace reușise să preia controlul asupra adjunctului führer-ului?

O descoperire uimitoare

Povestea lui Hess pare să ne conducă în mod repetat în Scoția. În mai 1993, Stephen Prior luase cina în Thurso, Caithness, împreună cu lordul Thurso (Robin Sinclair, acum decedat), fiul lui Sir Archibald Sinclair, a cărui familie deținea un vast domeniu în zonă. Când discuția a ajuns la subiectul Hess, lordul Thurso a făcut o declarație uluitoare. Acesta și-a amintit, de pe vremea când era un soldat adolescent, că Hess era ținut într-o cabană de vânătoare numită Braemore Lodge, aflată în apropierea domeniului ducelui de Portland, nu departe de Dunbeath, în Caithness. Își amintea că episodul se petrecea în 1942, sau cel puțin în vara acelui an. Deși nu-l văzuse personal pe adjunctul führer-ului, i se relatase despre acest lucru, iar mama lordului îi spusese și ea că Hess fusese ținut „pentru scurt timp" în cabana Lochmore, pe domeniul tatălui său de pe malul Loch More.

O altă legătură cu Caithness a ieșit la iveală atunci când Robert Brydon a discutat despre recenta cercetare pe care o făcea în cazul Hess. Se întâmpla la o serată în cinstea expoziției din Edinburgh a unei prietene artiste, Marianna Lines. În cursul conversației, aceasta și-a amintit că una dintre clientele ei, lady „Bunty" Gunn, soția lui Sir James Gunn, din Caithness, îi spusese, cu puțin timp înainte, că la un moment dat Rudolf Hess fusese ținut captiv în zona aceea sau cel puțin așa se zvonea. Lady Gunn aflase acest lucru de la soacra sa, care locuise în Caithness în timpul războiului. Relatarea dă astfel o turnură ciudată poveștii și așa amețitoare, atunci când susține că Hess fusese ținut în aceeași cabană de pe domeniul ducelui de Portland în care fusese ținut și kaizerul, după Primul Război Mondial.

Nu există nici o dovadă cu privire la faptul că șeful de stat german ar fi fost găzduit pe pământ britanic. Cu toate acestea, atunci când kaizerul Wilhelm a fost trimis în exil, în Olanda, acestuia i s-a dat un castel aparținând contelui Godard Bentincks care provine din aceeași familie cu ducii de Portland, și anume Cavendish-Bentinck.

Așadar, este posibil ca în perioada în care kaizerului i se pregătea noua reședință, să se fi găsit o locuință temporară într-o altă casă

aparținând aceleiași familii, deși din motive de securitate s-a ales o zonă izolată, iar locul a fost ținut secret. Evident, acest șiretlic a avut succes. În afară de câțiva localnici, nimeni nu a știut despre acest lucru, de la sfârșitul Primului Război Mondial și până în zilele noastre. Și dacă stratagema dăduse roade în cazul unui prizonier care necesita măsuri de securitate atât de stricte, de ce să nu se încerce din nou punerea ei în aplicare, de data aceasta cu Rudolf Hess?

Bineînțeles că provocarea a constat în descoperirea indiciilor cu privire la locul în care fusese ținut kaizerul. Printr-un noroc chior, am descoperit un astfel de indiciu în pagina de corespondență din *The Scotsman*, datată 12 septembrie 1985. Am găsit o scrisoare a lui Tom Sinclair care relata despre o poveste pe care i-o spusese un prieten aflat într-o unitate RAF în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Omul fusese trimis să înlăture epava unui avion din munții din apropiere. Încartiruit pe domeniul ducelui de Portland, se împrietenise cu paznicul de vânătoare al ducelui și cu bătrâna lui mamă, țintuită la pat. Într-o duminică, la ceai, aceasta le-a spus că avusese grijă de „kaizerul Wullie" pe vremea când fusese ținut acolo, după Primul Război Mondial, în timp ce i se pregătea noua reședință din Olanda. Când cei doi au întrebat unde fusese găzduit, femeia a indicat „o casă din piatră, aflată în apropiere".[58]

După ce am reușit să localizăm cabana paznicului de vânătoare, care se află la marginea cătunului Braemore, ne-am dat seama că singura casă din piatră de prin împrejurimi era Braemore Lodge. Și cum ea era exact casa în care lordul Thurso a spus că fusese găzduit Hess, aceasta înseamnă că mărturiile lordului și ale lui lady Gunn ne conduc spre același loc.

Dacă Hess s-a aflat la Braemore Lodge, ce căuta acolo și cine răspundea de el? Era ținut „la răcoare" de către guvernul britanic, la ordinele lui Churchill, sau grupul pro-pace reușise cumva să-l preia și îl ținea departe de premier?

Ar putea exista indicii cu privire la aceste lucruri, exact în locul în care a fost ținut. După cum am menționat anterior, Braemore Lodge se află pe domeniul ducilor de Portland, din familia

Cavendish-Bentinck. (Mama actualei regine mamă a fost Cecilia Cavendish-Bentinck.)

În perioada războiului, Victor Cavendish-Bentinck (care mai târziu a devenit al nouălea duce de Portland) era președintele Comitetului Reunit al Informațiilor* de pe lângă Comitetul Șefilor de Stat-Major**, comitet care supraveghea și coordona toate departamentele britanice de informații secrete, și din care făceau parte toți șefii agențiilor de informații (cum era Menzies). Dacă Hess era ascuns undeva pe domeniul Portland, el trebuie să fi avut legătură cu acest lucru.

Iar dacă adevăratul Hess era ascuns în pădurile Scoției, în timp ce dublura lui atrăgea atenția asupra sa în Țara Galilor, ce s-a întâmplat cu cel dintâi? În timp ce sosia a continuat să fie, cel puțin din punct de vedere istoric, singurul Rudolf Hess, se pare că adevăratul Hess a dispărut pur și simplu.

Note

[1] J. R. Rees, p. 67
[2] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, pp. 127–128
[3] Muzeul Abergavenny, exponat despre Hess și Maindiff Court
[4] J.R. Rees, p. 68
[5] *The Times*, 3 iulie 1992
[6] *Ibid.*
[7] *Ibid.*
[8] Padfield, *Hess*, pp. 296–297
[9] J.R. Rees, p. 6
[10] Muzeul Abergavenny, exponat despre Hess și Maindiff Court

* Joint Intelligence Committee – În perioada celui de Al Doilea Război Mondial, structură subordonată Comitetului Șefilor de Stat-Major, responsabilă pentru îndrumarea activității agențiilor naționale de informații și care constituia organismul superior de evaluare a acestor activități. (n.red.)

** Chiefs of Staff Committee – În perioada celui de Al Doilea Război Mondial era parte din Cabinetul de Război al Marii Britanii, având în componență și Comitetul Reunit al Informațiilor. (n.red.)

[11] Hutton, pp. 121–122
[12] *Ibid.*, p. 122
[13] Padfield, *Hess,* p. 290, citează raportul lui Heydrich din 4 mai 1942, la Foreign and Colonial Office Library (documentul 434005)
[14] Kelly
[15] Citat în J.R. Rees, pp. 136–137
[16] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, p. 15
[17] *Ibid.*, pp. 27–29
[18] J.R. Rees, p. 89
[19] Certificatul medicului militar, 12 decembrie 1917, în dosarul medical al lui Hess din Kriegsarchiv, München. Copii și traduceri puse la dispoziție de Andrew Risthorn
[20] Citat în Padfield, *Hess*, p. 9
[21] Conversație prin telefon cu Hugh Thomas, 3 septembrie 1999
[22] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, Capitolul 12
[23] *Ibid.*, p. 192
[24] J.R.Rees, p. 71
[25] Hart-Davies, „Strania poveste a cicatricei care reapare"
[26] Hart-Davis, „Regimul de tăcere al Ministerului de Externe"
[27] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, pp. 169–170
[28] Gabel, pp. 73–74 (traducerea autorilor) Formularea folosită de Gabel pentru a descrie faptul că glonțul a trecut cu puțin pe lângă inimă este *frôlant le coeur*
[29] Le Tissier, p. 45
[30] Emisiune a Radio BBC, 10 mai 1991
[31] J.R. Rees, pp. 87–89
[32] Snyder, p. 307
[33] Camera Comunelor, vol. 372, col. 640–641
[34] Există referiri cu privire la faptul că Hess cerea whisky, atunci când se afla la Mytchett Place, pentru a-l ajuta să doarmă, însă se accentuează faptul că băutura era mult diluată (ex. PRO FO1093/11, raport al sub-locotenentului W.B. Malone, 29 mai 1941)
[35] Arhivele Imperial War Museum, FO 695, Cutia 157
[36] *Ibid.*
[37] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, pp. 172–173
[38] Andrew Rosthorn, comentarii suplimentare la Hugh Thomas, „Hess, «Hess», Timewatch"
[39] Schița din 1941 a fost găsită de David Irving în dosarele medicale RAMC ale lui Hess, care au fost transferate la US Federal Records Center, Maryland, după procesele de la Nürnberg. Schița din 1943 se află în dosarul PRO FO 1093/5
[40] Irving, *Hess: The Missing Years*, p. 183

[41] Foot, „Hess doubts that refuse to die“
[42] Nesbit și Van Acker, pp. 137–138
[43] Kaden
[44] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, p. 93
[45] J.R. Rees, p. 18
[46] Kelly
[47] Peter Allen, pp. 238–239
[48] Fraser Smith, McKnight și Lesburg, p. 137
[49] *Ibid.*, p. 138
[50] Andrew Rosthorn, comentarii suplimentare la Hugh Thomasn, „Hess, «Hess», Timewatch“
[51] *Ibid.*
[52] Raport al Serviciului de Informații OSS, noiembrie 1944
[53] PRO, KV237
[54] Scrisoare către Ilse Hess, 21 ianuarie 1944, citată în J.R. Rees, p. 79
[55] Wolf Rüdiger Hess, p. 145
[56] Scrisoare adresată autorilor de către Martin Morgen de la Departamentul Arhivelor al Comitetului Internațional al Crucii Roșii, 13 februarie 1999, care avea anexate scrisorile lui H. de Pourtalès de la Crucea Roșie din Londra către Ministerul de Externe, 12 ianuarie 1943, și către Max Huber, președinte ICRC, 2 februarie 1943. (Ar trebui menționat că Walter Thurnheer, atașatul elvețian care s-a întâlnit cu Hess la Mytchett Place, a primit permisiunea unei vizite scurte la Maindiff Court, în august 1942.)
[57] Intervievat în Abengavenny, 5 septembrie 2000
[58] Tom Sinclair, scrisoare către *The Scotsman*, 12 septembrie 1985

CAPITOLUL DOISPREZECE

Tragedia de la Eagle's Rock

O cruce din piatră marchează astăzi locul în care hidroavionul Sunderland – în care se aflau ducele de Kent și alți paisprezece bărbați (sau chiar cincisprezece, după cum vom vedea mai jos) – s-a izbit de vârful unei coline, în 25 august 1942. Crucea, ridicată de ducesa rămasă văduvă, este singurul monument ridicat în memoria ducelui, în ciuda faptului că a fost primul membru al familiei regale ucis în serviciul militar după o perioadă de 500 de ani. La Muzeul RAF din Hendon, în nordul Londrei, și la cel din Duxford, Cambridgeshire, nu există nici o mențiune referitoare la moartea sa ori măcar în legătură cu hidroavioanele Sunderland expuse. Încă de la începutul cercetării noastre, ne-am dat seama că moartea ducelui are ceva suspect.

Versiunea acceptată este următoarea: hidroavionul Short Sunderland a plecat din Invergordon, pe coasta de est a Scoției, avându-i la bord pe ducele de Kent și alți trei membri ai echipajului său. După ce a parcurs o distanță de aproximativ 36 de km de la decolare, avionul s-a izbit de un deal, numit Eagle's Rock, în zona Caithness, ascuns în acel moment în spatele unui nor. Numai unul dintre cei aflați la bord a supraviețuit.

Circumstanțele exacte ale morții ducelui de Kent sunt considerate unul dintre cele mai mari mistere aviatice ale celui de-Al Doilea Război Mondial. Robert Brydon a fost în anii 1980 unul dintre

primii care și-au dat seama că moartea ducelui este un mister. Brydon pilotase și zburase pe aparate Sunderland în timpul serviciului militar și a descoperit imediat anumite neconcordanțe. Cum a putut aparatul, pilotat de excelenți piloți RAF, să se izbească de un deal? Și, în definitiv, ce căuta acel „vapor zburător" deasupra unei zone terestre?

Aparatul Short S-25 Sunderland Mk III era de fapt versiunea militară a clasicului hidroavion Empire, având dimensiuni impresionante: lung de peste 25 m, cu o anvergură a aripilor de aproape 34 m, atingea o viteză maximă de 347 km/h, o viteză de croazieră de 293 km/h și o viteză minimă de zbor de 128 km/h. Distanța pe care o putea parcurge în mod normal era impresionantă – 2 970 km. Fiind unul dintre cele mai de succes hidroavioane produse vreodată, era relativ ușor de manevrat, însă marele lui dezavantaj erau greutatea mare și încetineala cu care lua altitudine, mai ales dacă era încărcat, așa cum s-a întâmplat în cazul zborului ducelui de Kent. De asemenea, aparatele Sunderland erau foarte bine echipate, având chiar și cușete, bucătărie și toaletă, ridicându-se aproape la descrierea ușor exagerată care li se făcea, aceea de „atelier mobil cu toate facilitățile unui apartament duplex".[1]

Înregistrat cu indicativul W4026, aparatul Sunderland al ducelui de Kent făcea parte din Escadrila 228 a Comandamentului de Coastă, cu sediul la Oban, pe coasta de vest a Scoției. Era aproape nou, fusese livrat în luna martie a acelui an. Oficial, ducele se afla într-un turneu pentru ridicarea moralului trupelor RAF din Islanda. Trupele britanice intraseră pe acel teritoriu imediat ce naziștii năvăliseră în Norvegia. Islanda era un obiectiv de importanță strategică; era punctul unde, pe de o parte, se puteau primi convoaiele transatlantice și, pe de altă parte, se puteau lansa operațiunile de apărare împotriva submarinelor. Convoaiele rusești se foloseau și ele de Islanda. Între coasta vestică a Scoției și Kaldadarnes, lângă Reykjavik, se defășurau numeroase zboruri cu hidroavionul.

Echipajul aparatului Sunderland prăbușit nu era format nici pe departe din piloți de duzină. Erau cei mai buni din efectivul Comandamentului de Coastă. Căpitanul aeronavei Francis (Frank

Meckenzie Goyen), în vârstă de douăzeci și șase de ani, a fost ales special pentru că era unul dintre cei mai buni piloți de Sunderland din cadrul RAF. (El fusese ales să piloteze și avionul care l-a dus la Moscova în 1941 pe Sir Stafford Cripps, ambasador în Uniunea Sovietică.) Alți câțiva membri ai echipajului atent selectat făcuseră parte din echipajele unor zboruri VIP.[2] Ca multe alte echipaje de zbor din timpul războiului și acesta era format din oameni extrem de tineri. Cel mai în vârstă dintre ei era sergentul Edward Blacklock, din cadrul Forțelor Aeriene Regale ale Noii Zeelande, care avea treizeci de ani, iar cel mai tânăr era sergentul Andy Jack, de douăzeci și unu de ani, singurul care a supraviețuit accidentului.

În acel zbor fatidic, ducele și-a luat cu el o escortă impresionantă: secretarul său personal, locotenentul John Arthur Lowther, în vârstă de treizeci și doi de ani, care făcea parte din Royal Naval Volunteer Reserve*, nepotul și moștenitorul unui fost purtător de cuvânt al Camerei Comunelor (vicontele Ullwater); aghiotantul său, sublocotenentul de aviație Michael Strutt (douăzeci și opt de ani), fiul lordului Belper și fratele ducesei de Norfolk; și un valet, John Hales. Dintre toți, numai Lowther era cel care îl însoțea, în mod obișnuit, pe duce. Strutt înlocuia una dintre escortele ducelui, pe mariorul de aviație P.J. Ferguson, care era bolnav. Un alt membru obișnuit al escortei, Sir Sidney Herbert, lipsea și el, deși nu se știu motivele reale ale absenței sale. Hales era înlocuitorul pus la dispoziție de Oban.[3] Alți doi membri ai suitei obișnuite a ducelui – care, în mod excepțional, nu îl însoțeau în acea zi – erau colonelul Sir Louis Grieg și sergentul detectiv Evans, detectivul său personal, care în acel moment se afla în concediu.[4]

În mod normal, un aparat Sunderland trebuia să aibă trei piloți la bord – un căpitan, un pilot principal și unul secundar. În cazul acelui zbor, la bord s-au aflat: Goyen, locotenent-colonelul Thomas Lawton Moseley, ofițer comandant al Escadrilei 228, care s-a alăturat echipajului în ultimul moment, din motive necunoscute, și sublocotenentul de aviație Sydney Wood Smith, din cadrul RAF. Navigatorul, sublocotenentul George Saunders, era la rândul său pilot. În total,

* Rezerva de Voluntari a Marinei Regale (n.red.)

zborul beneficia de cele mai bune tehnici de aviație, având la bord nu mai puțin de patru piloți și patru navigatori. Dar dintre toți acești aviatori, extrem de bine instruiți, povestea se concentrează doar pe trei dintre ei: Goyen, Moseley și Jack.

Căpitanul de aviație Goyen, australian de origine, avea la activ peste 1 200 de ore de zbor pe aparate Sunderland, multe petrecute în timpul unor misiuni de escortă sau în patrulări de supraveghere a submarinelor, misiuni desfășurate de Comandamentul de Coastă. Goyen servise anterior în Alexandria și Malta. Membru al echipajelor RAF încă din 1938, el era foarte respectat de colegii lui pentru îndemânarea și curajul său.

Există un episod care ilustrează perfect acest lucru. În mai 1942, la Oban, a trebuit să aducă la sol un aparat Sunderland extrem de avariat. În momentul în care ambulanțele și vehiculele de remorcare se adunau, în așteptarea aterizării aparatului, unul dintre colegii lui Goyen a spus: „Ei, va fi bine dacă Frank este acolo." Goyen a efectuat o aterizare de zile mari, declarând mai târziu, în stilul curajos pe care Hess l-ar fi admirat atât de mult: „Păi, da. A fost o treabă destul de grea. Dar, în definitiv, aparatele Sunderland costă o grămadă de bani."[5] Nu era un entuziast, dar era conștient de responsabilitățile pe care le avea și era un profesionist desăvârșit. Sub nici o formă nu ar fi pus în pericol viețile pasagerilor sau ale membrilor echipajului, chiar dacă ar fi primit un astfel de ordin de la superiorii săi. Fiind căpitan al zborului, Goyen deținea comanda, chiar dacă la bord se aflau ofițerul său comandant și un general de flotilă – ducele de Kent.

Locotenent-colonelul Moseley, și el australian, era ofițer comandant al Escadrilei 228, din luna aprilie a anului anterior. Unul dintre cei mai experimentați piloți ai RAF, efectuând până la decesul său 1 449 de ore de zbor, era un specialist în navigație, fost instructor la Școala de Navigație Aeriană, instructor-șef la General Reconnaissance School și făcuse parte din echipa de instructori de navigație a Ministerului Aviației[6] (înainte de a fi detașat la Oban). Expertiza sa avea să fie un element extrem de important în desfășurarea episodului dramatic al prăbușirii.

Ultimul din trioul nostru era cel mai tânăr membru al echipajului. Sergentul Andrew (Andy) Jack era fiul unui fotbalist semiprofesionist (care juca pentru echipa Falkirk). Un scoțian înalt de 1,85 m, Jack moștenise statura atletică a tatălui său și era și isteț pe deasupra. Urmase cursuri universitare – ceea ce în vremea aceea reprezenta o realizare pentru un băiat provenit din clasa muncitoare – și intenționa să-și reia studiile după război.[7]

Accidentul ducelui de Kent

Cu două zile înainte de prăbușire, aparatul W4026 zburase de la Oban la Invergordon, pe coasta estică a Scoției. Avionul a urmat traseul obișnuit, deasupra Canalului Caledonian și a salbei de lacuri, între care se numără și lunga întindere de apă a Loch Ness, asigurându-se astfel că rămâne pe cât posibil deasupra apei.

Ducele de Kent și ceilalți au ajuns la Invergordon în dimineața zilei de 25 august, urcându-se în avion cu puțin înainte de decolare, după ce au luat prânzul la popota ofițerilor. Aparatul W4026 a decolat de la Invergordon la ora 13.10, lansându-se din apele calme ale Cromarty Firth*: prea calme, după cum avea să se dovedească mai târziu. În acea zi marea era atât de liniștită încât avionul avusese nevoie de un avânt neobișnuit de lung – aproximativ cinci kilometri – pentru a decola. (Aparatele Sunderland sunt mai eficiente la decolare în ape cu valuri, deoarece acestea le ajută să se lanseze în aer.) S-a lansat într-un zbor de la nord la est, de-a lungul coastei.

Fiind un hidroavion, trebuia să zboare pe deasupra apei, străbătând întinderi de uscat numai în cazul în care acest lucru nu putea fi evitat. Din acest motiv, obișnuia să urmeze linia coastei, către Capul Duncansby – cel mai nordic punct al Scoției, lângă John o'Groats – și apoi să vireze spre nord-vest, pe deasupra Pentland Firth**, spre Islanda. Întreaga călătorie ar fi trebuit să dureze aproximativ șapte ore. Mai târziu, în acea după-amiază – momentul exact fiind, așa cum vom vedea, încă un subiect de dispută –, aparatul Sunderland se izbea de

* Braț al Mării Nordului în Scoția (n.red.)

** Strâmtoare în nordul Scoției (n.red.)

un deal, la o distanță de patru kilometri de coastă, spre interior, și la aproximativ cinci kilometri de orașul Dunbeath, în apropierea satului Berriedale; cu alte cuvinte, la aproximativ nouăzeci de kilometri de punctul de plecare, Invergordon.

Avionul s-a izbit de un deal cunoscut sub numele de Eagle's Rock sau Eagle's Crag*, care străjuia valea râului Berriedale, pe domeniul ducelui de Portland. În ciuda numelui înfricoșător, locul prăbușirii nu este foarte stâncos, deși este lipsit de vegetație și acoperit cu mușchi de turbă și iarbă-neagră. Aparatul Sunderland s-a izbit de deal în spatele culmii Eagle's Rock, acolo unde creasta atinge o înălțime nu mai mare de 200 de metri. Aeronava a lovit superficial dealul, s-a răsturnat și a aterizat pe spate. La impact s-a dezintegrat, rămășițele întinzându-se pe o distanță destul de mare. Cei 9 500 l de combustibil care se aflau în aripi au explodat. Mare parte a resturilor din fuzelaj s-au împrăștiat pe deal, pe direcția de zbor.

În momentul în care avionul s-a prăbușit pe spate, coada s-a desprins, a fost aruncată peste deal și a aterizat în mușchiul de turbă de pe celălalt versant, fiind astfel ferită de suflul exploziei. Acesta este motivul pentru care singurul supraviețuitor al accidentului, Andy Jack, a scăpat cu arsuri minore pe față și pe mâini. Epava avionului a continuat să ardă și după impact. Fuzelajul și aripile erau din aluminiu, un metal cu o temperatură de topire foarte coborâtă, ceea ce a condus la distrugerea aproape totală a aparatului. Cu excepția lui Jack, care stătea în turela mitraliorului din coada avionului, toți cei aflați la bord au murit pe loc, în urma impactului și nu a exploziei. Mai multe trupuri, inclusiv cel al ducelui de Kent, au fost aruncate din aparat și au scăpat de explozie, însă cele aflate în interior au fost carbonizate.

Urmarea

Zgomotul impactului a fost auzit de localnici, care au organizat imediat echipe de căutare. După cum vom vedea mai târziu, articolele de presă inexacte și alte probleme de memorie ale celor

* *Crag,* colț de stâncă (în limba engleză, în original) (n.tr.)

prezenți au generat neconcordanțe care fac dificilă reconstituirea tabloului complet al urmărilor prăbușirii.

Nimeni nu susține că ar fi văzut personal accidentul – lucru deloc surprinzător, având în vedere că Eagle's Rock este un loc izolat –, dar există mai multe persoane care ar fi auzit zgomotul acestuia. Se spune că doi oameni, fermierul David Morrison și fiul său, Hugh, ar fi dat semnalul de alarmă. Aflați pe câmp, în căutarea oilor rătăcite – căci era prima zi în care se făcea deparazitarea ovinelor, ei au auzit ceea ce au descris ca fiind două explozii, la distanță mică una de cealaltă; probabil impactul urmat de explozia combustibilului ori exploziile separate ale celor două rezervoare de combustibil din aripile avionului. Hugh Morrison a urcat pe motocicletă și s-a grăbit să dea alarma. A fost alertată poliția, dar și medicul John Kennedy, din Dunbeath. În același timp, s-a format rapid o echipă de căutare formată, așa cum spune David Morrison, din „localnici și personal militar" din cătunul Braemore, aflat la aproximativ patru kilometri de locul prăbușirii.[8]

Cam după o oră și jumătate de la accident, au descoperit epava avionului, aflată încă în flăcări. La scurt timp, au sosit la fața locului doi polițiști din Dunbeath, urmați de o altă echipă din care făcea parte și doctorul John Kennedy. (Mare parte dintre primele reportaje despre accident au afirmat că bătrânul doctor ar fi fost primul care a sosit la fața locului, înaintea echipei de căutare. Însă pare puțin probabil ca până și cel mai în putere scoțian să fie atât de sprinten, pe un teren accidentat, la vârsta de șaptezeci de ani. Poate că reporterii trebuiau să aibă și ei un erou și cine ar fi putut să-l întruchipeze mai bine decât prea respectabilul doctor al districtului?)[9]

Echipele au cercetat epava, dar nu au găsit nici un supraviețuitor. Există mărturii contradictorii cu privire la prima persoană care l-a identificat pe ducele de Kent ca aflându-se printre victime. Câțiva dintre fermierii locali care au făcut parte din prima echipă de căutare au declarat că ei făcuseră acest lucru, în timp ce polițistul Bethune și dr. Kennedy au susținut și ei la fel. Bethune spunea că a găsit brățara de identificare a ducelui (pe care scria „Alteța Sa Regală, ducele de Kent, The Coppins, Iver, Bucks"),[10] în timp ce dr. Kennedy a afirmat

că ar fi identificat trupul după un portțigaret cu monogramă și după inscripția de pe ceasul de mână al ducelui.[11] Însă, deși el a luat ceasul pentru a fi sigur că este returnat familiei ducelui, doctorul a sosit în urma polițiștilor și de aceea nu face nici o mențiune cu privire la brățara de identificare. Bethune pare să fie câștigător în această tristă bătălie pentru gloria personală.

Despre rănile suferite de duce după ce a fost aruncat violent din avion, Bethune a spus doar atât: „Era lovit la cap. Nu spun mai mult de atât".[12] Și mai contrariant este faptul că, într-un interviu la radio din 1985, polițistul Bethune, aflat acum la vârsta a treia, a mai adăugat un aspect, căruia în mod curios nu i s-a acordat prea multă atenție. Acesta a spus că ducele avea prinsă de mână cu cătușe o servietă diplomatică deschisă, din care se împrăștiaseră pe deal o mulțime de bancnote de o sută de *kroner.*[13] Evident, *krona* este moneda națională a Islandei, locul spre care se îndrepta, se pare, aparatul de zbor.

Mai târziu, spre seară, o echipă de la baza RAF din Wick – cel mai apropiat aerodrom, situat la aproximativ patruzeci de kilometri de locul prăbușirii – a sosit pentru a examina fuzelajul. Odată cu ei, au venit și polițiști din Wick (poliție obișnuită, nu agenți speciali cum erau Bethune și Sutherland). Deoarece se lăsa seara, s-a decis amânarea până a doua zi a acțiunii de ridicare a cadavrelor, dar epava a fost pusă sub pază. În dimineața următoare, când se știa că printre victime se află și un membru al familiei regale, a sosit la fața locului un grup de ofițeri superiori ai RAF și de marină, iar trupurile au fost ridicate de mai multe ambulanțe. Rămășițele ducelui au fost duse la Dunrobin House, un castel în stil victorian aparținând ducelui de Sutherland, transformat parțial în spital de război. Celelalte trupuri au fost duse la Wick.

La Balmoral, George al VI-lea cina alături de regină și de ducele și ducesa de Gloucester când au aflat cumplita veste, de la Sir Archibald Sinclair, ministru al aviației. Profund șocat, regele i-a dat vestea mamei sale, regina Maria, care a spus imediat: „Trebuie să mă duc la Marina."[14] Între timp, la The Coppins, reședința familiei Kent, bătrâna doică a Marinei, Kate (Foxy) Fox, a preluat apelul telefonic. Doamna Fox fusese doica ducesei, pe când aceasta era copil, și venise

acum să aibă grijă de prințul Michael care avea doar șapte săptămâni. Făcând de acum parte din familie, acesteia i-a fost foarte greu să-i dea Marinei vestea despre tragica moarte a lui Georgie.[15]

Marina a intrat în stare de șoc, din care și-a revenit foarte greu. Lunile care au urmat au fost extrem de nefericite pentru ea, deși familia ei și îndatoririle regale au ajutat-o, treptat, să iasă din depresie. Văduvia ei a luat sfârșit în 1968. După ce s-a prăbușit la ceremonia de comemorare a douăzeci și șase de ani de la decesul soțului său, ea avea să moară, doar o zi mai târziu, din cauza unei tumori craniene inoperabile.

Misterul din turela mitraliorului

Primele știri anunțau că toți cei aflați la bordul aparatului Sunderland își pierduseră viața. Aceasta a fost și versiunea oficială – motiv pentru care au fost trimise telegrame tuturor familiilor membrilor echipajului. Dar povestea avea să ia o întorsătură dramatică. În după-amiaza zilei următoare, Andy Jack a apărut, în carne și oase, la casa unui mic arendaș din Ramscraigs, un cătun aflat în apropierea coastei, între Dunbeath și Berriedale, la aproximativ trei kilometri de locul accidentului.

S-a dovedit că Andy Jack era în viață datorită șansei. Înainte de decolare, dăduse cu banul împreună cu unul dintre membrii echipajului, sergentul Lewis, pentru a hotărî cine avea să stea în turela din spate, un loc friguros și înghesuit. Jack fusese cel care pierduse.

Deși există anumite neconcordanțe și întrebări fără răspuns legate de modul în care a acționat Jack după accident, se pare că el și-a recăpătat cunoștința la scurt timp de la explozie. În unele relatări se precizează că a scos câteva trupuri din epava încă în flăcări, acesta fiind și motivul pentru care a suferit arsuri la mâini. Însă Jack nu a susținut niciodată că ar fi scos trupurile întregi, deși a afirmat că a găsit și a recunoscut cadavrul ducelui după uniforma care purta însemnele distinctive de general de flotilă. De asemenea, și-a dat seama că toți erau morți, deși nu se știe sigur dacă el a recunoscut sau

a numărat trupurile. Apoi a pornit după ajutor, încălcând procedura standard, care îi cerea să rămână lângă epavă.

Nu se știe de ce a ales să facă acest lucru. Cu siguranță, nu era în măsură să judece clar, mai ales după trauma de a vedea împrăștiate pe deal cadavrele camarazilor săi, unii dintre ei prieteni apropiați, iar altul membru de vază al familiei regale. În mod ciudat, propria mărturie a lui Jack despre ceea ce a făcut în acea zi nu demonstrează că s-ar fi aflat într-o stare de delir, ci dimpotrivă, dovedește o extraordinară prezență de spirit.

În ceea ce privește decizia de a părăsi locul accidentului, el a afirmat doar atât: „Nu am făcut altceva decât să încerc să aduc ajutoare. Eram conștient că nu-i mai puteam ajuta, că toți erau morți. Dar am simțit că trebuia să spun cuiva. Cred că de aceea am plecat și am început să hoinăresc pe dealuri, deși cel mai bun lucru pe care l-aș fi putut face, din punctul meu de vedere, era să stau lângă epavă."[16]

În momentul în care a sosit prima echipă de căutători, Jack plecase de la locul accidentului. Singur și, așa cum era de imaginat, suferind atât fizic, cât și psihic, acesta a mai bântuit în acea seară prin zonă, urmând un curs de apă în speranța că îl va duce la o așezare omenească. Tălpile cizmelor i se dezlipiseră, așa că la un moment dat a renunțat la ele, la fel cum a renunțat și la pantalonii sfâșiați. A spus că, „asemenea unui scoțian adevărat", înainte de a-și lăsa pantalonii undeva în spatele dealului, a numărat banii din buzunare – puțin peste cinci șilingi. Câteva săptămâni mai târziu a primit un mandat poștal cu această sumă, trimis de poliție; se pare că un cioban găsise perechea de pantaloni cu banii în buzunar și, dându-și seama de unde provin, înmânase autorităților monedele.[17] Este clar că își abandonase și jacheta, căci altfel ar fi putut pune banii în buzunarele ei.

La lăsarea întunericului, Jack și-a făcut culcuș în tufele de ferigă și s-a trezit într-o superbă zi de vară. A continuat să umble de colo colo, hotărându-se în final să urce pe deal, pentru a putea vedea mai bine împrejurimile. De acolo a zărit casa micului arendaș și s-a îndreptat către ea. A ajuns în jurul orei 13.30. Proprietara, doamna Elsie Sutherland, l-a anunțat prin telefon pe dr. Kennedy din Dunbeath. Kennedy a plecat imediat, renunțând la masa de prânz, grăbindu-se

să-i acorde ajutor pilotului rănit, care a fost apoi transportat la un spital din Lybster.

Rudele lui Jack știau că el este mort, Jean, sora sa din Grangemouth, primind deja telegrama care îi aducea la cunoștință acest lucru. Când s-a dovedit că era în viață, o a doua telegramă a fost trimisă imediat pentru a încerca să o prindă din urmă pe prima; nu a reușit acest lucru, sosind cu câteva minute mai târziu, spre marea bucurie a lui Jean Jack.[18]

Reacții față de moartea ducelui de Kent

Nu e deloc surprinzător că presa din ziua următoare era plină de știri referitoare la această tragedie, generând un val de simpatie. Curtea a intrat în doliu pentru o perioadă de patru săptămâni (o perioadă mai lungă fiind considerată deplasată în vreme de război, când multe alte familii nu aveau parte nici măcar de atât). Winston Churchill a ținut un discurs în Camera Comunelor, în timpul căruia l-a numit pe ducele de Kent „un prinț galant și chipeș".[19]

După ce a fost ținut timp de două zile la Dunrobin House, trupul ducelui a fost transportat la Londra, cu trenul, și depus la capela Albert Memorial din castelul Windsor, până la înmormântarea care a avut loc în 29 august, următoarea sâmbătă după accident. Kent a fost depus în criptele capelei St. George din castelul Windsor, capela Ordinului Jartierei*, în prezența unei întregi suite de capete încoronate, mulți dintre ei exilați din țările lor din cauza ocupației naziste, alții, prieteni, printre care Noel Coward și Douglas Fairbanks Jr., aflați pe atunci în serviciul Marinei SUA în Marea Britanie. Deși Winston Churchill nu a fost prezent, câteva zile mai târziu, la Westminster Abbey, s-a ținut o slujbă separată pentru membrii parlamentului.

Printre multele mesaje de omagiere și de condoleanțe primite din partea altor țări, unul dintre cel mai emoționante a fost cel al generalului Sikorski. Într-o depeșă trimisă către toate trupele poloneze din Marea Britanie, acesta îl numea pe duce „un prieten adevărat al Poloniei și al forțelor armate poloneze". Depeșa a fost citită în toate

* Înaltă decorație engleză (n.tr.)

unitățile, în dimineața următoare accidentului.[20] Depeșa mai spunea și că ducele de Kent urma să viziteze armata poloneză pe 8 septembrie, „pentru a-și declara solidaritatea față de cauza poloneză". Mesajul se sfârșea astfel: „Imperiul Britanic a oferit un alt exemplu elocvent de înțelegere a datoriei față de patrie, din partea unuia dintre cei mai aleși reprezentanți ai lui."[21]

Scriind despre acest accident în 1972, Nicholas Bethell pune în cuvinte ceea ce mulți au gândit numai: „Era evident neobișnuit ca o țară să reacționeze atât de puternic la moartea unui prinț străin."[22] Însă circumstanțele care au stat la baza relației speciale a lui Kent cu polonezii nu erau cunoscute pe atunci, mai ales faptul că i se oferise tronul Poloniei.

În 1968, când Marina a fost înmormântată în cimitirul regal din Frogmore, Windsor, sicriul lui Kent a fost mutat lângă ea, așa cum ceruse aceasta cu mai mulți ani înainte.

Ceilalți membri englezi ai echipajului au fost îngropați în cimitirele din localitățile de reședință, iar cei patru aviatori din imperiu – Goyen, Moseley, Blacklock și Smith – și-au găsit odihna în cimitirul Pennyfuir din Oban.

Prințul uitat

Deși moartea fratelui regelui a ținut prima pagină a ziarelor din întreaga lume, înmormântarea nu a mai avut parte de tot atâta mediatizare, pentru că, oficial, regele nu dorea să pară că o victimă de război regală primea mai multă atenție decât un soldat de rând. Oricât ar părea de lăudabil, nu acesta era se pare adevăratul motiv pentru care memoria lui Kent a fost atât de neglijată de la sfârșitul războiului încoace. Așa cum am menționat anterior, în cinstea sa nu s-a construit nici un monument comemorativ, singurul semn vizibil al trecerii sale în neființă fiind crucea de piatră ridicată pe colină de către prințesa Marina. Crucea poartă următoarea inscripție:

ÎN MEMORIA
GENERALULUI DE FLOTILĂ ALTEȚA SA REGALĂ
DUCELE DE KENT

K.G., K.T., G.C.M.C., G.C.V.O.
ȘI A CAMARAZILOR SĂI
CARE ȘI-AU PIERDUT VIAȚA ÎN SERVICIUL ACTIV,
ÎN TIMPUL UNUI ZBOR CĂTRE ISLANDA ÎN MISIUNE SPECIALĂ,
LA 25 AUGUST 1942
„ODIHNEASCĂ-SE ÎN PACE“

Care era „misiunea specială“ în care se aflau? Cu siguranță nu aceea de a zbura în Islanda pentru a ridica moralul trupelor, așa cum s-a afirmat. Într-o telegramă de condoleanțe trimisă mamei sergentului Lewis în 9 septembrie, Marina folosește cuvinte nu mai puțin lipsite de înțeles: „Iubitul dvs. fiu și-a pierdut viața ca ofițer activ, împreună cu soțul meu, pentru aceeași cauză nobilă“.[23] Care era „cauza nobilă“? Și de ce se punea atât de mult accent pe faptul că erau în serviciu activ? Toți cei care fac parte din armată sunt militari activi, chiar dacă sunt angajați în activități de rutină.

Nu mai puțin lipsită de mister este reacția ducelui de Windsor care, în ciuda traumei suferite odată cu abdicarea, rămăsese foarte apropiat de fratele său, ducele de Kent. Majoritatea biografiilor lui Windsor sugerează că acesta s-a comportat foarte crud față de Marina, omițând să-i trimită vreun mesaj de condoleanțe pentru moartea soțului. Din documentele oficiale, inclusiv cele ale Marinei, nu pare să fi existat vreo astfel de scrisoare. Însă Philip Ziegler, în *The Official Biography of King Edward VIII* (Biografia oficială a regelui Eduard al VIII-lea,1990), citează o scrisoare a ducelui de Windsor către regina Maria, în care își exprima durerea pentru moartea ducelui de Kent, vorbind despre el ca „mai degrabă un fiu, pentru mine, în multe privințe“ și în care include și mențiunea „I-am scris Marinei“.[24] Dacă așa a fost, se pare că Marina nu a primit acea scrisoare. Ziegler comentează: „Poate că scrisoarea a fost luată în zbor de vântul războiului.“[25] Probabil că „vântul războiului“ a avut un suflu extraordinar de rece dacă scrisoarea – care aparent nu era decât exprimarea compasiunii – a fost interceptată de o mână necunoscută.

Concluzii oficiale

În urma accidentului s-a întrunit o comisie de anchetă, deși întregul dosar care cuprindea concluziile ei a dispărut. Cu toate acestea, un rezumat al detaliilor prăbușirii și concluziile comisiei se află în arhivele Departamentului de Istorie a Aviației din Ministerul Apărării. Un discurs cu privire la aceste concluzii a fost susținut în Camera Comunelor de către ministrul aviației, Sir Archibald Sinclair, în 7 octombrie 1942, și prezentat pe larg în ziarul *Hansard*. Comisia de anchetă și-a rezumat concluziile astfel: „Accident pricinuit de faptul că avionul se afla pe un traseu greșit, la joasă altitudine. Căpitanul aparatului a schimbat planul de zbor din motive necunoscute, a coborât prin formațiunea noroasă fără a se asigura dacă este deasupra apei și s-a prăbușit." Comandantul forțelor aeriene adaugă: „Condițiile meteo considerăm că nu prezentau dificultăți pentru un echipaj atât de experimentat." Cu alte cuvinte, se pare că aparatul Sunderland a deviat de la traseul oficial de zbor și zbura prea jos.

Declarația făcută de Sir Archibald Sinclair în Camera Comunelor mai adaugă câteva detalii. Cauza dezastrului nu a fost o defecțiune tehnică; investigația oficială a ajuns la concluzia că toate cele patru motoare funcționau corespunzător în momentul prăbușirii, dar și că ele erau turate la maximum; mai mult, se pare că nu a fost vorba nici de vreo eroare a altor echipamente de zbor. În declarația sa, Sinclair a omis un singur aspect semnificativ. Potrivit unei note cu privire la accident, apărute pe pagina de internet a bazei RAF din Oban, „Motoarele aparatului de zbor au fost examinate după prăbușire și s-a descoperit că acestea erau turate la maximum, cu elicele în poziție maxim înclinată, ceea ce indică faptul că atunci când a lovit dealul avionul încă se ridica și nu se afla pe coordonate de croazieră. Acest lucru nu a fost clar specificat în anchetă, dar a fost observat de membrii Unității 63-Mentenanță, care au degajat locul accidentului."

EXTRACT FROM RAF FORM 1180 (ACCIDENT RECORD CARD)

Aircraft : SUNDERLAND III
Serial : W4026
Engine : PEGASUS 18
Serial(s): 240435
: 240647
: 240608
: 240631
Pilots : Capt: F/L F M GOYEN
P1 : Wg Cdr T L MOSELEY
P2 : P/O S.W. SMITH
Casualties: 14K, 1I
Damage Category : E (TOTAL WRITE-OFF)

Date : 25 · 8 · 42
Approximate Time of Accident : 1400
Location : Dunbeath, NW Berridale Caithness
Flight Duration : (?)
Duty : TRANSIT FLIGHT (Invergordon – Iceland).
Unit : 228 Sqn
Group : 15 Gp
Command : Coastal

"A/c CRASHED INTO HILL IN CLOUD NEAR BERRIDALE"

CofI :- "ACCIDENT DUE TO A/C BEING ON WRONG TRACK AT TO LOW ALTITUDE TO CLEAR RISING GROUND ON TRACK..." "CAPT. OF A/C CHANGED FLIGHT-PLAN FOR REASONS UNKNOWN & DESCENDED THROUGH CLOUD WITHOUT MAKING SURE HE WAS OVER WATER, AND CRASHED."

AoC in C :- " CONCURS FINDINGS. CONSIDERS WEATHER CONDITIONS PRESENTED NO DIFFICULTIES TO A CREW OF SUCH EXPERIENCE."

This Department is prohibited, by the Ministry of Defence Legal Department, from providing facsimile copies of Form 1180 Accident Record cards. It is hoped this transcript will suffice.

Rezumatul oficial al constatărilor comisiei de anchetă, în care ora accidentului este 14.00, fără specificarea duratei de zbor

Mai mult, Sinclair a dat o lovitură devastatoare uneia dintre familiile îndoliate, spunând: „Responsabilitatea acestei erori aviatice grave îi revine căpitanului aeronavei [Goyen].“

În absența unei mărturii credibile de la fața locului – Andy Jack, izolat în turelă, nu ar fi avut cum să știe ce se petrece în cabină –, majoritatea comentatorilor au reconstituit următoarea succesiune de evenimente. La scurt timp după ce a părăsit orașul Invergordon, aparatul Sunderland a intrat într-un nor jos, care îi obtura navigatorului perspectiva asupra poziției. De aceea, pilotul a coborât aeronava, pentru a recăpăta contactul vizual cu linia coastei, nedându-și seama că se abătuseră de la traseu și nu se mai aflau deasupra apei, ci deasupra uscatului, ba, mai mult, că în fața lor se găsea un deal. La prima vedere, versiunea pare destul de rezonabilă, însă această interpretare prezintă multe probleme.

La acel moment, și mulți ani după aceea, povestea morții ducelui de Kent a fost considerată una dintre multele tragedii provocate de război, cu atât mai dureroasă cu cât era rezultatul unui accident care putea fi evitat. Cu timpul, am început să realizăm că există numeroase întrebări fără răspuns legate de prăbușire și mai ales de răspunsul oficial. Documente esențiale au dispărut, cel mai important dintre ele fiind planul de zbor elaborat de Goyen înainte de decolare. Și, deși raportul comisiei de anchetă ar fi trebuit făcut public după o perioadă de cincizeci de ani, el era tot secret și șaizeci de ani mai târziu. Mai mult, nimeni nu reușește să-i dea de urmă; în 1990, Roy Conyers Nesbit a încercat să găsească dosarul la PRO din Kew, însă nu a reușit să găsească nimic.[27] Oficialii arhivelor au sugerat că documentele ar fi fost transferate la Arhivele Regale din castelul Windsor, însă arhivarul i-a spus lui Nesbit că dosarul nu se află acolo și că nu a fost niciodată acolo.

Rezumatul prezintă numai concluziile comisiei de anchetă, nu și dovezile care au condus la ele. Chiar și așa, ele prezintă anumite neconcordanțe. Se știe că aparatul W4026 a decolat de la Invergordon la ora 13.10, lucru care ar fi trebuit să fie înregistrat de controlorii de zbor de la bază. (În cazul unui aparat Sunderland, momentul decolării era reprezentat de momentul în care fuzelajul

părăsea suprafața apei.) Aparatului i-ar fi luat aproximativ douăzeci de minute să ajungă la locul în care s-a produs accidentul – aflat la o distanță de aproape o sută de kilometri – însă raportul comisiei de anchetă notează că accidentul s-a produs „în jurul orei 14.00". Și mai curios este că în dreptul rubricii „durata zborului" nu apare decât un semn de întrebare.

Una dintre cele mai frapante anomalii este faptul că singurul supraviețuitor al accidentului, Andy Jack, nu a fost chemat să depună mărturie. Acesta ar fi dat o declarație, însă, așa cum vom vedea, ea nu reușește decât să încâlcească și mai mult lucrurile.

Mai există apoi problema armonizării declarațiilor despre cauza accidentului. Deși comisia de anchetă a dat vina direct pe Goyen, concluzia intră în contradicție cu propriile sale constatări. Varianta standard este că, dându-și seama că avionul era în afara traseului de zbor și dorind să se orienteze după linia de coastă, Goyen a coborât avionul prin nor, crezând că se afla încă deasupra mării. Dar să fi fost oare vina lui Goyen? Responsabilitățile pilotului și ale navigatorului erau clar definite: navigatorul trebuia să se asigure că avionul este pe direcție și că pilotul este informat în momentul în care era nevoie de corecții. În cazul de față, navigatorul ar fi fost cel care ar fi trebuit să îi spună pilotului să coboare avionul prin nor, pentru a-și verifica poziția. Așadar, responsabilitatea accidentului nu îi revine deloc lui Goyen, ci, dacă este să fi fost vina cuiva, atunci a fost a navigatorului. Pilotul nu ar fi făcut niciodată o astfel de coborâre fără ca navigatorul să îi ceară acest lucru și fără a primi asigurări că manevra se poate face în siguranță. De aceea, conform uzanțelor, concluzia ar fi trebuit să fie că accidentul s-a produs dintr-o „eroare a navigatorului".

Singurul motiv pentru care s-ar putea da vina pe pilot ar fi dacă acesta a încălcat ordinul navigatorului, însă de vreme ce nimeni nu știe ce s-a întâmplat în avion în ultimele minute ale zborului, comisia de anchetă nu are nici o justificare pentru verdictul pe care l-a dat.

La această neconcordanță se adaugă modul ciudat în care a fost tratat Andy Jack. A doua zi după accident, când a sosit la spitalul din Lybster, el avea dificultăți în exprimare, pentru că pielea de pe față îi era afectată de arsuri. S-au făcut aranjamente ca membrii familiei

să-l poată vizita, inclusiv sora sa Jean, fratele său, Robert, caporal în cadrul Gărzii Scoțiene, și sora sa Nancy, pilot de elită. Jean a povestit un incident ciudat petrecut duminică, la patru zile după accident (ziua în care a fost înmormântat ducele).

În momentul în care ea și alți membri ai familiei l-au vizitat pe Andy la spital, au găsit acolo doi oficiali – unul de la RAF și celălalt din partea Amiralității. Aceștia i-au rugat pe Jean și pe ceilalți să părăsească salonul. Jack se chinuia, cu mâinile pline de arsuri, să semneze un document, despre care se spunea că ar fi fost o declarație (deși unii cercetători cred că era un angajament privind protecția secretelor oficiale). Dacă era o declarație, Jack nu ar fi putut-o dicta cuiva, pentru că, așa cum precizează Jean, chiar familia abia de putea înțelege ce spune. Mai târziu, Andy a explicat că a trebuit ca ofițerii să-i ghideze mâna ca să poată semna misteriosul document.[28]

În 1985, Jean Jack (devenită între timp doamna Auld) a afirmat cu tărie într-un interviu: „Cred că a fost pus să jure că va păstra secretul.“[29] A continuat apoi, spunând că fratele ei nu a spus niciodată ce anume era cu documentul pe care l-a semnat și, din acel moment, nu a mai vorbit despre accident, nici chiar cu propria sa familie.

Pe 12 septembrie, Jack a fost mutat la un spital aflat între Edinburgh și Glasgow, poate pentru a-l împiedica pe rege să-l viziteze atunci când a făcut un „pelerinaj“ la locul accidentului, două zile mai târziu. Ar fi fost ceva firesc dacă George al VI-lea dorea să discute cu singurul supraviețuitor al teribilei tragedii care îi răpise fratele.

Poate din cauza documentului pe care l-a semnat, Jack nu a spus niciodată mare lucru despre versiunea oficială cu privire la accident, cu siguranță nimic discutabil, deși a afirmat că a fost foarte supărat pe decizia comisiei de anchetă, care l-a incriminat pe Goyen pentru dezastru. În Grangemouth se spune că acesta a fost atât de mânios încât a refuzat medalia pe care urma să o primească.

După ce i s-au vindecat rănile vizibile, Jack a fost transferat în altă unitate, iar după război, în Gibraltar. În timp ce se afla acolo, el a fost vizitat de mai multe ori de văduva ducelui de Kent, Marina, care venea să-l vadă cât putea de des. Evident, nu există înregistrări ale

conversațiilor pe care le-au purtat cei doi, dar amândoi împărtășeau sentimentul ciudat că ar fi proscriși.

Apoi, după o perioadă de nouăsprezece ani în care nu vorbise despre acest lucru (nici măcar cu familia), în mod surprinzător, Jack a oferit propria sa versiune asupra evenimentelor într-un articol din ziarul *Scottish Daily Express* din 18 mai 1961. Aceasta a fost singura lui declarație publică despre accident. Gestul nu numai că a fost complet nepotrivit, având în vedere tăcerea de dinainte și de după interviu, dar neconcordanțele din versiunea lui și faptul că era încă activ în cadrul RAF sugerează că a ieșit public cu această declarație la ordin, posibil pentru a întări versiunea oficială. Iar dacă se aștepta cineva la noi dezvăluiri, a fost cu siguranță profund dezamăgit. Așadar, de ce Jack a decis dintr-odată să vorbească presei, după aproape douăzeci de ani de tăcere?

Răspunsul îl dă un eveniment petrecut cu o zi înainte. Ducesa de Kent și copiii ei făcuseră primul pelerinaj la locul accidentului, lucru care a trezit din nou interesul publicului asupra tragediei. Se pare că Jack a fost împins în față pentru a preîntâmpina orice întrebări stânjenitoare despre de mult uitatul incident. Materialul de presă a luat forma unui articol scris de Jack însuși și nu a unui interviu, ceea ce i-a conferit mai multă credibilitate.

Deși versiunea lui pare să o întărească pe cea oficială, există un substrat care poate fi citit printre rânduri. Jack descrie felul cum, urmând practica obișnuită, și-a preluat locul din turelă, la aproximativ zece minute după decolare. Apoi a făcut un test de rutină al sistemului de comunicație cu cabina. A declarat că, după acest test, „nu am mai avut nici o discuție cu oricare alt membru al echipajului sau cu căpitanul“,[30] ceea ce reprezintă un mod ciudat de a spune că nu a mai vorbit cu nimeni după acel moment. Jack descrie apoi zborul prin norii aflați la joasă altitudine, vreme de aproximativ douăzeci de minute, adăugând: „Nu îmi amintesc cu exactitate“, după care afirmă că a simțit avionul coborând. „Nu mai știu nimic din acel moment și până când m-am trezit zăcând pe pământ“[31], a mai adăugat el.

Cu alte cuvinte, Jack nu poate spune nimic despre prăbușire sau despre cauzele acesteia. Atunci, de ce mai vorbea presei, mai ales după atâta timp de la eveniment?

(Jack nu a dorit niciodată să-și reia promițătoarea carieră academică – din momentul în care o abandonase, odată cu izbucnirea războiului –, rămânând în cadrul RAF și primindu-și brevetul în 1945. S-a pensionat în 1964, la vârsta prevăzută de lege, devenind inginer de telecomunicații. Era însă un om profund distrus din cauza accidentului, suferea de depresie și se refugiase în alcool pentru a uita durerea – ciroza fiind una dintre cauzele decesului său, survenit în 1978, la Brighton, la vârsta de numai cincizeci și șapte de ani.[32])

Dovezi suplimentare ale mușamalizării ies la iveală

Condițiile meteo din zona Caithness în 25 august 1942 sunt bineînțeles hotărâtoare pentru versiunea oficială cu privire la accident. Așa că am fost uimiți să constatăm că un fost ofițer WAAF, Dorothea Grey, și-a amintit că meteorologii de la Oban, care emiseseră prognoza meteo pentru acea zi, au fost imediat recrutați în RAF, fiind preluați astfel sub jurisdicție militară.[33] Ea a adăugat că la acel moment, mulți credeau că este vorba despre o mușamalizare.

Există multe alte dovezi izolate care conduc spre o astfel de idee. George Gilfillan, ofițer inginer al RAF în Oban, spune că ar fi fost trezit din somn în noaptea accidentului, pentru a transporta toată documentația cu privire la zbor la Kerrera, lângă Oban.[34] În zilele care au urmat tragediei, cenzorii au interzis ziarelor să publice fotografiile făcute la locul prăbușirii, deși nu s-a oferit nici un motiv pentru acest lucru. În mod neobișnuit, s-a dat ordin pentru degajarea locului accidentului de toate rămășițele epavei, în ciuda enormelor dificultăți pe care le întâmpina o asemenea acțiune într-un loc atât de izolat. Operațiunea a durat aproximativ trei săptămâni – timp în care toate resturile au fost transportate până la cel mai apropiat drum, aflat la aproximativ 2,5 km distanță.

Dealurile din Caithness sunt un cimitir de avioane, multe dintre epave, atât din perioada războiului, cât și din vremuri de pace, fiind împrăștiate în zonă. De obicei, ele erau lăsate exact în locul în care se prăbușiseră, fiind preluate numai rămășițele omenești. O carte dedicată pasionaților de aviație, *High Ground Wrecks* (Epave la înălțime),

scrisă de David J. Smith, oferă indicații precise celor care doresc să viziteze astfel de locuri. Într-un singur caz, autorul precizează că nu este oportună deplasarea la fața locului, deoarece epava nu se mai află acolo.[35] Bineînțeles că acest lucru poate fi pus, cel puțin parțial, pe seama aversiunii familiei regale față de vânătorii de suvenire, însă sunt curioase promptitudinea și zelul cu care autoritățile au curățat locul accidentului.

Un alt act de cenzură se pare că a existat în ceea ce privește memoriile căpitanului E.E. Fresson, unul dintre pionierii serviciului de poștă aeriană care lega insulele Scoției. Un bine-cunoscut aviator, Fresson lucra în acel moment pentru Scottish Airways, iar în ziua accidentului se afla în aer, deasupra zonei Caithness, făcând un zbor între Inverness și Kirkwall, în Orkeys. În momentul accidentului aeronavei W4026, el se afla în aceeași zonă, deși mult mai sus, pe deasupra norilor. A doua zi, pe o vreme senină, Fresson a fost rugat să facă un survol asupra locului accidentului, deoarece, în acel moment, se pare că nu se știa sigur unde anume se prăbușise aparatul. Așadar, el a făcut o fotografie din aer a epavei – fotografie care nu a mai fost publicată și care are multe secrete de dezvăluit.

Fresson și-a publicat autobiografia, *Air Road to the Isles* (Drumul aerian către insule), în 1963. Este bătător la ochi că din ea lipsește un eveniment istoric: Capitolul 11 se încheie în octombrie 1940 (când Fresson a zburat alături de ducele de Gloucester pe deasupra zonei Caithness), iar Capitolul 12 reia firul din prima zi a anului 1944. Nu se menționează nimic despre evenimentele care s-ar fi petrecut între aceste două date. Fresson a scris o notă cu privire la accidentul ducelui de Kent, probabil pentru a o include în carte. Nota a publicat-o fiul său, Richard A. Fresson, în 1985 în *The Scotsman*, după ce un articol anterior ridicase întrebări cu privire la moartea lui Kent. Ea sugerează motivele posibile pentru care fusese inițial cenzurată.

De ce o mușamalizare?

Deși este destul de clar că accidentul ducelui de Kent a fost – și încă mai este – mușamalizat, au circulat mai multe teorii explicative ale conspirației tăcerii și ale vădit contrafăcutei versiuni oficiale.

S-a sugerat că echipajul și pasagerii ar fi fost beți și că ar fi petrecut înainte și chiar în prima parte a zborului.[36] Ipoteza se bazează pe faptul că în epavă au fost găsite mai multe sticle de băutură, inclusiv de șampanie. Oricum, explicația cea mai plauzibilă pentru prezența lor acolo este că erau cadouri pe care ducele le-ar fi pregătit celor la care urma să ajungă. Deși se pare că ducele și echipajul său băuseră în timpul prânzului luat la Invergordon înainte de decolare, nu există nici o dovadă că vreunul dintre membrii echipajului era beat. Ar fi fost complet împotriva regulilor, iar echipajul era format din profesioniști, Goyen mai ales fiind recunoscut pentru mania sa pentru disciplină.

O altă teorie oferă ca motiv al mușamalizării faptul că ducele s-ar fi aflat la comandă, în momentul în care avionul s-a prăbușit,[37] însă nu există dovezi în sprijinul acestui lucru, ba, dimpotrivă. În primul rând, cei din cabină – fiind primii care au suferit impactul – ar fi fost cel mai grav răniți. Cu toate acestea, în afara unor răni grave la cap, trupul ducelui nu era mutilat sau ars. Rănile pe care le-a suferit sugerează că se afla în cabina ofițerilor, chiar în mijlocul avionului, de unde a fost aruncat afară. Mai mult, el avea o servietă legată de mână cu cătușe, ceea ce ar fi făcut dificilă pilotarea unui avion.

Prin natura ei, orice mușamalizare se caracterizează prin aceea că până și răspunsurile la cele mai simple întrebări trebuie să fie îndelung căutate. Așa se întâmplă și în situația de față. Prima întrebare care se pune este legată de motivul pentru care a fost folosit un hidroavion, când existau aparate Liberator care făceau zboruri de rutină de la Prestwick la Reykjavik.[38] Dacă s-a ales un hidroavion, de ce a plecat aparatul W4026 de la Invergordon, când Oban ar fi fost, logic, locul de plecare spre Islanda, fiind cel mai apropiat punct și garantând o rută sigură?

Coasta de vest era și locul unde își avea baza Escadrila 228; avionul ducelui a trebuit să zboare timp de două zile de acolo la Invergordon, pe coasta de est, înainte de a porni în cursa fatidică. Exista un motiv temeinic pentru care escadrila își avea baza la Oban – coasta de vest a Scoției era în afara razei bombardierelor germane, în vreme ce coasta de est era mai expusă atacurilor. Bineînțeles că

asumarea unui astfel de risc nu își avea rostul, mai ales pentru un avion care avea la bord un asemenea VIP. Cu toate acestea, nu s-a oferit niciodată o explicație pentru această anomalie, cu excepția unui vag motiv potrivit căruia era mai „accesibil" pentru duce să se alăture zborului la Invergordon.[39]

Nu numai că Greig, Ferguson, Herbert și Evans nu se aflau în avion, însă apariția la bord, în ultimul moment, a locotenent-colonelului de aviație Thomas Lawton Moseley nu a fost niciodată explicată. Și a mai existat un episod curios, în care Goyen i-a dat lui Andy Jack, chiar înainte de decolare, o fotografie cu el însuși pe care scrisese: „În amintirea unor zile mai fericite."[40] Citat adesea ca un exemplu de stranie coincidență sau chiar ca o prevestire a tragediei, episodul poate indica faptul că această călătorie era diferită, implicând un anume risc. Să ne amintim și formularea folosită de Marina în mesajul de condoleanțe – aceasta era, într-un anume fel, o „misiune specială".

Desigur, cel mai mare semn de întrebare este legat de cum și de ce s-a prăbușit avionul. Oficial, tragedia s-a produs din cauză că, abandonând direcția din planul inițial de zbor, echipajul a făcut două greșeli: se aflau deasupra uscatului, nu a apei, și zburau mult prea jos, coborând la înălțimea fatală de numai 190 m. Explicația oferită în mod obișnuit este că, învăluit de nori, avionul ieșise de pe traiectorie, coborând apoi sub plafonul de nori pentru a recăpăta contactul vizual cu linia de coastă. Dar dacă pilotul știa că este în afara direcției, nu ar fi trebuit să coboare atât de mult, mai ales pentru că ar fi putut zbura pe deasupra uscatului (și, oricum, ar fi avut variante mai bune). Pe de altă parte, dacă nu-și dăduse seama că nu mai este pe traseu, nu exista nici un motiv pentru care să coboare avionul. Așadar, explicația motivelor abaterii de la traseu nu a fost satisfăcătoare, lucru recunoscut chiar și în rezumatul oficial.

Misterul este sporit și de faptul că la bord nu era lipsă de pricepere în materie de navigație și totuși, ca să ajungă la punctul în care s-a prăbușit, avionul a trebuit să se abată cu 15 grade de la traseu, față de punctul de plecare.

Pentru a explica acest lucru, au fost oferite două scenarii diferite. Primul susține că avionul s-a îndepărtat treptat de la traseu, din momentul decolării, fie din cauza unei defecțiuni la busolă, fie din pricina vântului, care împingea în mod constant aparatul către vest, fără ca pilotul să-și dea seama. Conform acestui scenariu, avionul zbura drept, dar traiectoria era greșită. Cel de al doilea scenariu spune că aparatul Sunderland urma traseul stabilit, paralel cu coasta, dar că apoi a intrat pe uscat, ceea ce a necesitat un viraj brusc, lucru imposibil de pus pe seama unor defecțiuni ale echipamentului sau a vântului puternic. Pentru a ajunge să se prăbușească în acel loc, probabil că piloții au schimbat cursul avionului în mod deliberat. Primul scenariu poate fi demontat cu ușurință, deoarece în acea zi nu a existat nici urmă de vânt care ar fi putut să miște un avion atât de greu ca Sunderland.[41] Mai mult, dacă s-ar fi întâmplat așa, avionul s-ar fi apropiat de locul accidentului pe o direcție care l-ar fi dus pe deasupra dealurilor (un scenariu foarte puțin probabil). Această variantă nu ține seama de constatările comisiei de anchetă, conform cărora pilotul a schimbat planul de zbor, nu avionul a fost scos de pe direcție. Așadar, dintr-un motiv oarecare se pare că avionul a deviat de la direcția lui în mod deliberat.

O explicație ar fi aceea că pilotul credea că se aflau la o distanță de mai mulți kilometri de locul unde erau de fapt, gândindu-se că trecuseră de Duncansby Head, acolo unde ar fi trebuit să vireze spre nord-vest, către Islanda.[42] Lucrul nu pare foarte plauzibil, deoarece ar fi reprezentat o gafă din partea navigatorului să creadă că avionul se află la 32 km distanță de locul real; și chiar dacă ar fi făcut o greșeală atât de mare, tot nu exista nici un motiv pentru care avionul să fi coborât atât de mult.

S-a speculat de asemenea că Goyen a zburat intenționat deasupra uscatului, pentru a câștiga timp, trecând peste acel colț al Scoției.[43] Această manevră nu numai că ar fi încălcat toate instrucțiunile de siguranță, ci, mai mult, nu ar fi scutit decât câteva minute de zbor. Un pilot experimentat precum Goyen și-ar fi dat seama că era curată sinucidere să încerci o astfel de manevră la o altitudine mai mică de 1 500 m. Mai exact, el ar fi avut un motiv mult mai serios ca să nu

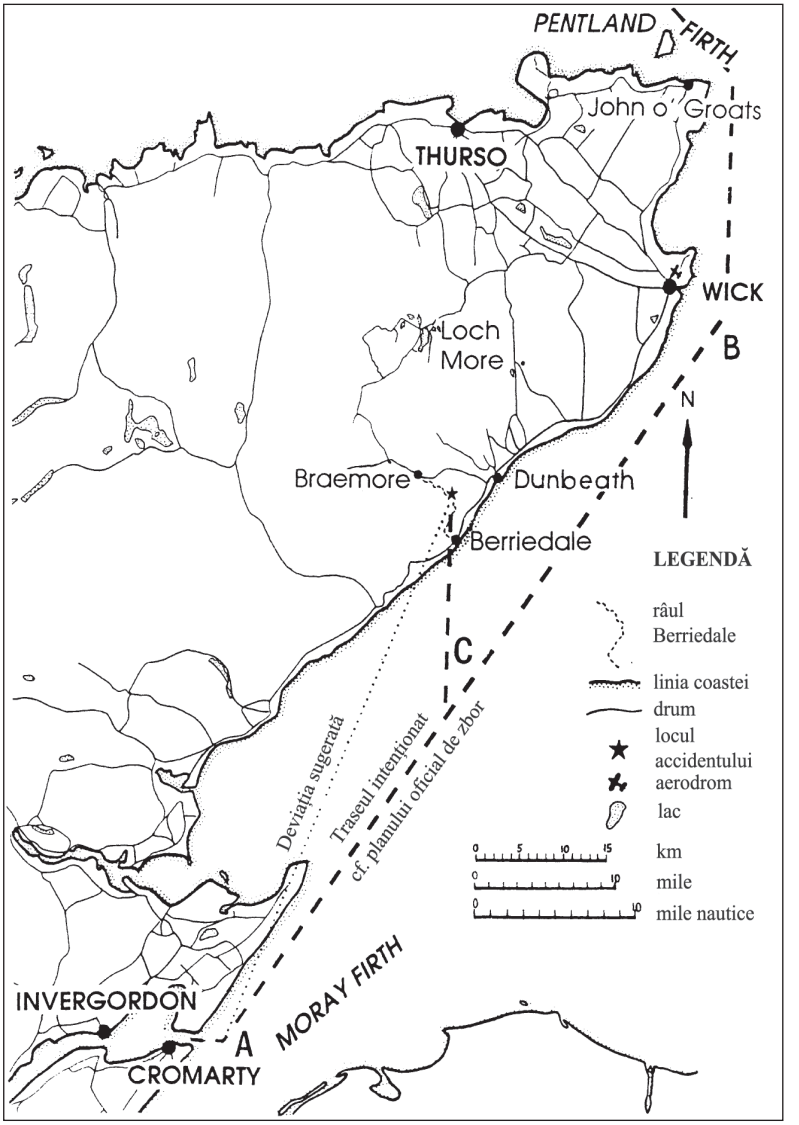

Planul de zbor al hidroavionului ducelui de Kent, conform versiunii oficiale. Cu toate acestea, aeronava s-a prăbușit la mulți kilometri de cursul inițial, ceea ce susține ipoteza că pilotul a schimbat direcția în punctul C (crezând că se află în punctul B) sau că avionul a deviat considerabil de la traiectorie.

coboare, cu atât mai mult cu cât știa că zboară deasupra uscatului, ba chiar pe deasupra unei zone muntoase.

O altă ipoteză este aceea că busola avionului ar fi fost influențată de anomaliile de câmp magnetic,[44] însă, deși zona punea uneori probleme ciudate aparatelor de zbor, busolele erau afectate numai când avioanele treceau peste acea zonă, nu și la kilometri depărtare. Funcționarea defectuoasă a echipamentelor – fie cele de navigație, fie altimetrul – a fost dată ca motiv al prăbușirii. Chiar dacă nu putem elimina această ipoteză (ancheta nu a găsit defecțiuni la instrumentele recuperate, dar unele dintre ele fuseseră distruse), ea ar fi necesitat un cumul de factori puțin probabili. Dacă, de exemplu, altimetrul dădea valori eronate, astfel încât pilotul să nu-și dea seama cât de jos se află, de ce era avionul în afara direcției de zbor? Și de ce oare pilotul a coborât avionul atât de mult?

În câteva rânduri s-a precizat că aparatul Sunderland era dotat cu un nou tip de radar aer-sol, pentru detectarea navelor de suprafață.[45] Deși conceput, în principal, pentru detectarea navelor inamice, era în mod obișnuit folosit de navigatorii de zbor pentru a detecta linia de coastă. Așadar, dacă navigatorul avusese nevoie să știe unde era linia de coastă, el ar fi putut să se folosească de radarul performant, nu să coboare pur și simplu avionul, așa cum indică versiunea oficială. De asemenea, la baza RAF Wick exista un semnal radio folosit pentru navigație și de care un navigator s-ar fi putut folosi pentru a-și determina poziția.

Și, mai presus de toate, există dovada furnizată de căpitanul Fresson, exclusă din memoriile sale și publicată abia în anul 1985. Acesta susține că ar fi plecat de la Inverness în dimineața zilei de 25 august, pornind în cursa lui regulată către Kirkwall, de unde se întorcea la momentul prăbușirii. Acesta prezintă detaliat raportul meteo care i se dăduse la plecare și care prognoza vreme rea în zona Caithness, dar cer senin pe deasupra Pentland Firth. Prognoza fusese absolut corectă – imediat ce a atins coasta de nord a Scoției, nu a mai văzut nici urmă de nor. Fresson a comentat: „Nu am înțeles niciodată ce l-a făcut pe acel căpitan să își asume niște riscuri inutile. Nu trebuia

decât să zboare pe direcție încă zece minute și ar fi câștigat vizibilitate asupra întregii zone Pentland Firth."[46]

Goyen ar fi trebuit să aibă aceeași prognoză meteo ca și Fresson, plus avantajul de a cunoaște condițiile meteo reale, având în vedere că a decolat mult mai târziu. Așadar, dacă era sigur de locul unde se află, ar fi știut că tot ce avea de făcut era să continue pe direcție timp de încă zece minute, pentru a ajunge în zona de vizibilitate totală, iar apoi să se orienteze după linia de coastă. Se dovedește încă o dată că nu avea nici un motiv să coboare.

Robin Macwhirter a discutat despre acest lucru cu colonelul Geoffrey Frances, care era ofițer comandant la Invergordon în momentul accidentului. Acesta i-a spus că dacă navigatorul își pierdea orientarea din pricina norilor, procedura standard îi cerea să urce – exact din cauza riscului că ar fi putut zbura deasupra uscatului – și apoi să coboare din nou doar când avea certitudinea că părăsise zona de uscat.[47]

Nici una dintre teoriile privind motivele pentru care avionul se afla în acea zonă și zbura atât de jos nu are sens. Însă rezumatul comisiei de anchetă conține un comentariu care lămurește într-o oarecare măsură cazul: „Căpitanul aeronavei a schimbat planul de zbor din motive necunoscute și a coborât prin nor, fără a se asigura că se află deasupra apei, după care s-a prăbușit." Dacă suntem atenți la formulare, observăm că raportul nu a specificat că aparatul Sunderland a deviat de la planul de zbor, așa cum ar fi trebuit să o spună, dacă ar fi respectat versiunea oficială. Mai degrabă raportul sugerează limpede că Goyen a ales în mod deliberat să zboare într-o altă direcție, modificând planul de zbor, semnându-și astfel condamnarea la moarte. Într-adevăr, modificarea planului de zbor ar putea explica de ce se afla Moseley la bord; numai el avea autoritatea de a schimba planul de zbor în timp ce avionul se afla în aer; altfel, Goyen ar fi trebuit să comunice acest lucru bazei, prin stație.

În reconstituirea circumstanțelor în care a avut loc accidentul, condițiile meteo joacă un rol esențial. Unele dintre rapoartele echipelor de căutare susțin că vizibilitatea era de sub 15 m, dar acest lucru este puțin probabil. Vremea nu era rea. Potrivit unui raport

trimis de general-colonelul Sir Charles Portal, lui Winston Churchill, a doua zi după accident, plafonul de nori din zona Invergordon era la o altitudine de 300 m, vizibilitatea fiind cam de cinci kilometri, chiar și în aceste condiții.[48] Este adevărat că exista o „zonă mai dificilă lângă Wick" (în larg) unde norii se aflau la 91 m, însă locul prăbușirii se afla la aproximativ 40 de kilometri de Wick. În mod sigur cerul era senin dincolo de coasta de nord a Scoției, conform celor relatate de căpitanul Fresson.

Se pare că aparatul Sunderland s-a prăbușit pe când se afla în nor, însă vizibilitatea nu era slabă, fiind poate chiar peste 1,5 km. Această ipoteză este susținută și de raportul comisiei de anchetă, care afirmă: „Condițiile meteo nu prezentau dificultăți pentru un echipaj atât de experimentat." Însă chiar și așa, de ce a coborât navigatorul aparatul? Singura dovadă care pare să susțină versiunea oficială este remarca pe care se spune că ar fi făcut-o Andy Jack, în declarația prezentată comisiei de anchetă în numele său (deși, având în vedere că documentele au dispărut, este imposibil să verificăm acest lucru). Acesta ar fi afirmat că l-a auzit pe pilot prin sistemul de intercomunicație, spunând: „Hai să coborâm și să aruncăm o privire."[49] Însă este puțin probabil ca Jack, aflat în spate, să fi auzit ce se spunea în cabină, deoarece pilotul nu apăsa butonul de intercomunicație decât atunci când avea ceva specific de transmis.

De ce s-a prăbușit avionul la Eagle's Rock?

Există de asemenea câteva probleme legate de locul în care s-a produs accidentul. De partea cealaltă a văii, față în față cu Eagle's Rock – imediat către sud –, se află un vârf cunoscut sub numele de Donald's Mount, care este considerabil mai înalt, având o înălțime de aproximativ 400 m. El marchează capătul masivului Scaraben, a cărui înălțime maximă depășește 600 m. Pare foarte ciudat că avionul a putut evita o stâncă atât de înaltă, după care s-a lovit de o culme cu o înălțime mult mai mică. Acest lucru a generat declarații bizare, cum ar fi aceea a lui Audrey Whitings: „Hidroavionul tocmai evitase vârful de 270 m cunoscut în zonă sub numele de Eagle's

Rock, însă nu a mai putut evita valea adâncă și strâmtă care îl separa de următorul pisc."[50]

Versiunea oficială este că, din motive necunoscute, aparatul W4026 virase către uscat și urma cursul văii, deși pe măsură ce se apropia de Berriedale, valea devenea prea strâmtă pentru un Sunderland. Poate că avionul a căzut, din greșeală, printre nori, în valea de lângă Eagle's Rock.

Comparând fotografia aeriană a lui Fresson cu cele făcute de la sol și cu observațiile la fața locului, este clar că rămășițele avionului au fost împrăștiate în direcția nord-nord-est. Folosind fotografia lui Fresson și alte fotografii cenzurate, dar și detectoarele de metale, am reușit să desenăm planul locului accidentului și să-l confirmăm (există încă multe fragmente mici ale avionului îngropate în pământ). Am verificat de asemenea urmele în sol ale impactului – încă vizibile după aproape șaizeci de ani. Fotografia lui Fresson arată clar urmele produse de impactul părții mediane a aparatului Sunderland, al celor două flotoare de pe aripile avionului și al vârfurilor aripilor. Urmele impactului demonstrează că avionul a lovit oblic coama dealului, apoi s-a ridicat, înainte de a se răsturna, prăbușindu-se pe spate. Lucrul se vede clar în fotografia aeriană. Între urmele produse de burta avionului, cele două flotoare și locul prăbușirii există o distanță de câțiva metri. Cu alte cuvinte, avionul a lovit pământul, a făcut un salt, după care s-a izbit de coama dealului cu o forță enormă.

Direcția în care se îndrepta avionul Sunderland poate fi dedusă relativ ușor după semnele pe care aripile și flotoarele le-au lăsat pe sol. Flotorul și aripa de la babord au atins pământul cu puțin înaintea flotorului și a aripii de la tribord, ceea ce indică fie că avionul nu era drept (deși, la momentul impactului, terenul era plat), fie că se înclinase în acel moment către babord. De asemenea, era clar că în momentul impactului aparatul Sunderland zbura în direcția nord-est. Acest lucru se poate vedea după modul în care este așezată epava, pe direcția nord-nord-est, și după faptul că aripa de la babord a lovit prima pământul, precum și pentru că motoarele erau turate la maximum, lucru care a făcut ca avionul să fie tras mai multe grade spre tribord, înainte ca fuzelajul să se izbească de pământ. De aceea,

epava a fost împrăștiată pe o direcție ceva mai nordică decât cea pe care s-a aflat aparatul de zbor.

Așadar avionul ducelui de Kent nu s-a apropiat de deal direct dinspre sud, ci a făcut un viraj înspre Eagle's Rock din direcție vestică. Oricum și această versiune ridică probleme. Mai întâi, dacă pilotul ieșise din vale, el ar fi trebuit să vireze spre dreapta pentru a ajunge în acel punct, caz în care avionul s-ar fi îndreptat în direcția nord-vest, nu nord-est. Și acest lucru a făcut ca aeronava să ajungă deasupra unei culmi cu înălțime mai mare, în vreme ce, dacă ar fi continuat să zboare în linie dreaptă, ar fi trecut în siguranță pe deasupra vârfului mai puțin înalt al dealului Eagle's Rock. Pe de altă parte, dacă avionul se apropiase dinspre sud, exista problema unghiului la care acesta a lovit pământul și a gradului de înclinare a elicelor.

În direcție sudică de la locul accidentului, de cealaltă parte a văii, se află mult mai înaltul vârf Donald's Mount, cu 200 m mai sus decât zona în care s-a prăbușit avionul. Ca să evite Donald's Mount, dar să lovească vârful Eagle's Rock, avionul ar fi trebuit să se încline într-un unghi foarte strâns, însă în acest caz s-ar fi izbit de coama dealului, lăsând în urma impactului un crater, și nu ar mai fi făcut un salt. Iar gradul de înclinare a elicelor arată că aparatul urca, nu cobora. Aceeași problemă apare și în cazul în care avionul s-ar fi înclinat, așa cum indică aripa din dreapta. Deși este imposibil să apreciem cât de mult s-a înclinat avionul sau cât de strâns a virat, trebuie să fi virat spre dreapta, ceea ce înseamnă că venea cumva dinspre vest spre sud. În acest caz, ar fi trebuit să ajungă deasupra celui mai înalt vârf al masivului Scaraben, pentru evitarea căruia ar fi trebuit să se încline din nou. Dar atunci, unde este craterul de impact la care ne-am fi așteptat?

Dacă ar fi să urmăm versiunea oficială, dovezile nu au nici un rost. Există prea multe probleme, prea multe neconcordanțe pentru ca aceasta să fie cea reală. Însă, după cum vom vedea, datele se potrivesc unei explicații alternative, care schimbă radical tabloul evenimentelor și ridică noi semne de întrebare cu privire la „misiunea specială" a lui Kent.

În centrul călătoriei fatidice

Mai mulți cercetători au ridicat problema identității persoanei care pilota avionul în momentul în care acesta s-a prăbușit. Potrivit caporalului Tim Wilson – care lucrase alături de Andy Jack în Oban și care l-a reîntâlnit mai târziu, când a trecut prin baza RAF Aldergrove din Irlanda de Nord, în 1943 – Jack i-a spus că locul numărul 1 era ocupat de locotenent-colonelul Moseley, iar Goyen ocupa locul 2, în timp ce ducele de Kent stătea între ei, în picioare.[51] Probabil că asta văzuse Jack înainte de a merge să-și ocupe locul în turelă, imediat după decolarea avionului. Este puțin probabil deci ca ducele de Kent să se fi aflat încă acolo atunci când avionul s-a prăbușit.

Locul numărul 1 (aflat în stânga cum privești dinspre ușa aeronavei) este ocupat în mod obișnuit de pilot, iar copilotul deține locul numărul 2, în dreapta pilotului.[52] Dacă Moseley ocupa locul numărul 1, acest lucru înseamnă că mai degrabă el, și nu Goyen, era cel care pilota avionul. În 1961 Jack a afirmat că, la zece minute după decolare, a efectuat un test de rutină al echipamentului care asigura comunicația dintre turelă și cabină. Apoi, alegându-și cu grijă vorbele, a adăugat: „Din acel moment, nu am mai avut nici o discuție cu nici un membru al echipajului sau cu căpitanul." Să însemne acest lucru că a vorbit totuși cu altcineva aflat la bord, cineva care nu era nici membru al echipajului, nici căpitanul navei?

Cu toate acestea, potrivit caporalului Wilson, Jack a spus că apelase din nou cabina, după ce lansase niște fumigene pentru a verifica direcția vântului, dar că Moseley fusese cel care i-a răspuns și nu Goyen.[53] Cum Moseley era ofițerul comandant al escadrilei, el nu era nici căpitan, nici membru al echipajului – așadar el să fi fost persoana cu care Jack a sugerat – cu atât de multă viclenie – că discutase? Dar, dacă el este cel care pilota avionul în momentul prăbușirii, de ce autoritățile nu doresc să se afle acest lucru?

Există probleme majore legate de momentul prăbușirii. După cum am văzut deja, raportul comisiei de anchetă este incert, precizând că accidentul a avut loc în jurul orei 14.00. În locul unde ar fi trebuit să existe mențiunea duratei zborului, există doar un semn

de întrebare. Registrul escadrilei, în care sunt notate toate detaliile zborurilor, precizează de asemenea că accidentul s-a produs la ora 14.00.[54] De vreme ce nu există nici un dubiu că aparatul Sunderland a decolat la ora 13.10, iar avionul s-a prăbușit la ora 14.00, de ce nu se precizează că zborul a durat aproximativ cincizeci de minute? În definitiv, este logic. Însă bineînțeles dacă s-ar fi precizat acest lucru, ar fi atras atenția asupra unei anomalii și mai mari: locul accidentului se află la numai douăzeci și cinci de minute de Invergordon, așa că ar mai fi rămas încă douăzeci, douăzeci și cinci de minute pentru care nu există nici o explicație.

Majoritatea rapoartelor publicate susțin că aparatul Sunderland s-a prăbușit între 12.30 și 14.40. Se spune că această ipoteză se bazează pe faptul că atât ceasul din cabină, cât și cel de la mâna ducelui s-au oprit în momentul impactului, înghețând timpul pentru totdeauna. Dr. Kennedy, care credea cu tărie că aceasta este o dovadă utilă, a înmânat autorităților ceasul de mână al lui Kent, însă nici raportul său și nici un alt raport nu precizează ce oră arăta ceasul cu pricina. Așa cum a precizat Robin Macwhirter, pur și simplu s-a presupus că acel ceas, precum și cel din cabină se opriseră cam atunci numai după ce și-au dat seama de timpul de care ar fi avut nevoie un aparat de zbor pentru a ajunge în acel loc.[55] De fapt, nimeni nu a precizat la ce oră s-au oprit cele două ceasuri, deși multe rapoarte spun că familia Morrison și alți localnici, cum ar fi de exemplu cei aflați la Langwell House, pe domeniul Portland, au auzit avionul zburând pe deasupra lor la ora 13.30. Însă există dubii asupra veridicității acestor declarații, deoarece se presupune că sunt bazate pe ceva ce ar fi trebuit să se întâmple.

Cu toate acestea, am cercetat articolele din presa locală, *Caithness Courier* și *John o'Groat Journal* – surse demne de încredere privind detaliile tragediei, având în vedere că reporterii acestora erau membri ai comunităților din zonă –, care ne spun o poveste complet diferită. În vinerea de după accident, săptămânalul *John o'Groat Journal* a realizat un interviu cu David Morrison (cel mai în vârstă dintre cei doi fermieri care au auzit zgomotul impactului și au dat alarma), care a afirmat că accidentul s-a produs la ora 14.30 – cu o jumătate de oră

mai târziu decât momentul aproximativ precizat de autorități și o oră mai târziu decât momentul indicat în majoritatea declarațiilor.[56] Ora dată de Morrison, 14.30, se potrivește cu restul mărturiei sale. El spune că, după ce a auzit explozia, fiul său, Hugh, s-a urcat pe motocicletă pentru a merge să dea alarma în cătunul apropiat, Braemore, aflat la o distanță de aproximativ 3 km.

După ce Hugh s-a întors, însoțit de „localnici și de personal militar"[57] care au format o echipă de căutare, tatăl lui a spus că le-a luat o oră ca să localizeze epava, lucru care s-a întâmplat în jurul orei 16.00. Dacă îi mai acordăm lui Morrison o jumătate de oră pentru a chema echipa de cercetare, pentru a contacta agenții constatatori și a telefona doctorului din Dunbeath, momentul se potrivește perfect. Indiferent ce au susținut rapoartele de mai târziu, este clar că reporterii locali mergeau pe presupunerea că accidentul a avut loc la ora 14.30; de exemplu, se spune că Andy Jack a apărut la casa doamnei Sutherland la douăzeci și trei de ore de la momentul prăbușirii – la ora 13.30 în după-amiaza următoare.[58]

Comisia de anchetă recunoaște tacit problema, susținând că ar fi existat un interval de timp între momentul în care s-a prăbușit avionul și momentul în care s-a spus că acesta s-a prăbușit. Și prin faptul că nu oferă durata zborului, ancheta recunoaște că era conștientă de această neconcordanță.

Acest gen de omisiuni sunt tipice pentru mentalitatea autorităților. Astfel de oameni sunt foarte reticenți în a minți direct în documente oficiale, fiind conștienți că lucrurile ar putea la un moment dat să iasă la suprafață. Așa că, în loc să facă asta, se folosesc cu îndemânare de cuvinte – o tehnică perfecționată, de-a lungul secolelor, de generații de funcționari publici britanici. Potrivit acestei mentalități, momentul accidentului plasat „în jurul" orei 14.00 poate fi ușor justificat ca însemnând orice moment între 13.30 și 14.30. Pe când, dacă s-ar fi precizat în mod clar o durată a zborului de cincizeci de minute, s-ar fi riscat atragerea atenției asupra neconcordanței. Semnul acela de întrebare este mult mai sigur, pentru că garantează cel puțin că nu poate fi contestat. Raportul oficial este, în felul lui, o capodoperă: în el nu există minciuni directe, ci numai omisiuni iscusite.

Mai există și alte informații care susțin ca moment al accidentului ora precizată de localnici. Într-un interviu din 1985, acordat lui Robert Brydon de fiica doctorului Kennedy, Louise, aceasta își amintește că telefonul care avea să-l anunțe pe doctor despre accident a fost primit „în jurul orei două și jumătate". (Hugh Morrison a parcurs cei trei kilometri până la Braemore la bordul motocicletei sale, pentru a da semnalul de alarmă. Deși singurul telefon din sătuc se afla în cabana paznicului de vânătoare și era în legătură numai cu Langwell House – de acolo trebuia apoi să se facă transferul prin rețeaua publică –, acest lucru nu ar fi putut necesita mai mult de cincisprezece minute.)

Printre documentele prim-ministrului aflate în PRO există o notă scrisă de persoana care a primit de la Ministerul Aviației telefonul prin care se anunța moartea ducelui de Kent. Aceasta are specificată ora la care s-a petrecut acest lucru, 21.55. De asemenea, în notă se spune că aparatul Sunderland decolase la ora 13.30 (lucru incorect, desigur) și că se prăbușire „o oră mai târziu". (Nota mai precizează: „Condițiile meteo locale nu erau proaste" și spune că patrulele militare putuseră să zboare.)[59]

Așa cum scria Robin Macwhirter în 1985: „Dacă accidentul nu s-a produs până la ora 14.00, atunci aparatul a fost în altă parte, pentru a face ceva anume în tot acest timp."[60] Și, bineînțeles, dacă accidentul s-a produs cu o jumătate de oră mai târziu, există un interval și mai mare de timp pentru care nu se poate da nici un fel de explicație. Unde să se fi aflat aparatul Sunderland în această perioadă?

În articolul de presă scris în 1961, Andy Jack este și el evaziv. El spune că avionul se aflase „probabil" în aer timp de aproximativ douăzeci de minute, înainte de a intra în norul jos, adăugând: „Nu îmi amintesc exact." Deși la prima vedere declarația pare să se potrivească versiunii oficiale, Jack este precaut și precizează numai momentul dinainte ca avionul să intre în nor. Nu spune nimic despre timpul care a trecut până la prăbușire. De fapt, Jack neagă că ar fi știut ce se petrecea în avion, fiind prea izolat în turela din spate pentru a putea afla ce se discuta în cabină. Însă, într-o altă relatare, spune: „În două minute am fi ajuns deasupra mării". Acest lucru

este mai mult decât bizar. Jack trebuie să fi știut că atunci când s-a prăbușit, aparatul Sunderland se îndrepta, potrivit rapoartelor oficiale, către uscat – îndepărtându-se astfel de mare. Dacă și-ar fi urmat cursul, ar fi trebuit să străbată întreaga zonă Caithness – aproximativ 16 km – pentru a ajunge la Pentland Firth, ceea ce i-ar fi luat cel puțin zece minute, nu două. Dacă Jack ar fi urmat linia oficială, acesta nu ar fi făcut niciodată o greșeală atât de elementară, ceea ce sugerează că avea idee despre locul în care se afla avionul și despre locul unde dorea să ajungă. Însă, având în vedere direcția de zbor, cum s-ar fi putut gândi că putea ajunge deasupra mării în două minute?

Numărarea trupurilor

În orice caz, există o neconcordanță care depășește până și misterul orei lipsă. Primele mărturii de la fața locului precizează clar că în interiorul epavei nu se găsea nici un trup. Nu există nici un dubiu că la decolare aparatul W4026 avea la bord cincisprezece oameni: zece membri ai echipajului, ofițerul comandant al acestora, ducele de Kent și trei persoane care îl escortau. Anunțul făcut de Ministerul Aviației în seara zilei de 25 august spunea: „Toți membrii echipajului hidroavionului și-au pierdut viața.“ Primele articole de presă din dimineața zilei următoare relatau că toți cei aflați la bord au murit, în total cincisprezece persoane, însă a doua zi, când a apărut Andy Jack, aceștia au redus la paisprezece numărul celor care își pierduseră viața, existând un supraviețuitor.

Aceasta nu a fost nici pe departe o greșeală. Reporterii nu făceau speculații, ci își bazau articolele pe anunțul oficial. De exemplu, ziarul *Glasgow Herald* din 27 august scria despre supraviețuirea lui Andy Jack: „Oficialitățile au afirmat anterior că toți membrii echipajului și pasagerii, în total 16, au pierit.“[61] Confuzia devenea tot mai mare: cu o zi înainte se spunea că toți cei aflați la bord, cincisprezece în total, muriseră, dar acum ziarul *Herald* încerca să corecteze acest lucru, presupunând că la bord fuseseră șaisprezece persoane, dintre care cincisprezece își pierduseră viața.

Ministerul Aviației a informat presa că nu au existat supraviețuitori și că la bord se aflau cincisprezece persoane – ceea ce este de neconceput că s-ar fi putut întâmpla înainte de a verifica mai întâi numărul cadavrelor. Până în acel moment mulți vizitaseră deja locul accidentului, inclusiv doctorul districtului, poliția și o echipă a RAF din Wick. Și deși unele trupuri suferiseră arsuri serioase, nici unul nu era rupt în bucăți, ceea ce face de obicei dificilă numărarea trupurilor la locul unui dezastru major. Când echipa de la RAF Wick a ajuns la locul accidentului, este puțin probabil că știau ceva despre zbor, însă până seara este de presupus că aceștia contactaseră deja baza de la Invergordon și aveau tabloul complet al celor întâmplate. Ei știau câți oameni fuseseră la bord și număraseră deja cadavrele. Chiar dacă, din cauza unei incompetențe care nu le stătea în obicei, aceștia ar fi numărat greșit, în dimineața următoare un grup de ofițeri superiori ai RAF și oficiali ai Amiralității au vizitat locul și, cu siguranță, i-ar fi corectat. Mai mult decât atât, cadavrele au fost preluate a doua zi dimineață de ambulanțe, înainte de apariția neașteptată a lui Andy Jack. Acțiunea a necesitat o anumită organizare și le-a dat suficient timp pentru a se familiariza cu numărul exact de cadavre. Cu toate acestea, se pare că nimeni nu și-a dat seama că lipsește unul. Acest lucru este confirmat și de un articol apărut în *Evening Citizen*, în 26 august, care prezintă situația neschimbată față de seara zilei de după accident: nu menționează sub nici o formă supraviețuirea lui Jack, probabil pentru că ziarul a intrat la tipar înainte de sosirea veștii. Articolul afirmă: „Ceilalți pasageri care se aflau în avion [alături de duce] au fost și ei uciși, și se știe acum că toate cadavrele au fost recuperate din epavă.“[62]

În timp ce, pe de o parte, este puțin probabil ca nimeni să nu fi comparat numărul celor aflați la bord cu numărul trupurilor neînsuflețite, la fel de greu de crezut este, pe de altă parte, că, în cazul în care exista vreo îndoială, rudelor lui Andy Jack li s-a trimis totuși o telegramă, prin care erau anunțați că acesta a murit. Deși unele dintre trupuri erau de nerecunoscut, telegrama nu putea fi trimisă înainte măcar de numărarea tuturor trupurilor, dacă nu chiar de identificarea lor.

Celelalte relatări continuă să fie și mai confuze. Un articol de presă cu privire la funeraliile ducelui de Kent afirmă că trupurile altor zece aviatori fuseseră trimise cu trenul, iar alte patru transportate „într-un oraș scoțian“[63] – codificare des folosită în timpul războiului pentru orașul Oban, acolo unde au fost înmormântate cele patru victime din Commonwealth. Dacă adunăm, ajungem la un total de cincisprezece. Ca să adâncească și mai mult confuzia, un alt articol precizează că trupurile a cinci aviatori au fost duse la Oban.[64] Însă presa locală din Caithness a fost cea care a tot repetat numărul trupurilor, cu atâta insistență încât dorea parcă să se ia la întrecere cu cenzorii oficiali. În 28 august (la două zile de la apariția lui Jack), săptămânalul *John o'Groat Journal,* care apărea în fiecare vineri, avea ca titlu de deschidere:

DUCELE DE KENT MORT ÎN ACCIDENT DE AVION
TRAGEDIE ÎN NORDUL SCOȚIEI
CINCISPREZECE MORȚI ÎN AVIONUL PRĂBUȘIT
SUPRAVIEȚUITOR DESCOPERIT A DOUA ZI

În săptămâna următoare, pe 4 septembrie, ziarul mai publica încă articole despre Jack, „singurul supraviețuitor al accidentului de avion în care ducele de Kent și alte 14 persoane și-au pierdut viața“. Cel puțin pentru săptămânalul *Journal* nu exista nici un dubiu că la bord se aflaseră șaisprezece persoane. Apoi, în 18 septembrie, relatând despre vizita lui George al VI-lea la locul tragediei, desfășurată cu patru zile înainte, ziarul afirma că accidentul „a avut ca rezultat moartea a 15 din cele 16 persoane aflate la bordul aeronavei“. Articolul se încheia astfel: „Regele a întrebat despre găsirea tuturor celor 15 victime ale accidentului, și, înainte de a pleca, s-a interesat despre progresele făcute de sergentul Jack, singurul supraviețuitor.“ Nu trebuie să uităm că acești reporteri aveau avantaje față de colegii lor de la alte ziare: nu numai că erau la curent cu bârfa locală, dar mai cunoșteau și o grămadă de persoane care făcuseră parte din echipele de căutare și de recuperare.

O carte privind istoria locală, *Caithness – and the War, 1939–1945* (Caithness în perioada războiului, 1939–1945), de Norman M. Glass,

a fost publicată la Wick în 1948 și reeditată în 1994. Compilată din arhivele ziarelor locale, lucrarea susține că ducele de Kent „a pornit spre Islanda în după-amiaza zilei de marți, 25 august 1942, într-un hidroavion Sunderland în care se aflau în total 16 persoane“ și că, atunci când echipele de căutare au ajuns la locul accidentului „toți [15] erau morți“.[65]

Nu există nici o urmă de îndoială. În momentul în care s-a prăbușit, în avion se aflau mai multe persoane decât la decolare. Dar al cui era trupul în plus și de unde apăruse?

Concluzia

Accidentul în care și-a pierdut viața ducele de Kent este o cunoscută dilemă aviatică, însă misterul a fost mereu axat pe cauză, pe locul unde s-a prăbușit avionul, pe „perioada de timp lipsă“ și pe faptul că dosarele oficiale mușamalizează evident ceva. De aceea, majoritatea speculațiilor s-au concentrat pe întrebări cum ar fi dacă însuși Kent pilota avionul sau dacă pilotul, oricine ar fi fost el, băuse. De fapt, până în momentul în care Robert a devenit interesat de mister, în anii 1980, nimeni, după știința noastră, nu își dăduse măcar seama de neconcordanța cu privire la acel cadavru în plus. Și nimeni nu a pus sub semnul întrebării alte aspecte ale zborului, cum ar fi de ce grupul nu alesese cursa regulată a aeronavei Liberator, de la Prestwick, și de ce hidroavionul a decolat de la Invergordon, în loc să plece de unde se obișnuia, Oban, un loc mai sigur. Cu siguranță, nimeni nu se întrebase dacă acest zbor nu a fost mai mult decât ar fi trebuit să fie – o cursă de rutină care ducea un membru al familiei regale într-o vizită pentru îmbărbătarea trupelor din Islanda.

Există însă indicii că de fapt se petrecea altceva, ceva despre care autoritățile încă nu vor ca noi să știm. De ce a insistat Marina ca monumentul comemorativ să descrie zborul ca pe o „misiune specială“? Și să fie oare doar o coincidență faptul că aceeași expresie este folosită și de Rudolf Hess pentru a-și descrie propriul zbor?

Mai există și alte indicii cu privire la ceea ce se petrecea de fapt. În octombrie, Sir Samuel Hoare a ținut un discurs la „Petrecerea

de Tricotat de la Madrid“ a soției sale, Maud (la care se adunau șosete și alte haine de lână pentru deținuții din Spania). În cadrul lui a afirmat: „Îl cunoșteam pe ducele de Kent foarte bine. De fapt, mie mi se datorează faptul că a preluat sarcinile pe care le avea în cadrul forțelor aeriene și pe care le îndeplinea în momentul morții sale.“[66] Care era „misiunea specială“ a lui Kent? Și ce legătură avea cu afacerea Rudolf Hess?

Note

[1] Bowyer, p. 114

[2] Echipajul zborului W4026 era format din: locotenent de aviație Francis McKenzie Goyen (26); sublocotenent Sydney Wood Smith (24); sublocotenent George Saunders (31); sergent William Royston (Roy) Jones (28); sergent Charles Lewis (27); sergent Edward Hewerdine (24); sergent Andrew Jack (21); sergent Edward Blacklock (30); sergent Arthur Catt (24); sergent Leonard Sweett (22). Suita ducelui de Kent era formată din: locotenent John Arthur Lowther (32); sublocotenent Michael Strutt (28); comandant de zbor John Hales (25).

[3] *Glasgow Herald*, 27 august 1942

[4] Greig, p. 286. Dosarul despre Evans de la PRO (MEPO 3/1899) nu oferă informații despre motivele pentru care acesta nu l-a însoțit de duce.

[5] Omagiu personal adus de „L.H“, *The Times*, 28 august 1942

[6] Din necrologul lui Moseley în *ibid.*

[7] Macwhirter

[8] *John o'Groat Journal*, 28 august 1942

[9] Printr-una dintre cele mai ciudate coincidențe legate de investigația noastră, dr. Kennedy a fost, în mod indirect, responsabil de constituirea echipei noastre. El l-a adus pe Niven Sinclair, care a acționat ca un catalizator în această investigație. Prin intermediul lui Niven s-au întâlnit pentru prima dată Stephen și Bob și tot el l-a prezentat pe Stephen grupului de cercetare prin intermediul căruia s-a întâlnit cu Lynn și Clive. Niven l-a prezentat pe Stephen și lordului Thurso, a cărui mărturie a oferit cheia dezlegării misterului morții ducelui de Kent.

[10] Will Bethune, intervievat de Robin Macwhirter pentru programul „Prăbușirea aparatului W-4026“ al BBC Radio Scoția, difuzat în 26 august 1985

[11] Louise Kennedy (fiica dr. Kennedy), intervievată de Robin Macwhirter pentru „Prăbușirea aparatului W-4026“, 1985
[12] Will Bethune, interviu BBC *(op. cit.)*
[13] *Ibid.*
[14] Warwick, *George and Marina*, p. 128
[15] *Ibid.*
[16] Jack
[17] *Ibid.*
[18] Jean Auld, intervievată de Robin Macwhirter pentru „Prăbușirea aparatului W-4026“ *(op. cit.)*
[19] Camera Comunelor, vol. 373, col. 77–78
[20] Bethell
[21] *The Scotsman*, 27 august 1942
[22] Bethell
[23] Scott
[24] Zeigler, p. 184
[25] *Ibid.*
[26] Pagina de internet a Royal Air Force Station Oban (freespace.virgin.net/paul.sclyde)
[27] Machirter
[28] Jean Auld, intervievată de Robin Macwhirter pentru „Prăbușirea aparatului W-4026“ *(op. cit.)*
[29] *Ibid.*
[30] Jack
[31] *Ibid.*
[32] Nesbit, „A travesty of the Truth“
[33] Hughes, p. 19
[34] *Ibid.*
[35] David J. Smith, *High Ground Wrecks*, p. 3
[36] Malcolm Spaven, scrisoare către *The Scotsman*, 5 septembrie 1985
[37] Alderson
[38] Gander, p. 75
[39] Whiting, p. 102
[40] Macwhirter
[41] Nesbit, „What *Did* Happen to the Duke of Kent?“, p. 93
[42] David Angus, scrisoare către *The Scotsman*, 5 septembrie 1985
[43] David J. Smith, „The Death of the Duke of Kent“
[44] Barker, p. 69
[45] Poolman, p. 97
[46] Extras citat în Richard A. Fresson, scrisoare către *The Scotsman*, 7 septembrie 1985
[47] Macwhirter

[48] Nesbit, „A Travesty of the Truth“, p. 28
[49] Fraser, p. 98
[50] Whiting, p. 102
[51] Nesbit, „A Travesty of the Truth“, citând scrisoarea lui Wilson
[52] Detalii din *Sunderland III Pilot's and Flight Engineer's Notes*, Ministerul Aviației
[53] Pagina de internet a Royal Air Force Station Oban (freespace.virgin.net/paul.sclyde)
[54] PRO, AIR 27/1415
[55] Robin Macwhirter, scrisoare către *The Scotsman*, 12 septembrie 1985
[56] *John o' Groat Journal*, 28 august 1942
[57] *Ibid.*
[58] Toate articolele de presă (de ex. *Glasgow Herald*, 27 august 1942), bazate pe interviurile cu doamna Sutherland, susțin că el ar fi sosit la cabana ei la 13.30. Cu toate acestea, relatările cu privire la cât timp trecuse de la accident variază: 23 ore (Fraser, p. 93), aproape 24 de ore (*Press and Journal*, Aberdeen, 27 august 1942) sau 22 ore (Glass, p. 153). Este clar că, la momentul respectiv, toți reporterii credeau că accidentul s-a petrecut undeva între 14.00 și 14.30.
[59] PRO, PREM 4/8/2A: Notă de dosar semnată „A.B.“, 25 august 1943
[60] Robin Macwhirter, scrisoare către *The Scotsman*, 12 septembrie 1985
[61] *Glasgow Herald*, 27 august 1942
[62] *Evenining Citizen*, 26 august 1942
[63] *John o'Groat Journal*, 4 septembrie 1942
[64] *Glasgow Herald*, 29 august 1942
[65] Glass, p. 153
[66] Biblioteca Universității Cambridge, Documentele Templewood: Partea a XIII-a, Dosar 15

CAPITOLUL TREISPREZECE

Reasamblarea pieselor

Un punct decisiv în investigația noastră a fost momentul în care, în mai 1993, lordul Thurso i-a vorbit lui Stephen Prior despre perioada de detenție a lui Hess la Braemore Lodge. S-a dovedit cu timpul că avea de spus foarte multe lucruri. Lordul Thurso și-a amintit mai ales de accidentul în care și-a pierdut viața ducele de Kent, deoarece s-a petrecut practic sub ochii săi. Echipa de căutare care a găsit epava fusese formată din „localnici și personal militar" din sătucul Braemore – aflat nu departe de Braemore Lodge. Thurso, care pe atunci avea nouăsprezece ani, are mai multe motive decât oricine altcineva să-și amintească despre circumstanțele în care s-a produs tragedia. Într-o zi din anul 1942, pe când se afla acasă, în Dalnawillan Lodge (reședința principală de pe domeniul Thurso), a răspuns la ușă și a dat nas în nas cu regele. (Probabil în timpul pelerinajului acestuia la locul accidentului.) Acest lucru era interesant, dar nu atât de relevant ca următoarea lui relatare. În contextul vizitei regelui și al accidentului aparatului Sunderland, el a menționat din întâmplare că tatăl său, Sir Archibald Sinclair, obișnuia să zboare uneori de la Londra la casa sa din Caithness, la sfârșit de săptămână, cu hidroavioane, amerizând pe Loch More (de unde fie mergea puțin pe jos, fie cu mașina timp de două minute, până la Dalnawillan Lodge). Iar faptul că pe acel lac More putea ateriza un hidroavion – oricare ar fi fost el – a fost o revelație.

Atunci când Robert Brydon a început să cerceteze locul accidentului, și-a dat seama că principalele întrebări legate de prăbușire erau de ce hidroavionul se afla deasupra uscatului, unde fusese în acea oră lipsă și de ce, în momentul prăbușirii, la bord se afla cu o persoană mai mult decât la decolare. Ar fi putut ameriza avionul pe o întindere de apă aflată în acea zonă, departe de mare, de exemplu un lac? Verificând harta, Brydon a descoperit că ar fi existat trei posibile locuri, iar unul dintre ele, Loch More, se afla pe domeniul lui Sir Archibald Sinclair. Așadar, atunci când lordul Thurso i-a spus lui Stephen Prior că Hess a fost ținut la Braemore Lodge și, o scurtă perioadă de timp, pe malul acelui lac, ambii cercetători au avut imediat o revelație șocantă: părea să existe o controversată legătură între misterele Kent și Hess. Ar fi putut însemna acest lucru că, dacă unul dintre mistere ar fi rezolvat, s-ar găsi cheia și pentru celălalt? Să fi amerizat oare ducele de Kent cu aparatul Sunderland pe Loch More pentru a-l lua la bord și pe Rudolf Hess?

Cercetări la Loch More

Loch More se află la aproximativ 13 km către nord față de locul accidentului, acolo unde dealurile lasă loc ținutului mlăștinos și pădurilor de pini din nord-estul Marii Britanii. De la Braemore, un drum străbate dealurile și valea râului Strathmore Water*, ajungând până la Loch More. Cele două cabane menționate de lordul Thurso – Braemore Lodge și Lochmore Cottage – se află pe aceeași rută (deși la o distanță de numai 14,5 km depărtare, pe drum se parcurg aproape 24 km). Pare logic ca Hess să fi fost ținut în cabana Braemore Lodge, care este mai mare, iar apoi dus la Lochmore Cottage, ca să fie ferit de ochii curioșilor în timp ce aștepta hidroavionul.

Dar era oare posibil ca un hidroavion atât de mare precum Sunderland să amerizeze și să decoleze de pe Loch More? Deși Thurso a afirmat că tatăl său ameriza cu hidroavioane pe lac, el nu a

* Denumire sub care este cunoscut râul Thurso pe segmentul sudic din amonte de Loch More; la nord, curge din lac și se varsă în Marea Nordului în dreptul orașului Thurso. (n.red.)

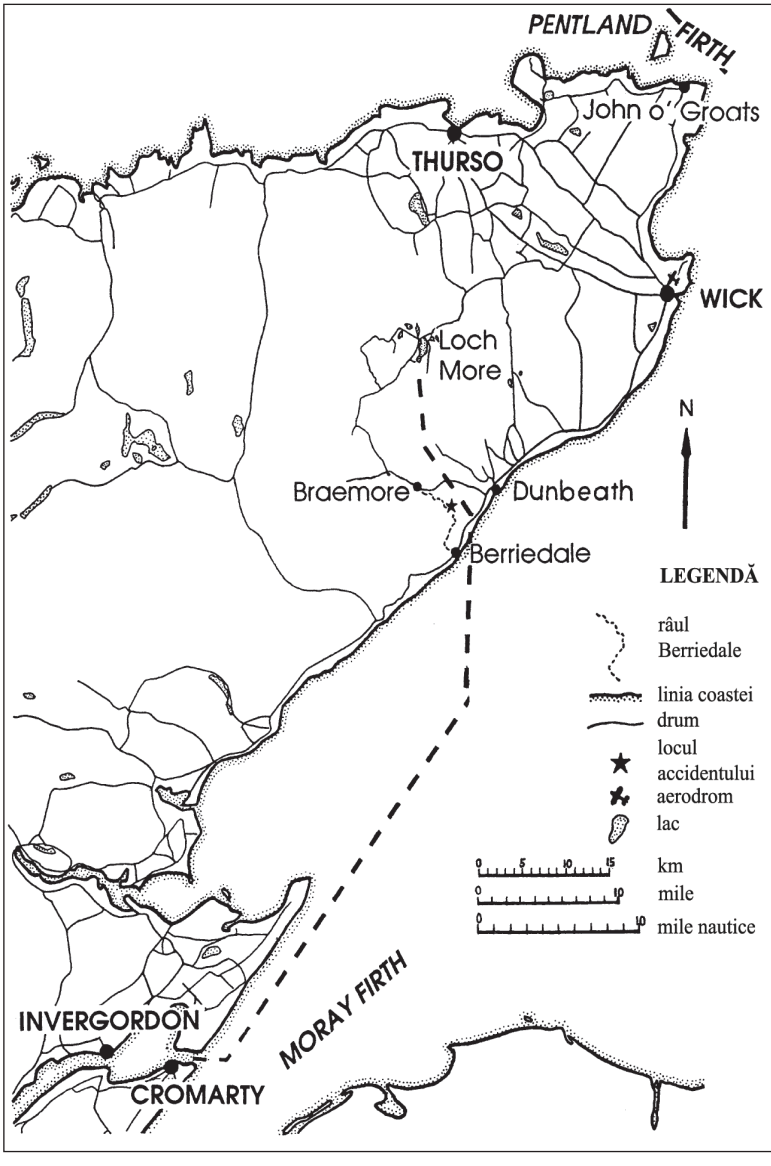

Aceasta este reconstituirea făcută de autori a traseului pe care a zburat hidroavionul ducelui de Kent pentru a ameriza pe Loch More.

menționat tipul lor. Este posibil ca ele să fi fost mai mici și mai ușor de manevrat decât un Sunderland, așa cum este, de exemplu, modelul Catalina. Să folosești un hidroavion de dimensiuni mari doar pentru a duce o singură persoană, fie el și un ministru important, acasă, la sfârșit de săptămână ar fi fost considerată o irosire exagerată de resurse, mai ales pe timp de război. Loch More este unul dintre cele mai mari lacuri din zonă, cu o lungime de 3 km și aproximativ 500 m lățime maximă, întinzându-se pe o direcție nord-sud aproape exactă deși la capătul sudic face un cot, acolo unde se varsă râul Strathmore Water. Un aparat Sunderland încărcat are nevoie de o întindere de apă de aproximativ 400 m pentru a decola și chiar de mai puțin pentru a ameriza.[1]

Spre deosebire de alte lacuri din apropiere, Loch More este mai izolat, fiind situat în mijlocul domeniului familiei Sinclair. Satul cel mai apropriat, Westerdale, se află la o distanță de 8 km. Lacul nu este înconjurat de dealuri. Spre deosebire de locul accidentului, această parte a regiunii Caithness este plată.

Lochmore Cottage, o căbănuță, este situată la capătul dinspre nord al lacului, în locul de unde, din el, curge râul Thurso, pentru a se vărsa mai târziu în mare la Thurso. Acolo există o mică ecluză care controlează nivelul apei lacului și de unde pornește un drum care șerpuiește de-a lungul domeniului Sinclair.

Aparatul Sunderland ar fi trebuit să vină dinspre capătul sudic, unde lacul este mai puțin adânc, și să aterizeze în locul unde acesta se adâncește, în dreptul cabanei. După ce ar fi preluat pasagerul, ar fi trebuit să se întoarcă și să decoleze spre sud. (Pădurea de pini de la nord ar fi fost prea înaltă și prea greu de evitat.) În acest punct, unde râul Strathmore Water se unește cu lacul, apa este foarte mlăștinoasă, dar se întinde pe o distanță de încă 1,6 km, pe care se poate decola. Un aparat Sunderland care s-a ridicat deja din apă se poate mișca relativ bine pe deasupra mlaștinii, deși ar fi într-adevăr de folos să existe acel „impuls“ care l-ar ridica și mai mult.

Așadar, deși ar fi fost destul de greu, un pilot experimentat ar fi putut cu siguranță să amerizeze cu un aparat Sunderland pe Loch More și apoi să decoleze din nou. Dar, presupunând că totul s-a

desfășurat conform acestui plan, ce s-a întâmplat oare în continuare? În afara faptului că ipoteza avionului care s-a abătut din drum pe la Loch More poate explica ce s-a întâmplat în acea oră învăluită în mister, ne poate spune ceva și despre accident?

Este posibilă reconstituirea traseului pe care l-a avut avionul pentru a ajunge la Loch More și, mai important, pe care l-a urmat apoi către locul accidentului de la Eagle's Rock. Ruta cea mai directă către Loch More, dinspre coastă și urmând cursul râului Berriedale este și cea preferată de majoritatea investigatorilor. Acest traseu ar fi atras însă și riscurile discutate anterior și anume un zbor pe deasupra masivului Scaraben și o coborâre prin norii aflați la joasă altitudine. O opțiune mult mai de bun-simț și mai sigură ar fi fost continuarea zborului de-a lungul coastei și pătrunderea pe uscat după Berriedale, imediat ce se sfârșesc dealurile. (S-a spus că hidroavionul fusese auzit la Langwell House la ora 13.30, însă el s-ar fi putut afla la fel de bine în zbor de-a lungul liniei de coastă sau al râului Berriedale.)

Însă decolarea ar fi prezentat astfel mai multe probleme. Aparatul Sunderland ar fi trebuit să decoleze înspre sud, ceea ce ar fi însemnat că s-ar fi îndreptat direct către dealuri, către masivul Scaraben, aflat la 14,5 km depărtare. Un aparat Sunderland încărcat urcă foarte încet, deși viteza de urcare depinde de mai mulți factori, printre care și condițiile meteo, ajungând probabil la puțin peste 60 m pe minut.[2] Dacă este încărcat la capacitate maximă, un Sunderland trebuie să ajungă la o viteză de cel puțin 96 km/h pentru a decola, ceea ce ar fi însemnat că ar fi făcut poate 2,4 km pe minut. Acest lucru ar fi însemnat că i-ar fi luat aproximativ șase minute să ajungă la masivul Scaraben, unde trebuia să urce la o altitudine de aproximativ 365 m. Loch More se află la o altitudine de puțin peste 122 m față de nivelul mării, iar majoritatea culmilor dealului Scaraben ating o înălțime de aproape 610 m. Așadar, se pune întrebarea dacă Sunderland ar fi avut timp să câștige suficientă altitudine. Chiar dacă ar fi avut, este puțin probabil ca pilotul să fi riscat această manevră dacă plafonul de nori era jos, întrucât ar fi fost curată sinucidere să se îndrepte spre dealuri în condiții de vizibilitate limitată și cu o marjă de siguranță atât de mică. În condițiile date, chiar dacă avionul s-ar fi înălțat mai

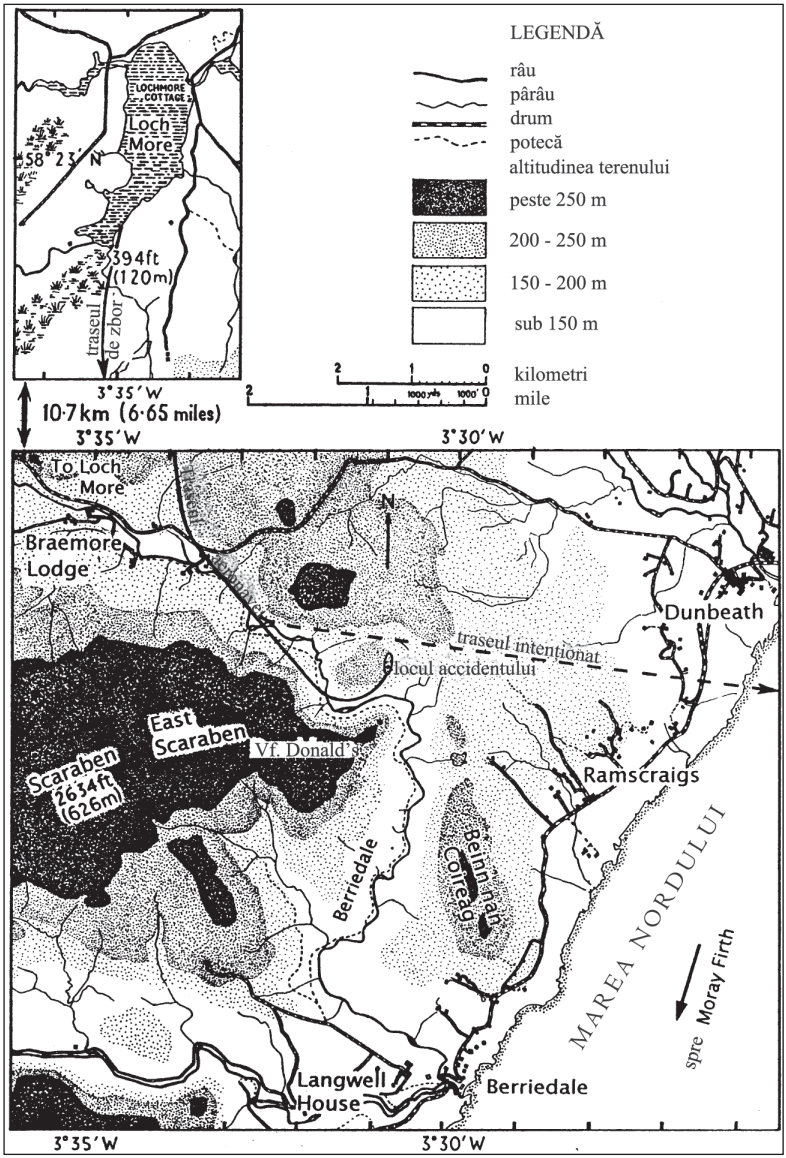

Reconstituirea făcută de autori a traseului de zbor al ducelui de Kent după ce a părăsit Loch More – cel real comparat cu cel intenționat.

sus, ar fi fost mai sigur să rămână sub nori, astfel încât navigatorul să aibă vizibilitate și să poată găsi drumul către mare.

Într-o situație ideală, înainte de a ajunge la dealuri, pilotul ar fi trebuit să vireze către est, înspre coastă. Însă această manevră ar fi dus aparatul către dealuri mult mai înalte, având între 183 și 260 m, înainte de a reuși să ia prea multă altitudine. (Atunci când virează, un aparat Sunderland pierde din înălțime.) Așadar, pilotul ar fi trebuit să mențină o direcție cât se poate de dreaptă pentru a câștiga maximum de altitudine posibilă s-ar fi putut, pentru ca apoi să vireze spre est înainte de a ajunge la dealuri. Având în vedere toate aceste dificultăți, cel mai logic ar fi fost ca aparatul să câștige altitudine, iar apoi să vireze spre o vale care l-ar fi condus în siguranță către mare.

La prima vedere, fotografia făcută din aer de căpitanul Fresson pare să confirme această ipoteză. Din modul cum este așezată epava, avionul zbura într-adevăr în direcție opusă față de cea prezentată în versiunea oficială asupra evenimentelor: coada avionului se află înspre nord, iar motoarele cu propulsoarele sunt îndreptate către sud. Poate că varianta oficială, care susține că avionul s-a lovit cu partea din spate la impact, a fost o invenție pentru a mușamaliza periculoasa realitate că acesta venea, de fapt, din direcția greșită. Însă nu este atât de simplu.

În fotografia aeriană, semnele de pe sol cauzate de impactul diferitelor părți ale avionului – burta, flotoarele și capătul aripilor – se aflau la sud-vest de stâncă, ceea ce înseamnă că aparatul a venit din acea direcție, s-a lovit de deal și s-a răsturnat pe spate. Avionul zbura spre nord-est când s-a prăbușit, deși, dacă ipoteza conform căreia aparatul Sunderland decolase de la Loch More este corectă, aparatul ar fi trebuit să se îndrepte către sud. Teoria părea complet greșită, dar a apărut o altă explicație. Dacă ar fi decolat de pe Loch More și s-ar fi îndreptat spre sud, având peretele masivului Scaraben la orizont, ar fi fost logic ca aparatul să se întoarcă spre valea râului Berriedale – care în acea zonă era mult mai largă și mai plană decât în zona mai de coastă –, pentru ca apoi să urmeze cursul văii care merge către est, înspre mare. Acest traseu ar fi dus avionul peste sătucul Braemore și peste Braemore Lodge, puncte de

reper excelente pentru pilot. Astfel, aparatul Sunderland ar fi zburat către sud-est, făcând o întoarcere relativ ușoară spre vale. Pilotul ar fi avut în dreapta culmile masivului Scaraben, iar în stânga un lanț de dealuri mai mici, întretăiate de văi, și Eagle's Rock. Există însă o iluzie optică: privind în jos înspre valea Berriedale, cotitura de 90 de grade pe care o face râul în jurul Eagle's Rock nu este vizibilă. După ce treci de Eagle's Rock, coama abruptă a vârfului Donald's Mount, capătul masivului Scaraben, devine dintr-odată vizibilă. Față în față cu acest obstacol abrupt, insurmontabil, pilotul ar vira imediat către stânga, pierzând astfel altitudine. Însă în acea zonă, valea face un cot de puțin peste 90 de grade, ca și cum s-ar întoarce. Pentru a evita să lovească vârful Donald's Mount, pilotul ar fi ajuns în cel mai strâmt cerc posibil. Din acest punct, nu exista decât o cale de ieșire, pe deasupra zonei mai joase din spatele Eagle's Rock, ceea ce ar fi necesitat o manevră aproape imposibilă – o întoarcere în U, apoi îndreptarea aparatului. Pilotul, probabil locotenent-colonelul Moseley, aproape a reușit să facă această manevră, izbindu-se însă de vârf la o distanță de puțin peste 10 m.

În lipsa relatărilor unor martori oculari, circumstanțele exacte ale accidentului Kent vor rămâne subiect de speculație, deși această reconstituire a evenimentelor este plauzibilă. Dacă avionul a făcut o întoarcere strânsă dinspre sud-vest și nu a mai reușit să se îndrepte la timp, aceasta ar putea explica faptul că zbura spre nord-est și că partea stângă, așa cum o demonstrează și urmele de la sol, a fost cea care s-a lovit prima, deoarece avionul era pe punctul de a se îndrepta, după efectuarea virajului. Această ipoteză ar explica și cum a venit avionul din acea direcție fără să lovească vârful mai înalt din partea opusă văii, pentru că zburase din direcția Loch More. Nu în ultimul rând, s-ar clarifica și problema valorii unghiului sub care aparatul de sol s-a izbit. Ipoteza se potrivește și cu afirmația, la prima vedere bizară, a lui Andy Jack, potrivit căreia „în două minute am fi ajuns deasupra mării". Dacă versiunea oficială este corectă, această teorie este absurdă. Dacă Jack știa însă că avionul venea dintr-o cu totul altă direcție și că se îndrepta spre coastă, teoria este plauzibilă. Nu în cele din urmă, această versiune ar explica și curioasa formulare din

concluziile comisiei de anchetă că pilotul „a schimbat planul de zbor din motive necunoscute", sugerând că ar fi acționat deliberat.

Rămâne însă întrebarea legată de motivul pentru care se afla avionul în acea vale. Există două scenarii posibile: fie Moseley nu a mai reușit să ridice avionul, fie a ales deliberat o altă rută. În cazul primei variante, poate că el a plănuit să facă o întoarcere între culmile Cnoc na Feadiage (320 m altitudine) și Eagle's Rock (260 m altitudine). Valea dintre ele ar fi dus aparatul direct spre coastă, zonă în care s-ar fi aflat în siguranță. Cu alte cuvinte, pilotul intenționa să întoarcă înainte de a ajunge la Eagle's Rock, însă, privind de-a lungul văii Berriedale, nu a reușit să facă deosebirea între cele două culmi foarte asemănătoare. El ar fi putut pur și simplu să rateze întoarcerea (pe hartă, punctul în care ar fi trebuit să facă această manevră este foarte vizibil, însă din cabina pilotului nu era nici pe departe atât de simplu). Pe de altă parte, dacă avionul pur și simplu nu a reușit să ia destulă altitudine, acest lucru s-a întâmplat din cauza unei defecțiuni mecanice sau din cauza unui act de sabotaj? Să fi fost oare accidentul lui Kent unul pregătit? Au fost oare uciși cei de la bordul aparatului Sunderland?

Sabotaj?

Orice dovadă directă cu privire la un act de sabotaj ar fi fost luată aproape imediat de la locul accidentului, odată cu restul epavei. La fel de ușor, raportul anchetei cu privire la accident ar fi dispărut rapid. Pe de altă parte, este posibil ca astfel de dovezi să nu fi fost găsite niciodată. Existau metode sigure și testate de a sabota un avion, foarte greu de depistat, în special dacă aveau ca rezultat o distrugere totală a fuzelajului, ca în cazul aparatului W4026. În absența unor dovezi fizice sau documentare, se pot pune două întrebări: care este probabilitatea ca un act de sabotaj să aibă ca rezultat un accident de acest gen și dacă a existat vreun lucru care să trezească suspiciuni, fie înainte, fie după accident?

Există și o serie de paralele care se pot face cu accidentul Kent. Cea mai relevantă – și cea mai teribilă – a fost poate misterioasa moarte a

prietenului lui Kent, generalul Sikorski, la 4 iulie 1943. Întorcându-se dintr-o vizită făcută trupelor poloneze din Egipt, la bordul unui aparat Liberator generalul se oprise în Gibraltar pentru a alimenta avionul. La numai câteva minute de la decolare, avionul s-a prăbușit în mare pe spate, în apa adâncă de 9 m. Ca și în cazul accidentului Kent, nu a existat decât un singur supraviețuitor, pilotul ceh căpitanul Edward Prchal. (Dintre toți cei aflați la bord, el fusese singurul care își pusese vesta de salvare, însă nu sub echipamentul de parașutare, conform practicii uzuale, ci pe deasupra, ceea ce ar putea sugera că se aștepta mai degrabă ca avionul să se prăbușească în apă decât să fie nevoit să se parașuteze de undeva din aer.) O comisie de anchetă a RAF a descoperit imediat motivul prăbușirii, dar nu și cauza acesteia: comanda de ridicare în aer a aparatului se blocase imediat după decolare. Comisia de anchetă nu a putut stabili însă de ce.[3] Deși concluzia este că a fost un accident și nu un act de sabotaj, sunt mulți cei care se îndoiesc de asta: guvernul polonez în exil a întrebat cum de putea fi atât de sigură comisia, de vreme ce nu se putuse stabili o cauză a accidentului;[4] iar Summer Welles, subsecretarul de stat al SUA, a afirmat explicit că moartea lui Sikorski este un „asasinat".[5]

Bănuiala de sabotaj este întărită de faptul că, în noiembrie 1942, cu opt luni înainte de accident, Sikorski fusese implicat într-un incident similar, care fusese considerat un act de sabotaj atât de guvernul SUA, cât și de cel britanic. Sikorski zburase peste Atlantic, la Montréal, pentru a se întâlni în SUA cu Roosevelt. La plecare, s-a îmbarcat în Lockheed Hudson, iar când avionul se afla la o înălțime de numai 10 m în aer, ambele motoare s-au oprit brusc. Pilotul a reușit să efectueze o aterizare de urgență și Sikorski a scăpat nevătămat.[6]

Dacă Sikorski a fost asasinat, cine era vinovat? Deși germanii par a fi primii suspecți, în acel moment al războiului, prim-ministrul polonez avea totuși alți inamici potențiali, unii la care nici nu ne-am aștepta. El era privit ca un obstacol de către Winston Churchill, care (împreună cu Anthony Eden) fusese deja de acord să permită Uniunii Sovietice păstrarea, după război, cel puțin a unei părți din teritoriul polonez pe care îl ocupase în anul 1939.[7] Cum era de înțeles, Sikorski s-a înfuriat. Pe de altă parte, Stalin era și el nemulțumit de sprijinul

pe care britanicii îl acordau guvernului polonez în exil. Acest cumul de suspiciuni și complot au culminat cu presupusa asasinare a lui Sikorski, pentru care cel puțin o persoană nu avea dubii în privința vinovatului – văduva lui Sikorski, care după acest eveniment l-a evitat în mod explicit pe Churchill.[8]

Generalul de Gaulle a fost victima unui incident asemănător, deși nu l-a făcut public până în 1967. În primăvara anului 1943, liderul Franței libere trebuia să meargă într-o vizită la Glasgow și, deși ura să zboare, a fost convins să călătorească cu avionul. La sugestia Ministerului Aviației (deci a lui Sir Archibald Sinclair), de Gaulle trebuia să meargă cu un bombardier Wellington de la baza RAF Hendon, în nordul Londrei, la Abbotsinch, lângă Glasgow. Însă, exact ca în cazul tragediei lui Sikorski, la decolare, echipamentul de ridicare a aparatului în aer nu a mai răspuns la comenzi. Zborul a fost anulat imediat și liderului francez nu i s-a întâmplat absolut nimic. O investigație secretă a RAF a descoperit că tijele echipamentului fuseseră distruse cu acid, ceea ce reprezenta clar un act deliberat de sabotaj, iar ei s-au grăbit să dea vina pe spionii germani.[9] Însă, așa cum dovedesc limpede dosarele recent desecretizate, incidentul s-a petrecut într-un moment când Churchill ajunsese să-l privească pe de Gaulle ca pe o pacoste care trebuia „eliminată".[10]

În cartea sa cu privire la prăbușirea lui Sikorski, *Accident* (1967), David Irving precizează că britanicii aveau atât motivele, cât și ocazia de a sabota avionul lui Sikorski. Autorul face următoarea observație, care s-ar putea aplica în aceeași măsură și afacerii Kent: „Pentru un profan, un act de sabotaj perfect este atunci când un avion dispare fără urmă în mijlocul Atlanticului; însă orice țară care ar fi încercat să se debaraseze de un general atât de important precum Sikorski ar fi trebuit să creeze toate condițiile ca moartea lui să pară accidentală și ar fi făcut astfel încât să fie imposibil să se probeze contrariul".[11] Cu alte cuvinte, era nevoie să existe o epavă și cadavre, pentru a alunga orice urmă de îndoială.

Dintre cele trei exemple pe care tocmai le-am discutat, două implică deteriorarea comenzilor, pentru a împiedica avionul să ia altitudine. În cazul tentativei de asasinat asupra generalului de

Gaulle, dacă avionul s-ar fi prăbușit, cauza nu s-ar fi putut stabili. Cum ar fi putut investigatorii să găsească urmele de acid pe tije în mormanul de fiare al epavei, mai ales în acele timpuri, în care departamentele de criminalistică nu erau foarte bine dotate și nu toate accidentele erau investigate amănunțit?

Pare puțin probabil ca britanicii – de fapt, poate doar anumite elemente din SOE – să nu fi fost responsabili atât de uciderea lui Sikorski, cât și de tentativa de asasinat asupra generalului de Gaulle, ceea ce sugerează că metoda lor preferată de a scăpa de personaje care le făceau probleme era aceea a „accidentului" aerian. Nici unul dintre aceste incidente nu dovedește că prăbușirea avionului în care se afla Kent a fost cauzată de un act de sabotaj britanic, deși există cu siguranță o posibilitate. SOE, în care se infiltraseră Philby și alți agenți sovietici, slujea la doi stăpâni: Churchill și Stalin. Ambii ar fi avut motive de sabotaj, în cazul tuturor acestor incidente.

Circumstanțe suspecte

La numai zece zile de la tragedia ducelui de Kent, un alt aparat Sunderland se prăbușea. Hidroavionul, care aparținea tot Escadrilei 228, s-a izbit de Tiree pe 4 septembrie 1942, Fred Nancarrow, respectatul jurnalist din Glasgow, pierzându-și viața. Verdictul oficial a fost că avionul rămăsese fără combustibil. Deși posibil, este cumva ciudat ca un astfel de lucru să se fi putut întâmpla. (Atât echipajul de la sol, cât și pilotul ar fi trebuit să facă una dintre cele mai mari erori posibile, ceea ce ar fi fost o coincidență ieșită din comun.)

În cercurile jurnalistice din Glasgow s-a crezut mult timp că moartea lui Nancarrow are ceva suspect, deși nu s-a avansat nici o explicație.

Nancarrow era singurul reporter care relatase atât despre zborul lui Hess, cât și despre prăbușirea avionului lui Kent, fiind cel mai mare jurnalist de aviație pe care îl avea Scoția. După Bătălia pentru Anglia, el a scris o istorie a Escadrilei 602 din Glasgow, cu un cuvânt înainte de Sir Patrick Dollan, Lord Provost al orașului Glasgow și un prieten apropiat al ziaristului. Necrologul lui Nancarrow, publicat în *Glasgow Herald,* afirma că, la momentul dispariției sale, jurnalistul

lucra la o ediție „revizuită și adăugită" a acestei cărți.[12] Deoarece Dollan era foarte interesat de adevărata istorie a misiunii lui Hess (mai ales de existența unei grupări pro-pace britanice), să-l fi mobilizat oare acest lucru sau cel puțin să-l fi inspirat pe Fred Nancarrow să investigheze cazul? În definitiv, jurnalistul ar fi putut avea niște contacte foarte interesante, în special în lumea aviației, care ar fi fost dispuse să discute cu el, dar nu și cu alții. Să fi descoperit el un secret care avea legătură cu afacerea Hess? Să fi fost acesta motivul pentru care Nancarrow trebuia să moară?

Moartea sa nu este sub nici o formă singurul mister „suplimentar" din jurul prăbușirii lui Kent. Cine era „personalul militar" din Braemore care, împreună cu localnicii, a făcut parte din echipele de salvare? Nu s-a spus niciodată ce făcea acolo și din ce unitate făcea parte. Este tentantă speculația că ar fi făcut parte din garda care îl păzea pe Hess. Și de ce oare acest grup de militari nu a lăsat un paznic la locul accidentului? Agentul constatator special Bethune a relatat că atunci când el și camaradul său erau aproape de locul accidentului, s-au întâlnit cu membrii primei echipe de căutare, care se întorceau de acolo. El a afirmat clar că echipa de salvare a încercat să-l împiedice să meargă la locul respectiv deoarece toți cei din avion muriseră și nu ar mai fi avut nici un rost. Însă el insistase că avea datoria să vadă cu ochii lui.[13] Deși ar putea fi de înțeles că localnicii – civilii – nu s-ar fi gândit să lase un paznic la fața locului, grupul de soldați cu siguranță ar fi făcut asta.

Este ciudat și că, în acea zi, la Berriedale se afla un grup de experți în sabotaj militar. Echipa era cunoscută sub numele de „unitatea boilor" (numită așa pentru că acționau prezentându-se ca inspectori de bovine) și făcea turul Scoției antrenând grupuri de voluntari localnici – numite unități auxiliare – în tactici de gherilă care ar fi trebuit puse în aplicare în cazul unei invazii.[14] Aceste unități auxiliare aveau legătură cu SOE, fiind înființate de generalul de brigadă Colin Gubbins, care a devenit ulterior șeful lor.[15] Însă era puțin probabil ca această unitate a boilor să fie „personalul militar" despre care am vorbit anterior. Deși Berriedale se află la o distanță de numai 8 km de Braemore, între cele două localități nu există un drum

direct, ci numai o potecă, așa că ei nu s-ar fi putut alătura echipei de căutare înființate în grabă la Braemore la cel mult o jumătate de oră după accident.

Un alt mister se referă la unitatea RAF care a ridicat toate resturile aeronavei de la locul accidentului – Unitatea 63 Mentenanță, care s-a întâmplat să fie cea care a preluat și epava avionului Me-110, cu care zburase Hess.[16] Folosirea ei în cazul accidentului anterior era logică, având în vedere că avea baza la Carluke, lângă Glasgow, însă de ce a fost oare chemată tot ea pentru a elibera locul unde se prăbușise avionul ducelui de Kent, la peste 322 km de bază? Cu siguranță exista o unitate la fel de calificată și mai aproape de Eagle's Rock, de exemplu la baza RAF din Wick, la doar 40 km distanță.

În culise

După cum am văzut, operațiunile serviciilor de informații britanice din timpul războiului se caracterizau prin dușmănia dintre MI6 și SOE. Deși ambele grupări erau reprezentate în Comitetul Reunit al Informațiilor, Victor Cavendish-Bentinck (ulterior duce de Portland) s-a aliat mai mult cu MI6, ceea ce i-a atras disprețul și neîncrederea SOE. Era atât de nepopular printre membrii ei, încât spunea el însuși: „SOE m-ar omorî cu plăcere."[17] Nu era nici pe departe o simplă figură de stil. Cavendish-Bentinck susținea, lucru dovedit de altfel, că aranjase cu un expert MI6 – care îi raporta direct lui Menzies – ca, în cazul în care ar fi murit brusc, expertul să facă examinarea post-mortem a trupului său.

Dacă Hess se afla pe domeniul Portland, acest lucru este posibil să se fi datorat intervenției lui Cavendish-Bentinck. În mai 1941, Kim Philby prevăzuse că grupul pro-pace va mai încerca să se folosească de Hess în viitor, lucru logic de altfel. Atâta vreme cât adjunctul führer-ului se afla încă în țară, în ceea ce îi privește „mai exista o speranță" – fapt care în sine ar fi fost de ajuns ca să se dovedească fatal pentru adevăratul Rudolf Hess.

Am văzut deja că se spunea despre Hess că ar fi fost la Loch More, pe domeniul Sinclair, ceea ce sugerează că Sir Archibald Sinclair știa,

sprijinea și participa la această operațiune, deși poziția sa în această poveste este destul de greu de descifrat. Uneori pare să facă parte din grupul pro-pace, în vreme ce alteori pare a fi omul lui Churchill. Această dihotomie este exemplificată de faptul că Sinclair era atât un apropiat al prim-ministrului, cât și al lui Menzies, iar despre cei doi se știa că nu se simpatizează sub nici o formă. Într-adevăr, Sinclair pare a fi acționat ca un fel de mediator între ei, ceea ce însemna că ambii îl considerau în ultimă instanță ca fiind de partea lor – având în vedere că se întâmpla extrem de rar ca doi prieteni să fie neutri, mai ales când era vorba despre politicieni atât de pasionați. (Interesant este că Menzies era adesea invitat la partidele de vânătoare de pe domeniu, prin urmare cunoștea zona.[18]) Este la fel de posibil însă ca Sinclair, care în ziua accidentului se afla la Londra, să nu fi știut nimic despre asta. Însă exista o persoană care îl leagă de ducele de Kent, colonelul Sir Louis Greig. În 1942, nu numai că făcea parte de mulți ani din escorta ducelui de Kent, dar era și secretarul personal al lui Sinclair.[19] De aceea era familiarizat cu domeniul Sinclair și este posibil chiar să fi organizat zborurile spre casă ale lui Sinclair cu hidroavionul. Se spunea adesea că Greig era foarte norocos, pentru că îl însoțea întotdeauna pe Kent în călătoriile sale externe. De ce nu o făcuse și în acea zi fatală nu s-a explicat niciodată.

„Asemenea unei păsări albe“

Dacă ducele de Kent l-a preluat pe Hess din cabana de pe malul lacului, decolând apoi, așa cum avea să se dovedească, spre moarte ne întrebăm ce aveau de gând aceste două personalități, aparent incompatibile? Care era adevărata natură a „misiunii speciale“ menționată cu atâta grijă pe monumentul comemorativ al lui Kent?

Întrucât afacerea Hess ne-a condus adesea în Suedia, pare logic ca adevărata destinație a aparatului Sunderland să fi fost undeva pe teritoriul acestei țări neutre. Dacă el se îndrepta în altă direcție decât Islanda – destinația oficială –, pilotul ar fi solicitat rapoarte meteo pentru zona respectivă, ceea ce ar explica de ce planul de zbor a dispărut, iar personalul de la baza meteo a fost inclus în forțele

armate și pus să semneze angajamentul privind regimul documentelor secrete. Dacă destinația lui Kent era cu adevărat Suedia, acest lucru ar explica, de asemenea, de ce a decolat de la Invergordon, de pe coasta de est, și nu de la Oban, locul unde se afla avionul și care este mai aproape de Islanda. Deși, într-o primă fază, traseul ar fi fost același – un zbor paralel cu coasta până la capul Duncansby –, dacă ar fi mers în Islanda ar fi trebuit să vireze spre nord-vest, în vreme ce pentru Suedia ar fi trebuit să meargă într-o direcție mai estică. Dintr-o pură coincidență, distanțele (și implicit timpul de zbor și cantitatea de combustibil necesară) de la Invergordon la Reykjavik și de la Invergordon la Stockholm sunt aproape egale – aproximativ 1 207 km.

Jean, sora lui Andy Jack, și-a amintit că în sâmbăta de dinaintea accidentului își vizitase fratele în Oban și că acesta o dusese să vadă cum era pregătit aparatul Sunderland pentru zbor. Acesta tocmai era vopsit în alb și arăta „asemenea unei păsări albe".[20] Bucățile de fuzelaj aduse de la locul accidentului confirmă acest lucru, arătând că obișnuitul model de camuflaj, oliv cu maro, fusese acoperit de un strat alb. Faptul este neobișnuit, având în vedere că, în 1942, aparatele Sunderland erau vopsite de camuflaj, deși la începutul anului 1943 s-a ordonat ca ele să devină albe.[21] (Lucrul s-a datorat faptului că au adoptat un alt regim de înălțime, zburând mai jos, așa că era necesar să fie mai puțin vizibile.) Totuși, în timpul războiului, toate avioanele care făceau zboruri între Marea Britanie și Suedia, stat neutru, erau vopsite în alb. În cartea sa *Amateur Agent,* publicată în 1963, locotenent-colonelul Ewan Butler afirmă că avioanele Dakota care zburau din Scoția la Stockholm purtau coduri de identificare speciale, o dungă neagră pe coadă și erau vopsite în alb, astfel încât patrulele germane să le observe de la distanță și să nu le atace.[22] Hughie Green – cunoscut ca personalitate de televiziune, dar și ca aviator în perioada războiului – i-a descris lui Michael Bentine modul în care a efectuat un astfel de zbor diplomatic spre Suedia, într-un hidroavion Catalina vopsit în alb. Oare de aceea să fi fost aparatul Sunderland al lui Kent vopsit special pentru această călătorie? Acum este logică cenzura oficială privind nepublicarea în ziar a fotografiilor

cu locul accidentului. În fotografiile făcute la câteva zile după accident, se văd prelate care acoperă diferite obiecte aflate pe pământ. Și cum trupurile neînsuflețite fuseseră deja luate de la fața locului, oare ce acopereau ele? Poate semne care ar fi dovedit că era vorba despre un zbor neutru?

Apar însă alte neconcordanțe. Polițistul Will Bethune, cel care a ajuns primul lângă cadavrul ducelui de Kent, a afirmat că acea geantă pe care o avea legată de încheietura mâinii se deschisese, împrăștiind pe deal o mulțime de bancnote de *krona*. Deși *krona* era la acea vreme moneda națională atât a Suediei, cât și a Islandei, cum Islanda se afla sub ocupație britanică și americană, moneda ei era lipsită de valoare, dolarul american fiind dominant. În aceste condiții, se pare că ducele nu ar fi avut nici un motiv să transporte sume atât de mari de *kroner* islandeze, deși ar fi avut poate motive întemeiate să ducă astfel de sume în Suedia.

Andy Jack și ce s-a întâmplat după accident

După accident, Andy Jack s-a comportat ciudat: a părăsit locul prăbușirii, și-a scos pantalonii etc. Era ca și cum s-ar fi aflat pe teritoriu inamic. Nu numai că s-a îndepărtat cât a putut de locul accidentului, dar și-a scos și pantalonii (și, pentru că nu avea buzunare în care să-și pună banii, și-a abandonat probabil și jacheta), debarasându-se efectiv de întreaga uniformă sau de orice semn care ar fi putut dovedi că s-a aflat într-un avion. Potrivit mărturiei sale, și-a petrecut noaptea de după accident într-un adăpost, trezindu-se într-o frumoasă dimineață de vară, o vreme complet diferită de cea a zilei precedente. Apoi a urcat pe un deal, pentru a vedea unde se află. Abia când a ajuns în vârf și-a dat seama că nu era departe de o așezare omenească. Însă versiunea sa prezintă unele neconcordanțe. Dealul se află pe partea cealaltă a văii culmii Eagle's Rock; într-o zi frumoasă de vară ar fi avut o vedere perfectă către locul accidentului care, în acel moment, era plin de oameni. Sub nici o formă nu ar fi putut să nu-i vadă, însă ceea ce sare în ochi nu este faptul că această

scenă lipsește din relatarea lui, ci și că Andy nu a făcut absolut nimic ca să-și facă simțită prezența. Nu a trimis nici un semnal către ei și nici nu s-a întors la locul accidentului, continuând să urce pe deal.

Chiar dacă Jack nu avea cunoștință despre scopul real al misiunii, probabil că a fost informat, odată cu ceilalți, că nu mergeau în Islanda, ci în Suedia. Acest lucru era destul de neobișnuit, nu însă și dacă presupunem că Andy l-ar fi recunoscut pe pasagerul în plus, cel a cărui existență a fost negată de versiunea oficială, bărbatul înalt cu sprâncene dese, îmbrăcat în uniformă Luftwaffe. Chiar dacă fratele regelui a fost implicat în acest accident, ar fi fost evident că această misiune nu era aprobată de guvern, ceea ce însemna trădare. Deși șocat și rănit, toate acțiunile lui Jack de după accident sugerează că nu a vrut să aibă deloc de-a face nici măcar cu o parte a misiunii. Și, ca unic supraviețuitor, se temea acum pentru viața sa. Așadar, este evident de ce, atunci când a sosit dr. Kennedy, Jack a refuzat să-și dea numele, deși acest lucru este adesea pus pe seama faptului că se exprima cu dificultate din cauza arsurilor.

„Misiunea specială“

Ce aveau de gând Kent și Hess? Și cine ar fi dorit să-i oprească, într-un mod atât de brutal? Dacă mergeau în Suedia într-o „misiune specială“ de pace, ar fi fost o țintă foarte tentantă atât pentru Uniunea Sovietică și pentru SUA, cât și pentru cei din Marea Britanie care se opuneau unei păci cu Germania.

Hess subliniase că zburase în Marea Britanie sub protecția regelui, idee considerată întotdeauna un semn de naivitate din partea lui. Dar dacă acest lucru era de fapt adevărat? Dacă ducele de Kent acționa în numele fratelui său, făcându-și datoria cavalerească și permițându-i astfel locțiitorului führer-ului – un emisar al păcii care venise cu steagul alb – să se întoarcă acasă, în conformitate cu Convenția de la Geneva? Poate Kent acționa din proprie inițiativă sau poate că aceste acțiuni făceau parte dintr-un complot mult

mai mare, pus la cale de gruparea pro-pace pentru a pune capăt implicării Marii Britanii în război.

Dacă membrii grupului pro-pace intraseră într-un con de umbră odată cu capturarea lui Hess, lumea se aștepta ca la un anumit moment ei să se regrupeze. Și era logic ca acel moment să fie vara anului 1942. Obiectivele lor rămăseseră neschimbate, cu excepția poate a faptului că acum, de când Marea Britanie se aliase cu URSS, se concentrau mai mult pe problema anticomunismului. Și mai exista un factor de influență – Polonia. Facțiunea propoloneză s-ar fi alarmat foarte tare dacă ar fi aflat de alianța sovietică, deoarece acest lucru ar fi însemnat ca după război Polonia să rămână în sfera de influență sovietică (ipoteză corectă, după cum avea să dovedească istoria). Pentru anticomuniști existau acum mai multe motive ca oricând să încerce să facă pace cu Germania. Iar printre cei cu un interes legitim în susținerea păcii se afla bineînțeles însuși ducele de Kent, care era nu numai un bun prieten al Poloniei în general, ci și un asociat apropiat al generalului Sikorski, care îi oferise tronul polonez (care nu ar fi putut să mai fie al lui dacă Uniunea Sovietică s-ar fi situat în război de partea câștigătoare).

Obiectivul politic al grupului pro-pace se aplica în egală măsură și susținătorilor imperiului, cum era de exemplu Beaverbrook. Era clar că alianța Marii Britanii cu SUA nu ar fi făcut altceva decât să sporească dependența ei economică și politică față de America și ar fi condus inevitabil la destrămarea Imperiului Britanic – Roosevelt încercase deja să insiste pe ideea independenței Indiei.[23] Existau neliniști legate de efectele implicării americanilor în războiul european și de cum ar fi putut influența harta politică a Europei după război. Generalii americani făceau presiuni pentru deschiderea unui al doilea front (invadarea Franței) în vara anului 1942, pentru a-i ușura pe sovietici.[24] Șefii de armată britanici opuneau rezistență la aceste presiuni din motive strategice: Aliații pur și simplu nu erau pregătiți pentru o operațiune atât de complexă și au continuat să nu fie pregătiți, până în 1944. Mulți erau îngrijorați că o ofensivă „pe jumătate victorioasă“ în Europa continentală ar deschide calea

pentru dominația sovietică. Dacă Aliații occidentali ar fi reușit să câștige un avanpost în Europa, divizând astfel forțele Germaniei, însă ar fi fost ulterior incapabili să avanseze, victoria rusă din est avea să le permită să înainteze în Europa și să cucerească Germania. Apoi, după război aveau să sădească sămânța revoluției în restul Europei.

Anticomuniștii s-au panicat și mai mult atunci când, la 11 iunie 1942, Eden a anunțat în Camera Comunelor că guvernul britanic încheiase cu șaptesprezece zile în urmă un tratat cu Uniunea Sovietică, tratat prin care nu numai că se confirma o alianță de douăzeci de ani, ci prin care cele două națiuni se angajau să coopereze strâns după război. Molotov venise în secret la Londra pe 21 mai, pentru a parafa tratatul care, pentru partea britanică, a fost semnat de Churchill, Eden, Clement Attlee și de Sir Archibald Sinclair.[25]

Având în vedere toate aceste motive, cei care erau anticomuniști și susțineau imperiul și-au dat seama că Marea Britanie nu se afla într-o situație din care ar fi avut de câștigat: Anglia fie ar fi pierdut războiul, fie l-ar fi câștigat, dar cu prețul unei influențe sovietice sporite, al unei dependențe din ce în ce mai mari de SUA și al sfârșitului imperiului. În orice caz, Marea Britanie tot nu câștiga încă războiul: deși atacurile Blitz se opriseră și amenințarea invadării teritoriului (dacă a existat vreodată) se spulberase, țara era acum angajată într-un război sângeros în Extremul Orient care o costa resurse prețioase, ca să nu mai vorbim de faptul că nu se descurca deloc bine în Africa de Nord. Atât Marea Britanie, cât și America pierdeau un număr impresionant de vase în Atlantic, din cauza submarinelor germane. În 1942, pierderile suferite de Marea Britanie depășeau producția de nave noi cu aproape 1 milion de tone; abia în mai 1943 producția a întors balanța în favoarea sa.[26] Și mai exista o problemă. Nu era clar care avea să fie rezultatul războiului ruso-german. Deși naziștii suferiseră unele înfrângeri în iarna din 1941–1942, stoparea ofensivei germane avea să aibă loc abia odată cu asediul Stalingradului. Într-adevăr, în august 1942 părea că germanii vor câștiga.[27]

Nici poziția lui Churchill în țară nu era prea sigură. Deși se bucura în general de popularitate, criticile cu privire la modul cum

ducea războiul începuseră din nou să apară în sferele de influență. După cum am văzut, în ianuarie 1942, după ce s-a întors de la o întâlnire cu Roosevelt, el le-a luat-o înainte criticilor săi, solicitând un vot de încredere și folosind numele lui Hess pentru a-i amenința. Deși a câștigat votul de încredere, poziția sa a continuat să fie șubredă pe parcursul anului 1942, din cauza mai multor dezastre militare. Luna februarie a acelui an a reprezentat momentul în care Singapore a capitulat în fața japonezilor, un moment pe care Churchill însuși l-a descris ca fiind „cel mai teribil dezastru și cea mai mare capitulare din istoria britanică".[28] Au sosit apoi devastatoarele vești ale căderii orașului Tobruk, din Africa de Nord, la 20 iunie. Medicul lui Churchill, Sir Charles Wilson (ulterior lord Moran), scria: „Pierderea orașului Tobruk a reprezentat picătura care a umplut paharul pentru cei care își pierduseră încrederea în calitățile de conducător ale lui Churchill."[29] (Este semnificativ că în acel moment toți candidații la alegeri parțiale susținuți de prim-ministru erau zdrobitor învinși.) Deși astăzi ar putea părea incredibil că în acel moment de implicare în război poziția lui Churchill era atât de nesigură, Wilson scria: „El [Churchill] însuși ne-a spus că în septembrie 1942, poziția sa era mai vulnerabilă decât în orice altă perioadă din timpul războiului."[30] În discursul pe care l-a susținut la conferința Partidului Liberal din 4 septembrie 1942, Sir Archibald Sinclair a simțit că este necesar să facă apel la partidul său, pentru a-i acorda sprijin lui Churchill și guvernului de coaliție.[31] De ce să se fi obosit să facă asta, dacă nu ar fi existat o opoziție serioasă? Dată fiind aversiunea pe care mulți politicieni o aveau în acel moment față de el, este mai credibil să presupunem că exista un partid anti-Churchill care dorea să pună capăt războiului, decât că nu ar fi existat.

În umbră

Tot cam pe atunci, anumiți jucători-cheie din grupul pro-pace – lorzii Beaverbrook și Halifax și Sir Samuel Hoare – aveau un schimb de scrisori foarte interesante. Beaverbrook și Hoare păstraseră

legătura în 1941 și 1942: Beaverbrook îl ținuse la curent pe vechiul său prieten din Madrid cu intrigile de la Whitehall, în special cu mișcările celor care se opuneau guvernului Churchill. Într-o scrisoare trimisă pe 17 februarie 1942 – pe care mențiunile „Privat și personal", Beaverbrook i-a adăugat de mână „și secret" –, acesta scria: „În Marea Britanie, ne aflăm în mijlocul unei crize politice. Ziarele au declanșat-o. Dar prim-ministrul o menține. Se pare că această etapă a crizei va trece. Care va fi următoarea etapă nu știu. Dar pot spune că agitația nu dă semne să se sfârșească."[32] În februarie, după o serie de discuții aprinse cu Churchill, Beaverbrook și-a dat demisia din guvern. Churchill i-a oferit fie postul de ambasador la Washington, fie acela de lord păstrător al Micului Sigiliu, însă el le-a refuzat pe amândouă. Au convenit să explice public faptul că Beaverbrook demisionase din motive de sănătate. În scrisoarea de demisie adresată lui Churchill, îl numește în mod ironic „salvatorul poporului nostru și simbolul rezistenței în lumea liberă".[33] Însă, așa cum observa A.J.P. Taylor, adevăratul motiv pentru care Beaverbrook a renunțat la putere a fost acela de a-și putea exercita influența.[34]

În lunile care au urmat demisiei sale, Beaverbrook s-a întâlnit cu alți politicieni, pentru a încerca să organizeze opoziția împotriva lui Churchill. Cea mai importantă dintre întâlniri a fost cea cu Ernest Bevin, care a susținut că Beaverbrook dorea să-i propună să-l înlocuiască pe Churchill în postul de prim-ministru. Potrivit biografului său, Alan Bullock, Bevin le-a împărtășit membrilor echipei sale credința că Beaverbrook susținea că „va face pentru Bevin ceea ce făcuse în războiul de mai înainte pentru Lloyd George". Bevin a refuzat oferta, amenințând că îi va mărturisi totul lui Churchill, amenințare la care Beaverbrook a început să râdă, replicând că Churchill nu îl va crede.[35]

Majoritatea comentatorilor cred că tentativele lui Beaverbrook de a-l alunga de la putere pe Churchill au eșuat din cauza unor reacții similare celei a lui Bevin, însă mai exista un prim-ministru în așteptare, care continua să mențină o relație strânsă cu Beaverbrook și anume Sir Samuel Hoare. Și alții îl țineau pe Hoare la curent cu

evenimentele, sugerându-i că îl considerau în măsură să preia puterea, în cazul în care Churchill era înlăturat. În 12 martie 1941, lordul Hankey, care fusese ministru fără portofoliu în Cabinetul de Război al lui Chamberlain, dar pe care Churchill îl ținea deoparte, îi scria lui Hoare:

> Toamna trecută, când erai acasă, te-am prevenit că nu cred că guvernul va mai rezista mult. Iar acum situația s-a înrăutățit. Oriunde te duci – în cluburi, în birouri guvernamentale, în parlament, pe Fleet Street sau în case particulare, nu auzi decât despre abuzurile lui Winston, iar eu aud acest lucru chiar și în cadrul serviciilor. Este clar că singurul lucru care încă menține acest guvern în funcție este dificultatea de a găsi un succesor pentru prim-ministru.

După discutarea anumitor evenimente din război, scrisoarea dactilografiată continuă astfel: „Cred, totuși, că foarte curând vom avea parte de o schimbare și sper să obținem un guvern mai bun și mai responsabil." Hankey adaugă și un post-scriptum, scris de mână: „Nu m-ar surprinde dacă situația ar scăpa de sub control în orice moment. Sentimentele sunt foarte puternice. Dacă o să întrevăd momentul, o să-ți dau de știre."[36]

Deși izolat în Madrid, Hoare avea în Londra atât influență, cât și suporteri și urmărea foarte atent evenimentele politice. Pe 21 mai, Halifax i-a scris din Washington, încheindu-și scrisoarea cu aceste cuvinte, aparent inocente: „Ne gândim să ne întoarcem în Anglia cam într-o lună, la sfârșitul lui iunie sau la începutul lui iulie. Nu poți să vii și tu atunci? Aș vrea să te văd."[37] Pe 12 iunie, Beaverbrook îi scria lui Hoare:

> Aici oamenii încep să-și dea seama din ce în ce mai mult ce ai realizat și cât de mult îți datorează țara aceasta.
>
> Așa stând lucrurile, cred că acum ar trebui să te întorci acasă. Este o greșeală din partea ta să stai în străinătate atât de mult... Evident, în viața politică au loc multe schimbări. Aici valorile se modifică permanent și vechile diviziuni dintre partide se estompează.
>
> Cursul războiului stabilește popularitatea administrației. Aceasta poate scăpa cu mai puține critici chiar și la adresa modului în care

a gestionat războiul, cu condiția ca știrile de pe front să fie satisfăcătoare. Însă un amalgam de știri proaste de peste hotare, cu o proastă gestionare a afacerilor interne, va genera, în opinia mea, o criză care în această etapă ar putea fi fatală guvernului, așa cum este el constituit în prezent...

Aș dori foarte mult să te văd din nou și să discut cu tine toate aceste chestiuni...[38]

Exact în aceeași zi, Beaverbrook îi scria unui prieten mai puțin intim, autorul american Damon Runyon: „În zilele întunecate de după [căderea] Singapore, a existat un val de critici și poate o slăbire a încrederii în guvern. Dar acum situația s-a schimbat... Prestigiul lui Churchill în țară este imens. El este liderul incontestabil, care nu are rival."[39]

Ce avea de gând Beaverbrook? Singurul răspuns posibil este acela că făcea un joc dublu, păzindu-și spatele și așteptând să vadă care dintre părți avea să iasă învingătoare.

Pe 25 iunie 1942, Hoare răspundea la scrisoarea lui Beaverbrook: „Planul meu în prezent este să încerc să mă întorc în Anglia pentru o vreme, probabil în august." El își încheie epistola cu ceea ce a fost considerată o declarație clară a intenției de a se întoarce în lumea politică din Whitehall, cu puțin ajutor din partea prietenului său, Beaverbrook:

... multe persoane din Anglia, inclusiv unii dintre alegătorii mei, s-au întrebat ce tot fac în Spania, iar unii au fost destul de critici în această privință. Crezi că ai putea să strecori din când în când în ziarele *Express* sau *Evening News* câteva paragrafe care să contracareze acest gen de atitudine? În definitiv, dacă aș veni în Anglia așa cum sugerezi tu, este important ca terenul să fie pregătit treptat.[40]

Este evident că Hoare plănuia să se întoarcă pentru ceva mai mult decât o scurtă vacanță. Se purta aproape ca și când simțea ceva promițător în aer, sosirea iminentă a unei schimbări majore care îl va aduce pe el (și pe alții) din nou la putere.

Între timp, Churchill bănuia că Beaverbrook complotează împotriva lui. În iulie 1942, prim-ministrul s-a confruntat cu o

provocare majoră: în Camera Comunelor s-a cerut un vot de neîncredere față de guvernarea lui Churchill. Deloc surprinzător, acesta se aștepta ca Beaverbrook să ia partea criticilor săi, însă el nu numai că l-a susținut pe prim-ministru, ci l-a aclamat ca fiind liderul fără rival al Marii Britanii.[41] Oare ce avea de gând?

Dacă ar fi existat o încercare de a-l înlătura pe Churchill – vreun soi de lovitură de stat tipic britanică –, Beaverbrook ar fi fost un jucător-cheie. În definitiv, luase deja parte la o „lovitură de palat" care înlăturase un prim-ministru din funcție în mijlocul războiului, lucru cu care se mândrea de altfel. Varianta oficială prezentată în biografiile sale susține că, în vara anului 1942, el îl sprijinea în totalitate pe Churchill, fiind cu adevărat unul dintre principalii săi apărători. De asemenea, era un susținător aprig al deschiderii celui de-al doilea front și al alianței cu Uniunea Sovietică.[42] Să fi fost totuși aceasta poziția sa reală? Sau doar încerca să-i inducă lui Churchill un fals sentiment de siguranță? Pe 10 iulie îi scria lui Hoare, oferindu-i detalii cu privire la votul de neîncredere și adăuga că premierul a câștigat deoarece criticii săi „nu au fost niciodată în stare să convingă că ei sau alții ar putea fi o alternativă la actuala administrație". Gândul la o „alternativă" părea să-i stăruie în minte. Apoi a continuat:

> Cu toate acestea, guvernul nu este prea popular în rândul populației. Există o presiune crescândă în favoarea eliminării comisiilor... Susținătorii coaliției sunt aproape la capătul puterilor. Iar la alegeri cel mai abil va câștiga scaunul, indiferent de tabăra din care face parte.
>
> Veștile despre flotă și despre situația militară rusească domină știrile. Ambele sunt prezentate ca fiind critice. Cu toate acestea, nu reprezintă o amenințare imediată pentru cei de aici... De fapt, se putea spune că devierea conflictului armat spre est a eliminat presiunea și sentimentul de pericol din țară.[43]

Dacă citim printre rânduri, Beaverbrook îi transmite lui Hoare că momentul ales este foarte bun pentru a acționa, din punctul de vedere al opoziției politice față de Churchill, al stării de spirit publice și al situației militare. Așadar, terenul era pregătit. Halifax și Hoare

au avut grijă să se întoarcă amândoi la Londra în timpul lunii august. Halifax a avut o audiență la rege în 11 august,[44] după care s-a întors la Washington în 23, în aceeași zi în care Hoare sosea la Londra, de la Lisabona. Și acesta a avut o audiență la rege, pe 28 august.[45]

Interesant este faptul că, în prima jumătate a lunii august, în rândul comunității britanice din Madrid – și al jurnaliștilor spanioli – circulau zvonuri potrivit cărora Sir Samuel Hoare ar fi fost implicat în negocieri secrete de pace cu ambasadorii german și italian. Zvonurile au devenit atât de insistente încât lady Maud Hoare, într-un discurs ținut în cadrul unei „petreceri de tricotat", a trebuit să le infirme, numindu-le „apă de ploaie". A avut însă grijă să adauge că „germanii își dau seama că acesta ar fi un moment foarte bun pentru încheierea păcii și știu că nu vor mai avea o astfel de șansă".[46]

Mișcări suspecte

În decisiva lună august a anului 1942, conspiratorii mai aveau un element în favoarea lor, Churchill nu se afla în țară. Întrerupându-și călătoria în Egipt, a mers la Moscova pentru a se întâlni cu Stalin în 12 august. Deși, din motive de siguranță, vizita nu a fost făcută publică până pe 18 august, cabinetul și membrii de vază ai parlamentului știau despre ea cu ceva timp înainte. Scopul vizitei era ca premierul să îi dea lui Stalin vestea proastă că în acel an nu se va deschide un al doilea front al Aliaților, deși a amintit în discuție despre operațiunea Torța, ofensiva comună a Angliei și a Statelor Unite în Africa de Nord, planificată pentru luna noiembrie.

O astfel de întâlnire de succes ar fi consolidat enorm poziția lui Churchill acasă și peste hotare, ceea ce s-a și întâmplat, și ar fi angajat bineînțeles Marea Britanie într-o alianță mult mai strânsă cu Uniunea Sovietică, spre oroarea anticomuniștilor. Așadar, dacă exista un moment în care gruparea favorabilă păcii trebuia să acționeze, atunci el venise.

Atunci a părut ciudat că Churchill a ales special un pilot american, pe nume Vanderkloot, pentru a ghida avionul care l-a dus la întâlnire, lucru care l-a îndemnat pe doctorul premierului, Sir Charles Wilson – care de altfel l-a și însoțit –, să scrie în jurnalul său: „M-am întrebat de ce fusese ales un pilot american pentru a ne duce în siguranță la Cairo, însă nu mi s-a părut a fi momentul potrivit să pun întrebări."[47] Poate că, nemaiștiind în cine putea avea încredere, Churchill nu a îndrăznit să-și încredințeze viața unui pilot RAF, în acele momente hotărâtoare.

Mai există și alte ciudățenii. Churchill s-a întors mai devreme decât fusese programat – pe 24 august –, la bordul unui bombardier Liberator, îmbrăcat în uniformă de general de flotilă (același grad cu al ducelui de Kent). Le-a spus reporterilor: „Spuneți-mi dl Bullfinch*", ceea ce părea să-l amuze foarte tare.[48] A călătorit apoi cu trenul până la Paddington Station, ajungând la ora 23.25) și a fost întâmpinat, conform instrucțiunilor sale și în ciuda orei târzii, de o mulțime foarte distinsă, din care făceau parte liderii principalelor trei partide politice, Eden, Attlee și Sir Archibald Sinclair, toți membrii cabinetului, ambasadorii american și sovietic și reprezentanții statelor-majore ale tuturor forțelor armate, printre care și lordul Louis Mountbatten.[49] Să fi fost această adunare un fel de test de loialitate, să le fi ordonat Churchill să vină acolo doar ca să fie cu ochii pe ei sau voia pur și simplu să-și afirme puterea? Este interesant să observăm cine nu se afla acolo – nu exista nici măcar un reprezentant al vreunei familii regale europene, nici al celei britanice (cu excepția lordului Louis Mountbatten, care se afla acolo datorită funcției sale la Marele Stat-Major), și nici un reprezentant polonez.

Și de ce alesese numele „Botgros", care părea că-l amuză copios? Nu am putut găsi nici o explicație pentru acest lucru până când nu am recurs, în ultimă instanță, la o enciclopedie a păsărilor, din anii 1940. Articolul referitor la botgros menționează că, deși în mod

* Botgros (în limba engleză, în original), pasăre cu un cioc puternic și scurt, cu care poate sparge ușor sâmburii de cireșe, caise etc. (n.trad.)

normal este privit de cultivatorii de arbori fructiferi ca o amenințare, deoarece se hrănește cu mugurii fructelor, acest lucru este fals, deoarece pasărea mai degrabă curăță pomii, decât îi distruge, rupând numai mugurii putreziți spre binele întregului pom. Oare Churchill s-a autointitulat „dl Botgros" deoarece era pe punctul de a ciuguli ceva muguri? Sau poate întrebarea ar trebui să fie pe cine era pe punctul de a „curăța"? În ziua următoare, avionul ducelui de Kent se prăbușea și, după toate aparențele, odată cu el și Rudolf Hess, diamantul din coroana grupării pro-pace și anti-Churchill. Nu e de mirare că „dl Botgros" jubila.

Există semne de întrebare cu privire la acțiunile ducelui de Kent de dinaintea zborului fatal. Varianta oficială susține că acesta plecase de la The Coppins, din Buckinghamshire, cu o zi înainte, condusese mașina până la Londra, apoi luase un tren de noapte spre Scoția, de unde fusese dus la Invergordon. Însă biograful familiei Kent, Audrey Whiting, afirmă că ducele ar fi plecat de la The Coppins pe 23 august, fără să precizeze ce a făcut acesta în ziua următoare.[50] Însă un prinț străin în exil, prințul Bernhard al Olandei – conte german prin naștere și membru al Partidului Național-Socialist – a afirmat că el a fost ultima persoană care a luat masa împreună cu Kent la Balmoral, cu o seară înainte de accident, iar o biografie a reginei mame confirmă faptul că, înaintea zborului, Kent fusese împreună cu părinții săi, la Balmoral.[51] Deși nu ar fi nimic neobișnuit ca ducele de Kent să-și fi întrerupt zborul la Balmoral, este clar că acesta este un subiect mult prea sensibil pentru a fi recunoscut, posibil din cauza întâlnirii cu prințul Bernhard, a cărui prezență nu a fost niciodată explicată.

Mai există, de asemenea, câteva întrebări legate de reuniunea caselor regale britanice și străine care a avut loc în acea seară la Balmoral. Din relatări, este clar că vizita lui George al VI-lea și a reginei Elisabeta nu era programată.[52] Ducele de Gloucester și soția sa, prințesa Alice (sora ducelui de Buccleuch), au făcut și ei o vizită de ultim moment la Balmoral.[53]

Cum istoria este scrisă de învingători, dovezile cu privire la o tentativă de lovitură de stat au dispărut, însă toate dovezile indirecte conduc la certitudinea că un complot extraordinar a avut ca punct culminant luna august a anului 1942. Toate ne trimit la o încercare dramatică de a pune capăt războiului: o „lovitură de palat" la Londra, care să-l înlăture pe Churchill de la putere și să-l înlocuiască cu Hoare, în timp ce Kent și Hess ar fi urmat să apară împreună la Stockholm pentru a anunța un acord de pace. Sau poate Kent acționa doar în numele a ceea ce el considera a fi datoria sa de cavaler al aerului, redând libertatea aviatorului nazist/mesagerului de pace. Sau la fel de bine ar fi putut să-l ferească din calea răului, având în vedere că se aștepta la dezlănțuirea unei confruntări între facțiunile pro- și anti-Churchill. Este puțin probabil că vom afla vreodată întregul adevăr.

Pe 3 octombrie, un ziar din Stockholm susținut de naziști solicita ridicarea vălului de secretomanie din jurul locțiitorului führer-ului. Ziarul susținea că misiunea acestuia făcuse parte din politica lui Hitler de a forma o alianță cu Marea Britanie și că Hess ar fi trebuit să încheie o înțelegere înaintea atacului german asupra Rusiei. Articolul sublinia că Churchill respinsese oferta lui Hess, fără a consulta parlamentul sau a informa publicul britanic, afirmând că luase decizia de a o refuza și de a-l băga la închisoare pe Hess după ce s-a consultat cu Roosevelt. Articolul de presă susținea apoi că președintele american se împotrivise condițiilor din ofertă deoarece nu dorea ca Europa să devină prea puternică sau prosperă. Un război european ar fi împiedicat să devină realitate oricare dintre aceste posibilități.[54]

Mai mult, este ciudat că, în lunile care au urmat, după ce fusese aparent uitat, Hess a devenit dintr-odată un subiect de interes pentru guvernul sovietic, ocazie cu care speculațiile cu privire la misiunea lui s-au înmulțit. Întrebările lui Stalin cu privire la locul în care se afla și la modul cum era tratat Hess au dus la apariția articolului din noiembrie 1942, la care ne-am referit anterior. În același timp, în ziarele rusești apăreau articole care acuzau Marea Britanie că

adăpostește criminali de război, precum Hess, sugerând că aceasta era pe punctul de a încheia o înțelegere cu Germania.[55]

Apoi, în 5 decembrie 1942, ambasadorul german în Portugalia, baronul Oswald von Hoyningen-Huene, îi trimitea o telegramă lui von Ribbentrop, cu următorul conținut:

> Potrivit celor aflate de ambasadă din surse confidențiale, moartea ducelui de Kent a fost discutată recent în cele mai restrânse și secrete cercuri ale clubului britanic de aici. Fondul discuției a fost acela că accidentul ar fi fost un act de sabotaj. Se spune că, asemenea ducelui de Windsor, ducele de Kent era în favoarea unei înțelegeri cu Germania, devenind din această cauză o problemă din ce în ce mai serioasă pentru clica guvernamentală. Cei care îl însoțeau se pare că susțineau aceleași idei, așa că scoaterea lor din joc ar fi reprezentat un avantaj.[56]

Note

[1] Din procesele prezentate în filmul *The Last Sunderland Flying Boat*, produs de Patrick Kempe, 1993
[2] Wilson, p. 63
[3] Irving, *Accident*, p. 143
[4] *Ibid.*, p. 144
[5] *Ibid.*, pp. 148–149
[6] *Ibid.*, pp. 158–162
[7] Cadogan, p. 449–454
[8] Irving, *Accident*, p. 168
[9] *Ibid.*, pp. 163–166
[10] Lichfield
[11] Irving, *Accident*, p. 175
[12] *Glasgow Herald*, 7 septembrie 1942
[13] Interviu radio al lui Will Bethune *(op. cit.)*
[14] R.M. Jones, scrisoare către *After the Battle*, august 1986, pp. 51–52
[15] Pagina de internet a proiectului Scots at War al Universității Edinburgh, www.saw.arts.ed.ac.uk/secret/auxiliary.html. O unitate auxiliară a fost înființată la Berriedale în 1940, însă a fost ulterior transferată la Golspie, în Sutherland.
[16] David J. Smith, „The Death of the Duke of Kent", p. 32

[17] Howarth, p. 175
[18] Stafford, *Churchill and Secret Service*, pp. 84–85
[19] Greig, p. 282
[20] Interviu radio al lui Jean Auld *(op. cit.)*
[21] Bruce Robertson, „Coastal Colours" în John W.R. Taylor (ed.)
[22] Bitler, p. 91
[23] Moran, pp. 46–48
[24] A se vedea, de exemplu, Bryant, pp. 323–430 (bazat pe jurnalele feldmareșalului viconte Alanbrooke)
[25] Coates și Coates, pp. 709–719
[26] Detalii din Grove (ed.)
[27] Werth, pp. 441–443
[28] Moran, p. 42
[29] *Ibid.*, p. 54
[30] *Ibid.*, p. 97
[31] *Evening Citizen*, 5 septembrie 1942
[32] Biblioteca Universității Cambridge, Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 19
[33] A.J.P. Taylor, p. 518
[34] *Ibid.*, p. 520
[35] Bullock, *Life and Times of Ernest Bevin,* vol. II, p. 177
[36] Biblioteca Universității Cambridge, Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 17
[37] *Ibid.*: Partea a XIII-a, dosar 4
[38] *Ibid.*: Partea a XIII-a, dosar 17
[39] A.J.P. Taylor, p. 535
[40] Biblioteca Universității Cambridge, Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 19
[41] A.J.P. Taylor, pp. 536–537
[42] *Ibid.*, Capitolul 21
[43] Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 19
[44] Buletinul Curții, *The Times*, 11 august 1942
[45] *Ibid.*
[46] Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 4
[47] Moran, p. 66
[48] *The Times*, 25 august 1942
[49] *Ibid.*
[50] Whiting, p. 102
[51] David Sinclair, p. 151
[52] *Ibid.*
[53] Prințesa Alice, pp. 127–128

[54] Articol în *Glasgow Herald*, 5 octombrie 1942
[55] Werth, p. 487
[56] Macwhirter

CAPITOLUL PAISPREZECE

Sindromul Hamlet

Suntem convinși că în vara anului 1942 existau doi Hess, unul în Scoția și unul la Maindiff Court, în Abergavenny, Țara Galilor. Având în vedere modul în care s-a atras atenția asupra lui Hess cel aflat la Maindiff și asupra faptului că, din punctul de vedere al autorităților, el era singurul Hess, se pare că acesta fusese de fapt o țintă falsă, în scopul de a mușamaliza faptul că adevăratul Hess se afla în altă parte. Dar spre sfârșitul războiului – și începând probabil din august 1942 – nu a mai existat decât un singur Hess, care se afla în Abergavenny. Informațiile potrivit cărora Hess se afla în Scoția sunt specifice verii anului 1942, după acest moment nemaiexistând nici o dovadă cu privire la existența unui al doilea Hess, în Scoția sau în altă parte.

L-am plasat pe adevăratul Hess în nordul Scoției, la Caithness, pe domeniul ducelui de Portland, la Braemore Lodge și (pentru scurt timp) la Lochmore Cottage. Am făcut legătura între acest lucru și prăbușirea avionului în care și-a pierdut viața ducele de Kent și în care suntem siguri că a mai existat un om în plus față de câți urcaseră inițial la bord, accident petrecut în aceeași zonă în august 1942.

Bineînțeles, teoria dublurii are o problemă majoră, bătătoare la ochi. Deși pare să se potrivească perfect cu dovezile, trebuie să recunoaștem că avem rezerve că ar fi putut cineva să se lase judecat și condamnat în locul lui Hess, ca să nu mai spunem că ar fi trebuit

să-și trăiască restul vieții în condițiile cele mai grele și mai lipsite de speranță. Și de ce să fi permis autoritățile britanice ca un înlocuitor – care ar fi putut în orice moment să-și dezvăluie secretul – să fie încarcerat în Spandau sau să se prezinte la proces cu aceleași riscuri? De ce să nu fi aranjat o moarte „accidentală" ori să pretindă că a suferit un atac de cord fatal? În timpul războiului, ei ar fi trebuit să se gândească de două ori înainte de o acțiune atât de drastică, din cauza represaliilor posibile împotriva prizonierilor de război britanici. Dar de ce să mai păstreze încă dublura după terminarea războiului?

Cel puțin un lucru este clar: dacă Hess cel condamnat la Nürnberg era o dublură, atunci probabil că el a participat la minciună. Este posibil să ne gândim la scenarii în care s-ar fi putut întâmpla acest lucru. În romanul său *Spandau Phoenix,* scris în 1993 și bazat pe ipoteza unei sosii, Greg Iles susține că dublura (în realitate Alfred Horn) a menținut minciuna deoarece viața membrilor familiei sale ar fi fost amenințată, așadar, a acceptat minciuna din cauza politicii naziste *Sippenhaft*[*]. Aceasta este explicația susținută și de M.R.D. Foot.[1] (Mai există și alte posibilități, pe care le vom discuta în acest capitol.)

O altă întrebare evidentă este cea legată de identitatea nefericitei dubluri. Din păcate, aceasta va rămâne probabil una dintre cele mai mari întrebări legate de întreaga afacere Hess, pentru că toate detaliile documentare au fost distruse. Tot ce putem spune, cu un anumit grad de certitudine, este că era probabil de origine germană – având în vedere că germana era limba sa maternă – și un nazist devotat. Ar fi putut fi un prizonier de război în Marea Britanie, pe care autoritățile britanice să-l fi remarcat deja din cauza ciudatei sale asemănări cu adjunctul führer-ului. Într-adevăr, povestea lui Charles Fraser-Smith privind realizarea unei copii după uniforma lui Hess, la câteva zile după capturarea acestuia, sugerează că britanicii deja aveau în minte pe cineva care să ia locul lui Hess. Dar dincolo de astfel de speculații, nu există nici o dovadă.

Există indicii care să susțină – sau să desființeze – ideea că la Spandau nu se afla adevăratul Hess? Și există oare ceva ce ne-ar

[*] Vezi p. 332 (n.red.)

putea ajuta să explicăm de ce un fals Hess acceptase, de bunăvoie sau nu, o soartă atât de stranie și de tristă?

Se poate presupune că numai adevăratul Hess ar fi putut scrie scrisorile pe care acesta le-a trimis din diferitele închisori în care s-a aflat, de-a lungul anilor. Totuși, se spune că în timp ce era la Mytchett Place, Hess și-ar fi petrecut o mare parte a timpului scriind, deși nimic din ce a scris nu a fost făcut public. Detaliile cu privire la viața sa și la cele mai intime gânduri, cuprinse în aceste scrieri, ar fi putut fi cu ușurință refolosite de cei aflați în spatele dublurii. În 1954, Sir John Wheeler-Bennett, biograful lui George al VI-lea, i-a scris ducesei de Hamilton, și i-a oferit un exemplar al memoriilor pe care Hess le-a scris cât timp s-a aflat în Marea Britanie.[2] Într-adevăr, unele dintre scrisorile acestuia par a fi extrase dintr-o carte. Chiar și Wolf Hess – care respinge ideea dublurii – acceptă că măcar una dintre scrisorile trimise din celula lui Hess de la Nürnberg conține erori atât de mari și detalii atât de neverosimile încât trebuie să fi fost scrisă la ordinele celor care îl țineau captiv. Și dacă cel puțin o scrisoare este de acest fel, de ce nu ar fi mai multe?

Puzzle-ul psihiatric

După cum am văzut, dincolo de amintirile ocazionale pe care le-a oferit chiar el presei, cartea lui Rees este singura sursă de informații cu privire la viața personală a lui Hess în timpul detenției la Maindiff Court, care cuprinde în mare parte anii 1942 și 1943. După ce descrie sosirea lui Hess la Maindiff, mai există un singur fragment referitor la perioada în care credem că au existat doi Hess, din 4 august 1942, când Rees notează că maniile pe care le prezenta anterior prizonierul păreau să fi dispărut.[3] Apoi nu mai există nici o referire până pe 29 septembrie – dată după care noi credem că adevăratul Hess ar fi murit – și chiar și atunci nu există decât un singur episod, până la începutul anului 1944, când pare că se reia întreaga poveste referitoare la maniile psihiatrice. Și, așa cum am văzut, Crucea Roșie nu a avut permisiunea de a-l vizita pe Hess de la începutul anului 1943 și până la sfârșitul captivității sale.

Potrivit lui Rees, din septembrie 1942, starea mintală a lui Hess la Maindiff Court a revenit la condiția pe care o avusese și la Mytchett Place, cu episoade de halucinații paranoide (cu acuzații la adresa gărzilor care îl otrăveau și așa mai departe), ce alternau cu perioade mai raționale. Însă, la începutul anului 1944, se spune că a apărut un nou simptom: amnezia isterică. Deși se spunea că Hess ar fi avut un episod de pierdere a memoriei și la Mytchett Place, de această dată era complet diferit: în timp ce tulburarea anterioară fusese pusă pe seama unei confuzii mintale generale,[4] aceste noi episoade erau tratate complet diferit.

Primul episod amnezic a fost raportat pe 3 februarie 1944 (deși cartea lui Rees susține, probabil din greșeală, că el ar fi avut loc în 1943). Rees afirmă că acest simptom apăruse încă de la ultima examinare, la începutul lunii octombrie 1943. Apoi adaugă: „Boala sa este... amnezie isterică, o boală comparabilă cu starea în care ajung mulți soldați în vreme de război și chiar civili, atunci când sunt confruntați cu situații cărora li se pare imposibil să le facă față. O pierdere a memoriei este în aceste cazuri un mecanism de autoprotecție".[5] Rees pune declanșarea bolii pe seama veștilor din ce în ce mai proaste pentru naziști venite de pe Frontul de Est. De asemenea, el susține că:

> Dacă prizonierul ar fi fost un civil obișnuit..., atunci este practic sigur că am fi putut recupera întreaga sa memorie într-un timp foarte scurt, fie cu ajutorul hipnozei, fie prin ceea ce se numește narcoanaliză, cu alte cuvinte prin utilizarea unui anestezic administrat intravenos. Din păcate, chiar dacă metoda hipnozei ar fi fost justificată, pacientul ar fi fost foarte reticent la ea și, mai mult decât atât, Ministerul de Externe avusese câteva obiecții cu privire la utilizarea drogurilor, obiecții care presupun că se mențin.[6]

Trebuie să subliniem că, așa cum a notat Rees însuși, halucinațiile paranoide și amnezia isterică sunt simptome ale unor boli psihice diferite. Cele două nu au legătură între ele. Interesant este că începutul amneziei a provocat revenirea maiorului Dicks, care plecase de la Mytchett Place în iulie 1941. Aceasta a rezultat în ceea ce se consideră a fi singura perioadă când Hess, cu permisiunea sa, a primit droguri. Într-o încercare de a-i redeștepta memoria, i s-a

administrat pentatol sodic, „serul adevărului“. Așa cum am văzut, chiar și sub influența drogului, Hess părea să nu-și amintească nimic, cu excepția momentului când a fost întrebat de rănile de la piept. A părut atunci să-și revină brusc din amnezie, cerând un pahar cu apă. A fost exact ca și cum s-ar fi trezit dintr-o transă hipnotică, datorită întrebării privind rana de la piept. Deosebit de semnificativ este că, în 1947 când i-a scris lui Ilse despre același episod petrecut în Spandau, Hess a afirmat că se prefăcuse a suferi de amnezie, reușind să facă asta chiar și când i se administra serul adevărului.[7] Este ciudat însă că acest gând i-a trecut prin minte – și a ieșit la iveală în scrisoarea adresată lui Ilse – exact în momentul când apărea cartea lui Rees.

Relevant de menționat, în scrisoarea sa din 1958, adresată psihiatrului canadian W. Clifford Scott, Rees se referă la acest episod, precizând că s-ar fi utilizat „pentatolul și sugestia“.[8] Cu alte cuvinte, Hess a fost drogat *și* hipnotizat pentru a fi adus într-o stare mai ușor de influențat. Și, de vreme ce fusese adus de la Londra, special pentru această sesiune, se presupune că maiorul Dicks era un specialist în hipnoză.

Mai înainte, pe 21 ianuarie 1944, Hess îi scria lui Ilse, spunându-i că își pierduse memoria: „Acesta este motivul pentru care nu pot, de fapt, să îți scriu o scrisoare rezonabilă; de aceea, aș dori să am amintiri pe care să le ai și tu. Este altceva să răspund la scrisori care îmi oferă material de reflexie și sugestii“.[9] Pare a fi o încercare de a preîntâmpina bănuielile, explicând de ce nu scrie decât despre subiecte pe care le menționează mai întâi soția sa.

Presupusa amnezie a durat câteva luni. Pe 4 februarie 1945, a existat o a doua tentativă, așa-zisă de suicid, a lui Hess, când acesta a încercat să se înjunghie în piept cu un cuțit de pâine.[10] Deși a susținut că și-a introdus cuțitul în piept până la mâner, nu a făcut decât să îl înfigă într-un pliu al pielii, ceea ce a avut ca rezultat două crestături paralele, care ulterior s-au cicatrizat. Deși rana a avut nevoie de două cusături, s-a pretins – printre alții de către Sir Geoffrey Howe și, bineînțeles, de prizonierul însuși – că aceste cicatrici ar fi fost urmele rănii suferite de Hess în Primul Război Mondial. Am putea să fim tentați să speculăm că din acest motiv le și făcuse „Hess“. Dacă era o

sosie și știa că ar fi trebuit să aibă acele cicatrici pe piept (deși nu avea nici un fel de idee cu privire la poziționarea lor), poate că încerca să se asigure că le are.

La Nürnberg, comportamentul bărbatului despre care se știa că este Rudolf Hess a fost extraordinar. Deși a lăsat impresia unui om epuizat mintal (și uneori și fizic), el s-a purtat cu mare inteligență, programatic sau accidental. Prin acest comportament „de om nebun" – care a inclus până și refuzul de a-și vedea soția, incapacitatea de a-și recunoaște foștii colegi apropiați, printre care Hermann Göring și propriile sale secretare, și refuzul de a-și scrie numele – el reducea posibilitățile de a fi demascat ca impostor. Și, bineînțeles, acest scenariu avea nevoie ca dublura să inventeze în permanență scuze. Pe de altă parte, este greu să ignorăm dovezile pe care le vedem cu ochiul liber: jurnalele de știri prezintă un bărbat care pare a fi cu adevărat confuz și chinuit, indiferent dacă era sau nu adjunctul führer-ului. Într-un anume sens, starea mintală a lui Hess ne face să ne amintim de marea dezbatere literară din jurul personajului Hamlet: era el nebun sau așa-zisa nebunie era doar un pretext pentru a-și îndeplini obiectivele? Din păcate, pentru o bună perioadă de timp, genul de „sindrom Hamlet" pe care îl prezenta Hess a apărut la fel de incurabil ca boala prințului Danemarcei. Nimic nu este clar cu privire la comportamentul lui Hess de la Nürnberg. Deși psihiatrii care l-au examinat au ajuns la concluzia că amnezia de care suferea era reală, fiind rezultatul unei boli isterice, el susținuse atât în boxa acuzaților, cât și în scrisorile trimise lui Ilse că doar se prefăcea a-și fi pierdut memoria. Celălalt mare paradox este că numai psihiatrii britanici susțineau că Hess suferă de paranoia, pe baza trecutului său medical, în timp ce alții, care l-au examinat pentru prima dată, spuneau că nu prezenta sub nici o formă astfel de simptome.

Paradoxurile legate de comportamentul lui Hess au generat câteva declarații ciudat de ilogice. Atunci când, spre sfârșitul procesului, curtea a cerut unui alt psihiatru, dr. G.M. Gilbert, să îl evalueze pe Hess, acesta a declarat:

> Nu există nici o îndoială că, la începutul procesului, Hess se afla într-o stare de amnezie completă. Opiniile comisiilor psihiatrice în

acest sens și cu privire la starea sa de sănătate psihică s-au bazat doar pe îndelungi observații...

În ziua audierii speciale în cazul său, 30 noiembrie 1945, Rudolf Hess și-a recăpătat memoria. Cauza acestei reveniri este un mister și pentru știință..."[11]

Gilbert își continuă apoi raportul, speculând că Hess și-ar fi recăpătat memoria pentru „a-și salva reputația" și pentru a nu fi exclus de la proces, însă nu spune și cum ar fi putut să facă acest lucru un amnezic adevărat.

Mai există o anomalie majoră. Hess cel care a mers la Spandau și-a revenit brusc atât din paranoia, cât și din amnezie fără să primească nici un fel de tratament pentru vreuna dintre aceste afecțiuni. Într-adevăr, deținutul nr. 7 era destul de normal din punct de vedere mintal – fără a prezenta vreun semn de demență senilă, până cu puțin timp înainte de moartea sa, la vârsta de nouăzeci și trei de ani. Cum s-a putut ca un om care se presupune că suferea de schizofrenie paranoidă să devină brusc perfect normal, mai ales în condiții traumatizante și de stres puternic?

Printre documentele puse la dispoziție de Alexander s-a aflat și un raport – scris de Maurice N. Walsh, consultant în neuropsihiatrie pentru Armata SUA – cu privire la o examinare a lui Hess care a avut loc la Spandau, pe 25 mai 1948, prima evaluare psihiatrică a prizonierului după ce acesta a început să-și ispășească pedeapsa. Raportul este cu siguranță real (însoțea corespondența privată dintre Rees, Dicks și Walsh, care discutau despre el). Concluziile lui Walsh sunt foarte interesante:

În primul rând, cred cu tărie că Rudolf Hess nu suferă în acest moment de psihoză. Nu prezintă semne de tendințe halucinante, maniacale sau depresive... Starea lui mintală nu prezintă simptome de paranoia. Inteligența sa este evident superioară. Deși Hess crede că memoria sa este intactă în momentul de față, nu a reușit sub nici o formă să-și amintească de cele două episoade amnezice care au avut loc în Anglia, întărind astfel impresia creată după citirea cărții generalului de brigadă Rees, *The Case of Rudolf Hess*, și anume că ele ar fi fost de origine isterică.[12]

Încă o dată, această parte a diagnosticului lui Walsh se bazează exclusiv pe afirmațiile făcute în cartea lui Rees, deoarece el nu văzuse nici un semn al amneziei lui Hess. Oricum, bazându-se pe faptul că raportul lui Rees era corect, Walsh ajunge la concluzia că Hess era amnezic pentru că nu-și putea aminti aceste episoade. Apoi continuă:

> Era evident că Hess făcea eforturi de a mă impresiona cu sinceritatea și normalitatea sa. Era foarte politicos și receptiv și mă privea frecvent drept în ochi, în timp ce-mi vorbea. Nu dădea impresia că ar fi ostentativ sau că și-ar supraestima importanța, ci, dimpotrivă, avea o atitudine modestă și sigură de sine.

Walsh l-a întrebat pe Hess despre cele două tentative de suicid pe care le avusese, iar el a răspuns că ambele fuseseră cauzate de depresia în care căzuse din pricina eșecului misiunii sale. Știm însă că prima „tentativă de sinucidere" nu s-a produs din acest motiv, ci pentru că se temea că i se administrează droguri. De asemenea, clasificarea celui de-al doilea episod – cel cu cuțitul de pâine – drept o tentativă de suicid este îndoielnică. Apoi, atunci când Walsh a abordat subiectul perioadei petrecute în Alexandria, Hess „a răspuns că nu-și mai amintește nimic despre viața sa în Egipt, cu excepția unor detalii vagi cu privire la locuința sa și la membrii familiei sale".

Raportul lui Walsh se încheie astfel:

> Pe scurt, impresia mea este că Rudolf Hess este un individ de o inteligență superioară, cu trăsături de personalitate schizoidă și că, în prezent, nu prezintă semne de psihoză, dar par să existe dovezi că a suferit cel puțin două episoade de amnezie isterică și de depresie cu tentative de suicid, ambele având loc într-o perioadă în care a fost expus unui puternic stres emoțional.

Raportul lui Walsh este foarte important. El ne spune că, la mai puțin de nouăsprezece luni de la bufoneriile sale de la Nürnberg, Hess era complet normal. Și așa a și rămas. O altă evaluare psihologică, făcută în 1964, a conchis că prizonierul este „un bărbat vioi care, în acest moment, nu prezintă nici un fel de tulburări ale gândirii, ale memoriei sau ale capacității de orientare".[13]

Locotenent-colonelul Tony le Tissier, ultimul director britanic al închisorii de la Spandau – numit în 1981 – își amintește în cartea sa, *Farewell to Spandau,* că nu a observat nici un semn de afecțiune mintală la cel mai bătrân „chiriaș" al acesteia, scriind: „Acest comportament ciudat (pe care l-a manifestat la Maindiff Court și la Nürnberg) încetase cu mult timp înainte de a apărea eu în peisaj".[14] Într-adevăr, la sfârșitul lunii aprilie 1987 – cu patru luni înainte de moartea sa –, când Hess a fost dus la Spitalul Militar Britanic din Berlin suferind de pneumonie, medicii au raportat că observaseră primele semne de demență senilă. În acest sens, având în vedere că nu luaseră niciodată în calcul o astfel de posibilitate și implicațiile sale, le Tissier a convocat o întâlnire de urgență a directorilor, deoarece trebuiau să decidă cum vor face față provocărilor îngrijirii unui prizonier senil.[15]

Mintea unui cercetător obiectiv este mai mult decât preocupată de problemele generate de sindromul Hamlet pe care îl prezenta Hess. De exemplu, oare dacă acesta doar se prefăcea că este nebun la Nürnberg, se prefăcea și în Marea Britanie? Dacă la proces doar făcea pe amnezicul, ce se întâmplase cu pierderile de memorie suferite anterior, la Maindiff Court? Poate că toate făceau parte din rol, având în vedere că toate episoadele de acest gen au dispărut imediat după terminarea procesului. Oricum, se știa că făcuse afirmații similare și înainte: potrivit lui Rees, în ziua celei de-a doua „tentative de suicid" – incidentul cu cuțitul de pâine –, el făcuse o listă de persoane despre care pretindea că s-ar afla sub controlul mintal al evreilor.[16] Din listă făceau parte Churchill, Eden (pe motiv că fusese odată nepoliticos cu Göring, la un banchet), întregul guvern bulgar – și chiar și un „Rudolf Hess". Este curată nebunie, dar poate că aici este cheia problemei. Poate că prezența neobișnuită a acestui nume pe listă ascunde faptul că a fost elaborat de un om lucid, care dorea să fie considerat nebun. Dar dacă nu era nebun – așa cum precizează Peter Padfield, bazându-se pe faptul că scrisorile pe care le scria în acea perioadă erau perfect normale, deși uneori prea pompoase[17] –, atunci care a fost scopul „tentativei de suicid"?

O posibilă soluție la această problemă constă în identitatea și trecutul psihiatrului ales de americani pentru examinarea prizonierului

și care, așa cum am văzut în Capitolul 1, a fost chemat de Allen Dulles special pentru a încerca să-l identifice. Este vorba de doctorul Donald Ewen Cameron, un pionier în tehnica devenită apoi cunoscută ca spălarea creierului. Canadian de origine scoțiană, Cameron era din anul 1943 directorul unui centru de cercetare în domeniul psihiatriei, Allen Memorial Institute, înființat de Universitatea McGill cu fonduri de la Fundația Rockefeller. Se știe că mai târziu, în anii 1950, Cameron a atins culmile profesionalismului, devenind președintele atât al Asociației Americane de Psihiatrie, cât și al Asociației Mondiale de Psihiatrie. Dar este mult mai puțin cunoscut faptul că, încă din 1957, activitatea sa a fost finanțată și de CIA, făcând parte din scandalosul program MKULTRA, care se desfășura în secret prin intermediul Societății de Investigare a Ecologiei Umane. MKULTRA a fost aprobat de directorul CIA din acea vreme, Allen Dulles.[18]

Cameron era în primul rând interesat – dacă nu chiar obsedat – să găsească un tratament pentru schizofrenie (lucru care face cu atât mai semnificativ faptul că nu a găsit nici un semn al acestei afecțiuni la Hess), însă ambițiile sale profesionale îl făceau foarte dificil ca om. Un membru al Fundației Rockefeller scria despre Cameron că avea „o nevoie de putere pe care și-o alimenta păstrându-se la mare distanță de partenerii săi".[19] Dezamăgit de metodele psihanalitice de tratare a schizofreniei, el a apelat la terapia cu electroșocuri, astăzi larg discreditată, și la utilizarea drogurilor. Metoda sa consta mai întâi în ștergerea memoriei pacientului prin aplicarea unor puternice șocuri electrice, combinate cu perioade de somn de douăzeci și patru de ore, induse cu ajutorul medicamentelor, ceea ce avea ca rezultat – după cum ne putem imagina – o amnezie totală. Deși nu Cameron este cel care inventase această tehnică deosebit de traumatizantă, el o aplicase intens, cel puțin din anii 1940. Dar poate mai important de atât este faptul că partea de terapie cu electroșocuri fusese certificată de doi psihiatri britanici – L.G.M. Page și R.J. Russell, care au publicat și un studiu despre ea în 1948 – după mulți ani de experimente intense.[20] O altă sursă importană de inspirație a fost psihiatrul britanic William Sargent, pe care Cameron îl considera un expert de seamă în

tehnicile sovietice de spălare a creierului.[21] A folosit toate aceste cercetări pentru a realiza ceea ce el numea *depatterning*[*]. Cameron credea că după ce unui pacient i se induce amnezia totală, i se poate recupera selectiv memoria, astfel încât să i se modifice complet comportamentul și să devină de nerecunoscut. Dacă termenul „demodelare" are o rezonanță orwelliană[**], atunci „controlul psihic" – termen inventat de Cameron în 1953 – ne duce într-o lume și mai terifiantă. El a descoperit că, odată ce subiectul intra într-o stare amnezică, somnambulică, devenea extrem de sensibil la sugestii. Dacă i se repeta întruna o afirmație (de exemplu o înregistrare audio), aceasta pătrundea atât de adânc în subconștientul subiectului, încât îi modifica complet comportamentul; personalitatea sa suferea o metamorfoză atât de radicală, încât devenea o cu totul altă persoană. Un instrument atât de puternic nu avea să rămână însă pentru prea multă vreme în mâna terapeuților: CIA a devenit curând interesată de potențialul extraordinar al „controlului psihic" al lui Cameron.

Era evidentă valoarea pe care tehnica respectivă o avea pentru CIA. Acest instrument sinistru ar fi putut să fie utilizat pentru a implanta tot soiul de idei în mintea unui subiect, cu voia sau fără voia acestuia. De exemplu, unui agent aflat într-o misiune secretă i s-ar fi putut implanta mintal identitatea sa falsă, ceea ce i-ar fi permis nu numai să-și amintească toate detaliile presupusei sale identități, mult mai ușor decât dacă le-ar fi învățat pur și simplu pe de rost, ci l-ar fi transformat efectiv în altă persoană. Aceasta ar fi devenit de fapt și de drept falsa lui identitate. Însă, tehnica nu era nici pe departe simplu de gestionat: exista întotdeauna pericolul unui conflict mintal între memoria reală și cea indusă, care ar fi putut avea ca rezultat un comportament bizar și imprevizibil.

Poate că activitatea lui Cameron a fost direct răspunzătoare de schimbarea cursului istoriei. La sfârșitul anilor 1950, el răspundea de „programarea" mai multor agenți americani prin metoda controlului psihic, cel mai cunoscut dintre ei fiind, cu siguranță, Lee Harvey

[*] Demodelare (în limba engleză, în original) (n.tr.)

[**] George Orwell, pseudonimul lui Eric Arthur Blair (1903-1950), a fost un scriitor britanic, faimos pentru romanele de satiră antitotalitarism. (n.red.)

Oswald, care s-a supus acestui tratament înainte de „dezertarea" sa în URSS, în 1959. Controlul psihic era, așa cum se poate ghici, primul pas către crearea asasinilor de tip *Candidatul Manciurian,* ale căror scrupule cu privire la comiterea unor crime fuseseră șterse odată cu personalitățile lor reale. Așa cum afirmă cercetătorul american John Marks: „Spălând efectiv mințile subiecților prin demodelare și apoi încercând să instaureze un nou comportament, Cameron putea duce la extrem procesul cunoscut ca spălarea creierului"[22].

Să fi fost oare mintea omului știut drept Rudolf Hess subiectul unui astfel de proces? Ar putea explica acest lucru comportamentul său bizar? În definitiv, tehnica presupune ca o echipă de psihiatri să aibă sub control subiectul timp de câteva luni, iar Hess s-a aflat la Maindiff Court timp de trei ani. Prima etapă era inducerea amneziei, apoi urma implantarea sugestiilor care determinau schimbarea de comportament. Dacă ne gândim la aceste două etape, este deosebit de interesant că în 1944 se făcuse, cu toată seriozitatea, propunerea ca Hess să fie hipnotizat și trimis înapoi în Germania pentru a-l asasina pe Himmler – exact ca un „candidat manciurian".[23] Propunerea aparținea celor de la SOE (care, neavând acces la Hess, fuseseră nevoiți să renunțe la plan întrucât aveau permisiunea să vadă dosarele acestuia) și se baza pe succesul aparent în acest domeniu al unui „ofițer american aflat în Irlanda". Cel mai interesant aspect al propunerii este că aceia care o făcuseră o considerau evident o opțiune viabilă la acel moment, știind probabil că Hess era supus hipnozei.

Cercetările britanice pe acest subiect sunt limitate, din lipsa unor dovezi documentare disponibile. Într-adevăr, abia odată cu promulgarea Legii privind libertatea informației, în America anilor 1970, întreaga lume a aflat despre ororile pe care proiectul MKULTRA și alte proiecte de control al minții le-au comis împotriva cetățenilor americani. Totuși, este indubitabil faptul că activitatea experimentală era foarte avansată la momentul în care Rudolf Hess fusese luat prizonier. Tehnicile de ștergere a memoriei erau cu siguranță cunoscute în anul 1945, iar cele privind implantarea unei noi personalități erau discutate și explorate – deși se spune că nu au fost

perfecționate decât odată cu cercetările efectuate de Cameron în anii 1950. În ciuda insuficientelor dovezi oficiale privind experimentele britanice de control al minții, cercetătorii au putut identifica anumite informații pe acest subiect, pe care le-au pus cap la cap. Relevant este faptul că unul dintre numele cel mai des întâlnite – fără a se face vreo referire la implicarea sa în afacerea Hess – este cel al generalului de brigadă John Rawlings Rees. Înainte de război, Rees, care era un promotor al eugeniei, a studiat metode de inducere artificială a psihozei, despre care credea că ar putea fi folosite pentru a obține controlul social.[24]

În orice caz, încă din anii 1930, bine-cunoscutele procese de la Moscova dovedeau că rușii atinseseră apogeul cu tehnicile lor de spălare a creierului. Mulți observatori remarcau că inculpații păreau a fi sub influența drogurilor sau a hipnozei, privind inițial absenți și indiferenți la ce se întâmpla în jurul lor, pentru ca apoi să facă – așa cum descrie unul dintre scriitori – „mărturisirile incredibile, într-un stil monoton, plictisitor, plin de clișee".[25] Exact acest gen de dovezi inspiraseră cercetările secrete ale britanicilor și americanilor în domeniu.

Dacă Hess s-ar fi aflat sub o formă de control mintal, atunci acest lucru ar putea explica aproape în întregime comportamentul său ciudat și uneori enigmatic de la Nürnberg. Dar care să fi fost motivul pentru care să i se aplice lui Hess o spălare a creierului? Și ce sperau „ei" să câștige de pe urma unui asemenea lucru?

Dacă el era adevăratul Hess, atunci medicii i-ar fi falsificat memoria pentru a elimina tot ceea ce ar fi putut pune în pericol casa regală sau pe Churchill. Ar fi încercat să îi șteargă din minte aspecte legate de ducele de Hamilton, de familia regală și de orice altceva ar fi putut să le facă rău. Dacă la Maindiff Court se afla o dublură, obiectivele ar fi fost mult mai ambițioase. Dar oare ar fi putut ei să o facă pe sosie să creadă că era cu adevărat Rudolf Hess?

Poate. Însă mintea umană este mult prea complexă și întortocheată pentru ca aceasta să se dovedească o opțiune sigură și viabilă și nu ar fi existat nici o garanție că un succes aparent avea să fie de durată. Este posibil însă ca, prin folosirea drogurilor și a hipnozei, să

se induce sugestii care să evite mecanismele de bază ale creierului. Cum sosia părea să fie un german, probabil nazist, i s-ar fi putut spune că era absolut necesar ca lumea să creadă că el este Hess. Doctorii l-ar fi putut influența, spunându-i că – dacă era un bun nazist – era datoria lui să își joace perfect rolul. Cu siguranță însă că acest lucru este ușor de spus, dar greu de făcut. Cum ai putea oare să convingi de așa ceva un om cu un nivel de inteligență rezonabil și normal din punct de vedere mintal? Modalitatea cea mai ușoară ar fi să subliniezi ideea – și să continui să subliniezi această idee până ce ea devine obsesie – că într-o zi Partidul Național-Socialist se va ridica din nou și că, atunci când acest lucru se va întâmpla, va fi nevoie de un conducător din zilele de altădată. Așadar, era necesar, de dragul celui de Al Patrulea Reich, ca farsa să continue. Într-adevăr, din această perspectivă, este interesant că, pe baza conversațiilor pe care le-a avut cu Hess în celula sa de la Nürnberg, maiorul Kelley scria: „Se consideră unicul apărător al Partidului Național-Socialist și va continua să creadă asta până la sfârșit."[26]

Ipoteza școlirii unei dubluri ne poate ajuta să explicăm „tentativa de suicid" de la Maindiff Court. Aceasta nu a fost nici o tentativă de suicid autentică, nici un „strigăt de ajutor" clasic. Modul în care Hess s-a înjunghiat – înfigându-și un cuțit de pâine printr-un pliu al pielii – nu i-a pus deloc viața în pericol. Dar dacă el era dublura, căreia i se inculca în permanență ideea că era Hess, ar fi știut că adevăratul Hess trebuia să aibă cicatrici pe piept, iar lipsa lor i-ar fi putut crea mari probleme. Orice lucru care i-ar fi pus la îndoială noua identitate trebuia eliminat. Știm că lui Hess i s-a reamintit acest episod în timp ce era drogat: pe când se afla sub influența pentatolului sodic, dr. Ellis Jones l-a întrebat dacă își amintește de rana suferită în Primul Război Mondial. Se pare că această întrebare îl scosese pe Hess din starea de hipnoză, deoarece îl deranjase foarte tare. Să fi fost acela momentul în care, aflat într-o stare de disociere cauzată de „tratamentul" la care era supus, a decis să-și producă niște cicatrici, deși a presupus în mod incorect că ele trebuie să se afle în mijlocul pieptului?

Poate fi, de asemenea, important faptul că în ultimele luni petrecute la Maindiff Court, prizonierul nu a părăsit spitalul, un

lucru pe care Rees îl menționează în cartea sa doar în trecere.[27] Cu alte cuvinte, după publicitatea care înconjurase sosirea sa la Abergavenny, Hess a fost închis, nemaiputând fi văzut vreodată de localnici.

Având toate aceste lucruri în minte, este interesant să analizăm discursul, adesea ridiculizat, pe care Hess l-a susținut în apărarea sa, la Nürnberg. După cum am văzut în Capitolul 1, a fost un monolog incoerent în care a blamat atrocitățile comise de militarii din lagărele de concentrare germane și chiar acțiunile lui Hitler, spunând că toți se aflau sub același gen de influență hipnotică. Însă o studiere mai atentă a conținutului discursului sugerează că, deși uneori confuz și neclar, inculpatul de la Nürnberg încerca să transmită un mesaj.[28] (Ar trebui să menționăm că președintele tribunalului i-a ordonat lui Hess să-și încheie discursul de apărare, pe motiv că inculpații aveau voie să vorbească maximum douăzeci de minute. Dacă citim ceea ce a spus Hess în timpul procesului – urmând aceleași ezitări și lentoarea din exprimare – cu greu vom avea nevoie de mai mult de zece minute.)

Hess și-a început discursul afirmând că înainte de proces prevăzuse că martorii vor face declarații mincinoase, care îi vor incrimina pe inculpați. A continuat apoi, comparând acest comportament cu cel al acuzaților în timpul proceselor de la Moscova din anii 1930. Aici a lăsat să-i scape un lucru surprinzător, și anume că în timpul captivității sale la Maindiff Court a avut acces la materialele publicate înainte de război în *Völkischer Beobachter* (de care s-a folosit pentru a-și reîmprospăta memoria cu privire la procesele de la Moscova). De ce oare să i se fi permis lui Hess – care nu avea acces la ziare și la nici un fel de materiale scrise – să primească exemplare ale ziarului oficial al Partidului Național-Socialist, pentru care scrisese articole despre politica partidului? Să fi făcut acest episod parte din procesul de școlire a unei sosii? Hess a continuat, afirmând că gărzile din lagărele de concentrare germane și oamenii de știință care experimentau pe cei aflați acolo se aflau sub o formă de control similară cu a inculpaților de la Moscova, ba chiar că anomaliile mintale ale lui Hitler, înregistrate în ultimii ani, se datorau unor cauze externe.

Apoi a arătat că începuse să se gândească la acest lucru din cauza comportamentului gărzilor și al doctorilor săi din Abergavenny:

> Din când în când, unele dintre aceste persoane din jurul meu erau schimbate. Unii dintre cei noi care veneau în locul celor care fuseseră schimbați aveau o privire ciudată. Erau absenți și parcă visau. Însă acest simptom nu dura decât câteva zile, după care redeveneau normali. Nu mai puteau fi deosebiți de ceilalți oameni perfect normali.

Se presupune de obicei că astfel de discursuri incoerente și confuze despre „influența mintală" erau o încercare de a demonstra că Hitler și naziștii nu erau responsabili de acțiunile lor. Este clar totuși că acesta este pur și simplu un preambul în care Hess încerca să convingă curtea că astfel de lucruri erau posibile (deși, nu a reușit de fapt, să facă acest lucru, din cauza exemplelor proaste pe care le alege). La fel de clar este și că încerca să construiască o dezvăluire care îl privea chiar pe el. După ce a oferit exemplele, a subliniat importanța lucrurilor pe care urma să le spună în continuare:

> Bineînțeles că, dacă aș fi spus sub jurământ ceea ce am de spus cu privire la ce mi s-a întâmplat în timpul detenției mele în Anglia, acest lucru ar fi fost considerat foarte important. Însă mi-a fost imposibil să-mi conving consiliul de apărare să fie de acord să-mi adreseze întrebările potrivite... Însă este foarte important ca tot ceea ce susțin să fie spus sub jurământ. De aceea, afirm încă o dată: Jur în fața lui Dumnezeu, Atoatețiutorul, că voi spune adevărul și că nu voi omite și nu voi adăuga nimic... Solicit Înaltului Tribunal să acorde importanță tuturor lucrurilor pe care le spun sub jurământ, Dumnezeu îmi este martor.

După ce a subliniat importanța lucrurilor pe care urma să le spună în continuare, Hess și-a început dezvăluirea: „În primăvara anului 1942..." Exact în acel moment președintele l-a întrerupt, spunându-i că se afla la finalul celor douăzeci de minute la care avea dreptul. Ce urma să dezvăluie Hess referitor la ceva ce s-ar fi

întâmplat în primăvara anului 1942 – aproape de momentul transferului său la Maindiff Court?

Presupunând că lui Hess i se spălase creierul pentru a-l împiedica să se prezinte foarte bine la Nürnberg, guvernul britanic își asuma două riscuri uimitoare: primul este acela că i s-a permis să apară la proces, iar al doilea că a fost lăsat să devină un prizonier pe termen lung. În definitiv, și-ar fi putut reveni oricând, poate chiar când s-ar fi aflat în boxa martorilor. Poate că motivul pentru care i s-a permis să participe la proces a fost acela că se schimbase guvernul – Churchill fusese înlăturat de la putere de laburiști în alegerile generale din 5 iulie 1945. Churchill, împreună cu câțiva apropiați de încredere, gestionase personal afacerea Hess, așa că orice lucru care avea legătură cu fostul adjunct al führer-ului era ținut secret. Este poate semnificativ faptul că singurul doctor care a afirmat că Hess nu era în stare să se prezinte la proces a fost lordul Moran, medicul personal al lui Churchill. Este un mister de ce Moran, care nu era psihiatru, a făcut parte din echipa de trei medici care l-au examinat pe Hess, întregul episod fiind, în mod evident, omis din memoriile sale. Singura explicație poate fi găsită într-un comentariu al lui Rees din una dintre scrisorile sale personale, conform căruia Moran „își dorise“[29] să facă parte din echipă – adică fusese inițiativa lui să ia parte la examinare. La fel de ciudat, dacă Hess nu se prezenta la proces din cauza alienării mintale, nu ar fi avut șansa de a fi eliberat. Ar fi fost încarcerat într-o instituție de boli mintale de maximă securitate, undeva în Marea Britanie (întrucât se afla încă în custodia englezilor). Acesta să fi fost oare motivul pentru care numai omul lui Churchill a susținut un asemenea diagnostic?

Un prieten adevărat?

Deși adevăratul Hess s-ar fi putut preface la Nürnberg că nu-i recunoaște pe ceilalți lideri naziști și pe fostele sale secretare, cu siguranță nu și-ar fi putut ascunde cu ajutorul talentelor sale de actor reacția la auzul veștii morții celor mai buni prieteni ai săi, Karl și Albrecht Haushofer. (Din păcate, nu există nici o relatare cu privire

la reacția sa la vestea morții lui Hitler.) Chiar Karl Haushofer a fost cel care i-a vorbit lui Hess despre moartea lui Albrecht, reacția acestuia fiind una de compasiune detașată, fără nici o urmă de sentimente personale, pe care chiar și Hess cel disciplinat emoțional le-ar fi arătat. Pe 23 aprilie 1945, când Aliații se aflau la doar o aruncătură de băț, Albrecht Haushofer a fost ucis în Berlin, se pare de către SS, luând cu el în mormânt toate secretele, inclusiv pe cele legate de implicarea sa în acțiunea lui Hess. Încarcerat de Gestapo după atentatul cu bombă împotriva lui Hitler, din iulie 1944, există indicii că până și atunci era protejat într-o oarecare măsură de Himmler și de alte persoane aflate la putere. Dar apoi, fără nici un fel de avertizare, această protecție a încetat. Povestea este ciudată: Gestapo îi cedase pe Haushofer și pe alți încă paisprezece deținuți, atunci când o unitate SS sosise la închisoare și ceruse custodia acestora. Prizonierii au fost scoși afară – aparent pentru a fi mutați în altă parte –, aliniați cu fața la perete și împușcați în ceafă.[30] Ce era această unitate SS, de ce a omorât prizonierii și la ordinele cui acționase ea nu s-a aflat niciodată.

După reacția abia sesizabilă pe care a avut-o la auzul veștii despre moartea lui Albrecht, răspunsul său la dispariția celui care îi fusese „un al doilea tată" și mentor, Karl Haushofer, este la fel de straniu. Karl și Martha Haushofer s-au sinucis în aprilie 1946. După ce au scris un bilet pentru celălalt fiu al lor, Heinz, ei s-au dus în pădurea din apropierea casei lor și s-au otrăvit. La aflarea acestor vești, singura reacție pe care a avut-o Hess a fost să spună că profesorul urma să depună mărturie în favoarea sa,[31] un comportament foarte nepotrivit pentru omul onorabil și altruist care se simțise privilegiat să fie prietenul familiei Haushofer.

Note

[1] M.R.D. Foot, „Hess doubts that refuse to die"

[2] Arhivele Hamilton, Fascicula 5008: Scrisoarea lui Sir John Wheeler-Bennet către ducesa de Hamilton, 11 decembrie 1954

[3] J.R. Rees, p. 74
[4] *Ibid.*, p. 64
[5] *Ibid.*, p. 78
[6] *Ibid.*
[7] Scrisoare către Ilse Hess, 10 martie 1947, citată în Leasor, p. 181
[8] Scrisoare de la Rees către W. Clifford M. Scott, 11 iunie 1958
[9] J.R. Rees, p. 79
[10] *Ibid.*, p. 71
[11] Citat în *Ibid.*, p. 189
[12] Acesta și extrasele următoare sunt preluate din Maurice N. Walsh, „Interviu cu deținutul nr. 7 – 15 mai 1948", raport datat 27 mai 1946, p. 6. (nepublicat, copie aflată în posesia autorilor)
[13] Wolf Rüdiger Hess, p. 362
[14] Le Tissier, p. 42
[15] *Ibid.*, p. 68
[16] J.R. Rees, pp. 70–71
[17] Padfeld, *Hess*, p. 303
[18] Pentru detalii cu privire la cariera și experiența lui Cameron în domeniul spălării creierului, consultați Marks, Capitolul 8.
[19] *Ibid.*, p. 133
[20] *Ibid.*, pp. 134–135
[21] Krawczyk, p. 93
[22] Marks, p. 141
[23] Arhivele Publice, *Operation Foxley*, pp. 26–27
[24] A se vedea, de exemplu, diferitele articole de pe pagina de internet a *American Almanac* (members.tripod.com/~american-almanac)
[25] Marks, p. 125
[26] J.R. Rees, p. 174
[27] *Ibid.*, pp. 72–73
[28] Tribunalul Militar Internațional, vol. al XXII-lea, pp. 381–383. Textul integral poate fi consultat pe pagina de internet a autorilor, www.pharo.com
[29] Scrisoarea lui Rees către W. Clifford M. Scott, 11 iunie 1958
[30] Reitlinger, pp. 337–338, pe baza relatărilor cu privire la moartea lui Haushofer din cartea discipolului său, Rainer Hildebrandt, *Wir sind die Letzten*
[31] Tusa și Rusa, p. 294. Cu toate acestea, potrivit fiului lui Haushofer, Heinz, profesorului i se spusese că nu va fi chemat ca martor. Acesta a fost

un factor important în programarea sinuciderii lui Haushofer, întrucât el se considera eliberat de datoria pe care o avea față de prietenul și protejatul său. (Heinz Haushofer, „Explicație cu privire la motivele care au condus la sinuciderea părinților mei, Karl și Martha Haushofer", 14 martie 1946, Documentele părintelui Edmund Walsh, Universitatea Georgetown, Washington)

CAPITOLUL CINCISPREZECE

În sfârșit, liber

Deși Hess fusese în mare măsură uitat de publicul britanic, în Germania, detenția sa a continuat să rămână un subiect fierbinte până la moartea lui. Singuraticul prizonier de la Spandau devenise în cele din urmă un simbol a ceea ce a însemnat Războiul Rece pentru Germania. După căderea regimului nazist, țara se împărțise în două blocuri aflate în opoziție: Germania de Est, controlată de URSS, și Germania Federală, sub protecția NATO. Deși aflat din punct de vedere geografic în interiorul Germaniei de Est, în 1987 Berlinul nu era, din punct de vedere politic, nici în Est, nici în Vest. Orașul era împărțit în patru sectoare, fiecare controlat de una dintre cele patru puteri învingătoare și având propriul guvern militar. În timp ce guvernul militar sovietic din Berlinul de Est lucra aproape în acord cu guvernul est-german, celelalte trei guverne din Berlin erau complet independente unul de altul și chiar de guvernul vest-german. Din celula sa de la Spandau, Hess devenise întruchiparea motivelor care conduseseră la divizările suferite de Germania. Chiar dacă era ținut departe de privirea publicului, poporul german nu îl uitase pe Hess.

Intrarea în fortăreață

După pronunțarea sentinței la Nürnberg, șapte foști conducători naziști au fost trimiși în întunericul temniței de la Spandau. Aceștia

erau: Walter Funk, ministru al economiei; amiralul Karl Dönitz, comandant-șef al marinei germane și ultimul succesor al lui Hitler în funcția de führer adjunct al celui de Al Treilea Reich; Erich Raeder, comandant-șef al marinei militare până în anul 1943; Baldur von Schirach, fost lider al Tineretului Hitlerist și guvernator al Vienei; Konstantin von Neurath, protector al Boemiei și Moraviei; Albert Speer, fost ministru nazist al armamentului și producției de război; și, nu în cele din urmă, omul cunoscut sub numele de Rudolf Hess, condamnat la închisoare pe viață, sentință care în cazul lui – și numai al lui, spre deosebire de ceilalți prizonieri – avea să însemne exact acest lucru. Dintre naziștii condamnați la Nürnberg, deținutul nr. 7 a fost ultimul care a intrat în Spandau și avea să fie ultimul care a ieșit de acolo.

Gândit astfel încât să le insufle prizonierilor un sentiment de vină apăsătoare și de disperare, regimul de la Spandau a fost cu adevărat nemilos, mai ales la început. Cu toate acestea, deținutul nr. 7 a reușit nu numai să rămână în viață, ci și să-și mențină dorința de a trăi. Pe toată durata vieții sale la Spandau, el avea să citească susținut și să-și mențină o foarte bună condiție fizică. Condițiile aspre impuse de Aliați, în special de rușii mânați de ură, nu au reușit să-l doboare. Părea că nu-și dă seama cât de lungă avea să-i fie condamnarea și cât de nemiloase vor rămâne sufletele inamicilor lui sovietici. Dintre cei patru comandanți ai închisorii, câte unul pentru Marea Britanie, Franța, SUA și Uniunea Sovietică, ultimul a făcut presiuni asupra celorlalți pentru respectarea regulamentelor închisorii, astfel încât cei șapte naziști să fie supuși celui mai aspru tratament. Fiecare națiune a asigurat pe rând gărzile care păzeau exteriorul închisorii. Acestora le era interzis să se amestece cu gărzile din interior, care aveau posturi permanente. De asemenea, mai exista personalul auxiliar, puțin la număr – bucătari, îngrijitori etc. –, din care făceau parte civili non-germani atent selectați.

Clădirea sumbră care data din secolul al XIX-lea fusese aleasă datorită faptului că era impenetrabilă. Zidurile înalte, gardul electrificat, cele șase turnuri de control, precum și echipa permanentă de gărzi armate trimiteau un semnal de avertizare oricărei facțiuni care

s-ar fi putut gândi să pătrundă în clădire în încercarea poate de a-și elibera deținuții și de a-i duce într-o ascunzătoare secretă de unde să poată pregăti ridicarea celui de-Al Patrulea Reich.

Nu a existat nici o tentativă de acest fel. În final, întreaga mașinărie de război nazistă se redusese doar la șapte bărbați în vârstă, epuizați, care abia își târau picioarele printre paznicii indiferenți și ostili. Viața lor era dură pentru că așa trebuia să fie. Deținuții nu aveau parte nici de cea mai mică urmă de confort, bucurie sau umanitate. Întotdeauna erau strigați după numărul pe care îl purtau, niciodată pe nume. Chiar și atunci când s-a căzut, în final, de acord că își pot petrece nesfârșitele ore de detenție cultivând grădina, s-a hotărât că trebuie să cultive legume, nu flori (deoarece culoarea și mirosul acestora din urmă ar putea fi prea reconfortante).[1] Vizitele erau limitate, iar vizitatorilor li se interzicea până și să dea mâna cu prizonierii, pe motiv că acest gest ar putea reprezenta un „confort fizic". În special rușii au avut grijă ca această regulă să fie respectată, chiar și atunci când Hess a rămas singurul prizonier.

Dosarul principal al perioadei de detenție a lui Hess cuprinde multe scrisori pe care acesta le-a trimis familiei sale, precum și înregistrările puținelor lui întâlniri cu soția și cu fiul său. Subiectul misiunii lui și orice mențiune cu privire la Hitler sau la război erau *verboten**, însă Hess făcea uneori referire la evenimente petrecute înainte de 1941. Evident, Ilse Hess nu a părut niciodată să aibă dubii că bărbatul de la Spandau nu era soțul ei; și nici Albert Speer, care îl cunoscuse pe Hess înainte de 1941 și care fusese întemnițat alături de el timp de douăzeci de ani. (Wolf Rüdiger Hess avea doar trei ani și jumătate când tatăl său a plecat în Scoția și – asemenea mamei sale – nu l-a văzut vreme de douăzeci și opt de ani.)

Hess cel descris de Speer la Spandau este mai exasperant de evaziv ca oricând, păstrând distanța față de ceilalți, cu care nu încerca să lege o prietenie strânsă, ci avea numai o relație formală. Comportamentul lui îi irita uneori pe tovarășii săi și îi atrăgea antipatii, mai ales din partea lui Baldur von Schirach – lucru deloc surprinzător, având

* Interzis (în limba germană, în original) (n.red.)

în vedere că Hess urma să depună mărturie în apărarea acestuia la Nürnberg, însă exact în acea zi suferise o amnezie temporară.

Deși sănătos din punct de vedere mintal, Hess făcea frecvente crize de ipohondrie, plângându-se în special de dureri de stomac. Să se vaite că este bolnav devenise aproape o plăcere pentru el. Acuza, de asemenea, momente de pierdere a memoriei, însă și atunci îi spunea lui Speer că doar se preface. Alte vechi obsesii au ieșit la iveală, printre care convingerea că mâncarea este contaminată – dar și atunci părea că joacă teatru. Într-o zi a anului 1954, în grădina închisorii, i-a spus lui Speer că își dăduse seama că bănuielile lui sunt neîntemeiate. Când Speer l-a întrebat dacă se vindecase de obsesia sa, Hess și-a dezvelit dinții lungi și galbeni într-un rânjet și a răspuns: „Nu, bineînțeles că nu. Dacă m-aș fi vindecat, atunci n-ar mai fi o obsesie."[2] Să fi fost numai o manifestare a ciudatului său simț al umorului sau încerca, de fapt, să spună altceva? Speer relatează și un incident petrecut în 1957, când unul dintre prizonieri a menționat numele lui Alfred Leitgen, aghiotantul-șef al lui Hess din 1941. Hess pretinsese imediat cu ostentație – și neconvingător – că nu auzise niciodată de el, spunând că probabil iar și-a pierdut memoria.[3] Discutând despre amnezia lui Hess, Speer susține că „își amintea lucrurile în cele mai mici detalii atunci când voia"[4], însă în jurnalul lui Speer nu există decât puține dovezi în sprijinul acestei afirmații. Când cei doi discutau despre trecut, nu vorbeau decât despre probleme generale. Speer notează o singură discuție mai pe larg, avută cu Hess în prima zi a anului 1959.[5] Hess își amintise că Hitler a plătit cheltuielile spitalicești ale lui Unity Mitford după ce acesta încercase să se sinucidă, în ziua izbucnirii războiului, apoi a spus o anecdotă despre führer-ul care se înfuriase văzând că unul dintre cinematografele sale favorite își schimbase numele. Povestea cu Mitford era bine cunoscută în cercurile naziste și nu existaseră alți martori ai incidentului. O sosie ar fi putut inventa cu ușurință povestea.

În 1960, un articol din *Die Welt* cu privire la viitoarea publicare a „continuării" cărții *Mein Kampf* a generat dezbateri aprinse printre prizonieri. Hess a negat că o astfel de carte ar exista, susținând că dacă Hitler ar mai fi scris ceva, el – în calitate de secretar al acestuia – ar fi trebuit cu siguranță să știe despre acest lucru.[6] Știm însă că manuscrisul –

publicat sub numele de *Hitler's Secret Book* – a existat cu adevărat, datând din vremea când Hess era secretarul führer-ului și, exact ca în cazul lui *Mein Kampf*, o parte a lui se pare că a fost scrisă chiar de el.

Misterul votului negativ

Hess vedea cum ceilalți „condamnați pe viață" părăseau închisoarea Spandau. Erich Raeder a fost eliberat în 1955, urmat de Walter Funk în 1957, ambii fiind puși în libertate din motive medicale.

Se spune că toate încercările de a-l elibera pe Hess au fost blocate prin veto de către Uniunea Sovietică, afirmație care a devenit o parte a versiunii general acceptate cu privire la ceea ce s-a întâmplat la Spandau. Se crede că rușii doreau ca Hess să sufere pentru că erau furioși din cauza conspirației sale împotriva lor și a faptului că scăpase de pedeapsa cu moartea. În plus, prezența lor la Spandau le dădea un avantaj, chiar dacă unul mic, în sectorul britanic al Berlinului. Cu toate acestea, Wolf Rüdiger Hess susține că guvernul britanic a folosit pur și simplu dreptul de veto al rușilor ca pe un pretext în spatele căruia a ascuns propriile lui interese. El arată că ceilalți Aliați nu aveau nici un motiv să le permită rușilor să rămână în Spandau după 1948, când URSS a ieșit din coaliția Aliaților împotriva Germaniei ca întreg.[7] De ce să le mai permită sovieticilor să fie prezenți la Spandau, mai ales în condițiile în care aceștia părăsiseră comandamentul Aliaților care controla Berlinul? Wolf Hess este categoric atunci când afirmă că trebuie să fi existat un motiv pentru care măcar una dintre celelalte trei puteri să vrea ca URSS să fie în continuare prezentă la Spandau. Potrivit lui Wolf Rüdiger Hess și lui Hugh Thomas, a existat chiar și situația în care, în 1957, o solicitare de eliberare a lui Hess nu a fost respinsă prin veto de către sovietici. În acel moment, directorul britanic, respectând anumite instrucțiuni, s-a opus eliberării, motivând că probabil Uniunea Sovietică uitase să facă acest lucru și că nu ar fi corect față de prizonier, deoarece nu ar putea face față vieții din afara închisorii de la Spandau.[8]

Astăzi se știe că regulile secrete care guvernau administrația de la Spandau includeau o clauză conform căreia, în cazul în care una

dintre cele patru puteri decidea să se retragă, închisoarea ar fi fost desființată, iar prizonierii redați puterii care îi arestase inițial.[9] Cu alte cuvinte, Marea Britanie ar fi putut oricând să declare închisoarea închisă și să-l ia în custodie pe Hess. Faptul că acest lucru nu s-a întâmplat și că Marea Britanie a permis risipirea unor vaste fonduri pentru îngrijirea unui singur prizonier timp de douăzeci de ani după plecarea celorlalți arată că toate guvernele au considerat că păstrarea închisorii de la Spandau reprezenta un avantaj.

Jurnalul de la Spandau

Dintre multele neconcordanțe legate de perioada petrecută de Hess la Spandau, cu siguranță cea mai ciudată este refuzul acestuia de a primi vizitatori, timp de nouăsprezece ani de la sosirea sa acolo, cu toate că era prizonier din anul 1941. Abia în 1965 a acceptat să primească o vizită – și nu din partea soției sau a familiei sale, așa cum ne-am fi putut aștepta, ci din partea avocatului său, Alfred Seidl, care îl apărase la Nürnberg. Abia în ajunul Crăciunului din 1969 a fost de acord să fie vizitat de Ilse și de Wolf, pentru prima dată în douăzeci și opt de ani, și atunci deoarece contractase o boală despre care credea că îi va fi fatală. Până atunci refuzase să primească vizita celor doi, pe motiv că acest lucru ar fi lipsit de demnitate.[10]

Deținutul nr. 7 avea voie să trimită și să primească săptămânal o scrisoare de maximum 1 300 de cuvinte. Atât corespondența trimisă, cât și cea primită erau cenzurate; la fel se întâmpla cu toate documentele atașate, cum erau articolele din presă. Lui Hess îi era interzis să menționeze orice ar fi avut legătură cu zborul său sau cu războiul în general. La Spandau, viața lui a devenit o luptă pentru obținerea unor victorii mărunte; dacă cenzorilor le scăpa ceva, Hess jubila timp de câteva zile. Vizitele erau supuse aceluiași regim de control strict. Avea dreptul la o vizită de treizeci de minute pe lună, care trebuia aprobată cu mult înainte și care era atent supravegheată. Vizitatorii erau percheziționați înainte de a intra în închisoare și nu li se permitea nici un fel de contact fizic cu prizonierul; de asemenea, nu aveau voie să-i înmâneze nimic acestuia. La vizite trebuia să fie

prezenți toți cei patru directori. Șoptitul, semnele și orice alt gen de „acțiune care nu putea fi înțeleasă" erau interzise. Toți vizitatorii erau obligați să semneze un acord că nu vor dezvălui presei nimic despre vizita lor. Dacă vizitatorul ar fi încălcat una dintre condițiile din acord, el putea fi arestat, conform legii militare.[11]

Chiar și înainte de a avea, în sfârșit, acces la clientul său, perseverentul dr. Seidl lucrase în mod constant pentru el, încercând să-i obțină eliberarea sau măcar anumite mici concesii, cum ar fi permisiunea de a purta ceas la mână sau de a face baie oricând dorea (nu o dată pe săptămână, așa cum era stipulat), precum și de a decide singur când să i se stingă lumina în fiecare noapte. Până în 1970, când prizonierul împlinise șaptezeci și șase de ani, toate încercările sale au fost lipsite de succes.[12]

În 1974, dr. Seidl a devenit secretar de stat în Ministerul Justiției bavarez, încetând (la solicitarea proprie) să-l reprezinte pe Hess, deși a continuat să păstreze relația cu familia acestuia și să susțină campania pentru eliberarea lui. Însă nimic din ceea ce avea legătură cu Rudolf Hess nu mergea strună sau nu mai uimea, așa că numirea înlocuitorului lui Seidl, Ewald Bucher, un fost ministru al justiției, a dat naștere unui alt episod kafkian. După ce Wolf Hess s-a asigurat că tatăl său este de acord cu schimbarea avocatului, Bucher a solicitat o vizită la noul său client; după ce au analizat cererea timp de o lună, guvernatorii au refuzat-o. Când Bucher a protestat împotriva refuzului unui drept fundamental al lui Hess, ei au răspuns că ar fi preferat ca prizonierul să fie reprezentat de un avocat mai puțin dedicat cauzei eliberării sale. Așa cum comentează sec Wolf Hess: „Tot ce mai aveau să ceară familiei era să aleagă pentru Rudolf Hess un avocat care se opunea eliberării sale!"[13] Lui Hess nu i s-a permis să semneze împuternicirea lui Bucher, fiind astfel privat de dreptul de a fi reprezentat legal, ceea ce încălca toate convențiile internaționale.

Singur în Spandau

În 1965, s-a terminat construirea noului Spital Militar Britanic din Berlin; în el se afla un „apartament Hess", la etajul trei, unde avea

să fie adus pentru tratament medical cel mai de preț prizonier – semn că se intenționa ținerea pe termen lung a deținutului nr. 7 la Spandau. (Îngrijirea medicală a lui Hess a fost întotdeauna responsabilitatea britanicilor.) Apartamentul era proiectat astfel încât să beneficieze de maximă securitate: unul dintre martori îl descrie ca pe o „minifortăreață“,[14] cu obloane de oțel la ferestre și la uși și cu lift separat.

La un an de la deschiderea spitalului, în 30 septembrie 1966, ultimii dintre tovarășii de închisoare ai lui Hess – Albert Speer și Baldur von Schirach – au fost eliberați. Modul în care Hess și-a luat rămas-bun de la ei nici că putea fi mai lipsit de entuziasm. După cum scrie Speer:

> Hess nu a ieșit din celula sa nici măcar la cină. M-am dus la el, dar mi-a făcut semn să plec. I-am luat mâna; era lipsită de viață. Aceeași expresie avea și chipul său. „Spune repede ce ai de spus“, mi-a zis.
>
> „La revedere, Herr Hess, am spus, știi...“
>
> M-a întrerupt: „Nu! Nu! Nu! Este – Ah, las-o baltă!“ Imediat după acest episod, Hess a rugat paznicul să-i stingă lumina în celulă.[15]

Campania „Libertate pentru Rudolf Hess“

Inițiată în anul 1966 de Wolf Rüdiger Hess și de devotatul dr. Seidl, Asociația de Sprijin „Libertate pentru Rudolf Hess“ a întâmpinat imediat probleme din partea unei persoane la care nu te-ai fi așteptat: Rudolf Hess însuși. El a refuzat cu fermitate să-și ceară eliberarea pe considerente umanitare – ori să lase pe alții să o facă –, așa că susținătorii săi a trebuit să ducă o campanie de eliberare motivată de faptul că fusese condamnat pe nedrept și întemnițat în mod nejustificat. Din nou, între Hess și cei care îl țineau prizonier (în special britanicii) pare să fi existat o ciudată înțelegere secretă, prin care se urmărea menținerea sa în închisoarea de la Spandau. Hess era hotărât să nu ceară îndurare, iar aceia care îl țineau captiv erau la fel de convinși că nu va fi eliberat decât pe motive umanitare, nu legale. Acest lucru a fost exprimat în mod clar într-o scrisoare

adresată de secretarul personal al lui Margaret Thatcher către Seidl, din 21 decembrie 1979:

> După cum știți... guvernul britanic, împreună cu guvernul Statelor Unite și cu cel al Franței, s-au exprimat în ultimii 12 ani în favoarea eliberării necondiționate a lui Herr Hess pe motive umanitare. Premierul m-a rugat să vă asigur că, în ceea ce îl privește, guvernul britanic va continua să facă presiuni pentru o înțelegere între cele patru puteri în vederea eliberării sale.
>
> Ar trebui totuși să spun că, din punctul de vedere al guvernului Majestății Sale, argumentele pe care le prezentați în legătură cu procesul și condamnarea lui Hess este posibil să întărească opoziția Uniunii Sovietice față de eliberarea lui și să slăbească șansele ca aceasta să-și reconsidere poziția susținută cu tărie.[16]

La acel moment, existau manifestări din ce în ce mai ample pentru eliberarea lui Hess. Printre susținătorii cei mai vizibili și mai sus-puși ai campaniei se număra Airey Neave. După asasinarea lui Neave, văduva acestuia, baroneasa Airey de Abingdon, a continuat campania de zece ani a soțului său pentru eliberarea lui Hess. Pentru susținătorii campaniei, să ții întemnițat un bătrân a cărui vinovăție era cel mult circumstanțială și bazată pe speculații era un lucru barbar. Deși se opuneau atrocităților nazismului, susținătorii campaniei vedeau în Hess un țap ispășitor, care plătea pentru furia răzbunătoare a puterilor victorioase.

Alți distinși susținători (deși nu neapărat membri) ai campaniei „Libertate pentru Rudolf Hess“ erau, în Marea Britanie, istoricul A.J.P. Taylor, prim-ministrul conservator Sir Alec Douglas-Home, cunoscutul jurnalist evreu Bernard Levin și lordul Chalfont. Chiar și procurorul britanic de la Nürnberg, lordul Shawcross, a contribuit la acțiunile în favoarea eliberării lui Hess, în timp ce cunoscutul vânător de naziști, Simon Wiesenthal, și-a exprimat opinia că Hess ar fi trebuit eliberat din considerente medicale. În iulie 1986, cancelarul vest-german Helmut Kohl le-a scris o scrisoare personală liderilor celor patru națiuni – Mihail Gorbaciov, Ronald Reagan, François Mitterrand și Margaret Thatcher – prin care solicita eliberarea lui Hess „în spiritul umanității“.[17]

Mult timp, Hess însuși refuzase să facă demersuri în favoarea eliberării sale. În scrisorile către Ilse și Wolf, explicase că, pentru el, acest lucru ar fi fost un fel de capitulare și că, deși pierduse aproape tot, îi rămânea încă mândria. (În 1966, Hess și-a dojenit fiul pentru că le scrisese celor patru șefi de stat ai celor patru puteri, precum și papei, solicitând eliberarea sa.) Totuși, în anul 1979, la vârsta de optzeci și cinci de ani, a cerut în sfârșit eliberarea din motive de sănătate. Cererea i-a fost refuzată.[18]

La trei ani după ce rămăsese singurul prizoner din închisoarea Spandau, la sfârșitul lunii noiembrie a anului 1969, Hess a fost diagnosticat cu ulcer duodenal perforat, afecțiune care poate pune în pericol viața pacientului, mai ales când acesta are șaptezeci și cinci de ani. Pe 8 decembrie, aflat în „minifortăreața" din spital, el a cerut în sfârșit să-și vadă soția și fiul, în Ajunul Crăciunului. A promis că nu le va permite să-l atingă ori să dea mâna cu el.[19] Vizita s-a supus regulilor standard: Ilse și Wolf trebuiau percheziționați, nu aveau voie să aibă contact fizic cu prizonierul și trebuiau să semneze un acord că nu vor face declarații presei cu privire la vizită (în caz contrar, nu li s-ar mai fi permis alte vizite). Chiar și așa, puteau fi arestați dacă nu se supuneau acestor reguli.[20]

Această întâlnire memorabilă pare să fi fost deosebit de prețioasă – deși, evident, majoritatea oamenilor ar fi considerat circumstanțele ei ca total nefavorabile spontaneității sau bucuriei; în acest caz, este însă vorba de persoane foarte reținute, capabile de un puternic autocontrol care nu fuseseră niciodată ostentative din punct de vedere emoțional. Unul dintre primele lucruri pe care Hess i le-a spus lui Ilse a fost să îi transmită lui „Freiburg" (secretara sa, Hildegard Fath, care era și o apropiată a familiei, fiind căsătorită cu un văr care murise între timp) că regretă că o făcuse să sufere în timpul procesului de la Nürnberg din 1945, când pretinsese că nu o recunoaște. E limpede că acest lucru îl frământase în toți acei ani.[21]

Când și-a întâlnit în sfârșit soțul, Ilse i-a spus că vocea îi era mai stinsă decât înainte. Acest lucru este foarte interesant, după cum observă dr. Thomas, deoarece se întâmplă foarte rar ca un bărbat

să vorbească mai încet odată cu înaintarea în vârstă; de obicei, el vorbește din ce în ce mai tare.[22]

Apariția cărții lui Bird și urmările ei

La sfârșitul anilor 1960, unul dintre paznicii din 1947 de la Spandau, Eugene K. Bird, a devenit directorul american al închisorii. Cartea sa, *The Loneliest Man in the World (Cel mai singur om din lume)*, publicată în 1974, se bazează pe numeroasele sale conversații cu deținutul nr. 7. Bird susținea că în 1970 s-a „descoperit" la Spandau o cutie cu documente scrise de Hess la Nürnberg, care i-au fost înmânate lui, în calitate de director, pentru a le păstra sau pentru a le distruge.[23] Printre acestea se aflau jurnalul lui Hess și o relatare despre zborul său, împreună cu o hârtie în care se contura înființarea unui nou guvern german (avându-l pe el drept führer), precum și detalii cu privire la programul politic al acestuia. Bird pretindea că Hess i-ar fi dat permisiunea de a publica documentele, precum și de a relata conversațiile dintre ei, având grijă să spună că acest lucru era complet împotriva regulilor. Wolf Rüdiger Hess și-a exprimat rezervele cu privire la documente, având în vedere că nici el și nici familia sa nu au avut permisiunea de a vedea originalele.[24]

Bird susținea că Hess nu numai că ar fi aprobat apariția cărții, dar îi și cedase drepturile de autor ale unora dintre scrierile sale personale. Wolf Rüdiger Hess a ripostat, susținând că tatăl său a vrut să împiedice publicarea acestora, întrucât Bird îi promisese că le va publica numai după moartea sa. Avocatul Seidl nu a putut însă obține acordul autorităților pentru ca Hess să semneze împuternicirea care i-ar fi permis să obțină interzicerea. În plus, a mai existat o complicație. Deși Hess precizase că nici una dintre scrierile sale nu trebuia, sub nici o formă, modificată – așa cum subliniază Wolf –, pentru că originalele nu puteau fi consultate și tatăl său nu putuse citi cartea lui Bird, nu se putea stabili cu exactitate dacă acestea suferiseră sau nu modificări. Oricum, deținutul nr. 7 nu a fost singurul care a avut de pierdut în toată această poveste. Potrivit locotenent-colonelului Tony le Tissier, guvernatorul britanic al închisorii Spandau din momentul

decesului lui Hess, Bird a fost demis din cauza scrierii acestei cărți.[25] (Într-adevăr, date fiind numeroasele restricții cu privire la orice subiecte legate de Spandau, este surprinzător că această carte a fost publicată și că autoritățile au aprobat apariția ei, nepermițându-i lui Hess să îl dea în judecată pe Bird.)

Eliberarea care nu a avut loc niciodată

În mai 1979, circulau zvonuri că URSS ar lua în considerație eliberarea lui Hess; acest lucru făcea cu siguranță obiectul unor discuții la nivel înalt între guvernele sovietic și german din acea vreme. Sovieticii ar fi fost de acord cu eliberarea, cu condiția ca Hess să-și ia angajamentul că nu va face declarații publice. Acest licăr de *glasnost* timpurie includea și un acord care îi permitea lui Wolf Hess să aibă o întâlnire privată cu tatăl său. Atunci când acest mesaj optimist i-a fost transmis fiului lui Hess, prin intermediul unui ministru de stat german – care a afirmat că fusese informat personal de către „cei mai înalți oficiali ai Uniunii Sovietice" –, speranțele au atins cote maxime. Firește, Wolf Rüdiger Hess a fost neplăcut surprins când, în luna august, cererea sa pentru o întâlnire privată a fost refuzată: i s-a permis totuși să-și vadă tatăl, dar cu respectarea obișnuitelor reguli, extrem de stricte. Acest fapt dă de înțeles că o altă putere dintre cele patru – alta decât Uniunea Sovietică – votase împotriva acestei decizii. Pe 4 septembrie, Wolf a mai formulat o solicitare pentru o vizită privată însă din nou a primit doar permisiunea de a avea o întâlnire în condițiile restrictive cunoscute. Când s-au văzut, Wolf i-a spus tatălui său că încă mai încerca să obțină o vizită privată. Poate că era mai bine să nu-i fi spus asta, având în vedere că, în timp ce fiul se afla în avionul de întoarcere spre casă, Rudolf Hess a fost dus de urgență la Spitalul Militar Britanic. Nu s-a oferit nici un fel de explicație pentru această internare. A fost readus la Spandau șase zile mai târziu, după ce fusese supus în spital mai multor teste nespecificate.[26]

Pe 21 septembrie, directorul britanic G.P.T. Marshall îi telefona lui Ilse pentru a-i spune că Hess refuza să se opereze la prostată, intervenție de care avea nevoie urgent. Marshall i-a explicat acesteia

că exista riscul unui blocaj complet al tractului urinar și riscul unei infecții grave. Deși firesc preocupați de starea de sănătate a lui Hess, atât soția, cât și fiul i-au susținut decizia, refuzând efectuarea operației. În final, aceasta nu a fost făcută, dar, în mod neașteptat având în vedere pronosticul rezervat, starea de sănătate a lui Hess nu s-a înrăutățit.

În 2 octombrie 1979, când Wolf și-a vizitat tatăl, a aflat că lui Hess i se interzisese să discute despre operația propusă sau despre motivele pentru care nu fusese de acord cu ea. Scrisoarea pe care Hess o trimisese familiei înainte de această întâlnire, și despre care Wolf crede că s-ar fi referit la operație, fusese confiscată de autoritățile din închisoare. Cele patru puteri au refuzat să-i acorde fiului lui Hess permisiunea de a consulta documente medicale relevante. În luna noiembrie a acelui an, când povestea a ajuns în presă, guvernul britanic a catalogat ca „pure speculații" rapoartele despre starea precară de sănătate a lui Hess și despre necesitatea unei operații.[27]

Ce însemna, de fapt, acest ciudat episod?

După cum precizează Wolf Hess, septembrie a fost „luna britanică" la Spandau. Îngrijorați, poate, de îmblânzirea atitudinii sovieticilor cu privire la eliberarea lui Hess, englezii l-ar fi dus pe acesta în „minifortăreața" de la Spitalul Militar Britanic, ca să se afle pe teritoriu britanic până ce întreaga poveste ar fi fost dată uitării. Există chiar și o posibilitate mai sinistră. Să fi fost necesitatea unei operații urgente la prostată doar o modalitate de a-l omorî pe Hess, în cazul în care ar fi fost oportun acest lucru?

Strania moarte a deținutului nr. 7

Pe 17 august 1987, autoritățile militare britanice din Berlin anunțau că Rudolf Hess a murit. Anunțul era sec și nu oferea nici o cauză a decesului, pentru care se așteptau concluziile examinării post-mortem efectuate de autorități. Abia după aceea, autoritățile au declarat că Hess se spânzurase cu ajutorul unui cablu electric într-o cabană micuță din grădina închisorii. Conform versiunii oficiale, după ce s-a trezit din obișnuitul său somn de după-amiază, Hess se dusese

să se plimbe prin grădină, însoțit ca întotdeauna de unul dintre paznici. În jurul orei 14.30, paznicul – căruia în rapoartele oficiale nu i se menționează numele, dar despre care știm că era un american numit Anthony Jordan – a fost chemat la telefon, iar atunci când s-a întors l-a găsit pe bătrân întins în cabana din grădină, cu un cablu electric strâns în jurul gâtului. (Cabana fusese folosită inițial pentru depozitarea uneltelor de grădinărit, însă, în ultimii ani, lui Hess i se permisese să o folosească drept adăpost.) Paznicul a sunat după ajutor și s-a încercat resuscitarea bătrânului, iar Spitalul Militar Britanic a fost alertat cu codurile „paradox" și „xerox", care indicau urgențele de acest gen. S-a trimis o ambulanță militară, care s-a întors la spital în jurul orei 16, dar în zadar. Deținutul nr. 7 a fost declarat mort la ora 16.10. Omul cunoscut ca Rudolf Hess era în sfârșit liber, deși povestea lui nu era câtuși de puțin aproape de final. Dacă nici unul dintre toate celelalte elemente nu reușise încă să o facă, modul în care a murit Hess asigura poveștii sale aura de mister.

Două zile mai târziu, examinarea post-mortem a fost efectuată de J. Malcolm Cameron, profesor de medicină legală la Universitatea din Londra și patologul-șef al armatei britanice. Raportul său a conchis că decesul fusese cauzat de suspendare – moarte prin spânzurare. Un anunț oficial al guvernului militar de la Berlin, dat publicității pe 19 august, la ora 16.00, afirma că Hess se sinucisese, deși încheia confuz că nu era clar dacă tentativa de suicid „era adevărata cauză a morții".[28]

O versiune completă asupra evenimentelor nu a fost dată publicității decât după o lună. Un fragment din anunțul oficial din 19 septembrie suna astfel: „Investigațiile au confirmat că, pe 17 august, Rudolf Hess s-a spânzurat de zăvorul unei ferestre, într-o micuță cabană de vară din grădina închisorii, cu ajutorul cablului unui prelungitor electric, care fusese folosit o vreme pentru o lampă de birou".[29] Se spunea și că în buzunarul jachetei a fost găsit un bilet de rămas-bun. Scris pe spatele unei scrisori primite de la soția lui Wolf Hess, Andrea (în condițiile în care accesul prizonierului la hârtie era controlat strict), biletul începea în felul următor: „Scris cu câteva minute înainte de moartea mea..."

În mod convenabil, potrivit regulilor guvernului militar britanic, nici nu era nevoie de o anchetă.

Chiar și după anunțul lor cu privire la circumstanțele în care se produsese decesul prizonierului, oficialitățile au menținut o secretomanie de neînțeles. Atunci când, lucrând la un articol pentru *After the Battle* (apărut în noiembrie 1987), Denis C. Bateman a întrebat guvernul militar britanic unde murise Hess, i s-a răspuns că nu se poate spune unde era localizată casa din grădină, deoarece „conform celor agreate cu cele patru puteri, această informație nu va fi făcută publică".[30]

Procedurile și regulile inițiale de la Spandau stipulaseră că, în cazul morții unuia dintre prizonieri, acesta trebuia incinerat și cenușa împrăștiată în secret (așa se întâmplase cu cei care fuseseră executați ori care se sinuciseseră la Nürnberg). În octombrie 1982, Wolf Rüdiger Hess a reușit să-i convingă însă pe cei patru directori să fie de acord ca, în cazul morții tatălui său, trupul să fie predat familiei, pentru a fi înmormântat pe bucata de pământ pe care o deținea la Wunsiedel. Acest acord a fost ținut secret la insistența directorilor[31] – atât de secret, încât se pare că nici chiar Ministerul de Externe sau serviciile de informații nu au fost anunțate de existența lui.

Joi, 20 august, trupul neînsuflețit a fost transportat cu un avion Hercules al RAF de la Berlin la baza USAF de la Grafenwöhr, lângă München, și predat lui Wolf Hess și dr. Seidl. Preotul care în 1986 îl înlocuise pe Charles Gabel a venit la înmormântare împreună cu cei patru directori, pentru a oficia slujba, însă Wolf Hess nu i-a permis, deoarece aranjase deja ca Gabel să facă acest lucru. Totul a fost organizat în cel mai mare secret, întrucât era în interesul tuturor să nu se dea publicității nimic legat de înmormântare. Familia ura ideea unui circ mediatic, iar guvernul bavarez, al cărui sprijin pentru o înmormântare secretă fusese obținut de către Wolf Hess, nu dorea să se dea naștere unor demonstrații neonaziste (sau antinaziste).

Wolf Hess și dr. Seidl au dus trupul neînsuflețit la o capelă funerară, după care au plecat la o întâlnire cu primarul orașului Wunsiedel, cu ministrul bavarez de interne și cu poliția, pentru a discuta detaliile înmormântării secrete și pentru a se asigura că

poliția le va pune la dispoziție o escortă. Pe drumul de întoarcere, le-a venit ideea unei a doua autopsii, complet independente, care a fost pregătită de Seidl împreună cu eminentul patolog Wolfgang Spann de la Institutul de Medicină Legală al Universității din München.[32] Cea de a doua necropsie a fost efectuată în ziua următoare.

Se făcuseră aranjamente pentru o înmormântare clandestină care urma să aibă loc în timpul nopții, într-un cimitir din Wunsiedel; Wolf Hess urma să predea trupul unui grup de la Ministerul de Interne bavarez în cadrul unei întâlniri secrete. Însă întregul aranjament a luat o turnură neașteptată: în după-amiaza zilei de 21 august, Wolf Hess a suferit un atac cerebral și a trebuit dus la spital, unde a fost internat la terapie intensivă. Andrea Hess trebuia să îl înlocuiască și să predea trupul, conform aranjamentului. În dimineața următoare, la ora 4, ea a primit un telefon care o anunța sec: „S-a rezolvat".

În luna aprilie a anului următor, fără prea mult tam-tam, trupul a fost reînhumat într-un mormânt de pe un lot aparținând familiei. Piatra funerară poartă un epitaf simplu, scris în limba germană: „Am îndrăznit".

A fost oare crimă?

A trecut mai mult de un an până când un martor ocular și-a relatat povestea lui. Era vorba despre Abdallah Melaouhi, un tunisian care fusese asistentul medical al lui Hess începând cu 1982. Cealaltă versiune cu privire la ce se întâmplase în cabana din grădină îi aparținea locotenent-colonelului Tony le Tissier. Le Tissier a făcut eforturi pentru a dovedi că Melaouhi minte, prezentând o versiune mai prozaică, așa că în final totul s-a redus la varianta Melaouhi versus varianta le Tissier. Să nu uităm însă că le Tissier nu fusese prezent, așa că versiunea sa era din auzite, în timp ce Melaouhi fusese acolo, ceea ce face ca varianta lui să fie cea admisibilă în cazul unui proces. Dar este oare posibil să ne dăm seama care este versiunea reală cu privire la moartea deținutului nr. 7?

Versiunea lui Melaouhi a fost prima oară dată publicității în 1989 în cadrul unui program al BBC, *Newsnight*, fiind reluată apoi

în diverse declarații, dintre care una sub jurământ, ale cărei copii se află în posesia noastră.[33] Melaouhi afirma că părăsise închisoarea la ora 11 dimineața. Înainte de a pleca, verificase, ca de fiecare dată, cutia de prim ajutor, pentru a se asigura că totul era în ordine – în eventualitatea unor urgențe –, că sigiliul era intact, după care a verificat tubul de oxigen folosit pentru urgențe. Pe când se afla la popotă și lua prânzul, în jurul orei 14.00, a primit un telefon care îl chema urgent înapoi în închisoare. Când a ajuns însă la poarta principală, paznicul american a refuzat să îl lase să intre, spunându-i: „Totul s-a sfârșit. Nu mai ai de ce să lucrezi aici. Bucură-te!"

Atunci când poarta s-a deschis pentru a-i permite unui american să intre, Melaouhi a profitat și s-a strecurat înăuntru odată cu acesta. Dându-și seama că la ora aceea Hess ar fi trebuit să se afle în grădină, a încercat să ajungă acolo cât mai repede, prin clădirea închisorii, însă, în mod inexplicabil, a găsit ușa încuiată. A luat-o așadar pe cealaltă cale, prin grădină, ceea ce presupunea să treacă de un alt paznic american aflat lângă o poartă încuiată. În cele din urmă, a ajuns la cabana din grădină în jurul orei 14.45.

Acolo, Melaouhi a avut parte de o scenă uimitoare. Hess era întins pe spate, pe podea. Mai erau de față doi bărbați în uniforme ale Armatei SUA și Jordan, un paznic american, care, potrivit celor spuse de Melaouhi, stătea în picioare, cu cămașa ieșită din pantaloni și cu cravata desfăcută, urlând: „Porcul a mierlit-o!" Jordan a părut surprins să-l vadă pe Melaouhi. Potrivit asistentului medical, în cabană era dezordine și, lucrul cel mai important, lampa de birou al cărui prelungitor fusese instrumentul cu care se presupune că s-ar fi sinucis Hess se afla încă în priză. Melaouhi nu a văzut nici un cablu electric legat de zăvorul ferestrei. În cabană erau trei bărbați. Pe Jordan îl recunoscuse, nu și pe ceilalți doi. Figuri necunoscute, îmbrăcați în uniforme americane, aceștia nu ar fi trebuit să se afle acolo. Deși evenimentul s-a petrecut în timp ce era rândul americanilor la paza închisorii, ei nu aveau voie să intre în incinta acesteia.

Melaouhi susține că era imposibil ca Hess să se fi sinucis în modul în care pretindeau autoritățile, din cauza greutății cu care se mișca. În ciuda autodisciplinei, prin care încercase să mențină un regim de

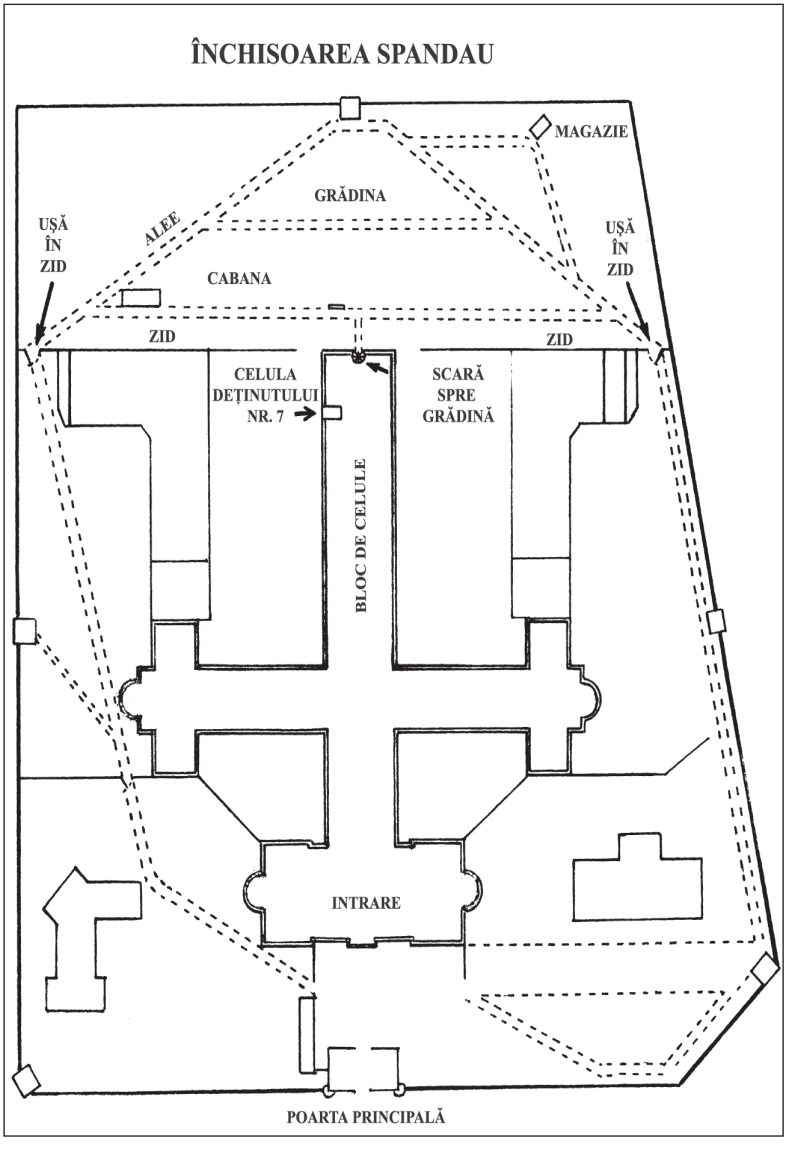

Planul închisorii Spandau, Berlin.
Trupul lui Hess a fost găsit în cabana de vară.

exerciții fizice, Hess îmbătrânise. Era relativ sănătos, dar, începând cu anii 1980, vârsta înaintată începuse să-și spună cuvântul. În primii ani ai deceniului suferise un ușor atac cerebral; nu mai vedea bine, în special cu ochiul stâng; nu mai avea putere în brațe și în mâini, mai ales pe partea stângă, unde forța cu care apuca lucrurile era la fel de slabă ca aceea a unui copil de șase ani. De asemenea, umărul drept îi era anchilozat, ceea ce îl împiedica să-și ridice brațul orizontal. Mergea cu ajutorul unui baston și nu putea să urce scările fără ajutor. Nu-și putea menține echilibrul și mergea gârbovit, din cauza artritei la coloană.[34] Cum ar fi putut oare un bătrân cu atât de multe probleme să aibă forța să se sinucidă cu ajutorul unui cablu electric?

Există și alte aspecte cu privire la moartea deținutului nr. 7 care ridică semne de întrebare privind verdictul oficial. Melaouhi și celelalte persoane care cunoșteau planul închisorii și rutina de zi cu zi au subliniat că acea cabană era locul cel mai prost pe care Hess l-ar fi putut alege pentru a se sinucide. Ar fi fost mult mai logic și mai ușor să o facă în timpul nopții, în celula sa.

Dacă aceste presupuneri sunt corecte, ar putea fi haosul din cabană un semn că Hess se luptase cu cineva? Deși Melaouhi și ceilalți așa cred, este puțin probabil ca doi soldați în floarea vârstei să fi întâmpinat prea multă rezistență din partea unui bărbat slab și infirm, de nouăzeci de ani, mai ales dacă l-au și luat prin surprindere. Dacă a existat o luptă, sunt mai mari șansele ca ea să-i fi implicat pe cei doi soldați și pe Jordan. Să se fi întors el exact în momentul în care se desfășura o posibilă tentativă de asasinat? În acest caz, „asasinii" ar fi avut o problemă, pentru că, dacă l-ar fi ucis și pe Jordan, povestea cu sinuciderea nu ar mai fi fost deloc plauzibilă. Să fie semnificativ faptul că Jordan, martorul-cheie al morții deținutului nr. 7, nu a vorbit niciodată despre acest lucru și că mărturia depusă în cadrul anchetei nu a fost dată publicității?

Bineînțeles, unii ar putea lua în considerație posibilitatea ca Jordan să fie mai implicat în moartea lui Hess decât ar putea părea la prima vedere. Se știe că între Jordan și prizonier existau divergențe; Hess avusese neînțelegeri cu americanul de culoare, atât de mari încât ceruse chiar ca acesta să fie înlocuit, însă directorii îi refuzaseră

cererea.[35] Totuși, alte elemente indică faptul că spusele lui Jordan au fost mai degrabă descriptive și nu trădează o vină. Dacă el l-ar fi omorât pe prizonier, tot nu s-ar explica semnele unei lupte violente sau prezența celor doi bărbați în uniforme americane. Hess nu s-ar fi putut apăra în acea luptă, din cauza infirmităților sale; de altfel, cu excepția unei zgârieturi misterioase în zona din spate a capului, pe trupul lui Hess nu s-au găsit urme de violență la nici una dintre necropsiile efectuate.

Văzând starea deplorabilă în care se afla Hess, Melaouhi susține că primul său gând a fost să încerce să-l resusciteze, cerând ajutorul unuia dintre necunoscuți, lucru pe care, de altfel, l-a și făcut. El spune că l-a rugat pe Jordan să ia cutia de prim ajutor și tubul cu oxigen, însă în momentul în care i le-a adus, și-a dat seama că sigiliul era rupt, că se umblase în cutie, iar tubul de oxigen era gol. Potrivit lui Melaouhi, Jordan anunțase și Spitalul Militar Britanic, care a trimis un autovehicul ce a ajuns imediat. Melaouhi a dus trupul la spital și abia acolo Hess a fost declarat mort.

Asistentul medical adaugă un amănunt macabru. El susține că, la spital, directorii britanic, american și francez (cel rus nu era prezent) s-au întâlnit în camera alăturată și au deschis o sticlă cu șampanie, iar o persoană îmbrăcată în uniforma armatei britanice a venit la el și i-a zis: „Să-ți ții gura, înțelegi ce vreau să spun." Apoi a fost pus să semneze un document, dar Melaouhi a refuzat și imediat ce a părăsit spitalul s-a dus direct la o stație de poliție din Berlinul de Vest, unde și-a spus povestea, convins că raportează un caz de crimă. De asemenea, el susține că în săptămânile ce au urmat a fost bombardat cu telefoane care îl avertizau să nu spună nimic în legătură cu ceea ce văzuse.

Ca urmare a declarației lui Melaouhi, procurorul de stat din Berlinul de Vest a deschis un dosar de crimă, însă, dat fiind că decesul se produsese pe un teritoriu aflat sub control britanic, cazul nu intra în jurisdicția sa.

Versiunea lui le Tissier

Le Tissier nu se afla în închisoare în după-amiaza respectivă, ci la o ședință la cartierul general sovietic, privind o chestiune minoră

legată de protocol, de la care nu s-a întors în biroul său din sectorul britanic decât în jurul orei 16.00, când i s-a spus că este chemat de urgență la închisoare. (În mod surprinzător, cel care l-a chemat a omis să îi spună și motivul. Să fi presupus că îl știa deja?) În drum spre clădirea închisorii, le Tissier s-a întâlnit cu un coleg care i-a spus că Hess era probabil mort.[36]

Din pură coincidență, o echipă a Departamentului de Investigații Speciale al Poliției Militare (SIB), condusă de maiorul J.P. Gallagher – un coleg al lui le Tissier de la un fost loc de muncă –, se afla în barăcile de lângă închisoare, investigând un alt caz. Așadar era ușor, ca să nu spunem mai mult, pentru cineva să ordone o investigare imediată a cauzelor morții – de fapt atât de imediată, încât cei patru guvernatori nu numai că nu au autorizat-o, dar nici măcar n-au știut că începuse.[37]

Potrivit lui le Tissier,[38] Jordan îl însoțise pe Hess în grădină în jurul orei 14.10, conducându-l la „cabană" – care, deși descrisă ca „adăpostul din grădină", „căsuța din grădină" sau „micuța cabană din grădină", era, de fapt, o veche baracă, după care s-a dus la alte treburi. Conform altor relatări, el a fost chemat la telefon. Câteva minute mai târziu, a verificat cabana și l-a găsit pe Hess prăbușit lângă perete.

După cât se părea, prizonierul își înfășurase cablul în jurul gâtului cu un nod simplu, apoi se lăsase în jos lângă perete, strângând astfel nodul în jurul gâtului.

În versiunea lui le Tissier, Jordan ar fi deznodat cablul (și, dacă ar fi să-l credem pe Melaouhi, l-a băgat înapoi în priză), după care s-a dus în clădirea principală a închisorii pentru a da alarma, asigurându-se că este anunțat și Spitalul Militar Britanic. Între timp, auzind semnalul de alarmă al lui Jordan, un soldat dintr-un turn de control a alertat camera gărzilor. Mergând să investigheze locul, comandantul unității de gardă a observat că Hess încă mai avea puls, chiar dacă slab. El a chemat doi infirmieri de la unitatea de gardă, dintre care unul a sosit înainte de apariția lui Melaouhi; împreună cu acesta, a încercat să-l resusciteze pe bătrân. Peste câteva minute a venit și un al doilea infirmier american. Potrivit lui le Tissier, aceștia

ar fi cei doi bărbați misterioși îmbrăcați în uniforme ale armatei SUA pe care Melaouhi i-a găsit în cabană. Directorul sugerează că asistentul medical știa foarte bine cine erau cei doi. O altă discrepanță este aceea că Melaouhi spune că ambii infirmieri se aflau deja acolo când a sosit el.

Ambulanța a ajuns la 15.12, Hess a fost ridicat și eforturile de a-l readuce la viață au continuat pe tot drumul spre spital, unde a ajuns în jurul orei 15.50. Aproximativ cincisprezece minute mai târziu, Hess era declarat mort.

Le Tissier crede că Melaouhi a rămas cu impresia că a fost martorul unei asasinări puse la cale de către autorități:

> Am fost pur și simplu șocat de modul cum a prezentat Melaouhi lucrurile (la *Newsnight)*. Când, în cursul investigației, SIB încercase să obțină o declarație din partea lui ca martor, el a refuzat să coopereze, făcând apel la mine, într-un mod aproape isteric, rugându-mă să-l scutesc de mărturie, spunând că el e doar un asistent medical și nu vrea să aibă de-a face cu poliția. Acest lucru s-a întâmplat de trei ori la rând, în timp ce SIB încerca în van să obțină o declarație din partea lui... Atitudinea pe care a avut-o la moartea lui Hess cu privire la investigația derulată de SIB mi s-a părut ciudată, pur și simplu inexplicabilă.
>
> Văzând emisiunea *Newsnight*, am tras concluzia că ideile pe care le-a expus acolo îi fuseseră alimentate sau induse lui Melaouhi înainte să fi fost abordat de SIB și că probabil se gândise că i se cerea cooperarea în mușamalizarea unei crime comise cu complicitatea autorităților![39]

Melaouhi nu a spus niciodată că se gândise că era vorba despre o crimă inițiată de autorități. Să fie oare o concluzie la care locotenent-colonelul le Tissier credea că Melaouhi ajunsese de unul singur? Este greu să ne închipuim că Melaouhi ar fi putut fi „alimentat" cu idei cum că ar fi observat urme de luptă sau prezența a doi bărbați în uniformă americană pe care nu-i mai întâlnise niciodată. Totuși, însuși guvernatorul afirmă în mod clar, încă de la început, că Melaouhi era un om speriat, care credea că fusese martorul unui lucru reprobabil, ceea ce l-a făcut să se ducă direct la poliția vest-germană să îl raporteze.

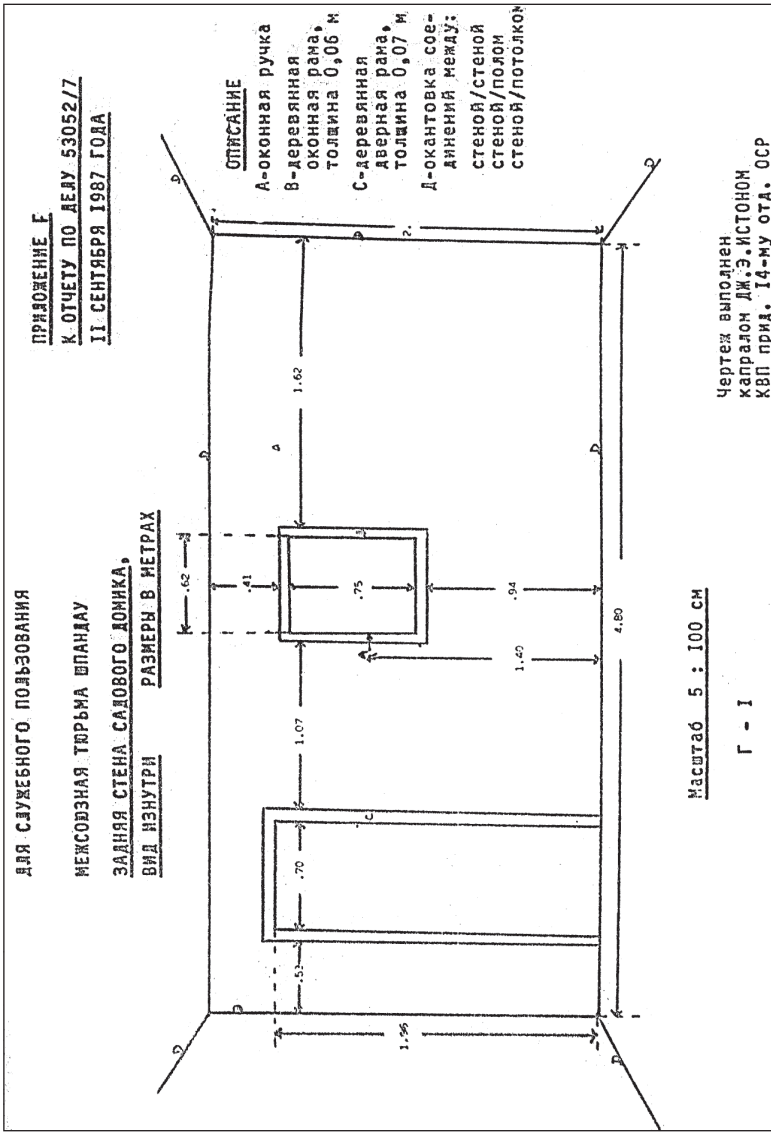

Schemă din registrele închisorii Spandau care arată că zăvorul ferestrei de care se presupune că Hess s-a spânzurat se află la doar 1,40 m înălțime față de podea.

În aparenta tentativă a lui le Tissier de a discredita versiunea lui Melaouhi există o discrepanță referitoare la acuzațiile celui din urmă că ar fi fost împiedicat să ajungă la Hess. Potrivit lui le Tissier, atunci când a fost chemat (prin radio), primul medic al armatei americane s-a uitat la ceas: era 14.40. Le Tissier susține apoi că jurnalul de la poartă arată că Melaouhi ar fi intrat la ora 14.45, și trage concluzia că „acuzațiile lui Melaouhi că ar fi fost întârziat pe drum sunt nefondate".[40] Totuși, în ultima pagină a cărții sale, le Tissier scrie:

> Melaouhi susține că fusese chemat prin telefon în timp ce își lua prânzul în casa nr. 24. Însă gardianul-șef francez, care era de serviciu, a raportat directorului său că încercase fără succes timp de douăzeci de minute să îl contacteze pe Melaouhi la apartamentul lui, la popotă și în interiorul închisorii, ceea ce ar indica faptul că Melaouhi nu a primit mesajul că era nevoie de el decât atunci când a ajuns într-un final la popotă. Cu alte cuvinte, absența lui în tot acest timp din zona în care ar fi trebuit să fie a contribuit substanțial la sosirea sa cu întârziere la cabană.[41]

Analiza lui le Tissier pare destul de încurcată. Într-un loc explică întârzierea cu care a ajuns Melaouhi la pacientul său, spunând că ar fi fost din vina acestuia, iar în altă parte afirmă că de fapt nu ar fi existat nici o întârziere. Iar declarația lui Jordan cu privire la acest aspect este tot prin intermediul lui le Tissier, prin urmare nu este foarte concludentă.

Investigarea independentă a evenimentelor din jurul morții deținutului nr. 7 a fost limitată de imposibilitatea de a avea acces la documentele oficiale. Dosarele administrative de la Spandau au fost secretizate, apoi distruse complet în 1988, la îndemnul guvernului britanic. Am aflat totuși că guvernul sovietic și-a dat acordul pentru distrugerea lor numai după ce a insistat ca fiecare pagină să fie înregistrată pe microfilm și după ce copii ale acestuia au fost date celorlalte trei guverne. Cu anumite eforturi și cu ajutorul substanțial acordat de contactele noastre externe, am reușit să avem acces la aceste copii, care pun într-o cu totul altă lumină consecințele imediate ale morții lui Hess.

Joc murdar?

Autopsia oficială a fost efectuată, așa cum am văzut, în dimineața zilei de 19 august, de către profesorul J. Malcolm Cameron care era pregătit de câțiva ani pentru acest lucru. Inițial, s-a dorit ca el să întocmească un raport post-mortem exclusiv pentru guvernul militar britanic de la Berlin, însă apoi i s-a spus că trebuia să facă un raport pentru celelalte puteri, pentru familia lui Hess și, nu în ultimul rând, pentru public.[42]

În timpul autopsiei nu s-au făcut nici un fel de fotografii, pentru a-i împiedica pe neonaziști să comercializeze suvenire macabre. Autopsia a fost transmisă prin CCTV* către o încăpere exterioară din care directorii puteau să o urmărească, dacă doreau; totuși, la insistența rușilor, nu s-a făcut nici o înregistrare video. Cameron a ajuns la concluzia că moartea s-a produs din cauza:

(1) Asfixiei
din cauza (sau ca urmare a)
(2) Compresiei gâtului
din cauza (sau ca urmare a)
(3) Suspendării.

La întrebarea „Moartea s-a produs din cauze naturale?“ din certificatul de deces, Cameron a răspuns „Nu“.

Există o neconcordanță între diversele mărturii cu privire la momentul în care trupul a fost dezbrăcat, chestiune foarte importantă atât din perspectiva identității celui decedat, cât și a autenticității „biletului de adio“. Dr. Hugh Thomas a descoperit că se dăduse ordin, împotriva procedurii standard, ca hainele să nu fie scoase de pe cadavru înainte de autopsie, ceea ce înseamnă că radiografiile au fost făcute (incredibil!) pe când corpul era complet îmbrăcat.[43] Prezența hainelor risca să încâlcească și mai mult lucrurile: noroiul și murdăria de pe pantaloni, luate de pe podeaua cabanei, se vedeau ca niște pete

* Sistem tv cu circuit închis (n.red.)

despre care s-a crezut, la un moment dat, că erau „urme de răni prin împușcare". (Evident, Hess intenționase să-și facă treaba serios.)

Cea de a doua autopsie, independentă, efectuată de dr. Spann la cererea familiei lui Hess, a pus la îndoială atât concluziile profesorului Cameron, cât și verdictul de sinucidere. Potrivit lui Spann, moartea nu fusese cauzată de atârnare, care ucide subiectul prin comprimarea traheii. Deținutul nr. 7 fusese omorât prin închiderea forțată a celor două artere carotide – cu alte cuvinte, prin strangulare. Indiciul este dat de modelul urmelor lăsate de firul electric pe partea posterioară a gâtului: în cazul spânzurării, acesta ar fi lăsat niște semne în formă de V, cu vârful în sus, spre punctul de suspendare. Însă urmele de pe gâtul lui Hess arătau ca o dungă orizontală neîntreruptă, ceea ce indică faptul că îi fusese înfășurat cablul în jurul gâtului, după care fusese strâns, strangulându-l.

În ciuda versiunii oficiale, care susține că Hess s-ar fi spânzurat cu un cablu electric strâns înfășurat în jurul gâtului, raportul lui Cameron nu menționează existența vreunui fel de urme pe ceafă. Referindu-se la această omisiune, profesorul Spann a declarat mai târziu, într-un interviu acordat emisiunii *Newsnight* de la BBC: „Am fost uimiți de acest lucru... Ele [urmele] nu numai că ar fi trebuit să fie acolo la momentul primei autopsii, dar ar fi trebuit și observate. Pur și simplu nu au fost înregistrate."[44]

Concluzia lui Spann, potrivit căreia urmele de pe gâtul lui Hess, care aveau o formă dreaptă și nu erau în formă de V, ar fi fost cauzate mai degrabă de strangulare decât de suspendare, a fost contrazisă de profesorul Bernard Knight, patolog la Universitatea Țării Galilor, care a afirmat că în anumite cazuri de spânzurare se produc urme orizontale.[45] Însă, chiar și așa, astfel de urme sunt atipice și ar fi trebuit cel puțin observate la prima autopsie. După cum am văzut, Cameron nu face nici o mențiune cu privire la existența unor astfel de urme pe partea posterioară a gâtului. Profesorul Spann scrie în raportul său:

> În procesul de stabilire a cauzei morții – asfixie provocată de compresia gâtului ca urmare a suspendării, se pare că profesorul Cameron a omis să ia în considerație cealaltă metodă de

strangulare, și anume sugrumarea... Pentru a face această distincție, ar fi fost necesară examinarea urmelor lăsate de cablu. Aspectul exact al urmelor nu este menționat în raportul autopsiei profesorului Cameron.[46]

Este practic imposibil, chiar și pentru cineva în putere, să se stranguleze în modul descris, deoarece strânsoarea slăbește imediat ce intervine starea de inconștiență. Iar Hess nu era nici pe departe o persoană în putere: avea 93 de ani, era foarte fragil și anchilozat din cauza artritei. Nu putea să meargă decât cu ajutorul unui baston și avea nevoie de sprijin chiar și pentru a se ridica de pe scaun. Nu numai că era incapabil să-și lege șireturile – neavând deci nici o șansă să-și înfășoare un cablu în jurul gâtului –, dar nu putea nici să-și ridice brațul la nivelul umărului. Pare foarte puțin probabil ca el să fi putut lega cablul de zăvorul ferestrei relativ înalte, așa cum susține varianta oficială.

Biletul de adio

Biletul mâzgălit, scris pe spatele unei scrisori recente din partea norei lui Hess, Andrea, pare a fi modul în care prizonierul a ales să-și ia adio de la această lume. Conținutul lui este următorul:

Îi rog pe directori să trimită acest bilet acasă. Scris cu câteva minute înainte de moartea mea.

Vă mulțumesc vouă, tuturor celor dragi, pentru tot ce ați făcut pentru mine. Spuneți-i lui Freiburg că am regretat amarnic că a trebuit să mă prefac, începând cu procesele de la Nürnberg, că nu o cunosc. Nu mi-a mai rămas nimic de făcut, de vreme ce toate încercările de a mă elibera au fost în van. Am sperat că o voi revedea. Am primit fotografii cu ea, precum și cu voi toți.

Marele vostru. (*Euer Grosser*)[47]

Există practic semne de întrebare legate de fiecare propoziție, însă cea mai surprinzătoare referință este cea la „Freiburg". La prima întâlnire pe care a avut-o cu Ilse, în 1969, acest subiect părea să-l macine. Însă este puțin probabil ca biletul să fi fost scris în 1987

deoarece, după ce își luase de pe suflet povestea cu Freiburg, încă din 1969, Hess nu mai negase că ar fi cunoscut-o. La fel, ce rost avea să menționeze abia în 1987 că primise fotografii cu ea – din moment ce familia sa ar fi trebuit să știe deja acest lucru?

Wolf și Andrea Hess cred că biletul este fals, deși probabil are la bază o scrisoare autentică, scrisă de Hess în 1969, când viața îi era amenințată din cauza ulcerului perforat, ceea ce îl determinase să solicite pentru prima dată o vizită din partea lui Ilse și a lui Wolf.[48] Pe lângă ciudățenia legată de Freiburg, Wolf observă și că anumite formulări din bilet nu îi erau caracteristice lui Hess cel din anii 1960; așa cum se întâmplă cu majoritatea oamenilor, modul în care se exprima se modificase odată cu trecerea timpului. De mulți ani nu mai utilizase apelativul *Euer Grosser*, în anul 1987 preferând să semneze o scrisoare simplu: *der Eure* (Al vostru). Cei doi au fost surprinși și de faptul că biletul nu conținea nici o referire la nepoții săi, care apăreau foarte des în scrisorile de dinaintea morții.

Dacă cei doi Hess au dreptate și biletul este fals, probabil că biletul original a fost copiat pe spatele unei scrisori mai recente, pentru a da impresia de autenticitate. Mai sunt și alte ciudățenii: pe bilet nu există o dată, în ciuda faptului că Hess – și deținutul nr. 7 – data obsesiv totul. Wolf și Andrea Hess subliniază, de asemenea, că, deși corespondența primită era ștampilată de autoritățile închisorii, scrisoarea pe spatele căreia fusese mâzgălit biletul de adio nu purta o astfel de ștampilă, ceea ce ridică mari semne de întrebare dacă ea a fost cu adevărat primită de Hess. Am aflat însă din dosarele de la Spandau că până în anul 1987 închisoarea relaxase regulile de acest fel și că nu mai erau ștampilate chiar toate scrisorile.

Lui Hugh Thomas i s-a spus că biletul nu a fost găsit decât atunci când trupul a fost dezbrăcat pentru autopsie, la două zile de la moartea lui Hess – timp suficient pentru ca un bilet fals să-i fie plasat în buzunare.[49] Le Tissier susține totuși că acesta s-ar fi aflat printre obiectele personale strânse în data de 17 august și puse într-un plic, deschis de cei patru directori în cadrul întâlnirii de urgență din acea seară.[50] Dosarele de la Spandau confirmă spusele lui le Tissier, dar ridică alte semne de întrebare.

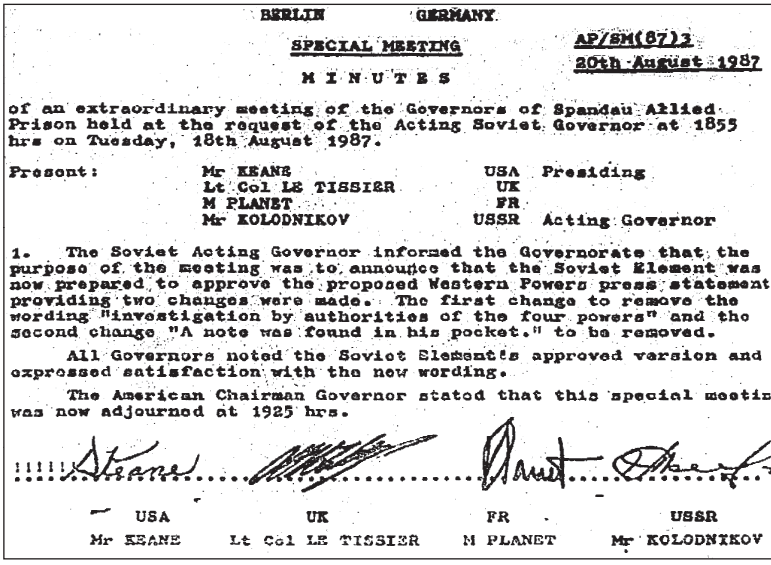

BERLIN GERMANY

SPECIAL MEETING AP/SM(87)2

20th August 1987

M I N U T E S

of an extraordinary meeting of the Governors of Spandau Allied Prison held at the request of the Acting Soviet Governor at 1855 hrs on Tuesday, 18th August 1987.

Present:			
	Mr KEANE	USA	Presiding
	Lt Col LE TISSIER	UK	
	M PLANET	FR	
	Mr KOLODNIKOV	USSR	Acting Governor

1. The Soviet Acting Governor informed the Governorate that the purpose of the meeting was to announce that the Soviet Element was now prepared to approve the proposed Western Powers press statement providing two changes were made. The first change to remove the wording "investigation by authorities of the four powers" and the second change "A note was found in his pocket." to be removed.

All Governors noted the Soviet Elements approved version and expressed satisfaction with the new wording.

The American Chairman Governor stated that this special meetin was now adjourned at 1925 hrs.

USA	UK	FR	USSR
Mr KEANE	Lt Col LE TISSIER	M PLANET	Mr KOLODNIKOV

Minuta întâlnirii din 18 august 1987 a directorilor închisorii Spandau, în care sunt specificate obiecțiile legate de comunicatul de presă.

Minuta întâlnirii care a avut loc la ora 19.55 în ziua de 17 august arată într-adevăr că plicul a fost deschis în prezența celor patru directori și că, pe lângă batiste, ochelari și pixuri, el cuprindea „1 scrisoare“. Nu se precizează însă care este natura acestei scrisori și nu se spune că ar fi un bilet de adio, lucru pe care, cu siguranță, cei patru oficiali l-ar fi observat. Însă a doua zi la ora 12.30, când a fost convocată o a doua întâlnire pentru discutarea conținutului comunicatului de presă, se știa că era vorba despre un bilet de adio scris pe spatele unei scrisori trimise de nora sa, motiv pentru care s-a discutat dacă ar trebui dat sau nu familiei. Totuși, una dintre cele patru puteri avea îndoieli cu privire la circumstanțele exacte în care se descoperise biletul. Directorul rus a obiectat cu privire la formulările folosite în comunicatul de presă și – în cadrul unei întâlniri ulterioare, ținute la ora 18.55, după ce s-a consultat cu superiorii săi – a insistat ca propoziția „În buzunarul lui s-a găsit un bilet“ să fie eliminată din

declarația de presă. De ce a obiectat oare reprezentantul sovietic la o frază atât de inofensivă?

La o întâlnire a directorilor care a avut loc după ce trupul i-a fost predat lui Wolf Hess, pe 20 august, le Tissier a propus ca, dată fiind importanța scrisorii, să fie adus un expert de la Londra care să-i certifice autenticitatea. Conform mărturiei lui le Tissier, expertul, P.A.M. Beard, nu era se pare familiarizat cu alfabetul german, însă a putut autentifica biletul utilizând mostre din scrisul lui Hess (puse la dispoziție de directorii închisorii), care au fost ulterior distruse.[51] Raportul lui Beard nu a fost văzut de nimeni altcineva în afară de oficialii de la Spandau și ai guvernului militar britanic. Mai mult, deși Wolf și Andrea Hess au primit asigurări că testele criminalistice au dovedit că biletul a fost scris cu aceeași cerneală ca și cea din stiloul aflat în buzunarul lui Hess, nu exista nici o posibilitate de a verifica acest lucru, deoarece stiloul fusese distrus.[52]

Dacă biletul era fals, de ce ar fi dorit britanicii ca lumea să creadă că Hess s-a sinucis? Răspunsul este evident: dacă nu s-a sinucis, atunci a fost omorât.

O investigație superficială

Investigația inițială cu privire la moartea lui Hess a fost, din toate punctele de vedere, nesatisfăcătoare, ca să nu spunem mai mult. Deși procedura standard în cazul unei morți suspecte este izolarea locului respectiv, în acest caz ea nu a fost aplicată: diferite persoane au putut intra și ieși din cabană, după bunul plac. Orice urmă a prezenței lor acolo a fost probabil pierdută sau eliminată în mod voit. Membrii SIB nu au fost lăsați să ia amprentele celui decedat, atunci când l-au examinat la Spitalul Militar Britanic[53] – o procedură standard care ajută la eliminarea amprentelor victimei de la locul unei crime. Mai mult decât atât, raportul întocmit de aceștia nu a fost făcut public, deși ar fi fost imposibil de verificat, întrucât toate dovezile fuseseră fie pierdute, fie distruse în mod deliberat.

În ceea ce pare a fi unul dintre cele mai evidente acte de eliminare a dovezilor din vremurile moderne, întregul edificiu de la Spandau

a fost făcut una cu pământul la doar șase săptămâni după moartea deținutului. Fiecare cărămidă a fost transformată în pulbere de buldozere și echipamente de demolare. Nu a mai rămas nici măcar cel mai mic fragment ce ar fi putut să fie colecționat de un vânător de amintiri naziste.

Apoi, în 18 decembrie 1987, în prezența tuturor celor patru directori, ultima clădire de la Spandau, cabana-baracă, a fost sfărâmată de un buldozer, stropită cu petrol și arsă. Le Tissier însuși a aruncat în foc hainele lui Hess (inclusiv uniforma de zbor care făcuse istorie) și bastonul acestuia, precum și cablul electric (recuperat de la Poliția Militară) cu ajutorul căruia se presupune că s-ar fi omorât.[54]

Ca urmare a întrebărilor ridicate de familia lui Hess, de dr. Hugh Thomas și în cadrul emisiunii *Newsnight*, în 1989 s-a dispus o investigare a cazului. Ea a căzut în sarcina comisarului de poliție Howard Jones de la Scotland Yard, care la începutul lunii iulie a depus un raport la procurorul-șef. În presă s-a spus că ar fi ajuns la concluzia că nu există dovezi suficiente care să justifice o investigație criminalistică.[55] Parlamentarul laburist Rhodri Morgan susține că Jones i-a spus și lui acest lucru, la o întâlnire pe terasa Camerei Comunelor. (Ulterior prim-ministru al Țării Galilor, Morgan s-a interesat multă vreme de afacerea Hess.) Potrivit lui Morgan, Jones se îngrozise de evidenta incompetență cu care se desfășurase investigația inițială și de modul în care dovezi foarte importante fuseseră distruse – inclusiv radiografiile de la autopsia oficială.[56] Morgan susține că Jones l-a căutat mai târziu, vizibil îngrijorat de ceea ce afirmase anterior. Morgan consideră că polițistul lăsa impresia că ar fi fost avertizat să nu vorbească despre raportul său.[57] Am aflat că Jones le-a spus reporterilor și că recomandase efectuarea unei investigații oficiale, cu interogarea sub jurământ a martorilor, printre care i-a numit pe Melaouhi, Jordan și le Tissier.

În final însă, șeful procuraturii a decis să nu demareze o astfel de investigație. Motivele acestei decizii au fost oferite, în noiembrie 1989, de către procurorul general Sir Nicholas Lyell, într-un răspuns la o interpelare parlamentară a lui Rhodri Morgan. El a afirmat că

ancheta lui Jones „nu prezenta dovezi concludente care să sugereze că Rudolf Hess a fost omorât și de aceea șeful procuraturii nu crede că este cazul să se desfășoare o investigație suplimentară".[58]

Morgan a solicitat în două rânduri – în 1989 și în 1992 – ca un exemplar al raportului lui Jones să ajungă la biblioteca Camerei Comunelor, însă i s-a spus de fiecare dată că rapoartele de acest fel au întotdeauna caracter confidențial și, prin urmare, nu pot fi făcute publice.[59] Răspunzând la o solicitare din aprilie 1993, din partea cercetătorului Alfred Smith, prin care acesta cerea să vadă raportul, Jones afirma: „Raportul este un document confidențial al Serviciului de Poliție Metropolitană și al Biroului procurorului-șef în numele căruia s-a desfășurat investigația și face obiectul principiului imunității în interes public"*.[60] Acesta este un mijloc legal prin care se împiedică divulgarea unor dovezi care ar putea dăuna interesului public – și care necesită semnătura unui ministru al guvernului. Astfel de cazuri se întâmplă în general numai atunci când interesele statului ar putea fi compromise. Răspunsul lui Jones echivalează cu recunoașterea faptului că anumite lucruri în legătură cu moartea lui Hess ar putea pune în dificultate guvernul britanic.

O înregistrare îndoielnică

Registrele de la Spandau arată că, în seara zilei de 17 august, colonelul Hamer-Philips de la Spitalul Militar Britanic a emis un certificat preliminar de deces în care se indica drept cauză a morții „stop cardiac ca urmare a asfixiei (din cauze necunoscute)" – lăsând cauza asfixiei un subiect deschis.[61]

După a doua autopsie oficială, s-a emis un al doilea certificat de deces, iar moartea a fost înregistrată oficial de către maiorul Frank Crabtree, ofițer la registratura forțelor britanice din Germania

* Imunitatea în interes public este un principiu al legii engleze conform căruia tribunalele britanice pot emite o decizie prin care i se permite unui litigant să nu dea voie altor litiganți să aibă acces la dovezi, în cazul în care acest lucru ar dăuna interesului public. (n.tr.)

și Europa de Nord-Vest. În acest certificat se preciza drept cauză a morții că „asfixia se datorase compresiei gâtului din cauza suspendării". Pe 24 aprilie 1995, pe baza celei de-a doua autopsii, Wolf Rüdiger Hess a solicitat Oficiului Britanic al Evidenței Populației (OPCS*) modificarea cauzei morții în registru, din „din cauza suspendării" în „din cauza strangulării". Reacția autorităților britanice a fost bizară: după mai multe luni de ezitări, au anulat înregistrarea, fără să pună nimic în loc, ceea ce a creat inevitabil o situație ciudată. Fără o înregistrare valabilă a morții sale, Rudolf Hess este, oficial, în viață.

Motivul oferit de autoritățile britanice pentru o asemenea decizie a fost că, în urma analizării solicitării lui Wolf Hess, și-au dat seama că decesul tatălui său fusese incorect înregistrat, prin urmare, tehnic vorbind, era ilegal. Oficialitățile au susținut că registratura armatei britanice din Berlin nu ar fi avut autoritatea legală de a înregistra decesul. Cu toate acestea, certificatul de competență emis de guvernul militar britanic – prin care i se stabileau responsabilitățile – îi oferea autoritatea oficială de a înregistra „toate decesele membrilor forțelor britanice și ale civililor care îi însoțeau sau de care răspundeau forțele britanice, precum și ale tuturor persoanelor pentru care forțele britanice erau responsabile, conform unor legi, tratate și protocoale naționale și internaționale".[62] În această categorie era inclus și ultimul prizonier de la Spandau. Dar OPCS declara acum că singura lege prin care putea fi înregistrat decesul – legea din 1957 privind înregistrarea nașterilor, deceselor și căsătoriilor (prevederi speciale) – nu oferea o astfel de autoritate maiorului Crabtree. Se susținea că acea lege se aplica numai membrilor forțelor armate care luptau în străinătate, civililor angajați de acestea și „anumitor organizații de binefacere". Ea nu se aplica și persoanelor pentru care forțele britanice erau responsabile conform unor legi naționale sau internaționale. Așadar, era clar că maiorul Crabtree nu avusese autoritatea de a înregistra decesul lui Hess, drept pentru care înregistrarea fusese anulată.

* British Office of Population, Censuses and Surveys – instituție britanică desemnată să realizeze recensăminte, analize și evidența populației. (n.red.)

Scriindu-le avocaților britanici ai lui Wolf Hess în 10 decembrie 1996, consilierul juridic al Ministerului Apărării, Anthony Inglese, declara:

> Cercetările noastre nu au putut descoperi cum și de ce s-a luat decizia de a înregistra decesul lui Hess în Marea Britanie...
>
> Am făcut investigații suplimentare, dar nu s-au găsit nici un fel de dovezi care să explice de ce decesul lui Hess a fost înregistrat în Marea Britanie. Nu știm de ce certificatul de competență al ofițerului de registratură îi oferea acestuia o arie de competență mai largă decât cea din legea din 1957 privind înregistrarea nașterilor, deceselor și căsătoriilor (prevederi speciale).
>
> Se știe că legea din 1957 nu se aplică în acest caz și nu cunoaștem nici un alt document legal conform căruia decesul să poată fi înregistrat corect. De aceea, recomandarea adresată OPCS, pe care o faceți în scrisoarea dv. din 19 iulie, nu poate fi pusă în practică.
>
> Am făcut tot ce am putut pentru a afla răspunsul la întrebările dv. și pentru a le răspunde cât mai confidențial cu putință. Lăsăm acum în seama dv. să căutați răspunsurile în altă parte.[63]

Prin urmare, Ministerul Apărării se spăla pe mâini de întreaga afacere, spunând de fapt: „Este responsabilitatea altui departament, dar nu știm care și practic nu ne pasă".

La sfârșitul lunii ianuarie 1997, versiunea oficială cu privire la înregistrarea decesului a fost confirmată într-un răspuns adresat Camerei Comunelor de ministrul forțelor armate, Nicholas Soames, la o întrebare pusă de Rhodri Morgan.[64] Și așa a rămas de atunci încoace.

Autoritățile susțin că, de vreme ce nimeni nu avea responsabilitatea înregistrării decesului, cauza decesului de pe înregistrarea oficială nu poate fi modificată – lucru foarte convenabil, deoarece se evită ca acel cuvânt-cheie, „strangulare", să apară pe vreun document oficial și previne orice încercare de a redeschide cazul morții lui Rudolf Hess.

Planurile de eliberare

Toate aceste lucruri dovedesc în mod clar că moartea deținutului nr. 7 a fost suspectă, dar oare conduc ele spre o crimă? Wolf Hess și

dr. Hugh Thomas nu numai că nu au nici un dubiu că a fost vorba despre o crimă, ci știu sigur și cine a comis-o. Ei cred că toate dovezile indică faptul că responsabil ar fi guvernul britanic. Și, după ce am analizat dovezile, aceasta este și părerea noastră. Însă ce motiv ar fi avut guvernul britanic, pentru a-l omorî pe bătrân? De ce să fi decis că Hess trebuia să moară atunci, când oricum nu ar mai fi avut de trăit decât câțiva ani?

Noi credem că acesta a fost omorât pentru că urma să fie eliberat.

În februarie 1987, *Der Spiegel* scria că Mihail Gorbaciov intenționa să aprobe eliberarea lui Hess, după ce primise o solicitare din partea președintelui vest-german Richard von Weizsäcker. Acesta crease oarece controverse, comparând detenția lui Hess cu cea a disidentului rus Andrei Saharov și cu a lui Nelson Mandela, iar câteva luni mai târziu radiourile de la Moscova anunțau că punerea în libertate a lui Hess era tratată cu cea mai mare seriozitate.[65] Mișcarea era perfect logică, pentru că se potrivea cu programul lui Gorbaciov, de a întări relațiile cu Occidentul și *glasnost*. Era timpul să facă un gest de bunăvoință față de Germania – un semn că războiul luase sfârșit și că tensiunile de după război dintre URSS și Germania Federală puteau fi date uitării, iar ambele țări puteau privi în viitor către o prietenie între doi aliați economici, nu către o vrajbă între inamici militari.

Așteptările creșteau: în aprilie, ziarul vest-german *Bild* scria că Hess urma să fie eliberat în ziua în care ar fi împlinit nouăzeci și trei de ani, pe 26 aprilie 1987.[66] Oare prizonierul știa că eliberarea sa era iminentă? Este evident că, dacă ar fi știut, ar fi fost pentru prima oară în zeci de ani când ar fi avut pentru ce să trăiască, ceea ce ar demola efectiv ideea că s-ar fi sinucis. Melaouhi nu avea nici un dubiu cu privire la acest lucru, susținând că iminenta eliberare îl făcuse pe bătrân să se teamă pentru viața sa: deținutul nr. 7 afirmase chiar că „englezii o să mă omoare".[67] În orice caz, potrivit lui le Tissier, in iulie Hess a cerut să vadă o copie a sentinței care i se dăduse la Nürnberg; era pentru prima dată când făcea acest lucru. A primit o copie în data de 17 iulie, cu o lună înainte de moarte.[68]

Dr. Hugh Thomas susține că are dovezi că guvernul britanic dăduse un veto în cinci puncte pentru eliberarea decisă de Gorbaciov, vot dus la Moscova la începutul anului 1987 de Sir Christopher Mallaby (secretar adjunct al guvernului la acel moment).[69] Chiar și așa, dacă rușii ar fi fost hotărâți să-l elibereze pe Hess, aceștia ar fi făcut-o, cu sau fără votul britanicilor. Pe parcursul „lunii" următoare, aceștia ar fi putut pur și simplu să-și retragă gărzile și să lase să se înțeleagă că își doresc ca Hess să fie eliberat. Iar guvernul britanic, care susținuse întotdeauna că ar aproba punerea lui în libertate pe motive umanitare, numai dacă intransigenții sovietici ar înceta să se mai opună deciziei, ar fi fost pus într-o poziție jenantă.

Este clar că dacă Hess a fost ucis, aceasta s-a întâmplat pentru că autoritățile responsabile nu intenționau să permită eliberarea sa, probabil pentru că nu doreau ca el să vorbească. Așadar, de ce se temeau?

Un caz de crimă

Wolf Hess crede că tatăl său a fost asasinat pentru că guvernul britanic nu dorea ca el să facă public conținutul propunerilor de pace pe care le luase cu el în Scoția în anul 1941. Dacă acestea ar fi devenit cunoscute, după atâta timp, s-ar fi născut întrebări foarte neliniștitoare, legate de motivele pentru care nu au fost luate în considerație – ca să nu mai vorbim despre acceptarea lor – preferându-se expunerea Marii Britanii la încă patru ani teribili de război. În definitiv, existau numeroase familii, de ambele părți, care au suferit pierderi tragice în anii 1941–1945 și care ar fi avut grijă ca această chestiune să nu fie dată uitării foarte ușor, putând chiar să dea în judecată statul ori să ceară despăgubiri.

Deși nu au căzut de acord în ceea ce privește identitatea deținutului, începând din 1987, atât Wolf Hess, cât și dr. Hugh Thomas au făcut presiuni neîncetate pentru redeschiderea dosarului morții lui Hess. Thomas a publicat o versiune actualizată a cărții sale, în care a inclus moartea și așa-zisa „sinucidere", autopsia oficială și investigația.

Ar fi fost foarte ciudat ca noi să nu-i cerem lui Alexander să afle câte ceva cu privire la adevăratele circumstanțe ale morții bătrânului. După câteva luni, el ne-a oferit probabil cea mai interesantă informație dintre cele pe care ni le prezentase. El a susținut că Hess fusese într-adevăr asasinat și că autorii erau trei membri ai elitei SAS*. Aceștia se infiltraseră în închisoare îmbrăcați în uniforme ale armatei americane și după încheierea misiunii se întorseseră în Marea Britanie cu un avion Hercules al RAF trimis de la baza RAF din Lyneham, la șaptesprezece minute și jumătate după ce deținutul fusese declarat mort. Evident că a fost o operațiune strict secretă, pentru care se dăduse ordin de la cel mai înalt nivel, și care se supunea unei politici stricte privind persoanele care trebuiau să știe despre ea.

Investigațiile desfășurate de Hugh Thomas și Wolf Hess au ajuns la aceeași concluzie. Thomas și ceilalți cercetători credeau că descoperiseră existența unui plan secret legat de moartea lui Hess, numit operațiunea Royston.[70] Însă Alexander a dezvăluit că, deși operațiunea Royston a existat, ea nu avea nimic suspect. Era un plan pentru situații de urgență al Ministerului de Externe, conform căruia, imediat după ce bătrânul era declarat mort, un avion Hercules urma să plece de la baza RAF din Lyneham pentru a prelua trupul și a-l duce în Marea Britanie, pentru a fi înmormântat. Exercițiul Royston fusese elaborat cu mulți ani înainte pentru a fi pus în practică la moartea lui Hess și se axa în mod specific pe recuperarea și înhumarea corpului neînsuflețit, în conformitate cu regulile pentru toți prizonierii de la Spandau – incinerarea și împrăștierea cenușii într-un loc secret. Se pare că responsabilii de dosarul operațiunii Royston nu cunoșteau acordul semnat cu familia lui Hess, conform căruia trupul urma să fie dat familiei pentru a fi înmormântat de către aceasta. Așadar, Royson nu pare a avea nici o legătură cu asasinarea lui Rudolf Hess, cu excepția faptului că s-ar fi putut presupune că metoda de asasinare fusese aleasă pe baza regulii că se va face o

* Special Air Service (SAS) – Divizia Aeriană Specială (n.red.)

autopsie controlată, urmată imediat de incinerare, precum și că SAS se folosise de zbor pentru a pleca rapid din Berlin.

Două surse din cadrul serviciilor de informații ale SUA (una care a lucrat în CIA, cealaltă în Serviciul de Informații Navale) ne-au mărturisit convingerea lor că britanicii s-ar fi aflat în spatele morții lui Hess și susțin că unii dintre militarii americani au fost foarte furioși că acest lucru s-a petrecut în perioada în care ei erau de serviciu la închisoare.

De asemenea, Alexander ne-a recomandat, în secret, să găsim „telegramele Sandman*" – despre care nu cunoaștem foarte multe – și, deși nu am reușit să facem acest lucru, ne dăm seama acum că, în definitiv, indiciile nu ar fi atât de greu de descoperit. În trecut, oamenii credeau că Sandman este un personaj aducător de somn: el să fi fost cel care i-a adus ultimul somn lui Rudolf Hess?

Într-un documentar realizat pentru televiziunea olandeză, Rhodri Morgan a afirmat că primise informații de la locotenent-colonelul Geoffrey Osborne – fost atașat al Ambasadei Marii Britanii la Bonn – conform cărora Hess fusese „lichidat de englezi". Această dezvăluire extraordinară îi fusese făcută în 1988, în timp ce atât el, cât și Geoffrey Osborne se aflau într-un grup de parlamentari care mergeau cu avionul la o conferință la Bonn. Morgan și ceilalți au participat la o recepție la care erau prezenți președintele von Weizsäcker și Lynda Chalker, al doilea om din Ministerul de Externe. Pe când se afla acolo, Morgan a fost abordat de un diplomat britanic, care a adus vorba despre interesul lui pentru afacerea Hess, devenind „destul de agresiv". Poate că acest incident avea legătură cu faptul că în drumul de întoarcere spre Londra, Osborne i-a spus lui Morgan că a greșit când a afirmat că Hess fusese asasinat de britanici, pentru că între timp vorbise cu oameni din Ministerul de Externe din Bonn, care îl asiguraseră că nu fusese deloc vorba despre așa ceva.[71]

Morgan încercase să mai adreseze câteva interpelări în Camera Comunelor – atât verbale, cât și în scris – legate de subiect, însă fie

* Omul nisipului (în limba engleză, în original), personaj mitic din folclor, care aduce vise plăcute, presărând nisip magic pe ochii copiilor în timp ce dorm. (n.tr.)

au fost blocate, fie evitate. Aparent, motivul pentru care întrebările lui Morgan au fost blocate a fost că parlamentarii nu au voie să pună întrebări legate de subiecte care implică serviciile de securitate. Însă Morgan nu întrebase decât despre moartea lui Rudolf Hess, care, oficial, nu avea nici un fel de legătură cu serviciile de securitate.

Reacții

Ar trebui să precizăm că, în ciuda celor afirmate de detractorii săi, dr. Hugh Thomas nu este un disident antimonarhist. Poate că își exprimă opiniile cu mai multă deschidere și nu este dispus să își compromită principiile, însă întotdeauna a menținut o relație apropiată cu serviciile de securitate, datorită rolului pe care îl jucase anterior în Irlanda de Nord.

Dezvăluirile referitoare la Rudolf Hess sunt arareori fără probleme pentru cei care le fac. După reeditarea și actualizarea cărții lui Thomas din 1988, au existat încercări concertate de a-l discredita pe el și teoriile sale. Deși existau indicii că Thomas se afla sub supraveghere după prima ediție a cărții, campania împotriva lui s-a intensificat după publicarea variantei revizuite, în care apăreau informații în legătură cu moartea lui Hess.

În 1988, aflat în Amsterdam, Thomas și-a dat seama că, pentru întâlnirea cu editorul său german, avea nevoie de anumite documente din dosarele de acasă, așa că i-a telefonat soției sale, rugând-o să i le transmită de urgență. Ea s-a ocupat imediat de trimiterea lor cu trenul, prin serviciul de curierat Red Star, de la Cardiff la Slough, de unde urmau să fie ridicate de un curier. Pachetul nu a ajuns niciodată, lucru destul de grav, dar situația a devenit cu adevărat îngrijorătoare când ancheta a arătat că, dintre toate coletele de la Red Star, numai acesta fusese furat din tren. Thomas crede că apelurile sale telefonice fuseseră interceptate, iar cei care furaseră documentele știau că ele urmau să fie trimise cu acel tren.[72]

În timp ce se petreceau aceste lucruri, mass media critica și ea teoriile lui Thomas. Pe 17 ianuarie 1990, s-a difuzat un documentar

al BBC, numit *Timewatch*. Inspirată inițial de descoperirea dosarului medical al lui Hess din München făcută de cercetătorul Roy McHardy de la BBC Scoția, emisiunea își propunea să analizeze câteva neclarități din afacerea Hess, fără a ajunge în mod necesar la vreo concluzie. Însă, în timpul realizării emisiunii, aceasta s-a îndepărtat de la obiectivul inițial, transformându-se într-o demitizare ostilă a teoriei lui Thomas.

În momentul în care prezentatorul emisiunii, istoricul Christopher Andrew, profesor la Cambridge, și echipa BBC l-au intervievat pe Thomas acasă la el, în Cardiff, ei i-au prezentat în fața camerelor – pentru prima dată – o copie a traducerii și originalul dosarului medical de la München, pentru a-i putea filma reacția. Thomas susține că traducerea pe care o primise era incorectă. În ea se afirma că rana provocată de ieșirea glonțului se afla la nivelul celei de-a patra vertebre lombare, în timp ce traducerea corectă ar fi fost a patra vertebră dorsală (sau toracică), aflată mult mai sus. Importanța acestui aspect vine din faptul că Thomas are o fotografie cu această a doua zonă, făcută în timpul celei de a doua autopsii, în care se vede, conform propriilor sale cuvinte, că „nu există nici urmă“ de cicatrice. Așa-zisele dovezi care ar arăta cicatricea într-un alt loc ar fi slăbit credibilitatea teoriei lui Thomas. Dar el știa destul de bine limba germană, astfel încât să poată sesiza eroarea, lucru pe care l-a și făcut în timp ce era filmat, dar secvența respectivă nu a fost difuzată.[73]

La scurt timp după emisiunea *Timewatch*, s-a petrecut un episod ciudat și deranjant. Având în vedere că se referea la acuzații privind falsificarea scrisorilor, el a fost mediatizat pe larg, în presa britanică, ceea ce a dus la solicitarea unei investigații a poliției.[74]

Pe 1 februarie 1990, cinci copii ale unei scrisori despre care se crede că ar fi fost scrisă de profesorul Andrew au fost trimise de la Cambridge către Hugh Thomas, Rhodri Morgan și trei jurnaliști interesați de afacerea Hess. Aparent, scrisoarea era scrisă de mâna lui Andrew. De asemenea, pentru ele se folosise hârtia de scrisori a colegiului său și, lucru destul de ciudat, la momentul respectiv existau două versiuni în circulație. Cea primită de Thomas era o

fotocopie a unei scrisori scrise de Andrew în care se discuta despre traducerea greșită a dosarului de la München, pentru a-l face mai puțin favorabil versiunii lui Thomas. Cel care îi trimisese scrisoarea lui Thomas scrisese în colțul din stânga sus: „Originalul trimis lui Rhodri Morgan, membru al parlamentului.“ Însă aceasta nu este scrisoarea pe care au primit-o Morgan și ceilalți trei. Mai mult, atunci când Rhodri Morgan a făcut investigații la serviciul poștal, a descoperit că toate cele patru copii ale acestei versiuni (spre deosebire de prima) trecuseră prin departamentul de sortare din Mount Pleasant, Londra, și că acolo fuseseră resigilate, reștampilate și redate sistemului de corespondență prin poștă. Având în vedere că acuzația de violare a corespondenței adusă serviciului de poștă este o ofensă gravă, Morgan a solicitat poliției să investigheze cazul. Poliția nu a putut face acest lucru, deoarece acționează numai dacă o astfel de plângere este făcută de expeditorii scrisorii, iar cum aceștia erau anonimi, a susținut că nu poate face nimic.

Ce se petrecea, de fapt? Ambele versiuni par false și Andrew neagă categoric nu numai că le-ar fi scris pe vreuna dintre ele, ci și că ar avea vreo legătură cu serviciile de informații (așa cum se sugerează în scrisoare). El crede că cineva a reușit să pună mâna pe corespondența sa privată referitoare la cercetările efectuate în cazul Hess, folosindu-se apoi de metoda taie-și-lipește pentru a inventa o scrisoare, astfel încât să pară că el ar fi spus lucruri pe care nu le-a afirmat de fapt niciodată. Dar cine este oare acest hoț de corespondență deosebit de inventiv? Faptul că a avut acces la corespondența privată a lui Andrew și că a putut trece de sistemele de securitate de la departamentul de sortare Mount Pleasant, pentru a intercepta scrisorile, sugerează că era vorba mult mai mult decât de o simplă glumă. O astfel de acțiune s-ar fi putut desfășura numai cu mandat semnat de ministrul de interne – pe atunci Michael Howard – care este emis numai în cazul unei chestiuni care amenință siguranța națională. Să fi emis ministrul de interne un astfel de mandat, și dacă da, la solicitarea cui? Întreaga abordare pare a fi profesionistă, un exercițiu tipic al serviciilor de informații, desfășurat cu scopul de a spori confuzia.

Dinamită

În timpul conversațiilor cu Alexander în legătură cu moartea deținutul nr. 7, acesta a adus în discuție numele lui Ian Gow, parlamentar conservator și secretar personal al lui Margaret Thatcher la momentul morții lui Hess. Alexander a susținut că Gow îi spusese lui Hugh Thomas că, în schimbul retragerii acuzațiilor acestuia din urmă cu privire la asasinarea lui Hess, guvernul ar fi gata să recunoască faptul că existau dubii privind identitatea deținutului. Acest lucru ni s-a confirmat. Într-un documentar de televiziune realizat de o companie olandeză în anul 1998, Thomas a afirmat că, în 1990, cu câteva luni înainte ca Margaret Thatcher să își încheie mandatul de prim-ministru, a fost abordat de un grup de parlamentari de dreapta, care îl reprezentau pe Ian Gow.[75] Aceștia i-au spus că înainte de înlocuirea premierului, Gow dorea „să scape de scheletele din dulap". Thomas a intrat cu acest grup într-un dialog care a durat câteva luni, însă – de teama unei înșelătorii –, el s-a protejat, dezvăluind câtorva jurnaliști și istorici ce se întâmplă. Parlamentarii i-au spus că sunt gata să recunoască existența unor dubii cu privire la identitatea prizonierului din Spandau, însă numai cu condiția ca el să renunțe la acuzația de crimă. Ei au mai afirmat și că guvernul britanic fusese preocupat multă vreme de problema identității, dar îngrijorarea se mai domolise odată cu acceptarea de către familia lui Hess a faptului că bătrânul era cu adevărat Rudolf Hess. (După câte se pare, acest lucru se întâmplase prin 1969, când deținutul s-a întâlnit prima dată cu Ilse și Wolf.) Când Thomas a refuzat să încheie o înțelegere cu ei, negocierile au luat sfârșit. Câteva luni mai târziu, Ian Gow a fost ucis de o bombă instalată în mașina sa, iar acțiunea a fost pusă pe seama IRA sau INLA. Moartea sa este un subiect rămas neelucidat până în momentul actual.

Episodul relatat de Thomas este important. El nu numai că întărește ceea ce ne-a spus Alexander, ci ridică mai multe semne de întrebare deosebit de importante. Dacă relatarea este corectă, de ce să fi dorit Gow să scape tocmai de acest „schelet"? Acest lucru sugerează

că ar fi putut fi, într-o anumită măsură, implicat în plănuirea sau mușamalizarea crimei: și dacă ar fi reușit să ajungă premier ori să primească un fotoliu în guvern, ultimul lucru pe care și l-ar fi dorit ar fi fost ca informația respectivă să fie făcută publică.

Dovezile încep să apară

Mai multe dovezi care par să susțină teoria asasinării vin din declarația pe proprie răspundere susținută în fața unor notari din Pretoria, Africa de Sud, de către un avocat, Hans H. Hain care a lucrat pentru serviciul național de informații sud-african. În declarație, el afirmă că primise detalii despre uciderea lui Hess la o zi după ce aceasta avusese loc, de la un contact din cadrul Mossad (serviciul de informații israelian). Declarația, datată 22 februarie 1988, cuprinde următoarele afirmații:

> Ministrul Reich-ului Rudolf Hess a fost asasinat la îndemnul ministrului de interne britanic. Asasinatul a fost comis de doi membri ai serviciului britanic SAS (Regimentul 22, SAS Depot Bradbury Lines, Hereford, Anglia). SAS este subordonat ca unitate militară Ministerului de Interne* britanic (nu Ministerului Apărării). Planificarea și gestionarea misiunii privind asasinarea au fost realizate de către MI5 (responsabilă de obicei cu siguranța „internă" a Marii Britanii; serviciile secrete și acțiunile militare din exteriorul Marii Britanii sunt de competența MI6). Acțiunea serviciilor secrete a fost plănuită atât de repede, încât nu i s-a dat nici măcar un nume de cod, lucru absolut neobișnuit.
>
> Serviciile de informații americane, franceze și israeliene au fost puse la curent cu această misiune. KGB și GRU (serviciul de informații militare sovietic) și serviciile germane nu au fost informate.
>
> Asasinarea lui Rudolf Hess devenise necesară deoarece guvernul URSS intenționa să elibereze prizonierul în iulie 1987 (fapt ce avea legătură cu vizita președintelui federal Weizsäcker la Moscova), însă președintele a negociat o prelungire a datei până la următoarea perioadă în care sovieticii ar fi asigurat garda închisorii, noiembrie 1987.

* Home Office (n.red.)

Cei doi membri SAS se aflaseră în închisoarea Spandau din noaptea de sâmbătă spre duminică (15-16 august 1987). Serviciul secret al SUA a colaborat la înfăptuirea crimei de luni (17 august 1987).

În timpul plimbării de după-amiază a prizonierului prin grădina închisorii, cei doi îl așteptaseră pe acesta în cabana de vară aflată în grădina închisorii, după care încercaseră să-l stranguleze cu un cablu lung de cca 1,50 m, intenționând apoi să însceneze o sinucidere prin „spânzurare". Însă deoarece ministrul Reich-ului Rudolf Hess a opus rezistență și a și strigat după ajutor și cel puțin un soldat SUA din detașamentul de gardă și-a dat seama ce se întâmplă, misiunea a fost întreruptă și a fost chemată o ambulanță de la Spitalul Militar Britanic. Rudolf Hess a fost dus cu ambulanța la Spitalul Militar Britanic, iar cei doi asasini au părăsit închisoarea Spandau în același vehicul, ducându-și la îndeplinire misiunea în timpul călătoriei spre spital.

Informațiile de mai sus mi-au fost oferite oral și cu caracter personal, de către un ofițer al serviciului israelian, marți, 18 august 1987, în jurul orei 8.00 a.m., ora Africii de Sud. Pe acest angajat al serviciului israelian îl cunosc oficial și personal de patru ani. Sunt absolut convins că este sincer și onest și nu am nici o îndoială de orice natură privind adevărul lucrurilor pe care mi le-a spus. Nu am, de asemenea, nici o îndoială cu privire la caracterul pur privat al conversației pe care a avut-o cu mine.[76]

Ar trebui să precizăm totuși că SAS nu intră sub autoritatea Ministerului de Interne, așa cum se afirmă în declarație. Cu toate acestea, unele unități speciale, folosite în acțiuni antiteroriste, sunt subordonate acestuia și se știe că anumite unități ale SAS sunt plasate temporar sub directa autoritate a Ministerului de Interne. De asemenea, pare a exista o contradicție față de declarația lui Melaouhi, în care el afirmă că s-ar fi aflat în ambulanță, în timp ce aici se declară că asasinii l-au însoțit pe Hess la spital și că și-au dus sarcina la îndeplinire în ambulanță. Nu pare însă a fi o discrepanță atât de mare pe cât ar părea: indiferent ce s-a întâmplat înainte, este sigur că Hess nu a fost declarat mort decât atunci când a ajuns la spital.

Dacă scenariul prezentat de Mossad lui Hain este corect, el contribuie la demonstrarea ipotezei crimei, pe care o împărtășim

cu foarte multe persoane, printre care Hugh Thomas, Wolf Hess și fostul cancelar german Helmut Kohl, care se spune că și-ar fi exprimat în particular convingerea că Hess a fost asasinat, probabil la ordinul guvernului britanic. Declarația conform căreia tentativa fusese întreruptă de un membru al personalului intern (evident, Jordan) vine în sprijinul presupunerii că acesta a generat lupta ale cărei semne au fost observate de Melaouhi.

Pe lângă această declarație, Hain a afirmat oficial că investigațiile ulterioare au scos la iveală felul în care crima fusese plănuită la cel mai înalt nivel și că în această conspirație fuseseră inițiate cel mai mic număr de persoane posibil. Toate ordinele se dăduseră prin viu grai, astfel încât să nu existe nici un fel de dovadă scrisă, care ar fi putut să îi incrimineze (cu excepția poate a misterioaselor „telegrame Sandman.") Lui Hain i s-a spus că „biletul de adio" era un fals, realizat într-un „laborator din Londra".[77]

Toate dovezile conduc către omucidere, care este posibil să fi fost comandată la cel mai înalt nivel de către guvernul britanic din acea vreme și pusă în aplicare de serviciile de securitate, posibil SAS. Deși o mare parte dintre dovezi provin din surse confidențiale și – inevitabil – de la contacte secrete, ele constituie, cel puțin la prima vedere, o bază pentru redeschiderea anchetei cu privire la moartea deținutului.

În prezent, familia lui Hess intenționează să dea în judecată guvernul britanic, solicitându-i să redeschidă ancheta în cazul morții lui Hess, așa cum propunea detectivul Howard Jones, și să reînregistreze decesul lui Hess. Cel puțin atunci fostul locțiitor al führer-ului va fi oficial mort.

Aceasta este ceea ce am putut reconstitui cu privire la povestea lui Rudolf Hess, cu toate dedesubturile sale, o poveste cu acuzații și contraacuzații senzaționale, precum și cu vaste implicații istorice. Din 1941 și până astăzi, versiunea oficială este înțesată de atât de multe contradicții, anomalii și omisiuni, încât bănuielile cu privire la o mușamalizare sunt inevitabile. Ele au fost alimentate de o secretomanie oficială excesivă, care continuă chiar și astăzi. Dosarele

sunt încă secrete. Deși unele informații au ieșit la iveală încetul cu încetul, de-a lungul anilor, majoritatea dosarelor foarte importante de la Ministerul de Externe, legate de sosirea și arestarea adjunctului führer-ului sunt secrete până în anul 2017, făcând obiectul unei legi speciale, pe o perioadă de șaptezeci și cinci de ani. Însă, la presiunea unor membri ai parlamentului, în special a lui Rhodri Morgan, în anul 1992 guvernul a acceptat să dea publicității o mare parte dintre ele. (În momentul în care prim-ministrului din acea vreme, John Major, i s-a sugerat că nepublicarea dosarelor nu făcea altceva decât să alimenteze suspiciunile, el a răspuns cu scepticism: „Dacă a existat o mușamalizare, aceste aspecte mi-au fost ascunse chiar și mie.")[78] În momentul în care documentele au fost desecretizate, cercetători precum Peter Padfield și-au exprimat uimirea că ele fuseseră închise atât de multă vreme: nu conțineau nimic nou și cu siguranță nimic acuzator. Într-adevăr, multe documente erau copii ale altora care fuseseră deja publicate. Însă unele dosare sunt încă secrete. Ministrul de externe Douglas Hurd a afirmat în Camera Comunelor că un dosar cel puțin este încă secret, deoarece conține „anumite înregistrări care ar fi putut reprezenta un risc pentru siguranța națională".[79] Cum ar fi putut oare amenința un dosar vechi de cincizeci de ani societatea britanică a secolului al XXI-lea? (Trebuie să amintim că dosarele desecretizate sunt cele referitoare la perioada războiului. Dosarele privind anii petrecuți la Spandau fac obiectul regulii normale de treizeci de ani, ceea ce înseamnă că nici o informație referitoare la moartea deținutului nr. 7 nu va fi desecretizată înainte de anul 2017.)

Având în vedere că în 1987 nu exista o lege britanică a libertății informației, cum putem ști ce dosare există? Și fără această informație, cum putem fi siguri că toate informațiile au fost desecretizate? De exemplu, în ianuarie 1999 MI5 a deschis dosarele Hess pe care le deținea, lucru surprinzător pentru cercetători, care nu știau de existența lor. De asemenea, mai există o problemă legată de dosarele Ministerului de Externe (care cuprind și materialul de la MI6), referitoare la faptul că acestea au fost aproape sigur

„cosmetizate“. Unii istorici sunt de părere că acest lucru s-a întâmplat în cazul dosarelor desecretizate, după cum reiese chiar din dosare: documentele listate în indice lipsesc (cum ar fi rapoartele întocmite de sergenții McBride și Morris cu privire la rolul acestora în evenimentele din 10 mai 1941); de asemenea, sunt numere lipsă din succesiunea numerotării documentelor, în mai multe dosare. În mod surprinzător, se știe că Sir Maurice Oldfield, șeful MI6 în perioada 1973–1978, a sustras unul dintre dosarele lui Hess și l-a înmânat unui istoric, pentru a preveni „cosmetizarea“ acestuia.[80] Aflat în prezent în siguranță în Olanda, se spune că dosarul ar conține stenograma completă (neredactată) a întâlnirii pe care Hess a avut-o cu lordul Simon.

Chiar și informațiile disponibile public au fost, așa cum am văzut de atâtea ori, deformate și contrafăcute fără nici un fel de scrupule. La fiecare etapă a acestei povești, istoria a fost rescrisă cu sânge rece și în mod deliberat, pentru a crea un mit care ar fi urmat să distragă atenția de la adevăratele fapte ale unuia dintre cele mai înalte eșaloane ale cercurilor conducătoare britanice, de la activitățile Aliaților și de la cursul celui de-Al Doilea Război Mondial. Însă acum, când secolul al XX-lea s-a sfârșit, este timpul să înfruntăm adevărul.

Note

[1] Această constrângere a fost eliminată ulterior, iar deținuții au creat o mică grădină de flori.

[2] Speer, *Spandau*, p. 255

[3] *Ibid.*, pp. 305–306

[4] *Ibid.*, p. 331

[5] *Ibid.*

[6] *Ibid.*, pp. 356–357

[7] Wolf Rüdiger Hess, pp. 300–302

[8] Hugh Thomas, intervievat pentru documentarul televiziunii olandeze *De Duppelganger van Spandau* (Quercus, 1989, scris de Hans von Kampen și

produs de Karel H. Hille); Wolf Rüdiger Hess, conversație la München, decembrie 1999

[9] Wolf Rüdiger Hess, pp. 304–305

[10] *Ibid.*, p. 276

[11] PRO, Fo 1023/14: „Regulamentele închisorii forțelor aliate de la Spandau, Berlin-Spandau, Germania", 20 martie 1952

[12] Wolf Rüdiger Hess, pp. 292–293

[13] *Ibid.*, pp. 313–314

[14] Bateman, p. 21

[15] Speer, *Spandau*, pp. 448–449

[16] Citat în Wolf Rüdiger Hess, pp. 298–299

[17] *The Times*, 2 august 1986

[18] Wolf Rüdiger Hess, pp. 326–327

[19] *Ibid.*, p. 281

[20] *Ibid.*, pp. 282–283

[21] *Ibid.*, p. 286

[22] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, pp. 172–173

[23] Bird, pp. 2–3

[24] Wolf Rüdiger Hess, pp. 322–324

[25] Le Tissier, p. 44

[26] Wolf Rüdiger Hess, pp. 315–319

[27] *Ibid.* p. 319

[28] *Daily Telegraph*, 19 august 1987

[29] Schwarzwäller, pp. 1–2

[30] Bateman, p. 23

[31] Ilse Hess a făcut o solicitare oficială în data de 10 mai 1982. Acordul dintre cele patru puteri și Wolf Rüdiger Hess a fost semnat în 4 octombrie 1982 (informații puse la dispoziție de Wolf Hess).

[32] Interviu cu Wolf și Andrea Hess, München, noiembrie 1999

[33] Melaouhi a dat două declarații pe proprie răspundere, în 10 ianuarie 1989 și în 1 decembrie 1989, ambele la Berlin. Îi mulțumim lui Wolf Rüdiger Hess pentru că ne-a pus la dispoziție copii ale acestora.

[34] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, p. 172

[35] Din declarațiile lui Melaouhi și conversațiile cu Wolf Rüdiger Hess, München și Bavaria, noiembrie 1999

[36] Le Tissier, p. 72

[37] *Ibid.*

[38] *Ibid.*, pp. 72–75

[39] *Ibid.*, p. 102

[40] *Ibid.*, p. 103

[41] *Ibid.* p. 102

[42] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, p. 182. O copie a raportului autopsiei ne-a fost pusă la dispoziție de Wolf Rüdiger Hess și se află în posesia noastră.

[43] *Ibid.*, p. 183

[44] Prof. Wolfgag Spann, interviu pentru emisiunea *Newsnight* de la BBC, 28 februarie 1989

[45] Le Tissier, p. 108: Knight și-a exprimat părerea în programul *Timewatch* al BBC, „Hess: Vârful unei conspirații", produs de Roy Davies, regizat de Paul Ashton și difuzat în 17 ianuarie 1990

[46] Raportul autopsiei efectuate de Spann și Eisenmenger, 21 august 1987 (copie pusă la dispoziție de Wolf Rüdiger Hess)

[47] Copie a originalului și traducere puse la dispoziție de Wolf Rüdiger Hess. Iată varianta în limba germană:

Bitte an die Direktoren dies heimzuschicken. Gesrieben ein paar Minuten vor meinem Tode. Ich danke Euch allen, meine Lieben, für alles was Ihr mir Lieben angetan
Freiburg sagt, es hat mir maiβlos Leid getan, daβ ich so tun muβte seid dem Nürnberger Prozeβ als kenne sie nicht. Es blieb mir nichts anderes übrig, sonst wären alle Versuche unmöglich gewesen in die Freiheit zukommen
Ich hatte mich so darauf gefreut sie wiederzusehen, ich bekam ja Bilder von ihr wie von Euch allen.

Euer Groβer

[48] Conversații cu Wolf Rüdiger Hess, München și Hinderang, noiembrie 1999

[49] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, p. 184

[50] Le Tissier, p. 76

[51] *Ibid.*, pp. 77–78

[52] Conversații cu Wolf Rüdiger Hess, München și Hinderang, noiembrie 1999

[53] Hugh Thomas, *Hess: A Tale of Two Murders*, p. 180

[54] Le Tissier, p. 90

[55] *Guardian*, 12 august 1989

[56] Scrisoarea lui D. Keefe, de la Departamentul pentru Europa de Vest al Ministerului de Externe, către Wolf Hess, 11 februarie 1991

[57] Rhodri Morgan, intervievat pentru documentarul olandez de televiziune *Rudolf Hess: The Appalling Truth*, 1998, produs de Karel H. Hille (nedifuzat încă)

[58] *Hansard* on-line (dezbaterile zilnice din Camera Comunelor), www.publications.parliament.uk: vol. 159, col. 670

[59] Întrebările lui Morgan au fost adresate în 9 noiembrie 1989 și 9 iunie 1992. Răspunsul la ambele întrebări a fost același, cuvânt cu cuvânt. (*Ibid.*, vol. 159, coloana 711 și vol. 209, coloana 75.)

[60] Scrisoarea comisarului de poliție Jones către Alfred Smith, 21 aprilie 1993

[61] Minuta întâlnirii speciale a medicilor din închisoarea forțelor aliate de la Spandau, desfășurată în 17 august 1987 (minuta datată 24 august 1987).

[62] Copie pusă la dispoziție de Wolf Rüdiger Hess

[63] Scrisoare a lui Anthony Inglese către Wolf Rüdiger Hess, 10 decembrie 1986

[64] *Hansard* on-line (dezbaterile zilnice din Camera Comunelor), www.publications.parliament.uk: vol. 289, coloana 348

[65] Padfield, *Hess*, p. 328

[66] *Bild*, 21 aprilie 1987

[67] Abdallah Melaouhi, interviu pentru emisiunea *Newsnight* de la BBC, 18 februarie 1989

[68] Le Tissier, p. 71

[69] Hugh Thomas, intervievat pentru documentarul *Rudolf Hess: The Appalling Truth*

[70] Hugh Thomas, citat în Gray

[71] Rhodri Morgan, intervievat pentru documentarul *Rudolf Hess: The Appalling Truth*

[72] Hart-Davis, „The Curious Case of the Reappearing Scar"

[73] Conversație telefonică cu Hugh Thomas, 3 septembrie 1999

[74] *The Times*, 17 februarie 1990

[75] Hugh Thomas, intervievat pentru documentarul *Rudolf Hess: The Appalling Truth*

[76] Hugh H. Hain, declarație sub jurământ în fața judecătorului de pace în Pretoria, 22 februarie 1988 (copie la dosar)

[77] Corespondență variată între Hain și Wolf Rüdiger Hess (la dosar)

[78] *Hansard* on-line (dezbaterile zilnice ale Camerei Comunelor), www.publications.parliament.uk: vol. 208, coloana 944

[79] *Ibid.*, vol. 208, coloana 823

[80] Kelsey

CAPITOLUL ȘAISPREZECE

Alternativa Hess

Dovezile arată cât se poate de clar că acțiunea lui Hess a reprezentat actul final al unei perioade de negociere și nu începutul acesteia – un ultim gest de bunăvoință prin care demonstra că se ține de cuvânt. Indiferent de condițiile pe care el le prezenta, acestea par a fi fost în mare parte acceptabile pentru grupul pro-pace, deși, având în vedere că detaliile referitoare la ele nu au fost niciodată făcute publice, problema acceptabilității condițiilor de pace va rămâne una deschisă. Chiar și după ce planul a dat greș și condițiile ajunseseră în mâna lui Churchill, prim-ministrul a avut ocazia de a le prezenta cabinetului său ori parlamentului (în sesiune secretă), însă a ales să prelungească așteptarea germanilor pentru o înțelegere de pace, până mult după intrarea americanilor în război.

Se pare că dacă Hess nu s-ar fi abătut puțin de la destinația inițială și nu ar fi fost luat prizonier de către garda civilă, el ar fi reușit să finalizeze negocierile. În aceste condiții, viața tuturor ar fi fost foarte diferită: în locul acestui subiect, cartea de față ar fi fost poate dedicată conspirației care îl înlăturase pe Winston Churchill, înlocuindu-l cu Sir Samuel Hoare, și armistițiului neașteptat dintre Marea Britanie și Germania din mai 1941.

Deși acest joc al presupunerilor este de obicei doar unul teoretic, el reprezintă o provocare în cazul istoriei lui Rudolf Hess. Ce s-ar

fi întâmplat dacă misiunea sa ar fi avut succes? Ce ar fi fost dacă războiul s-ar fi terminat în mai 1941, cel puțin din punctul de vedere al Marii Britanii? Cel mai probabil, Germania ar fi intrat în război cu URSS, fără a mai fi nevoită să-și păzească spatele. Dar oare germanii ar mai fi câștigat războiul din est sau, așa cum îl sfătuia Menzies pe Churchill – lucru susținut încă de anumiți istorici –, ambele țări nu ar fi reușit altceva decât să se epuizeze, anulându-și astfel statutul de putere față de restul Europei? Deși, cu siguranță, această discuție va continua la nesfârșit, este probabil că rezultatul final ar fi fost fie o victorie germană, fie un eventual armistițiu cu estul Ucrainei, aflat sub ocupație germană. În oricare dintre cele două cazuri, dominația sovietică asupra Europei de Est – și prin urmare Cortina de Fier și Războiul Rece – nu ar mai fi apărut niciodată, decât cu prețul unei Germanii supraviețuitoare și prospere.

Fără îndoială, sosirea lui Hess în Marea Britanie a avut un efect profund asupra istoriei, deși departe de cel dorit. Într-adevăr, trebuie spus că, în ceea ce privește obiectivele sale personale, ar fi fost mult mai bine dacă ar fi rămas acasă. Am văzut deja cum s-a folosit Churchill de sosirea lui pentru a se asigura că Germania lansează ofensiva împotriva Uniunii Sovietice, fapt care a determinat Marea Britanie să încheie o alianță cu Stalin. Exact opusul a ceea ce dorea să obțină Hess. Churchill s-a mai folosit de sosirea lui Hess și pentru a întări legăturile Marii Britanii cu SUA – din nou, un lucru diametral opus față de rezultatul pe care și-l imaginase Hess: el dorise să avertizeze în legătură cu planurile pe care le avea administrația Roosevelt în privința Imperiului Britanic.

Până acum, am luat în considerație numai efectul pe care l-a avut prezența lui Hess în Marea Britanie asupra unor evenimente ulterioare, fără să analizăm ce s-a întâmplat în Germania din cauza absenței sale, un lucru despre care credem că este la fel de important.

Nu există nici un dubiu că Hess a exercitat o influență unică asupra lui Hitler. Comentatorii de după război au ajuns la o concluzie foarte diferită, însă cei care au trăit în acele vremuri, inclusiv Konrad Heiden, James Murphy și, bineînțeles, Karl Haushofer (care era cel

mai în măsură să știe acest lucru), sunt cu toții de acord că influența a existat. La câteva luni după zborul lui Hess, antinazistul Konrad Heiden scria într-un articol:

> Odată cu Rudolf Hess, a dispărut din Germania și jumătatea mai bună a lui Adolf Hitler. Cei doi deveniseră uniți din punct de vedere intelectual într-o măsură atât de mare, care nu este posibilă decât în cazul unor personalități anormale. Într-adevăr, deveniseră într-un anume fel o singură personalitate, compusă din doi oameni. Dacă Göring ar fi fost cel care ar fi efectuat acel zbor, s-ar fi spus „Al Treilea Reich s-a spulberat!" Însă zborul lui Hess a însemnat spulberarea lui Hitler însuși.[1]

Un prim exemplu al efectului pe care plecarea lui Hess a avut-o asupra lui Hitler a fost ceea ce s-a întâmplat în lunile imediat următoare operațiunii Barbarossa. În iunie 1941, în primul val al operațiunii, trupele germane au invadat Ucraina. O mare parte din populația Ucrainei – care era împotriva lui Stalin din cauza politicii de înfometare forțată – i-a primit pe naziști ca pe niște salvatori. În scene care prefigurau eliberarea Parisului înfăptuită de trupele aliate trei ani mai târziu, mulțimile ovaționau în masă, întâmpinând cu bucurie tancurile germane și aruncându-le flori eroilor cuceritori.[2]

Odată ocupată Ucraina, Hitler trebuia să decidă cum va fi condus acest nou teritoriu. Generalul-locotenent SS Erich Koch, numit comisar al Reich-ului în Ucraina în octombrie 1941, credea că Germania ar trebui să conducă direct și că politicile rasiale trebuiau aplicate populației slave. Acest lucru însemna că slavii deveneau *Untermenschen* (suboameni) și, afirma Koch, trebuiau tratați în consecință. După preluarea puterii, prima sa acțiune a fost aceea de a închide toate școlile – în definitiv, în mentalitatea pervertită a naziștilor, educația unor persoane subumane nu era altceva decât pierdere de vreme. Populația nu a mai avut nici un dubiu cu privire la modul în care va fi tratată după ce Koch a ținut un discurs în care afirma: „Suntem o rasă conducătoare și ar trebui să ne amintim că până și cel mai de jos muncitor german este, din punct de vedere

rasial, dar și biologic, de o mie de ori mai valoros decât populația de aici."[3]

Această atitudine terifiantă avea adversari chiar și în Germania nazistă. Ca o ironie, unul dintre cei mai zgomotoși era Alfred Rosenberg, omul ale cărui idei rasiste au stat la baza întregii doctrine naziste. Numit în iulie 1941 ministru pentru teritoriile estice ocupate, Rosenberg a devenit administrator al Ucrainei când aceasta a fost invadată. El dorea să transforme regiunile ocupate în state semiautonome, care să se administreze singure, dar care să fie subordonate Germaniei în chestiuni legate de politica externă și de apărare (la fel ca regiunea Vichy din Franța). Ucraina urma să devină unul dintre statele „tampon" între Germania și Uniunea Sovietică – conceptul inițial de *Lebensraum* al lui Karl Haushofer. Statele slave nu ar fi fost astfel complet subjugate, ci ar fi devenit regiuni semiindependente, ale căror populații ar fi plătit impozite fiscului german și ar fi furnizat economiei germane materii prime și produse agricole valoroase, precum și forță de muncă ieftină, dar nu sclavi.[4]

În toamna anului 1942, când conflictul dintre ideile lui Rosenberg și cele ale lui Koch au ajuns la un punct maxim, ambii au apelat la Hitler. Rosenberg a scris o serie de rapoarte în care își exprima furia cu privire la condițiile din Ucraina și la tratamentul brutal pe care îl impunea Koch populației, însă Hitler nu l-a luat în seamă, alegând să accepte ideile lui Koch, în mare parte pentru că acesta era susținut de Himmler, Göring și Bormann, în timp ce Rosenberg nu avea susținători.[5]

Bineînțeles că Rosenberg nu susținea conducerea indirectă – și prin urmare mai blândă – asupra Ucrainei din motive umanitare: doar era și el un „nazist fără regrete". Motivele sale erau pur pragmatice: armata ucraineană avea foarte multe divizii pregătite să lupte alături de Germania împotriva bolșevicilor. Oamenii îi priveau, în general, pe germani ca pe niște salvatori și doreau să coopereze de bunăvoie cu noii lor stăpâni. Rosenberg voia să valorifice și să întărească acea stare de spirit. Însă, după ce a pierdut lupta de idei în favoarea lui Koch, rezultatul regimului de teroare pe care naziștii l-au impus populației „subumane" a fost transformarea acesteia într-un

popor ostil, declanșând ravagiile produse de grupurile de partizani și epuizând efectiv resursele care ar fi putut fi mobilizate împotriva trupelor lui Stalin.

Cum Hess și Rosenberg erau foarte apropiați din punct de vedere ideologic și politic, nu există nici un dubiu că, dacă adjunctul führer-ului s-ar fi aflat încă în funcție, el l-ar fi sprijinit pe Rosenberg în lupta împotriva lui Koch. Și există la fel de puține dubii că Hitler nu l-ar fi ascultat.

Consecințele faptului că Hitler a susținut ideile promovate de Koch și nu pe cele ale lui Rosenberg au fost mult mai profunde decât suferința ucrainenilor. Se acceptă că greșeala fatală a führer-ului a fost aceea de a-și lansa ofensiva împotriva Uniunii Sovietice, însă dacă ar fi avut o atitudine diferită față de Ucraina – prin care să câștige susținerea poporului și, în special, pe aceea a facțiunilor armatei ucrainene – ar fi existat posibilitatea reală ca și campania sa împotriva rușilor să fie victorioasă. Importanța deciziei fatale a lui Hitler de a-l susține pe Koch nu poate fi exagerată: nu se poate afirma categoric că ea l-a costat războiul. Și este o decizie pe care mai mult ca sigur nu ar fi luat-o dacă Hess ar fi fost alături de el, ca să-l sfătuiască. Misiunea lui Hess a avut un rezultat nedorit: a dus efectiv la distrugerea lui Hitler și a nazismului.

Mai există un scenariu posibil care ar trebui discutat. Dacă misiunea lui Hess ar fi avut succes, s-ar fi pus în aplicare „Soluția finală"? Grupul din Marea Britanie cu care Hess luase legătura își afirmase poziția cu privire la acest aspect la începutul războiului, în scrisoarea către *Times*, semnată de marchizul (la acea vreme) de Clydesdale. Era un semnal clar pentru Germania că în Marea Britanie existau cercuri care doreau să vorbească, iar Clydesdale era reprezentantul de frunte al acestora. Însăși scrisoarea le-a prezentat germanilor două teme de discuție, una implicită, cealaltă explicită. Prima era aceea că grupul nu era dispus să discute decât dacă „bărbații onorabili" ieșeau în față – sugerând că Hitler ar trebui să fie unul dintre ei –, iar a doua se referea la faptul că un acord de pace va trebui să ia în considerație și condiția evreilor din Germania. Având în vedere că scrisoarea fusese

parțial elaborată de refugiatul evreu german Kurt Hahn, este clar că ei luau în considerație problema respectivă cu seriozitate și într-un mod onorabil. Având acest lucru în minte, reacția evreilor din ghetoul Varșoviei la veștile despre sosirea lui Hess în Scoția este semnificativă. Potrivit unuia dintre supraviețuitori, „oamenii au înnebunit" aflând știrile, deoarece credeau că acest lucru însemna sfârșitul războiului și eliberarea lor. Au creat chiar și un slogan pentru a-i mulțumi lui Hess: *Mit Hess iz geshen a ness* (Odată cu Hess a venit și miracolul).[7]

Date fiind componența și revendicările grupului Hamilton și faptul că intermediarii lui Hess erau Karl și Albrecht Haushofer – care aveau soția, respectiv mama pe jumătate evreice – este greu de crezut că, indiferent care ar fi fost propunerile pe care Hess le-a adus cu el, acestea nu se refereau și la problema evreilor din Germania.

Știm că Hess se opunea acțiunilor violente împotriva evreilor germani – de exemplu, în cazul Nopții de Cristal, aversiunea sa a prevenit repetarea unor asemenea acte de vandalism – preferând varianta emigrației forțate. Legile Nürnberg au fost elaborate (asemenea legilor anterioare din Polonia[8]) pentru a îngreuna viața populației evreiești, astfel încât aceasta să nu-și dorească decât să emigreze. Problema era că din ce în ce mai multe țări refuzau să-i primească. În special Marea Britanie se temea că mulți imigranți evrei se vor duce în Palestina și vor agrava astfel problemele pe care britanicii le aveau acolo. Am văzut deja că în februarie 1939 – la patru luni după Noaptea de Cristal – atât Ministerul de Externe britanic, cât și George al VI-lea au exercitat presiuni asupra Germaniei, pentru a restricționa emigrația. Chiar și în anul 1944, guvernul lui Churchill – în special Eden și Cadogan – se opunea planurilor de eliberare a evreilor din lagărul de concentrare Bergen-Belsen, pentru ca aceștia să nu ajungă în Palestina. Din cauza acestui lucru, naziștii au apelat la soluții alternative. Chiar și în prima perioadă a războiului, soluția preferată era planul Madagascar, în care evreii din Germania și din teritoriile ocupate ar fi fost deportați pe această insulă din Oceanul Indian. Planul nu era nou: se născuse în vremea lui Bismarck, iar ideea că insula Madagascar ar fi putut deveni un stat evreiesc a fost

promovată pentru prima dată de liderul sionist Theodor Herzl.[9] De asemenea, în anul 1937, guvernul polonez elaborase un studiu de fezabilitate pentru înființarea unui astfel de stat în Madagascar.[10] Deși la momentul izbucnirii războiului planul Madagascar era destul de avansat, acesta a trebuit abandonat la sfârșitul verii lui 1940, deoarece pentru prima etapă era nevoie de încheierea unei păci cu Franța (pentru că Madagascar era colonie franceză) și cu Marea Britanie[11] (care deținea controlul asupra Mediteranei și Canalului Suez). Iată ce scrie istoricul Norman M. Davies: „În această etapă a războiului [1939–1940], liderii naziști erau decișisă-i adune pe evrei în rezervații și să-i supună la nenumărate înjosiri și violențe... De asemenea, susțineau încă proiecte fanteziste de a-i stabili pe o insulă din Imperiul Britanic, al cărui nume nu l-au specificat, să-i cedeze prin licitație ofertantului cel mai bun ori să-i deporteze în Asia Centrală... Nu și-au pus problema lichidării locuitorilor rezervațiilor decât în momentul în care aceste planuri au fost anulate de apariția alianței britanico-sovietico-americane, la mijlocul anului 1941. În acel moment, și nu mai devreme, a fost pusă la punct „Soluția finală".[12]

Poate că este relevant faptul că prima utilizare a termenului *Endlösung* (soluție finală) într-un document nazist oficial a fost într-o directivă a lui Göring din 20 mai 1941, care a pus capăt tuturor acțiunilor de emigrare a evreilor din Germania sau din teritoriile ocupate, inclusiv Franța.[13] Momentul este extrem de sugestiv, având în vedere că se întâmpla la doar zece zile după plecarea lui Hess. Să fi fost o mișcare menită să pună presiune pe grupul pro-pace britanic, în ideea că Hess negocia cu aceștia? Sau făcea oare parte dintr-un „armistițiu virtual", agreat între Churchill și Hitler, care a dus la încheierea atacurilor Blitz și la suspendarea raidurilor RAF asupra orașelor germane? Churchill și guvernul său se opuneau vehement emigrației evreilor în Palestina, drept pentru care nu agreau acțiunile suplimentare de emigrație forțată din Germania. Directiva din 20 mai 1941 a suspendat emigrația evreiască în așteptarea acordului cu privire la „soluția finală iminentă". Acest lucru pare să sugereze faptul că erau luate în considerație mai multe opțiuni, printre care se

afla probabil și repunerea în aplicare a planului Madagascar. Și este semnificativ că Göring părea să creadă că soluția urma să fie pusă în aplicare, poate și pentru că se gândea că negocierile erau în plină desfășurare.

Primele exterminări sistematice ale civililor au început în timpul campaniei din est, când diviziunea specială a SS – alcătuită nu numai din germani, ci și din ucraineni și ruși antisovietici – a urmat forțele germane care avansau, a înconjurat și a executat grupuri a căror existență era considerată drept o amenințare ideologică.[14] Inițial, aceste acțiuni i-au avut în vizor pe comuniști, însă din cauza asocierii pe care naziștii o făceau între comuniști și evrei, în ele au fost incluși apoi și evreii. La început, aceștia au fost omorâți de plutoane de execuție, însă se pare că Himmler a trebuit să admită că executarea bătrânilor, femeilor și copiilor avea un efect dramatic chiar și asupra celor mai fanatice trupe SS, astfel încât s-a gândit la o metodă mai puțin personală de a-și lichida victimele. Această analiză a dus în cele din urmă la apariția camerelor de gazare. Prima ucidere în masă cu ajutorul gazului a avut loc tot în timpul campaniei din est. La Conferința de la Wannsee din ianuarie 1942 – prezidată de Reinhard Heydrich – s-a dat aprobarea pentru construirea unor lagăre de exterminare permanente în teritoriile ocupate din est. Toate acestea s-au întâmplat, bineînțeles, după zborul lui Hess. La Nürnberg, el a fost exonerat de orice complicitate la aceste crime împotriva umanității.

Dacă Hess a adus cu el niște propuneri legate de problema evreilor din Germania – poate o reluare a planului Madagascar, care, oricât ar fi părut de odios, ar fi fost acceptabil în acel moment pentru cei precum Kurt Hahn, preocupați de salvarea conaționalilor lor evrei de o soartă chiar mai rea – atunci s-ar explica de ce acest lucru a fost mușamalizat. Aceasta pare a fi bănuiala guvernului israelian. O sursă Mossad din Israel ne-a mărturisit că de-a lungul anilor, guvernul său a făcut mai multe solicitări către britanici pentru a primi permisiunea să-l interogheze pe Hess la Spandau cu privire la propunerile de pace, însă a fost refuzat în mod constant. Este dificil să ne imaginăm

un alt motiv al interesului israelienilor sau o altă explicație pentru refuzul constant al guvernului britanic.

Un scenariu 1941 alternativ

Dacă misiunea lui Hess ar fi avut succes și dacă la mijlocul anului 1941 s-ar fi încheiat un acord de pace între Marea Britanie și Germania, care ar fi fost rezultatele? Dincolo de faptul că ar fi salvat viețile a mii și mii de britanici, Anglia nu s-ar mai fi ruinat economic prin crearea unor datorii atât de uriașe față de SUA, și-ar fi menținut avantajul economic al imperiului, iar Churchill ar fi fost schimbat din funcție. Dar ce s-ar fi întâmplat în Germania?

Există o posibilitate care – analizată din punctul de vedere al începutului de secol XXI – ar putea părea de necrezut.

Dintre toate contactele britanice enumerate de Albrecht Haushofer în 1940, Hess a ales să stabilească legături cu ceea ce ar putea fi descris drept „cercul Hamilton" – cel aflat în spatele scrisorii din *Times* din octombrie 1939. Mesajul care stătea la baza scrisorii era acela că Marea Britanie ar fi dispusă să negocieze cu Germania, dar nu cât timp a doua se afla sub conducerea lui Hitler. Se știa că aceasta era poziția lui Neville Chamberlain și a lordului Halifax, precum și a lui Sir Samuel Hoare, despre care se afirmă că i-ar fi spus unui intermediar german că pacea era imposibilă atât timp cât Churchill și Hitler rămâneau la putere. Este, de asemenea, semnificativ faptul că ambii Haushofer își exprimaseră îngrijorarea cu privire la ceea ce se petrecea în Germania sub conducerea lui Hitler. De aceea, grupurile din ambele țări implicate în misiunea lui Hess împărtășeau aceeași părere și anume că, înainte de a se putea încheia un acord de pace, Hitler trebuia eliminat din funcție. Și este de neconceput că Hess, intermediarul cel mai sus-pus, nu avea cunoștință despre acest lucru.

Așadar, trebuie să ne punem întrebarea, aparent extraordinară: oare propunerile lui Hess includeau eliminarea lui Hiler? Dată fiind imaginea acceptată a acestuia, o astfel de situație pare absurdă, însă știm că omul care l-a creat pe führer afirmase încă din 1921 că liderul care va duce

Germania pe cele mai înalte culmi ale gloriei se va da la o parte după ce sarcina sa va fi îndeplinită și va acționa ca un consilier pentru un guvern nou, mai moderat. În anul 1925, pe când era secretar al lui Hitler, Hess scrisese, de asemenea, că el nu-i va fi întotdeauna obligat führer-ului său. Exact așa cum considerase că este necesar pentru Germania ca Hitler să devină lider, ar fi putut la fel să susțină retragerea acestuia, dacă ar fi crezut că lucrul era în interesul Germaniei.

Poate că acest aspect adaugă o importanță suplimentară faptului că Hess a negat în fața britanicilor că ar fi venit din ordinul lui Hitler sau chiar că acesta ar fi avut cunoștință despre misiune. Voia să spună de fapt că acționa pe cont propriu și că nu avea nevoie ca Hitler să-i aprobe planurile? Să ne amintim că în cursul negocierilor care au avut loc la Mytchett Place – de exemplu cu lordul Simon – Hess a subliniat că nu vorbea în numele lui Hitler, ci în numele Germaniei. Este posibil ca în cazul în care misiunea ar fi avut succes, Rudolf Hess însuși să fi preluat poziția de führer? Oare acesta să fi fost motivul pentru care presa germană îi construise cu atât de mult entuziasm imaginea de om important și de succes, în săptămânile premergătoare zborului?

Pe de altă parte, după cum știm, toate dovezile arată că Hitler a știut și a aprobat misiunea lui Hess. În aparență, pare o enormitate să sugerăm că Hitler ar fi contribuit la propria eliminare de la putere. Însă nu este nici o îndoială că Hess știa că grupul cu care discuta propunerile de pace din Marea Britanie ar fi cerut eliminarea lui Hitler. Poate că Hess ajunsese să formuleze un anume compromis – cum ar fi ca Hitler să devină președinte al Germaniei, în timp ce el ar fi preluat funcția de cancelar. (Cu toate că Hitler își asumase puteri prezidențiale la moartea președintelui von Hindenburg, în 1934, el nu preluase și titulatura.) Din păcate, acesta va rămâne unul dintre aspectele cele mai irelevante din întreaga afacere Hess.

Viziunea europeană a lui Haushofer

Cea mai mare ironie este faptul că, peste șaizeci de ani, o Europă profund antinazistă pare să adopte în mare parte viziunea Hess/

Haushofer. Ideile lui Karl Haushofer – prezentate de Hitler în *Mein Kampf* sub conceptul de *Lebensraum* – pot fi sintetizate astfel:

Obiectivul era transformarea statelor din estul și nordul Germaniei în state cvasiautonome – adică independente, cu excepția politicilor externe și de apărare, însă legate din punct de vedere politic și economic de Germania, furnizând materii prime, produse agricole și forță de muncă ieftină atât Germaniei, cât și restului Europei de Vest. Atunci, Germania ar fi devenit forța dominantă în Statele Unite ale Europei, care va adopta la un moment dat o singură monedă (Reichsmark) și va avea o forță de apărare europeană comună. Statele Unite ale Europei, conduse de germani, vor avea acorduri comerciale speciale cu Marea Britanie și cu imperiul acesteia, deși Marea Britanie nu va face parte din federația europeană. Rolul forței de apărare pan-europene va fi preluat de SS, care în formele ei ulterioare de manifestare se depărtase de conceptul inițial de elită teutonică, incluzând divizii recrutate din statele ocupate sau din cele aliate cu Germania. Exista, de asemenea, o unitate SS britanică – recrutată din închisorile prizonierilor de război – care lupta în uniforme ce purtau insigna Union Jack*, cu toate că este puțin probabil ca aceasta să fi avut în componență mai mult de șaizeci de oameni.[14] Existau, de asemenea, divizii SS din statele estice și din Franța, Olanda și Belgia. (Trupele SS franceze s-au aflat printre ultimii apărători fanatici ai buncărului lui Hitler.)[15] Unele dintre formulările utilizate de ultimele trupe SS au o notă surprinzător de modernă: ziarul lunar al trupelor SS franceze, *Devenir* (A deveni), purta subtitlul *Journal de combat de la Communauté Européenne* (Jurnal de luptă al Comunității Europene), iar o ediție din anul 1944 cuprindea un articol care declara: „Suntem pentru o Europă federală."[16]

La începutul secolului al XXI-lea, avem o Europă unită (cel puțin pe hârtie) și o monedă unică – inițiată de Bundestag și stabilizată de marca germană – în care Marea Britanie nu este inclusă, dar cu care

* Nume sub care mai este cunoscut steagul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. (n.red.)

are o relație specială. În acest moment, se iau în considerație la modul serios o politică de apărare comună și chiar forțe armate unite.

În urma destrămării URSS, Polonia, Ungaria și România se află deja în NATO, iar statele baltice sunt și ele protejate de acest organism. Aceste state au o relație comercială cu UE și intenționează să devină membre în viitor*. Datorită implicării lor în UE și calității de membre NATO, politicile lor de apărare și externă se decid în mare parte în centrul Europei: practic, în ciuda implicării americane în NATO, procesul de luare a deciziilor cu privire la afacerile europene este condus în mare parte de Germania, Franța și Marea Britanie.

Mai mult decât atât, faptul că are efectiv două granițe – capătul estic al Uniunii Europene se află la granițele țărilor NATO – este numit în glumă *Lebensraum* în cercurile din cadrul Ministerului Apărării și al Ministerului de Externe; în timp ce procesul de includere a statelor estice în UE – prin care acestea sunt legate din punct de vedere economic de Europa și creează o barieră împotriva refugiaților din Orient – este cunoscut sub numele de *Wirtschaftsraum* (spațiu economic).

Pentru ca aceste planuri să aibă succes, va fi inevitabil ca politicile UE cu privire la refugiați și imigrație să se înăsprească într-un mod considerabil, lucru care deja se întâmplă. Drept mită economică pentru țările satelit ale *Lebensraum,* va fi nevoie să se încheie acorduri pentru emigrația pe termen scurt (cu alte cuvinte, forță de muncă importată pe termen scurt), deoarece în aceste țări se va încuraja forța de muncă ieftină. Acesta este *Wirtschaftsraum*.

Comparația dintre situația actuală a Europei (și direcția în care ea se îndreaptă inexorabil) și viziunea lui Karl Haushofer și a lui Rudolf Hess este remarcabilă. Analogia nu este perfectă și multe circumstanțe s-au schimbat între timp: Franța are un rol mult mai puternic în UE decât și-ar fi închipuit vreodată Haushofer și Hess, iar Marea Britanie – fără imperiu – este mai strâns legată de Europa decât ar fi putut ei anticipa. Dar cu toate acestea, în esență, planurile lor au fost fructificate. Prin aceasta nu vrem să sugerăm în nici un fel că dezvoltarea

* La momentul apariției cărții Bulgaria nu era încă membră NATO, iar România și Bulgaria erau abia în etapa preaderării la Uniunea Europeană. (n.red.)

UE a fost dirijată de un „Al Patrulea Reich“ ascuns în vreun *Schloss,* ci pur și simplu că ideile formulate de Karl Haushofer la începutul secolului precedent, ca fiind cel mai bun lucru care s-ar fi putut întâmpla Germaniei și Europei, au fost astăzi acceptate – într-un mod destul de independent, însă din aceleași motive – de către liderii unei Europe care nu mai este încorsetată în lanțurile Războiului Rece dintre SUA și URSS, ale totalitarismului de extremă dreaptă sau, privind mult înapoi, ale vechilor dinastii imperialiste.

Chipul secolului al XX-lea

Urmașii anilor liberali de după război nu pot accepta sub nici o formă faptul că, dacă există un om care întruchipează istoria Europei în secolul al XX-lea, acesta este Rudolf Hess. Născut în una dintre vechile colonii imperiale, ideologia lui izvora din haosul Germaniei de după Primul Război Mondial, în special din lupta stângii împotriva dreptei, care a izbucnit cu o ură și o înverșunare extraordinare. A fost principala forță care a construit Partidul Național-Socialist și, mai mult decât orice alt membru al acestei organizații, a întruchipat tensiunile și paradoxurile dintre manifestările huliganice și disciplină și dintre cea mai crudă brutalitate și ordinea la cel mai înalt nivel. Misiunea sa de pace eșuată a fost exemplul perfect care înglobează toate problemele ce stau la baza unei istorii standard simpliste: ambiția americană, amenințarea sovietică și realitățile războiului anglo-german. Și indiferent dacă a fost adevăratul Hess sau o dublură a acestuia, deținutul nr. 7 a ajuns să întruchipeze Războiul Rece din inima Europei.

Modul în care a fost tratat deținutul nr. 7 ridică semne de întrebare fundamentale cu privire la chiar scopul proceselor crimelor de război – aspect relevant în prezent din cauza situației fostei Iugoslavii – și chiar cu privire la noțiuni de bază, cum ar fi vina și pedeapsa. Diferite guverne fac încă eforturi pentru a ancheta și condamna orice presupuse crime de război naziste (lucru pe care într-adevăr ar trebui să îl facă). Dar unde este oare dorința similară, de a-i pune la zid pe

cei responsabili pentru genocidul sovietic și pentru crime de război cum ar fi cea din pădurea Katyń, unde au fost masacrați peste 14 000 de ofițeri polonezi* și pentru care scuzele din partea Rusiei se pare că sunt suficiente?[17] Împărțirea vinei pare foarte selectivă.

Dintre mulții vinovați care nu vor fi probabil niciodată judecați pentru crimele pe care le-au săvârșit, cine va răspunde pentru moartea prințului George, duce de Kent, a generalului Władisław Sikorski – și a adjunctului führer-ului, Rudolf Hess, ca să nu-l mai punem la socoteală și pe nefericitul deținut nr. 7?

Note

[1] Heiden, „Hitler's Better Half", p. 73
[2] A se vedea Laurence Rees, pp. 86–87
[3] Wistrich, p. 142
[4] A se vedea Krawchenko Nohdan, „Soviet Ukraine under Nazi Occupation, 1941–1944", în Boshyk (ed.)
[5] Wistrich, p. 212
[6] Martin Gilbert *The Holocaust*, p. 152
[7] Davies, vol. II, pp. 244–245
[8] Van Lang și Sibyll, p. 65
[9] *Ibid.*, p. 68
[10] Snyder, p. 219
[11] Savies, vol. II, p. 264
[12] *Ibid.* Termenul *Endlösung*, cu privire la evreii germani, a fost utilizat pentru prima dată în *Völkischer Beobachter*, în 1920
[13] *Ibid.*, Capitolul 12
[14] Masson, p. 1733
[15] A se vedea Mabire
[16] Reprodus în Mabire și Demaret
[17] Ca urmare a invaziei sovietice în Polonia, 15 000 de ofițeri au „dispărut" din lagărele conduse de NKVD. În aprilie 1943, după capturarea zonei din jurul orașului Smolensk, germanii au descoperit gropi comune în care se aflau aproximativ 14 400 de ofițeri polonezi, în pădurea Katyń.

* Numărul total al victimelor masacrului este astăzi estimat la peste 20 000, militari și civili. (n.red.)

Deși Stalin a susținut că acestea ar fi fost victime ale armatei germane, este clar că sovieticii erau vinovați. În interesul menținerii stabilității Triplei Alianțe, Anglia și America au ales să ignore această crimă de război atât în timpul, cât și după încheierea războiului.

Epilog

Ca urmare a publicității din jurul apariției primei ediții a acestei cărți, în luna aprilie a anului 2001, ne-au parvenit informații noi, fie de la cititori entuziaști, fie datorită faptului că apariția cărții a determinat anumite dezvăluiri publice importante. Mai mult, cercetările noastre permanente continuă să arunce tot mai multă lumină asupra multelor mistere care înconjoară afacerea Rudolf Hess.[1]

Tragedia de la Eagle's Rock

Materialele cu privire la prăbușirea hidroavionului la Eagle's Rock, accident în care și-a pierdut viața George, duce de Kent, au determinat o reacție promptă din partea publicului. A fost foarte emoționant pentru noi să fim contactați de rudele celor care s-au aflat la bordul aparatului Sunderland W4026. Peter Brown, nepotul sublocotenentului de aviație George Saunders, ne-a spus că mama sa, Sarah (sora lui Saunders), își amintește că sublocotenentul Saunders primise un concediu special, neașteptat, cu câteva zile înainte de zbor, concediu pe care și-l petrecuse cu familia, în Sheffield. Saunders le-a spus atunci: „Am concediu vreo două zile. Apoi voi merge într-o misiune extrem de importantă, strict secretă. Nu vă pot spune mai mult." În mod clar, acest concediu special sugerează că era vorba despre ceva mai mult decât un simplu zbor VIP din care urma să se întoarcă în câteva zile – ceva mai periculos chiar decât misiunile obișnuite ale Escadrilei 228, de căutare a submarinelor germane în

Atlanticul de Nord și cu siguranță mai secret și mai riscant decât „un zbor de rutină spre Islanda".

Am fost, de asemenea contactați, de Nick Goyen, nepotul căpitanului Frank MacKenzie Goyen, pilotul nefericitului zbor. Acesta ne-a confirmat că familia sa crezuse întotdeauna că a existat o mușamalizare oficială și că tatăl său (fratele lui Goyen) a încercat timp de mai mulți ani să penetreze vălul de secretomanie din jurul acestei întâmplări, dar fără succes.

Margaret, lady Thurso (văduva celui de-al doilea viconte Thurso, Robin Sinclair), ne-a spus că în registrul vizitatorilor de la Dalnawillan Lodge, principala casă de pe domeniul Caithness care aparținea familiei Sinclair, ar putea exista lucruri interesante. Primul care a semnat în registru, după accident, a fost ducele de Hamilton, pe 23 septembrie 1942. (Cu toate acestea, lady Thurso crede că Hamilton a semnat probabil în registrul celeilalte case de pe domeniul Caithness deținută de familia Sinclair, castelul Thurso, deoarece Dalnawillan Lodge nu a fost locuită în timpul războiului.)

După ce au citit cartea *Cazul Rudolf Hess*, membrii familiei Sinclair au început să întrebe familiile muncitorilor care lucrau pe domeniu dacă își aminteau ceva legat de hidroavioanele care amerizau pe Loch More în timpul războiului, iar răspunsurile acestora au confirmat ceea ce ne spusese Robin Sinclair. Din păcate însă, ei nu și-au putut aminti și tipul hidroavioanelor.

Mai mult, noi dovezi pentru reconstituirea accidentului ducelui de Kent au venit dintr-o sursă neașteptată – un proiect al unei școli primare. În 1996, elevii Școlii Primare Hillhead din Wick au făcut o carte, *Wings over Wick* (Aripi deasupra orașului Wick), pe baza amintirilor oamenilor care locuiseră în zonă în timpul războiului. Una dintre mărturiile pe care le-au primit a fost cea a lui James Swanson, un fost sergent al poliției militare de la baza RAF din Wick. El a fost primul de la bază care a ajuns la locul accidentului și și-a amintit două aspecte importante. Baza RAF din Wick nu avea „cunoștință" despre vreun zbor militar care s-ar fi desfășurat în acea zi, așa că s-a

presupus inițial că în accident fusese implicat un avion civil. Un lucru și mai surprinzător este acela că Swanson, care a fost unul dintre cei care au păzit locul accidentului în timpul nopții, a mărturisit că a fost indus în eroare de faptul că înainte ca Andy Jack să fie găsit în viață, li se spusese că fuseseră găsite trupurile tuturor membrilor echipajului.[2] Acest fapt este important pentru că sprijină ipoteza noastră conform căreia din epava avionului W4026 au fost recuperate mai multe trupuri decât numărul persoanelor care urcaseră la bord, iar această dovadă vine de la cineva direct implicat.

Moartea deținutului nr. 7

De la publicarea primei ediții, am reușit să-l găsim pe maiorul Alfonso J. Ahuja, unul dintre oamenii în uniformă a armatei americane pe care asistentul medical al lui Hess, Abdallah Melaouhi, i-a întâlnit atunci când a ajuns în cabana din grădina închisorii Spandau unde zăcea deținutul și a cărui prezență aparent inexplicabilă a fost analizată în Capitolul 15. În august 1987, maiorul Ahuja, care acum lucrează la Academia Militară West Point, era un locotenent ce se ocupa de asigurarea gărzii americane la Spandau. El ne-a confirmat că a fost unul dintre soldații aflați în cabană, celălalt fiind medicul ofițer al companiei. Ahuja fusese anunțat de una dintre gărzile din turnurile de control, pe care le chemase paznicul Anthony Jordan, moment în care plecase spre cabană. Găsind deținutul aproape mort (pulsul lui abia putea fi sesizat), locotenentul a chemat prin stație medicul, care a sosit în cabană cu câteva momente înaintea lui Melaouhi.

Deși această dovadă oferă o explicație pentru unul dintre multele elemente suspecte din jurul morții lui Hess, ea nu îl discreditează pe Melaouhi – ale cărui dispute cu gărzile ostile de pe traseu îl făcuseră să ajungă aproape de o cădere nervoasă – și oricum, regulile normale interziceau gărzilor din exterior să pătrundă în interiorul

închisorii. Bănuielile lui Melaouhi au fost doar amplificate de vălul gros de secretomanie în care a fost învăluit incidentul, prin care prezența soldaților SUA, ca să nu mai vorbim despre identitatea acestora, nu a fost explicată. (Într-adevăr, ne-a luat ceva timp să aflăm cine erau aceștia.) Un lucru mult mai elocvent este faptul că mărturia maiorului Ahuja dezvăluie faptul că declarația lui Melaouhi era absolut corectă.

Ahuja (care acceptă versiunea oficială privind modul în care a murit Hess) descrie scena pe care a văzut-o în momentul în care a sosit la cabană. „Cablul se afla lângă el. Era atașat la o lampă. Din câte mi-am putut da seama, Hess folosise cablul lămpii legându-l de zăvorul ferestrei și înfășurându-și-l apoi în jurul gâtului, după care își dăduse drumul... Încă o dată, nu am văzut acest lucru.“[3]

Totuși, potrivit versiunii oficiale, cablul cu care s-ar fi spânzurat Hess era cablul unui prelungitor, nu cablul lămpii. Iar fotografiile oficiale de la „locul crimei“, făcute înainte de a fi mișcat vreun obiect din interiorul cabanei, arată că prelungitorul era legat de zăvorul ferestrei și nu atașat la lampă.

O examinare mai atentă a registrelor secrete de la Spandau (a se vedea Capitolul 15), care au ajuns în posesia noastră în momentul în care prima ediție a acestei cărți mergea la tipografie, a scos la iveală mult mai multe lucruri ciudate care s-au petrecut în după-amiaza morții lui Hess. S-a încercat fără succes contactarea directorilor prin semnal acustic, așa cum cerea procedura medicală de urgență. Registrul nu conține referiri la implicarea maiorului Ahuja sau a medicului ofițer medical. De fapt, detalii insuficiente cu privire la deciziile luate în acea zi și la acțiunile urmate, potrivit procedurii de urgență, se regăsesc și în jurnalul gardianului-șef de serviciu. Tot ceea ce notează jurnalul este că a avut loc un „incident“ care a făcut ca deținutul să fie dus la Spitalul Militar Britanic, unde a fost declarat mort. Aceste amănunte au fost notate în jurnal de doi

paznici, pentru că în timpul acestei situații de urgență a existat o schimbare a gărzii.[4]

Există multe probleme în ce privește punerea de acord a diferitelor relatări despre succesiunea evenimentelor. În special, de ce a durat o oră și douăzeci de minute de la momentul descoperirii trupului și până ce Hess a ajuns la Spitalul Militar Britanic? Registrele urgențelor anterioare (pentru care au fost notate cu meticulozitate în jurnal toate detaliile) arată că timpul de care avea nevoie ambulanța ca să ajungă la închisoare și apoi să se întoarcă la spital era de doar treizeci și cinci de minute.

În Capitolul 15 am discutat despre interesul manifestat de Rhodri Morgan, prim-ministrul Țării Galilor, cu privire la afacerea Hess. Când am avut lansarea oficială națională la castelul Cardiff, pe 10 aprilie 2001, presa s-a folosit de prilej, reușind chiar să îl facă să recunoască acest lucru. Deși Rhodri Morgan a negat presupunerea că interesul său pentru misterul Hess era motivul pentru care candidatura sa inițială la funcția de premier a fost respinsă de guvernul Blair,[5] el a afirmat că încă își susținea „puternic opinia că Hess fusese asasinat de serviciile secrete britanice".[6] Pentru cineva aflat într-o asemenea poziție, o asemenea afirmație este destul de surprinzătoare. (Și cu siguranță ar fi naiv să credem că faptul că avea o astfel de părere nu ar fi atras după sine statutul de risc pentru siguranța națională?)

În ziua când am făcut lansarea la Cardiff, emisiunea de știri de seară a HTV Wales a solicitat comentarii cu privire la această chestiune din partea biroului prim-ministrului, din Downing Street nr. 10. Guvernul a refuzat orice comentariu, pe motiv că premierul nu discută niciodată despre informațiile primite din partea serviciilor de securitate înainte de numirea miniștrilor.

O reacție mulțumitoare la publicarea acestei cărți a fost aceea că a determinat Ministerul de Externe să facă publice mai multe documente cu privire la afacerea Hess, brusc și fără nici un fel de

anunț prealabil, pe 10 aprilie 2001. Acestea fac referire la perioada noiembrie 1969–ianuarie 1970, în care Hess a fost spitalizat, și au fost făcute publice probabil pentru că par să indice că guvernul britanic – sau cel puțin unii oficiali din Ministerul de Externe – încerca să îl elibereze pe Hess. Din cauza publicității negative de care se temeau în urma reîntoarcerii la Spandau a deținutului bătrân și bolnav, oficialii propuneau modalități prin care să câștige votul Uniunii Sovietice. Una dintre idei era ca deținutul să fie ținut la Spitalul Militar Britanic chiar și după ce se recuperează; o alta era să permită URSS construirea unui centru comercial în Berlinul de Vest, cu condiția ca rușii să fie de acord cu eliberarea lui Hess. Totuși, dosarul nu dovedește nimic: ceea ce contează este că aceste propuneri nu au fost acceptate de superiorii inițiatorilor lor, fie din cadrul Ministerului de Externe, fie din guvern. Fără îndoială că aceia care le propuseseră nu știau că mai există și alte motive pentru care Hess trebuia ținut în închisoare.

Și alte dosare au fost făcute publice în urma apariției cărții. După lansarea din Scoția – la castelul Edinburgh –, media a speculat posibila conexiune naționalistă, care avea în vedere ascunderea bijuteriilor coroanei scoțiene la doar două zile de la sosirea lui Hess (a se vedea Capitolul 8.) Deși unii au privit această conexiune cu scepticism, câteva zile mai târziu, pe 8 mai 2001, MI6 a desecretizat dosare care demonstrau că, în anul 1943, unii naționaliști scoțieni se aflau în contact cu regimul nazist (prin intermediul misiunii diplomatice germane din Irlanda neutră), oferind asistență în cazul unei invazii germane în Anglia, în schimbul independenței Scoției. Deși nu au o legătură directă cu afacerea Hess, aceste dosare ar putea explica într-o oarecare măsură paranoia lui Churchill privind motivele pentru care Hess alesese să vină în Scoția și pentru care existaseră raiduri asupra sediilor grupărilor scoțiene naționaliste, chiar înaintea datei de 10 mai 1941.

Ultima ascunzătoare

În Capitolul 15 am văzut că în 1992, când Ministerul de Externe a desecretizat dosarele referitoare la zborul lui Hess, ministrul de externe Douglas Hurd a păstrat în arhive unul dintre dosare, motivând că ar fi conținut „înregistrări care ar fi putut reprezenta un risc pentru siguranța națională". Ne-am întrebat atunci ce risc ar putea reprezenta un dosar vechi de cincizeci de ani pentru o societate britanică modernă. De la apariția primei ediții, am primit informații despre motivele acestei ciudate declarații a lui Hurd, din partea unei surse din Ministerul de Externe care a avut acces la acest dosar. „Dosarul" este de fapt o cutie care conține mai multe dosare separate, fiecare cuprinzând o singură foaie de hârtie în care se precizează că tot conținutul lor a fost transferat „cu titlu de împrumut permanent" Arhivelor Regale din castelul Windsor.

Evident, nu am putut să verificăm această informație, însă dacă ea este adevărată, atunci are implicații deosebit de grave. Spre deosebire de dosarele guvernului, materialele aflate în Arhivele Regale de la Windsor nu fac obiectul legislației informațiilor publice, putând fi făcute publice numai la ordinul personal al reginei. Ce modalitate mai bună s-ar fi putut găsi pentru a ține departe de domeniul public niște informații compromițătoare și pentru a împiedica orice alt guvern să le facă publice? (Una dintre implicațiile importante ale ascunderii de documente incomode în arhivele de la Windsor este aceea că practica ar putea fi ușor folosită pentru a dejuca orice încercare ulterioară de a face uz de legea libertății informației.)

Oare ce se află în aceste dosare? Ar putea cuprinde ele documente care să detalieze propunerile de pace ale lui Hess? Sau documentele trimise regelui de către ducele de Hamilton cu câteva zile înainte de sosirea lui Hess? Sau poate garanția de siguranță oferită

de rege, despre care se spune că ar fi fost semnată de nefericitul locotenent-colonel Pilcher (a se vedea Capitolul 8)?

Sursa noastră ne-a spus, în plus, că documentele care lipsesc din dosarele Ministerului de Externe sunt păstrate într-o secțiune specială a arhivelor de la Windsor, alături de alte documente legate de activitățile familiei regale înainte și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, cum ar fi scrisorile recuperate din Germania de Anthony Blunt în 1945. Printre acestea se află scrisori ale ducilor de Windsor și Kent – și ale altora, cum ar fi ministrul Duff Cooper – trimise lui Hess, lui Göring și diplomatului Franz von Papen, precum și răspunsurile acestora, ca și scrisori adresate ducilor de către Hitler, scrise pe hârtia sa de corespondență, ștanțată cu aur – și chiar felicitări de Crăciun din partea acestuia!

Nu avem nici o posibilitate de a verifica ceea ce ne-a spus sursa noastră, întrucât cealaltă sursă de informație, dosarele Ministerului de Externe, este încă secretă. Însă până și existența unor astfel de găuri negre, cultivate cu grijă, în care sunt ascunse materiale compromițătoare, poate reprezenta un scandal în societatea așa-zis deschisă și democratică a zilelor noastre. Cei aflați la putere, care tratează cu dispreț „teoriile privind existența unor conspirații", au la dispoziție un mod cât se poate de simplu de a le pune capăt odată pentru totdeauna: acela de a deschide dosarele...

Note

[1] Rezultatele cercetărilor noastre permanente și informațiile oferite de alte persoane vor fi postate pe internet, la adresa www.Pharo.com.

[2] Hillhead Primary School, pp. 73–74

[3] E-mail trimis de maiorul Ahuja autorilor, 1 martie 2001

[4] O copie a jurnalului și o analiză detaliată, precum și fotografiile oficiale ale cabanei din grădină și ale cablului pot fi văzute la adresa www.Pharo.com.

[5] În 1999, Morgan a fost blocat de Tony Blair în cursa pentru ocuparea funcției de conducere a Partidului Laburist din Țara Galilor, care l-ar

fi putut transforma în premier al Țării Galilor. Cu toate acestea, în urma unui vot de neîncredere dat prim-ministrului Alun Michael în februarie 2000, Morgan a fost votat succesorul acestuia.

[6] Mason

Bibliografie

Lucrările enumerate sunt edițiile citate în text. În cazul în care acestea nu sunt primele ediții, detalii cu privire la prima publicare (în cazul în care se cunosc) sunt prezentate între paranteze.

*** *Sunderland lll Pilot's and Flight Engineer's Notes*, a doua ediție, HMSO, Londra, 1943

Alderson, Andrew, „Did Champagne Down the Duke of Kent's Last Flight?", *Sunday Times*, 24 martie 1996

Allen, Martin, *Hidden Agenda: How the Duke of Windsor Betrayed the Allies*, Macmillan, Londra, 2000

Allen, Peter, *The Crown and the Swastika: Hitler, Hess and the Duke of Windsor*, Robert Hale, Londra, 1983

Alice, prințesă, ducesă de Gloucester, *The Memoirs of Princess Alice, Duchess of Gloucester*, Collins, Londra, 1983

Andrew, Christopher, *Secret Service: The Making of the British Intelligence Community*, Heinemann, Londra, 1985

Andrew, Christopher și Oleg Gordievsky, *KGB: The Inside Story of its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*, Hodder & Stoughton, Londra, 1990

Anonim, „The Inside Story of the Hess Flight", *The American Mercury*, vol. LVl, nr. 233, mai 1943

Argyll, Christopher (ed.), *Chronology of World War II*, Marshall Cavendish, Londra, 1980

Ashbee, Felicity, „The Thunderstorm That Was Hess", *Aeroplane Monthly*, octombrie 1987

Avon, conte de, *The Eden Memoirs: Facing the Dictators*, Casell, Londra, 1962

Baker, David, Adolf Galand, *The Authorised Biography*, Windrow & Greene, Londra, 1996

Barker, Ralph, *Great Mysteries of the Air*, Chatto & Windus, Londra, 1966

Bateman, Denis C., „Rudolf Hess", *After the Battle*, nr. 58, toamna anului 1987

Bentine, Michael, *Doors of the Mind*, Granada, Londra, 1984

Berthell, Nicholas, „When Kent Nearly Went to Poland", *Sunday Times*, 3 noiembrie1972

Bird, Eugene K., *The Loneliest Man in the World: The Inside Story of the 30–Year Imprisonment of Rudolf Hess*, Secker & Warburg, Londra, 1974

Blitz, James și Sam Kiley, „KGB Claims British «Plot» to Lure Hess", *Sunday Times*, 18 mai 1990

Bloch, Michael, *The Duke of Windsor's War*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1982

*** *Operation Willi: The Plot to Kidnap the Duke of Windsor*, iulie 1940, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1984

Boshyk, Yuri (ed.), *Ukraine during World War II: History and its Aftermath, A Symposium*, University of Alberta, Edmonton, 1988

Bowyer, C., *Short Sunderland*, Aston, Londra, 1988

Boyle, Andrew, *The Climate of Treason*, Hutchinson, Londra, 1980

Brown, Anthony Cave, *Bodyguard of Lies*, W.H. Allen, Londra, 1976

*** *The Secret Servant: The Life of Sir Stewart Menzies, Churchill's Spymaster*, Michael Joseph, Londra, 1988

*** *Treason in the Blood: H. St John Philby, Kim Philby and the Spy Case of the Century*, Robert Hale, Londra, 1995

Bryan lll, J. și Charles J.V. Murphy, *The Windsor Story*, Granada, Londra, 1979

Bryant, Arthur, *Turn of the Tide 1939–1943*, Collins, Londra, 1957

Bullock, Alan, Hitler, *A Study in Tyranny*, ediție revizuită, Pelican, Harmondsworth, 1962 (Odhams, Londra, 1952)

*** *Life and Times of Ernest Bevin*, 3 vol., William Heinemann, Londra, 1983

Butler, Ewen, *Amateur Agent*, Norton, New York, 1964

Cadogan, Sir Alexander (ed. Davis Dilkes), *The Diaries Of Sir Alexander Cadogan, O.M., 1938–1945*, Edward Arnold, Londra 1972

Cavendish, Richard (ed.), *Encyclopedia of the Unexplained: Magic, Occultism and Parapsychology*, Routledge & Kegan Paul, Londra 1974

Cazalet, Major V.A., *With Sikorski to Russia*, publicată în regim privat, Londra, 1942

Charmley, John, *Duff Cooper: The Autorized Biography*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1986

*** „The King of Appeasers", *Sunday Telegraph*, 8 decembrie 1996

Chisholm, Anne și Michael Davie, *Beaverbrook: A Life*, Hutchinson, Londra, 1992

Churchill, Winston S., *The Second World War*, 6 vol. Cassell & Co, Londra, 1948–1954

Ciano, Count, *Ciano's Diary 1939–1943*, William Heinemann, Londra, 1947

Clark, Alan, *Barbarossa: The Russian-German Conflict (1941–1945)*, Papermac, Londra, 1985

„Close Observer, A", „The Hess Story: The Background", *Special Office Brief*, nr. 249, iunie 1984

Clydesdale, marchiz de, și D.E. McIntyre, *The Pilot's Book of Everest*, Londra, 1936

Coates, W.P. și Zelda Coates, *A History of Anglo-Soviet Relations*, Lawrence & Wishart, Londra, 1943

Colville, John, *The Fringes of Power: Downing Street Diaries 1939–1945*, vol. I: septembrie 1939–septembrie 1941, Sceptre, Londra, 1986 (Hodder & Stoughton, Londra, 1985)

Cooper, Duff, *Old Men Forget*, Rupert Hart Davis, Londra, 1954

Costello, John, *The Mask of Treachery*, Collins, Londra, 1988

*** *Ten Days that Saved the West*, Bantam Press, Londra, 1991

Dalton, Hugh (ed. Ben Pimlott), *The Second World War Diary of Hugh Dalton, 1940–45*, Jonathan Cape, Londra 1986

Davies, Norman M., *God's Playground: A History of Poland*, 2 vol., Columbia University Press, New York, 1982

Day, David, *Menzies and Churchill at War: A Controversial New Account of the 1941 Struggle for Power*, Oxford University Press, Oxford, 1993

Deacon, Richard, *A History of British Secret Service*, Granada, Londra, 1969

Dear, I.C.B. (ed.), *The Oxford Companion to the Second World War*, Oxford University Press, Oxford, 1995

de Groot, Gerard J., *Liberal Crusader: The Life of Sir Archibald Sinclair,* Hurst & Company, Londra/New York University Press, New York, 1993

Deighton, Len, *Blitzkrieg: From the Rise of Hitler to the Fall of Dunkirk*, Triad/Granada, Londra, 1981 (Jonathan Cape, Londra, 1979)

Delve, Ken, *The Sourcebook of RAF*, Airlife Publishing, Londra, 1994

Dicks, H.V., *Fifty Years of the Tavistock Clinic*, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1970

Dimbleby, David și David Reynolds, *An Ocean Apart: The Relationship between Britain and America in the Twentieth Century*, BBC Books/ Hodder & Stoughton, Londra, 1988

Documents on German Foreign Policy, 1918–1845, Her Majesty's Stationery Office, Londra, 1961

Dollan, Sir Patrick, „Britain, Hess and Russia", *Glasgow Daily Bulletin*, 30 octombrie 1941

*** „The Dollan Story", *Evening Citizen*, 20 martie 1953

*** „Premier and Hess", *Glasgow Daily Bulletin*, 7 februarie 1942

*** „The Truth about the Hess Affair", *Glasgow Daily Bulletin*, 30 ianuarie 1942

Douglas-Hamilton, James, *Motive for a Mission: The Story behind Rudolf Hess's Flight to Britain*, Macmillan, Londra, 1971

*** *Truth about Rudolf Hess*, Mainstream Books, Edinburgh și Londra, 1993

Dzelepy, E.N., *Le Mystere Hess,* Editions Raisons d'Etre, Paris, 1946

Entwhistle, C., *Undercover Addresses of World War II*, Chavril, 1992

Fleming, Peter, *The Flying Visit*, Jonathan Cape, Londra, 1940

Foot, M.R.D., *SOE: An Outline History of the Special Operations Executive 1940–1946,* Mandarin, Londra, 1990 (BBC, Londra, 1984)

*** „Hess Doubts that Refuse to Die", *Times*, 19 august 1987

*** *Churchill and the Secret Services,* Churchill Society for the Advancement of Parliamentary Democracy, 1989

Fraser, Donald M., *Scottish Mysteries*, Mercat Press, Edinburgh, 1997

Fraser-Smith, Charles, împreună cu Gerald McKnight și Sandy Lesburg, *The Secret War of Charles Fraser-Smith*, Michael Joseph, Londra, 1981

Fresson, Captain E.E., *Air Road to the Isles*, David Rendel, Londra, 1967

Fullerton, Tom, „I Heard a Report on the Radio and Knew my Prisoner Was Rudolf Hess", *Scottish Daily Mail,* 29 august 1987

Gabel, Pasteur Charles A., *Conversations interdites avec Rudolf Hess 1977–1986*, Plon, Paris, 1988

Gander, Leonard Marsland, *The Long Road to Leros*, MacDonald & Co., Londra, 1945

Gilbert, G.M., *Nuremberg Diary,* Eyre & Spottiswoode, Londra, 1948

Gilbert, Martin, *The Holocaust: The Jewish Tragedy*, Collins, Londra, 1986

*** *Second World War,* Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1989

*** *In Search of Churchill: A Historian's Journey*, HarperCollins, Londra, 1994

Glass, Norman N., *Caithness and the War, 1939–1945*, North of Scotland Newspapers, Wick, 1994 (prima ediție în 1948)

Goebbels, Josef (traducător și editor Fred Taylor), *The Goebbels Diaries*, Hamish Hamilton, Londra, 1982

Gordon Jr., Harold J., *Hitler and the Beer Hall Putsch*, Princeton University Press, Princeton, 1972

Gray, Iain, „Mystery of Spandau's Prisoner No. 7", *Glasgow Herald*, 4 aprilie 1998

Greig, Geordie, *Louis and the Prince: A Story of Politics, Friendship and Royal Intrigue,* Hodder & Stoughton, Londra,1999

Griffiths, Richard, *Fellow Travellers of the Right: British Enthusiasts for Nazi Germany 1933–39*, Constable, Londra, 1980

Grove, Eric J. (ed), *The Defeat of the Enemy Attack on Shipping, 1939–1945*, ediție revizuită, Ashgate, Aldershot, 1997 (prima ediție, 1957)

Grunberger, Richard, *A Social History of the Third Reich*, Penguin, Londra, 1987

Harris, John și M.J. Trow, *Hess: The British Conspiracy*, André Deutsch, Londra, 1999

Hart-Davis, Duff, „Reign of Silence at the Foreign Office", *Independent*, 11 august 1988

*** „The Curious Case of the Reappearing Scar", *Independent*, 10 noiembrie 1988

Haxey, Simon, *Tory MP*, Victor Gollancz, Londra, 1939

Heiden, Konrad, *A History of National Socialism*, Methuen & Co, Londra, 1934 *(Geshichte des Nationalsozialismus: Die Karrier einer Idee*, Berlin, 1933)

*** „Hitler's Better Half", *Foreign Affairs*, 1941

*** *Der Fuehrer: Hitler's Rise to Power*, Victor Gollancz, Londra, 1944 (*Adolf Hitler: Das Zeitalter der Verantwortungslosigkeit*, 2 vol., Zürich, 1936–1937)

Henderson, Sir Nevile, *Failure of a Mission: Berlin 1937–1939*, Hodder & Stoughton, Londra 1940

Hess, Ilse, *Prisoner of Peace*, Britons Publishing Co, Londra, 1954

Hess, Rudolf, *Germany and Peace: A Soldier's Message*, Berlin, 1934

Hess, Wolf Rüdiger, *My Father, Rudolf Hess*, W.H. Allen, Londra, 1986 *(Mein Vater, Rudolf Heß*, Langen Müller Verlag, München, 1984)

Hill, Robert, *The Great Coup*, Corgi, Londra, 1978 (Arlington Books, Londra, 1977)

Hillhead Primary School, *Wings over Wick*, Hillhead Primary School, Wick, 1996

Hitler, Adolf, *Mein Kampf*, ediție într-un singur volum, Hurst & Blackett, Londra, 1939 (München, 1925 și 1927)

*** *My New Order* (ed. Raoul de Roussy de Sales), Angus & Robertson, Sydney, 1942

*** *Hitler's Secret Book*, Grove Press, New York, 1961

Hoare, Sir Samuel, *The Fourth Seal: The End of the Russian Chapte*r, William Heinemann, Londra, 1930

*** *Ourselves, the World and Peace: A Survey of World Problems*, National Union of Conservative Associations, Londra, 1935

*** *Ambassador on a Special Mission*, Collins, Londra, 1946

Holden, Anthony, *Charles, Prince of Wales,* Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1979

House of Commons, *Parliamentary Debates– Fifth Series*, vol. 371–377, HMSO, Londra, 1941–1942

Howarth, Patrick, *Intelligence Chief Extraordinary: The Life of the Ninth Duke of Portland*, Bodley Head, Londra, 1986

Hughes, Mike, *The Hebrides at War,* Canongate Books, Edinburgh, 1998

Hutton, J. Bernard, *Hess: The Man and his Mission*, David Bruce & Watson, Londra, 1970

Inglis, Brian, *Abdication*, Macmillan, Londra, 1966

Innes, Major (Retd.) C.B., *Craigiehall: The Story of a fine Scots Country House*, Army Headquarters, Scotland, Edinburgh, 1996

Tribunalul Militar Internațional, *Trial of German Major War Criminals: Proceedings of the International Military Tribunal sitting at Nuremberg, Germany, 20th November 1945 to 1st October 1946,* 22 vol., HMSO, Londra, 1946–1951

Irving, David, *Accident: The Death of General Sikorski*, William Kimber, Londra, 1967

*** *The War Path: Hitler's Germany 1933–1939,* Michael Joseph, Londra, 1978

*** *Hess: The Missing Years, 1941–1945*, Guild Publishing, Londra, 1987

*** *Goring: A Biography*, Grafton Books, Londra, 1991 (Macmillan, Londra, 1989)

Jack, Andrew, „The Day the Duke Died: Now – at last – the Lone Survivor Tells his Story", *Scottish Daily Express*, 18 mai 1961

Judd, Dennis, *King George VI,* Michael Joseph, Londra, 1982

Judd, Terri, „Secrets of the Trunks Entrusted to the Man from Corpus Christi", *Independent*, 13 septembrie 1999

Kaden, Helmut, *Vortrag von D. Helmut Kaden zu den Flugvorbereitungen von Rudolf Heß,* Rudolf Hess Gesellshaft, München, 1989

Keegan, John, *Who's Who in World War II*, Routledge, Londra, 1995 (Bison Books, Londra, 1978)

Kelly, Susie, „Hess Claim Shot Down", *East Kilbride News*, 23 iunie 1999

Kelsey, Tim, „A Stolen File, the Spy Chief and Churchill: Latest Twists to the Riddle of Rudolf Hess", *Independent on Sunday*, 28 octombrie 1990

Kershaw, Ian, *Hiltler, 1889–1936: Hubris*, Allen Lane/Penguin Press, Londra, 1998

Kieser, Egbert, *Hitler on the Doorstep – Operation „Sea Lion": The German Plan to invide Britain, 1940*, Arms & Armour Press, Londra, 1997 (Bechtle Verlag, München, 1987)

Kilzer, Louis C., *Churchill's Deception: The Dark Secret that Destroyed Nazi Germany*, Simon & Schuster, New York, 1994

Kimball, Warren F. (ed.), *Churchill and Roosevelt: The Complete Correspondence*, 3 vol., Princeton University Press, Princeton, 1984

Kirkpatrick, Ivone, *The Inner Circle: Memoirs of Ivone Kirkpatrick*, Macmillan & Co., Londra, 1959

Knightley, Philip, „Hess: Half a Century of Secrets", *Scotsman*, 10 mai 1991

*** „Surely it's Time for the Truth", *Independent on Sunday*, 24 august 1997

Krawczyk, Glenn, „Mind Control"', *Nexus New Times*, vol. 2, nr. 11, ianuarie 1992

Lamb, Richard, *The Ghosts of Peace, 1935–1945,* Michael Russell, Salisbury, 1987

Land Use Consultants, *An Inventory of Gardens and Designed Landscapes in Scotland, vol 5.: Lothian and Borders*, Countryside Commission for Scotland/Historical Building and Monuments Directorate, Scottish Development Department, iulie 1987

Lane, B.M. și L.J. Rupp, *Nazy Ideology before 1933*, Manchester University Press, Manchester, 1978

Leasor, James, *Rudolf Hess: The Uninvited Envoy*, Gorge Allen & Unwin, Londra, 1962

Le Tissier, Tony, *Farewell to Spandau*, Ashford, Buchan & Enright, Leatherhead, 1994

Levene, Abigail, „Swiss Laws on Sterilisation Inspired Nazi Horrors", *The Scotsman*, 28 august 1997

Levine, Alan J., *The Strategic Bombing of Germany, 1940–1945*, Praeger, Westport, 1992

Lichfield, John, „Friends and Allies, but Churchill Loathed de Gaulle and Wanted him Eliminated", *Daily Mail*, 6 ianuarie 2000

Liddell Hart, B.H., *The Order Side of the Hill: Germany's Generals – Their Rise and Fall, with Their Own Account of Military Events 1939–1945*, Cassell & Co., Londra 1948

*** *History of the Second War*, Pan Books, Londra, 1973 (Cassell & Co., Londra, 1970)

Lippmann, Walter, *US War Aims*, Hamish Hamilton, Londra, 1944

Lockhart, Sir Robert Bruce (ed. Kenneth Young), *The Diaries of Sir Robert Bruce Lockhart*, 2 vol., Macmillan, Londra, 1973 și 1980

Mabire, Jean, *Mourir à Berlin: le SS français, derniers défenseurs du bunker d'Adolf Hitler*, Fayard, Paris, 1975

Mabire, Jean împreună cu Pierre Demaret, *Les SS français: la brigade Frankreich*, Fayard, Paris, 1973

McBlain, John, *Rudolf Hess: The British Conspiracy*, Jema Publications, Moulton, 1994

McBride, Daniel, „Alias Alfred Horn", manuscris dactilografiat, nepublicat, McBride Papers, cca 1946

*** „This is the Story of the Man who Caught Rudolf Hes", *Hong Kong Telegraph*, 6 martie 1947

McLeod, Kirsty, *Battle Royal: Edward VIll and George Vl, Brother against Brother*, Constable, Londra, 1999

MacLean, Hector, *Fighters in Defence: Memories of the Glasgow Squadron*, publicată în regim privat, Glasgow, 1999

Macwhirter, Robin, „The Tragedy at Eagle's Rock", *Scotsman*, 24 august 1985

Malone, Barney, „Z: The Private Hell of Rudolf Hess", *Observer*, 13 septembrie 1987

Mann, Erica, „This Is Why Hess Flew to Scotland", *Evening Citizen*, 20 septembrie 1945

Manvell, Roger și Heinrich Fraenkel, *Hess: A Biography*, MacGibbon & Kee, Londra, 1971

March, Daniel J. (ed.), *British Warplanes of World War II*, Aerospace Publishing, Londra, 1998

Marks, John, *The Search for the „Manchurian Candidate": The CIA and Mind Control*, W.W. Norton & Co., Londra, 1979

Mason, Toby, „Intelligence service «gave Rhodri black mark»", *Western Mail*, 11 aprilie 2001

Masson, Phillipe, „The SS: Warders of Hitler's Europe", *History of the 20th Century*, vol. 4, 1968

Ministerul Aviației, *Coastal Command*, HMSO, Londra, 1943

Moran, lord, *Winston Churchill: The Struggle for Survival 1940–1965*, Sphere, Londra, 1968 (Constable, Londra, 1966)

Moravec, Frantisek, *Master of Spies*, Bodley Head, Londra, 1975

Murphy, James, *Who Sent Rudolf Hess?*, Hutchinson, Londra, 1941

Nancarrow, F.G., *Glasgow'Fighter Squadron*, Collins, Londra și Glasgow, 1942

Neave, Airey, *Nuremberg: A Personal Record of the Trial of the Major Nazi War Criminals in 1945–1946*, Coronet Books, Londra, 1980 (Hodder & Stoughton, Londra, 1978)

Nesbit, Roy, „The Flight of Rudolf Hess", *Aeroplane Monthly*, noiembrie și decembrie 1986

*** „What *Did* Happen to the Duke of Kent?", *Aeroplane Monthly*, ianuarie și februarie 1990

*** „Hess's Last Flight", *Aeroplane Monthly*, august 1995

*** „A Travesty of the Truth", *Aeroplane Monthly*, septembrie 1996

Nesbit, Roy Conyers și Georges Van Acker, *The Flight of Rudolf Hess: Myths and Reality*, Sutton, Stroud, 1999

Newton, Scott, *Profits of Peace: The Political Economy of Anglo-German Appeasement*, Clarendon Press, Oxford, 1996

Norton-Taylor, Richard și Jill Jolliffe, „Kaiser Edward", *Guardian*, 13 noiembrie 1995

Padfield, Peter, *Himmler: Reichsführer-SS*, Macmillan, Londra, 1990

*** *Hess: The Führer's Disciple*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1995 (ediție revizuită a cărții *Hess: Flight for the Führer*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1991)

Passant, E.J., *A Short History of Germany 1815–1945,* Cambridge University Press, Cambridge, 1959

Peis, Günter, *The Mirror of Deception: How Britain Turned the Nazi Spy Machine against Itself*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1977 (*So ging Deutschland in die Falle*, Econ Verlag, 1976)

Persico, Joseph E., *Nuremberg: Infamy on Trial*, Reader's Digest Association, Londra, 1995

Picknett, Lynn și Clive Prince, *The Stargate Conspiracy: Revealing the Truth behind Extraterrestrial Contact, Military Intelligence and the Mysteries of Ancient Egypt*, Little, Brown, Londra, 1999

Pierrepoint, Albert, *Executioner: Pierrepoint*, Harrap & Co., Londra, 1974

Pithers, Malcolm, „The Man Who Broke the Secret News that Hess Was Coming", *Yorkshire Post*, 4 noiembrie 1969

Poolman, Kenneth, *Flying Boat: The Story of the Sunderland*, William Kimber, Londra, 1962

Public Record Office, *Operation Foxley: The British Plan to Kill Hitler*, Publicațiile PRO, Richmond, 1998

Ramsay, Winston G. (ed.), *The Blitz Then and Now*, 3 vol., Battle of Britain Prints International, Londra, 1987

Reed, Douglas, *Lest We Regret*, Jonathan Cape, Londra, 1943

Rees, J.R. (ed.), *The Case of Rudolf Hess: A Problem in Diagnosis and Forensic Psychiatry*, William Heinemann, Londra, 1947

Ress, Laurence, *War of the Century: When Hitler Fought Stalin*, BBC, Londra, 1999

Reitlinger, Gerald, *The SS: Alibi of a Nation, 1922–1945*, Arms & Armour Press, Londra, 1981 (William Heinemann, Londra, 1956)

Riddell, Mary, *The Duchess of Kent: The Troubled Life of Katharine Worsley*, Sidgwick & Jackson, Londra, 2000

Roberts, Andrew, *Eminent Churchillians*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1994

*** „The Plot to Betray Poland", *Sunday Telegraph Review*, 8 august 1999

Rosthorn, Andrew, *Sunday Telegraph*, 21 februarie 1999

Schonfield, Hugh J. (ed.), *The Treaty of Versailles: The Essential Text and Amendments*, Peace Book Club, Londra, 1940

Schwarzwäller, Wulf, *Rudolf Hess, the Deputy*, Quartet Books, Londra, 1988 (*Der Stellvertreter des Führers: Rudolf Hess, der Mann in Spandau*, Viena, 1974)

Scott, Vernon, „Royal Family Shared in a Mother's Grief", *Western Telegraph*, 12 noiembrie 1981

Sheean, Vincent, *Between the Thunder and the Sun*, Macmillan & Co., Londra, 1943

Shepherd, Robert, *A Class Divided: Appeasement and the Road to Munich*, 1938, Macmillan, Londra, 1988

Sherwood, Robert E., *Roosevelt and Hopkins: An Intimate History*, Harper & Brothers, New York, 1948

Sinclair, Andrew, *The Sword and the Grail*, Crown Publishers, New York, 1992

Sinclair, David, *Queen and Country: The Life of Elizabeth, the Queen Mother*, Futura, Londra, 1980 (Dent, Londra, 1979)

Smith, Alfred, *Rudolf Hess and Germany's Reluctant War, 1939–1941*, Book Guild, Lewes, 2001

Smith, Bradley F., *Reaching Judgement at Nuremberg*, André Deutsch, Londra, 1977

Smith, David J., „The Death of the Duke of Kent", *After the Battle*, nr. 37, 1982

*** *Action Stations, vol. 7: Military Airfields of Scotland, the North-East and Northern Ireland*, Patrick Stephens, Wellingborough, 1983

*** *High Ground Wrecks: A Survey of Historical Aircraft Remains on Britain's Hills*, publicată în regim privat, Bebington, n.d.

Smith, Michael, *Foley: The Spy Who Saved 10,000 Jews,* Hodder & Stoughton, Londra, 1999

Snyder, Louis L., *Encyclopedia of the Third Reich*, Robert Hale, Londra, 1976

Speer, Albert, *Inside the Third Reich,* Book Club Associates, Londra, 1971 *(Erinnerungen,* Propyläen-Verlag, 1969)

*** *Spandau: The Secret Diaries,* Collins, Londra, 1976 *(Spandauer Tagebücher,* Verlag Ullstein, Frankfurt/Main-Berlin, 1975)

Stafford, David, *Churchill and Secret Service*, John Murray, Londra, 1997

*** *Roosevelt and Churchill: Men of Secrets*, Little, Brown, Londra, 1999

Steinert, Marlis G., *Hitler's War and the Germans: Public Mood and Attitude during the Second World War*, Ohio University Press, Athens, 1977 *(Hitler's Krieg und Die Deutschen,* Econ Verlagsgruppe)

Stewart, Gordon, „Rudolf Hess: The True Story of his Capture", *Scots Magazine*, mai 1991

Taylor, A.J.P., *Beaverbrook*, Hamish Hamilton, Londra, 1972

Taylor, James și Warren Shaw, *A Dictionary of the Third Reich*, Grafton Books, Londra, 1988

Taylor, John W.R., *Aicraft 'Seventy*, Ian Allen, Londra, 1970

Taylor, Telford, *The Anatomy of the Nuremberg Trials*, Bloomsbury, Londra, 1993

Terraine, John, *The Right of the Line: The Royal Air Force in the European War 1939–1945*, Hodder & Stoughton, Londra 1985

Thomas, Gordon, *Journey into Madness: Medical Torture and the Mind Controllers*, Bantam Press, Londra, 1988

Thomas, Hugh, *Hess: A Tale of Two Murders*, Hodder & Stoughton, Londra, 1988 (ediție revizuită a cărții *The Murder of Rudolf Hess*, Hodder & Stoughton, Londra, 1979)

*** „Hess, «Hess», Timewatch", *Lobster*, nr. 20, 1990

Thyssen, Fritz, *I Paid Hitler*, Hodder & Stoughton, Londra, 1941

Tusa, Ann și John Tusa, *The Nuremberg Trial*, BBC Books, Londra, 1995 (Macmillan, Londra, 1983)

van Lang, Jochen și Claus Sibyll (ed.), *Eichmann Interrogated: Transcripts from the Archives of the Israeli Police*, The Bodley Head, Londra, 1983 *(Das Eichmann– Protokolle,* Severin und Siedler, Berlin, 1982)

van Paassen, Pierre, *Days of Our Years*, Hilmann-Curl, New York, 1939

*** *That Day Alone*, Dial Press, New York, 1941

von Hassell, Ulrich (ed. Hugh Gibson), *The von Hassel Diaries, 1938–1944*, Hamish Hamilton, Londra 1948 (*Vom adern Deutschland: Aus den nachgelassenen Tagesbüchen 1938–1944 von Ulrich von Hassell*, Atlantis Verlag, Zürich, 1947)

Warwick, Christopher, *George and Marina, Duke and Duchess of Kent*, Weidenfeld & Nicholson, Londra, 1988

*** *Princess Margaret: A Life of Contrasts*, André Deutsch, Londra, 2000

Watt, Donald Cameron, *How War Came: The Immediate Origins of the Second World War, 1938–1939*, William Heinemann, Londra, 1989

Werth, Alexander, *Russia at War 1941–1945*, Barrie & Rockliff, Londra, 1964

West, Nigel, *MI5: British Security Service Operations 1909–1945*, The Bodley Head, Londra, 1981

Whaley, Barton, *Codeword BARBAROSSA*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1973

Whiting, Audrey, *The Kents*, Hutchinson, Londra, 1985

Wilmot, Chester, *The Struggle for Europe*, Collins, Londra, 1952

Wilson, Richard, *Scotland's Unsolved Mysteries of the Twentieth Century*, ediție revizuită, Robert Hale, Londra, 1995 (prima ediție, 1989)

Winslow, T.E., *Forewarned is Forearmed: A History of the Royal Observer Corps*, William Hodge & Co., Londra, 1948

Winterbotham, F.W., *Secret and Personal*, William Kimber, Londra, 1969

*** *The Nazi Connection*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1978

Wistrich, Robert S., *Who's Who in Nazi Germany*, Routledge, Londra, 1992 (Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1982)

Wood, Derek, *Attack Warning Red: The Royal Observer Corps and the Defence of Britain 1925 to 1975*, MacDonald & Jane's, Londra, 1976

Wootton, Graham, *The Official History of the British Legion*, MacDonald & Evans, Londra, 1956

Zeigler, Philip, *The Official Biography of King Edward VIII*, Collins, Londra, 1990

Indice de nume proprii

Aalborg 417, 494
„doamna Abbot“ 366-367, 370, 393
Aberconway, lord 128, 133
Abergavenny *v.* Maindiff Court 476-478, 485, 489, 498-501, 580, 588, 593
Abwehr 101
Adam, Elizabeth 384-385
Adam, Robert 384-385
Addis, John 313
Airey, baroneasa 608
Ahuja, Alfonso J., maior 667-668
Aitken, William Maxwell *v.* Beaverbrook, lord 134
Albert, prințul *v.* George al VI-lea 21, 129-131, 160-162, 225, 360, 374, 382, 392, 402, 473, 514, 524, 543, 575, 582, 655
„Alexander“ 364, 403
Alice, prințesa *v.* Gloucester, ducesa de 128, 370, 575
Allen, Peter 361, 496
Alnwick 217, 220, 257, 370, 384
Amann, Max 109
Andrew, Christopher, dr. 349, 639
Anschluss 140
AO *v.* Auslandorganisation 32, 100, 141, 189, 223, 413
Argyll and Sutherland Highlanders 288, 295, 385
Aronow, Paul, dr. 492
Ashbee, Felicity 252
Asquith, Herbert 134
Atkinson-Clark, locotenent 466
Attlee, Clement 567
Augsburg 29, 226, 237, 239, 247, 293, 320, 494
Auld, Jean 524
Auslandorganisation 32, 40, 100, 189, 413
Austria 71, 79, 86, 89, 131, 141, 156, 379
Austro-Ungar, Imperiul 59, 120

Baird, Basil 272
Baird, John Logie 272
„doamna Baker“ 367, 383
Baldwin, Stanley 132
Barlow, lady 159
„căpitanul Barnes“ 401
Bateman, Dennis C. 303, 422, 614
Battaglia, Roman 293, 305, 372, 393

Bauman, Vaclav, sergent 259
Baur, Hans 239
Beard, P.A.M. 629
Bearsted, lord 137
Beaverbrook, lord 10, 20, 134-135, 165, 174, 316, 326, 337, 349, 391, 408, 422-424, 446-450, 463, 472, 497, 566, 571
Bedford, duce de 129, 390
Belper, lord 509
Bentinck, Godard, conte 59, 502
Bentine, Michael 13, 20, 68, 149, 563
Bergen-Belsen 154, 655
Beria, Lavrenti 350
Bernal, Armando, colonel 238
Bernhard al Olandei, prinţul 575
Bethell, Nicholas 518
Bethune, Will 14, 564
Bevin, Ernest 346, 568
Bird, Christopher, dr. 20
Bird, Eugene K. 610
von Bismarck, Otto 655
Blackford, D.L., colonel aviaţie 218
Blair, Tony 99
Blumel, Josef 241
Blumentritt, Günther, general 169
Blunt, Anthony 380, 672
Bohle, Ernst 31, 101, 223, 239, 245, 343
Bonde, Knut, baron 159, 215, 365, 371
Bonde, St Clair, baron 14, 365, 371
Bormann, Martin 39, 322, 424, 438
Bowes-Lyon, David 362, 380
Bowes-Lyon, lady 374
Bowhill 367, 370
Bracken, Brendan 315, 343, 388, 423
Braemore 503, 513, 539, 554, 561
Braemore Lodge 502, 548-549, 554, 581
Britanic, Imperiul 63, 122, 130, 206, 323, 373, 432, 518, 656
Brown, Anthony Cave 14, 353
Brown, Peter 665
Brydon, Robert 19, 21, 365, 502, 507, 540, 549
Buccleuch, duce de 128, 137, 166, 190, 364, 367, 575
Bucher, Ewald, dr. 606
Bullock, Alan 569
Burckhardt, J.O. Carl 225, 247, 369
Busby 288
Butler, Ewan, locotenent-colonel 563
Butler, R.A. 133, 340, 364
Buxton, Charles Roden, lord 128, 146
Byrd, Elizabeth 14, 365-366

Cadogan, Sir Alexander 132, 149, 218, 313, 321, 325, 369, 399, 413, 467, 478, 654
Cae Kenfy House 500
Cameron, Donald Ewen, dr. 145, 589
Cameron, J. Malcolm 484, 612, 624
Cameron, locotenent 275, 285, 297
Cameronians 295, 302
Camp Z *v.* Mytchett Place 324, 398-404, 416, 440, 455, 465, 477, 491, 499, 582, 659
Carrington, Richard, general-locotenent 392
Cavendish-Bentinck, Cecilia 504
Cavendish-Bentinck, familia 504
Cavendish-Bentinck, Victor 504
Cazalet, Victor 439
Chalfont, Lord 608
Chalker, Lynda 637
Chamberlain, Houston Stewart 68-69, 89
Chamberlain, Neville 70, 119, 131, 141, 200, 209, 243, 658
Channon, Henry „Chips“ 201

Chaplin, Charlie 122
Chapman, Edward, colonel 165
Charmley, John, dr. 130
Chisholm, Anne 135
Christie, Malcolm, căpitan 158, 353
Churchill, Winston S 24, 30, 37, 46, 71, 104, 123, 131, 142, 149, 156, 161-167, 179, 187, 197, 200, 215, 223, 246, 302, 309-312, 315, 323-328, 335, 345, 347-349, 360, 384, 388-394, 399, 419-442, 454, 496, 516, 534, 557, 562, 568-578, 592, 596, 650
Ciano, Galeazzo, conte 170, 239
Clarke, John, locotenent 275, 284, 296
Clements, Jack 342
Clydesdale, marchiz de *v.* Hamilton, al XV-lea, duce de 64, 97, 126, 190, 198-211, 231, 248, 380, 654
Colville, John 161, 212, 313-315, 415
Cooper, Alfred Duff 317, 343, 672
Costello, John 166, 258, 347, 352, 381, 441
de Courcy, Kenneth 14, 364, 498
Coward, Noel 122, 517
Cowie, locotenent 299
Crabtree, Frank, maior 631-632
Craigiehall House 386-387
Criddle, Evelyn 14, 500
Cripps, Sir Stafford 425, 509
Cuddie, William A., locotenent 259
Cehoslovacia 59, 84, 121, 141, 259, 355, 417

Dahlerus, Birger 145, 147, 159, 419, 426
Daladier, Edouard 146
Dalkeith, Johnny 129
Dalnawillan Lodge 549, 666
Dalton, Hugh 355, 391
Danzig 143-144, 154, 224, 294
Davie, Michael 136
Davies, Norman M. 151, 656
Day, Frank, locotenent-comandor 329, 385
de Courcy, Kenneth 14, 364, 498
de Gaulle, general 558-559
Deighton, Len 78
Delay, Jean, dr. 32
de Ropp, William, baron 50, 136, 377-379, 381
de Toledano, Ralph 14, 342
Dicks, Henry V., maior 403, 457, 465, 469, 489, 583
Dingfelder, Johannes 78
Ditchley Hall 309, 314-316
Dollan, Sir Patrick J. 339, 368, 559
Domvile, Sir Barry, amiral 126, 166
Donald, Graham, maior 264, 275, 289, 298, 313
Donald's Mount 536, 555
Dönitz, Karl, amiral 601
Douglas-Hamilton, lord David, 208
Douglas-Hamilton, lord James 14, 197-198, 200, 204, 313, 387
Douglas-Hamilton, lord Malcolm 207, 293, 333, 365
Douglas-Hamilton, lord Nigel 208
Drexler, Anton 75, 81
Drummond-Wolff, Henry 128
Dulles, Allen Welsh 37, 589
Dungavel House 29, 65, 261, 264, 290
Dunkerque 159, 167-171, 175, 181, 214, 429
Dunrobin House 514, 517
Dupree, Tom 348-349
Dzelepy, E.N. 45

Eaglesham 29, 264, 266, 272-273, 279, 290, 297, 371, 495

Eaglesham House 29, 262, 276, 279, 285
Eagle's Rock 11, 507, 512, 534, 536, 552, 555, 560, 564, 665
Eckart, Dietrich 67, 75, 79
Eden, Anthony 30, 153-155, 158, 223, 349, 355, 409, 557
Eduard al VIII-lea *v.* Windsor, duce de 119, 130, 145, 205, 319, 373, 381, 519
Elisabeta, prinţesa (ulterior Elisabeta a II-a) 374, 419
Elisabeta, regina (ulterior regina mamă) 130, 161, 362, 575
von Epp, Franz Ritter, general-maior 72, 74, 78-80
Evans, sergent detectiv 509
Evans, D. Conwell 205

Fairbanks Jr., Douglas 517
Farrar, J.A. 470
Fath, Hildegard 609
Feder, Gottfried 79
Ferguson, P.J., locotenent-comandor 509
Firebrace, colonel 295, 299
Fleming, Ian 313, 404
Fleming, Peter 313
Flint, William 500
Floors 272, 276-278, 286, 290, 371
Foley, Frank, maior 360, 400, 405, 469
Foot, M.R.D. 494, 581
Fort William 480
Fox, Kate 514
Franţa 45, 58, 94, 112, 141, 145, 147, 155, 210, 237, 400, 600, 653, 661
Frances, Geoffrey, colonel 533
Franco, general 165, 350
Frank, Hans 42, 109
Fraser-Smith, Charles 403, 496, 581
„Freiburg" *v.* Fath, Hildegard 609, 626
Fresson, E.E., căpitan 527, 532, 534, 554
Fuchs, Hans 71
Funk, Walter 601, 604

Gabel, Charles A., pastor 487, 614
Gallagher, J.P., maior 620
Galland, Adolf 267
Gauss, Friedrich, dr. 42
George, Richard E. 488
George al V-lea 130, 376, 378, 381
George al VI-lea 17, 124, 126, 156, 225, 357, 374, 394, 402, 464, 473, 514, 524, 543, 575, 582, 655
Germania 28, 31, 40, 56, 59, 63, 75, 83, 96, 108, 119, 123.133, 145-152, 205, 226, 238, 254, 311, 323-339, 388, 427, 450, 577, 600, 350, 655, 660
Germania Mare 63, 74, 84, 175
Gibson, A.R., locotenent 275, 284, 296
Giffnock 288, 291, 295, 300-302
Gilbert, G.M., dr. 34, 585
Gilbert, Martin 434
Glasgow Herald 300, 326, 331, 541, 559
Glass, Norman M. 543
Glenconner, lord 129
Gloucester, ducesă de (prinţesa Alice) 514
Gloucester, duce de (prinţul Harry) 128, 370, 376, 527
Goebbels, Josef 101
Gorbaciov, Mihail 608, 634
Göring, Hermann 32, 51-52, 88, 175, 333, 426, 585

Gow, Ian 641
Goyen, Francis Mackenzie, locotenent 509, 666
Graf, Ulrich 84
Graham, Gibson, locotenent-colonel 454, 464
Grantmesnil, duce de *v. şi* de Courcy, Kenneth 364
Green, Hughie 563
Greer, Sir Harry 289
Greig, Geordie 381
Greig, Sir Louis Leisler, colonel 211, 374, 380, 393, 562
Grey, Dorothea 526
Griffith-Jones, Mervyn, locotenent-colonel 40
Gubbins, Colin 560
Guerber, Andre 242, 416
Gunn, lady „Bunty" 502-503
Gunn, Sir James 502

Hacha, Emil, preşedinte 143
Hahn, Kurt 210, 328, 655, 657
Hain, Hans H. 643
Hales, John 509
Halifax, lord 133, 145-147, 156, 161, 206, 209, 211, 221, 228, 364
Ham Common 412
Hamer-Philips, colonel 631
Hamilton, al XIV-lea, duce de 190
Hamilton, Sir Ian, general 127, 183, 372
Hankey, lord 390, 570
Hardinge, Sir Alexander 318, 328
Harrer, Karl 75
Harris, Sir Charles „Bomber", general 436
Harris, John 184, 265, 362, 383, 391
Haushofer, Albrecht, dr. 32, 64, 183, 188, 198, 201, 204, 206, 212, 218, 222, 227, 245-247, 273, 289, 311-312, 329, 350, 369, 384, 437, 596, 655
Haushofer, Heinz 599
Haushofer, Karl, profesor general 31, 62, 74, 86-89, 96, 100, 183, 185, 196, 210, 224, 231, 245, 333, 344, 372, 416, 479, 491, 597, 651, 660-662
Haushofer, Martha 184, 226
Heal, Albert 345, 393
Hedin, Sven 207, 215
Heiden, Konrad 58, 74, 77, 105, 651
Henderson, Sir Nevile 144
Henlein, Konrad 417
Hensen, director 253
Herbert, Sir Sidney 501, 509
Herzl, Theodor 656
Hess, Andrea 606, 618
Hess, Fritz 55, 61, 64
Hess, Ilse 54, 89, 169, 252, 278, 312, 468, 602
Hess, Klara 55, 69
Hess, Rudolf 18-24, 36, 41, 44-51, 55, 62, 71-74, 80, 89, 90, 99, 101-113, 118, 146, 176, 184, 186, 192-196, 217, 224, 237-239, 257, 272, 288-292, 302, 304, 315, 319-324, 340, 358, 361, 376-380, 401, 411, 420, 450, 458, 472-479, 486, 488, 495, 502, 514, 549, 561, 575, 585, 588-591, 601, 604-613, 631-633, 636, 638, 641-649, 661, 665
Hess, Wolf Rudiger 499, 582, 604, 611-614, 629, 632, 635-636
Heydrich, Reinhardt 254, 480, 657
Himmler, Heinrich 67, 83, 93, 109, 158, 225, 253, 591, 597, 653
von Hindenburg, Paul Ludwig, preşedinte 92, 490

Hitcham House 498
Hitler, Adolf 21, 24, 26, 29, 41-45, 49-55, 67-72, 75-114, 118-124, 143-158, 168-174, 208-210, 236-242, 319-324, 340-345, 421-425, 576, 594-597, 601-604, 652, 656-658
Hoare, lady Maud 573
Hoare, Sir Samuel (ulterior viconte Templewood) 131, 135, 147, 158, 165, 187, 224, 226-229, 352, 390, 544, 568, 573, 650, 658
Hofweber, Max 64
von Hohenlohe, Max, prinţul 158
Hopkins, Harry L. 387
Horn, locotenent 77
Howard, Michael 640
Howe, Sir Geoffrey 486, 584
Howieson, W.B. 286
von Hoyningen-Huene, Oswald, baron 577
Hurd, 206
Hurd, Douglas 645, 671
Hurewitz, Ben, căpitan 481
Hutton, J. Bernard 276
Huyton Camp 414
Hyslop, Thomas 276

Islanda 508, 511, 519, 528, 544, 562, 666
Iles, Greg 581
Inglese, Anthony 633
Innes, C.B., maior 386
Inverlair House 480
Irving, David 425, 492, 558
Italia 132, 210, 237, 395, 411, 433, 451

Jack, Andrew, sergent 545
Jack, Jean *v. şi* Auld, Jean 524
Japonia 150, 224, 428, 433, 437
Jerome, Jennie 163
Jodl, Alfred, general 148
Johnson, Amy 386
Johnston, M.K., căpitan 471, 477
Jones, David Ellis, dr. 477, 489, 593
Jones, Howard 630, 644
Jordan, Anthony 613, 667
Joyce, William 125

Kaden, Helmut 239, 334, 495
Kahr, Gustav Ritter von, preşedinte 81, 84
Kalundborg 241, 253, 256, 446
Kelley, Douglas M., maior 32, 593
Kells, Sir Vernon 353
Kendrick, Thomas, colonel 400
Kennedy, Alec 480
Kennedy, John, dr. 513
Kennedy, Louise 540
Kent, ducesa de (prinţesa Marina) 375, 379
Kent, ducele de (prinţul George) 20, 119, 139, 369, 371, 376-387, 393, 501, 513-519, 543-547, 577, 580
Keynes, J.M. 152
KGB 348, 642, 674-675
Kilzer, Louis C. 347
Kirkpatrick, Ivone 309, 317, 322, 331, 338, 343, 357, 369, 408, 412, 424
von Kleist, Ewald, general 168
Knight, Bernard, profesor 625
Knightley, Philip 353
Koch, Erich, general-locotenent 653
Kohl, Helmut 608, 644
Krohn, Friedrich, dr. 80

Langwell House 538, 552

Laval, Pierre 132
Lawford, Nicholas 315
Lawrence, Sir Geoffrey 31
Leasor, James 293, 468
Leitgen, Alfred 111, 603
Lennoxlove House 183, 250
Leopold, regele 70
le Tissier, Tony, locotenent-colonel 488, 588, 610, 615, 620, 623, 629, 634
Levin, Bernard 608
Liddell Hart, Basil 169
Lindbergh, Charles 96, 201
Lindsay, Kenneth 200, 211, 333, 422
Lines, Marianna 503
Lippert, Rudolf 244, 319
Lippmann, Walter 435
Lisabona 182, 185, 189, 211, 214, 311, 372, 573
Lloyd George, David 124, 135, 159, 223, 390, 569
Lochmore Cottage 549, 580
Lockhart, Robert Bruce 355, 469
Londonderry, lord 137, 190
Lothian, lord 222, 333
Lowther, John Arthur, locotenent 509
Loxley, maior 478
Ludecke, Kurt 55
Ludendorff, Erich, general 85, 87
Luton Hoo 393, 418, 423
Lutz, Franz 244, 248
Lutze, Viktor 111
Lyell, Sir Nicholas 630

Maass, Kurt 323, 409, 412-414
Marea Britanie 20-33, 58, 94, 112, 118-128, 134, 138-147, 173-177, 193, 224, 243-252, 318, 345, 400-416, 432-437, 472, 517, 563, 576, 601, 655
McBride, Daniel, sergent 262, 274, 393, 416
McConnel, Douglas, general-maior 385
McCormack, David 261
McCowen, John, colonel 418-419
McGowan, lord 126-127
McHardy, Roy 483, 639
McIntyre, D.F., colonel 191
McLean, Annie 10
McLean, David 272, 275, 280, 293, 493
MacLean, Hector, locotenent-comandor 262
Mackinder, Sir Halford 63
Macwhirter, Robin 15, 533, 539
Maindiff Court 476-478, 485, 489, 498-501, 580, 588, 593
Mair, John, locotenent 294
Malcolm, sublocotenent 290
Mallaby, Sir Christopher 635
Mallory, Trafford Leigh, general-maior 418, 422
Mandela, Nelson 634
Marczan, Tony 260
Margaret, prinţesa 129, 374
Marks, John 591
Marks, Leo 167
Marshall, G.P.T 611
Martin, J.M. 408
Marx, Karl 60
Maria, regina 131, 143, 373, 514, 518
Masefield, John 142
Masterman, J. C. 318
Maurice, Emil 81
zu Mecklenburg, Adolf, prinţul 210
Melaouhi, Abdallah 615, 667
Menzies, Sir Stewart 136, 185, 317, 353, 389, 399, 422, 424, 465
Messerschmitt, Willi, dr. 239, 318, 333, 489
Molotov, Viaceslav 148

Monckton, Walter 135, 317, 362, 377, 379
Moore, Nancy 302
Moore, W. Geoffrey, locotenent-comandor 302
Moran, lord 33, 442, 568, 596
Moravec, Frantisek, colonel 350, 441
Morgan, Rhodri 630-631, 637, 639, 669
Morris, Emyr, sergent 274, 276
Morrison, David 513, 538
Morrison, Hugh 513, 540
Morton, Desmond, maior 164, 401, 441
Moseley, Thomas Lawton, locotenent-colonel 509, 529
Mosley, Oswald 125, 166
Mountain, Sir Edward Mortimer 145
Mountbatten, Louis, lord 574
Murphy, James 88, 98, 105, 141, 237, 435, 651
Mussolini, Benito 132, 239, 375
Mytchett Place 324, 398-404, 416, 440, 455, 465, 477, 491, 499, 582, 659

Nancarrow, Fred 559-560
Narvik 160
Neave, Airey 20, 37, 67, 608
Nesbit, Roy Conyers 197, 522
von Neurath, Constantin 601
Newton, Scott, dr. 124, 132, 137, 158, 224, 361, 391
Nicolson, Harold 490
Norfolk, ducesa de 509
Norman, Montagu 127, 224
Norris, Godfrey 337
Norton-Taylor, Richard 497
Norvegia 160, 226, 412, 508

Oldfield, Sir Maurice 497, 646
O'Malley, Owen St Clair 230
Osborne, Geoffrey, colonel 637
Oswald, Lee Harvey 590
Oursler, Fulton 130
Owen, David, dr. 480

Padfield, Peter 25, 159, 209, 216, 295, 301, 317, 329, 334, 346, 415, 588, 645
Page, L.G.M. 589
Palestina 131, 154, 400, 470, 655
Payne-Best, Sigismund, căpitan 157
Pearl Harbor 434
Pembroke, conți de 500
Pentland Firth 511, 533, 541
Percy, Eustace, lord 219, 256, 333, 423
Percy, familia 364
Philby, Kim 348, 355, 388, 408, 561
Philip de Hesse, prinţul 375, 380
Picknett, Lynn 22
Piłsudski, Jozef, mareşal 151
Pintsch, Karl-Heinz 244
Pius al XII-lea 156
Pocock, Maurice, sergent 258
Polonia 59, 70, 102, 121, 136, 148-157, 199, 363, 478, 566, 661
Portal, Sir Charles, general-locotenent 436, 534
Portland, al IX-lea duce de *v.* Cavendish-Bentinck, Victor 494-495, 553
Prchal, Edward, căpitan 557
Prince, Clive 19, 22
Prior, Stephen 13
Puharich, Andrija, dr. 20

Quisling, Vidkun 161

Raeder, Erich, amiral 174, 601, 604
Rajlich, Jiri 259-260
Ramsay, Archibald, căpitan 125, 167
Raper, Baldwin 137
Ravenscroft, Trevor 14, 20
Reagan, Ronald 608
Redesdale, baron 125
Rees, John Rawlings, general de brigadă 32, 402-403, 453, 455, 592
von Reichenau, Walther, general 95, 101, 209, 380
Renwick, Sir Robert 137, 145
von Ribbentrop, Joachim 37, 124
Richter, Karel 417
Riddoch, George, dr. 33
Roberts, Andrew 420
Roberts, Walter 184
Robertson, T.A., maior 219
von Rohrscheidt, Gunther, dr. 34, 42
Rommel, Erwin 389
Roosevelt, Franklin D., președinte 23, 33, 129, 194, 323, 387, 420, 427-434, 454, 567, 576, 651, 681
Rosen, Eric, conte 159
Rosenberg, Alfred 39, 69, 75, 80, 89, 124, 137, 247, 377, 653
Rothacker, Emma 312, 320, 369
Rothermere, lord 95
von Rundstedt, Gerd, general 170
Rushcliffe, Lord 133
Russell, R.J. 589

Saharov, Andrei 634
Salazar, Antonio 377
von Saloman, Franz Pfeffer 103, 354
Sargent, William 589
Sauerbruch, Ferdinand 483, 489
Saunders, George, sublocotenent 509, 665
Schacht, Hjalmar 93, 96
Schellenberg, Walther 157
Schirach, Baldur von 35, 601, 607
Schmitt, Heinrich 417
Scholtz-Klink, Gertrud 209
Scott, Malcolm, locotenent-colonel 402
Scott, W Clifford 461, 585
Schuschnigg, Kurt 141
von Sebottendorff, Rudolf, baron 67
Seeds, Sir William 149
Seidl, Alfred, dr. 42-43, 492
Semelbauer, Eduard, dr. 323
Shaw, Robert, profesor 330
Shawcross, lord 608
Sheean, Vincent 435
Sheetz, Nicholas 386-387
Shephard, maior 447, 453
Shepherd, Robert 141
Shinwell, Emmanuel 421
Simon, lord 165, 196, 240, 401, 407, 409, 412, 447, 456, 460, 646, 659
Simon, Sir John *v.* Simon, lord 165, 196, 240, 401, 407, 409, 412, 447, 456, 460, 646, 659
Simpson, J.W.C., locotenent-comandor 260
Simpson, Wallis *v.* Windsor, ducesa de 362, 373
Sinclair, Andrew 71
Sinclair, Sir Archibald (ulterior viconte Thurso) 211-212, 217, 258, 326, 335, 354, 382, 393, 502, 514, 520, 548, 558, 567
Sinclair, Robin *v.* Thurso, al II-lea viconte 502, 666
Sinclair, Tom 503
Singapore 568
Smith, Alfred 631
Smith, David J. 527

Smith, Sydney Wood, sublocotenent 509
Smuts, Jan 174
Soames, Nicholas 633
Sorof, Gunther 244, 312
Spandau 19-25, 37, 45, 111, 278, 334, 481-484, 486-488, 492, 500, 581, 584, 586, 600-614, 627, 640, 667
Spann, Wolfgang, dr. 615, 625
Speer, Albert 111, 601, 607
Spencer, Charles F. 145-146
Stack, Prunella 208
Stafford, David 164
Stalin, Iosif 147, 164, 173, 176, 206, 246, 319, 351, 354, 360, 401, 408, 423, 437, 441, 461, 557, 559, 573, 651, 664
Stammers, F.G., colonel 217
Stein, Walter Johannes 71
Stevens, Richard, maior 157
Stewart, Gordon 275, 285, 345, 371
Stokes, Richard Rapier 390
Streicher, Julius 81
Strutt, Michael, sublocotenent 509
SUA (Statele Unite ale Americii) 15, 31, 45, 59, 84, 96, 100, 114, 129, 194, 224, 230, 323, 343, 354, 379, 389, 407, 430-432, 516, 556, 586, 621, 637, 643, 651, 658
Sutherland, Elsie 516
Swanson, James 666
Suedia 87, 103, 160, 207, 223, 364, 371, 384, 391, 495, 562, 565

Taylor, A.J.P. 134, 569, 608
Templewood, primul viconte *v.* Hoare, Sir Samuel 131, 135, 147, 158, 165, 187, 224, 226-229, 352, 390, 544, 568, 573, 650, 658
Thatcher, Margaret 608, 641
Thomas, Gordon 36
Thomas, Hugh, dr. 14, 21, 25, 37, 259, 481, 494, 501, 604, 624, 630, 644
Thorne, Andrew, general-locotenent 392
Thurnheer, Walter 742-473
Thurso, Margaret, lady 666
Thurso, al II-lea viconte 14, 212, 666
Tobruk 568
Torby, lady Anastasia 418
Trow, M.J. 184
von Tubeuf, locotenent-colonel 59

Ucraina 6453-655
URSS (Uniunea Sovietică) 31, 42, 128, 147, 167, 193, 319, 341, 351, 383, 401, 415, 424, 439, 567, 600, 611, 634, 661, 670

van Acker, Georges 196, 252
Vanderkloot 574
van Paassen, Pierre 88, 105, 127, 337, 442
Vansittart, Sir Robert 207, 211
Venlo 157, 353
Verdun 57, 61

Waddell, Peter, profesor 480, 494, 500
Wagner, Eva 69
Wagner, Richard 69
„Wallace" *v.* Kendrick, Thomas, colonel 391
Wallenberg, Marcus 159
Walsh, Edmund A. 227
Walsh, Maurice N. 586

Walter, John 355
Watt, Donald Cameron 145
Weber, Friedrich 86-87
Welles, Sumner 557
Wernher, Sir Harold 147, 419
Westminster, ducesa de 422
Westminster, ducele de 126
Whaley, Barton 426
Wheeler-Bennett, Sir John 582
White, Anthony, căpitan 299
Whiting, Audrey 534, 575
Wiesenthal, Simon 608
Wilhelm al II-lea, kaizerul 68
Williamson, Robert 275-277
Willingdon, lord 392
Willkie, Wendell 428
Wilson, Sir Charles *v.* Moran, lord 29, 435, 560, 565, 587
Wilson, Sir Horace 145
Wilson, Tim, caporal 537
Winant, John G. 441
Windsor, ducesa de 165
Windsor, ducele de 119, 130, 135, 167, 205, 361, 375, 519, 672
Winterbotham, Frederick W., colonel 50-52, 139, 205, 210, 232, 377
Wistrich, Robert S. 49, 99
Wohltat, Helmut 145

York, duce de *v.* George al VI-lea 17, 124, 126, 156, 225, 357, 374, 394, 402, 464, 473, 514, 524, 543, 575, 582, 655

Ziegler, Philip 519

La Editura RAO a apărut

VIAȚA IROSITĂ A EVEI BRAUN

ANGELA LAMBERT

Eva Braun este una dintre cele mai faimoase „nonentități" ale istoriei și, cu toate acestea, la 64 de ani de la moartea sa, numele îi este cunoscut de o lume întreagă. Angela Lambert analizează personalitatea controversată a Evei Braun, pe care își propune să o prezinte într-o lumină pozitivă, nicidecum ca pe o nazistă zeloasă sau ca pe o jucărie sexuală a unui dictator, ci ca pe o tânără bine-crescută, dintr-o familie burgheză respectabilă. Despre viața lui Adolf Hitler s-au scris peste șapte sute de biografii, însă această carte despre Eva Braun este abia a doua în limba engleză și prima scrisă de o femeie.

Acum, cartea RAO vine și prin SMS!
septembrie 2010 – septembrie 2011

Comandați prin SMS cărți RAO, urmând pașii de mai jos:

1. Trimiteți un SMS cu textul „RAO" la numărul 1771 (tarif nomal).
2. Noi vă vom suna și vă vom prelua comanda.
3. Cărțile vă vor fi livrate gratuit prin intermediul Poștei Române sau, contra unei taxe de transport, prin curier rapid.

Numărul de SMS este valabil în rețelele Orange, Vodafone și Cosmote.
Pentru toate cărțile comandate prin SMS, beneficiați de 15% reducere.

biblioteca rao

FICŢIUNE

CLASICI

Charles Dickens . . . . . David Copperfield (2 vol.)
Diderot . . . . . Nepotul lui Rameau
Stendhal . . . . . Mănăstirea din Parma
L.N. Tolstoi . . . . . Cazacii și alte povestiri

CLASICI CONTEMPORANI

James Agee . . . . . Un deces în familie
William Blake . . . . . Cântece ale inocenței
Charles Bukowski . . . . . Povești despre nebunia obișnuită ◆ Cea mai frumoasă femeie din oraș și alte povestiri
Albert Camus . . . . . Carnete ◆ Teatru ◆ Primul om
André Gide . . . . . Falsificatorii de bani. Porumbelul ◆ Fructele pământului
William Faulkner . . . . . Cătunul ◆ Orașul ◆ Casa cu coloane ◆ Steaguri în țărână ◆ Sanctuar ◆ Sartoris ◆ Nuvele regăsite ◆ Neînfrânții ◆ Povestiri inedite ◆ Recviem pentru o călugăriță
Michel Foucault . . . . . Cuvintele și lucrurile
Witold Gombrowicz . . . . . Ferdydurke ◆ Trans-Atlantic ◆ Pornografie ◆ Cosmos ◆ Bakakai
John O'Hara . . . . . BUtterfield 8 ◆ Întâlnire în Samarra
Hermann Hesse . . . . . Jocul cu mărgele de sticlă ◆ Knulp. Demian ◆ Siddhartha ◆ Călătorie spre Soare-Răsare ◆ Lupul de stepă ◆ Narcis și Gură-de-aur
John Irving . . . . . Lumea văzută de Garp ◆ Până te voi găsi
Ilf și Petrov . . . . . Vițelul de aur ◆ Douăsprezece scaune
Franz Kafka . . . . . Corespondență (vol. I) ◆ Corespondență (vol. II) ◆ corespondență (vol. III)
Claudio Magris . . . . . La voia întâmplării◆ Călătorie nesfârșită
André Malraux . . . . . Cuceritorii. Calea regală ◆ Speranța
Thomas Mann . . . . . Alteță regală ◆ Mărturisirile escrocului Felix Krull ◆ Povestiri ◆ Lotte la Weimar ◆ Doctor Faustus ◆ Casa Buddenbrook ◆ Muntele vrăjit
Gabriel García Márquez . . . . . Aventura lui Miguel Littín, clandestin în Chile ◆ Despre dragoste și alți demoni ◆ Generalul în labirintul său ◆ Un veac de singurătate ◆ Toamna patriarhului ◆ Vijelia ◆ Povestea târfelor mele triste ◆ Dragostea în vremea holerei ◆ Douăsprezece povestiri călătoare ◆ Cronica unei morți anunțate ◆ Ceas rău
Marcel Proust . . . . . Eseuri ◆ Carnete
Antoine de Saint-Exupéry . . . . . Curierul de Sud. Zbor de noapte. ◆ Pământ al oamenilor ◆ Pilot de război
William Saroyan . . . . . Comedia umană
Jean-Paul Sartre . . . . . Cuvintele. Greața ◆ Teatru ◆ Zidul
Claude Simon . . . . . Drumul Flandrei ◆ Georgicele

John Steinbeck . . . . . Pășunile Raiului ◆ Șoareci și oameni ◆ Fructele mâniei ◆ Cartierul Tortilla ◆ Nopți fără lună ◆ Perla ◆ Jurnal rusesc ◆ Joia dulce ◆ Călătorii cu Charley
Stefan Zweig . . . . . Suflete zbuciumate

AUTORI ROMÂNI CONTEMPORANI

Vartan Arachelian . . . . . Noaptea bastarzilor
Leo Butnaru . . . . . Ruleta românească
Val Butnaru . . . . . Cartea nomazilor din B
Eugen Ovidiu Chirovici . . . . . Suflete la preț redus ◆ La Broasca Leșinată ◆ Labyrinth.com ◆ A doua moarte ◆ Voodoo ◆ Pulbere neagră

Cristian Gava . . . . . Drumul spre fericire. Misterul testamentului
Dafin Mureşeanu . . . . . Sosia
Adrian Onciu . . . . . Cercul Kagan ◆ Afacerea Alzira
Dumitru Popescu . . . . . Cândva, după izgonirea din Paradis...
Dinu Săraru . . . . . Trilogia țărănească (3 vol.)
Alex Mihai Stoenescu . . . . . Patimile Sfântului Tommaso d'Aquino

THRILLER, AVENTURI, ACȚIUNE
David Baldacci . . . . . Jocul orelor ◆ Colecționarii ◆ Clubul Camel
Josh Bazell . . . . . Târgul cu moartea
Dan Brown . . . . . Codul lui da Vinci (ediție ilustrată) ◆ Îngeri și demoni (ediție ilustrată)
John le Carré . . . . . Prietenie absolută ◆ Cel mai vânat om din lume
Richard Clarke . . . . . Poarta scorpionului
John Connolly . . . . . Răzbunătorii
Robin Cook . . . . . Șocul
Clive Cussler . . . . . Walhalla ◆ Odiseea troiană ◆ Șarpele ◆ Aurul albastru
Joseph Finder . . . . . Puteri excepționale ◆ Paranoia ◆ Omul companiei
Colin Forbes . . . . . Conspirația ◆ Rinocerul ◆ Valul ucigaș
Karin Fossum . . . . . Nu privi înapoi!
David Gibbins . . . . . Aurul cruciaților
Olivia Goldsmith . . . . . Prețul libertății ◆ Viața după Billy
Javìer Gonzales . . . . . A cincea coroană
John Grisham . . . . . Campionul din Arkansas ◆ Mediatorul ◆ Fotbal și pizza ◆ Ford County
Jack Higgins . . . . . Atac la președinte ◆ Răzbunarea
Jane Johnson . . . . . Al zecelea dar
Dean Koontz . . . . . Chipul ◆ În puterea nopții ◆ Trăiește noaptea ◆ Invazia ◆ Odd Thomas ◆ Odd pentru vecie ◆ Fratele Odd ◆ Noaptea lui Odd
Brad Meltzer . . . . . Cartea sorții ◆ Milionarii
Nelson DeMille . . . . . Căderea nopții ◆ Întoarcerea la Coasta de Aur
Jo Nesbo . . . . . Fantoma trecutului ◆ Călăul
Jodi Picoult . . . . . O viață de rezervă ◆ Dispariții
Mario Puzo . . . . . Omerta
John Saul . . . . . Casa de la răscruce ◆ Clubul Manhattan ◆ Vocile ◆ Coșmarul ◆ Vocile răului
Joscelyn Godwin & Guido Mina di Sospiro . . Cartea interzisă
Olen Steinhauer . . . . . Turistul
Scarlett Thomas . . . . . Sfârșitul domnului Y
J.R.R. Tolkien . . . . . Copiii lui Hurin
Nicola Upson . . . . . Un expert în crimă
Philip Vandenberg . . . . . Al optulea păcat
Michael White . . . . . Secretul Medici
Mark Winegardner . . . . . Întoarcerea nașului ◆ Răzbunarea nașului
David Wroblewski . . . . . Povestea lui Edgar Sawtelle

ROMAN ISTORIC
Juan Tafur . . . . . Pătimirile Mariei Magdalena
Su Tong . . . . . Eu sunt împăratul Chinei

RAO CONTEMPORAN
Chimamanda Ngozi Adichie . . . . . Jumătate de soare galben
Aravind Adiga . . . . . Tigrul Alb
Nikita Lalwani . . . . . Harul
Manuel de Lopez . . . . . Frumoasa din ceață
Javier Marias . . . . . Inimă atât de albă
Colum McCann . . . . . Goana nebună a lumii
Azar Nafisi . . . . . Citind *Lolita* în Teheran
Marius Serra . . . . . Farsa
Patricia Wood . . . . . Loterie

DRAMĂ

Àngela Becerra . . . . . Ella
Kim Edwards . . . . . Fiica tăcerii
Louise Erdrich . . . . . Toba pictată
Alice Hoffman . . . . . Al treilea Înger
Helen Oyeyemi . . . . . Fiica lui Icar
Indra Sinha . . . . . Oamenii lui Animal

ROMAN BIOGRAFIC

Ruy Câmara . . . . . Cântece de toamnă

PENTRU TINE

Anthony Capella . . . . . Ofițerul stării civile
Lan Samantha Chang . . . . . Moștenire
Sophie Dahl . . . . . În jocul celor mari
Laura Dave . . . . . Londra este cel mai frumos oraș din America
Anne Fine . . . . . Cenușa unei iubiri
Rina Frank . . . . . Toate casele au nevoie de un balcon
Gloria Goldreich . . . . . Cină cu Anna Karenina
Victoria Hislop . . . . . Insula
Stephanie Kallos . . . . . Vieți în mozaic
Sarah Lark . . . . . În țara norului alb
Santa Montefiore . . . . . Marea iubirii pierdute
Linda Newbery . . . . . Fata sălbatică
Ambra Radaelli . . . . . Casa de vacanță
Daniele Sallènave . . . . . La Fraga
Lisa See . . . . . Floare-de-Zăpadă și evantaiul secret
Heather Skyler . . . . . Vârsta perfectă
Ayelet Waldman . . . . . Dragostea și alte lucruri imposibile

NONFICŢIUNE

ISTORIE, SOCIOLOGIE, POLITICĂ, GEOGRAFIE, RELIGIE, ARTĂ

Benedict al XVI-lea . . . . . Isus din Nazaret
Grigore Arbore . . . . . Libertatea fără democrație și „glonțul de aur“
Richard Bassett . . . . . Spionul-șef al lui Hitler
Antony Beevor . . . . . Stalingrad
Eugen Ovidiu Chirovici . . . . . Misterele istoriei ◆ Puterea ◆ Noua economie
Bill Clinton . . . . . Arta de a dărui
John Curran . . . . . Agatha Christie. Jurnalul secret
Vasile Dâncu . . . . . Patrie de unică folosință
Norman Davies . . . . . Varșovia
Ioan Drăgan . . . . . Comunicarea
Richard J. Evans . . . . . Al Treilea Reich
John Lewis Gaddis . . . . . Războiul Rece
Cristopher Hale . . . . . Cruciada lui Himmler
Jonathan Harr . . . . . Tabloul pierdut
Vittoria Haziel . . . . . Patimile după Leonardo
Angela Lambert . . . . . Viața irosită a Evei Braun
Vasile Maierean, Dan Dulciu . . . . . O istorie a criptologiei românești
Liviu Maior . . . . . Alexandru Vaida Voevod
Bor Sugarjav & Ion Mihail Iosif . . . . . Mongolia lui Cinghis Haan
M. Baigent & Ion Mihail Iosif . . . . . Moștenirea mesianică ◆ Sângele sfânt și Sfântul Graal
Irène Mainguy . . . . . Simbolurile masoneriei în mileniul III
Virgil Măgureanu . . . . . Declinul sau apoteoza puterii? ◆ Sociologie politică ◆ De la regimul comunist, la regimul Iliescu
Ștefan Mâșu . . . . . Revelațiile Ucenicului Mason ◆ De la Ucenic la Calfă în Francmasonerie
Marian Nazat . . . . . România oranj ◆ România târâș
Barack Obama . . . . . Îndrăzneala de a spera
Ioan Mircea Pașcu . . . . . Jurnal de... „Front“

Sidney Pike . . . . . CNN – Noi am schimbat lumea
Lynn Picknet & Clive Prince . . . . . Giulgiul de la Torino ◆ Misterul templierilor
Lawrence Rees . . . . . Auschwitz
Mihai Retegan . . . . . Povestea unei trădări
Alex Mihai Stoenescu . . . . . Istoria loviturilor de stat în România (vol. 4, partea I) ◆ Istoria loviturilor de stat în România (vol. 4, partea II) ◆ Interviuri despre revoluție ◆ În sfârșit, adevărul
James Tabor . . . . . Dinastia Iisus
Frederick Taylor . . . . . Dresda
Oreste Teodorescu . . . . . Codul lui Oreste
Joyce Tyldesley . . . . . Egipt
Dumitru Zamfir . . . . . Respectarea drepturilor omului în activitatea serviciilor de informații

MEDICINĂ
Aurelian Curin . . . . . Reiki nontradițional
Vlad T. Popescu . . . . . Dincolo de frontierele Reiki

MEMORII, JURNALE, BIOGRAFII
Carl Bernstein . . . . . O femeie la putere
Benazir Bhutto . . . . . Reconcilierea
Rodney Bolt . . . . . Lorenzo da Ponte. Aventurile libretistului lui Mozart
Gyles Brandreth . . . . . Philip și Elisabeta – Portretul unei căsătorii
Edonde Charles-Roux . . . . . Coco Chanel
Eric Clapton . . . . . Autobiografie
Stanislao Dziwisz . . . . . O viață cu Karol
Al Gore . . . . . Asalt asupra rațiunii
Mireille Guiliano . . . . . Franțuzoaicele nu se îngrașă
Agnès Humbert . . . . . Rezistence. Războiul nostru
Julio Iglesias . . . . . Între Paradis și Infern
Angela Lambert . . . . . Viața irosită a Evei Braun
Enrik Lauer . . . . . Mozart și femeile
Gerd Langguth . . . . . Angela Merkel
Pierre Leprohon . . . . . Vincent van Gogh
Ilie Năstase . . . . . Mr Năstase (conține coliță filatelică)
Ioan Paul al II-lea . . . . . Memorie și identitate
David Rockefeller . . . . . Memorii
Emil Tocaci . . . . . Ultimul protest
Roxana Valea . . . . . Prin praf și vise
Kurt Vonnegut . . . . . Un om fără de țară
Regina Maria a României . . . . . Povestea vieții mele (3 vol.)

ESEISTICĂ
Mark Crick . . . . . Supa lui Kafka
Ernesto Sábato . . . . . Eseuri (vol. 1, 2)
Marius Tucă . . . . . Astenii de buzunar ◆ Pamflete cu români

CLUBUL CĂRȚII
RAO

CLUBUL CĂRȚII RAO are un regulament de funcționare mai modern, mai eficient și mai adaptat nevoilor dumneavoastră, pus la dispoziția membrilor odată cu fișa de înscriere. Pentru detalii vă puteți informa din broșurile noastre sau scriindu-ne pe adresa: CPCE–CP 23 București
e-mail: *club@raobooks.com*

sau accesând site-urile:
www.raobooks.com; www.rao.ro

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial"
București, România